MEMORII JURNALE

ARMAND CĂLINESCU

ÎNSEMNĂRI POLITICE

HUMANITAS

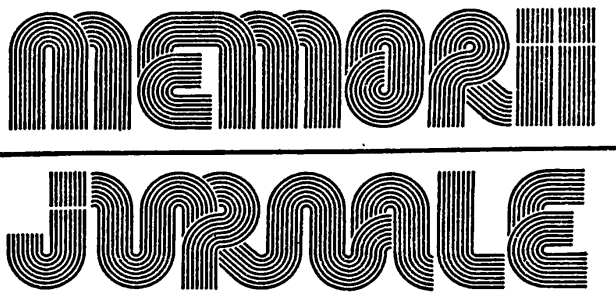
MEMORII
JURNALE

ARMAND CĂLINESCU

Însemnări politice

1916 — 1939

Ediție îngrijită și prefațată de
Dr. AL. GH. SAVU

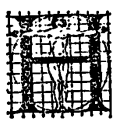

HUMANITAS

BUCUREȘTI, 1990

Coperta colecţiei :
DOINA ELISABETA ŞTEFLEA
Redactor :
TUDOR STOICA

Tehnoredactor :
MARIANA RĂDULESCU
Format carte 16/54 × 84. Coli tipar 27

Comanda 3/118
Combinatul Poligrafic Bucureşti
ROMÂNIA

ISBN 973-28-0164-6

Prefață

Nimeni nu și-a asumat pînă acum osteneala de a întocmi o biografie Armand Călinescu. Omul și faptele lui sînt, în consecință, puțin cunoscute marelui public și, aș îndrăzni să adaug, chiar unora dintre specialiști. Poate de aceea continuă să circule și astăzi, după mai bine de cincizeci de ani de la năprasnica lui dispariție, un portret Călinescu nu tocmai exact, care — spre a fi pus în acord cu originalul — s-ar cere substanțial retușat, dacă nu reconstituit din altă perspectivă.

Pînă la alcătuirea unei biografii — operă, fără îndoială, migăloasă și de durată — va trebui să ne mulțumim cu puținele date descoperite întîmplător prin arhive sau culese din ziarele vremii (din păcate, nici ele prea darnice).

S-a născut în orașul Pitești, la 4 iunie 1893. Părinții — colonelul Mihai Călinescu și Ecaterina, născută Gherman — i-au cultivat de mic o neostoită sete de învățătură. La școala primară, ca și la Liceul „Ion C. Brătianu" din orașul natal, a fost distins an de an cu premiul I, lăsînd dascălilor și foștilor colegi amintirea unui elev eminent. În 1912 s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București. Concomitent, însă, a frecventat și cursurile Facultății de Filozofie. Și-a luat, apoi, doctoratul în științe economice și politice la Universitatea din Paris, unde a susținut teza : „Le change Roumain. Sa dépréciation depuis la guerre et son rétablissement".

Se pare că a manifestat o vocație timpurie pentru politică. Student fiind, era nelipsit de la dezbaterile Adunării Deputaților — mai rar ale Senatului — împreună cu colegul și prietenul lui, Cornel Zamfirescu. Și nu puțin vor fi contribuit la cultivarea talentului lui oratoric discursurile scăpărătoare rostite de la tribuna parlamentară

de rafinaţi ai cuvîntului ca Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, P.P. Carp, Take Ionescu... Minte enciclopedică, stoca asemeni unui computer o cantitate enormă de informaţii referitoare la cele mai diverse domenii : economie, istorie, diplomaţie, sociologie, drept, strategie şi tactică militară, publicistică ; iar, în timp, verifica minuţios materialul înmagazinat, îl clasa şi îi aducea întregiri, extrăgea din el grăunţii de experienţă cu valoare perenă.

Evenimentul crucial al acestei etape de formare a personalităţii lui Călinescu a fost însă, cu certitudine, desăvîrşirea unităţii naţionale. A trăit, rînd pe rînd, marea bucurie a ofensivei eliberatoare declanşate de armata română în Transilvania, amărăciunea grelelor înfrîngeri suferite în faţa unui inamic superior ca număr şi înzestrare tehnică, drama exodului din Moldova, renaşterea speranţelor o dată cu biruinţele de la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, şi revenirea provinciilor istorice la patria-mamă. Toate acestea au fost pentru tînărul Călinescu o şcoală — unică în felul ei — de patriotism. Şi, totodată, un prilej de excepţie pentru a medita la problemele cruciale ale destinului naţiunii române. A nu te ploconi în faţa adversarului, oricît de puternic ar fi acesta, a combate intransigent laşitatea sau trădarea din propriile rînduri, a acţiona pentru unirea tuturor forţelor naţiunii în faţa primejdiilor externe grave — iată numai cîteva precepte de viaţă şi acţiune politică ce pot fi decelate uşor în „Însemnări", urmate apoi statornic de Călinescu pînă la sfîrşitul carierei lui.

Acolo, în refugiul de la Iaşi, Armand Călinescu i-a cunoscut îndeaproape (în casa lui Ionel Brătianu sau la diverse familii prietene) pe mulţi dintre oamenii politici ai vremii. I-a cîntărit şi i-a măsurat cu o înţelegere adeseori surprinzător de matură pentru vîrsta şi experienţa de viaţă pe care le avea în epoca aceea. Nedrepte, dar nu inexplicabile totuşi, sînt filipicele cu care i-a tîrnosit în însemnările din acei ani pe conservatorii din jurul lui Take Ionescu pentru dificultăţile făcute guvernului liberal...

Tot din timpul războiului i-a rămas, însă, o aprehensiune — niciodată în întregime risipită — de mişcările sociale, în genere, şi de clasa muncitoare, în special. Cele două revoluţii din Rusia, valul de lupte revendicative din România i-au părut tînărului Călinescu fenomene dis-

tructive şi incontrolabile ; se va teme de reeditarea lor mai tîrziu, ca înalt demnitar al statului, şi nu va pregeta să reprime unele manifestaţii muncitoreşti. Abia în ultimii ani ai vieţii, cînd a descoperit filonul robust al patriotismului claselor „de jos", autorul însemnărilor a schiţat intenţia de a-şi reconsidera vechile opinii.

După război s-a dedicat carierei politice. A optat pentru o formaţiune tînără, dinamică şi captivantă prin promisiunile de reformare a structurilor sociale şi politice: Partidul Ţărănesc condus de Ion Mihalache, Virgil Madgearu şi alte nume ce începeau să strălucească pe firmamentul scenei publice româneşti. Va fi fost mînat spre această grupare şi de elanurile proprii vîrstei, dar şi de afecţiunea sinceră pentru ţărănime [1]*. S-a dovedit bun organizator, energic, cumpănit, impunîndu-se repede în fruntea ţărăniştilor din judeţul Argeş.*

În 1926, cu toate vexaţiunile şi abuzurile administraţiei averescane, Călinescu a fost ales deputat de Argeş. Mandatul îi va fi reînnoit în toate legislaturile, pînă la instaurarea dictaturii regale.

Debutul la tribuna parlamentară — în ziua de 29 iunie 1926 — a fost memorabil. În primul său discurs, Armand Călinescu a etalat virtuţi oratorice şi o viziune ce contrastau cu ambianţa generală : orientarea spre probleme de stat care, în concepţia lui, trebuiau să primeze asupra preocupărilor mărunte de partid ; capacitatea de a improviza şi a dialoga spontan cu auditoriul ; întemeierea aprecierilor pe date şi informaţii vaste şi riguros verificate. Virgil Madgearu, entuziasmat, exclama în ropotele de aplauze ale asistenţei : „Din sărăcia noastră, dăm un premiu de un milion dacă majoritatea are un asemenea talent" [2]*. Reunite în două volume apărute în anul 1938, discursurile parlamentare ale lui Călinescu pot fi citite cu folos şi astăzi. Nu numai pentru că unele întrunesc calităţi care le recomandă a fi incluse la loc de*

[1] Pentru durabilitatea acestei afecţiuni, citez din testamentul lui Călinescu, întocmit în iulie 1938 : „Doresc să fiu înmormîntat la Curtea de Argeş, alături de părinţii mei. Voi fi purtat pe un car îmbrăcat în verdeaţă şi tras de şase boi. După car să meargă delegaţii satelor din judeţul Argeş, pentru care am luptat în viaţă cu drag !"

[2] Ar. M. Călinescu, *Discursuri parlamentare 1926—1933*, vol. I, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1938, p. 36.

cinste într-o viitoare antologie a elocinței românești, ci — și mai ales — pentru că ele conțin un material faptic și interpretativ valoros referitor la evoluția țării noastre în deceniile interbelice.

Fuziunea grupărilor conduse de Ion Mihalache și Iuliu Maniu, în 1926, urmată peste doi ani de venirea Partidului Național Țărănesc la guvern, a favorizat ascensiunea politică a autorului însemnărilor. El a fost numit inițial prefect al județului Argeș, apoi adus la „centru" și inclus în cabinetul național-țărănesc ca subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor.

În 1930 a fost trecut, tot ca subsecretar de stat, la Ministerul de Interne. Această trecere nu era întîmplătoare. Criza economică gravă din acei ani ascuțise toate contradicțiile sociale. Muncitorimea dezvolta impetuoase acțiuni revendicative ce tindeau să se generalizeze. Țărănimea — principala componentă a bazei sociale a P.N.Ț. — se îndrepta printr-un lanț de mici răscoale spre un nou 1907. Frămîntările se întindeau în rîndurile păturilor mijlocii de la orașe. Speculînd nemulțumirile existente, grupările fasciste — îndeosebi Garda de Fier —, care pînă atunci lînceziseră, și-au sporit masa aderenților și au declanșat acțiuni antistatale virulente. Urcarea lui Carol al II-lea pe tron, la 8 iunie 1930, a înăsprit raporturile dintre partidele politice. În această conjunctură, guvernul național-țărănesc a simțit nevoia să dispună de o mînă mai fermă la Ministerul de Interne. Probabil Iuliu Maniu — care se pricepea ca puțini alții să-și utilizeze colaboratorii — să fi descoperit mai întîi cîtă energie și tenacitate erau concentrate în scundul și negriciosul pînă atunci subsecretar la Agricultură și Domenii.

Fapt este că instalarea lui Călinescu la noul post a marcat o înăsprire a măsurilor de ordine. Criticat în parlament că hotărîse reprimarea unei demonstrații soldată cu victime, Armand Călinescu a dat un răspuns semnificativ : „...manifestațiunile de stradă, atunci cînd pot degenera în dezordini și mai ales cînd sînt pornite sub instigația notorie a unor agenți comuniști, asemenea manifestațiuni noi nu le putem tolera" [3].

Dar tot ca subsecretar de stat la Interne el a ajuns, în scurt timp, să descifreze grava primejdie pe care o constituiau pentru poporul nostru grupările fasciste. La

[3] *Ibidem*, p. 104.

început l-au deranjat acțiunile huliganice ale adepților lui A.C. Cuza și Corneliu Zelea Codreanu. Demagogia lor socială l-a indignat. Sărăcia intelectuală a șefilor cuziști și codreniști i-a stîrnit disprețul. Cînd s-a convins că tulburările fasciste periclitau „ordinea publică", nu a pregetat să le reprime dur. Uneori peste capul unor membri ai guvernului care, prin toleranță, scontau să utilizeze grupările fasciste drept masă de manevră.

În noiembre 1933, Partidul Național Țărănesc a fost înlocuit la guvern de Partidul Național Liberal. O dată cu trecerea în opoziție au răbufnit în sînul P.N.Ț. puternice contradicții și disensiuni. Al. Vaida-Voevod și adepții lui și-au continuat deriva spre dreapta și au sfîrșit prin a înjgheba o grupare proprie. Iuliu Maniu și o parte a vechii aripi „naționale" a P.N.Ț. au intrat în conflict cu aripa „țărănistă" dirijată de Ion Mihalache, care încerca să redreseze relațiile cu palatul. Devenit președinte al partidului, Mihalache a etalat, însă, o asemenea lipsă de decizie, de suplețe și clarviziune, încît și-a consumat mult din prestigiul de care se bucurase pînă atunci.

Armand Călinescu nu a putut să se sustragă acestor dispute. De regulă el a acordat sprijin lui Ion Mihalache, pentru care nutrea o sinceră afecțiune și de care se simțea legat prin vechile crezuri ale țărănismului. Și-a păstrat, totuși, independența de gîndire, iar cu timpul și libertatea de acțiune, mai ales după ce și-a dat seama, cu neliniște, că Mihalache nu era omul potrivit pentru a domina împrejurările. „Însemnările politice" îngăduie să se urmărească, aproape moment cu moment, procesul sinuos de departajare la început, apoi de desprindere a autorului lor de grupul conducător național-țărănist, pînă la pasul decisiv din decembrie 1937, cînd s-a raliat planurilor dictatoriale ale suveranului.

Istoriografia ultimilor ani a relevat că Armand Călinescu a ocupat în Partidul Național Țărănesc poziții de centru, împreună cu un grup de fruntași care, în cea mai mare parte, au devenit ulterior demnitari ai regimului carlist : Grigore Gafencu, Petre Andrei, Ion Costăchescu, Mihail Ralea, Mihail Ghelmegeanu... Denumirea de „centriști" — pe care, de altfel, și-o dădeau înșiși membrii grupului — nu este, însă, tocmai exactă. La originea ei nu a stat, cum se crede îndeobște, o orientare ideologică sau programatică „de centru", ci tentativa membrilor

grupului de a se plasa „între" sau „în afara" celor două aripi național-țărăniste învrăjbite, cu scopul de a media o conciliere. Acest obiectiv urma să se realizeze nu „în jurul" grupului centrist — care era suficient de realist pentru a nu ambiționa la așa ceva — ci al lui Ion Mihalache, pe baza programului statului național-țărănesc. Cu unele firești deosebiri de la persoană la persoană, centriștii aveau în P.N.Ț. o orientare predominant de stînga, iar unii simpatizau chiar și întreținеau raporturi amicale cu partidele muncitorești.

Cum se explică, atunci, trecerea centriștilor în tabăra susținătorilor planului instituirii unui regim monarhic autoritar ? Un răspuns (fie și incomplet) oferă, după opinia mea, analiza următorilor factori :

În primul rînd, excluderea Partidului Național Țărănesc de la succesiunea la guvern, care, în mod normal, ar fi trebuit să-i revină la sfîrșitul legislaturii liberale. Faptul s-a datorat, după cum se știe, unei complicate țesături de cauze interne : conflictele din sînul P.N.Ț., care îi paralizau mai ales în momentele-cheie voința și capacitatea de ripostă ; campania anticamarilistă dusă inițial de Iuliu Maniu, apoi și de Ion Mihalache, ceea ce le-a atras adversitatea palatului ; orientarea regelui spre dictatură. În această conjunctură, tendințele centrifugale din P.N.Ț. — inclusiv ale grupului Călinescu — s-au accentuat.

Nemulțumirea centriștilor, determinată de situația pe care o aveau în Partidul Național Țărănesc, a fost, așa cum atestă și însemnările lui Armand Călinescu, un al doilea factor. Fără a comite excesele Brătienilor, Iuliu Maniu și Ion Mihalache nu au fost totuși scutiți de anchilozare și conservatorism în politica de promovare a cadrelor. Pe de o parte, ei au menținut nejustificat în vîrful ierarhiei partidului și în guvern oameni politici mult înaintați în vîrstă sau depășiți, ca Al. Vaida-Voevod, G.G. Mironescu și M. Popovici ; pe de altă parte, au întîrziat să ridice pînă la posturile din prim-plan cadre aflate în plină înflorire a talentului și revărsare a energiei, ca Armand Călinescu, Mihail Ghelmegeanu, Grigore Gafencu, Petre Andrei... Greșeala dobîndea un plus de gravitate datorită faptului că aceste cadre purtau deja pe umerii lor greul efortului în sectoare dificile, unde tronau însă „senatori de drept". De aici pînă la o versiune național-țărănistă a tătărescianismului nu mai rămînea de făcut decît un pas.

Un pas pe care grupul centrist l-a făcut pînă la urmă, dar numai după îndelungi şovăieli. Alături de documentele arhivistice, însemnările politice ale lui Călinescu stau mărturie că peste aceste şovăieli nu s-ar fi trecut dacă, la sfîrşitul anului 1937, nu s-ar fi petrecut două evenimente grave : mai întîi, pactul încheiat de Iuliu Maniu cu Corneliu Codreanu, Gheorghe Brătianu şi Constantin Argetoianu, care, dincolo de intenţiile preşedintelui P.N.Ţ. (doborîrea guvernului liberal ; contracararea planurilor dictatoriale ale regelui), a încurajat şi a favorizat activitatea Gărzii de Fier ; apoi rezultatele alegerilor generale, care au tulburat apele vieţii politice şi au creat o asemenea conjunctură încît se contura drept iminentă ascensiunea agenturilor naziste la putere. Ca toţi adversarii fascismului, membrii grupului centrist şi-au pus presant problema salvării ţării de această primejdie. Şi cum, în condiţiile concrete de atunci, nu se întrevedea posibilitatea unei concentrări viabile de forţe democrate, iar propriul partid trecea printr-o criză datorită tacticii imprimate de Maniu, ei au ajuns la concluzia că instituirea regimului autoritar monarhic, deşi cu inerente urmări negative, ar fi putut constitui o deschidere acceptabilă pentru eliminarea extremei drepte.

Acest al treilea factor s-a dovedit decisiv. Este uşor de observat, de altfel, că el era complementar celorlalţi : scutea grupul de lîncezeala şi mîncătoriile specifice perioadelor de opoziţie ; îi oferea şansa de a obţine accesul imediat la înaltele demnităţi spre care aspira.

Intraţi, la 28 decembrie 1937, în „guvernul celor 44 de zile" prezidat de Octavian Goga, reprezentanţii centriştilor (Armand Călinescu — ministru de Interne ; Virgil Potîrcă — ministru la Lucrări Publice şi Comunicaţii ; V. Rădulescu-Mehedinţi — ministru de Justiţie ; Dinu Simian — subsecretar de stat la Interne) şi-au îndeplinit ferm rolul pe care li-l atribuise regele : de a controla şi, la nevoie, de a reprima atît Partidul Naţional Creştin aflat la putere, cît şi mişcarea legionară. Totodată, Armand Călinescu a participat nemijlocit la pregătirea actului instaurării dictaturii regale.

Se părea, în lunile imediat următoare loviturii de stat din 10 februarie 1938, că figura centrală a regimului autoritar instituit de Carol al II-lea avea să devină fostul premier liberal Gheorghe Tătărescu. În fond, acesta acu-

mulase o vastă experienţă politică, se dovedise un rafinat tactician, dispunea de întinse relaţii în mai toate partidele, era bine cunoscut dincolo de hotare şi — ceea ce cîntărea foarte mult în cumpăna preferinţelor palatului — dobîndise, prin fidelitate şi discreţie, încrederea deplină a camarilei.

Aproape nimic nu lăsa, în schimb, să se întrevadă în acele prime luni de dictatură că lui Armand Călinescu i-ar fi fost hărăzit alt post decît acela de titular al Ministerului de Interne. Căci fostul naţional-ţărănist — deşi nu un necunoscut în viaţa politică — fusese ţinut pînă atunci în umbra corifeilor partidului său, iar relaţiile de care dispunea la palat erau pe cît de noi, pe atît de fragile.

Dar aparenţele s-au dovedit înşelătoare. În timp ce, din motive încă insuficient lămurite, steaua lui Gheorghe Tătărescu a pălit vremelnic, pe firmamentul politicii româneşti s-a detaşat, ca un astru de primă mărime, cel ce nu fusese considerat (de mulţi) nici măcar un outsider. Prin interimate — unele de lungă durată — în mîinile lui au fost concentrate departamente importante, ca Apărarea Naţională sau Educaţia ; la 1 februarie 1939 i s-a încredinţat funcţia, creată ad-hoc, de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, iar o lună mai tîrziu — la 7 martie — a fost învestit în cea mai înaltă demnitate la care putea aspira un om politic : prim-ministru al României.

Această ascensiune rapidă şi spectaculoasă se cere, cred, explicată pentru a stabili, cu rigurozitate rolul avut de Armand Călinescu pînă la 21 septembrie 1939 cînd, ciuruit în plină stradă de gloanţele asasinilor gardişti, şi-a încheiat tragic viaţa şi cariera.

În preajma loviturii de stat, Carol al II-lea îşi oprise privirile asupra lui atras, mai ales, de însuşirile ce-l recomandau drept excelent executant al politicii monarhiei în domeniul „ordinii publice" : loialitate faţă de coroană, incoruptibilitate şi intransigenţă în raporturile cu adversarii, competenţă profesională verificată. Cu un asemenea şef la „ordinea publică" regele sconta să domine curentele potrivnice şi să obţină răgazul necesar pentru a consolida regimul autoritar pe care îl plănuia. Curînd, însă, Carol al II-lea a început să aprecieze şi alte calităţi ale fostului naţional-ţărănist. Mai întîi, excepţionala lui viziune de ansamblu asupra politicii interne şi externe româneşti, gîndită în acord dinamic cu realităţile mereu fluctuante. Apoi,

capacitatea lui de a se concentra asupra obiectivelor esențiale și de a deveni, în momentele grele, un exemplu de energie ce dinamiza întreaga echipă ministerială. În sfîrșit, curajul cu care își expunea propria persoană și își asuma răspunderea actelor politice — flori rare în lumea politicienilor îmbulziți în jurul tronului.

Și nu s-ar putea spune că Armand Călinescu nu a făcut ceea ce a depins de el pentru a servi interesele monarhiei. Un șir de măsuri adoptate după 10 februarie 1938: dizolvarea vechilor partide, înființarea Frontului Renașterii Naționale, modificarea codului penal, reforma administrativă și altele au fost gîndite de el sau au purtat în final amprenta personalității lui. Am rămas, însă, cu impresia — rezultată din judecarea unor materiale documentare conservate în arhivele noastre — că în anumite sectoare, sub învelișul formelor impuse de existența dictaturii, Armand Călinescu a năzuit să toarne un conținut diferit, să-și materializeze unele planuri și visuri închegate încă în perioada anterioară, sub regimul democratic parlamentar. Aș cita, în acest sens, inițierea construirii unor obiective economice de interes național, reconsiderarea planului apărării naționale, principiile reformei administrative. Dacă asemenea măsuri nu și-au atins scopul, aceasta s-a datorat, înainte de toate, însuși caracterului retrograd, antipopular al dictaturii carliste. Regimul autoritar monarhic a fost, de la început, lipsit de o bază de masă, iar ulterior, și sub efectul ecoului avut de măsurile reacționare pe care le-a aplicat, a trecut printr-un proces tot mai accentuat de înstrăinare de masele largi ale națiunii.

Activitatea politică desfășurată de Armand Călinescu în anii 1938—1939 a avut însă, pe lîngă aspectele contradictorii schițate mai sus, două fațete ce se dovedesc durabile peste timp și conferă dimensiuni naționale rolului său pe scena vieții publice românești.

Prima constituie un etalon pentru a evalua universul mai degrabă al omului decît al politicianului Călinescu. Așa cum subliniam și cu alt prilej, spre deosebire de mulți alți oameni politici, care au trecut cu arme și bagaje în slujba noului regim atrași — după expresia atribuită lui Nicolae Iorga — de „mirosul fripturii", Armand Călinescu s-a decis la acest pas încredințat că astfel ar fi pu-

tut să contribuie la apărarea intereselor statului. După 10 februarie 1938 el a avut tăria să reziste tentațiilor și avansurilor camarilei, ținîndu-se departe de pletora lingăilor și afaceriștilor care roiau în jurul tronului. El, personal, nu a urmărit să obțină foloase materiale sau privilegii din înaltele funcții pe care le-a deținut și nu a înlesnit nimănui — nici măcar regelui — vreo afacere în disprețul legilor, bunelor moravuri sau intereselor țării. I-am citit testamentul, scris în preajma sfîrșitului tragic (pe care, cu certitudine, îl anticipase): soției și fiului, în afara unei mici moșii moștenite și a unei vile grevate de datorii (se poate vedea și astăzi în cartierul Cotroceni din București, pe strada Dr. Clunet nr. 12), nu le-a lăsat decît îndemnul de a trăi cinstit și de a socoti soarta țării mai presus de durerile sau bucuriile individului[4].

A doua față este, cred, și mai importantă. Consecvent orientării avute anterior, Armand Călinescu și-a consacrat prioritar după 10 februarie activitatea politică luptei împotriva primejdiei fasciste-revizioniste, zdrobirii Gărzii de Fier — principala agentură nazistă din România.

Viziunea lui asupra căilor de salvare a României se baza, în parte, pe aprecieri realiste. Astfel, analiza critică a evenimentelor l-a condus la concluzia justă că ascensiunea fascismului extern și a agenturilor lui se datorase nu atît potențialului acestora, cît slăbiciunii ripostei pe care o întîmpinaseră pînă atunci. Iar această slăbiciune își găsea, la rîndul ei, explicația în lașitatea, pertractările sau actele de complicitate vinovată la care se pretaseră diverse guverne și cercuri politice. Era necesar, în consecință, ca guvernul român să se ridice curajos și ferm împotriva dușmanilor de moarte ai independenței și integrității țării. Pe plan extern, el trebuia să respingă consecvent orice ingerințe hitleriste-revizioniste și, pentru a evita izolarea României, să strîngă alianțele cu marile puteri occidentale (îndeosebi Anglia) și statele încadrate în cele două Mici Înțelegeri. Pe plan intern se impunea stîrpirea grabnică a agenturilor naziste, începînd

[4] „Rog pe iubitul meu fiu, Barbu — se arată, printre altele, în testament să fie cuminte, să respecte pe mama lui și să se gîndească la numele pe care i-l las și pe care și eu l-am cinstit precum l-am moștenit de la tatăl meu. Îl sfătuiesc să îmbrățișeze cariera militară sau magistratura. Să slujească Țara și Tronul cu credință și cu devotament, așa cum am făcut-o și eu".

cu cea mai nocivă — Garda de Fier —, pentru ca acestea să nu poată juca rolul de cai troieni în zilele de restriște care, după toate semnele, aveau să vină.

Pe aceste aprecieri s-a întemeiat acțiunea politică prodigioasă desfășurată în guvern și în alte organisme centrale de Armand Călinescu, în strînsă conlucrare cu demnitari care îi împărtășeau convingerile : Nicolae Iorga, Mihail Ralea, Petre Andrei, Victor Iamandi, Mitiță Constantinescu, Mihail Ghelmegeanu, dr. Nicolae Marinescu, generalul Paul Teodorescu, Gheorghe Ionescu-Șișești, generalul Gheorghe Argeșanu etc. Călinescu a căutat să limiteze înrîurirea nefastă exercitată la palat de camariliști și politicieni dispuși la conciliere, ca Ernest Urdăreanu și, mai tîrziu, Ion Gigurtu.

Încă în cursul anului 1938 orientarea politicii externe românești a dobîndit accente antinaziste și antirevizioniste tot mai pronunțate. Pelerinaje ale emisarilor guvernului de la București în capitalele aliate pentru a sonda stările de spirit și a convinge că erau necesare acțiuni comune împotriva agresorilor. Atitudine fățișă de solidarizare cu Austria, Cehoslovacia, Spania și alte state devenite sau pe cale să devină victime ale Reichului hitlerist și ale aliaților lui. Respingere demnă a propunerilor ademenitoare și presiunilor Berlinului. Eforturi pentru înviorarea politicii de securitate colectivă la Liga Națiunilor. Rapoartele lui Wilhelm Fabricius și ale altor reprezentanți ai Reich-ului în România cuprindeau pasaje tot mai ample referitoare la orientarea anglo-francofilă, potrivnică fascismului adoptată nedisimulat de guvernul de la București.

Bazată pe fapte indubitabile, istoriografia noastră a demonstrat că România nu a încetat în această perioadă să lupte pentru a-și salva independența și integritatea. Această orientare ar fi putut deveni un factor de convergență între guvern și opoziția democratică ; din păcate, o serie de cauze — și nu în ultimul rînd însuși reacționarismul regimului carlist — au anihilat efectele tentativelor de apropiere făcute din ambele părți. Totodată, divergențele dintre marile puteri nefasciste și tranzacțiile la care ele s-au pretat cu agresorii pe seama statelor mici și mijlocii — acordurile anglo-franco-germano-italiene de la München, în 1938, și pactul sovieto-german din 1939 fiind expresia cea mai brutală a politicii imperialiste de reîmpărțire a zonelor de influență și dominație — au con-

tribuit hotărîtor la înrăutăţirea situaţiei externe a României.

Absenţa unei baze de masă a dictaturii regale l-a determinat pe Armand Călinescu să se orienteze, în interior, spre lichidarea Gărzii de Fier prin metode preponderent represiv-poliţieneşti. De altfel, aşa cum se poate citi şi în însemnări, el a apreciat eronat, subapreciindu-le, dificultăţile pe care avea să le întîmpine datorită sprijinului pe care legionarii îl primeau atît din afară, cît şi din partea Reich-ului, cît şi din partea unor elemente ultrareacţionare autohtone.

Represiunile au fost declanşate brusc şi necruţător în aprilie 1938, după un plan iniţiat de Călinescu şi aprobat, în prealabil, de rege. Sute de legionari — practic, toţi care fuseseră identificaţi pînă atunci de autorităţi — au fost internaţi în lagărele înfiinţate special cu acel prilej. Corneliu Zelea Codreanu şi alţi şefi gardişti au fost judecaţi şi condamnaţi la muncă silnică pe termene lungi. Mulţi simpatizanţi ai fascismului au fost scoşi din funcţiile deţinute şi au primit domiciliu forţat. La teroare s-a răspuns prin teroare. Cu toate ameninţările şi complotuirile urzite împotriva lui şi a familiei, Armand Călinescu nu a diminuat cu nimic tăişul antilegionar al funcţiei represive a statului.

Înfricoşată de amploarea şi duritatea loviturilor primite, Garda de Fier a părut resemnată. Din partea multor membri ai ei, inclusiv şefi notorii, au început să curgă declaraţii de fidelitate faţă de rege şi guvern. Se părea că planul lui Călinescu izbutise. Dar după München, care a deschis larg porţile expansiunii naziste spre estul şi sud-estul Europei, gardismul a început să primească, din nou, baloane de oxigen de la străinii în solda cărora se afla. Evoluţia situaţiei l-a silit pe Călinescu să aplice punctul de maximă duritate din planul său vizînd zdrobirea agenturilor naziste : decapitarea mişcării legionare ; Corneliu Zelea Codreanu şi alţi şefi gardişti, precum şi asasinii lui I.G. Duca, au fost lichidaţi.

Evenimentele din anul 1939 au trezit, rînd pe rînd, în opinia publică mondială speranţe şi deziluzii, după cum se înfiripau sau se destrămau perspectivele de zăgăzuire a agresiunii fasciste printr-o relansare în ceasul al 12-lea a politicii de securitate colectivă. Este adevărat, însă, că incapacitatea marilor puteri nefasciste de a depăşi contradicţiile dintre ele şi a găsi un limbaj comun, noile com-

promisuri şi pacte nefaste încheiate cu Reichul nazist au redus rapid speranţele şi, prin revers, au sporit dezilu-ziile, transformîndu-le pînă la urmă în deznădejde. La 1 septembrie 1939, o dată cu invadarea Poloniei de către Wehrmacht, omenirea a fost aruncată în cea mai sîngeroasă şi distrugătoare conflagraţie din cîte trăise pînă atunci.

Ce politică a promovat România în preajma declanşării celui de-al doilea război mondial ?

Asemenea altor state mici şi mijlocii care erau grav ameninţate de Germania hitleristă şi de partenerii ei revizionişti, ţara noastră a acţionat şi în perioada aceea zbuciumată pentru a-şi apăra independenţa şi integritatea, bizuindu-se atît pe propria capacitate de ripostă, cît şi pe eventualul sprijin al aliaţilor ei tradiţionali. Scurtul răgaz obţinut cu preţul parafării tratatului economic româno-german din martie 1939 a permis guvernului prezidat de Armand Călinescu să accelereze lucrările de fortificaţii la frontierele ameninţate, să adopte noi măsuri pentru instrucţia şi dotarea armatei şi, mai ales, să intensifice contactele cu puterile prietene în scopul concretizării unor planuri defensive comune. În acest context, guvernul român a căutat, direct sau prin intermediul Turciei, să realizeze o apropiere de Uniunea Sovietică; sub rezerva unor garanţii, el s-a pronunţat în favoarea parafării unui pact de neagresiune sau a unui tratat de alianţă româno-sovietic. Se poate aprecia, fără teama de a greşi, că unele elemente ale orientării externe româneşti din primăvara şi vara anului 1939 — în primul rînd poziţia faţă de Uniunea Sovietică — se înscriau în multe privinţe pe coordonatele binecunoscute ale politicii titulesciene.

Am amintit toate acestea spre a evita orice malentendu în privinţa rolului lui Armand Călinescu. El a fost unul dintre promotorii fermi ai orientării externe tradiţionale, a pledat cu înflăcărare şi abilitate pentru menţinerea ei, chiar în condiţiile de izolare crescîndă a ţării pe arena internaţională, a găsit modalităţi adecvate pentru a salva conţinutul prin sacrificarea unor forme (de pildă, adoptarea unui limbaj ponderat în presă sau luările de poziţie oficiale). Dar s-a bucurat constant de sprijinul naţional-ţărăniştilor centrişti şi al liberalilor tătărescieni, a obţinut girul Consiliului de coroană, guvernului şi par-

lamentului, a avut mereu în spate opinia publică şi — fapt deloc neglijabil — şi-a asigurat (uneori nu fără dificultăţi) acordul deplin al suveranului.

Dinamica situaţiei internaţionale, mai întîi confuză, apoi marcată de grave şi nefireşti răsturnări în raporturile dintre puteri, a anulat în preajma declanşării războiului eforturile României şi i-a accentuat izolarea.

Judecînd lucid realităţile, la 4 septembrie 1939 — cîteva zile numai după declanşarea agresiunii naziste împotriva Poloniei — guvernul prezidat de Armand Călinescu a făcut cunoscut, printr-un comunicat oficial, că România dorea să rămînă în afara conflictului şi să păstreze o atitudine neutrală faţă de ambele tabere beligerante. La 6 septembrie, Consiliul de coroană a confirmat orientarea proclamată de guvern şi a definit, în termeni mai precişi, coordonatele neutralităţii româneşti.

În acord cu opinia publică, toate partidele democrate opoziţioniste din România au apreciat pozitiv proclamarea neutralităţii, socotind că această opţiune putea să ofere poporului nostru, cel puţin în faza iniţială a războiului, perspectiva de a evita primejdia unei agresiuni concentrice naziste-revizioniste, cu toate consecinţele nefaste care ar fi decurs pentru unitatea statală şi suveranitatea naţională. Poziţia patriotică a forţelor opoziţiei democrate, a creat noi premise favorabile concentrării energiilor naţionale şi a imprimat un plus de fermitate politicii promovate de cabinetul Călinescu pe plan extern.

În momentul în care a fost proclamată, neutralitatea nu contravenea nici unuia din angajamentele internaţionale asumate anterior de statul român fie prin tratate bi- sau multilaterale, fie prin alte acorduri. Oricît de ciudat ar părea, la declanşarea războiului România nu avea încă parafată vreo convenţie militară cu puterile occidentale căci marii ei aliaţi respinseseră sistematic, sub cele mai diverse motive, ofertele repetate primite în acest sens de la Bucureşti. În ceea ce priveşte alianţa cu Polonia, se ştie că aceasta viza numai apărarea frontierelor estice ale celor două state ; guvernul polonez nu dorise să-i extindă aplicabilitatea erga omnes, aşa cum propusese în lunile premergătoare conflagraţiei partenerul român.

Dar, servind prioritar interesele naţionale, politica de neutralitate proclamată la începutul lunii septembrie a permis totodată României să acorde maximum de spri-

jin posibil în conjunctura externă de atunci atît de greu încercatului popor polonez, cît şi celorlalţi aliaţi. România neutră a rămas singura punte de legătură între Polonia şi marile puteri apusene. Guvernul Călinescu a aprobat tranzitul de material, muniţii şi echipament militar occidental spre vecinul de la nord, a protejat evacuarea tezaurului polonez, a acordat azil în zilele de restrişte preşedintelui, membrilor cabinetului, unei părţi a armatei şi populaţiei civile din Polonia silite de invadatorii străini să-şi părăsească patria. Neutralitatea României a contribuit, de asemenea, la menţinerea Balcanilor în afara conflictului, ceea ce era, atunci, în deplină concordanţă cu interesele statelor aliate din sud — Iugoslavia, Grecia, Turcia — şi ale marilor puteri occidentale.

Fireşte, orientarea ţării noastre, mai ales sprijinul acordat poporului polonez, a stîrnit vii nemulţumiri la Berlin. Premierul Armand Călinescu, ministrul de Externe Grigore Gafencu şi, uneori, chiar regele Carol al II-lea au fost asaltaţi de ministrul Reich-ului la Bucureşti, Wilhelm Fabricius, cu tot felul de proteste şi ameninţări. Aceste fapte, îndeobşte cunoscute, ca şi documentele arhivistice inedite, infirmă complet aserţiunile unor istorici potrivit cărora România, prin neutralitatea ei, ar fi făcut jocul Germaniei naziste. Dimpotrivă, politica demnă şi curajoasă a ţării noastre, loialitatea ei faţă de aliaţi şi sprijinul acordat prieteneşte vecinului aflat la ananghie au condus la agravarea raporturilor româno-germane şi au contribuit, indubitabil, la şirul de represalii declanşat de Reichul nazist contra României care au culminat în vara anului 1940 cu dictatul fascist de la Viena şi instituirea dictaturii antonesciene.

Asasinarea lui Armand Călinescu, la 21 septembrie 1939, de către o bandă de gardişti pregătită nemijlocit de agenturile naziste, s-a înscris logic în acest şir de represalii. Poporul nostru a pierdut unul din marii bărbaţi de stat într-un moment greu al istoriei sale. Întreaga opinie publică a înfierat odioasa crimă şi pe trădătorii de neam. Un document din vremea aceea consemna referitor la starea de spirit a populaţiei : „Cu ocazia asasinării fostului prim-ministru Armand Călinescu, populaţia română şi minoritară a judeţului Mureş a fost extrem de indignată

și consternată, blamînd cu energie acest odios asasinat care a îndurerat inimile tuturor românilor" [5]. *N. D. Cocea scria în „Jurnalul" său la 21 septembrie 1939: „Spre seară s-a răspîndit și s-a confirmat zvonul că unul dintre legionari, șeful lor, venea direct din Germania. N-am întîlnit un om care să nu fie convins că asasinatul a fost pus la cale de nemți. Instinctul public presimte, în lipsa oricărei știri oficiale, dincotro vine primejdia"* [6]. *Memoria lui Armand Călinescu, poziția lui antigardistă și antihitleristă, au fost evocate, de asemenea, în numeroase articole din presa vremii. „Păcat, mare păcat și mare totodată ticăloșie — nota George Călinescu. Au mai fost asasinați și alții, dar prin surprindere. Armand Călinescu și-a luat singur răspunderea, a pedepsit cu asprime, știind de la început ce-l așteaptă, mîntuind pe alții prin el. În istoria politicii românești dintre cele două războaie europene, Armand Călinescu nu e un simplu ucis, ci o figură neștearsă"* [7]. *Într-o lucrare memorialistică scrisă cîteva decenii mai tîrziu, generalul-maior de aviație inginer Gheorghe Negrescu a evocat cu profundă emoție acele tragice evenimente : „Din nenorocire, la data de 21 septembrie 1939, primul ministru Armand Călinescu a fost asasinat de legionari. Acest asasinat a oprit multe măsuri de îndreptare din aeronautică și am plîns din suflet moartea sa, pentru că presimțeam că tot ce clădisem pentru progresul tehnic din aviație se va nărui odată cu dispariția acestui inteligent, discret și energic prim-ministru"* [8].

Publicarea „Însemnărilor politice" ale lui Armand Călinescu — reunite într-un volum[9] *— va oferi cititorilor o substanțială întregire a datelor știute pînă acum despre autor și opera lui politică. Din filele însemnărilor se conturează pregnant portretul unui Călinescu devotat statului și națiunii române, cărora le-a închinat întreaga viață. Un portret nu lipsit de omenești slăbiciuni și inconsecvențe.*

---

[5] Arhiva M.I. Raport regal din 6 octombrie 1939.

[6] N. D. Cocea, *Jurnal*, Editura Politică, București 1970, p. 43.

[7] „Jurnalul literar", an. I, nr. 40 din 1 octombrie 1939.

[8] General-maior de aviație inginer Gheorghe Negrescu, *Din amintirile unui vechi aviator*, Editura Militară București, 1977, p. 345.

[9] Unele fragmente au apărut în revista „Magazin istoric", an XI, nr. 4(121), 6(123), 7(124), 8(125) și 9(126) din 1977.

Socot, însă, că valoarea deosebită a însemnărilor constă, înainte de toate, în cantitatea apreciabilă de informații de prima mînă referitoare la viața politică românească dintre cele două războaie mondiale. Viață trepidantă și multicoloră, agitată adesea de furtuni în paharul cu apă, dar și de drame sau tragedii autentice, în care s-au confruntat clase, partide și personalități puternice, integrate organic istoriei moderne a României.

Sigur, tabloul evenimentelor — așa cum apare în filele însemnărilor — este și incomplet, și modelat (pînă la un punct) potrivit intereselor, sentimentelor sau prejudecăților autorului. Incomplet, pentru că Armand Călinescu a consemnat doar ceea ce a auzit, a văzut sau a aflat din surse mai mult sau mai puțin demne de încredere. Dar tabloul este pătruns și de o marjă de subiectivism importantă. Cititorii vor întîlni, de exemplu, aprecieri defavorabile, nemeritate la adresa unor mari oameni politici ca Nicolae Titulescu, doctorul Nicolae Lupu sau Virgil Madgearu, pe care autorul însemnărilor, din considerente de partid sau din motive de ordin personal, nu i-a înțeles întotdeauna. Viața, însă, este adesea plină de neprevăzut! Căci i-a fost dat tocmai lui Armand Călinescu să reînnoade, în ultimii ani ai carierei, firul politicii externe titulesciene, să-și concentreze atenția asupra gravelor probleme economice cărora le căutase dezlegări Virgil Madgearu și să se orienteze spre forțele viabile ale națiunii, cum înainte de el năzuise doctorul Lupu...

Textul „Însemnărilor politice“ *a trecut, de-a lungul anilor, prin multe peripeții. Ascuns de familie în timpul dictaturii legionare, confiscat pe urmă de autorități, manuscrisul original autograf s-a împrăștiat și s-a pierdut în parte. Se păstrează, însă, în cîteva arhive centrale, versiuni dactilografiate referitoare la perioadele: 1916—1918, ianuarie 1925 — iulie 1928, 28 mai — 8 iunie 1930, 22 iunie 1932 — 20 septembrie 1939 (cu unele intermitențe). Din nefericire, textul dactilografiat nu a fost confruntat și corectat conform manuscrisului; ca urmare, s-au strecurat erori flagrante: cuvinte și nume stîlcite, omisiuni de pasaje, în cîteva locuri datări fanteziste sau încălcarea ordinii cronologice firești etc. Acolo unde asemenea erori au fost evidente, s-au adus în ediția de față corecturile necesare fără a se mai menționa acest lucru; dar, atunci cînd o astfel de evidență nu a existat, inter-*

venţiile îngrijitorului de ediţie au fost marcate prin paranteze drepte sau note de subsol. Acelaşi tip de paranteze s-a utilizat şi pentru a semnala omiterea unor fragmente[10]*. Cerem scuze cititorilor pentru unele inadvertenţe care, inevitabil, s-au putut strecura şi în ediţia de faţă.*

O ultimă precizare. Armand Călinescu şi-a redactat însemnările pentru folosinţa proprie. De aceea, o parte din însemnări au un caracter eliptic, uneori chiar ermetic — poate şi din dorinţa ca, în cazul în care ar fi încăput în mîinile unor răuvoitori, să nu poată fi utilizate în alte scopuri. Totuşi, nu este exclus ca el să fi intenţionat, pentru mai tîrziu, prelucrarea acestei materii prime în vederea unei versiuni publice.

Dr. AL. GH. SAVU

[10] În ediţia de faţă nu au fost incluse cîteva fragmente din anii 1916—1918, care nu prezintă interes pentru cititorul contemporan, şi unele însemnări nedatate (întocmite, probabil, în timpul dictaturii regale), care, practic, sînt ilizibile.

1916—1918

I

Planul de retragere a trupelor pe linia Siretului odată hotărît, guvernul şi ia măsuri de mutare la Iaşi a ministerelor şi parlamentului. Parte din arhive erau transportate încă de la 1 octombrie [1], cînd s-a întrevăzut mai întîi eventualitatea unei ocupaţiuni străine. Miniştrii au rămas încă la Bucureşti pînă la 15 noiembrie cînd, armatele ajungînd înapoia liniei Titu—Glavacioc, au plecat şi ei rînduri, rînduri în capitala Moldovei. Pare că Înaltul Comandament nădăjduise, încă într-o îndreptare a situaţiunii militare şi, într-adevăr, marile lupte date la 18—20 noiembrie pe valea Argeşului se desemnaseră la început în favoarea noastră. Comunicatul oficial semnala chiar că o întreagă divize turcă a fost pusă pe goană. De ce nu s-a putut consolida această victorie, nu se ştie încă. Trupele române îşi continuă retragerea şi la 23 noiembrie [cele germane] intră în Bucureşti unde, din ordinul guvernului, rămăsese ca prefect de poliţie generalul Mustaţă, cu însărcinarea de a preda oraşul. Dacă din punct de vedere militar ocuparea capitalei nu mai avea nici o importanţă, fiindcă fortificaţiile n-au fost utilizate, nu e mai puţin adevărat, însă, că faptul a avut o repercusiune dureroasă asupra populaţiunii ţării. Este şi sentimentul de mîndrie naţională, este şi grija de urmele unei armate care distruge. Ne închipuim lesne ce vor mai găsi acolo unde cu trudă se adunaseră atîtea podoabe ale culturii româneşti !

[1] Anul 1916. În însemnările din perioada 1916—1918 autorul datează, de regulă, evenimentele după calendarul iulian (stilul vechi). Se ştie că în ţara noastră calendarul gregorian (de stil nou) a fost introdus începînd de la 1 octombrie (care a devenit 14 octombrie) 1924.

II

O dată cu guvernul plecaseră la Iaşi şi membrii Partidului Conservator de sub conducerea lui Take Ionescu şi M. Cantacuzino. „Junimiştii", însă, cunoscuţi pentru sentimentele lor faţă de Puterile Centrale, au rămas în capitală, în frunte cu Petre Carp, Titu Maiorescu şi Al. Marghiloman. Ba chiar dintre /conservatorii junimişti/ care se mai aflau prin oraşele din Moldova au sosit la Bucureşti cu cîteva zile înainte de ocupare, chemaţi desigur de către şefii lor. Avut-au, poate, gîndul să folosească legăturile lor cu oamenii politici germani şi austro-ungari pentru a încerca să ocrotească populaţia teritoriilor ocupate ? E puţin probabil ! Căci însuşi reprezentantul Statelor Unite, dl. Wopicka, şi ministrul Olandei [1], rămaşi la Bucureşti, se văd într-o bună zi invitaţi să părăsească oraşul pentru a nu stînjeni mai mult prin prezenţa lor administraţia germană. Cu atît mai puţin vor fi putut aduce „junimiştii" un folos. De altminteri, pentru aceasta nu era nevoie de concentrarea unui partid întreg. De aceea e mai verosimilă explicarea şoptită, că anume partidul lor aşteaptă momentul cînd armatele ruse vor fi înfrînte şi aruncate peste Prut pentru a încerca o lovitură de stat şi o nouă orientare a politicii româneşti. Vor reînvia, aşadar, vechile moravuri ale boierimii pervertite de sîngele fanariot, care se împărţea odinioară în partide unite cînd cu unii, cînd cu alţii din străini. Ne închipuiam, însă, că în lunga domnie a regelui Carol, petrecîndu-se mai multe generaţii la conducerea ţării, vor fi dispărut măcar relele deprinderi ale bătrînilor din veacul trecut ! Şi dacă la 1907 Petre Carp cerea trupe austriace pentru a înăbuşi răscoalele ţărăneşti care aprinseră ţara, vedem aci doar rătăcirea de o clipă a omului care întotdeauna a rămas un izolat în politica ţării... Azi dezbinarea internă în faţa vrăjmaşului de peste hotare este revelaţia tristă a conştiinţei unui partid întreg. De n-ar fi decît că „junimiştii" n-au urmat pe rege şi armata pentru a da lumii semnul unanimităţii ţării şi încă rămîne o pată ruşinoasă asupra lor !

[1] Vredenburch. Cei doi diplomaţi au părăsit capitala în ianuarie 1917.

III

În condițiunile în care se desfășurau acum luptele pe frontul român, cu o presiune crescîndă de-a lungul Carpaților, la Jiu îndeosebi, cu un atac viguros îndreptat pe la Dunăre în flancul nostru, coordonat încă cu reluarea ofensivei în Dobrogea, în care timp noi nu mai puteam opune decît aceleași divizii, avînd efectivele mult inferioare inamicului, firește că armata noastră era expusă unei învăluiri de care n-a scăpat decît cu greu. Ajutoarele ruse întîrziau, iar aprovizionarea trupelor pe o singură cale ferată se făcea anevoios. Oamenii, demoralizați, încep o retragere precipitată și se pierd prizonieri peste 100 000 soldați — și /printre/ prizonieri : un comandant de divizie, generalul Costescu, un șef de stat major al unei alte divizii, colonelul Munteanu, comandanți de regimente și alți ofițeri. Unitățile formate din elementele recrutate în Muntenia și Oltenia cu deosebire au avut pierderi însemnate ; căci inamicul, în aceste clipe în care orice reculegere era imposibilă, speculînd vechea slăbiciune a țăranului setos de pămînt, l-a ispitit că-i va împărți „moșiile boierești", și el a rămas ! Ieșea la iveală acum, în chip atît de dureros, răul profund de care suferise țara : nevoia social-economică de a împărți pămînt la țărani, sau lipsa de educație a populației rurale ?

Flămînde, neîmbrăcate și ostenite, armatele noastre soseau spre R. Sărat — Brăila cînd au intrat în luptă rușii. Acoperind frontul României, ei luau o măsură necesară și pentru apărarea însăși a intereselor lor directe, căci fără îndoială germanii, ocupîndu-ne pe noi, nu aveau să se mărginească aci, ci aveau să împingă puternic ofensiva peste Prut, pentru a întoarce prin Basarabia întreg frontul rusesc /.../

Sub aceste auspicii, pe front rămîn numai vreo 6 divizii române, iar restul au putut să se degajeze pentru a fi supuse unei reorganizări mai îndelungate. Cum, însă, la început frontul nu era încă fixat și posibilitatea unei înaintări a germanilor pînă la Prut chiar nu era cu totul exclusă, firește că guvernul singur sau după injoncțiunile Rusiei a trebuit să examineze îndată nevoia trimiterii trupelor noastre într-o zonă mai îndepărtată și mai liniștită [1], unde să-și completeze efectivele și instrucția și să aștepte

[1] Pe teritoriul Rusiei, eventual în Ucraina.

materialul necesar. Aşadar, soldaţii şi ofiţerii aveau să părăsească familiile lor şi pămîntul ţării, pentru a merge între străinii cu care nu se împăcau nici aici. În mintea lor se ridica o însemnată problemă de conştiinţă. Şi cu spontaneitatea caracteristică hotărîrilor sincere, nici unul nu se sfieşte a mărturisi că nu va trece Prutul. Această hotărîre o află şi comandamentul rus, de aceea vedem următorul raport al generalului Mikelis, comandantul Diviziei 13-a rusă, către comandamentul rus superior :

„Am onoare a vă raporta că un proprietar de casă în Focşani, dl. Chirculescu, senator, mi-a spus că în rîndurile ofiţerilor români, cei tineri mai ales, s-a urzit complotul d-a nu trece frontiera în Rusia dacă s-ar ivi cazul de a se retrage armatele acolo. Cauzele sînt reaua purtare a ruşilor şi pentru a nu se despărţi de familii. De asemenea, s-au prins agenţi evrei care umblă printre soldaţi spunîndu-le că germanii le împart pămîntul.

Comandantul Diviziei 13-a, (ss) Gl. *Mikelis*"

Aceasta era starea de spirit în rîndurile oştirii noastre şi ea, generalizîndu-se, lua proporţiile unei mişcări primejdioase dacă M/aiestatea/ Sa regele însuşi nu s-ar fi hotărît pe dată de a renunţa definitiv la ideea trecerii armatei dincolo pentru refaceri. Astfel, diviziile noastre rămîn în Moldova, între Siret şi Prut.

IV

Guvernul, o dată instalat la Iaşi, putea să examineze mai în linişte nevoia deschiderii parlamentului. 15 noiembrie, data cînd, după constituţiune, el se întruneşte de drept, trecuse în împrejurări foarte turburi. Pe de altă parte, numeroase măsuri cerute de noua stare de război funcţionau pe temeiul doar al unui decret care le schiţa în linii generale [...] Se vor mai fi ivit în urmă aprobare de credite noi şi modificări la legea pentru înaintarea ofiţerilor. Dar, pe lîngă acestea, într-o ţară constituţională a cărei întreagă viaţă politică se reazemă pe regimul parlamentar, trebuia cît mai neîntîrziat să se facă reprezentanţilor naţiunii o expunere a situaţiunii generale. Intrarea în campanie crease pentru România o politică externă

şi internă asupra căreia deputaţii şi senatorii trebuiau orientaţi. Toate aceste consideraţiuni le vor fi examinat membrii guvernului cînd au hotărît deschiderea parlamentului pentru 9 decembrie 1916... Ion Brătianu, în special, care luase asupra sa personal întreaga răspundere a politicii de pînă acum, dorea să aibă şi în calitatea lui de şef de partid un schimb de vederi cu amicii săi prin mijlocirea cărora obţinuse încrederea ţării. El convoacă, aşadar, o consfătuire a majorităţilor parlamentare şi, în mijlocul unei surprinderi generale, face o destăinuire a cărei gravitate n-a scăpat desigur nimănui. Brătianu spune, în adevăr, că în timpul înfrîngerilor suferite de noi, opoziţia conservatoare a avut o atitudine vrăjmăşească [...] [1].

V

Atitudinea nepatriotică a opoziţiei conservatoare, aşa cum o conturase primul ministru la consfătuirea majorităţilor, a creat — cum, de altfel, era de aşteptat — o atmosferă de revoltă în rîndurile parlamentarilor liberali. Ei iau hotărîrea de a întîmpina cu răceală la deschiderea camerei pe colegii lor conservatori şi chiar de a se deda la acte de agresiune în cazul cînd aceştia ar lua aere de provocare. Animozităţile iau proporţii aşa de ameninţătoare, că sînt relevate chiar în dezbaterile adresei ca un simptom al situaţiei parlamentare de către Toma Stelian :

„Dar am pornit divizaţi, mai divizaţi poate decît oricînd, şi — ceea ce este şi mai grav — divizaţi chiar asupra principiului pentru care purtăm războiul. Fruntaşi politici mari, aceia care au făcut atîta caz înainte de caracterul lor, calitatea de factor responsabil, nu s-au sfiit să rămînă dincolo, unde este duşmanul ; aceia însă care, fideli idealului naţional, au trecut dincoace, au venit, după cum ştiţi bine, tot aşa de împărţiţi, şi mai împărţiţi decît erau înainte de declararea războiului... Văd cu mulţumire şi, vă asigur, cu o sinceră şi reală mulţumire, că

[1] Aprecierea lui I. I. C. Brătianu — împărtăşită şi de autorul însemnărilor — este exagerată. O parte a conservatorilor, îndeosebi grupul concentrat în jurul lui Take Ionescu, a fost animată de sentimente patriotice şi, în pofida unor erori, s-a încadrat în efortul general pentru salvarea ţării şi înfăptuirea idealurilor naţionale.

cel puţin acum neînţelegerile grave care despărţeau două partide politice [1] şi care zilele trecute ameninţau să degenereze într-o ciocnire parlamentară, pe care fanfarele politice o anunţau de violentă, că acele neînţelegeri s-au aplanat printr-o pace, prin colaborarea la guvern a celor două partide politice !" (Toma Stelian, „Dezbat[erile] senat[ului]", şed[inţa] din 12 dec[embrie] 1916).

În adevăr, Take Ionescu continua pe toate căile lupta pentru a intra în guvern [...]

După vreo două zile de tensiune neobişnuită a raporturilor politice, în ziua de 10 decembrie guvernul propune şi obţine votarea unui proiect prin care se încuviinţează numirea miniştrilor secretari de stat fără portofoliu, iar a treia zi, 12 decembrie, primul ministru vine înaintea camerei cu următoarea declaraţiune :

„Prezentînd demisiunea guvernului M[aiestăţii] S[ale] regelui, M[aiestatea] S[a] regele a binevoit a mă însărcina cu constituirea guvernului, care a fost astfel făcut :

Ioan I. C. Brătianu, prezident şi ministru de Externe,
M. Pherekyde, ministru fără portofoliu,
Take Ionescu, ministru fără portofoliu,
Dr. I. C. Istrati, ministrul Industriei şi Comerţului,
Emil Costinescu, ministru fără portofoliu,
D. Greceanu, ministru de Lucrări Publice,
Al. Constantinescu, ministru de Interne,
M. Gh. Cantacuzino, ministru de Justiţie,
V. Antonescu, ministru de Finanţe,
I. Gh. Duca, ministrul Cultelor şi Instrucţiunei,
Vintilă I. C. Brătianu, ministru de Război,
Gh. Mîrzescu, ministrul Agriculturii şi Domenii.

N-am îndoială că putem să ne rezemăm pe concursul dv. călduros şi energic" etc., etc.

Guvernul naţional [2] era aşadar constituit [...]

VI

Remanierea ministerială are ca urmare imediată şi o schimbare în Înaltul Comandament al armatei. Întocmirea planurilor de campanie şi conducerea operaţiunilor mi-

[1] Partidele liberal şi conservator.

[2] Denumire dată în epocă guvernului de coaliţie liberală-conservatoare.

litare în prima fază a războiului o avusese exclusiv generalul D. Iliescu, ca şef al Marelui Stat Major al armatei [1]. Tot el, de altminteri, fusese însărcinat şi cu pregătirea tehnică mai bine de doi ani, ca secretar general al Ministerului de Război, sub acoperirea, însă, a lui Ion Brătianu, titularul acelui departament.

Generalul Iliescu era aşadar „persona grata" a guvernului şi el apărea ca omul providenţial care avea să plimbe armatele române peste plaiurile Transilvaniei, ducîndu-ne la înfăptuirea idealului naţional ! E adevărat că multă vreme i s-au adus acuzări pentru acte de favoritism făcute cu prilejul înaintării ofiţerilor şi că o atmosferă de suspiciune plana asupra corectitudinii administraţiei de la Război. Dar cu o săptămînă înaintea decretului de mobilizare ziarele publicau articole elogioase în care se descopereau aptitudinile militare ale acestui ofiţer general, şi de la el se aştepta acuma totul ! Luptele se desfăşoară, însă, împotriva noastră şi după trei luni de campanie ele iau proporţiile unui dezastru de neînchipuit. A cui este vina ? Care sînt cauzele înfrîngerii ? Iată un lucru pe care nu-l poate stabili nimeni azi cu cugetul curat. Căci, pe de o parte, lipsesc toate elementele unei judecăţi complete şi, pe de altă parte, sînt privite evenimentele prea de aproape pentru a avea nepărtinirea întreagă. Oricum, însă, în rîndurile oştirii se ridică îndată nemulţumiri împotriva celui care avusese conducerea armatelor şi opinia publică însăşi, în unanimitatea ei, aruncă răspunderea pe umerii generalului Iliescu. Chiar deputaţii şi senatorii liberali cer stăruitor guvernului înlocuirea şefului Marelui Stat Major al armatei, cu toate că Brătianu încearcă să-l ocrotească la început. La o consfătuire a cîtorva parlamentari, la Vintilă Brătianu acasă, unul dintre ei semnalează din nou Ministrului de Război, cu sprijinul de data asta şi al lui Ion Gh. Duca, aflat şi el de faţă, că schimbarea generalului Iliescu e o necesitate pentru ridicarea moralului trupelor chiar. La aceasta se va mai fi adăugat şi intervenirea

[1] Întocmirea planurilor de operaţii s-a efectuat sub conducerea generalului Iliescu, dar, evident, nu a fost opera exclusivă a lui. Adversarii liberalilor au exagerat în perioada aceea greşelile şi răspunderile acestui general pentru înfrîngerile din campania anului 1916.

conservatorilor, căci generalul Iliescu este apoi trimis în Franţa şi în locul lui se numeşte şef al Marelui Stat Major generalul Prezan, avînd ca ajutor pe generalul Christescu.

VII

Invazia germano-bulgarilor [1] provocase un exod al populaţiunii teritoriilor ameninţate către Moldova. De obicei doar clasele avute se încumetă a lua drumul pribegiei, nevoiaşii rămînînd să îndure asupririle pe la căminurile lor. Se pare, însă, că răsunetul celor doi ani de război dinaintea noastră semănase groaza într-atîta că vedeam pe drumurile Munteniei lume de toată mîna. Bogătaşi în trăsuri, negustori în căruţe, ţărani şi femei pe jos, cu copii, toţi se duceau în Moldova. Poate va fi prins cineva în condeiul său priveliştea jalnică a fugarilor! Vor fi cele mai înduioşătoare pagini ale timpului de azi!

Suprapopularea Moldovei ridica acum problema alimentării. Împrejurările nu îngăduiseră evacuarea de grîne din teritoriul ocupat; ba chiar, după îndemnul aliaţilor, se incendiaseră mai toate magaziile, expunînd astfel la foamete şi populaţia care a rămas. Reduşi la producţiunea agricolă a unei singure provincii româneşti, trebuia să complectăm la început şi nevoile armatelor ruse pînă la organizarea aprovizionării lor. În Moldova nu erau decît vreo 20 000 vagoane de grîu care, pînă la ridicarea noii recolte, trebuiau să îndestuleze o cerere îndoită. Se constată, pe lîngă aceasta, că în toamnă semănăturile nu ajunseseră întinderea obişnuită, încît şi pentru mai tîrziu lipsa ne ameninţa. Ce era de făcut? Guvernul s-a oprit mai întîi la o soluţie foarte slabă. El credea a fi găsit dezlegarea problemei în micşorarea consumaţiunii, obţinută prin emigrare. Intenţionează, aşadar, să treacă în Rusia armatele, parlamentul, şi îndeamnă populaţiunea să plece şi ea. În înţelegere cu statul vecin, procură înlesnirile pentru acest sfîrşit. Dar toate combinaţiile guvernului nu puteau micşora populaţia ţării decît cu 4—5 sute de mii de oameni, cînd îi trebuia o diminuare de cîteva milioane. Pe lîngă aceasta, constată că armata se împotriveşte la trecerea în Rusia, parlamentul refuză şi el, iar populaţiunea, văzînd

[1] La invazie au luat parte, după cum se ştie, şi trupe turceşti şi austro-ungare.

situaţia militară îmbunătăţită, rămîne pe loc. Guvernul se îndreaptă atunci spre celălalt factor economic, producţiunea, şi se gîndeşte la sporirea ei prin două mijloace : importul şi o campanie agricolă de primăvară. În ce priveşte primul punct, ruşii obiectează că singura cale ferată care îi leagă cu noi e neîndestulătoare, dar în orice caz vor încerca să ne trimită grîu. Nu ştim ce se va face ! Iar pentru noua campanie agricolă [1], ministrul de Domenii, Mîrzescu, întocmeşte un plan minuţios cuprinzînd instituirea unor organe de control în fiecare judeţ — consilierii agricoli —, mobilizarea pe loc a proprietarilor, executarea muncii agricole cu contingentele tinere şi refugiaţii şi trimiterea unei comisiuni în Rusia pentru importarea seminţelor şi maşinilor trebuitoare.

Iată, aşadar, fluturînd spectrul foametei deasupra noastră, ţară agricolă. Fără îndoială, repeziciunea cu care s-au desfăşurat evenimentele militare trebuia să aibă ca urmare turburări simţitoare în organizarea economică a ţării.

VIII

Pentru refacerea armatei, Marele Cartier retrăsese cea mai mare parte a trupelor în satele judeţelor din nordul Moldovei, unde se găseau formaţiunile sedentare şi colonii întregi de refugiaţi. Grămădirile acestea de oameni şi lipsa de hrană în timpul unei ierni grele aduc o mizerie neînchipuită, care dă repede la iveală corolarul ei : bolile !

Pe la începutul lui ianuarie [2] izbucneşte pretutindeni o grozavă epidemie de tifos exantematic. E o maladie al cărei microb nu se cunoaşte încă, precum nu se cunoaşte nici tratamentul ei. Se ştie doar că contaminarea se propagă prin paraziţi (păduchi). La apariţia epidemiei, virusul boalei are un caracter foarte primejdios. Iarna grea, lipsa de hrană, insuficienţa personalului şi materialului sanitar făceau imposibilă deparazitarea populaţiunii contaminate ; [boala] seceră cu furie ! Seceră populaţia civilă, seceră trupele retrase pentru refacere, seceră pe recruţii tineri şi, ceea ce e mai primejdios, boala atinge şi pe doctori, care n-au nici un mijloc de apărare. În două luni de zile

[1] Din primăvara anului 1917.
[2] Anul 1917.

pier cîteva sute de doctori şi zeci de mii de oameni. Înşişi ofiţerii superiori care îşi inspectează trupele nu sînt mai feriţi. Astfel moare generalul Viişoreanu, se îmbolnăveşte generalul Lupescu şi alţii. Pe front cazurile de tifos sînt mai rare. Cu venirea primăverii, însă, virusul boalei mai slăbeşte, mortalitatea se reduce la 20%, dar epidemia deja făcuse ravagii mari. Soldaţii care trebuiau să plece pe front sînt acum nişte umbre !

IX

Armatele ruse, în număr îndestulător, luaseră contact cu inamicul încă de pe vremea cînd luptele se desfăşurau pe Rîmnic şi pe Ialomiţa, dar, după opinia ofiţerilor noştri superiori, care au putut urmări mişcările pe front chiar, aliaţii puneau o indiferenţă revoltătoare. Ei abandonau poziţie după poziţie, fără nici o îndreptăţire şi adesea înainte chiar de a preveni unităţile române care luptau alături de mişcările ce intenţionau. Ajungînd la începutul lui ianuarie pe linia Putna — Siret, se poate zice mai degrabă că ofensiva germană s-a oprit ea însăşi aci. Curînd, în urmă, se semnalează şi retragerea mai multor divizii inamice din România şi frontul rămîne acum fixat. Totuşi, trupe ruseşti vin mereu în ţară. Ele dau oraşelor Moldovei o înfăţişare particulară. La Iaşi, cu deosebire, unde este nodul principal al comunicaţiunii, regimente întregi stau aproape în permanenţă, încît adesea mă întreb cu mirare dacă nu sînt un decor. Coloane de infanterie trec pe străzi în pas domol, cîntînd arii greoaie [...] Doar cazacii par mai vioi pe caii lor mărunţi, dar învăţaţi şi bine ţinuţi. Cu mantăile lungi de păr negru de cal, cu glugile roşii împrejmuite cu fir, încinşi peste piept şi la brîu cu paftale, în cap purtînd căciuli lăţoase, înfipţi pe caii lor sprinteni, par oştirea epocii legendare cînd se lupta cu lancea şi cu iatagan.ul [...]

X

Nesiguranţa creată prin caracterul pe care îl ia aşanumitul sprijin al trupelor imperiale îndeamnă pe preşedintele Consiliului [de Miniştri] să întreprindă o călă-

torie la Petrograd, unde avea să limpezească condiţiunile alianţei noastre cu Rusia, mai ales că în vremea aceea se anunţa şi adunarea acolo a unei conferinţe a Cvadruplei[1]. În primele zile ale lui ianuarie[2], Brătianu, însoţind pe A[lteţa] S[a] principele Carol, pleacă la Petrograd. Ţara aşteaptă cu o vie emoţiune rezultatele acestei călătorii. Primele ştiri sosite par a fi îmbucurătoare. Principele moştenitor e primit cu căldură la curtea imperială, suita sa e obiectul unei manifestaţiuni de simpatie cu prilejul unei reprezentaţiuni de teatru, iar Brătianu este poftit la una din şedinţele conferinţei interaliate. Dar semnele unei curtenii mai degrabă protocolară nu puteau constitui un temei pentru liniştirea ţării. Se aştepta o acţiune militară care, dacă n-ar fi putut duce îndată la reocuparea Munteniei, să fixeze măcar frontul pe graniţa Moldovei pentru a înlesni reorganizarea trupelor noastre şi să risipească îndoiala care plutea în ce priveşte sinceritatea vecinilor noştri.

Cînd, deodată, pe la începutul [lunii] martie, curînd după întoarcerea A[lteţei] Sale şi a preşedintelui de Consiliu, vine în ţară vestea neaşteptată a izbucnirii unei mari revoluţii naţionale[3] la Petrograd şi a detronării dinastiei Romanov. Primele amănunte asupra acestei mişcări erau, firește, o încurajare pentru noi. Se ridica, în adevăr, vălul care acoperea taina ajutorului adus de ruşi şi se afla că vechiul regim ţarist, prin uneltirile mai ales ale împărătesei de origine germană, duceau la încheierea unei păci separate. Trădarea pusă la cale se simţea probabil mai demult acolo şi publicarea documentului privitor la întrevederea dintre cadeţi şi fostul ministru de Interne Protopopov arată că dezlegarea violentă a situaţiei se punea înainte încă, din octombrie 1916. La pregătirea revoluţiei vor fi colaborat şi agenţii aliaţilor, căci situaţia de pe frontul oriental avea să influenţeze desfăşurarea ulterioară a războiului general. Dar pentru noi evenimentele acestea era hotărîtoare [...] Credem că nepublicarea încă a actelor diplomatice care au precedat declararea de război din 14 august[4] ne împiedică de a

[1] Denumire folosită, alături de aceea de Antantă, pentru alianţa anglo-franco-italo-rusă.

[2] Anul 1917.

[3] Autorul se referă la revoluţia democratică din februarie 1917 din Rusia.

[4] Anul 1916.

vedea just această chestiune. În orice caz, e de presupus o serie de împrejurări care au forţat intrarea României [în război] şi că Brătianu, chiar avînd conştiinţa pericolului, nu era liber să hotărască altfel.

Dar, în afară de această chestiune de critică a trecutului, se ridica problema situaţiei create nouă prin revoluţia din Rusia. Desigur, uriaşele forţe ale poporului se îndreptau de la început pentru cauza războiului şi o mişcare reacţională nu era probabilă. Dar guvernul provizoriu al cadeţilor va putea domina situaţia ? Şi mirajul unei vieţi noi nu va putea, oare, schimba caracterul revoluţiei naţionale într-o mişcare socială ? Curentele din interior nu s-ar putea răsfrînge asupra armatelor de pe front spre a prăbuşi definitiv orice acţiune militară ? [...] Iată o seamă de lucruri împotriva cărora orice acţiune a noastră era neputincioasă şi ne sortea să trăim clipele înfrigurate ale unui destin fatal pe care nu-l putea deslui nimeni încă.

XI

Purtarea trupelor ruse faţă de populaţiunea românească şi atitudinea lor în luptele la care veniseră să ne ajute apăreau acum la lumina intenţiilor vechiului regim din Rusia. E probabil ca el să fi iniţiat Înaltul Comandament trimis pe frontul de aici şi stăruinţele repetate ale generalului Zaharov de a se încuviinţa strămutarea Marelui Cartier de la Bîrlad la Iaşi vor fi părut suspecte M[aiestăţii] Sale regelui [...]

XII

Tulburările din Rusia constituiau un pericol prin întinderea posibilă a contagiunii la noi. Guvernul trebuia, aşadar, să examineze îndată chestiunile care alcătuiau un motiv de nemulţumire în organizarea politică şi socială a ţării. Cu toate că împrejurările nu erau de fel prielnice unei legiferări durabile, schiţarea doar a liniilor generale în care avea să se îndrepte activitatea viitoare a parlamentului putea aduce o liniştire. Partidul Liberal studia încă de la venirea sa la putere (1914) problema agrară şi electorală, iar camerele constituante se adunaseră deja

pentru a proceda la înfăptuirea acestor reforme. De aceea, prezența lui Brătianu la conducerea țării constituia o garanție din acest punct de privire și nu a contribuit puțin la încrederea cu care se aștepta legiferarea...

Pe la mijlocul lui martie [1] regele pleacă pe front și făgăduiește trupelor de la Oituz împărțirea de pămînt și dreptul de vot. Îndată după aceea guvernul întocmește un proiect cuprinzînd acordul partidelor conservator și liberal în chestiunea exproprierii și a votului universal. În aprilie camerele sînt întrunite și, după lungi discuțiuni, comisiunile și subcomisiunile lor își însușesc cu ușoare modificări proiectul elaborat de guvern. Dezbaterile se prelungesc pînă spre a doua jumătate a lui iunie, cînd proiectul pentru modificarea constituției e votat de aproape unanimitatea vocilor. Se admitea, în principiu, exproprierea a 2 mil[ioane] ha pămînt arabil din domeniile statului, coroanei și particularilor, care urmau a fi împărțite la țărani, și se primea votul universal cu o reprezentare a minorităților.

Firește, însă, că votarea reformelor avea acum mai mult un rol decorativ. Însuși președintele de Consiliu, în cuvîntarea cu care începe dezbaterile la cameră, precizează acest lucru : „Să nu așteptăm pînă la ceasul în care va fi posibilă rezolvarea completă și amănunțită a problemelor care ne sînt puse și să votăm încă de acum ca să rămînă cîștigate pentru poporul nostru aceste două principii fundamentale, orice s-ar întîmpla de aci înainte !"

De altminteri, pentru a păși mai departe la întocmirea legilor speciale de înfăptuire imediată a principiilor admise, membrii parlamentului actual, obosiți de peripețiile războiului, nu aveau pregătirea trebuitoare. Trebuie să recunoaștem că dezbaterile care au urmat au pus în lumină nivelul scăzut al camerelor. În afară de cîteva cuvîntări foarte slabe privitoare la reforme, discuțiunea întreagă se desfășura în jurul faptelor de război. Chestiunea operei de corupțiune întreprinsă de germani în țară în epoca neutralității preocupa spiritele mai ales. Venea după aceea opoziția grupului „muncii", [închegat] de curînd în jurul lui George Diamandy, care ținea zilnic încordată atențiunea membrilor guvernului prin aducerea în discuțiune a unor necorectitudini în administrația diferitelor departamente, al Războiului mai ales, dezorgani-

[1] Anul 1917.

zarea transporturilor, incendierea depozitelor militare şi aşa mai departe.

Dar caracterul operei întreprinse de guvern îl răzbuna însuşi mobilul care şedea la baza ei. Nu mai era vorba acum de viaţa economică şi socială a ţării de mîine, ci se cerea deocamdată o manifestare a solicitudinii puterii ocîrmuitoare pentru masele populare, manifestare necesară cînd se agita cu atîta zgomot de către revoluţia rusă problema raporturilor dintre clase.

XIII

Spiritul războinic se păstra la noi. Nici retragerea din Muntenia, nici dezordinile din Rusia nu slăbeau încă încrederea în acţiunea începută. Dimpotrivă, reorganizarea armatei se urma cu grijă. Veneau zilnic transporturi cu material trimis din Franţa, dar pe care-l rătăcise cu voinţă regimul ţarist în depărtate gări ale Rusiei. Tunuri de calibru mare, mitraliere, muniţiuni, avioane aveau să completeze armamentul unităţilor noastre. Iar cu ajutorul şi al unei numeroase misiuni militare franceze, sub conducerea valorosului general Berthelot, se pregătea instrucţiunea soldaţilor în vederea acţiunii viitoare. Formaţiuni sanitare engleze şi americane îngrijeau acum de starea sanitară a ţării alături de vrednicul nostru personal sanitar. Guvernul primea în vremea aceea repetate dovezi de simpatie ale aliaţilor mai depărtaţi. Războiul României făcea parte din cauza generală a „Înţelegerii" şi încrederea cu care priveam victoria finală ne îmbărbăta. Prin iunie [1], trimişii aliaţilor din occident ne aduceau salutul lor. Albert Thomas, întîi, Vandervelde, mai pe urmă, şi generalul Scott erau primiţi solemn de adunările noastre legiuitoare. Cuvîntările schimbate pecetluiau armonia deplină care domnea în raporturile dintre noi şi dînşii. Iar vizitele pe care le fac armatei îi încredinţează de însemnătatea ajutorului nostru.

Între acestea, situaţia părea că se îndreaptă şi în Rusia. Partidul Cadeţilor trecuse încetul cu încetul puterea socialiştilor-revoluţionari care, sub conducerea vioaie a lui Kerenski, se arătau dispuşi a continua războiul [...]

[1] Anul 1917.

În această atmosferă, prin îndemnul, firește, al aliaților, se proiectează o nouă ofensivă pe întreg frontul oriental. Pentru noi, cu încrederea pe care o aveam în armata renăscută, cu nevoia continuu simțită a unei revanșe, perspectiva începerii acțiunilor produse o înviorare extraordinară ! În preziua, însă, a celei mai glorioase pagini din războiul nostru, ne vedem siliți a menționa incidentul regretabil al crizei întîmplate în guvern. Pe tema unor neînțelegeri interne, Take Ionescu găsea încă o dată prilejul de a turbura situația politică, prezentînd demisiunea conservatorilor din minister. Timp de aproape 20 zile Brătianu lua și relua tratativele pentru a ajunge din nou la o înțelegere. Contrastul între ceea ce avea să se depene curînd pe decorul războiului și preocuparea măruntă a oamenilor politici punea în lumină tristă nivelul scăzut la care se coborîse viața politică la noi. După douăzeci de zile guvernul se reconstituia cu ușoare modificări.

XIV

[...] Între acestea se hotăra și la noi începerea unei ofensive pe frontul de sud al Moldovei. Trupele române, care după refacere se ridicau la 15 divizii de infanterie și 2 de cavalerie, se grupară în două armate de operațiuni. Una, Armata 2, sub conducerea generalului Averescu, ocupa sectorul Oituz — Varnița, avînd la dreapta ei Armata 9 rusă, iar la stînga Armata 4 rusă. Cealaltă, Armata 1, pusă la început sub comanda generalului Christescu, schimbat curînd cu generalul Grigorescu, ocupa sectorul Ivești — Tudor Vladimirescu, între armatele 4 și 6 ruse. Planul de operație pare a fi următorul : o puternică pregătire de artilerie pe întreg frontul celor 4 armate, urmată de o acțiune demonstrativă a Armatei 2, după care Armata 1 română trebuie să pronunțe atacul decisiv în direcțiunea R. Sărat. Cele două armate ruse intercalate, pe care nu se putea pune un mare temei, aveau însărcinarea de a acompania doar marșul armatelor române, acoperind flancurile.

Acțiunea se începe în dimineața zilei de 10 iulie. După cîteva ore de bombardament intens, care face „breșe" largi în rețelele inamicului, infanteria Armatei 2 pornește

la atac. Avîntul trupelor e de nedescris ! Aruncînd tunicile de pe ei, soldaţii se reped şi în două-trei ore ating obiectivele prescrise. E de semnalat, îndeosebi, vitejia Diviziei 3, care ocupă satul Mărăşti, unde germanii organizaseră peste o sută de „uvraje" de apărare, după sistemul de fortificaţii practicat pe frontul apusean. Inamicul a fost surprins de acţiunea noastră. Se pare chiar că informaţiunile incomplete pe care [germanii] le aveau, îi făceau să creadă imposibilă orice acţiune a trupelor române atît de dezorganizate cum le ştiau. Apariţia căştilor de metal pe care le purtau acum soldaţii noştri a făcut pe nemţi să creadă că aveau în faţă trupe franceze. Frontul de atac atinge o lungime de aproape 30 km. Diviziile germane sînt date peste cap. Se povesteşte cazul unui general inamic care a fugit aproape dezbrăcat. Inamicul se retrage grăbit, în dezordine, iar trupele noastre înaintează victorioase, reocupînd numeroase sate pînă la Soveja. Se capturează aproape 2 000 oameni, 50 tunuri de cîmp şi 80 vagoane material de război. Înaintarea noastră atinge o adîncime de 25 km. Victoria repurtată pe acest front produce un entuziasm neînchipuit. Trofee, între care tunuri de calibru mare, sînt expuse împrejurul statuii lui Cuza Vodă în Iaşi. Ziarele publică amănunte ale luptelor, descriind în culori vii diferitele fapte de vitejie ale soldaţilor. Fireşte că noul contact cu germanii era din cele mai îmbucurătoare. Luptele au durat aci 5—6 zile.

Dar cea mai însemnată acţiune se aştepta de la Armata 1, care trebuia să dea lovitura decisivă. Unităţile grupate cu o densitate neobişnuită, depozitele mari de muniţiuni şi moralul trupelor făceau să se prevadă o desfăşurare glorioasă a luptei. Infanteria trebuia să plece la atac în dimineaţa zilei de 12 iulie, adică tocmai cînd înaintarea Armatei 2 era în plinul ei. Cînd, deodată, în noaptea de 11 spre 12 se primeşte o telegramă a guvernului provizoriu din Petrograd prin care se ordona încetarea oricărei acţiuni pe frontul român. Germanii luaseră contraofensiva în Galiţia şi Bucovina, punînd pe goană armatele ruse descompuse de propaganda pacifistă. În două săptămîni se pierde întreg cîştigul din 1916 al lui Brusilov. Frontul rus era acum rupt şi Moldova ameninţată la graniţa ei de nord [...] Fireşte că se opreşte îndată orice acţiune.

Între timp germanii concentraseră circa 14 divizii noi cu care intenţionau să dea o lovitură la sud, simultan cu cea din Bucovina, pentru a ocupa Moldova. În adevăr, în ziua de 24 iulie ei atacă în direcţia Panciu şi rup frontul ţinut de trupele Armatei 4 ruse, care fuge. Acţiunea întreprinsă putea avea urmări fatale pentru noi, căci întreaga Armată 2 cădea acum prizonieră. Comandamentul ia atunci grabnice măsuri pentru retragerea armatei ruse de pe front şi înlocuirea ei cu unităţi de ale Armatei 1. Operaţiunea se execută cu abilitate şi înaintarea germanilor e oprită, iar cele două armate române se joncţionează pentru a opune de aci înainte singure rezistenţă.

După cîteva zile de acalmie, la 1 august germanii pronunţă un nou formidabil atac de-a lungul Siretului, în direcţia Mărăşeşti. Diviziile germane, în formaţiuni strînse, înaintau valuri, valuri. Dar de data aceasta soldaţii români erau acolo... Timp de 10 zile neîntrerupt, ziua şi noaptea, se dau pe cîmpia Mărăşeştilor cele mai grozave lupte pe care le-a cunoscut armata noastră. Şi ea s-a acoperit de glorie ! Cea mai bună infanterie germană cădea rînduri, rînduri secerată ; batalioanele noastre de grăniceri şi vînători se năpusteau din cînd în cînd în luptă la baionetă şi nemţii trufaşi nu au făcut un pas ! La 10 august ei erau obosiţi şi luptele încetiniră. Între timp germanii atacaseră cu furie şi la dreapta Armatei a 2-a, înspre Tg. Ocna, voind a ocupa valea Trotuşului. Şi aici înaintarea lor fu oprită după lupte sîngeroase.

Într-o lună şi jumătate se desfăşuraseră pe frontul Siretului şi Putnei cele mai mari bătălii din războiul României ; împrejurările extraordinare condamnaseră acţiunea noastră, dar armatele îşi făcuseră datoria. Faimosul Mackensen n-a trecut peste noi şi aceasta va rămîne...[1] Vitejia tradiţională a neamului reînvie sub forma nenumăratelor acte de eroism săvîrşite aci. Orice s-ar întîmpla de acum înainte, soldaţii noştri au conştiinţa că nu au fost înfrînţi. Ei ştiu că în lupta dreaptă au îngenuncheat voinţa îndîrjită a germanilor. Căci aceasta s-a întîmplat la Mărăşeşti.

[1] Text lipsă.

XV

Firește, însă, că înaintarea germană pe frontul Siretului era oprită provizoriu. Slăbirea crescîndă a rezistenței armatelor revoluționare deschidea drumul spre ocuparea Moldovei. De aceea guvernul examină îndată posibilitatea unei retrageri mai departe, peste Prut și pînă la Nistru poate. El ia măsuri de evacuare a arhivelor mai însemnate, a parlamentului, o parte din magistrați în frunte cu Înalta Curte de Casațiune. Ba chiar se organiza și trimiterea refugiaților, îndeosebi a familiilor ofițerilor mobilizați, în timpul Kersonului. Acestea trebuiau să facă drumul în căruțe, cu formațiunile teritoriale ale armatei. Zilele acelea de la sfîrșitul lui august, trecute în pregătiri grăbite pentru evacuare, erau cele mai emoționante [...]

XVI

Cea mai mare parte din parlamentari plecase la Odesa, tezaurul țării era dus la Moscova, iar armata, guvernul și familia regală așteptau ultimul moment pentru a lua și ele drumul spre Kerson. O înțelegere cu Rusia pentru acordarea „exteritorialității" ne înlesnea ducerea semnelor suveranității române în ținutul în care aveam să așteptăm refacerea armatei revoluționare [ruse]. Din fericire, liniștea continuă pe front și evacuarea se opri [...]

Pe la începutul lui septembrie se adună un congres la Moscova. Cu prilejul lui, un grav conflict izbucni între Kerenski și Kornilov asupra mijloacelor de întrebuințat pentru restabilirea disciplinei în armată. Generalul cerea puteri dictatoriale și reintroducerea pedepsei cu moartea. Lupta între șeful guvernului provizoriu și comandantul suprem al armatei se sfîrși prin învingerea acestuia din urmă. El e înlocuit cu Duhonin. Între timp germanii, profitînd de turburările interne, reluară ofensiva în direcțiunea Riga și reușiră a ocupa orașul. Se confirmau prin aceasta prevederile lui Kornilov. După noua înfrîngere situația lui Kerenski se zdruncină și către sfîrșitul lui octombrie o mișcare violentă în Petrograd pune orașul în stăpînirea Partidului Maximalist în frunte cu Lenin și Troțki. Ei alcătuiesc guvernul „comisarilor poporului".

Trupele acestora — garda roşie — îndepărtează treptat pe socialiştii revoluţionari către Moscova [...]

Venirea lui Lenin la putere însemna îndrumarea politicii externe către o pace separată cu Puterile Centrale. Misiunile militare aliate, între care şi generalul Coandă din partea noastră, înmînaseră de la 10 octombrie lui Duhonin un protest energic împotriva oricărei încercări de încălcare a pactului de la Londra [1]. Dar situaţia nu era acum în mîinile comandantului armatei. În adevăr, pe la mijlocul lui noiembrie Lenin propune germanilor, printr-o radiogramă, încheierea unui armistiţiu pe întreg frontul oriental. Aceştia răspund îndată şi, la 2 decembrie, se semnează la Brest Litovsk convenţia definitivă pentru suspendarea operaţiunilor militare [...]

XVII

Evenimentele se precipitaseră în aşa fel în Rusia, că orice îndreptare apărea acum exclusă. Frontul oriental se dezorganiza treptat şi convenţia pentru suspendarea operaţiunilor militare crea României o situaţie neînchipuit de grea. Ea primise de nevoie îndatorirea de a participa la convorbirile pentru încheierea armistiţiului şi o comisiune în frunte cu generalul Lupescu semnase la Focşani înţelegerea. În concepţia guvernului nostru, însă, măsura aceea avea un caracter provizoriu. Căci, în adevăr, se putea îndruma acum politica României către pace ?

Sub raportul condiţiunilor ce aveau să cuprindă, lucrurile încurajau pînă la un punct. Reichstagul german votase principiul păcii fără anexiuni violente şi fără contribuţiuni, iar în prima şedinţă a conferinţei de la Brest Litovsk beligeranţii căzuseră de acord asupra aceleiaşi formule ca bază a tratativelor următoare. Pentru noi, ca învinşi, era tot ce puteam aştepta. Această concepţiune o avea Partidul Conservator de sub conducerea lui Marghiloman, rămas la Bucureşti, şi el o face cunoscută guvernului, pe care-l îndeamnă stăruitor să trimită delegaţi la Brest Litovsk.

În ochii lui Brătianu, însă, dezlegarea situaţiei pleca de la o altă concepţie. El credea încă în victoria aliaţilor. Soarta armelor noastre se pecetluise încă din a doua lună a

[1] Conform prevederilor acestui pact, statele aderente la Antantă îşi asumaseră obligaţia de a nu încheia pace separată cu Puterile Centrale.

campaniei, cînd apăruse la lumină adevăratul caracter al sprijinului Rusiei. Şi este încă pentru noi un punct obscur chestiunea împrejurărilor în care se încheiase alianţa cu imperiul vecin şi punctul pînă la care se întindeau cunoştinţele franco-englezilor şi guvernului nostru asupra situaţiunii reale din Rusia.

Dar dacă o victorie militară pe frontul oriental părea puţin probabilă chiar de la intrarea noastră în campanie, se spera cel puţin în menţinerea stării de război pînă cînd vor pronunţa decisiva franco-englezii. Înfăţişarea generală a războiului învedera superioritatea pe care o dobîndiseră aliaţii. La aceasta, fără îndoială, contribuia în mod simţitor şi aportul Rusiei, chiar în forma pe care o luase, căci imobiliza un însemnat număr de forţe ale centralilor. Se justifica, astfel, stăruirea noastră în război. Ne legasem soarta de aceea a aliaţilor şi legăturile pe care le aveam cu ei ne asigurau însemnat cîştig odată cu victoria lor. Dar după prăbuşirea completă a frontului oriental, cînd pentru a doua oară în acest uriaş război Puterile Centrale dobîndeau superioritatea numerică — şi lucrul fu vizibil în toamna lui 1917, cu prilejul ofensivei din Italia —, se mai putea crede în victoria aliaţilor ? Vom recunoaşte că ei trec acum o criză grea. Între timp îşi asigurară, însă, concursul Statelor Unite. Vastele ajutoare de care puteau dispune americanii se organizau mereu şi însemnătatea intervenţiei lor va decide soarta războiului împotriva Puterilor Centrale. Aceasta era concepţiunea guvernului Brătianu. El angajase ţara într-o învălmăşeală care o costase aproape un milion de vieţi şi semănase ruine peste mai toate avuţiile ei. Nu putea renunţa acum la nădejdea de a profita de pe urma războiului mondial cel puţin ca consecinţă a alianţelor încheiate şi pe care trebuie să le păstreze. A schimba directiva politică înseamnă a accepta ca definitivă situaţia creată de un război nenorocit.

La lumina acestor consideraţiuni conduita guvernului român se desemna clară. El avea să continue a lucra după indicaţiunile primite de la Paris şi de la Londra, să încerce şi o rezistenţă militară în condiţiunile ce se vor fixa. Nu se putea da în lături din faţa oricărui sacrificiu, dar va încerca să sugereze aliaţilor ideea dacă nu cred că o sleire totală

şi inutilă a forţelor noastre ar fi mai neconformă cu interesele lor. Aşadar, lunile care urmară le trăirăm într-o completă nesiguranţă [...]

XVIII

După semnarea convenţiunii de armistiţiu, situaţia devenea tot mai grea în interiorul ţării. Ruşii încep a părăsi frontul în masă [...]

XIX

Ca şi cum nu ne mai găseam în stare de război cu germanii, pe front mai stăruiau cîteva diviziuni în puncte izolate şi fără putinţa de a încerca o rezistenţă în poziţiunile acelea. Pe măsura în care, însă, înaintau negociaţiunile de la Brest Litovsk şi împrejurul nostru se risipea orice alcătuire militară, pe aceeaşi măsură simţeam cu toţii că liniştea care domnea pe front era trecătoare. Deodată, în ziua de... [1] mareşalul Mackensen trimite guvernului un ultimatum prin care cere or începerea negociaţiunilor pentru pace, or reluarea operaţiunilor militare. Să încercăm mai departe, acum, soarta armelor ? Misiunea militară franceză imaginează îndată aşa-numitul triunghi al morţii [2], înlăuntrul căruia armatele noastre aveau să continue lupta pînă la ultimul om ! O clipă, opiniunea aceea păru a prevala în cercurile conducătoare. Sacrificiul ce ne impuneam era ultima dovadă a cinstirii pe care o aduceam alianţelor încheiate. În ceasurile acelea tragice, amicii noştri vor fi apreciat, desigur, abnegaţia şi jertfa pe care o accepta poporul român ! Se adună în grabă consiliul de coroană la palat, comandanţii de armată sînt consultaţi, guvernele aliate sînt întrebate — şi ele răspund că în aceste împrejurări sacrificiul, oricît de înălţător, devenea inutil ! În faţa acestei dezlegări, inimile se mai uşurară. Guvernul Brătianu îşi înaintă demisiunea [3], pentru că nu putea începe tratative

[1] Text lipsă. Ultimatumul lui Mackensen a fost remis guvernului român la 23 ianuarie 1918.

[2] „Triunghiul morţii" era preconizat în zona Iaşi—Vaslui—Huşi, între Siret şi Prut.

[3] La 26 ianuarie 1918.

de pace. M[aiestatea] Sa însărcinează cu formarea noului cabinet pe general Averescu, crezînd anume că prin alegerea unui general va avertiza pe inamic de caracterul pe care înţelegea să-l dea situaţiei. O misiune secretă a fostului ataşat militar al Austriei [1], col[onelul] Randa, încunoştiinţase deja pe rege că, în schimbul unei concesiuni teritoriale, Austria ar sprijini România împotriva pretenţiunilor Germaniei. Evenimentele se precipitau. Von Kühlmann şi Czernin sosiră la Bucureşti ; ei formulară condiţiunile care constituiau preliminariile de pace. În timiditatea şi inexperienţa sa, cabinetul Averescu — prin şeful şi delegatul Argetoianu — se grăbi [2] a semna la 5 martie [3], la Buftea, condiţiile extrem de grele şi umilitoare ale inamicului. În aceeaşi seară chiar trupe germane treceau pe la Galaţi spre Odesa. Adînc surprins şi nemulţumit de slăbiciunea guvernului său, M[aiestatea] Sa protestă împotriva călcării teritoriului nostru şi obţinu oprirea coloanei germane pînă ce mai întîi misiunea militară franceză se îmbarcă şi plecă prin Rusia, ducînd cu ea atîtea mărturii ale simpatiei noastre.

XX

Guvernul prezidat de generalul Averescu înaintase demisiunea sa în ziua de 28 februarie şi continuă a gira lucrările pînă la 5 martie, cînd Maiestatea Sa însărcinează cu întocmirea noului cabinet pe Al. Marghiloman. Şeful conservatorilor junimişti venise cu cîteva zile înainte de la Bucureşti şi, fiind îndată primit la palat, se şi vedea ca sigură numirea sa la preşedinţia Consiliului. Ministerul se alcătuieşte precum urmează :

Al. Marghiloman, prim-ministru şi Interne,
C.C. Arion, Externe,
General Hîrjeu, Război,
M. Săulescu, Finanţe,
S. Mehedinţi, Culte,

[1] Citeşte : al Austro-Ungariei.
[2] În realitate, cabinetul Averescu a acceptat prevederile grele ale preliminariilor numai sub ameninţările brutale ale adversarilor.
[3] Stil nou.

Meissner, Industrie şi Comerţ,
D. Dobrescu, Justiţie,
N.D. Ghica, Lucrări Publice.

Asupra înfăţişării acestei liste nu sînt multe de spus. În afară de personalitatea primului ministru şi a ministrului de Externe, în afară de chemarea profesorului de finanţe de la Universitatea din Bucureşti la conducerea departamentului de specialitate, ridicarea celorlalte figuri la rangul de miniştri nu se explica decît prin penuria de oameni politici de care suferea acum Partidul Conservator.

Ce semnificaţie putea avea acum cabinetul prezidat de Al. Marghiloman ? Oare alcătuirea unui guvern care se putea rezema pe un partid cu tradiţii în această ţară — fie ele chiar înjumătăţite — aducea o garanţie pentru răspunderea uriaşă a actelor ce aveau să se încheie ? Şi continuarea tratativelor pentru pace de oameni ale căror legături cu puterile inamice erau îndeobşte cunoscute avea să aducă ameliorarea condiţiunilor ce ni se impuneau ? Preşedintele Consiliului se sileşte a acredita această părere, atît de necesară pentru întărirea sa la putere, şi în circulara trimisă îndată prefecturilor de judeţ vorbeşte lămurit de influenţa pe care o va avea trecutul său întru salvarea ţării ! Ba chiar, pentru ca lucrul să pară şi mai ispititor, în aceeaşi circulară se anunţă zgomotos începerea unei ere noi, de „regenerare morală" şi de „reorganizare a tuturor ramurilor activităţii de stat". Se promite solemn şi înfăptuirea neîntîrziată a reformei agrare şi a celei electorale.

Tot în vremea aceea fruntaşii *Basarabiei* repetară intervenţia lor pe lîngă guvernul român spre a proceda la înfăptuirea unirii cu vechea provincie moldovenească şi Marghiloman se grăbi a prinde momentul prielnic unei noi manifestaţiuni în jurul numelui său. În ziua de 27 martie st/il v/echi/ se duce la Chişinău. Sfatul Ţării deliberă îndelung asupra condiţiunilor prezentate : autonomia provincială, păstrarea instituţiunilor locale, reprezentanţi în guvernul şi parlamentul român etc. şi votă apoi actul unirii cu 86 voturi pentru, fiind 36 abţineri şi 3 contra.

Sub asemenea auspicii începea guvernarea cabinetului Marghiloman, dar curînd avea să apară în lumina adevărată caracterul acţiunii sale. În adevăr, prima grijă a noului cabinet era ducerea la sfîrşit a tratativelor începute

pentru încheierea păcii. Prin ce faze va fi trecut firul convorbirilor care se urmau în palatul de la Cotroceni, firește nu se poate încă cunoaște în amănunt. Semnificativă era prelungirea negociațiunilor mai bine de o lună. E drept că între timp se întîmpla, pe de o parte, căderea intransigentului conte Czernin și înlocuirea sa cu baronul Burian, iar, pe de altă parte, se ivea conflictul între Turcia și Bulgaria cu privire la pretențiunile acesteia din urmă asupra Dobrogei. Delegațiunea noastră, sub conducerea însuși a președintelui de Consiliu, va ști, oare, să folosească aceste incidente pentru salvarea intereselor țării ?

La 25 aprilie/7 mai se semnează, în fine, tratatul. Ar fi greu să conturăm deprimarea care cuprinsese întreaga țară la cunoașterea condițiunilor ce ni se impuneau. Era neîndoios că nu mai păstram decît o urmă a independenței politice, iar sub raportul economic ne subjugau cu desăvîrșire Puterilor Centrale ! În ce privește rolul pe care îl avusese Al. Marghiloman la încheierea păcii, două fapte mai ales îl limpezeau. Venirea sa la conducerea țării în aceste grave împrejurări se datora presiunii exercitate de inamic. Cunoscuta scrisoare prin care contele Czernin, în plin mers al negociațiunilor, vestește pe generalul Lupescu că oarecari concesiuni nu se fac decît unui cabinet Marghiloman este concludentă. Dar de ce natură erau raporturile între șeful conservatorilor și reprezentanții Puterilor Centrale ? Cuprinsul dosarului Günther e semnificativ sub acest raport. Se știe, în adevăr, că în biroul fostului director al societății germane „Steaua Română" se găsise o carte de vizită și o scrisoare semnată de Marghiloman. Pe un borderou de plată se citise însemnat : „Margh. environ 2 millions" ; iar într-un raport prin care agentul german justifica întrebuințarea unor însemnate fonduri pentru propaganda în România se găsea însemnat sprijinul acordat pentru alegerea lui Al. Marghiloman la șefia Partidului Conservator. Toate aceste piese fuseseră ridicate de autoritățile noastre la declararea războiului în urma percheziționii făcute la „Steaua Română".

În asemenea împrejurări, prezența lui Al. Marghiloman la conducerea țării constituia o primejdie gravă pentru interesele României. Cît pentru „regenerarea morală" și „reorganizarea generală", pe care le anunțase cu atîta îndrăzneală, ele nu constituiau decît o sfidare adusă bunului simț obștesc. Firește că guvernul conservator juni-

mist nu s-ar fi putut menține la putere nici 24 ore dacă șeful său nu lua precauțiunea de a păstra în Muntenia 6 diviziuni germane, în ciuda nenorocirilor aduse de o ocupațiune străină. Populațiunea se resemna, însă, în nădejdea bine întemeiată că situația creată nu era decît un provizorat și că victoria sigură a aliaților avea să ne mîntuie de acest regim nefast.

Oricum, tratatul încheiat la București trebuia să fie acoperit de votul reprezentanței țării pentru a căpăta autoritatea unei forme legale. Vechile corpuri legiuitoare, constituite în adunări constituante și cuprinzînd majorități liberale, nu fuseseră încă dizolvate. Noul guvern nu cuteză, însă, a se prezenta acestor camere spre a le solicita încrederea care, firește, i-ar fi fost pe dată refuzată. Pe de altă parte, opera legiuitoare pentru care aceste adunări erau convocate nefiind încă pe de-a întregul votată, se întîmpinau greutăți formale pentru dizolvarea lor constituțională. Cu toate acestea, pretextînd — ceea ce nu era exact — că adunările n-ar fi în număr spre a-și continua lucrările valabil, mulți parlamentari fiind plecați în străinătate, guvernul publică în „Monitorul oficial" decretul de dizolvare și acela de convocare a colegiilor electorale pentru 19—26 mai st/il/ v/echi/. Noile camere se întruneau în sesiune ordinară la 4/17 iunie cor [1].

Partidul Liberal, cum era de prevăzut, nu participă la noua campanie electorală. El redactează un manifest în care spune că față de dizolvarea neconstituțională a vechilor adunări, față de convocarea ilegală a vechilor colegii desființate prin text expres înscris deja în constituțiune, față, în fine, de regimul de cenzură, stare de asediu și ocupațiune străină în care aveau să se efectueze noile alegeri, în semn de protestare se abține de la orice campanie. Conservatorii de sub conducerea lui Take Ionescu adoptă aceeași atitudine. Partidul guvernamental se înfățișa, așadar, singur în alegeri. Totuși, pretutindeni candidații săi abia întrunesc cuantumul legal de voturi pentru ca alegerea să fie valabilă. Proporția mijlocie a alegătorilor votanți față de cei înscriși în liste scăzuse cu 14 procente în comparație cu alegerile trecute. Iar pe unde vreun candidat independent apare în luptă, el izbutește față de cel guvernamental. Așa se alege generalul Averescu în 4 colegii de cameră și 2 de senat, atît în Moldova cît și în teri-

[1] Anul 1918.

toriul ocupat ; așa izbutește candidatul Partidului Muncii, Trancu-Iași [...] E vrednic de semnalat că în două județe, Bacău și Suceava, unde s-au înfățișat candidații opoziției la colegiul [al] III-lea, ei au distanțat pe acei guvernamentali cu mai bine de îndoitul voturilor țărănești.

Noile camere se adunară la 4 iunie la Iași. Din prima zi chiar aveam să asistăm la un spectacol și mai trist. Cu prilejul validării noilor aleși, din sînul chiar al majorității se ridicară voci zgomotoase împotriva a numeroși deputați învinuiți parte de dezertare la inamic, avînd procesele pendinte la curțile marțiale (Nazarie, Fortunescu etc.), iar parte învinuiți de crime de drept comun (Sachelarie, trimis la curtea cu juri pentru asasinat !). Acest spectacol unic în viața parlamentară la noi a fost caracterizat foarte spiritual de Ion Brătianu într-o întrunire liberală la Gh. Mîrzescu zicînd : „Parlamentul regenerării morale s-a întrunit. E un instructiv cîmp de experiență pentru un jurisconsult, care găsește aplicațiunea tuturor capitolelor din dreptul penal".

1925

ÎNCERCĂRI DE FUZIUNE [1]

Ianuarie. Dl. C. Argetoianu [2] vizitează pe dl. I. Mihalache la Hotelul Esplanade, unde se afla tras. Conversaţiunea între cei doi oameni politici a fost lungă şi foarte interesantă. Cîteva ore, între pereţii unei camere de hotel, două lumi — înfăţişate prin cele mai reprezentative exemplare ale lor — s-au ciocnit într-un duel unde rutina politică s-a izbit de pătrunderea nativă, unde dorinţa de captivare s-a izbit de instinctul robust al forţei redeşteptate şi au sfîrşit, aşa cum era logic să sfîrşească, despărţindu-se dar stimîndu-se reciproc.

— Trebuie să formăm un partid puternic care să reziste liberalilor, i-a spus dl. Argetoianu.

— Să-mi dai voie să fiu sincer — a răspuns I. Mihalache —, cu d-ta, [pe] care te-am acuzat de a fi păgubit statul cu mînuirea bonurilor de tezaur, nu m-aş putea înfăţişa înaintea opiniei publice.

— Dacă personal sînt o piedică, sînt gata să mă retrag din diplomaţie.

[1] După anii de criză postbelici, Partidul Naţional Liberal reuşise, datorită potenţialului economic al grupului financiar pe care îl reprezenta, relaţiilor strînse cu palatul şi experienţei îndelungate de guvernare să-şi refacă poziţiile dominante în viaţa politică a ţării. Celelalte partide şi grupări existente s-au dovedit, fiecare în parte, prea slabe pentru a putea contracara influenţa P.N.L. şi a-i deveni parteneri la „rotativa guvernamentală" ; de aici, repetatele tentative făcute de ele în scopul de a realiza fie unele fuziuni, fie — cel puţin — alianţe electorale. Această situaţie a durat, în linii generale, pînă în toamna anului 1926, cînd, prin fuzionarea Partidului Naţional condus de Iuliu Maniu cu Partidul Ţărănesc prezidat de Ion Mihalache, s-a închegat în sfîrşit un al doilea mare partid şi monopolul liberal a încetat.

[2] Ca reprezentant al grupării conduse de Nicolae Iorga.

— Zici să rezistăm liberalilor, dar substratul social şi economic care constituie forţa Partidului Liberal îl dă burghezia capitalisto-bancară. Nu crezi că pentru a constitui ceva temeinic trebuie să găsim şi noi un substrat solid, şi că aceea pe care o [putem] opune lor n-ar putea fi decît ţărănimea organizată economiceşte pe bază cooperatistă ?

— De acord pînă în atît încît eu aş merge cu exproprierea şi mai departe decît d-ta... dar ţărănimea d-tale nu este astăzi pregătită. Poate peste 10—20 ani, şi pînă atunci eu îţi ofer o scară pe care să păşeşti succesiv.

— Scara d-tale este şubredă. Păşind pe ea, mă tem să nu mă prăbuşesc mai rău. Nu putem face nimic.

— Păcat — încheie dl. Argetoianu —, Ţara Românească va rămîne atunci încă mult timp condusă de bordelul de la palat.

• Dl. Iuliu Maniu adresează şefilor partidelor din opoziţie o scrisoare prin care îi invită la fuzionarea tuturor forţelor antiliberale. Răspunde îndată, acceptînd, dl. Iorga, care se unise deja cu dl. Argetoianu.

Atît general Averescu, cît şi Ion Mihalache, declină propunerea din pricina prezenţei lui Argetoianu, pe care nu-l acceptă.

Februarie. Se întruneşte la Bucureşti congresul anual al Partidului Ţărănesc. Se alege ca şef al partidului dl. I. Mihalache. Renunţarea la vechea formulă a avut un întreit scop : de a pune capăt intrigilor adversarilor pe tema lipsei de unitate în conducerea partidului ; de a marca înlăturarea preocupărilor de fuziune ; şi de a împăna, aceasta mai discret, acţiunea dr. Lupu, care încerca să-şi facă bisericuţă. Mihalache a rezistat mult, nevoind să-şi asume răspunderea.

• A doua zi după congres se retrage din partid profesor Simion Mehedinţi, care, de altfel, participase la lucrările din ajun fără a aduce vreo obiecţie. El publică acum o scrisoare, în ziarul „Universul", în care reeditează împotriva partidului vechile calomnii liberale. Semnificativă lipsa de caracter la un profesor universitar, şi încă vechi junimist. Defecţiunea, însă, nu a avut nici o înrîurire asupra vieţii partidului ; ea avea să fie uitată curînd.

Aprilie. Pantelimon Halippa, deputat, este arestat în comuna Zguriţa din Basarabia pe cînd se ducea să viziteze pe alegători. Este purtat pe drumuri şi lovit cu palma pes-

te obraz de locotenentul de jandarmi Popescu. Faptul produce o impresie profundă în toată ţara. De pretutindeni sosesc telegrame de simpatie pentru marele luptător basarabean. Protestul ridicat de opoziţie în cameră nu obţine un răspuns satisfăcător din partea guvernului.

COALIŢIA

Mai. În urma incidentului Halippa, Partidul Naţional şi Partidul Ţărănesc încheie o coaliţie împotriva guvernului Brătianu. Se ţin întruniri populare de protestare în oraşele de provincie. În parlament acţiunea se duce în comun.

Iunie. La o alegere parţială din Chişinău pentru un loc de senator candidatul coaliţiei, ţărănistul Nicolae M. Alexandri, reuşeşte cu 13 000 de voturi, împotriva averescanului Sergeliţă care, susţinut făţiş de guvern, nu obţine decît 4 000 de voturi.

Iulie. Şefii opoziţiei cer audienţă la suveran. D-nul I. Mihalache e primit de rege timp de o oră şi jumătate. În cursul audienţei şeful ţărăniştilor expune pentru prima dată în mod oficial programul social şi economic al partidului.

Regele ascultă fără obiecţiuni expunerea soluţiunii economico-financiare şi convine, la un moment dat, că politica d-lui Vintilă Brătianu a ajuns la un punct mort. Suveranul lasă chiar să treacă o ironie dureroasă la adresa ministrului său de Finanţe. În ceea ce priveşte, însă, părţile de ordin social, regele — vizibil montat de clişeele liberale — discută punct cu punct programul partidului. În cursul conversaţiei suveranul găseşte prilejul să-şi exprime sentimentele sale pronunţat antisemite.

August. Suveranul se îmbolnăveşte [1] şi, după prescripţiile medicilor, pleacă să-şi facă o cură de o lună de zile în localitatea Bagnolles sur l'Orne, în Franţa.

• În lipsa suveranului, guvernul prezidează alegerile pentru Camera de Agricultură. Opoziţia se prezintă mai

[1] Medici români reputaţi diagnosticaseră, încă din martie 1925, că regele Ferdinand suferea de cancer. Din raţiuni politice, însă, acest fapt a fost tăinuit multă vreme.

pretutindeni cu liste comune. Cu toate presiunile administrative, coaliția învinge în majoritatea județelor. Averescanii rămîn în urmă de tot. Într-o țară cu regim parlamentar adevărat, această indicație categorică a voinței populare ar fi dus imediat la o schimbare de guvern.

Septembrie — decembrie. Se fac numeroase încercări de fuziune sau cel puțin colaborare de guvern între naționali și țărăniști în prevederea apropiatei schimbări de regim[1]. Un congres al țărăniștilor, întrunit în decembrie, hotărăște să continue pertractările.

[1] Nu era vorba de o schimbare de regim, ci de guvern (în martie 1926 se încheiau cei patru ani de legislatură liberală).

1926

Ianuarie. Ion Mihalache este chemat, din ordinul regelui, de la Topoloveni—Muscel la Sinaia, grabnic [1]. Ajuns acolo, preşedintele Partidului Ţărănesc este întîmpinat în gară de C. Stere, care fusese deja chemat şi i se ceruse la palat în mod discret şi din îndemnul d-lui Barbu Ştirbey „o consultaţie constituţională". În cîteva cuvinte, Stere pune la curent pe dl. Mihalache asupra evenimentului. Principele Carol, plecat în străinătate să reprezinte familia regală la moartea reginei Alexandra a Angliei, a trimis de la Veneţia o scrisoare prin care anunţă că se expatriază pentru 10 ani şi că renunţă la drepturile de succesiune la tron. Regele, zdrobit moralmente, este hotărît să accepte renunţarea şi întruneşte un consiliu de coroană spre a lua „sprijinul oamenilor politici". Stere, vizibil sub influenţa lui Ştirbey, consiliază pe Mihalache să accepte actul şi să fie alături de rege. Cu toate obiecţiunile lui Mihalache cum că, fără îndoială, actul este o maşinaţiune a lui Brătianu, Stere insistă, punînd înainte avantajul partidului de a nu lua poziţie contra regelui, care ar fi hotărît.

Consiliul, şefii de partide şi patriarhul vor fi primiţi în audienţe separate de către rege. Înainte de a intra la suveran, Mihalache are cîteva momente un schimb de idei cu Maniu, decid a observa o atitudine comună.

După ce regele expune pe scurt — întreaga audienţă a durat 15 minute — împrejurările, adaugă :

[1] Consiliul de coroană la care Armand Călinescu se referă în continuare a avut loc la 31 decembrie 1925, fiind deci eronat tratat printre evenimentele lunii ianuarie 1926. Cauzele renunţării lui Carol la succesiunea tronului au fost atît de ordin sentimental (aventura extraconjugală cu Elena Lupescu), cît şi politic (un conflict prelungit cu I. I. C. Brătianu şi Barbu Ştirbey).

— Sînt hotărît să primesc renunţarea şi vă cer sprijinul !

— Fără îndoială, sire, actul Alteţei Sale priveşte, în primul rînd, pe M [aiestatea] Sa în calitate de părinte şi şef al familiei regale. Totuşi, mi-aş permite a observa că renunţarea unui prinţ moştenitor cuprinde incalculabile primejdii în viitor [1]. De aceea ar fi necesar să se mai încerce un demers pe lîngă Alteţa Sa spre a-l îndupleca să revie.

— Am făcut toate demersurile şi au rămas zadarnice. De altminteri, prinţul este foarte enervat şi în explicaţia pe care am avut-o la plecarea [lui] din ţară a avut o asemenea atitudine, încît abia am putut să mă stăpînesc.

— Istoria ne arată, sire, că au fost unii regi care au făcut în tinereţe greşeli mai mari şi, totuşi, mai tîrziu au ajuns suverani admirabili. Exemplul, nu tocmai vechi, al regelui Angliei, Eduard al VII-lea, este concludent.

— Da, ştiu, şi sînt cu atît mai zdrobit cu cît şi eu, personal, am putut face greşeli...

— Rog pe M[aiestatea] Sa să mai încerce înainte de a se lua o hotărîre atît de gravă !

— Nu, nu, d-le Mihalache, crede-mă, hotărîrea mea este definitivă. Este o creangă putredă în dinastie pe care trebuie să o tai spre a salva coroana !

— Faţă de această hotărîre irevocabilă şi cu rezervele cuprinse la început, sire, Partidul Ţărănesc nu poate fi decît alături de Măria Sa.

A urmat apoi şedinţa consiliului [de coroană], în care Mihalache, ca cel mai tînăr, a fost invitat cel dintîi să-şi spună părerea. Preşedintele Partidului Ţărănesc a formulat punctul său de vedere, fără a mai insista asupra demersului pe lîngă prinţ. S-a spus, după aceea, că atitudinea d-lui Mihalache a produs o bună impresie. Duca l-a felicitat, iar la plecare Ştirbey a căutat pe Mihalache în gară şi, făcîndu-se autorizat de rege, a mulţumit şefului ţărăniştilor, transportînd din partea regelui aceste cuvinte :

[1] Ion Mihalache, ca şi alţi lideri ai partidelor aflate în opoziţie, era profund îngrijorat de faptul că — potrivit normelor constituţionale — după renunţarea lui Carol la succesiunea tronului urma să fie proclamat drept principe moştenitor fiul acestuia, Mihai. Or, Mihai nu avea atunci decît 5 ani ; dacă tronul devenea vacant, el avea să domnească sub tutela unei regenţe care — în împrejurările de atunci — putea să fie uşor manevrată de Partidul Liberal.

„Spune lui Mihalache că a adus un mare serviciu coroanei şi ţării".

• A doua zi [1] se întruneşte parlamentul, care procede la îndeplinirea formalităţilor constituţionale pentru proclamarea principelui Mihai ca moştenitor prezumtiv al tronului.

Februarie. Guvernul convoacă corpul electoral pentru a proceda la alegerile consiliilor comunale la sate şi oraşe, aplicîndu-se astfel noua lege administrativă.

Deşi guvernul liberal se apropia de termenul la care trebuia să se retragă, pentru că expirase mandatul parlamentului ales în martie 1922, totuşi zvonurile în culise, alimentate abil, lăsau să se înţeleagă că dl. Brătianu s-ar pregăti pentru o nouă guvernare, mai ales dacă alegerile comunale ar da majoritatea Partidului Liberal.

Faţă de această perspectivă, ţărăniştii şi naţionalii se hotărăsc să lupte împreună. După îndemnul d-rului N. Lupu, se introduc şi averescanii în coaliţie. Alegerile se desfăşoară cu obişnuitul cortegiu şi presiuni ale organelor publice.

La sate, în genere, triumfă guvernul. Noua lege administrativă prezintă atîtea formalităţi încît sătenii, în majoritatea cazurilor, au fost luaţi prin surprindere şi listele guvernamentale proclamate alese fără contracandidaţi.

La oraşe, în schimb, guvernul cade în majoritate. Pierde mai în toate oraşele mari : Bucureşti, Cluj, Iaşi, Chişinău etc. Indicaţia alegătorilor era de data aceasta sigură şi retragerea d-lui Brătianu inevitabilă.

• La cîtva timp după alegeri averescanii se retrag din coaliţie şi, la întrunirea consiliilor, ei votează cu liberalii. Faptul e taxat ca trădare şi în parlament are loc o scenă teribilă prin care Madgearu acuză pe Goga. Se pregătea, oare, în acest act viitoarea rezolvare a crizei de guvern ?

[1] Şedinţa parlamentului a avut loc nu „a doua zi", ci la 4 ianuarie. Principele Mihai a fost proclamat moştenitor al tronului şi s-a desemnat o regenţă formată din principele Nicolae (unchiul viitorului rege minor), primul preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, G. Buzdugan, şi patriarhul Miron Cristea.

Aprilie. Guvernul Brătianu demisionează [1]. Cine va urma?[2] Situaţia opoziţiei era, desigur, din cele mai curioase. Averescanii păreau a avea, firește, cele mai mici şanse, deoarece reprezentau o fracţiune infimă în parlament. Ei pretindeau, însă, acum, de cînd cu participarea la coaliţie în alegerile comunale, că pot revendica o parte din succes. Realitatea, însă, era că aportul lor era aproape nul. Apărea, însă, limpede greşeala naţional-ţărăniştilor care nu i-au lăsat singuri în aceste alegeri. Manevra a fost abilă din partea lui Averescu, care a reuşit să mascheze slăbiciunea. Şi astfel se prezintă ca pretendent la succesiune în baza unei părţi din indicaţia populară.

La rîndul lor, ţărăniştii şi naţionalii erau dezuniţi. Lungile pertractări nu ajunseseră la încheierea unui acord de guvernămînt. Se formulase un program, dar se discuta încă asupra portofoliilor, mandatelor, prefecturilor etc. Cauza acestei situaţiuni era următoarea: naţionalii, sugestionaţi de Argetoianu pe baza unei pretinse informaţii din cercurile palatului, erau convinşi că ei vor fi însărcinaţi cu formarea noului minister şi, deci, nelegîndu-şi din vreme mîinile îşi vor putea rezerva partea leului, oferind în ceasul din urmă ce vor vrea ţărăniştilor. Ţărăniştii erau şi ei convinşi că fără concursul lor nu se va forma noul guvern. La aceasta împingea Stere, care se zicea bine informat de către Ştirbey. Mihalache, însă, spunea că într-o audienţă recentă la rege acesta i-ar fi spus categoric: „Guvernul viitor nu se va forma fără ţărănişti".

● Regele începe consultaţiile[3]. Primul ministru demisionar, ca şi preşedinţii corpurilor legiuitoare. Se spune că Brătianu şi Nicolaescu au recomandat pe averescani. Orleanu mi-a declarat mai tîrziu că el a recomandat o formaţie de coaliţie naţional-ţărănistă.

Apoi, şefii de partide...

---

[1] Demisia s-a produs la 27 martie.

[2] În culise, problema succesiunii la guvern fusese deja rezolvată: hărţuit continuu de regina Maria, de Barbu Ştirbey şi de I. I. C. Brătianu, suveranul acceptase încă de la 25 martie să aducă la putere Partidul Poporului prezidat de generalul Alexandru Averescu. Consultările făcute ulterior, pentru a se salva aparenţele, au provocat totuşi mari frămîntări în rîndurile celorlalte partide din opoziţie.

[3] Consultările au început la 28 martie şi au luat sfîrşit a doua zi.

Puţină gălăgie la naţionali, unde erau doi şefi : cine merge la rege ? După discuţii şi opinia lui Argetoianu se hotărăşte să meargă Iorga [şi] să recomande pe Maniu. Iorga nu şi-a ascuns nemulţumirea şi însăşi audienţa la rege a fost influenţată de această stare de spirit [1].

Eram toţi la Atheneé Palace, în camera d-rului Lupu, şi aşteptam întoarcerea lui Mihalache de la palat. Iorga şi Averescu fuseseră înainte reţinuţi fiecare cîte 10 minute. Un grup de ziarişti aleargă să ne aducă vestea că Maniu a declarat că regele l-a însărcinat cu formarea ministerului.

Nedumerire. Vine Mihalache. I se comunică de la început vestea. El surîde : „Curios, pe mine nu m-a însărcinat cu formarea ministerului".

Aflăm, apoi, că în aceste audienţe regele s-a mărginit să spună : „Opoziţia coalizată a răsturnat guvernul. Este, deci, natural ca ea să ia locul". La obiecţia şefilor de partide că o unire a celor trei partide ar fi acum imposibilă, regele a încheiat : „Vă rog să-mi propuneţi, în numele partidului dv., o listă de miniştri ; dacă se poate din toate partidele, cu atît mai bine".

Apare acum greşeala introducerii averescanilor în coaliţie la alegerile comunale şi abilitatea cu care Brătianu a speculat această greşeală. Ne consfătuim. Vine Stere, care primise o veste de la Ştirbey prin dr. Blumenfeld. El declară că vede aicea jocul lui Brătianu şi că singurul mijloc de a-l ocoli este ca mîine, cînd se vor întoarce la palat, sau să se ducă numai Maniu şi să prezinte o listă comună de guvern, sau şi Maniu şi Mihalache să prezinte, fiecare, aceeaşi listă. În faţa acestui bloc, regele nu va mai putea prefera numai pe Averescu.

Mihalache comunică acest punct de vedere lui Maniu. Acesta, însă, e de părere ca să se prezinte de fiecare partid o listă comună. dar să se prezinte şi cîte o listă proprie a fiecărui partid. Discuţia a urmat pînă noaptea tîrziu. Ţărăniştii fac un sacrificiu spre a uşura încheierea colaborării. Ei pretindeau înainte Ministerul de Interne pentru dr. Lupu ; naţionalii se opuneau. Ţărăniştii cedează acum ; totuşi, Maniu se menţine la punctul său de vedere. Simţeam partida pierdută. Am întocmit şi noi, în grabă şi în mijlocul hazului general, o listă de miniştri.

[1] N. Iorga nu a susţinut convingător candidatura lui Iuliu Maniu, cu care împărţea preşedinţia Partidului Naţional.

A doua zi din nou audienţă, cu acelaşi ceremonial. La sosirea şi ieşirea lui Iorga şi Mihalache de la palat mulţimea adunată aclamă pe cei doi fruntaşi. Regele a luat listele şi a comunicat că va aviza.

În ziua următoare [1] aflăm că generalul Averescu a fost chemat la Cotroceni şi că la ceasul 12 guvernul său depune jurămîntul. Goldiş, cu Lepădatu şi Lupaş, care primiseră să figureze pe lista naţională, fără a preveni partidul acceptaseră şi portofoliile oferite de Averescu. Faptul a fost numit de Iorga „fripturism", însă a fost decisiv.

Prin urmare, regele şi Brătianu au voit să aducă pe Averescu. Destăinuiri ulterioare ale acestuia din urmă arată că chestia era aranjată încă din 1925, de la congresul averescan de la Arenele Romane. Anume, angajamentele lui Averescu, neîncrederea inspirată de atitudinea lui Iorga şi Maniu în chestia prinţului Carol au contribuit la înlăturarea naţionalilor. Cît pentru ţărănişti, în timpul crizei Negulescu şi Goga au vizitat pe dr. Lupu spre a propune colaborare acestora. Au refuzat dintr-un sentiment de onestitate politică, fiind angajaţi cu naţionalii.

Rezolvarea crizei a produs consternare la naţionali, unde era acuzat în special Argetoianu. La ţărănişti, dimpotrivă, un nou elan de luptă ; animozitate, însă, împotriva naţionalilor. Totuşi, după oarecare ezitări, se hotărăşte ca cele două partide să se prezinte unite în alegeri. Mai ales tehnica noii legi electorale [2] obliga la această atitudine. Condiţiunile, însă, au fost de data aceasta impuse de ţărănişti. Şi cum acordul electoral era socotit, mai ales de Maniu, ca un preludiu al fuziunii, la întocmirea listelor de candidaţi s-au avut în vedere şi situaţiile ce aveau să fie apoi definitive.

Iunie. Parlamentul se deschide [3]. În mesaj se vorbeşte numai de constituirea adunărilor şi nu se vorbeşte de nici o activitate legislativă. Opoziţia unită [4] nu asistă la solemnitatea deschiderii. Preşedinte de vîrstă se proclamă dl. Meissner. La discuţia validărilor Duca, în numele Partidului Liberal, citeşte o declaraţie a [supra] procedeului

[1] 30 martie.

[2] Este vorba de legea din martie 1926, prin care s-a introdus faimoasa primă majoritară.

[3] La 25 iunie.

[4] Aşa-zisa opoziţie unită reprezenta o coaliţie largă de forţe politice cu orientare de centru şi stînga, ostile liberalilor.

urmat de guvern în alegeri şi-şi exprimă nădejdea că asemenea ilegalităţi nu se vor mai repeta. Ţărăniştii contestă mai toate judeţele.

• Deputatul C. Davilla atacă pe prefectul de Dolj, colonel Milcoveanu. Acesta vine la cameră şi-l pălmuieşte pe Davilla în culoare. Ieşire pe teren, Milcoveanu rănit. Discuţie violentă în cameră.

Iulie. Legea asupra băuturilor spirtoase adusă în dezbaterea parlamentului pune în lumină [existenţa] a două curente în guvern : unul, în cap [cu] Garoflid, ostil liberalilor ; altul, cu Lepădatu, favorabil liberalilor. Majoritatea pare a înclina spre cel dintîi. Averescu, însă, ţine contact mereu cu Brătianu şi nu ar vrea să-l indispună.

• În ziua deschiderii camerei se face o remaniere, introducîndu-se Meissner în guvern şi trecînd Petrovici la Instrucţie.

August — septembrie. Vacanţă relativ calmă. Regele pleacă la Bagnolles sur l'Orne şi Vichy pentru îngrijirea sănătăţii. Se află că la Paris a avut o întrevedere cu prinţul Nicolae [1].

• În politica internă se înregistrează oarecari încercări ale liberalilor de a menţine divizaţi pe naţional-ţărănişti. Prin Tătărescu încearcă apropierea de naţionali ; prin Inculeţ, de ţărănişti. Jocul e prea transparent pentru ca aceştia să nu-i întîmpine cu măsuri.

Pentru a-i pune capăt, Maniu şi Mihalache au dese întrevederi şi ajung la formularea definitivă a fuziunii. La 12 septembrie semnează protocolul ratificat apoi de comitetele executive. La 10 octombrie congresele ambelor partide îndeplineau ultimele formalităţi pentru încheierea Partidului Naţional-Ţărănesc.

Iorga, Argetoianu şi takiştii [2] se reţin. Dr. Lupu se opune la început, se raliază în urmă, cu cunoscuta lui adaptabilitate spontană.

[1] Este o eroare : regele a avut o întrevedere secretă cu ex-principele moştenitor, stabilit între timp în Franţa sub numele de Carol Caraiman.

[2] Foşti membri ai grupării conservatoare conduse de Take Ionescu, care, după moartea şefului lor, trecuseră în alte partide politice.

• În ce privesc relaţiile cu străinătatea, putem nota încheierea convenţiei de amiciţie cu Franţa [1], negociată deja de fostul guvern. General Averescu, plecat în Italia, încheie un pact similar cu Mussolini. El nu obţine la început recunoaşterea Basarabiei, ceea ce produce mare vîlvă. Înşişi liberalii, în primul moment, atacă violent acest pact. În orice caz, guvernul Averescu are aerul de a pune un accent deosebit pe relaţiile cu Italia, ceea ce contribuie puţin la oarecare răceală din partea guvernului francez.

• Între timp, cîteva atacuri ale comitagiilor bulgari[2] la graniţa Dobrogei atrag un nou protest energic al Micii Antante la Sofia.

Octombrie. Un comunicat intempestiv al Ministerului Palatului dezminte zvonuri privitoare la o schimbare în situaţia principelui Carol [3]. Se întîmplă, oare, ceva? S-a ridicat chestia în întrevederea cu regele la Paris ?

Noiembrie. La consfătuirea majorităţilor, generalul Averescu vorbeşte de evenimentul de la 4 ianuarie : „Eu, d-lor, am convingerea profundă că în exercitarea acestor drepturi — cu energia de care am dat dovadă în împrejurări foarte grele — voi găsi strîns uniţi în jurul meu, zid, nu numai pe acei care sînt azi sub cutele steagului partidului nostru, dar şi pe toţi acei care au luptat sub ordinele noastre atunci cînd ţara era în mare primejdie".

• În ziua următoare Brătianu face la clubul liberal, la o reunire după înmormîntarea lui Alecu Constantinescu, declaraţii asemănătoare.

• Vasile Sassu mă întîlneşte la cameră şi mă întreabă ce părere am în chestia prinţului Carol. Înţeleg că vrea să sondeze atmosfera din partidul nostru şi răspund evaziv : cred că în această chestie ar trebui să se realizeze un acord

[1] Tratatul româno-francez fusese parafat, la 10 iunie 1926, la Paris.

[2] Cete înarmate constituite de forţele reacţionare revizioniste bulgare pentru a provoca tulburări în zona de frontieră româno-bulgară dintre Dunăre şi Marea Neagră.

[3] O parte din grupările politice ostile Partidului Naţional Liberal şi guvernului prezidat de generalul Alexandru Averescu a început să se pronunţe tot mai insistent şi făţiş pentru anularea „actului de la 4 ianuarie 1926". Adepţii acestei orientări au format un curent eterogen denumit, în vremea aceea, „carlism".

al tuturor partidelor. El îmi declară, apoi, că Brătianu e iritat cînd vede că e contrariat într-o mare chestie de stat. Le-a recomandat să nu ne atace, fiindcă s-ar putea să facă mîine guvern cu noi. Brătianu s-ar fi convins că averescanii nu pot fi „al doilea partid de guvernămînt" şi că această chestie îl preocupă, îndreptîndu-şi ochii spre noi.

• Regina Maria întreprinde, împreună cu prinţul Nicolae şi principesa Ileana, o călătorie în America. Această călătorie a dat naştere la comentarii variate. În ziarele străine s-au publicat cu acest prilej lucruri supărătoare pentru noi.

• Arde palatul regal din Bucureşti, partea centrală. Faptul produce mare impresie, îndeosebi asupra spiritelor simpliste şi superstiţioase. Regele, care se afla la Cotroceni, nu a avut cunoştinţă. Ziarele au pregătit cîte o ediţie-specială — fără informaţii relative la acest fapt — care se dădeau regelui.

1927

Ianuarie. Actul de la 4 ianuarie începe să domine preocupările politice, fireşte mai ales în consfătuirile tainice. Averescanii şi liberalii îşi reînnoiesc punctul lor de vedere prin declaraţiile celor doi şefi. Era vremea ca şi Partidul Naţional-Ţărănesc să-şi fixeze opiniunea. Ion Mihalache, fără a consulta pe oamenii săi politici, face la o întrunire din Craiova următoarele declaraţii : „S-a pus multă grabă şi nu credem că s-a dat cea mai bună soluţie. Atît Partidul Naţional, cît şi cel Ţărănesc, în audienţe la suveran au spus limpede suveranului că se face o mare eroare, iar în consiliul de coroană au declarat că se supun voinţei suveranului fără a-şi lua răspunderea. Numai şeful guvernului liberal a declarat mai pe urmă că-şi asumă răspunderea, şi numai generalul Averescu n-a făcut nici o rezervă. Dar cînd a fost vorba de regenţă, am vorbit categoric contra. Atitudinea noastră de astăzi ? Interesul ţării mai presus de orice, şi credem că interesul ţării este garantat prin introducerea principiului de monarhie constituţională. Socotind că acest principiu este mai asigurat prin revenirea prinţului Carol decît printr-o regenţă de 13 ani, care de fapt pune un partid politic pe tron, cu atribuţii de monarh dar fără răspunderea morală a monarhului. Şi evident că este posibilă o asemenea soluţie. Cum la 4 ianuarie s-a făcut un act pe baza unui acord între coroană şi ţară, tot pe baza unui acord între coroană şi ţară se poate reveni. Nu înţelegem să facem agitaţii de partid, ceea ce ar fi criminal, dar nici să ne lăsăm intimidaţi de ameninţările unui partid care urmăreşte a dispune de tron".

La cameră ministrul Meissner însuşi spune că declaraţiile lui Mihalache au satisfăcut pe unii miniştri. De

altfel, Meissner crede că însuşi Brătianu ar vrea să readucă pe prinţ. El ar fi zis : „Lasă-l să mai şadă acolo 3—4 ani, să se cuminţească"; or, tocmai la expirarea acestui termen ar fi liberalii la guvern.

Dr. Lupu nu aprobă atitudinea lui Mihalache. El crede că, personal, e bine să facă rezerve şi să întreţină relaţii cu celelalte partide. Început de oportunism.

În partid declaraţiile lui Mihalache au produs o bună impresie şi au fost împărtăşite de toţi. Davilla şi Mihai Popovici, care fuseseră de curînd la Paris şi vizitaseră pe prinţul Carol, avuseseră impresiunile că acesta ar fi dispus să se întoarcă şi să revie asupra renunţării. În audienţa pe care Mihai Popovici a avut-o la regină, acesta a căpătat impresia că şi cercurile palatului ar fi de părere şi favorabile acestei idei. Impresia a fost eronată, căci Hiott avea să comunice lui Maniu că regina a fost chiar indispusă [1]. De altminteri, cu cîtva timp înainte (noiembrie 1926) regele, pe calea unei scrisori către Averescu, întărise încă o dată actul de la 4 ianuarie.

Argetoianu îmi vorbeşte la cameră de atitudinea partidului în chestia Carol şi-mi spune că facem o mare greşeală. El îmi adaugă că nu sîntem bine informaţi. De pildă, Mihai Popovici a venit cu impresii bune de la regină, pe cînd în realitate regina a fost nemulţumită. Argetoianu îmi adaugă că Brătianu i-ar fi spus : „Dacă aş rămîne singur în ţară de această părere (contra prinţului) şi dacă aş fi pus la zid, şi încă aş spune că sînt convins că am dreptate". Argetoianu începe, aşadar, să navigheze în apele liberale.

Februarie. Şedinţă furtunoasă la cameră pe chestia actului de la 4 ianuarie [2]. Noi dasem un comunicat [3] prin care cerusem un consiliu de coroană. Guvernul a interzis ziarelor reproducerea. Madgearu protestează. La începutul şedinţei Vintilă Brătianu vine la mine şi-mi spune : „Ceea

[1] De fapt, familia regală era divizată pe tema „actului de la 4 ianuarie" : regina Maria îndeosebi (care spera să devină regentă) şi principesa Ileana erau contra revenirii lui Carol ; prinţul Nicolae şi prinţesa Elisabeta, în schimb, susţineau în secret curentul carlist.

[2] Şedinţa a avut loc la 3 februarie.

[3] Comunicatul fusese adoptat de Comitetul de Direcţie al P.N.Ţ. la sfîrşitul dezbaterilor din zilele de 31 ianuarie şi 1 februarie.

ce faceţi este o crimă şi o idioţie şi aveţi să vă rupeţi gîtul". În răspunsul pe care Averescu l-a dat lui Madgearu a fost aspru şi ameninţător. El a pus întreaga chestie a prinţului, declarînd renunţarea definitivă. Virtilă Brătianu a vorbit în acelaşi sens. Maniu, voind să vorbească, a fost împiedicat. De asemenea Mihai Popovici, care a fost şi expulzat o lună [1]. În opinia publică impresia a fost că noi am încercat un mare eşec. Fără îndoială, chestia nu era încă coaptă.

• Madgearu şi Davilla pleacă la Paris cu misiunea noastră pe lîngă prinţ. La înapoierea lor, Madgearu îmi spune că prinţul îşi menţine dorinţa de a reveni ; că este informat de tot ce se petrece în ţară şi că a fost foarte sensibil la atitudinea noastră. Ştie că prinţul a fost la Cannes, dar nu dacă l-a întîlnit pe Goga. Davilla îmi comunică, la rîndu-i, că prinţul a început să se mişte, că a scris prin generalul Baliff o scrisoare regelui, cerîndu-i o întrevedere. Dar Davilla îmi adaugă despre prinţ că : „Dacă ar fi să se fixeze chiar azi atitudinea partidului în această chestiune, el nu ar mai recomanda îmbrăţişarea prinţului". Curioasă reflecţie.

• Davilla se duce în audienţă la regină. Cum îi va fi vorbit, fiindcă regina s-a exprimat către o altă persoană : „Pînă şi Davilla îmi dă dreptate acum. S-a convins şi el".

• Întrevedere cu Lupu, care îmi spune că vrea să refacă Partidul Ţărănesc cu prietenii ce-l vor urma, pentru a putea la un moment dat colabora la guvern cu liberalii. Îmi vorbeşte de bunele raporturi ce are cu Ionel Brătianu, dar adaugă că nu a luat nici un angajament. El zice, cu oarecare amărăciune, că are cu Maniu astfel de raporturi încît chiar dacă vreodată vom veni la guvern riscă să primească un portofoliu oarecare — al Muncii. Se plînge că şi Mihalache îl bondează.

În sala „Picadilly" se întrunesc lupiştii la un banchet [2]. Numai 8 deputaţi. De prin judeţe, toţi nemulţumiţii de orice origine — naţionali, tărănişti, averescani etc. Un nivel foarte scăzut.

Peste cîteva zile [3], dr. Lupu îşi citeşte declaraţia-program în cameră. Banal, pe alocurea neserios. Sconta să

[1] Conform regulamentului camerei, deputaţii care comiteau abateri disciplinare puteau fi excluşi de la dezbateri pe un termen limitat.

[2] În seara de 19 februarie.

[3] La 23 februarie.

fie întîmpinat prin declaraţii de Averescu şi Brătianu ; în schimb, nu-l salută decît Cuza care, ca de obicei, face caraghioslîcuri. Întărîtat şi nemulţumit, dr. Lupu continuă o polemică cu Mihalache. Acesta replică admirabil. În rezumat, Lupu a călcat cu stîngul. Încercarea, alimentată de liberali pentru a lovi adînc Partidul Naţional-Ţărănesc, rămîne fără efect.

Martie. Oarecare vîlvă în lagărul averescan. Fripturiştii sînt obligaţi de Averescu să se înscrie în partid. După oarecari ezitări, Lupaş şi Goldiş se supun. Lepădatu — nu, şi e sacrificat. Averescu devine titular la Finanţe [1].

Italia ratifică tratatul privitor la Basarabia, care devine astfel operant prin obţinerea a trei ratificări (Franţa şi Anglia, ratificare anterioară). Frumoasă şedinţă la cameră [2]. Se celebrează amiciţia româno-italiană. Guvernul înregistrează, fără îndoială, succes.

Aprilie — [mai]. Starea regelui se înrăutăţeşte.

Cercurile politice încep să se alarmeze ; se spune că Brătianu, în prevederile unui deznodămînt apropiat, ar fi cerut formarea unui guvern naţional [3].

Averescu, încurajat de succesul extern, încearcă însă să se întărească. El scoate pe Lepădatu din guvern, unde acesta trecea drept om al liberalilor, şi vrea să dea actului semnificaţia de avertisment. După aceea, încearcă o apropiere de naţional-ţărănişti. Garoflid şi Negulescu vizitează pe Maniu şi propun fuziunea, cu 4 portofolii, ceva prefecturi etc. Noi respingem oferta.

Averescu se crede tot mai tare. Împotriva dorinţei lui Brătianu deschide o sesiune extraordinară [4] în care votează legea armonizării salariilor, crîncen combătută de Vintilă Brătianu. Se înfăţişează [în] uniforma de comandant al Regimentului 1 roşiori, al cărui cap este numit de rege ; face să se propună o lege care să-i aprobe drepturile numirii [lui] ca general de corp [de armată] activ pe toată viaţa şi începe să agite în colţuri spectrul dictaturii.

---

[1] Rămînînd, însă, în continuare şi preşedinte al Consiliului de Miniştri.

[2] La 9 martie.

[3] Prin termenul de „guvern naţional" se subînţelege guvern de coaliţie.

[4] Sesiunea extraordinară a parlamentului a început la 10 mai.

Liberalii încep să se agite. Brătianu ţine conferinţa la Ateneu, la care participă şi regina ; profesorii de toate gradele îi dau un banchet, în care el formulează programul cultural. Dar, mai cu deosebire, începe o acţiune de subminare a guvernului în culisele palatului.

Iunie. Aflăm pe neaşteptate, cu parlamentul — care abia luase vacanţă, cu impresia că guvernul era mai tare ca niciodată —, cum că ministerul Averescu este în criză. Regele, chemînd pe primul ministru la Scrobiştea (localitate lîngă Buftea, unde regele are un pavilion de vînătoare), îi cere să formeze un guvern naţional, deoarece opoziţia s-ar pregăti să facă agitaţii [1]. În acelaşi timp, Hiott, ministrul palatului, vizitează pe şefii de partide şi îi încunoştinţează de dorinţa regelui. Averescu încearcă să tergiverseze. De la palat este presat. Convoacă la el pe şefii de partide [2]. Nu răspund decît Iorga şi Cuza. Misiunea eşuează. Averescu încearcă să cîştige timp. Este, însă, pur şi simplu demisionat [3]. Se numesc îndată trei miniştri : Ştirbey la Interne şi prim-ministru, Stelian Popescu la Justiţie şi general Paul Anghelescu la Război, spre a lua puterile publice ale statului.

Ce se întîmplase ? Liberalii montaseră o cabală la palat [4]. Nu cumva generalul Anghelescu intră la minister ca o satisfacere a concursului dat în această privinţă... şi invocînd pretinse documente cu care ar dovedi că generalul Averescu urmărea să facă o lovitură de stat ? Convocarea unor soldaţi jandarmi la Bucureşti constituie dovada peremptorie. De aci graba de a expedia ministerul Averescu.

Ce formaţie urma să-l înlocuiască ? Brătianu, care maşina din umbră, nu îndrăznea, firește, să apară direct. El înţelegea că ar fi provocat coaliţiei imediată a celorlalţi.

Deci, el avea să încerce o apropiere de naţional-ţărănişti. În acest scop, legăturile dintre Ştirbey şi Stere au avut rolul lor, căci se pare că la început Brătianu ar fi voit

[1] Cererea regelui a fost formulată într-o scrisoare autografă datată 26 mai.

[2] La 2 iunie.

[3] La 4 iunie.

[4] Asemenea multor politicieni din vremea aceea, Armand Călinescu a fost convins că instituirea cabinetului prezidat de Ştirbey a fost impusă de liberali ; în realitate, regina Maria şi anturajul ei intim au fost autorii acestei formule.

un minister general Prezan și că numai la opunerea noastră formală a convenit la Știrbey. De altfel, într-o întrevedere pe care, cu știința lui Mihalache, am avut-o cu d-sa înainte de rezolvarea crizei în scopul de a sonda intențiile liberalilor, fostul ministru de externe ne-a vorbit de Prezan.

Așadar, Știrbey cere concursul lui Maniu [1]. După oarecare ezitări, noi hotărîm să acceptăm. Nu ne facem iluzii, date fiind legăturile lui Știrbey cu Brătianu [2], dar ne ziceam că prin această cale ajungem implicit la recunoașterea noastră de către averescani, liberali și palat ca partid de guvernămînt, înlăturînd din calea noastră principalele atacuri ce ni se aduceau. Pe de altă parte, incontestabil prestigiul nostru în ochii opiniei [publice] creștea și delegînd pe Grigore Iunian, M. Popovici, Halippa și Sever Dan (acesta ca subsecretar).

Formal, partidul nostru și cel liberal intrau în noul guvern pe picior de egalitate. În fond, liberalii dispuneau de toate celelalte elemente camuflate — Lupu, Argetoianu etc.

Pentru înțelegerea noastră, Știrbey își definea misiunea încredințată de rege : de a prezida alegeri libere. Declarație categorică și conform [acestui program] — presei străine și din țară.

Puteam noi refuza ce-am revendicat întotdeauna ? Pentru siguranța lui Brătianu, în schimb, noul guvern da un manifest prin care, în mod intempestiv, introducea proclamarea intangibilității actului de la 4 ianuarie [3]. Prin urmare, ni se lua polița la mînă. În legătură cu aceasta, în timpul campaniei electorale întîlnind pe Iorga îmi spune că am făcut rău că am semnat acel manifest. „Dar ce valoare poate avea o parte a manifestului cînd cealaltă parte — libertatea alegerilor — devine caducă prin fapta lui Brătianu ?“ îi răspund, și dl. Iorga : „Da, dar acela de acolo (prințul) va afla și nu va fi tocmai încîntat“.

---

[1] În cadrul unei întrevederi pe care cei doi oameni politici au avut-o la 4 iunie, ora 11 seara.

[2] Erau cumnați. Prin Barbu Știrbey, care era un spirit manevrier rafinat, I. I. C. Brătianu rezolva multe probleme de culise în interesul partidului pe care îl conducea.

[3] Manifestul a fost lansat de guvern la 7 iunie.

Aşadar, guvernul Ştirbey începe să pregătească alegerile [1]. În această privinţă Maniu făcuse din capul locului rezerve, spunînd că înţelege să depună pentru partid liste separate. Ştirbey afectase că nu dă nici o importanţă faptului. Liberalii încep să se demaşte. Mai întîi, Ionel Brătianu vizitează pe Iuliu Maniu [2] şi se întreţin asupra situaţiei politice. Acesta îi întoarce vizita [3]. E schimb de politeţe numai ? Fără îndoială, Brătianu urmărea apropierea şi netezirea asperităţilor. Cei doi oameni politici nu se mai aflau în relaţii personale din 1922. În urma acestor vizite ziarele liberale strecoară notiţe în care spun că Brătianu şi Maniu au discutat chestia listelor comune în alegeri. Nici vorbă nu fusese în realitate.

Între timp Brătianu, văzînd rezerva lui Maniu pe această chestie, trece la ameninţări. La o consfătuire de club cu partizanii săi declară pe un ton semeţ : „Niciodată nu mi s-a întîmplat în viaţa mea să cer puterea şi să nu o am. Ei bine, în aceste momente greutatea situaţiei îmi impune obligaţia să revendic puterea pentru partidul meu".

Emoţie în opinia publică. Explicaţii între Stere şi Ştirbey. Acesta din urmă afectează că este nemulţumit şi el de tonul lui Brătianu şi că nici regele nu ar fi tocmai satisfăcut, iar pentru a oferi o dovadă el sugerează lui Stere ideea de a trimite pe corespondenţii străini care să intervieveze şi să-i puie chiar chestia declaraţiilor lui Brătianu. Stere execută şi Ştirbey, în adevăr, declară că guvernul e decis să ducă pînă la capăt, orice s-ar întîmpla, mandatul regelui. Cît priveşte declaraţiile lui Brătianu, ele se explică prin dorinţa de a-şi încuraja partizanii, ceea ce rezultă şi din locul unde au fost pronunţate.

În consiliile de miniştri, C. Dumitriu, sprijinit de Argetoianu şi Lupu, aduce nişte manifeste ale organizaţiei naţional-ţărăniste şi le înfăţişează ca elemente de turburare a ordinii publice. Iunian replică, spunînd că unele organe administrative sprijină făţiş pe candidaţii liberali. Noi rezistăm hotărît pe chestia listelor separate. Simţisem curentul formidabil stimulat prin prezenţa noastră în gu-

---

[1] Alegerile pentru Adunarea Deputaţilor fuseseră fixate la 7 iulie, iar cele pentru Senat la 10, 12 şi 14 iulie.

[2] La 3 iunie.

[3] La 10 iunie.

vern. Liberalii ţineau morţiş la liste comune. Rapoarte din provincie îi făceau să prevadă o cădere ruşinoasă.

Într-o bună zi Ştirbey cheamă pe Stere şi îi spune că nu mai poate rezista pretenţiilor lui Brătianu şi dacă noi nu acceptăm liste comune el nu va mai putea sta în guvern. Jocul începe să se dezvăluie. Stere încearcă să antreneze partidul în această direcţie. Mihalache şi Iunian se opun vehement.

Ştirbey este demisionat virtualmente ; începe să se discute în culise un guvern de colaborare cu Brătianu. Acesta acordă mai multe ministere şi 100—120 mandate în cameră. Refuz din parte-ne.

Ştirbey convoacă la el acasă[1] pe miniştrii naţional-ţărănişti şi, cerîndu-le demisiile liberalilor şi liberaloizilor, le comunică cum că ministerul fiind descomplectat el trebuie să se retragă. Mulţumeşte pentru concursul dat ; ziariştilor le comunică că a recomandat regelui pe Hiott.

În acelaşi moment, Brătianu depunea jurămîntul[2]. În noul guvern rămîneau Lupu, Argetoianu şi Stelian Popescu, firește şi Paul Anghelescu.

După criză eram tot la Maniu acasă. Toţi comentam, firește defavorabil, conduita lui Ştirbey, care a fost pur şi simplu unealta liberalilor. Unii au adăugat : „unealta perfidă". Grigore Iunian ne spunea : „Nu ştiu ce a fost realmente în sufletul acestui om, deşi l-am observat în tot momentul cu o atenţie încordată. Dacă a simulat imparţialitate, în orice caz a făcut-o cu o artă desăvîrşită şi a observat în relaţiile cu noi un cavalerism de o corectitudine desăvîrşită".

Se fac alegeri parlamentare după acelaşi sistem de abuzuri şi fraude. Opoziţia descoperă ordinele generalului Davidoglu, comandantul jandarmilor, şi rapoartele comandanţilor de companie care dovedesc astfel complotarea suprimării drepturilor cetăţeneşti. Totuşi, opoziţia naţional-ţărănistă întruneşte 600 000 voturi, obţinînd 55 mandate în cameră. Averescanii şi iorghiştii nu izbutesc să aleagă nici un reprezentant. Astfel, situaţia politică apare clarificată, prin rămînerea pe poziţie numai a două partide politice.

[1] La 21 iunie.

[2] Primise mandatul de a forma noul guvern ; jurămîntul a fost depus în ziua următoare.

Iulie. Regele Ferdinand încetează din viaţă la 20 iulie, la Sinaia.

Faptul se întîmplă exact în momentul cînd se validaseră 2/3 din mandatele camerei, încît adunarea s-a putut socoti valabil constituită. S-a şoptit stăruitor că regele ar fi murit cu cîteva zile înainte şi că lucrul a fost tăinuit pentru a nu se ivi complicaţii din lipsa unui parlament legalmente constituit.

• Regele Mihai şi regenţa se prezintă în faţa parlamentului şi depun cuvenitul jurămînt [1].

• Regele Ferdinand este înmormîntat [2] la Curtea de Argeş, în partea stîngă a mînăstirii.

Guvernul procedează la o desfăşurare de forţe militare şi poliţieneşti extraordinară şi procedează cu multă iuţeală la luarea jurămîntului militarilor şi funcţionarilor pentru a preîntîmpina o eventuală mişcare carlistă.

• Prinţul Carol dă un interviu ziarului „Le Matin" în care declară că nu este pretendent la tron, dar dacă ţara îl cheamă el e gata să răspundă la apel. El e dator să vegheze la conservarea moştenirii scumpe lăsate de tatăl său. Interviul nu e cunoscut în ţară, deoarece guvernul a interzis reproducerea [lui] în ziare. Aşadar, atitudinea principelui Carol începe să neliniştească pe liberali.

• Faţă de noile evenimente, conducerea Partidului Naţional-Ţărănesc se întruneşte spre a-şi fixa punctul de vedere. În comitet sînt două curente : unul, reprezentat prin Mihalache şi Iunian, susţine hotărît să luăm poziţie fermă împotriva regenţei, declarînd public că nu o recunoaştem, să încercăm aducerea pe tron a prinţului Carol ; al doilea curent, reprezentat prin Stere, susţine că această măsură ar fi revoluţionară, fiindcă în definitiv ţara nu poate rămîne nici o zi fără rege şi noi nu am pregătit nimic pentru aducerea prinţului. Urcarea regelui Mihai pe tron este inevitabilă în condiţiile de astăzi. Or, a nu recunoaşte regenţa în timp ce regele Mihai domneşte de fapt, însemnează a te pune singur în afară de lege, a nu mai putea obţine guvernul niciodată de la această regenţă etc. Maniu înclină spre Stere şi în cele din urmă se hotărăşte ca şeful partidului să citească o declaraţie în cameră prin care, fără a mai pomeni de com-

[1] La 20 iulie.
[2] Funeraliile regelui Ferdinand au avut loc la 24 iulie.

punerea regenței — înțelegînd ca în această privință să ne referim la vechile declarații din ianuarie 1926 —, să cerem regelui intrarea în legalitate prin înlăturarea guvernului și efectuarea unor alegeri libere. Prin această declarație înțelegem noi că nu recunoaștem regența decît întru cît ea își îndeplinește misiunea constituțională de a fi arbitru între partide și a veghea la observarea legalității. Atîrnă, deci, de însăși atitudinea regenței pentru ca ea să poată să-și consolideze poziția.

Declarația Partidului Național-Țărănesc [1] înfurie pe Brătianu. În schimb generalul Averescu, ascultînd la senat sugestiile șefului liberal, face încă o dată un gest de supunere, ceea ce atrage o mulțumire publică din partea lui Brătianu. Semnificativ spectacol de moralitate politică! Același general Averescu, despre care spusese Brătianu că unelteste lovitura de stat și a plecat de la guvern furînd banii statului, devenea acum bun patriot.

August-septembrie. V. Madgearu e trimis la Paris pentru a vedea pe prinț și a expune punctul de vedere al Partidului Național-Țărănesc și a obține o declarație categorică în privința intențiilor sale.

Prințul declară că e hotărît să vină în țară, dar că înțelege să rămînă deasupra partidelor politice. El împărtășește principiile regimului nostru constituțional și, deci, nu poate fi vorba de încercări de dictatură. Madgearu îi cere să se despartă de d-na Lupescu. Prințul răspunde că legătura cu această d-nă nu a avut nici o influență asupra renunțării sale la tron și că nici nu constituie o piedică în calea acțiunii sale politice. Se va despărți de ea cînd va crede el și nu ca un rezultat al injoncțiunilor din țară, pentru că — adaugă prințul — „Eu nu voiesc să fiu un rege umilit".

• La Geneva, consiliul Societății Națiunilor examinează conflictul româno-ungar pe chestia exproprierii optanților [2]. Străinătatea se arată foarte rezervată față de noi. Hotărîrea consiliului nu tranșează chestia definitiv, ci se mărginește la o recomandare. Această recoman-

[1] Declarația a fost făcută de Iuliu Maniu în ședința camerei din 25 iulie.

[2] Este vorba de exproprierea celor aproximativ 500 de moșieri din Transilvania care, după desăvîrșirea statului național unitar român, optaseră pentru cetățenia ungară. Ei au învinuit statul român că ar fi încălcat clauzele tratatului de la Trianon.

dare cuprinde o recunoaștere de principii, și anume că exproprierea din România nu este o lichidare în sensul tratatului de la Trianon, dar și perspectiva pierderii procesului, întrucît ni se cere să retrimitem judecătorul retras din tribunalul arbitral de la Paris spre a se examina fiecare caz în parte și a se vedea care a însemnat o expropriere și care o lichidare. Efectul hotărîrii consiliului, cu tot efortul guvernului de a înfățișa aceasta ca avantajoasă, este însă deprimant în opinia publică din țară.

Se fac alegeri parțiale, la care guvernul nu candidează. Noi reușim la Făgăraș și Dolj, averescanii sînt scoși de guvern la Durostor și Bălți. Fusese o combinație în familie. Sub averescani, Sergiu Niță alesese pe Inculeț în Basarabia și Papacostea pe Franassovici în Durostor. Acum liberalii achitau datoria și alegeau pe cei doi averescani.

Îndeosebi, însă, alegerea din Bălți a fost prilejul unor abuzuri și fraude revoltătoare. Candidatul nostru, Eduard Mirto, cere audiență regenței spre a protesta și a cere sancțiuni. Cîteva crîmpeie din audiență :

— Țara e nemulțumită — și îndeosebi Ardealul, care merge cu noi.

— Da — răspunde patriarhul —, în Ardeal cei mai buni merg cu Maniu, cei mediocri cu Goga, înțelegeți ce a mai putut rămîne cu dl. Brătianu. Răspundere are și Maniu ; eu i-am spus-o și am să-i mai spun.

— Să nu judecați I.P.S. pe Maniu cu sufletul pe care îl aveți, căci I.P.S. Voastră a fost episcop la Lugoj, România Mare v-a făcut mitropolit, patriarh, înalt regent. Ce altă funcție vă mai poate da ?

— Ce satisfacție să vă mai dea ? Subliniază rîzînd prințul Nicolae.

— Pe cînd dl. Maniu — continuă Mirto —, care era idolatrizat înainte de unire, n-a primit de la România Mare decît ofense și vexațiuni.

Vorbind despre purtarea magistraturii, Buzdugan întrerupse la un moment dat :

— Aceasta nu mai poate să meargă.

— V-am spus că nu mai merge — adaugă prințul către patriarh.

Patriarhul spune atunci lui Mirto :

— De ce nu vă înțelegeți cu dl. Brătianu ?

— Credeţi I.P.S. că dl. Brătianu doreşte sincer să se înţeleagă cu noi ?

— Vrea sigur, mi-a spus mie.

Rezultatul audienţei a fost o anchetă imparţială care a dovedit vinovăţia magistraţilor şi autorităţilor de la Bălţi. În cameră alegerea este invalidată ; pentru un început este destul de bine.

Octombrie. Fostul subsecretar de stat Manoilescu este arestat la Braşov [1] pe cînd se întorcea venind de la Paris şi purta asupra sa patru scrisori din partea prinţului Carol către şeful guvernului şi şefii partidelor. Manoilescu este depus la Jilava şi trimis în judecata Consiliului de Război.

Actul guvernului, făcut sub imperiul unei porniri extraordinare care cuprinde pe toţi miniştrii, constituie din punct de vedere legal un abuz extraordinar. Din punct de vedere politic el este o mare greşeală.

● Se încearcă un bloc al opoziţiei pentru a protesta în cameră. General Averescu vizitează pe Maniu şi-i cere colaborarea. Maniu respinge în termeni aspri pe Averescu, dar hotărăşte să protesteze paralel în cameră. Brătianu vine la cameră şi pune chestia prinţului Carol [2]. Maniu răspunde foarte abil. El înregistrează un mare succes.

● Guvernul este continuu preocupat de procesul Manoilescu. El lansează zvonuri din cele mai alarmante şi tendenţioase. Vorbeşte de complot şi anunţă în străinătate condamnarea sigură a inculpatului. Temîndu-se, însă, că cu prilejul judecării se vor face declaraţii care vor agita opinia publică, ministrul de Interne introduce cenzura presei.

Cu toate acestea, la proces [3] defilează, ca martori, toţi fruntaşii vieţii politice, afară de liberali. Ei fac declaraţii senzaţionale. Între acestea, de relevat două :

Prima, făcută de Averescu, şi anume că în 1926 regele s-a întîlnit cu prinţul la Paris şi a voit să-l readucă în ţară, dar că la acea dată prinţul a pus condiţii pe care regele nu le-a putut primi. Comunicînd această întreve-

[1] Mihail Manoilescu a fost arestat în noaptea de 23/24 octombrie.

[2] În şedinţa din 27 octombrie.

[3] Procesul a avut loc în zilele de 10—14 noiembrie.

dere primului ministru, regele a zis : „Ni jamais, ni à tout prix".

A doua declarație, a lui Manoilescu, prin care a spus că a văzut fotografia unei scrisori a regelui Ferdinad către Brătianu prin care îi cerea să pregătească readucerea prințului. Brătianu, însă, a dezmințit existența acestei scrisori.

Madgearu mi-a spus că și prințul Carol i-a declarat că a văzut fotografia în chestie și că ar fi zis : „Conținutul este în sensul preocupărilor regelui, scrisul seamănă cu al tatălui meu, dar știu eu..."

Manoilescu este apărat de Averescu, Iorga și Mihalache. Se mai înscriseseră 120 avocați apărători. Consiliul de Război aduce o sentință de achitare.

Sentința produce o consternare în guvern. El încearcă să șteargă efectul prin publicarea unui comunicat inabil, în care are aerul de a face observații consiliului. În opinia publică sentința face mare impresie. Începe să comenteze că armata este cu prințul din străinătate, toate ziarele mari anunță înfrîngerea lui Brătianu. Astfel, guvernul culege cu prisosință greșelile sale. Singur, în mod inabil, a redeschis chestia Carol, singur a alimentat curentul opiniei publice și acum nu știe cum să iasă din încurcătură.

Noiembrie. Camera votează [1] o lege numită a „apărării statului" ale cărei dispoziții împotriva propagării ideilor pe orice cale sînt atît de contrarii textelor constituționale încît opoziția, combătînd-o, vorbește de introducerea fățișă a „dictaturii".

• Guvernul reproduce în oficiosul său faimoasele memorii ale d-nei Lupescu. Faptul constituie, fără îndoială, o indelicatețe față de familia regală.

• C. Stere dă „Adevărului" un interviu care nu e în vederile partidului, ceea ce îi atrage budarea fruntașilor noștri. El trimite lui Mihalache o scrisoare în care cere satisfacție.

• De la Mihalache aflu că Stere ar fi primit vizita lui Căpităneanu care, din partea lui Știrbey, i-ar fi spus că dacă Partidul Național-Țărănesc îi mai dă concursul în trei luni e cu noi la guvern !

[1] În ședința din 11 noiembrie.

• Comitetul Executiv Central naţional-ţărănesc se întruneşte la Bucureşti [1] şi hotărăşte adoptarea tacticii „rezistenţei cetăţeneşti". În consfătuirile intime ce avem, prin rezistenţa cetăţenească înţelegem refuzul impozitelor, serviciului militar etc.

• Iorga are o întrevedere cu Mihalache şi propune naţional-ţărăniştilor un front comun. Mihalache acceptă alianţa cu Iorga, nu şi cu Averescu, sub motivul că nu are încredere în acesta din urmă.

— Nici eu nu am încredere, răspunde Iorga.

— Atunci ?

— Îmi cer prietenii mei şi trebuie să încerc...

Mihalache are impresia că Iorga e oarecum angajat faţă de Averescu dinainte şi ar vrea să găsească o ieşire. Un schimb de scrisori între Iorga şi Maniu ajunge la concluzia că nu se poate încheia frontul cu averescanii.

• Moare pe neaşteptate Ion Brătianu [2]. „Angina Ludovic". Două intervenţii chirurgicale făcute de dr. Angelescu şi Nasta nu au avut nici un rezultat. I se fac funeraliile naţionale. Corpul e dus în cripta de la Florica.

Este ales şef [3] Vintilă Brătianu. Ionel Brătianu încredinţase mai demult lui Barbu Ştirbey o scrisoare spre a fi remisă regelui în cazul cînd acesta i-ar fi supravieţuit. În această scrisoare Ionel Brătianu recomanda pe fratele său ca succesor. Deşi scrisoarea îi fusese înapoiată, fiindcă regele murise cel dintîi, totuşi s-a luat conţinutul ei — cunoscut de cîţiva numai — drept o dorinţă irevocabilă a defunctului.

De asemenea, ministerul este completat prin numirea d-lui Vintilă Brătianu ca preşedinte al Consiliului. Aceasta se îndeplineşte în chiar dimineaţa morţii lui [I. I. C.] Brătianu.

• Regenţa consultă pe şefii de partide [4]. Maniu, într-o lungă audienţă, cere dizolvarea parlamentului. Regenţa obiectează că o nouă campanie electorală ar provoca agitaţii. Maniu declară că Partidul Naţional-Ţărănesc îşi asumă singur răspunderea de a păstra ordinea. Pa-

[1] La 13 noiembrie.

[2] I. I. C. Brătianu a decedat în dimineaţa de 24 noiembrie, la ora 0,45, din cauza unei „angine streptococice cu septicemie".

[3] Al Partidului Naţional-Liberal.

[4] La 24 noiembrie. Se preconiza, din nou, un guvern de coaliţie.

triarhul întreabă atunci care este atitudinea partidului în chestia prinţului Carol. Maniu spune că această chestie a fost ridicată de Brătianu şi că noi nu facem nici o agitaţie în această direcţie. Dar dacă se menţine actuala stare de nemulţumire, atunci el crede că, trecînd peste orice nemulţumiri, armata şi poporul vor aduce pe prinţ. Maniu adaugă că numai asocierea poporului la conducerea ţării, prin alegeri libere, poate constitui o garanţie a ordinii.

Iorga este şi el primit în audienţă. Sprijină punctul de vedere al lui Maniu.

• Vintilă Brătianu declară că guvernul este provizoriu în actuala formaţie şi face în scris — după mai multe întrevederi cu Maniu, în casa lui Titulescu bolnav — propuneri formale de colaborare naţional-ţărăniştilor [1]. Propune paritate în minister sub preşedinţia unui neutru. Acceptă dizolvarea parlamentului, cu condiţia de a se prezenta în alegeri liste comune cu 55% liberali şi 45% naţional-ţărănişti. Propunerea e respinsă de unanimitatea comitetului de conducere al Partidului Naţional-Ţărănesc [2].

• Ziarele străine publică articole în care relevă însemnătatea partidului nostru.

• Palatul începe a avea atenţiuni pentru noi. Hiott vizitează pe Maniu. Maniu şi Vaida sînt chemaţi de regina Maria sub pretextul de a le remite suveniruri de la regele Ferdinand, în calitatea lor de foşti prezidenţi de Consiliu [3]. În realitate se întreţine cu ei asupra situaţiei politice.

Decembrie. Se întruneşte un congres studenţesc [4] la Oradea Mare. Cu acest prilej studenţii se dedau la acte de sălbăticie. Sînt devastate pe scară întinsă prăvăliile şi sinagogile evreieşti. La întoarcere spre Bucureşti studenţii opresc trenurile speciale, în care călătoreau, în oraşele mici şi în Cluj — unde repetă scenele. Autorităţile se arată cu desăvîrşire slabe. Pentru despăgubiri gu-

[1] La 30 noiembrie.
[2] În şedinţa din 3 decembrie.
[3] Audienţa a avut loc la 2 decembrie.
[4] În realitate a fost un congres al aderenţilor grupărilor fasciste conduse de A. C. Cuza şi Corneliu Zelea Codreanu.

vernul a cerut un credit de optzeci milioane. Faptele au avut o repercusiune dureroasă în străinătate.

• Întîlnesc pe Petrovici, fostul ministru averescan. Recunoaşte că partidul este iremediabil pierdut şi că în viitor trebuie să sprijine naţional-ţărăniştii spre a forma o serioasă contrapondere liberalilor. Sufleteşte, el se asociază cu noi şi ar voi să vie cu un grup mai mare în partid, nu atît ca să ne întărească pe noi, cît pentru a demonstra mai evident prăbuşirea generalului Averescu. A încercat să facă mişcarea cu Garoflid, dar acesta se apropie de liberali ; acum încearcă cu Manoilescu, Rădulescu-Motru şi alţii. Se exprimă în termeni entuziaşti despre Mihalache. Îmi spune, apoi, că noi sîntem sus cotaţi astăzi şi în opinia publică, şi la regenţă, fiindcă am avut o linie de conduită dreaptă şi constantă. „Vor trece în legalitate". Îmi adaugă, în fine, că regenţa ar face numai o obiecţiune şi anume că Maniu ar trebui să-şi cîştige şi concursul unor capacităţi în experienţa guvernării.

• Dori Popovici, împreună cu toată organizaţia averescană din Bucovina, se înscrie în Partidul Naţional-Ţărănesc. E semnalul prăbuşirii averescanilor.

• Maniu este primit în audienţă de regina Maria [1]. Regina îl trimisese pe Hiott să-i spună că ar vrea să vadă şi ea faimosul document despre care s-a vorbit la procesul Manoilescu (ultima scrisoare a regelui către Brătianu, în care recomandă readucerea prinţului Carol). Maniu poseda o fotografie a documentului pe care o adusese Madgearu de la Paris, de la o persoană din anturajul prinţului. Maniu o supusese unui expert, care îşi dăduse avizul că scrisul seamănă, dar nu se poate pronunţa cu siguranţă pînă ce nu va vedea originalul sau cel puţin clişeul.

Aşadar, Maniu se duce cu scrisoarea la regină. Aceasta o examinează şi îşi exprimă părerea că este apocrifă, adăugînd că bănuieşte că cineva din Bucureşti ar fi fabricat-o. Roagă pe Maniu să lase documentul, pe care îl va arăta şi copiilor.

---

[1] La 20 decembrie. Regina Maria a folosit însă această întrevedere, ca şi pe cea precedentă, pentru a explora posibilităţile de conlucrare cu un eventual guvern naţional-ţărănesc.

Peste două zile documentul este înapoiat lui Maniu prin generalul Nicoleanu, prefectul poliției, cu o scrisoare de mulțumire.

• 30 decembrie. Mihalache îmi spune că generalul Averescu ar fi plecat în străinătate cu intenția de a căuta o întîlnire cu prințul Carol. Rezultatul acestui demers ar reține încă pe Manoilescu de a veni cu Petrovici la noi.

1928

Ianuarie. Camerele sînt în vacanţă pînă la 25 ianuarie. În acest răstimp Partidul Naţional-Ţărănesc a întreprins o îndoită campanie :

Pe de o parte, dl. Mihalache în regat şi Maniu în Ardeal au vizitat organizaţiile judeţelor, ale căror comitete au fost convocate pe centre. Aceste conferinţe au atras un număr mare de săteni, încît s-au transformat în manifestaţii importante.

Pe de altă parte, cîţiva fruntaşi au fost trimişi în străinătate spre a se informa şi a informa asupra situaţiei. Madgearu a văzut pe membrii guvernului ţărănist de la Praga ; dl. Răducanu a văzut pe Schacht, directorul Băncii Naţionale de la Berlin ; Mihai Popovici a văzut pe Briand, Caillaux, Marin, la Paris. Toţi vin cu impresii bune.

• Guvernul, între timp, încearcă contractarea unui împrumut de stabilizare la Paris. Este trimis în acest scop dl. Antonescu. Conversaţiile au fost grăbit purtate, încît guvernul a încercat un eşec.

Brătianu ar fi vrut să-şi consolideze cabinetul printr-o remaniere. Nici aceasta nu reuşeşte.

Februarie. Campania de întruniri a opoziţiei continuă la Iaşi, Făgăraş, Craiova, Ploieşti ; participă zeci de mii de oameni.

Guvernul organizează o contrapropagandă prin întruniri. La Iaşi şi Braşov izbuteşte să adune destulă lume. Cum, însă, în acest scop sînt puse la contribuţie şi auto-

rităţile de stat, şi fondurile secrete, e greu să se tragă o concluzie exactă asupra popularităţii reale.

• În cameră au loc incidente violente cu prilejul discuţiunii asupra împuşcării unor ţărani din Vîlcea de către jandarmi [1]. Vaida-Voevod fiind exclus de la şedinţe pe 30 zile, toţi naţional-ţărăniştii ardeleni şi bănăţeni se retrag în mod demonstrativ din cameră.

• I. Mitilineu îmi povesteşte că în momentul cînd a predat Ministerul de Externe lui Ionel Brătianu, în iulie 1927, acesta i-a spus : „Între motivele pentru care v-am retras încrederea este şi faptul că generalul Averescu a vrut să orienteze politica externă spre Italia". Mitilineu îmi adaugă că general Averescu avea oarecare amărăciuni împotriva francezilor [2] şi că odată, pentru motive personale, ar fi vrut să retragă subvenţia ziarului „Le Temps".

Martie. Mihalache îmi spune că planul campaniei de pînă acum a fost al lui Maniu. El ar fi preconizat agitarea de la început a chestiunii prinţului Carol, la care de altfel vom ajunge. Îmi adaugă că prinţul ne ceruse să luăm o atitudine hotărîtă pînă la 1 martie crt., în caz contrariu el îşi reia singur acţiunea.

• La 18 martie are loc în Bucureşti o mare demonstraţie cu delegaţi din toată ţara. După evaluarea cea mai sigură au participat 45 000—50 000. S-au ţinut întruniri în sălile „Dacia", „Eintracht", „Tomis", „Transilvania" şi Parcul Oteteleşeanu. După întruniri participanţii s-au încolonat cu steaguri şi cu pancarte şi au parcurs Bd. Academiei, Bd. Brătianu, str. Franklin şi Calea Victoriei pînă la şosea. A fost desăvîrşită linişte.

Maniu a cerut audienţă la regenţă spre a prezenta moţiunea. A fost primit luni, la orele 11. La înapoiere s-a întrunit Comitetul de Direcţie [al Partidului Naţional-Ţărănesc] la locuinţa preşedintelui. Am fost de faţă. Maniu a comunicat că în cursul convorbirii regenţii i-au făcut impresia că voiesc să „scape de liberali" şi că socotesc oportună orice presiune din afară în această direcţie. Spre a nu se face nici o neînţelegere, Maniu a cerut să fixeze în scris, cu creionul, răspunsul regenţei.

[1] Şedinţele din 9, 10, 13 şi 14 februarie.
[2] Din timpul primului război mondial.

Sub dictatul lui Buzdugan, Maniu a scris : „Regenţa va examina situaţia. Ea o va soluţiona la timpul oportun, cu dreptate. Ea este deasupra partidelor". În consfătuire unii, cei mai tineri, s-au arătat nemulţumiţi. Pare că scontau o demisie [1] imediată. Mihalache şi Stere îmi spun, însă, că sînt mulţumiţi şi că e tot ce puteau aştepta.

Pentru a continua jocul, Maniu merge din nou la „Dacia", unde erau circa 10 000 de ţărani rămaşi în capitală, şi se declară nesatisfăcut cu răspunsul regenţei, anunţînd totodată convocarea adunării de la Alba Iulia.

În genere răspunsul regenţei e comentat în sens defavorabil liberalilor, deoarece regenţa nu şi-a exprimat nici un moment încrederea în guvern. Nu a concediat, e drept, nici guvernul, dar Buzdugan a spus lui Maniu : „Închipuie-ţi, d-le Maniu, că pe d-ta te-ar chema Buzdugan. Ce răspuns ai da d-ta ? Nu se poate da impresia că se schimbă un guvern sub presiunea unei majorităţi".

După-amiază parlamentarii naţional-ţărănişti se retrag din cameră şi senat [2].

Liberalii par foarte alarmaţi. Starea lor de spirit e trădată la o consfătuire a majorităţilor [3], unde Brătianu întrebuinţează cuvinte tari la adresa opoziţiei.

La începutul lunii soseşte de la Geneva ştirea eşecului nostru în conferinţa Societăţii Naţiunilor în ceea ce priveşte procesul optanţilor unguri. Titulescu este foarte enervat. Incontestabil, călătoria lui diplomatică se încheie cu un eşec personal şi cu un dureros avertisment pentru guvern [4].

Aprilie. Dr. Blumenfeld îmi spune că el socoteşte partida cîştigată pentru naţional-ţărănişti. După ştirea lui, membrii regenţei şi cei din anturajul lor spun rituos : „Liberalii pleacă, liberalii pleacă curînd, şi naţional-ţărăniştii vin". Mai adaugă, de asemenea, că regina Maria ar înclina spre noi şi dînsei îi place chiar a pretinde că ne-a dat două dovezi în această privinţă. Prima cînd, după audienţa lui Stere de la 16 martie, a trimis pe Hiott la Consiliul de Miniştri spre a cere ca adunarea de la

[1] A guvernului liberal.
[2] La 19 martie.
[3] Este vorba de majorităţile parlamentare.
[4] Nu a fost vorba de un eşec. În realitate, Consiliul Societăţii Naţiunilor adoptase o rezoluţie prin care recomanda ca diferendul să fie soluţionat de un aşa-zis Tribunal româno-maghiar.

18 martie să fie lăsată liberă şi să nu apară pe străzi nici un soldat, ceea ce s-a şi întîmplat. Şi a doua cînd, după noua audienţă a lui Stere de la 20 martie, regina a trimis pe Brătianu la o întrevedere cu Maniu.

După părerea lui Blumenfeld — care este şi a lui Stere —, noi ar trebui să ne abţinem de la orice noi demonstraţii spre a lăsa regenţei posibilitatea de a sesiza, într-un moment de linişte, ocazia de a proceda cu autoritate la o schimbare de guvern.

• Grigore Iunian se întîlneşte cu Titulescu la Geneva. Ministrul de Externe spune că nu va mai tolera multă vreme situaţia internă de azi şi că va demisiona. În raport către regenţă a arătat că situaţia externă grea se datoreşte politicii externe a lui Brătianu.

Mai. La 6 mai are loc adunarea de la Alba Iulia, concomitent cu mari adunări la Craiova, Bucureşti, Brăila, Iaşi şi Cernăuţi.

La Alba Iulia participă circa 150 000 oameni. Coloane mari de cîte 5 000—10 000 oameni au venit de la depărtări de 100—200 km pe jos.

Congresul partidului şi adunarea poporului votează o moţiune prin care guvernul este declarat duşman al patriei şi se decide lupta împotriva lui prin orice mijloace extralegale. Poporul prestează în faţa protopopului de Alba Iulia un jurămînt, citit de Sever Bocu, prin care hotărăşte lupta pînă la capăt.

După adunare mulţimea a voit să plece spre Bucureşti. În acest scop [oamenii] au ocupat gările din Teiuş şi Sebeş. În urma dispoziţiunilor lui Maniu, ţărănimea se hotărăşte să plece acasă. La înapoierea în sate au loc numeroase incidente cu autorităţile. În Ardeal mai ales, sub sugestia jurămîntului prestat, s-a creat o stare de spirit periculoasă.

La Bucureşti au avut loc cîteva încăierări. Trei cordoane au fost străbătute de manifestanţi.

Guvernul a luat măsuri excesive. La înapoierea noastră din Ardeal găsim puternice cordoane militare la punctele vechii frontiere, ceea ce face o penibilă impresie.

• Mai mulţi ziarişti sînt arestaţi şi depuşi la Jilava sub pretext că au răspîndit ştiri inexacte şi alarmante.

• De la Londra vine ştirea că prinţul Carol a încercat să vină în ţară cu ajutorul unor avioane închiriate în capitala Angliei. El era acolo însoţit de d-na Lupescu. În urma unor divulgări, autorităţile engleze l-au împiedicat şi obligat să părăsească teritoriul Angliei [1]. Tentativa a eşuat în mod lamentabil. Faptul că era însoţit de d-na Lupescu i-a înstrăinat ultimele simpatii.

Guvernul încearcă să stabilească o legătură între adunarea de la Alba Iulia şi tentativa prinţului. În realitate Partidul Naţional-Ţărănesc nu ştia nimic despre aceasta. Singur Mihalache era în curent cu planurile prinţului şi le-ar fi agreat. El, însă, a trimis vorbă lui Carol să vină fără jidancă. Purtarea lui, însă, care voia să aducă pe d-na Lupescu în ţară, l-a indignat pe Mihalache, care a spus că astăzi el „cel dintîi" ar trage în prinţ.

• La înapoierea lui Maniu de la Alba Iulia regenţa a propus lui Maniu formarea imediată a unui guvern cu 10 naţional-ţărănişti, trei liberali şi un prezident de Consiliu în afară de partide, desemnat de Maniu cu asentimentul generalului Prezan. Maniu a refuzat.

• O numeroasă delegaţie naţional-ţărănistă în frunte cu I. Mihalache, cu Vaida, merge la Praga pentru a participa la expoziţia agricolă şi la congresul Partidului Agrarian din Cehoslovacia. Se primiseră invitaţiuni din partea Partidului Agrarian de acolo. Delegaţia noastră este foarte bine primită.

• După sugestia ministrului Lepădatu, Sf. Sinod dezleagă pe cei ce au jurat la Alba Iulia şi-i blamează pe preoţii care au luat acest jurămînt, cerînd totodată episcopilor să ia măsuri disciplinare. Ministrul reţine salariile protopopului de Alba, Blaga, şi preotului Ludu din Braşov. Mitropolitul Sibiului, Bălan, protestează vehement împotriva amestecului politicii în biserică şi dovedeşte că preoţii pedepsiţi nici măcar nu erau vinovaţi. Atitudinea mitropolitului Bălan face mare impresie şi pune pe miniştri în postură urîtă. El declară, în acelaşi timp, că, în ceea ce-l priveşte, nu va executa aceste instrucţii.

[Iunie]. Curtea de Apel din Bucureşti, secţia I-a, a pronunţat în ziua de 21 iunie următoarea :

[1] Carol şi amantul lui au fost expulzaţi din Anglia la 16 mai.

„Decizie

În unire cu concluziile d-lui prim-procuror D. Cernescu, admite acţiunea intentată [de] A.S.R. principesa mamă Elena a României, prin petiţa înregistrată la nr. 8 775 din 7 iunie 1928, în contra d-lui Carol Caraiman, fost prinţ moştenitor Carol al României ; declară desfăcută căsătoria dintre Alteţa Sa Regală principesa mamă Elena a României şi d-l Carol Caraiman, fost prinţ moştenitor Carol al României, constatată prin actul de căsătorie nr. 2 din 10 martie 1921 şi efectuată în palatul regal din Atena (Grecia). Deciziunea se pronunţă cu drept de recurs (conform art. 15 din legea privitoare la actele civile ale membrilor familiei domnitoare) în casaţie, în termen de 5 zile libere de la pronunţarea ei".

Dezbaterile au avut loc în şedinţă secretă. Principesa a fost reprezentată de dl. Rosenthal, iar prinţul de avocatul belgian... [1], asistat de dl. Pantazi. Acesta a declarat, în numele prinţului, că se opune la divorţ şi a arătat că a cerut în repetate rînduri principesei să-l urmeze la Paris.

• Se ţine la Bucureşti o conferinţă a Micii Antante. Participă Beneş, Marincovici şi Titulescu. Printr-un comunicat se proclamă intangibilitatea statutului teritorial al tratatului de la Trianon şi hotărîrea de a lupta prin orice mijloace împotriva oricărei mişcări revizioniste.

Faţă de campania ungară susţinută de Mussolini şi lordul Rothermere, hotărîrea Micii Antante devine importantă.

Iulie. Guvernul continuă fără succes tratativele pentru realizarea împrumutului şi stabilizării.

În camera franceză deputatul radical-socialist Bergery întreabă pe Poincaré dacă e dispus să sprijine guvernul reacţionar de la Bucureşti. Poincaré, enervat, răspunde că interesele Franţei vor fi salvgardate şi că concursul acordat României va fi concomitent cu al celorlalte guverne ale statelor principale. În genere răspunsul lui Poincaré e interpretat ca favorabil lui Brătianu. Presa liberală şi începe a ataca pe naţional-ţărănişti pentru motivul de a

[1] Lipsă în text. Este vorba de avocatul belgian Henry van Leynseele.

fi pus la cale interpelarea [lui] Bergery, ceea ce în parte este exact.

Cu toate acestea, tratativele conduse direct de Brătianu cu mai mulţi bancheri sosiţi la Bucureşti în acest scop [1] nu dau un rezultat mulţumitor. Comunicatul guvernului [2] vorbeşte numai de obţinerea unui avans de 20 milioane dolari ce vor fi întrebuinţaţi pentru spargerea plafonului B[ăncii] N[aţionale] şi finanţarea recoltei agricole. Stabilizarea şi împrumutul sînt amînate la toamnă.

Se convoacă parlamentul [3] care în trei zile votează o lege prin care se ratifică aranjamentele datoriilor de război din Franţa şi posesorilor de rente antebelice din Franţa şi Anglia, care sînt revalorizate ; de asemenea, o altă lege prin care guvernul e autorizat a contracta un împrumut străin în mai multe tranşe, din care prima de 80 milioane dolari ; se mai votează încă o lege, prin care B[anca] N[aţională] a R[omâniei] e autorizată a spori emisiunea.

Opoziţia protestează violent contra acestor acte, sub motivul că guvernul, în realitate, a eşuat în tratativele privitoare la împrumut, iar în ceea ce priveşte aranjamentele încheiate, ele sînt oneroase, dl. Vintilă Brătianu cedînd tuturor exigenţelor bancherilor străini.

Naţional-ţărăniştii convoacă în sala sindicatului ziariştilor, concomitent cu parlamentul liberal, o adunare a parlamentarilor şi candidaţilor partidului lor. Lucrările acestei adunări nu se pot publica în ziare din cauza interzicerii cenzurii. Ele sînt, însă, editate într-o broşură răspîndită şi în ţară, şi în străinătate.

Maniu se prezintă în audienţă la regenţă şi expune situaţia [4].

Totuşi criza, care a fost pe punctul de a se declara oficial în cursul tratativelor, este pentru moment evitată şi dl. Brătianu poate pleca în concediu la Royat, unde urmează o cură anuală. Înainte de a pleca reuşeşte a scăpa şi de dificultăţile retragerii din guvern a d-lui Titulescu. Pentru a se evita o rea impresie în străinătate, guvernul

[1] Pentru negocieri au sosit : la 7 iulie, Charles Rist, viceguvernatorul Băncii Franţei ; la 12 iulie, reprezentanţi ai grupului Lazar Brothers, Ambros, Blaire, Cheese şi Banque de Paris et des Pays Bas.

[2] Din 19 iulie.

[3] În sesiune extraordinară, pentru 26—28 iulie.

[4] Audienţa a avut loc la 26 iulie.

recurge la o serie de măsuri ocolite de natură a masca demisia reală a ministrului de Externe. Un prim decret de concediu, al doilea decret de numire a d-lui Titulescu ca trimis extraordinar la Londra. Oricum ar fi, însă, aceste peripeţii au slăbit guvernul, care nu se completează, recurgîndu-se la interimate.

Abia pleacă din ţară primul ministru şi un mare scandal izbucneşte în Partidul Liberal. Se descoperă o serie de fraude cu terenurile petrolifere ale statului din Dîmboviţa, în care sînt implicaţi doi deputaţi liberali: Grigore Tolea şi Irimescu-Cîndeşti. Aceştia fac parte din organizaţia ministrului Comunicaţiilor C. Dumitriu. De aci, conflict aprins între Dumitriu şi Stelian Popescu, ministrul de partide [1], care pare a-şi fi găsit o bună platformă politică. Stelian Popescu ameninţă cu demisia. Pentru aplanarea conflictului în guvern, sînt abandonaţi deputaţii, care se văd depuşi de Parchetul de Ilfov.

[1] Aici, în sensul de „fără coloratură politică".

1930

28 mai. Astăzi a venit la mine Mocsonyi, maestrul vînătorilor regale, pentru ca să examinăm chestiunea „Retezatul“ [1]. Cu acest prilej mi-a vorbit de vînzarea moşiei Zorleni, spunîndu-mi că în cercurile palatului este mare vîlvă din pricina proiectului aprobat. Se ştie că expertiza a evaluat domeniul la 94 000 000, de vreme ce în realitate, după părerea lor, valoarea n-ar trece de 25 000 000. Mocsonyi mi-a adăugat că r[egina] Maria este indignată şi că a telegrafiat „en clair“ atît r[eginei] Elisabeta [2], cît şi prinţului regent, pentru ca să-i împiedice de a termina afacerea.

• Dejun cu Loucheur.

• Îndată ce soseşte Mihalache, îl pun în curent cu cele relatate de Mocsonyi. El îmi spune că a informat deja pe r[egina] Elisabeta despre cele petrecute la senat, prin intermediul lui Scanavy [3], adăugînd că el crede că şi-a făcut datoria, în consecinţă consimţind să se trimeată şi r[eginei] Maria stenograma de la senat. R[egina] Elisabeta i-a răspuns că e mulţumită de desfăşurarea lucrurilor şi că ar dori să se termine cît mai repede. Din conversaţia cu Scanavy a căpătat impresia că r[egina] Elisabeta ar vrea să termine înainte de întoarcerea r[eginei] Maria, ca să scape de influenţarea ei. În special r[egina]

[1] Prin aranjamente de culise, membrii familiei regale au impus cumpărarea de către statul român, la preţuri oneroase, a unei părţi din moşiile şi terenurile pe care le moşteniseră de la regele Ferdinand. Numeroşi deputaţi şi senatori au protestat deschis contra acestor tranzacţii.

[2] Fiica reginei Maria şi a regelui Ferdinand, căsătorită cu regele Greciei.

[3] Aghiotantul regelui Greciei, favorit al reginei Elisabeta.

Elisabeta a fost mulţumită de declaraţia lui Mihalache că voieşte să împiedice ca o veche moşie domnească să încapă pe mîini străine. Se pare că bancherul Bercovici era amator să o cumpere.

● La banchetul cu Loucheur, circa 200 persoane. Ştirbey, generalul Coandă, dr. Lupu, Jean Th. Florescu, generalii inspectori de armată.

Sîmbătă, 8 iunie. După-amiază [1], deputaţii şi senatorii întruniţi la cameră aşteaptă pînă la orele 5. Se publicaseră în ziare informaţii că se întrunesc în Adunarea Naţională. O lume imensă venise în dealul patriarhiei. Un entuziasm extraordinar. Nici o măsură de ordine. Lumea pătrunde în incinta camerei.

Ciceo Popp soseşte obosit şi emoţionat şi anunţă că adunările trebuie să fie convocate în regulă şi, de aceea, urmează să se întrunească a doua zi. Lumea se împrăştie nemulţumită. Deja se zvonea că există neînţelegeri în guvern.

● Mă duc la Madgearu acasă. Erau de faţă Ghelmegeanu, Ene, Mantu, Teianu şi, mai pe urmă, dl. Blumenfeld. Madgearu, vădit abătut, povesteşte cele întîmplate. Guvernul nu a ştiut de venirea prinţului. Trimiterea unor ofiţeri la poştă şi prefectura poliţiei din ordinul prinţului a surprins pe miniştri. Întrebat Vaida şi Anghelescu (subsecretar de stat) dacă au ordonat ei măsura, ridică din umeri. Asemenea surprins este şi generalul Condeescu.

[1] Evenimentele la care Armand Călinescu se referă în continuare sub data de 8 iunie s-au petrecut, de fapt, cu o zi înainte. Fostul principe moştenitor Carol venise în ţară cu un avion particular şi aterizase pe aeroportul Băneasa din apropierea capitalei în seara de 6/7 iunie. Bizuindu-se pe sprijinul elementelor „carliste" — inclusiv al fratelui său, principele Nicolae, care era membru al regenţei —, exploatînd cu abilitate lipsa de hotărîre a guvernului naţional-ţărănesc (în care s-au manifestat cu acest prilej profunde divergenţe) şi oportunismul unor elemente carieriste din mai toate partidele, Carol a reuşit să impună, la 8 iunie, anularea „actului de la 4 ianuarie 1926" şi proclamarea lui ca rege; fiul său, Mihai, a devenit moştenitor al tronului şi a primit titulatura curioasă de „mare voievod de Alba Iulia". Dintre grupările politice, numai Partidul Naţional Liberal s-a pronunţat ferm împotriva urcării lui Carol al II-lea pe tron (dar şi în această formaţiune politică s-a produs o ruptură, prin crearea unei disidenţe conduse de Gheorghe Brătianu, care s-a raliat noului suveran). Organizaţiile democrate muncitoreşti au condamnat viguros aşazisul act al „restauraţiei" din 8 iunie 1930.

Concluzia lui Madgearu este că, evident, prințul trece peste capul guvernului. El arată apoi că conflictul în guvern se arată pe chestia dacă prințul să fie făcut regent sau rege [1]. El s-a declarat pentru prima formulă. Dar prințul s-a schimbat în timpul nopții și dimineața i-a comunicat lui Maniu că înțelege să-și ocupe tronul. „Frumos pentru debut", încheie Madgearu remarca asupra constanței prințului. În orice caz, el nu va intra în guvern, pentru că a jurat credință regelui Mihai : „Fac parte dintr-un neam de comercianți, și încă de comercianți de modă veche, care își țin cuvîntul dat !"

Mă duc la președințe [2], la ora 7. Mihalache, obosit, îmi spune că Maniu nu vrea să păstreze guvernul și că formula admisă este să treacă mîna altuia pînă se fac formalitățile.

Sosește Maniu, se discută puțin în Consiliu și se întocmește apoi lista. Vlahide așteaptă pentru facerea decretelor. Lista se schimbă de la moment la moment.

---

[1] În orele agitate de după sosirea lui Carol, unii oameni politici s-au orientat spre o soluție de compromis. Astfel, într-o convorbire pe care a avut-o cu Carol în noaptea de 6/7 iunie, la palatul Cotroceni, Iuliu Maniu i-a propus acestuia următoarele : a) să accepte intrarea în regență, eventual ca prim-regent ; b) să rupă definitiv relațiile cu Elena Lupescu (căreia nu avea să i se mai îngăduie să revină în țară) ; c) să își refacă mariajul cu principesa Elena. Pentru a cîștiga timp, Carol a dat un răspuns evaziv, dar apoi, în partea a doua a nopții și în ziua următoare a acționat rapid pentru a-l izola pe Iuliu Maniu și a impune soluția pe care o dorea : urcarea imediată pe tron.

[2] Nedorind să își asume răspunderea pentru actul „restaurației", Iuliu Maniu a provocat demisia guvernului său în seara de 7 iunie. Cabinetul care i-a succedat, prezidat de G. G. Mironescu, a pregătit ședința parlamentului care, a doua zi, a dat forme constituționale noii domnii. La 13 iunie, Iuliu Maniu a redevenit prim-ministru.

1932

22 iunie. Al. Mavrodi îmi spune că Duca recunoaşte acum că a greşit în atitudinea lui [1]. El ar fi influenţat de Dinu Brătianu, dr. Costinescu şi Bebe Brătianu. După constituirea cabinetului Vaida [2] a vrut să încerce din nou realizarea uniunii [3]. Personal era favorabil ideei. A convocat la el acasă pe Dinu şi Bebe Brătianu, Franassovici şi Tătărescu, Inculeţ şi Victor [Iamandi]. Dinu s-a opus şi Duca nu a suflat un cuvînt. Mavrodi crede că, de fapt, Duca a pierdut şefia [4].

Tot Mavrodi îmi spunea că vorbind cu regele i-a spus că Gheorghe Brătianu a făcut o prostie. Regele ar fi răspuns : „Gheorghe are încă pătrunderea Brătienilor, dar nu are şi inteligenţa lor !"

• Vorbesc cu Vaida despre propaganda Gărzii de Fier şi propun să o înlăturăm din luptă prin retragerea

[1] I. Gh. Duca luase vehement atitudine împotriva actului „restauraţiei" de la 8 iunie 1930. De exemplu, în şedinţa Comitetului Executiv al P.N.L. din 7 iunie 1930, Duca declarase : „Fapta de azi-noapte (venirea prinţului în ţară — *n.r.*) este cea mai primejdioasă aventură ce s-a putut face şi este tot ce poate aduce mai mult rău consolidării noastre naţionale şi situaţiunii ţării în toate privinţele. La o primejdioasă aventură nu pot să iau parte ; refuz să mă duc (în audienţă la Carol — *n.r.*) chiar dacă viaţa mea politică ar lua sfîrşit azi" („Lupta", an. IX, nr. 2 570 din 8 iunie 1930). Ulterior, interesele partidului l-au determinat pe I. Gh. Duca să încerce o apropiere de palat, dar aceasta s-a realizat extrem de greu.

[2] La 6 iunie 1932.

[3] Se preconiza fuziunea vechiului Partid Naţional Liberal cu gruparea liberală disidentă condusă de Gheorghe Brătianu.

[4] Duca devenise preşedinte al P.N.L. după moartea lui Vintilă Brătianu, în decembrie 1930.

semnului, deoarece ca organizație a fost legalmente dizolvată [1]. Vaida nu e de aceeași părere. Îmi spune că a vorbit cu regele și că codreniștii [2] ar avea priză bună la palat.

• Cristescu îmi spune că Gabriel Marinescu a văzut noaptea, la șosea, pe Puiu D[umitrescu] cu doamna L[upescu] la braț. De aci, concluzia că ar întreține relații amoroase.

• Am dat ordin să aresteze pe toți candidații comuniști spre a nu se putea prezenta la tribunal [3]. Descoperirea tipografiei clandestine este un pretext bine venit și produce o diversiune în presă.

23 iunie. Cristescu îmi spune că d-na L[upescu] a venit cu Manoilescu, în martie 1931, cu automobilul pe la Sighet [4]. A stat o lună la el. Apoi s-a mutat la Puiu D[umitrescu]. În urmă s-a cumpărat casa din Aleea Vulpache 2, cu 11 milioane, din care 2 au luat comision Puiu D[umitrescu] și Wieder. Casa s-a cumpărat pe numele d-nei Dumitrescu. Apoi, peste cîtva timp, a fost cesionată d-nei L[upescu].

Mi se spune că regele o vizitează noaptea. Pleacă de la palat cu un automobil cu număr schimbat, pe care-l conduce singur. Se înapoiază la ziuă.

Cristescu îmi spune că Puiu D[umitrescu] și Wieder fac enorme afaceri cu ajutorul generalului Amza. Wieder a fost aflat pe piețele străine propunînd afaceri cu furnituri militare. Atașații militari ar fi raportat. Generalul Stîngaciu a făcut o aluzie în acest sens lui Vaida.

Pun în curent pe Mihalache cu toate aceste chestiuni. Mihalache este îngrijorat.

• Cristescu îmi spune că, în ziua de Sf. Constantin, d-na L[upescu] a fost la moșie la generalul Dumitrescu [5],

[1] Dizolvarea fusese hotărîtă de către guvernul prezidat de Nicolae Iorga.

[2] Una din denumirile sub care erau cunoscuți adepții lui Corneliu Zelea Codreanu (alte denumiri frecvent întîlnite : legionari, gardiști).

[3] Este vorba de candidații Blocului Muncitoresc Țărănesc pentru alegerile parlamentare organizate de guvernul național-țărănesc ; numai o parte din ei erau membri ai Partidului Comunist Român.

[4] A venit clandestin, deoarece regele îi promisese lui Iuliu Maniu că avea să renunțe definitiv la ea.

[5] Tatăl lui Puiu Dumitrescu.

lîngă Constanţa. A asistat la botezul copilului lui Puiu. Cu acest prilej d-na L[upescu] a oferit nevestei lui Puiu solitari în valoare de lei 500 000. La masă au asistat mulţi ofiţeri cu nevestele, toţi din jandarmi. Seara s-au dus la Constanţa, la restaurantul „Veneţia". Au fost văzuţi de toată lumea, între alţii [de] dl. Gheorghiu, rectorul universităţii.

● Vaida îmi vorbeşte de fondurile ordinei publice. Trebuie să dea 6 milioane agenţiei „Sud-Est", intervenit Titulescu ; 300 000 lei pe lună — prinţul[ui] Nicolae etc.

24 iunie. Vaida a fost în audienţă [la rege]. După aceea vine la mine şi îmi vorbeşte de necesitatea de a lua o măsură în privinţa „zvonurilor" [1]. Sus e o oarecare enervare din cauza acestora. Îi expun textul unei circulări cifrate şi îl aprobă.

● Seara iau masa cu Potîrcă. A fost la rege. Chestia principesei Ileana [2], care vrea să nască în România. Regina Maria vrea aceasta. Noi credem că e mai bine să nu vină.

● Cristescu îmi spune că uneori r[egele] culege femei de pe stradă. Acestea au aflat şi se adună prin Brezoianu, aşteptînd. Chestia aceasta e îngrijorătoare. Nu se ştie ce se poate întîmpla.

● Spun lui Tilea că atitudinea generalului Dumitrescu nu-mi place. Unele informaţii sînt semnificative. El vorbeşte lui Puiu D[umitrescu]. Acesta îmi telefonează că nu trebuie să am nici o grijă.

25 iunie. Cu Vaida mult de vorbă. Îi expun grija despre posibilitatea unui atentat în legătură cu „zvonurile" şi ieşirile imprudente ale r[egelui]. Adaug că ar fi necesar să luăm măsuri. Ridic încă o dată problema alegerilor senatoriale şi cer convocarea unui Consiliu [de Miniştri] spre a reexamina chestia. Se fixează pe marţi. Îi relatez informaţia că la Piteşti un colonel de stat major ar fi

---

[1] Aventurile sentimentale ale regelui, îndeosebi relaţiile lui cu Elena Lupescu, începuseră să devină de notorietate publică.
[2] Sora mai mică a regelui.

spus ofiţerilor că nu vor mai fi plătiţi integral [1], ceea ce ar determina emoţie. Hotărîm să semnalez cazul general[ului] Amza.

● Dejun la „Luzana" cu Mihalache, Iunian şi Mirto. Mai tîrziu vine şi Maniu. Discuţie largă asupra alegerilor de senat (colegiul administrativ). Iunian şi cu mine susţinem să se facă alegeri numai în judeţele unde sînt consilii nedizolvate. Mirto pretinde că dizolvările nu sînt definitive şi, deci, pot vota vechile consilii. Discuţie foarte amplă. Maniu aduce argumente de ordin politic. El recunoaşte că şi Mirto, şi eu avem în parte dreptate. Că ambele teze se pot susţine, precum şi se pot combate. În asemenea situaţie, să adoptăm soluţia cea mai avantajoasă politiceşte, adică părerea lui Mirto.

● Cu Gabriel Marinescu. Îmi spune că are luate toate măsurile de pază pentru r[ege]. El crede că oficina „zvonurilor" e la „Universul". Are agent pe Foti, redactor acolo. Pentru 12 000 lei lunar comunică tot. Îmi spune că arătînd r[egelui] manifestele liberale, [acesta] i-ar fi recomandat prudenţă, spre a nu-i provoca. „Mie mi-au trimis vorbă că au să mă omoare", adaugă Rex [2]. Gabriel spune că de altfel încearcă apropiere. Îmi povesteşte că ştie de la d-na L[upescu], cu care a luat masa, chestia cu Scupiewsky, pe care o cunoşteam de la Mihalache. Duca a trimis înainte de criză pe dr. Scupiewsky la d-na L[upescu] spre a-i cere să aducă pe liberali la putere ! D-na L[upescu] a chemat pe P[uiu] D[umitrescu] şi Scupiewsky a repetat propunerea. Mai tîrziu P[uiu] D[umitrescu] a chemat pe Scupiewsky la palat. Pe cînd era Duca în audienţă, P[uiu] D[umitrescu] îl întreabă dacă a autorizat pe Sc[upiewsky]. Duca tăgăduieşte. Atunci P[uiu] D[umitrescu] cheamă pe Scupiewsky. În faţa confruntării a rămas ruşinat.

26 iunie. Întrunirea naţional-ţărănistă la „Eforie". Participă circa 15 000 oameni, care au defilat mai întîi în faţa clubului şi au parcurs Calea Victoriei prin faţa palatului

[1] Din cauza dificultăţilor financiare generate de puternica criză economică ce atinsese, în 1932, punctul maxim. Aspecte ale mişcărilor sociale şi ale politicii promovate de clasele dominante pentru a ieşi din criză sînt înfăţişate şi în alte însemnări ale lui Armand Călinescu.

[2] Regele (lb. latină).

regal. Regele a ieşit în balcon şi a mulţumit pentru aclamaţii.

27 iunie. Mihalache invitat la dejun la palat. Regele mulţumit, apreciază din guvern îndeosebi pe Mironescu şi Gusti ; Mihalache, Iunian cred că a fost o greşeală că regele a ieşit în balcon.

Vaida îmi spune că a vrut să împiedice pe rege de a ieşi în balcon. S-a dus cu Tilea. Regele, însă, nu a vrut să-i asculte şi a primit defilarea.

30 iunie. A sosit cu avionul Barbu Ionescu [1]. Stă la hotel „Stănescu". Siguranţa a înregistrat, cu cîtva timp înainte, conversaţii telefonice între el şi Mihai P[opovici]. Propuneri de afaceri. Armament cu plăţi în grîne. Mihai P[opovici] i-a răspuns că nu poate vorbi prin telefon ; să vină la Bucureşti.

7 iulie. La Buzău, agenţi liberali în frunte cu Justin Stănescu se duc peste consilierul comunal Boiangiu, îl atacă şi trag asupra lui un foc de revolver. Acesta ripostează şi trage asupra fostului senator liberal Bredeanu. Amîndoi au murit. Deşi agresori, liberalii fac mare scandal.

12 iulie. Dineu la Externe pentru Avenol şi Laveday, experţii Ligii Naţiunilor [2].

După masă vorbesc cu general Amza şi reuşesc să-l

[1] Aventurier internaţional, Barbu Ionescu îl susţinuse cu importante sume de bani pe Carol al II-lea în anii 1926—1930 cu speranţa că acesta, o dată urcat pe tron, avea să-i răsplătească serviciile prin tranzacţii pe seama statului român.

[2] Sub presiunea crizei economice, guvernul naţional-ţărănesc prezidat de Al. Vaida-Voevod începuse să negocieze încheierea unui acord cu Societatea Naţiunilor pentru a realiza, cu concursul acesteia, reglementarea problemei datoriilor externe şi încheierea de noi împrumuturi la diverse instituţii bancare de peste hotare. Experţii trimişi de consiliul Societăţii Naţiunilor, fără a-şi asuma angajamente precise, au căutat să impună noi măsuri ce lezau interesele maselor muncitoare (concedieri, reduceri de salarii etc.) şi să obţină instituirea controlului străin asupra economiei româneşti, ceea ce avea şi implicaţii politice profunde. O serie de grupări democrate au criticat politica guvernului naţional-ţărănesc, deoarece conducea la stîrbirea suveranităţii şi independenţei ţării, la scăderea nivelului de trai al oamenilor muncii şi la extinderea poziţiilor deţinute de monopolurile internaţionale în viaţa economică a României.

conving să amîne pînă după alegeri acordarea concediului la timp pentru a avea trupe... [1] în cazărmi.

Îmi povestește cum s-a hotărît votarea legii conversiunii în guvernul trecut [2]. În februarie [3], Consiliul [4] la palat. General Amza a spus că e mai bine să dea un moratoriu. Iorga a vorbit în același sens. Argetoianu a susținut legea. Apoi a spus regelui : „Ce facem, maiestate, îi dăm drumul ?“ Regele ar fi stat un moment pe gînduri și apoi : „Dă-i drumul !“

16 iulie. Campania electorală [5] s-a încheiat. Relativ puține incidente. Toate între cetățeni ; nici un amestec al administrației. Propun primului ministru și d-sa acceptă următoarele măsuri : închiderea cîrciumilor și interzicerea întrunirilor pînă a doua zi de alegeri ; o telegramă a mea către toți prefecții chemați la...[6] prin care le pun în vedere să dispună libertatea alegerilor ; d-sa să vorbească la radio, cerînd liniște cetățenilor și anunțînd că nu vor uza de amnistie [7] și că, astfel fiind, infracțiunile vor fi sancționate.

Reușesc să determin pe Duca să trimită o circulară alor săi, îndemnîndu-i să evite provocările.

Pun de acord în cabinetul meu pe Donescu și Madgearu pentru a calma partizanii.

21 iulie. Mihalache telefonează de la Cîmpulung că vine în București și vrea să aibă o consfătuire cu Madgearu, Mirto și cu mine [8]. Împreună cu Răducanu și Madgearu

[1] Text lipsă.

[2] Este vorba de guvernul de coaliție (sau de „tehnicieni“, cum a fost denumit în epocă) prezidat de Nicolae Iorga.

[3] 1932.

[4] Consiliul de Miniștri prezidat — așa cum obișnuia atunci cînd se dezbăteau probleme importante ale politicii interne sau externe — de rege.

[5] Pentru alegerile parlamentare din 17 iulie.

[6] Text lipsă.

[7] În mod tradițional, actele de încălcare a ordinii publice săvîrșite în perioada alegerilor erau amnistiate printr-un decret special.

[8] Consfătuirea a avut ca obiect schițarea componenței unui nou guvern. Rivalitățile și orientările divergente din P.N.Ț., îndeosebi între foștii naționali și foștii țărăniști, se accentuaseră după ce Al. Vaida-Voevod devenise prim-ministru, deoarece acesta tindea să se îndepărteze de politica oficială a partidului și să servească planurile lui Carol al II-lea vizînd instituirea unui regim autoritar monarhic.

îl aștept la gară și mergem la Snagov. El ne cere părerea. Madgearu vrea un guvern tare. Imediat după validări. Eu susțin aceeași părere, adăugînd că el, Mihalache, trebuie să-și ia răspunderea [1]. Ezită.

26 iulie. Primim pe rege la gara Cotroceni. Se întoarce de la Sibiu, unde a fost jamboreea cercetașilor [2].

Vaida mă ia în automobilul său și mergem la președinție. Îmi spune că a vorbit la telefon cu Maniu. Înțeleg că nu sînt de acord amîndoi. Îmi spune : „Ar vrea să fie guvern Maniu sub președinția mea. Aceasta nu pot primi". E și Tilea de față. Am impresia că chestia e aranjată deja cu regele, care nu l-ar vrea nici pe Maniu, nici pe Mihalache.

La Sinaia, biroul partidului s-a întrunit cu Maniu.

30 iulie. Deschiderea camerei. Mesajul redactat de mine, după un bruion al lui Lugojanu. Acesta vorbea de delegarea puterilor legiuitoare în mîinile guvernului. Am protestat în Consiliul de Miniștri. Mesajul [3] e scurt și pomenește numai de libertatea alegerilor și plata funcționarilor. Mă duc să iau și asentimentul lui Mihalache și Iunian. Aceștia sînt de acord.

• După-amiază deputații se duc la Maniu și îl roagă să primească președinția [4]. El răspunde negativ. Seara „Curentul" publică o ediție specială cu discursul lui Maniu falsificat, afirmînd [existența unui] dezacord cu regele.

• Ghelmegeanu vine la mine, la minister, să mă întrebe ce e de făcut. Spun că în condițiile de față nu avem decît să rupem fuziunea [5]. El e de acord. Mergem amîndoi la Mihalache și la Iunian și le spunem. Iunian protestează ; Mihalache spune că nu se sperie.

Noaptea, masă la Otopeni cu Andrei, Ralea, Crăciun, Badea și Ghelmegeanu. Vin și Lugojanu și Gafencu. Eu

[1] Să preia funcția de prim-ministru în cabinetul ce se preconiza.

[2] Cercetășia — organizație de tineret patronată de Carol al II-lea.

[3] În versiunea dată de Armand Călinescu.

[4] Probabil președinția Consiliului de Miniștri.

[5] Se are în vedere actul fuziunii din 1926 a partidelor național și țărănesc.

exprim părerea mea. Ghelmegeanu şi Badea o sprijină. Lugojanu impresionat ; cred că i-a spus lui Maniu.

31 iulie. Duminică, şedinţa comitetului [1]. De dimineaţă Mihalache vorbeşte şi cere reîntoarcerea lui Maniu. În şedinţa de după-amiază totul e aranjat. Maniu vine şi primeşte şefia. Vaida îmi spune că nu va mai forma guvern. Tilea e descurajat.

1 august. Încep la cameră validările. Primul ministru, răspunzînd declaraţiilor liberale, este slab. A doua zi răspunde la senat şi are succes.

• Mihalache îmi spune că Maniu îl împinge să formeze guvern. El ar vrea să plece în străinătate să se caute de boala de stomac.

10 august. Ieri Vaida a prezentat demisia guvernului. Maniu şi Mihalache neacceptînd preşedinţia, sarcina revine tot lui Vaida. Guvernul s-a reconstituit cu Mihalache, Madgearu, Popovici, Mirto, general Samsonovici, Gr. Perieţeanu, Potîrcă, Lugojanu, general Amza.

La ora 2 depunem toţi jurămîntul la palat. Regele ţine un discurs frumos, în care ne spune că reprezentăm un partid puternic şi sîntem un guvern durabil.

După ceremonie, regele mă cheamă şi îmi remite „Coroana [României]" în grad de mare ofiţer. Îmi vorbeşte despre nevoia modificării legii administrative şi îmi recomandă să lucrez cu actualii funcţionari. Înţeleg că face aluzie la generalul Dumitrescu.

Puiu D[umitrescu] îmi spune că la palat s-au dus cele mai bune informaţii despre mine.

• Rog pe Vaida să introducă şi pe Andrei în guvern, ca subsecretar de stat la Instrucţia Publică. Se face.

• Seara Consiliul de Miniştri. Merg cu Mihalache, care e plict.sit şi nemulţumit. Se hotărăşte redactarea de către Madgearu a declaraţiei guvernamentale.

20 august. Mironescu aduce un proiect pentru modificarea „conversiunii" în sens restrictiv. Vaida desemnează o comisie compusă din el, Mironescu, Ghelmegeanu şi cu mine care să pună la punct proiectul.

[1] Este vorba de Comitetul Executiv al P.N.Ţ.

Ne întîlnim la Mironescu şi le fac propunerea să nu se modifice dispoziţiile legii, ci să se limiteze aplicarea ei la adevăraţii agricultori şi un plafon de 5 milioane lei. Statisticile arată că astfel ies din conversiune 50% din debitorii care au mai mult de 10 hectare.

Maniu, Mihalache şi Madgearu primesc acest proiect.

Se tărăgănează. Un Consiliu [1] la care participă şi Maniu. Vaida e necesar. Nu suportă prezenţa celuilalt. Hotărăşte să se trimită la biroul partidului. Maniu ar vrea să amîne de teama lui Iunian, care e în străinătate. În cele din urmă acceptă proiectul meu.

Al doilea Consiliu de Miniştri. Mironescu, bolnav, nu vine. Discuţie dramatică pînă la 2,30 noaptea. Arăt că nu voi salva... [2] şi că astfel fiind, nu trebuie să desfiinţăm acum şi proprietatea agricolă.

Se agită, deci, amînarea. Mironescu spune că experţii străini, care au fost, vor o formulă şi mai restrictivă.

Mironescu se plînge că Maniu vrea să-l răstoarne.

2 septembrie. Consiliul de Miniştri. Chestia conversiunii. Vaida spune că experţii Ligii [Naţiunilor], care au sosit, ar dori o amînare a legii spre a o examina cu toţii, Eu spun că dacă misiunea experţilor nu reuşeşte, vom avea inflaţie. Asemenea spun Popovici şi Mihalache. Mironescu spune că aceasta ar fi o catastrofă care ar periclita însăşi existenţa statului. Trebuie făcute eforturi pentru a asigura moneda. Se hotărăşte amînarea încă 3—4 zile, pînă se vor pronunţa experţii.

10 septembrie. Mihalache mă ia de la cameră la masă la el să-mi arate scrisorile lăsate de experţi. Propun un adevărat control străin. Delegaţi la diferitele servicii importante la Finanţe. În schimb, nu se promite nimic. Sîntem indignaţi. Este evident că politica preconizată pînă atunci — concursul Ligii Naţiunilor — se poate socoti eşuată. Mihalache a vorbit la telefon cu Titulescu, care dezaprobă pe experţi.

18 septembrie. Se întoarce Iunian. I se face manifestaţie la gară de „inflaţionişti“ [3].

[1] Este vorba de Consiliul de Miniştri.
[2] Text lipsă.
[3] În opoziţie cu majoritatea liderilor P.N.Ţ., Grigore Iunian preconiza inaugurarea unei politici inflaţioniste.

• A doua zi, Comitet Executiv la club. Potîrcă atacă proiectul conversiunii. (Proiectul fusese întocmit de Lugojanu, după indicaţiile lui Maniu — în interval de 18 luni — şi revizuit într-o comisie compusă din Maniu, Lugojanu, Ghelmegeanu şi mine). Vorbeşte de posibilitatea inflaţiei.

• În ziua următoare se continuă comitetul. Mare discuţie între Mironescu şi Iunian. Cel dintîi are mare majoritate. Vorbeşte cu înţelepciune şi impresionează. Comitetul aprobă proiectul. Iunian se declară liber de a lua atitudine publică. Mihalache nu a vorbit.

20 septembrie. Vaida, la cameră, îmi spune că a vorbit cu Titulescu la telefon şi i-a spus : „Te aşteaptă aici un fotoliu de ministru, de prim-ministru, de ce vrei !" El a răspuns, firește, glumind şi a spus că nu trebuiau chemaţi experţii. Vaida a răspuns că el a semnat scrisoarea de invitaţie, dar ideea şi redacţiunea este a lui Titulescu. Critică pe Titulescu.

21 septembrie. Mihalache îmi spune că situaţia guvernului e proastă. Cu Titulescu în afară şi Iunian înăuntru, ca adversari, şi cu Vaida nervos.

25 septembrie. Mihalache merge la rege şi îi spune că situaţia nu mai merge. Regele blamează atitudinea lui Iunian, care a făcut rău ţării. Spune că Vaida e cel mai potrivit astăzi. Despre Titulescu nu se pronunţă în termeni tocmai favorabili.

27 septembrie. Titulescu demisionează din toate însărcinările. E trimis Madgearu la Geneva.

• Ne întrunim toţi subsecretarii la „Chateaubriand" şi avem o conferinţă pînă la 2 noaptea. Gafencu ne pune la curent cu chestia externă. Cădere a telefonat că Litvinov vrea să discute direct cu noi [1]. Vaida a dat ordin să ia con-

[1] Încă din prima jumătate a anului 1931 începuseră, din iniţiativa guvernului U.R.S.S., negocieri româno-sovietice pentru încheierea unui pact de neagresiune menit să completeze şi să dezvolte pactul Briand — Kellog. Purtate, într-o primă fază, direct, negocierile fuseseră întrerupte din cauza cererii părţii sovietice de a se stipula că între cele două state exista un diferend. A urmat o fază de negocieri prin intermediul unor guverne prietene, iar în septembrie 1932 s-au restabilit contactele directe.

tact. Cînd a aflat, Titulescu s-a supărat. El pretindea să ne mărginim la pactul Kellog—Briand. Impresia jenantă e că Titulescu a vrut să se degajeze de o răspundere [1].

Examinăm situaţia internă şi constatăm că nu o mai putem duce. Titulescu, Iunian...[2] partidului, Vaida nervos, basarabenii [3] nemulţumiţi, atîtea probleme. Şi nici o energie care să impună o directivă. În special e criticat Mironescu, care e străin de ideologia partidului. Hotărîm să vorbim deschis primului ministru.

28 septembrie. O conferinţă la preşedinţie. Vaida, Mironescu, Mihalache, general Samsonovici, Mirto, Crişan şi eu. Samsonovici expune situaţia armatei. Nu mai are hrană. Furnizorii fiind neplătiţi, nu mai vor să dea nimic. Situaţia e extrem de gravă. Mironescu recunoaşte, promite imediat 230 milioane şi pe mai tîrziu 600. Discuţia se lărgeşte. Mironescu spune proiectele lui. Va încerca mai întîi o scădere a dobînzilor pentru datoriile de consolidare (Vintilă Brătianu), apoi o suspendare a amortizării, în fine sporirea împrumutului elveţian la 70 milioane. Iau cuvîntul şi spun că situaţia jandarmeriei e asemănătoare cu a armatei. Apărarea naţională e primejduită. Se impune să avem o politică hotărîtă. Dacă nu avem acest curaj, e mai bine să plecăm. Spun că e nevoie de o reexaminare a aparatului de stat, spre a lăsa numai ce e strict necesar şi posibil de susţinut astăzi — ca şi la război. Propun o comisie care să formuleze. Mihalache şi Mironescu sînt de acord. Se numeşte comisie. Mironescu, Mirto, Crişan, Ghelmegeanu şi eu.

29 septembrie. Mironescu îmi telefonează de dimineaţă că Madgearu i-a spus, de la Geneva, că este contrariat de modificarea proiectului de măsuri financiare, care va impresiona pe experţi.

● La cameră interpelarea Goga şi chestia Titulescu. Toţi vorbesc în sensul atitudinii luate de guvern în chestia tratativelor cu ruşii. Amabili cu Titulescu. Singur Cuza îl atacă. Răspunsul lui Vaida bun.

---

[1] Impresia era nefondată. Atitudinea lui Titulescu a fost dictată, pe de o parte, de faptul că guvernul sovietic nu renunţase la cererea iniţială, iar pe de altă parte, de amestecul nemijlocit al premierului Al. Vaida-Voevod în desfăşurarea negocierilor.

[2] Text lipsă.

[3] Fruntaşi politici naţional-ţărănişti originari din Basarabia.

30 septembrie. Mihalache pleacă mîine la Paris pentru a consulta un specialist (are colită) şi va face apoi o cură. Vrea să vadă neapărat pe Titulescu. A vorbit cu Maniu. Acesta e de părere că după terminarea tratativelor cu Sovietele Titulescu să ia conducerea guvernului. Mihalache este pentru, în principiu, dar spune că Maniu e dator să o facă el. Maniu nu primeşte cîtă vreme e Puiu Dumitrescu la palat. Spune lui Mihalache că dacă reuşesc tratativele cu ruşii, Vaida are succes şi, deci, nu mai poate fi uşor înlocuit.

3 octombrie. Titulescu publică un interviu în care critică guvernul în chestia tratativelor cu Sovietele. Impresie penibilă şi în ţară, şi în străinătate. Cădere comunică lui Gafencu că Litvinov i-a spus că după publicarea interviului a primit ordin de la Moscova să polemizeze cu Titulescu pe chestia Basarabiei. Nu a făcut-o, însă, fiind favorabil impresionat de discursul în cameră al lui Vaida. Altfel, discuţiile s-ar fi rupt imediat.

• Consiliul de Miniştri. Discuţie asupra raportului Madgearu. Experţii cer să ne pronunţăm imediat primind controlul, făcînd simţitoare reduceri şi urcînd unele impozite.

Asistă şi Maniu.

Iau cuvîntul şi spun că nu se poate primi un control străin. Demnitatea naţională nu ne permite. E bine, însă, să temporizăm.

Maniu e de aceeaşi părere. Se hotărăşte să se dea instrucţie în acest sens lui Madgearu.

4 octombrie. Consiliul de Miniştri de dimineaţă. Note Madgearu. Se renunţă la un control propriu-zis ; experţii vor da numai avize. Sub rezerva ratificării de către cameră, Consiliul — în unanimitate — decide să încheiem [1].

• După masă, discursul lui Iunian la cameră. Succes mare la tribună. Majoritatea se ţine, însă, în rezervă. Circulă deja liste de cei care au să voteze contra proiectului [2].

---

[1] Este vorba de încheierea aşa-zisului acord tehnic cu Societatea Naţiunilor, pe care Virgil Madgearu îl negocia la Geneva.

[2] Discursul lui Grigore Iunian şi dezbaterile din cameră au avut ca obiect proiectul noii legi de conversiune.

• Vaida mă cheamă pe mine şi pe Gafencu. Ne spune să dăm indicaţii presei pentru a specula acordul cu Geneva. Vaida îmi spune că are aprobarea regelui în toată acţiunea lui. Are discuţii foarte vii în Consiliu cu Maniu.

5 octombrie. Consfătuirea majorităţilor. Vaida face apel la solidaritate şi invită pe cei care nu se supun să plece din partid. Provocarea la adresa lui Iunian e vizibilă.

• Vedem pe Iunian — Ghelmegeanu, Andrei şi cu mine —, el e mişcat că îl înconjurăm cu prietenia noastră. Ne spune că deocamdată nu intenţionează să demisioneze.

• Mai spre seară, pe cînd eram cu Vaida în camera miniştrilor, vine Andrei care spune că a vorbit cu Iunian şi i-a cerut să nu demisioneze. Vaida are o ieşire violentă, ceea ce denotă intenţia lui de a provoca ieşirea lui Iunian din partid.

• Gafencu îmi spune că motivul răcelii francezilor faţă de noi este următorul : în 1927, cînd Averescu a încheiat tratatul cu Italia relativ la recunoaşterea Basarabiei, a semnat totodată şi o convenţie militară prin care ambele părţi — Italia şi România — se obligă, în caz de atac străin, să informeze imediat statele majore amice [1].

9 octombrie. Mă întorc de la Piteşti. Făcîndu-mi raportul, Cristescu de la Siguranţă îmi comunică că astăzi a avut loc o convorbire telefonică între Mircea de la „Sud-Est", vorbind din Londra, şi Stelian Popescu, comunicînd acestuia că Titulescu a primit să intre în guvern ca ministru de Externe. Apoi, convorbire între Tabacovici şi Puiu Dumitrescu, primul spunînd că Titulescu a primit, al doilea răspunzînd că regele va fi vesel.

• După dejun, la senat văd pe primul ministru şi îi comunic cele de mai sus. În acelaşi timp apare o ediţie specială a „Universului" comentînd faptul.

Primul ministru mă ia în camera de consiliu şi îmi povesteşte pe larg desfăşurarea evenimentelor. Cînd Titulescu şi-a dat demisia — care era adresată „Consiliului de Miniştri şi regelui" —, nu i-a răspuns. S-a dus la rege şi a prezentat demisia guvernului. Regele i-a spus :

[1] Informaţia transmisă de Grigore Gafencu era doar în parte exactă : cele două părţi conveniseră, într-adevăr, să se informeze reciproc în cazul în care una dintre ele ar fi devenit victima unei agresiuni, dar România şi Italia nu au încheiat atunci o convenţie militară.

— Nu, d-le Vaida, eu am încredere în d-ta, şi apoi, nu vreau criza acum. Cu dl. Titulescu voi încerca să aranjez eu !

— Pînă cînd, maiestate ? (Era duminică).

— Pînă pe joi.

Vinerea viitoare apare interviul [lui] Titulescu. Fără a-l citi, se duce din nou la rege. Nici regele nu citise interviul. Vaida reînnoieşte demisia. Regele acelaşi răspuns.

Între timp, Mihalache îl cheamă la telefon de la Londra (Nu era vorba să se ducă la Titulescu. Mie îmi spusese că se duce la Paris, dar că dacă va întîlni din întîmplare pe Titulescu va fi bucuros. De căutat nu-l va căuta) şi îi spune că Titulescu are dreptate şi propune să-l cheme în ţară să se explice. Vaida spune că el nu o face, căci Titulescu a lăsat 4 zile fără răspuns o telegramă a sa. [Mihalache] : „Atunci eu nu-mi mai iau nici o răspundere !" Vaida : „Dar ce răspundere, căci pe aceasta o am eu !" Mihalache : „Voi telegrafia şi regelui, în acelaşi sens".

Mergînd la Roman, la... [1] Vaida vorbeşte din nou regelui de chestia Titulescu. Regele primise telegrama lui Mihalache şi spune : „Nu am vrut să răspund pînă nu mă consult cu d-ta". Vaida formulează pînă seara (cînd se reîntîlnesc la dineu) un text de răspuns : se primeşte demisia, întrucît nu-l mai poate obliga să meargă la Geneva în aceste condiţii ; îi oferă însă pe mai departe legaţia de la Londra şi eventual, cu asentimentul regelui, portofoliul Externelor. Regele a aprobat şi a trimis textul şi lui Mihalache. Cînd Vaida a vorbit regelui de demisia lui Mihalache, nu a vrut să audă. Mihalache, plecînd din ţară, mi-a încredinţat o scrisoare pentru Vaida. Acesta a refuzat să o primească.

● Vaida vrea excluderea lui Iunian şi a celorlalţi care au votat contra conversiunii din partid. Maniu se opune în lipsa lui Mihalache. Vaida îmi vorbeşte de ruperea fuziunii.

10 octombrie. Zi foarte agitată. Cristescu îmi aduce textul unei convorbiri telefonice între Madgearu, de la Geneva, şi M-me Madgearu, din Bucureşti. Se plînge că Ghelmegeanu şi eu, prietenii lui, l-am sabotat vorbind în Consiliul de Miniştri contra acordului cu experţii.

[1] Text lipsă.

Ghelmegeanu vine la mine, la Interne. Ne consfătuim asupra situației. Spun că după convorbirea ce am avut cu primul ministru fuziunea mi se pare periclitată. Cred că noi doi și cu Andrei, în lipsa lui Mihalache, să ne mișcăm, să vedem pe Mirto și Iunian.

După-amiază, mergem la Mirto, care nu e informat. Ghelmegeanu aduce știrea de la Iunian că Popovici va lua interimatul Internelor. Aceasta ar fi o lovitură contra lui Mihalache.

Mirto se duce la Vaida, după aceea ne revedem. Confirmă gravitatea situației.

Cu Ghelmegeanu și Andrei mă duc la Iunian. Ne spune că pentru Mirto nu are nici o stimă, că pe Madgearu nu-l apreciază și că singurul lucru care-l interesează este atitudinea lui Mihalache. E supărat că acesta a mers să vorbească cu Titulescu fără să vorbească cu el. Se declară definitiv ieșit din partid.

Pe seară mergem la Tilea, care ne spune că Popovici a vrut interimatul, dar s-a renunțat. Mihalache, Madgearu și Titulescu sosesc vineri. Se pare că Vaida ar vrea să demisioneze înainte.

Mă consfătuiesc apoi cu Ghelmegeanu și hotărîm să chemăm telegrafic pe Mihalache în țară. Însărcinez pe Cristescu să transmită telegrama astfel ca să nu fie interceptată. Cristescu se întoarce și mă găsește la [Teatrul] Național (premiera Manon Lescaut). Îmi spune că a vorbit cu Mihalache la telefon. Că acesta voiește să-mi vorbească mîine. Cristescu îmi arată comunicarea telefonică de după prînz între Mironescu și Titulescu, foarte cordial, și între Mihalache și Vaida, foarte rece. Mihalache, la un moment: „Te rog să consideri definitiv ceea ce ți-am spus la plecare ca provizoriu". Vine la mine în lojă Popovici, pe care-l întreb de chestia cu interimatul. Îmi spune că habar nu are (a se vedea declarația lui Tilea).

11 octombrie [1]. La 10 dimineața vorbesc cu Mihalache la Paris prin telefon. Îmi spune că Titulescu vine sincer și hotărît să colaboreze cu noi. El, Mihalache, va îndruma un nou program în politica internă. Îi spun de Iunian. El răspunde că dacă Iunian rămîne în partid, stă de vorbă

[1] În manuscris se indică, eronat, 10 octombrie.

cu el ; în caz contrar, nu vede de ce să mai vorbească. Iunian nu s-a ţinut de cuvînt să nu ia o atitudine înainte de a se înţelege amîndoi şi, înainte de a pleca el la Paris a făcut tot posibilul să nu se întîlnească. Crede că e bine ca Vaida să nu demisioneze pînă nu vin ei de acolo.

Merg la Vaida şi îi spun convorbirea. Vaida tot supărat. Vrea să meargă la rege şi să-i ceară să aleagă între politica lui şi aceea a lui Titulescu.

12 octombrie [1]. Merg la Maniu. El ne mulţumeşte la cei tineri pentru efortul de a aplana lucrurile în partid. Îmi spune că Iunian i-a trimis demisia. El crede că acum e mai bine să facem un guvern Mihalache, că aceasta a recomandat-o de la început şi ar fi fost mai bine :

— De altfel, aşa a fost condiţia cînd am reluat şefia partidului. În audienţă eu am văzut că nu sunt de acord cu regele şi i-am spus-o făţiş. Cînd a fost şedinţa comitetului, la prînz, Mironescu a mers la rege şi i-a dat notă scrisă asupra felului cum înţeleg eu regimul parlamentar constituţional. Mironescu a spus regelui că fără aceasta eu nu vin la şefia partidului şi atunci regele i-a răspuns că primeşte. Dar nu a tras şi consecinţele (Puiu, general Dumitrescu, colonel Marinescu etc.) [2]. Atunci am zis că primesc şefia, dar nu şi guvernul, şi am recomandat pe dl. Mihalache.

— Dar, d-le prezident, oricum situaţia ar fi fost grea, pentru că la noi nu e posibil ca şeful partidului să nu fie şi şeful guvernului.

— Da, văd şi eu. Dar ce crezi d-ta, că mie nu-mi vine greu să stau în această situaţie şi, în loc să decid, să mă adresez dv. ? Dar eu nu pot lucra cu regele.

— Bine, dar atunci ce se va întîmpla în viitor ? Cînd vor veni liberalii, Duca — care nu e un caracter — va face cele mai largi acte de platitudine faţă de rege ! [3]

— Cred că e bine să ia dl. Mihalache răspunderea. Vaida e prea bun la suflet şi el cedează la orice.

[1] Dată probabilă.

[2] Iuliu Maniu consimţise să prezideze noul cabinet cu condiţia ca regele să accepte demiterea lui Puiu Dumitrescu, general Dumitrescu şi colonel Gabriel Marinescu din funcţiile pe care le deţineau.

[3] Aceste aprecieri sînt nedrepte, ele reflectînd prejudecăţile de partid ale autorului.

Maniu pleacă la Bădăcin şi aşteaptă să-l cheme Mihalache sau Vaida. Îi spun că, de acord cu Vaida, plec cu Ghelmegeanu la Oradea să întîmpinăm pe Mihalache.

14 octombrie. Mergem la Episcopia Bihorului, unde întîmpinăm (eu cu Ghelmegeanu) pe Mihalache, Titulescu, Madgearu şi Lugojanu. Informăm pe Mihalache asupra celor întîmplate în ţară. El regretă plecarea lui Iunian [1], dar nu vede posibilitatea reîntoarcerii. Ne spune că în chestia rusească Titulescu are dreptate ; că a discutat cu Herriot, cu care s-a înţeles, şi că are chiar scris de la Herriot această înţelegere. Adaugă că Titulescu ar fi avut informaţii de la Intelligence Service-ul englez că ruşii ar fi băgat bani în ţară în această chestiune (Puiu, Tilea, M-me Gf [2].). Mihalache crede că cea mai bună formulă ar fi guvern Maniu. El nu-şi ia acum răspunderea decît dacă ar intra şi Maniu în guvernul lui. Titulescu nu primeşte prevederile nimănui, astfel singura formulă posibilă este cu Vaida mai departe, cu Titulescu şi oarecari garanţii interne. Altfel, în opoziţie. În privinţa sănătăţii lui ne spune că Rony a pus diagnosticul apendicitei şi a recomandat grabnică operare.

Pe la ora 4 Titulescu vine la mine în compartiment, unde sînt cu Ghelmegeanu. Foarte afabil, se aşază lîngă mine şi ne explică chestia tratativelor cu ruşii. El e de părere să se continue — fiindcă s-au început — tratativele, dar să le continuie el, pentru a rupe. El crede că ideea a fost greşită. Noi avem pactul Kellog — Briand, semnat de 60 de state şi cu durată nelimitată. Acum facem un pact bilateral, pe termen de 3 ani, care în fond slăbeşte pactul Kellog şi nu ne dă nimic. El spune că ruşii urmăresc să repună în discuţie chestia Basarabiei. Titulescu are informaţii că nu Litvinov a vrut să trateze direct cu noi, ci Cădere, prin polonezi, a provocat aceasta. Se plînge că Vaida nu l-a ţinut în curent, că a venit la el, la Viena, Cădere şi i-a spus : „Am penibila sarcină să vă informez că vă înlocuiesc în tratativele cu ruşii". Cînd Vaida i-a pomenit în telegramă de Ministerul de Externe, el a acceptat pentru ca astfel să-l încurce pe Vaida şi să

[1] Grigore Iunian demisionase oficial din P.N.Ţ. la 11 octombrie. Imediat după aceasta, el a declanşat, împreună cu un grup de oameni politici care l-au urmat, o campanie zgomotoasă pentru a închega o grupare proprie — Partidul Radical-Ţărănesc.

[2] Este vorba, probabil, de soţia lui Grigore Gafencu.

poată zădărnici tratativele, care constituie o „crimă". Pentru asta e în stare să meargă şi în stradă ! E de acord cu Herriot, de la care are scris. E informat că s-au luat bani...

La Azuga se urcă Buzdugan [1], care îi comunică că Vaida a vorbit cu Puiu D[umitrescu] la telefon şi i-a spus că nu ştie dacă să mai vie la Sinaia fiindcă îi e teamă că regele nu-l va primi o dată cu Titulescu. Titulescu e radios la auzul acestei informaţii. La Sinaia vine Puiu D[umitrescu] în întîmpinare...

Lugojanu îmi vorbeşte furios de Maniu, care i-a torpilat pe el şi pe Madgearu în chestia tratativelor cu experţii la Geneva. El a anunţat demisia din partid.

15 octombrie. Gafencu vine la Interne pentru a ne citi dosarul chestiei pactului cu ruşii. Chem şi pe Andrei şi Ghelmegeanu. Lucrurile stau astfel :

Beck, subsecretarul la Externe polonez, vine la Bucureşti şi sugerează ideea de a se începe prin polonezi tratative cu Moscova. Se acceptă. În acord cu Titulescu, Patech — ministrul Poloniei la Moscova — va prezenta ca din partea sa proiectul Titulescu, care este o recunoaştere a pactului Briand — Kellog. Litvinov face obiecţiuni şi cere să vorbească direct cu Cădere cînd va trece prin Polonia spre Geneva. Vaida primeşte această propunere într-o noapte, pe cînd era la un bal la Externe. Dă ordin lui Cădere să pornească. Se întîlnesc [2] între Bialostock şi Varşovia ; exprimă dorinţa noastră de a ne înţelege. Urmează ca tratativele, cu un alt text decît cel [formulat de] Titulescu, să se continuie la Evian. Titulescu, aflînd, se supără şi demisionează. La Găşteni stabilesc alte... [3] pe care acum guvernul le abandonează. În rezumat, Titulescu voia să nu se trateze direct, ci prin polonezi şi francezi ; Vaida a acceptat să se trateze direct şi pe baza altei formule. De aici, conflictul Titulescu.

16 octombrie. Guvernul se prezintă regelui la Sinaia pentru a-l felicita de ziua sa. Împlineşte 39 ani. Sîntem reţinuţi la masă. Participă şi Maniu (la stînga regelui) şi Titulescu (la dreapta voievodului). Mihalache îmi spune

[1] Fiul lui Gheorghe Buzdugan, fostul membru al regenţei.
[2] Victor Cădere şi Maxim Litvinov.
[3] Text lipsă.

că el împinge la un guvern Maniu. Relaţiile cu Vaida sînt proaste.

17 octombrie. Vaida prezintă la Sinaia demisia guvernului. Mă duc la Sinaia cu Ghelmegeanu, Andrei şi Ralea cu gîndul de a îndemna pe Mihalache să nu împingă lucrurile pînă la ruptură. Îl găsim la vila Tabacovici ; tocmai pleca la palat, unde a fost primit după Vaida. În acest timp stau cu Titulescu, care reia discuţia pactului. Mihalache se întoarce şi spune că a recomandat guvern Maniu.

18 octombrie. Maniu e primit de rege, care-l însărcinează cu formarea guvernului. Spune că respectă pe Vaida, dar e bine să fie asociat şi Titulescu, care este o capacitate. Maniu răspunde că nu refuză, dar vrea să se consulte întîi cu prietenii. Spune regelui că e nevoie de o politică curajoasă şi că trebuie să ştie dacă se poate bizui pe o largă încredere a coroanei. Regele răspunde afirmativ. Maniu vorbeşte de o eventuală dizolvare [1]. Regele spune că sarcina lui nu este să susţină un guvern contra ţării, dar că el nu-i va face piedică niciodată. Maniu vorbeşte de Puiu D[umitrescu] şi spune că îi este ostil. Regele răspunde că se înşală şi că nu-l cunoaşte încă. La aceasta se reduc acum vechile condiţii ale lui Maniu.

După aceasta Maniu ne convoacă la hotel „Caraiman" şi ne spune că ne trebuie un guvern de lungă durată.

Aflu de la Madgearu că Maniu ar fi pentru inflaţie. Mihalache mă întreabă dacă eventual, trebuind să fie uzat Vaida la Interne, el ar fi bine să meargă la alt departament. Crede personal că nu, fiindcă ar fi o diminuare pentru el şi apoi e mai uşor la Interne acum, cînd e bolnav. Apoi, vrea să facă reforma administrativă.

20 octombrie. Guvernul se constituie. Maniu preşedinte, Mironescu vicepreşedinte, Titulescu Externe, Mihalache Interne, Madgearu Finanţe, ceilalţi neschimbaţi. Halippa, Crişan şi Săveanu provincii [2]. Subsecretari 7. Eu rămîn la Interne [3].

[1] Maniu preconiza dizolvarea parlamentului, scontînd să realizeze noi majorităţi, mai omogene şi fidele politicii lui.

[2] Ca miniştri de stat fără portofolii, cei trei oameni politici răspundeau de problemele specifice dezvoltării unor provincii istorice.

[3] Ca subsecretar de stat.

21 octombrie. Primul Consiliu de Miniştri. Titulescu declară că se simte legat de guvern prin dragostea faţă de Maniu personal.

22 octombrie. Mihalache mă cheamă şi îmi spune că se ridică o problemă gravă. M[aiestatea] Sa Elena vrea să vie în ţară [1]. Regele s-ar împotrivi după interviurile date de ea în străinătate. Mergem amîndoi la Titulescu spre a ne consfătui. Titulescu spune că regele i-a înmînat, încă înainte de formarea guvernului, o scrisoare interceptată în străinătate din care reieşea că principesa s-a pus de acord cu Ştirbey spre a întreprinde o acţiune contra regelui. Titulescu este de părere că chestia trebuie lichidată. El o iubea pe principesă, dar s-a înţeles cu ea la Londra să nu întreprindă nimic fără a-l consulta, fiindcă îşi propunea să aranjeze el chestia. Iar principesa a călcat cuvîntul şi din moment ce vrea să vină în asemenea condiţii, guvernul trebuie să i se împotrivească. Ea se află la Florenţa şi ia simplonul care soseşte mîine-seară în Bucureşti. Trebuie mai întîi încercat să o oprim de a veni ; eventual, oprită la graniţă. Maniu, cu care a vorbit, ar vrea să o lase să vină la Bucureşti, unde să trateze cu ea.

• Seara, recepţie la Externe pentru delegaţii conferinţei balcanice.

• Sînt informat de procurorul general că Forţu (profesorul) a scos o foaie în care reproduce articole străine ofensatoare pentru rege. Mă cheamă şi Puiu D[umitrescu] la telefon, de la Sinaia, pentru a-mi cere să le confiscăm. Vorbesc cu Mihalache şi Titulescu. Sîntem de acord să le confiscăm, ceea ce şi executăm. Mihalache vrea să-l arestăm. Titulescu zice că nu e bine acum, în ziua cînd vine Elena. Ar fi scandal.

• Vorbesc cu Grigore Filipescu, care combate pe rege. Îi spun că lumea nu-l mai înţelege. A combătut violent pe Ştirbey şi astăzi îi face jocul.

23 octombrie. Mihalache mă cheamă de dimineaţă şi îmi spune că a vorbit cu Maniu. Acesta spune că [principesa Elena] s-ar putea opri la graniţă, dar nu insistă. Spune că

[1] După urcarea regelui Carol al II-lea pe tron, fosta lui soţie părăsise România, stabilindu-şi domiciliul în Italia. De atunci nu mai vizitase ţara noastră, deşi, formal, avea acest drept.

trebuie hotărît îndată, fiindcă trenul vine la Jimbolia la 12. Principesa nu poate fi oprită de un comisar. Mihalache e de părere să plec eu cu avionul. Se şi pregăteşte un avion prin grija lui Irimescu, care aşteaptă ultima deciziune. Ne consfătuim şi cu generalul Samsonovici, care e de părere să o lăsăm să vie pentru că o putem supraveghea mai bine.

Mergem la Titulescu, unde vine apoi şi Samsonovici. Titulescu spune că Maniu a dat o [telegramă] cifrată lui Caius Brediceanu să meargă să o întîmpine şi să o roage să renunţe. Nu a reuşit. Atunci s-a telefonat lui Gurănescu, care a cerut intervenţia regelui Alexandru. Acesta a trimis pe prinţul Paul. Se răspunde că nici el nu a reuşit. Regele Alexandru a spus să fim energici şi să o oprim. Noi ezităm.

Vorbim cu Maniu, care e la Cluj, cu regele, la o expoziţie. Maniu spune să o lăsăm. Titulescu îl întreabă dacă îşi ia angajamentul să o expedieze repede ; el răspunde afirmativ.

— Dar dacă ea n-ar mai vrea să plece ? [1]

— Atunci plec eu.

În fine, ne hotărîm să o lăsăm. Se contramandează avionul. De altfel, un vagon regal — din ordinul regelui — a şi plecat de ieri spre a se ataşa la simplon.

• După-amiază, la Titulescu, unde vine şi Puiu D [umitrescu]. Titulescu vorbeşte la telefon cu regele : „Sire, în această chestiune Maiestatea Voastră nu are nici un amestec, ea priveşte pe guvern. Rog pe M[aiestatea] V[oastră] să spună d-lui Maniu să vină imediat la Bucureşti... Aşadar, M[aiestatea] Voastră aprobă acest punct de vedere".

• Principesa, la Jimbolia, se urcă în vagonul regal pus la dispoziţie. Sînt date dispoziţii să nu i se facă primire nicăieri. În Timişoara, printr-o coincidenţă, familiile ofiţerilor petreceau pe generalul Motaş, mutat din garnizoană. Doamnele, observînd pe prinţesă în tren, îi oferă flori. În gara Bucureşti cîteva doamne (dr. Gomoiu etc.) aşteptau cu flori. Se dase, însă, ordin ca vagonul regal să fie detaşat în Chitila şi îndrumat la Mogoşoaia, ceea ce s-a executat. În gara Mogoşoaia principesa a fost întîmpinată de general Stîngaciu, directorul Siguranţei, care o salută şi îi spune din partea primului ministru că acesta vrea să

[1] Din text rezultă că întrebarea i-a fost pusă lui Iuliu Maniu de către Nicolae Titulescu.

vadă pe principesă marți 25, că de asemeni dl. Maniu ar dori să fie prima persoană care îi vorbește. La ora 1,30 principesa intrase în palat fără nici un incident.

Cu același tren au sosit colonelul Tenaites și ziaristul Cardozo, care o însoțiseră și care au descins la Athenée Palace. Prințesa fusese însoțită de d-na Catargiu și de o femeie de serviciu.

26 octombrie. Dl. Maniu mă cheamă să-i dau informații. Îmi spune că după el nu există nici o concertare între prințesă, regina Maria și Nicolae. De asemeni, nici cu Știrbey. Crede că a venit din proprie inițiativă, și pusă pe scandal. El a văzut pe prințesă. Îmi spune că a avut de furcă cu Titulescu spre a se pune de acord, dar că a avut „noroc cu Mihalache, care l-a înțeles și sprijinit". El îmi cere să supraveghez palatul, pe regina Maria — spre a vedea cînd vine — și membrii familiei Știrbey. Despre știrea că Nicolae vrea să intre în țară spune că nu o crede întemeiată. Îmi cere să supraveghez pe Goga, care ar vrea să-i facă greutăți.

27 octombrie. Mihalache îmi spune că Vaida trimisese, prin Lapteș, vorbă principesei să nu întreprindă nimic. A făcut apel la patriotismul ei. Prințesa a răspuns la 7 octombrie lui Vaida o scrisoare — a cărei copie am văzut-o — cam așa : „Am primit comunicarea stranie ce mi-a făcut însărcinatul cu afaceri. Tocmai pentru că sînt patriotă nu pot rămîne insensibilă la ce se spune despre țara mea. Dacă guvernul voiește să afle condițiile mele, le pot transmite. În orice caz, vă informez că voi merge pînă la capăt. (ss) Elena".

Regele ar fi foarte afectat de această chestie. El avea un aranjament cu Elena, semnat de aceasta, prin care ea se obliga să nu vie în țară decît cu aprobarea regelui și să aibă copilul în străinătate două luni. Regele a venit de la Sinaia pentru cîteva ore, a luat din casa de fier acest document și l-a dat lui Titulescu spre a-l studia. Voievodul Mihai a venit și a stat cu Elena o zi.

• Mihalache îmi spune că Maniu a vorbit prințesei și i-a spus : 1. Că ea nu poate spera a avea oameni mai favorabili ca el — Maniu —, Titulescu și Mihalache. Oricare altul ar specula politicește situația ei. Deci, să asculte sfaturile ce le dă. 2. Că ea ori e prințesă română, și atunci

trebuie să se supuie regelui — capul familiei regale —, ori se socoteşte prinţesă străină, şi atunci guvernul nu-i acordă dreptul de a sta în ţară. Elena a pus condiţie să o lase o lună pe an în ţară, cînd vrea ea ; cînd e în ţară, copilul să fie la ea de trei ori pe săptămînă ; cînd nu e în tară, să aibă copilul în total două luni pe an ; să i se întreţină palatul de la şosea şi să i se servească pensie de 7 milioane.

Mihalache spune că, dat fiind starea de spirit a regelui, va trebui să ne gîndim la modalităţile practice de a expulza pe prinţesă din ţară. El recunoaşte că aceasta e penibil, mai ales că L[upeasca] va rămîne aici. A ! Dacă ar dispărea aceea, ar fi cel puţin o compensaţie morală ! Mai spune că Maniu e într-o situaţie dramatică. El conta în acţiunea lui tocmai pe Elena, şi acum să-i fie dat tocmai lui să o expulzeze.

Mihalache îmi povesteşte întrevederea cu Iunian. Pe chestia restabilizării pare înfundat. Despărţirea este definitivă. Explicaţia între ei, civilizată. Îi spun lui Mihalache că Iunian a avut întrevedere cu Stere şi Lupu pentru acţiune comună. A pretins să nu fie atacat regele. Lupu a refuzat să se angajeze.

29 octombrie. Consiliul de Miniştri, fără subsecretari de stat. Eu am fost chemat de Maniu. Titulescu aduce un memoriu scris asupra pactului de neagresiune cu ruşii şi ne cere să-l examinăm. El explică situaţia generală europeană. În urma întăririi partidelor de dreapta în Germania, Franţa şi Polonia sînt îngrijorate şi vor să se înţeleagă cu Rusia pentru a o separa de Germania. Totodată, Rusia a făcut însemnate comenzi în Fr[anţa] şi Pol[onia], ceea ce măreşte interesul acestora. Situaţia noastră nu e la fel. Titulescu crede că în nici un caz nu trebuie să micşorăm eficacitatea pactului Kellog — Briand, de aceea propune ca în protocolul de semnat să se spună expres că „prezentul tratat nu însemnează o modificare sau restrîngere a pactului K[ellog] — B[riand], ci va fi interpretat ca o dezvoltare a lui". Apoi propune modificări în art. 1 şi 2 care au acelaşi scop. Titulescu adaugă că textul ce-l propune el este...[1]

Maniu spune : „Eu examinasem cu dl. Tit[ulescu] această chestiune înainte de a forma guvernul şi fusesem de acord cu d-sa. De aceea, zvonurile contrarii sînt neîn-

[1] Text lipsă.

temeiate. În realitate, observ că nu există divergenţe cu dl. Vaida. La o conferinţă la Externe (cînd a plecat Mihalache în străinătate) ni s-a cerut o formulă. Am dat-o şi aceea este adoptată şi astăzi".

Titulescu : „Sînt fericit să fiu de acord cu dl. Vaida. Eu nu am venit să fac chestie şi dificultăţi. Textul e în mîna ruşilor cel propus de noi. Noroc că dl. Cădere nu are delegaţie decît ad referendum".

Popovici şi Mihalache întreabă de ce „nevarietur". Titulescu menţine.

Maniu completează : „Chestia e simplă. Noi sîntem suverani pe actele noastre. Noi înţelegem că dl. Tit[ulescu] are datoria şi dreptul să spună că acest text îl primim noi. Ce se poate întîmpla ? Litvinov face propuneri. Atunci delegaţii nu au voie să schimbe, ei raportează. Dl. Tit[ulescu] poate singur să revină. Deci, dl. Tit[ulescu], fără să ne întrebe, poate lucra în limitele raportului. Dacă d-sa găseşte singur necesar să propună modificări, noi le examinăm".

Titul[escu] : „Nevarietur însemnează că pactul e o interpretare a pactului Kellog, iar nu o obligaţie nouă. Întreb, am dreptul să rup pe această formulă ?"

Maniu : „Ai dreptul".

● Aflu că Lupu s-a înscris astăzi la Elena [1]. El i-ar fi trimis vorbă să nu semneze, pentru că ne va deschide chestia în parlament. Vrea să dea un interviu la „Curentul" sau „Dimineaţa" (e respins de director) în care să amintească vorbele ce i-ar fi spus regele cînd a venit în ţară : „Eu, care am fost 4 ani departe de copil, ştiu ce însemnează durerea unui părinte şi nu voi face ca mama lui să sufere aceeaşi situaţie".

2 noiembrie. M[aiestatea] Sa Elena pleacă. Nici un incident. Ziarele au avut o atitudine tot timpul bună. Nu au discutat nimic. Nu a fost nici un incident.

5 noiembrie. Consiliul de Miniştri. Maniu citeşte acordul încheiat cu Elena. În 4 exemplare : regele, Elena, preşedinţia şi Externe. Notez în fugă textul :

Bucureşti, 1 noiembrie 1932

[1] Pentru a fi primit în audienţă.

Între guvernul român, pe de o parte, şi M[aiestatea] Sa Elena, pe de altă parte, a intervenit prezenta convenţiune pentru a completa acordul din 17 februarie 1932 (Florenţa) şi pentru a pune capăt diferendelor.

1. M[aiestatea] Sa Elena va putea sta în România timp de 6 luni pe an, oricînd, dar orice sosire şi plecare va fi adusă la cunoştinţa guvernului şi va obţine agrementul M[aiestăţii] Sale regelui şi consimţămîntul guvernului.

2. M[aiestatea] Sa Elena va primi vizita m[arelui] voievod Mihai pe cît va fi posibil, după împrejurări.

3. Dacă M[aiestatea] Sa Elena nu va sta în ţară 6 luni, va putea primi vizita voievodului în Elveţia timp de 2 luni pe an. Cu agrementul guvernului va putea primi aceste vizite în alte ţări.

4. Lista civilă este fixată la 7 milioane lei, plătibilă direct de Ministerul de Finanţe.

5. M[aiestatea] Sa Elena a primit acum 8 milioane, restul de preţ din vînzarea palatului de la Mamaia.

6. M[aiestatea] Sa nu va contribui la întreţinerea palatului Kiseleff decît în proporţia în care îl va utiliza.

(ss) Elena (ss) I. Maniu

Dl. Maniu explică cum că înţelegerea de la Florenţa nu prevedea nimic relativ la voievodul Mihai. Chestiunile materiale erau, însă, rezolvate la Florenţa. M[aiestatea] Sa Elena a dat o declaraţie că „pe viitor se va abţine de la orice manifestaţiune publică avînd de obiect familia regală română".

M[aiestatea] Sa regele, printr-o scrisoare către primul ministru, a aprobat înţelegerea.

● Titulescu a notificat miniştrilor străini ocuparea postului [1]. În răspunsul său guvernul polon a intercalat o frază spunînd că nu se mai poate amesteca în chestia pactului. Peste 2 zile demisionează şi Zaleski.

9 noiembrie. Maniu mă cheamă şi îmi cere un referat în care să arăt dificultăţile pe care le aveam din partea şefului Siguranţei, inspec[torului] jandarmeriei şi prefectului poliţiei. Spune că vrea să-i schimbe. Înainte de rezolvarea chestiei Elena n-ar fi făcut-o, fiindcă ar fi fost suspectat. Îi spun că general Stîngaciu este excelent şi că ar putea trece la jandarmerie. El e de acord.

[1] De ministru al Afacerilor Externe.

• Seara, masă la Mihalache cu Maniu şi Ionel Popp. Discutăm reforma administrativă. Propun ca să facem judeţe mari, 15—20, fără regiuni. Discuţie vie. Toţi sînt de acord.

Mihalache îmi spune că regele m-a lăudat cînd l-a văzut la serbarea cavalerilor ordinului „Mihai Viteazul".

10 noiembrie. Mihalache este operat de apendicită de dr. Amza Jianu la sanatoriul „Elisabeta". Am stat în camera vecină. A suportat bine.

14 noiembrie. Consiliul de Miniştri sub preşedinţia regelui, la palat, pentru citirea mesajului. Se discută mult pasajul privitor la minorităţi.

Regele : „Un statut legal e greu de făcut, din cauza diferenţelor minoritare. Altfel le putem utiliza cînd pe unele, cînd pe altele. E o chestie de politică generală. Eu am avut un crez. Trebuie să ajungem la o contopire sufletească pe o bază culturală. Dar dacă le întărim ideea de particularism etnic şi aproape politic, atunci contracarăm această concepţie. Trebuie să le dăm ideea că fac parte din trupul românesc, nu cu regim special".

Maniu e de acord ; nu s-a promis statut şi nici nu trebuie, dar problema trebuie fixată spre a nu mai forma obiect de tranzacţie şi încordări la fiecare schimbare de guvern.

Regele : „Cu ungurii nu am vorbit. Cu germanii, da, şi i-am sfătuit să nu ceară statut".

Titulescu : „A fost un guvern în trecut care le-a promis statut. Îmi pare bine că nici regele, nici Maniu, nu au această concepţie".

Se discută apoi pasajul relativ la legea electorală.

Regele : „Aceasta este chestie de oportunitate, prezentarea. Nu ştiu dacă este absolut nevoie acum. Ştiu argumentele ce mi-aţi dat la Sinaia. Îmi rezervasem să mă mai gîndesc. Nu văd nevoia ca în primul an de guvernare, cînd aveţi atîtea legi economice de făcut, să aduceţi o chestie politică. Apoi, veţi avea de furcă cu opoziţia. După concepţia constituţională a mea, după o nouă lege electorală parlamentul trebuie dizolvat. Nu spun că legea actuală e bună. Are şi părţi bune, dar şi părţi proaste. Dar spun că nu e oportună în această sesiune".

Titulescu : „Cred că dacă punem această chestiune şi spunem că baza de recrutare a parlamentului e slabă, atunci ce autoritate va mai avea parlamentul care va avea să rezolve chestia cu Rusia. Parlamenturile străine funcţionează“ etc.

Regele : „Actuala lege îmi dă posibilitatea să-mi aleg guvernul care îmi convine. Fiindcă, ce vreţi... trăim în România ! Deci, ea e un instrument bun în mîna mea“.

Maniu : „E un interes naţional să desfiinţăm prima care se serveşte minorităţilor“ [1].

Regele : „Aici aveţi dreptate. Sufleteşte sînt de acord cu dv., dar vorbind cu capul şi cu raţionamentul cred absolut că e o greşeală să o modificăm acum“.

Maniu insistă.

Regele : „Eu nu am zis să nu o faceţi. Dar am zis că nu acum“.

Maniu : „Partidele, din cauza legii actuale, nu se mai pregătesc pentru putere pe terenul ideologiei, ci se bizuie pe primă şi nu se ocupă de opinia publică“.

Regele : „Eu mi-am făcut datoria faţă de dv. şi de aceea îmi pare bine că a fost întreg Consiliul. E incontestabil că aveţi multe de făcut acuma şi de aceea nu voi face o *chestie* din această chestie. Deşi îmi menţin punctul de vedere, dar în faţa unei presiuni generale a Consiliului unanim, mă voi vedea silit să semnez acest punct, dar nu de voia mea“.

Maniu : „Nu voiesc să fac presiune, dar rog prea respectuos pe M[aiestatea] V[oastră] să creadă că partidul e prea angajat pe această chestie“.

Regele : „Acest incident are un singur lucru bun. El a arătat că sînteţi atît dv., cît şi mine, în situaţia de a ne spune gîndul final. Aceasta a fost, d-le Maniu, una din condiţiile ce v-am pus cînd v-am dat guvernul. Să fim... [2] Acest incident e prima piatră de încercare !“

---

[1] Conform legii electorale din martie 1926, în cazul în care nici un partid nu întrunise în alegeri peste 50% din voturi, dar exista totuşi o grupare care să fi obţinut cel puţin 40%, atunci acestei grupări i se acorda un număr suplimentar de mandate (aşa-zisa primă majoritară) spre a dispune de majorităţile necesare în parlament.

[2] Text lipsă.

Maniu : „Rog a ne onora şi pe viitor cu această sinceritate".

Regele : „Din partea mea, o aveţi întreagă !"

15 noiembrie. Deschiderea camerei. Regele trece repede asupra pasajului privitor la reforma electorală. Mihalache (pe care îl vizitez zilnic la sanatoriu) îmi spune că Titulescu i-a comunicat că după Consiliul de ieri regele l-a chemat şi i-a spus : „Titulescu, m-ai lăsat !" (în discuţia asupra legii electorale).

17 noiembrie. Aflu că Duca a fost chemat la rege. Tilea îmi spune că vor merge toţi şefii de partide în chestia electorală. Hotărît, regele e contra.

19 noiembrie. Merg la rege în audienţă. De acord cu Titulescu, vorbesc contra serviciului de informaţii al lui N.S. Petrescu. Arăt că e nesigur, şantajist etc. Regele îmi spune, însă, că în fond e bun un contraserviciu de informaţiuni şi că trebuie să-l ia Savel R[ădulescu]. Îmi vorbeşte de jandarmerie, lăudînd pe generalul Dumitrescu, şi ne cere să menţinem regimul jandarmeriei.

23 noiembrie. La cameră vorbeşte Titulescu în chestia externă, dezvoltînd punctul său de vedere. Răspund şefii de partide care, în genere, aprobă politica în chestia pactului de neagresiune. Stau pe bancă lîngă Titulescu care, la un moment, îmi arată o notă a lui Vaida din 3 octombrie către Cădere în care îl autorizează să semneze chiar cu formula : „diferende prezente sau viitoare !"

După şedinţă Titulescu îmi spune : „Am făcut destul pentru partidul vostru !" (Nu prea înţeleg, adevărul era contrariu). „Eu am intrat cu voi numai ca să împiedic acest act ; altfel ce, crezi că eram prost !" În acest timp se apropie Duca şi Titulescu îi spune : „Jean, îţi mulţumesc, tu ai fost cel mai bine !" Am tăcut. El a observat. Mare decepţie pentru mine acest om ! [1]

• Siguranţa îmi spune că Titulescu a fost la M-me L[upescu], la Sinaia.

---

[1] Armand Călinescu era nemulţumit, îndeosebi, de tendinţa manifestă a lui Titulescu de a promova o politică externă neafectată de schimbările politice interne ; Titulescu îi părea „neloial" faţă de P.N.Ţ.

• Gusti îmi spune că într-o audienţă regele l-a îndemnat să consulte şi pe dr. Angelescu în legătură cu legile învăţămîntului : „Oricum, tot ei au să vină după dv."

25 noiembrie. În audienţă la rege. Îmi vorbeşte de necesitatea de a face o lege a presei : „Toţi sînt de părerea aceasta — şi dl. Maniu —, dar nimeni nu face nimic". Îmi spune că Trancu-Iaşi ar vrea să vorbească — atacînd coroana — într-o întrunire ; ar fi bine să fie procurorul acolo. Îmi vorbeşte de confiscările presei, revistelor etc. şi aprobă.

27 noiembrie. Întrunire liberală. Vor să facă manifestaţie. Interzic. Prefectul poliţiei, însă, lucrează slab. Cordoanele sînt ridicate la prima presiune. Am impresia şi apoi informaţia că s-a lucrat după sugestia lui Puiu D[umitrescu]. Deci, poliţia ne scapă. De altfel, alte informaţii arată că Puiu lucrează pentru liberali. Maniu îmi spune că el a vrut să se explice în această privinţă, deşi nimeni nu-i ceruse. Tocmai aceasta era suspect.

29 noiembrie. Consiliul de Miniştri. Samsonovici arată că la o conferinţă a reprez[entanţilor] de stat major ai Micii Antante i s-a cerut explicaţie asupra situaţiei armatei. Aceasta denotă că aliaţii nu mai cred utilă alianţa, dat fiind slăbiciunea armatei noastre. Stăm prost de tot. Titulescu spune că ar trebui să ne ajute Franţa, altfel găsim sprijin aiurea !

• General Stîngaciu îmi spune că general Samsonovici şi nevasta lui merg la M-me L[upescu] şi joacă bridge.

5 decembrie. Regele pleacă la vînătoare. Mă duc să-l petrec la gară. Printre invitaţii care îl vor acompania văd pe Dinu Brătianu, fiul său Dan, Cipăianu, Nasta etc. Numai liberali.

Mă întorc de la gară cu Mihalache în automobil şi fac remarca pe care şi el o recunoaşte exactă. Îmi spune că a vorbit cu Titulescu în ce priveşte situaţia, aşa cum i-o arătasem. Titulescu ar fi vorbit cu regele, care ar fi spus că nici nu se gîndeşte la liberali ; că se întemeiază pe noi spre a aborda problema marilor reforme. Sînt, totuşi, sceptic.

• Siguranța îmi aduce informații că r[egele] iese tot mai frecvent noaptea și că merge la piața Sf. Gheorghe, pe Cheiul Dîmboviței, și ia femei de cea mai proastă speță.

• Alegeri județene în 14 județe. Dau rezultate favorabile guvernului. Le comentez într-un interviu dat presei. Răspund la cameră la o interpelare a lui M[anolescu]-Strunga. Succes. Liberalii furioși. A doua zi Titeanu îmi comunică în numele lui Duca că sînt foarte supărați.

• La senat, mareșalul Averescu are în timpul unui discurs o ameteală. Se întrerupe ședința.

10 decembrie. Regele vine de la vînătoare. La gară. Mihalache îmi spune că Brătianu invitase și pe rege, care a acceptat sperînd să se întîlnească și cu regele Alexandru [1]. Acesta nu a mai venit. Cu 2 zile înainte Gurănescu (ministrul nostru la Belgrad) a comunicat că regele Alexandru este foarte supărat pe rege și pe guvernul nostru fiindcă a aflat că s-ar fi invitat la București regele Boris [2] și Mușanoff (în proiectul din timpul lui Vaida).

13 decembrie. Spun lui Mihalache că Duca acreditează versiunea că vin la guvern în înțelegere cu Titulescu. El îmi răspunde că astăzi, la Consiliul Apărării Naționale, regele i-a spus lui Maniu în prezența generalilor : „Aveți toată încrederea mea, continuați cu hotărîre opera de guvernare". Mihalache adaugă că Titulescu ar fi spus : „Eu nu mă făceam caraghios să intru într-un guvern provizoriu".

14 decembrie. Mă cheamă Puiu D[umitrescu] la palat. Îmi spune că pe vremuri vorbea cu Tilea în diferite chestii mărunte. Acum mi se adresează mie cu rugămintea de a-l satisface. Vorbește mult. Spune că el nu susține pe liberali ; că d-na L[upescu], cînd a fost chestia reîntoarcerii în țară a regelui, i-a spus să plece fără să se gîndească la ea [3].

---

[1] Al Iugoslaviei.

[2] Al Bulgariei.

[3] În dorința de a atenua părerile defavorabile pe care liderii P.N.Ț. le aveau despre Elena Lupescu, Puiu Dumitrescu spunea un neadevăr. Dimpotrivă, aceasta l-a presat pe rege să o aducă cît mai grabnic în țară.

• Mă duc la pictorul Stoenescu, care îmi lucrează portretul. Îmi spune că la Paris a făcut portretul d-nei L[upescu] şi că regele, venind în atelier, i-a spus : „Fă-o frumoasă, că şi ea e frumoasă. Nu e aşa ?"

• Cristescu de la Siguranţă îmi spune că Maniu l-a chemat pe Bianu şi l-a însărcinat să facă informaţii despre d-na L[upescu] : unde merge ? ce oameni politici şi chiar miniştri o vizitează ? Cei de la Siguranţă au stabilit că merg D.R. Ioaniţescu şi generalul Samsonovici. Ar fi identificat şi pe Lugojanu, ceea ce nu este verosimil. Spun ca să se verifice.

15 decembrie. Mihalache îmi spune că Maniu e nervos. Plănuieşte ceva. A convocat pe Popovici, Madgearu şi pe el azi, înainte de a merge în audienţă la rege, şi le-a spus că vrea să pună chestia general Ionescu [de la] C.F.R., general Florescu [de la poştă], general Dumitrescu şi general Amza, căruia i-a dat corpul de armată din Bucureşti. Mihalache s-a opus de a se lua o hotărîre aşa de importantă în cîteva minute. Are impresia că Maniu nu se simte tare şi vrea să dea lovitura sau caută platformă de retragere. Cu o seară înainte, plimbîndu-se împreună, Maniu i-ar fi spus că nu se simte în siguranţă şi că „generalii ar fi în stare să ne aresteze pe toţi".

• Consiliul de Miniştri discută propunerile lui Madgearu pentru reducerea cuponului. Ar fi o economie de 4 500 milioane prin suspendarea amortismentului. Mihalache îmi spune că Maniu ar vrea să saboteze chestia cu Geneva. Se ştie, totuşi, că asociaţia detentorilor de titluri româneşti nu ar primi suspendarea amortismentului decît sub condiţiunea prealabilă a semnării acordului de la Geneva.

• Am la cameră, la ieşire, un schimb de cuvinte mai tari cu Iunian, fiindcă nu aş fi vrut să sprijin în incintă pe Petrescu de la Gorj !

16 decembrie. Vaida a sosit aseară pe neaşteptate la Bucureşti. Mă duc dimineaţa la Mihalache, care îmi spune că Maniu i-a cerut să nu se ducă astăzi în audienţă de lucru la rege, fiindcă vrea să se ducă el şi să pună chestiunea înlocuirii unor funcţionari superiori. Mihalache crede că nu e bine să o facă. Maniu insistă foarte nervos şi spune că altfel nu se simte în siguranţă. Iar chestia că „poate fi arestat de generali !"

• Îmi telefonează Puiu D[umitrescu] să primesc pe artistul Iancovescu şi să-i dau un ajutor. Vine Iancovescu, care îmi povesteşte că el a înfiinţat un teatru finanţat de Lupescu [1], care o face pentru amante şi o tînără actriţă de la Teatrul Naţional căreia Mavrodi i-a refuzat rolul. Din cauza aceasta Mavrodi este lucrat. El, Iancovescu, merge în cercul L[upescu]. Aseară a petrecut pînă noaptea tîrziu la „duduia" [2] cu Puiu, general Dumitrescu, Wieder. D-na L[upescu] i-ar fi spus să vină la mine să ceară ajutor căci „eu rămîn şi în guvernul viitor". Îmi spune că a surprins conversaţia celorlalţi, care spuneau că Vaida a fost chemat de rege şi că ar fi vorba de înlocuirea lui Maniu. Nici Titulescu nu mai e bine văzut la palat, fiindcă ar fi împiedicat unele afaceri ale lui Barbu Ionescu.

Mă duc la Mihalache şi îl informez. Vine şi Maniu de la audienţa la rege.

• După masă, la cameră, Mihalache îmi spune că Maniu a pus chestia [3] regelui şi că regele a răspuns evaziv : „Vom mai vedea".

• După masă Vaida e chemat în audienţă, deşi regele e bolnav în pat, răcit la vînătoare.

Maniu e foarte nemulţumit. Se confirmă că Vaida a fost chemat de rege. Pe culoarele camerei faptele se comentează cu aprindere şi se vorbeşte insistent de guvern Vaida. Se spune, între altele, că Mihalache va fi deplasat la Domenii — o legendă mai veche. Mihalache îmi spune că el nu ar accepta o schimbare.

17 decembrie. Mă duc de dimineaţă la Mihalache. Îmi spune că a avut aseară o consfătuire cu Titulescu, Madgearu şi Maniu asupra situaţiei. În realitate, regele nu a spus nimic special lui Vaida la audienţă. Totul a fost provocat de atitudinea lui Maniu şi regele ar fi fost surprins. Lui Titulescu, regele — care era bolnav, legat la cap — i-ar fi spus : „Nu înţeleg pe Maniu. Îmi cere să opresc pe d-na L[upescu] de a mai ieşi în oraş. Cum să fac asta, Titulescu, cînd eu i-am spus să mai iasă din casă". Regele a promis că schimbă pe generalii Florescu şi Ionescu şi că va muta pe Amza. Titulescu este furios ;

[1] Este vorba, probabil, de tatăl Elenei Lupescu.

[2] Apelativ în intimitate, iniţial, apoi de notorietate publică, al Elenei Lupescu.

[3] Cererea de a fi îndepărtate unele persoane din camarilă.

el a spus lui Maniu că, în condiţiile acestea, el nu va mai merge la Belgrad [1]. Ce autoritate ar avea el dacă ar lăsa guvernul aici în criză. Lui Mihalache i-a spus furios că el nu ar fi fost caraghios să intre într-un guvern de 2 luni. Mihalache şi Madgearu insistă pe lîngă Maniu să nu insiste pe chestia Puiu D[umitrescu].

• La cameră Mirto îmi spune că Vaida i-a comunicat aseară, la masă la Mihai Popovici, impresia lui că între momentul cînd a fost chemat şi [acela cînd a fost] primit de rege a trebuit să se petreacă o schimbare, fiindcă nu rezultă din generalităţile expuse de rege nimic.

• Puiu Iancovescu îmi spune că într-o noapte era cu cîţiva prieteni pe Sărindar cînd r[egele], care trecea cu automobilul, a oprit pentru a acosta o femeie de stradă!

• Generalul Florescu şi generalul Ionescu, de la poştă şi [de la] C.F.R., au demisionat şi au fost înlocuiţi cu Pitulescu şi Cămărăşescu. Mişcarea face parte din ansamblul de măsuri cerute de Maniu regelui. Bună impresie în opinia publică.

25 decembrie. Plec la Sinaia pentru 3 zile cu Madgearu şi Ghelmegeanu. Repaus. Cristescu, însă, vine un moment la Sinaia şi-mi comunică că d-na Pallady vrea să publice un manifest în chestia prinţesei Elena. Îmi spune că, după impresia lui Bianu, ar fi intervenit o răceală între rege şi d-na L[upescu].

28 decembrie. Ne întoarcem de la Sinaia. Preşedinţia dă un comunicat în care dezavuează discuţia din senat pe chestia Ruspoli-Volpi. Într-un incident provocat de Manoilescu, Potîrcă intervine şi apoi Madgearu pentru a spune că împrumutul 1926 în Italia s-a făcut cu un comision dat prinţului Ruspoli, ginerele ministrului de finanţe Volpi.

Ministrul Italiei, Prezioni, face un protest vehement la Maniu şi cere să afirmăm că împrumutul nu a fost „oneros". Maniu refuză aceasta, dar dă un comunicat în care scoate din cauză pe Ruspoli.

• Mihalache pleacă la Atena. Rămîne interimar Niţescu. Ar fi vrut Mirto, dar în Consiliu eu replic în glumă: „Atunci aş putea pleca şi eu în concediu!" Mihalache i-a spus apoi lui Maniu că nu primesc pe Mirto.

[1] Unde urma să aibă loc o conferinţă a Micii Înţelegeri.

• Cristescu îmi spune că regina Maria ar fi spus lui general Văitoianu (invitat la dejun) că ar fi bine să se împace cu duciştii [1]. Regina ar fi vorbit după sugestiile lui Ştirbey, transmise prin Boxhall.

31 decembrie. Cristescu îmi spune că poliţistul Dobrescu, care însoţeşte pe regina Maria la Belgrad, ar fi comunicat că regele Alexandru vine în România după 20 ianuarie [2] şi că regina Maria ar fi obţinut de la el permisiunea pentru prinţii Anton şi Ileana de a se stabili în Iugoslavia.

---

[1] Fruntaşii din jurul lui I. Gh. Duca sau, în sens mai larg, aderenţii vechiului Partid Naţional Liberal, numiţi frecvent astfel pentru a nu fi confundaţi cu partizanii lui Gheorghe Brătianu (denumiţi, din acelaşi motiv, „georgişti", după prenumele şefului lor).

[2] Anul următor, 1933.

1933

1 ianuarie. Ceremonie obişnuită la patriarhie. Maniu, în discursul său, vorbeşte iar de guvernare constituţională. Regele răspunde, evitînd cu ostentaţie orice gest amical pentru guvern. În schimb vorbeşte de armată „pe care se poate bizui oricînd". După cuvîntări regele se întreţine cu afabilitate cu generali şi abia acordă atenţie miniştrilor. La plecare dă mîna călduros generalilor, iar dintre miniştri numai lui Maniu. Pe ceilalţi îi salută de departe. Incontestabil, regele a vrut să ne arate răceală.

Îi spun impresia mea lui G. Mironescu, care îmi confirmă că a observat şi el. După-amiază, la gară (plecarea regelui), îi spun şi lui Maniu. Acesta, fără a nega, se întreabă care ar fi explicaţia.

4 ianuarie. Mihalache se întoarce de la Atena.

Aflu că generalul Dumitrescu a dat un ordin de zi către jandarmi în care spune că el a făcut sforţări pentru a ameliora situaţia, dar nu a reuşit. Prefectul poliţiei[1] a dat o circulară în care spune : „Sînt şi rămîn prefectul poliţiei". De asemenea, a lăsat pe poliţişti să ţină o întrunire în sala gardienilor şi să protesteze contra măsurilor ministerului care îi clasa provizoriu.

5 ianuarie. Regele vine de la Sinaia pentru serbarea Bobotezei. În gară Mihalache îmi spune că va cere audienţă regelui şi va pune chestia prefectului Marinescu şi a generalului D[umitrescu].

E primit de rege la ora 4,30. Spune regelui toată chestia. Regele răspunde că are încredere în amîndoi ! Şi adaugă :

[1] Gabriel (Gavrilă) Marinescu, devenit după 8 iunie 1930 figură marcantă în camarila de la palat.

— Mihalache, să nu te faci coadă de topor în mîinile celor care fac atmosferă contra mea !

— Dacă M[aiestatea] Voastră vizează pe preşedintele Consiliului, atunci spun că nici el, nici eu nu sîntem capabili de aşa ceva. Pentru consolidarea dinastiei sînt mai necesari oameni de devotamentul nostru.

Regele îi cere lui Mihalache să mai reflecteze pînă mîine.

• Ne întîlnim la Maniu, şi cu Madgearu. Maniu crede că trebuie să ne retragem. Am impresia — cu toate că el dezminte — că Maniu se simte mulţumit de această ocazie care se prezintă. Şi Maniu, şi Mihalache vorbesc cu Titulescu la telefon la St.-Moritz. Acesta ştia chestia (poate a vorbit la telefon, între 6 şi 8 seara, cu regele — voi verifica). Titulescu e de părere să nu ne retragem şi Mihalache să le dea[1] o admonestare.

• Verific notele stenografice luate asupra convorbirilor telefonice şi stabilesc că Tabacovici îl vestise pe Titulescu.

6 ianuarie. Serbarea Bobotezei. La ceremonie, regele relativ amabil.

Mihalache cere audienţă din nou pentru a duce răspunsul. Aşteptăm pînă la 4 şi nu i se comunică de la palat. La 4 e chemat şi plecarea regelui se amînă cu o oră. Mihalache merge la rege şi îi spune că s-a gîndit că singura soluţie întreagă care îl mulţumeşte este plecarea amîndurora (Marinescu şi Dumitrescu), dar spre a nu se zice că este un gest contra regelui propune altă formulă : Marinescu să plece — eventual să reintre în armată —, general Dumitrescu să ia locul lui Marinescu şi general Stîngaciu la jandarmerie, Bianu la Siguranţă. Toţi trecînd drept oamenii regelui şi făcîndu-se între ei o simplă remaniere, opinia publică nu ar putea interpreta contra regelui. Regele însă refuză, spunînd că are încredere în Mihalache, dar şi în ceilalţi.

— Sire, eu am făcut mari servicii M[aiestăţii] Voastre dar niciodată nu v-am vorbit şi nu m-am prevalat de aceasta.

— Ştiu, Mihalache, şi eu apreciez mult aceasta.

---

[1] Generalului Dumitrescu şi colonelului Marinescu.

— Cred, sire, că fac un mare serviciu M[aiestății] V[oastre] și dinastiei, mai ales pentru consolidarea ei în viitor.

— Da, dar vezi, s-a făcut o atmosferă imposibilă. Dl. Maniu vorbește mereu de constituționalism. Asta înțeleg să o spun eu. Dar spunînd d-lui, are aerul unei acțiuni contra mea.

— Sire, noi ne angajasem într-o acțiune dificilă, reforma administrativă, funcționari etc.; fără o atmosferă de încredere ea nu poate fi dusă mai departe.

Regele deplasează conversația și întreabă ce zice de reducerea salariilor la ofițeri și funcționari. Mihalache spune că ar fi fost soluția concedierilor, dar M[aiestatea] S[a] s-a opus altădată.

— Da, dar de atunci mi-am schimbat părerea.

Revenind la chestiune, Mihalache spune :

— Sire, regret că în condițiile acestea nu mai pot lucra. Cînd M[aiestatea] Sa va avea nevoie de mine în viitor — și sînt sigur că va avea nevoie —, voi sta la dispoziție, dar voi fi om cu un prestigiu întreg !

S-au despărțit amabil.

• Regele pleacă la Sinaia la orele 5,20. În gară apare exuberant și aproape provocator Puiu D[umitrescu]. E prima dată de la venirea lui Maniu cînd reapare la ceremonii. Îmi spune că am cerut mereu victime regelui, și apoi :

— Cum leii cer de mîncare, în cîteva luni nu vor mai avea pe cine să mănînce !

— Cine sînt leii ?

— Leii sînt opinia publică.

Este evident că cu această perspectivă a atacării sistematice a regelui, L[upescu] s-a alarmat.

Regele îl întreabă pe Maniu ce face cu Geneva.

— Maiestate, nu mai putem face nimic. Dl. Mihalache este demisionar și M[aiestatea] V[oastră] își închipuie lesne că și eu sînt demisionar atunci. În aceste condiții, noi nu mai putem lua nici un angajament.

Regele spune să fie chemat Titulescu și, pînă la venirea lui, să nu se...[1] chestia.

---

[1] Text lipsă.

• Plec în automobil cu Maniu și Mihalache. Ne schimbăm impresiile. Pare sigur că regele nu va sacrifica pe prefect și atunci va fi criză de regim [1].

• Seara mă cheamă Titulescu la telefon de la St.-Moritz. Se plînge că nu l-a prevenit Mihalache. Îi explic. El, în fond, spune că e de acord. Îi comunic ultima soluție. O găsește f[oarte] bună și se miră că nu a fost primită [2]. Am impresia că Titulescu, știind că conversațiile sînt mereu ascultate, a spus miniștrilor că se solidarizează cu guvernul. Dar adaugă mereu că e supărat că nu a fost consultat în prealabil. Caută gîlceavă sau ieșire.

7 ianuarie. Mi se raportează că astă-noapte regele a vorbit cu Titulescu la telefon. N-am note dar, după relatarea telefonistei, regele l-ar fi chemat la București și ar fi adăugat: „Am auzit că te-ai solidarizat cu guvernul", la care Tit[ulescu] ar fi răspuns: „Formal, da!"

• Madgearu îmi comunică că azi de dimineață generalul Samsonovici a fost chemat de Maniu spre a lămuri chestia memoriului relativ la reducerea soldelor. Faptele stau astfel:

Regele a cerut lui Madgearu o notă informativă în această chestie. M [adgearu] a dat memoriul, în care a arătat cîte reduceri s-au făcut sub Arginto [3], îndeosebi la material, și că astăzi bugetul cuprinde 75% solde și încă majoritatea solde ofițerești. El propune o reducere de 7% asupra soldelor. Dar era o notă asupra căreia urma să discute el cu regele, nu era o hotărîre a guvernului. Pe această notă regele a pus, cu data de 6 ianuarie, o apostilă în care spunea că nu admite reduceri la ofițeri, „corp creat cu atîtea sacrificii", și la magistratură. Probabil apostila a fost pusă după audiența lui Mihalache. Deci, se caută o platformă.

General Samsonovici a recunoscut că nu s-a decis reducerea și că a fost o neînțelegere la mijloc. Apoi el, discutînd criza, spune că într-adevăr Marinescu e vinovat și

[1] Ca și în alte locuri, ajutorul folosește termenul „criză de regim" impropriu, cu semnificația de „criză de guvern".

[2] Îndepărtarea sau mutarea demnitarilor indezirabili, formulă respinsă de rege.

[3] Constantin Argetoianu. Autorul are în vedere perioada 18 aprilie 1931—6 iunie 1932, cînd Argetoianu a deținut portofoliul Finanțelor în guvernul prezidat de Nicolae Iorga.

că g[eneralu]l [1] e şi mai vinovat, făcînd o adevărată provocare. Dar că e dezastruos să se facă criză pe această chestie. Întreb dacă nu s-ar găsi o soluţie ? Se ştie că generalul Samsonovici are legături cu camarila.

După-amiază văd pe Blumenfeld, care văzuse pe Duca şi pe Argetoianu. Duca nu crede că îl va chema pe el. Dacă eventual l-ar consulta, el ar consilia pe rege să satisfacă cererea lui Mihalache. Crede că regele plănuieşte o lovitură militară.

Argetoianu ar fi spus că demult — după părerea lui — se ducea un joc de „cache-cache" între rege şi Maniu. Că Maniu l-a atras în jocul lui (chestia constituţională) şi că cei de la palat au căzut în plin şi cu Marinescu, şi cu generalul deodată.

Duca ar fi spus că camarila a încercat să ia contact cu liberalii prin Franassovici, dar că el, Duca, i-ar fi interzis orice angajament.

8 ianuarie. Gazetele publică ştirea că eu aş fi aprobat „circulara" prefectului. Îl chem pe acesta şi el dezminte sub semnătură. Comunicat la presă şi chestia se închide repede. Prefectul îmi jură că nu a fost pus la cale, că a făcut-o din prostie şi că primeşte pedeapsă, dar nu darea afară.

• Şedinţa biroului [2]. Lipsesc Vaida şi Popovici. Toţi se solidarizează cu Mihalache şi admit atitudinea. Maniu, încheind, face un lung istoric al raporturilor cu regele. Aminteşte condiţia constituţionalismului expusă prin scrisoarea trimisă cu Mironescu la reluarea şefiei. Punea două condiţii : 1. mîna liberă la personalul administrativ ; 2. cei de la palat ar putea fi schimbaţi, însă motivat. Regele a aprobat atunci. Reaminteşte chestia cu regina Maria şi Ileana, care au venit la Bucureşti în noiembrie şi au luat jurămîntul cercetaşilor. Regele a fost indispus şi a trimis pe Maniu la regină să-i ceară să plece Ileana din ţară. Ar fi spus : „D-le Maniu, eu dacă vorbesc mă cert cu regina ; d-ta ştii să spui lucrurile fără să superi !" Arată ultimele incidente şi crede că regele voia să-l concedieze. Se hotărăşte să continue biroul cînd vin ceilalţi.

[1] Este vorba de generalul Dumitrescu.

[2] Este vorba de biroul Comitetului Executiv al Partidului Naţional-Ţărănesc.

Mă trimite pe mine, care am fost de față, să întîmpin pe Titulescu și să-l pun în curent.

9 ianuarie. Întîmpin pe Titulescu la Brașov. „Ce mi-ai făcut, Armand ?" începe el. Recapitulăm faptele. Îmi spune că regele la telefon i-a spus că Maniu vrea să plece, nu mai vrea să guverneze și că el nu se aștepta ca Mihalache să aibă această atitudine. Titulescu crede că regele e foarte plictisit de criză și îngrijorat ; nu crede că are altă formulă. Mă autorizează să comunic la București : 1. el se oprește la Sinaia, cerîndu-i [acest lucru] regele ; 2. el va spune regelui că e solidar cu orice atitudine ar lua guvernul ; 3. crede însă că rămînerea la putere e o „necesitate europeană" (se pune problema revizuirii tratatelor și trebuie un prim-ministru ardelean) ; 4. va lămuri cu regele chestia dacă sîntem lăsați să guvernăm ; 5. e mîhnit că nu a fost prevenit de criză.

Eu îi explic cum s-au desfășurat lucrurile, arătînd că îndată ce s-au văzut proporțiile i s-a telefonat. Dezvolt : 1. că noi vrem să guvernăm ; 2. că Mihalache nu a înțeles nici un moment să atingă pe rege ; 3. că noi avem impresia că regele urmărește plecarea noastră.

Vine în compartiment și Mihai Popovici. El propune formula : Marinescu să demisioneze ; Mihalache să nu-i primească [demisia], dar să-l pedepsească cu 15 zile. Titulescu o găsește bună și mă întreabă dacă Mihalache ar accepta-o. Eu spun că nu știu, dar să încercăm.

• Întors la București, comunic formula lui Mihalache. El nu o primește și mă autorizează să telefonez d-lui Titulescu, la Sinaia. Văd pe primul ministru, care aprobă. Mihalache îmi spune că el nu poate ceda, crede că face un serviciu regelui pentru mai tîrziu ; e gata să facă declarație publică că nu a înțeles să atingă pe rege. Recunoaște că e greu pentru partid să meargă în opoziție, căci aceasta ar însemna o luptă contra regelui.

• La 22,30 îmi telefonează Titulescu de la vila Tabacovici (Sinaia) :

— Am găsit aici o situațiune care m-a impresionat mult. Regele e profund jignit. Voi spuneți că vă lucrează. Inexact. Regele spune că v-a chemat la guvern într-un moment cînd nu vă așteptați. V-a dat libertate în toată acțiunea. În schimb, voi l-ați șicanat continuu pe chestie de persoane...

Îi comunic lui Titulescu ce mi-a spus Mihalache. El spune că nici formula lui nu e primită de rege. Îl va mai vedea mîine dimineaţă şi apoi vine la Buc[ureşti]. „Ce să vă fac eu. M-aţi chemat după ce aţi încurcat lucrurile".

10 ianuarie. Titulescu vine de la Sinaia. După-amiază, lungă consfătuire la Maniu [cu] Mihalache, Mironescu, Popovici, Titulescu, Pop-Cicio, Madgearu. Sînt şi eu admis [1].

Titulescu explică că nu trebuie să plecăm — din cauza problemelor externe şi, îndeosebi, „revizuirea tratatelor". Regele vrea să ne păstreze. Este, însă, chestie de prestigiu pentru el să cedăm noi. Propune formula „demisie respinsă".

Eu propun ca Marinescu să fie detaşat în Siguranţă. Mironescu sprijină.

Mihalache spune că el e convins că partidul nu trebuie să plece în opoziţie, dar că personal nu mai poate lucra cu oamenii aceia. Nu s-a gîndit să vexeze pe rege şi a vrut să-i facă un serviciu real.

Maniu spune categoric că el nu mai poate să se înţeleagă cu regele şi că deci sarcina de a forma guvernul să o ia Titulescu ori Mironescu ori Cicio-Pop. El îi va da concurs.

Politica lui Maniu se precizează acum. El e foarte nervos şi spune că e bolnav. Şedinţa se termină fără hotărîre.

11 ianuarie. Mihalache îmi spune că a avut o lungă consfătuire cu Maniu şi Madgearu. El mi-a spus că în sentimentul lui nu ar vrea să plecăm de la putere, dar nu poate colabora mai departe cu prefectul. Dacă i se admite asta, el face orice sacrificiu de prestigiu personal ; pe cînd Maniu spune că el nu mai poate lucra cu r[egele], care e „mincinos" şi nu se poate conta pe el !

Se convine să se dea concurs lui Titulescu pentru a forma un guvern. În nici un caz altul din partid.

12 ianuarie. Regele vine de la Sinaia. Guvernul îl întîmpină la gară.

[1] Aceasta atesta preţuirea de care se bucura Armand Călinescu, căci consfătuirea a avut un caracter extrem de restrîns, la ea nefiind invitaţi nici măcar toţi membrii biroului Comitetului Executiv al P.N.Ţ. (din care, de altfel, Călinescu nu făcea atunci parte).

• Cristescu îmi spune că Bianu a lucrat aseară cu Rex. I-a dus noua ediție de c[ărți] poștale răspîndite în străinătate[1]. Îi spune că probabil sursa e Știrbey. Îi arată scrisoarea Elizei Boxhall (Știrbey) către regina Maria exprimînd devotamentul acestora către ea. Îi aduce diferite informații despre liberali și îi spune că guvernul știe că anturajul a tratat cu liberalii (Amza și Dumitrescu cu Franassovici, Malaxa etc.). Regele sare în sus scrîșnind din dinți. Este evident că r[egele] nu admite aceasta și e încă foarte ostil liberalilor. Bianu spune că ar fi greu să se facă acum alegeri din punctul de vedere al ordinii publice. R[egele] spune că nu se gîndește la noi alegeri și la schimbarea regimului. El adaugă : „Nu toți cei ce spun că fac sacrificii pentru mine fac cu adevărat. Eu am făcut sacrificii pentru toți de cînd am venit în țară, și în curînd voi da dovada să conving pe toți că nu pot avea un rege mai bun decît mine".

• Merg la ora 1 la Mihalache. Îmi spune că Maniu a fost în audiență și și-a dat demisia. Mihalache a fost chemat la 3,30, Titulescu înainte, la 2,30. După aceea iar Maniu și la 5 președinții camerelor [2].

• La 5,30 sîntem la Titulescu acasă : Mihalache, Popovici, Madgearu, Savel, Ghelmegeanu și eu. Titulescu furios. Regele i-a propus să intre într-un guvern Vaida. El nu acceptă, din cauza lui Gafencu și Tilea. Ne spune că Gafencu e politicește incorect (cînd era sub Mironescu la Externe [3] a venit la Geneva și a tratat cu germanii nu știu ce chestie peste capul lui). Titulescu a propus regelui și acesta a semnat un decret de numire a lui Savel la Londra. Astfel, el rămîne pe dinafară. Nu voia să lucreze sub noii miniștri de Externe. Titulescu se plînge că i s-a făcut această situație. El, care a adus atîtea servicii. Spune că regele Alexandru era hotărît „să divorțeze de noi politicește" (alianțe) și să rupă cu familia regală a noastră. El a refăcut.

---

[1] Datorită rolului pe care îl jucase la sfîrșitul anului 1925 — începutul lui 1926 în îndepărtarea lui Carol de la succesiunea tronului, Barbu Știrbey — temîndu-se de represaliile regelui — plecase imediat după „restaurație" în străinătate, unde întreținea o campanie publicistică împotriva noii domnii.

[2] Denumire utilizată în epocă pentru Adunarea Deputaților și Senat.

[3] Probabil în timpul primului guvern prezidat de Iuliu Maniu (16 noiembrie 1928 — 7 iunie 1930).

Vine Maniu de la rege. El spune că audienţa a fost scurtă. A propus regelui formula concediului. Nu s-a admis. Atunci a demisionat, consiliind să se facă un guvern cu actualele camere. Spune că „avem atîţia foşti preşedinţi de Consiliu", adaugă şi pe Titulescu. Impresia e că nu l-a recomandat formal. Titulescu observă şi e plictisit. Mihalache îmi şopteşte că, probabil, Maniu — simţind că regele nu l-ar primi şi voind să nu apară el ca potrivnic lui Vaida şi să nemulţumească pe ardeleni — a alunecat asupra acestei chestiuni.

● La ora 6 mergem la Consiliul de Miniştri. Sînt şi preşedinţii camerelor.

Maniu : „Vă raportez că am prezentat demisia la rege din cauzele pe care le cunoaşteţi, dar pe care le recapitulez. Dl. Mihalache a cerut schimbarea prefectului de poliţie şi a g[eneralului] D[umitrescu] pentru acte de indisciplină şi care slăbeau autoritatea ministrului. Mulţumesc d-lui Titulescu pentru oboseala ce şi-a dat ca să aplaneze conflictul. Nu a reuşit însă. R[egele] nu a acceptat argumentele noastre. Nu rămîne altceva decît să tragem consecinţele neîncrederii r[egelui]. M[aiestatea] Sa m-a întrebat dacă nu s-a găsit o soluţiune. Am propus concediul prefectului poliţiei şi mi-a spus că nu poate accepta. Atunci am dat demisia. M[aiestatea] Sa a consultat pe cîţiva prieteni — Tit[ulescu]şi Mihalache —, apoi iar pe mine. Mi-a spus că audienţele nu au schimbat nimic. Am regretul că un incident ca acesta opreşte o guvernare rodnică. Ţara a fost mulţumită de noi. R[egele] a spus că e mulţumit cu activitatea noastră. Apa mării, însă, se oglindeşte într-o picătură. În acest incident se oglindeşte situaţia întreagă din ţară ! Să sperăm că cu vremea se va schimba. Mulţumesc colaboratorilor".

Elogiază pe Titulescu ; mulţumeşte lui Samsonovici. Mulţumeşte r[egelui] pentru sprijinul dat. Acest incident nu are să tulbure sentimentele noastre. Noi credem că noi avem dreptate ; r[egele] crede că el are dreptate. El are deciziunea şi nu avem decît să ne împăcăm cu această orînduială constituţională.

Mironescu : Mulţumeşte lui Maniu. Am fost cu toţii solidari cu hotărîrea, cu toate că actul nu era tocmai folositor ţării în acest moment.

Titulescu : „Am fost mişcat de cuvintele spuse. Am avut legături sufleteşti cu dv. Pe viitor eu am două căi în

viaţa politică : sau la Londra — cînd, însă, mi s-a întîmplat ceea ce mi s-a întîmplat, nu mai pot merge acolo, de aceea am închis calea, numind pe Savel ; a doua cale e Ministerul de Externe. Aş dori să fie posibil. Mărturisesc, însă, că nu văd posibil".

Madgearu : Mulţumeşte lui Maniu şi elogiază „caracterul" şi statornicia de principii.

Mihalache : „Firește, ca unul care am provocat căderea, sînt în drept să fiu mişcat — şi în sens plăcut — prin solidarizarea dv., care însemnează o recunoaştere a bunelor mele intenţii. Sînt mişcat şi în sens neplăcut, pentru că gestul meu a dus la un deznodămînt ca acesta în momente critice. Guvernul nostru, primit cu îndoială în opinia publică, sfîrşise prin a cîştiga simpatie. Am vrut în acest incident să găsesc o soluţie şi să vă desolidarizez. Eu ţin să accentuez că acest gest a fost util numai pentru conştiinţa mea, fiind făcut pentru susţinerea disciplinei şi autorităţii. Cred, însă, că servesc şi tronul. Recunosc că intrigile celor interesaţi au otrăvit opinia publică, încît s-a putut crede că gestul nostru e o micşorare a prestigiului regelui. Am mers, însă, pe linia dreaptă. Mulţumesc d-lui Maniu, care s-a solidarizat cu mine, cu această iniţiativă «exclusiv personală» a mea, pe care am făcut-o «exclusiv» din motivele arătate. Ca să răstălmăceşti...[1] Vremea va face dovadă. Regele însuşi se va convinge de patriotismul şi de dezinteresarea noastră".

Costăchescu : „Am susţinut că nu trebuie schimbat guvernul. Am căutat să arăt că opinia publică va judeca în fond defavorabil că M[aiestatea] Sa a preferat pe Gavrilă Marinescu lui Mihalache. Ţara va judeca cu severitate. Am simţit că pledez de prisos. Regele mi-a răspuns : «Ce vrei, am fost împins, împrejurările... Nu mai pot da îndărăt !» Am spus atunci că nu trebuie schimbat regimul. Am avut impresia că va încerca în această direcţie. Nu am recomandat pe nimeni personal. Regele a fost betonat în această direcţie".

Titulescu : „Şi d-ta ai fost betonat".

Titulescu e vizibil vexat fiindcă nu a fost propus, deşi i se promisese.

Şt. [Cicio-] Pop : „Am rugat [pe rege] să nu se supere dacă voi fi sincer. De cînd am avut fericirea să-l întronez,

[1] Text lipsă.

înlăturînd cu precauţiunea mea armata de la parlament [1], ca să nu dau o impresie rea în lume... [2] Nu văd rostul crizei. Avem un guvern bun. Trebuia să jertfiţi chiar pe frate pentru ţară. Mă tem că astfel cum s-a făcut va suferi prestigiul M[aiestăţii] V[oastre]. Cînd în faţa intereselor enorme — problema dezarmării, revizuirea tratatelor etc. — alegeţi aşa. Cînd în 12 ani s-au făcut aici 9 alegeri, lumea din afară va spune că nu e aici nimic consolidat. Prestigiul M[aiestăţii] V[oastre] cînd jertfiţi ceva ţării.

— Bine, bine — a spus regele —, regret şi eu, dar dacă nu se mai poate cu dl. Maniu ?

— Nu am preferinţă pentru nimeni. Vă rog numai să faceţi o soluţie care să corespundă intereselor ţării".

Pop adaugă că regele a spus că va face toate sforţările înainte de a recurge la dizolvare.

Mi se comunică de la siguranţă că regele personal a telegrafiat la Cluj d-lui Vaida să vină mîine, la ora 12, în audienţă. Tilea e tot timpul la palat.

Mihalache îmi spune apoi, mie, că în audienţa de la rege acesta a fost foarte afabil ; i-a spus că nu vrea să se despartă în neînţelegere. Că îi dă dreptate, dar lucrurile s-au înfăţişat astfel încît nu se putea altcum. Îi spun că eu, cu Ghelmegeanu şi Andrei, nu vrem să intrăm în guvernul Vaida. El zice : „De ce ? Nu se poate. De altfel, nu cred că Vaida să facă guvern fără dv. Nu vor ajunge lucrurile aşa departe. Şi apoi, trebuie cineva la Interne !"

Membrii guvernului se fotografiază în grup şi se despart bine dispuşi.

13 ianuarie. Se încearcă o cabală în contra mea. „Universul" de ieri publică informaţia că aş fi „instigat" pe Mihalache în direcţia luată. Mironescu, căruia i se atribuie informaţia, dezminte net. Azi „Universul" încearcă din nou.

● Sînt la Mihalache cînd vine colonelul Manolescu pentru a lua aprobare pentru cei 330 mii lei ce primeşte lunar prinţul Nicolae. Întrebat pe Mihalache dacă să-i spună prinţului să vină în ţară, Mihalache îi răspunde :

[1] La 8 iunie 1930, temîndu-se că parlamentul nu avea să-l proclame rege, Carol şi aderenţii lui începuseră să strîngă trupe în zona patriarhiei, ca mijloc de presiune.

[2] Text lipsă.

„Dacă prinţul vrea să vină ca amic al regelui, să o facă chiar dacă i se pun condiţii, fiindcă sînt condiţii de la un frate. Dacă însă prinţul ar vrea să vină ca adversar al regelui, să nu vină !"

Vorbesc lui Mihalache de campania amorsată în contra mea. Zice că nu merită atenţiune. Îmi spune că dacă s-ar face un guvern serios şi mi se dă posibilitatea, să fac reforma administrativă. Aşa cum am conceput-o împreună să accept. Dacă s-ar face un guvern Titulescu, ceea ce el doreşte, e sigur că Tit[ulescu] m-ar obliga să rămîn cu mînă liberă la Interne, poate chiar m-ar face ministru plin. Dacă însă nu e o combinaţie serioasă, eu nu am ce cîştiga faţă de prestigiul ce am obţinut deja acolo. Îmi spune că Maniu l-a vizitat şi că pare a înclina să nu dea concurs lui Vaida. În acest caz, cresc şansele liberalilor.

14 ianuarie. Aseară a fost „biroul" la Vaida. Maniu, Mihalache şi Madgearu au propus guvern Vaida cu vechea echipă. Mirto, Costăchescu — guvern Vaida cu mînă liberă. Mirto a fost îndrăzneţ. A făcut aluzie că partidul s-ar împărţi în două pe chestia dinasticismului. Ceea ce a revoltat pe Maniu, Mihalache etc. S-au hotărît, în cele din urmă, la formula [propusă de] Maniu.

Se pare că Vaida vrea pe Mirto la Interne, ceea ce Mihalache, Maniu şi Madgearu nu acceptă cu nici un preţ.

• Mergem la 12 ore la Titulescu (Mihalache, Madgearu şi eu). Ne spune că Vaida i-a propus astă-noapte să intre în guvern. Şi-a rezervat răspunsul. Ar accepta, acum nu mai intră Gafencu, ci numai Tilea. Tit[ulescu] vrea ca Tilea să intre la orice departament, afară de Interne şi preşedinţie, pentru a nu manevra presa.

Tit[ulescu] pronunţă pentru Interne numele lui Ghelmegeanu. Înţeleg că Vaida nu mă mai vrea pe mine şi relev lucrul. Titulescu protestează şi spune că eu aş intra. Înţeleg că a...[1] Madgearu a spus atunci că va cere să merg eu la Finanţe.

• Ziua trece în agitaţie. Tot felul de versiuni. Între altele, că Banca Urbană nu ar vrea pe Madgearu la Finanţe. Pentru Interne, Mihalache şi Madgearu împing pe

[1] Text lipsă.

Mironescu. Seara Mihalache îmi telefonează că au hotărît pe Mironescu să ceară el aceasta.

Vaida a mai fost o dată la rege. Asemenea Titulescu. Nu s-a decis încă. Vaida a avut o criză de rinichi. Către seară a eliminat 2 pietre şi s-a simţit mai bine. Mirto a făcut sforţări pentru Interne. S-au opus Maniu, Mihalache şi Madgearu.

• La 11,30 noaptea sînt sculat din somn de un telefon de la preşedinţia Consiliului. Mi se comunică să mă îmbrac în frac şi să merg la palat, unde are loc depunerea jurămîntului noului guvern. Am rămas la Interne [1].

Guvernul s-a reconstituit cu singura schimbare : Mironescu la Interne, Haţiegan în locul lui Crişan. Intră Tilea la... [2]

Ajuns la palat, Puiu D[umitrescu] îmi spune că contra mea a fost o cabală la palat, dar că regele ar fi spus : „Apreciez mult pe Călinescu şi prin urmare nu-i voi face o piedică în cariera lui". Titulescu îmi explică că Tilea a fost adus de Puiu D[umitrescu] după indicaţia regelui şi i s-a explicat. Regele amabil.

• **15 ianuarie.** Se ţine, la ora 10, şedinţă de comitet. Partidul solidar cu Maniu şi Mihalache. Aceştia declară că vor susţine guvernul Vaida.

• După-amiază, Consiliul de Miniştri.

• După Consiliu Vaida mă reţine spre a-l informa cum s-a desfăşurat incidentul cu prefectul poliţiei. Îmi spune că din momentul cînd s-a cerut înlocuirea lui Ionescu şi Florescu şi s-a ridicat chestia d-nei L[upescu], Maniu nu a mai fost agreat la palat : „Femeile ştiu să urască". Îmi povesteşte că atunci cînd a venit la Bucureşti (în decembrie), Maniu i-a spus că nu mai poate să guverneze şi l-a autorizat să spună aceasta regelui.

Îmi explică cum Mironescu i-a cerut Internele, nemaivoind să fie ministru de formă. Vaida i-a replicat că fiind suferind nu va putea conduce efectiv acest minister. Mironescu s-a supărat, a spus-o şi lui Angelescu (Banca Naţională) şi lui Cicio-Pop, şi a vrut să nu mai intre în guvern. Atunci V[aida] a cedat. Cînd a trimis decretul la palat,

[1] Ca subsecretar de stat.
[2] Text lipsă.

Puiu D[umitrescu] ar fi spus : „Cu moș Ghiță la Interne putem fi închiși cu toții într-o noapte". Îmi recomandă să menajez pe Mironescu, fiind om susceptibil. Vaida îmi comunică că fiind informat că palatul ar fi indispus pe mine și ar putea să mă refuze la Interne se gîndea, în schimb, la Ghelmegeanu.

16 ianuarie. Ședință Consiliu de Miniștri. Se discută chestia acordului cu Geneva. Lugojanu face un expozeu, arătînd că punctele în discuție sînt : 1. termenul ; 2. primul delegat să fie „reprezentant" sau „expert" ; 3. caracterul consultativ ; 4. anexăm sau nu un program economic.

Titulescu face o lungă expunere : „Acordul cu Geneva are o importanță externă mare. În 1927, cînd V[intilă] B [rătianu] voi un împrumut de stabilizare, i-am spus să-l facă prin Soc[ietatea] Naț[iunilor]. Nu am reușit. De atunci Soc[ietatea] a fost în declin. Ungaria, Bulgaria, Grecia nu au onorat împrumuturile făcute cu girul Soc[ietății]. Totuși, trebuie făcut. Sub Iorga creditul s-a înrăutățit. Dl. Arg[etoianu] a chemat pe Rist să controleze pe...[1] Rist ! Acesta, ca să-și acopere și o proprie răspundere, a făcut un raport și a spus să mergem la Ligă. Cînd am primit un blam, sîntem forțați să mergem la Ligă. Poate să cîștigăm ceva, în nici un caz nu pierdem. Jucăm o «carte forțată». Eram în țară, în iunie trecut. Puaux mi-a făcut o vizită și mi-a spus să mergem la Geneva. Funcționarii erau neplătiți. Am redactat atunci scrisoarea care s-a trimis și la care Maniu a adăugat partea economică. Eram de părere ca studiul planului economic să fie contraparte a acordului. Maniu nu a mai vrut. Totuși, avem ca avantaj acordul cu purtătorii titlurilor românești și încrederea Europei".

Popovici : „Poincaré m-a chemat la el cînd a auzit că vrem să mergem la Paris, acum doi ani, pentru împrumut și mi-a spus : «Ați început cu noi ; rămîneți aci. Dacă vă duceți în altă parte, Banca Franței nu va participa !» Eu am fost de la început contra Genevei. Puteam aduce și singur experți. Geneva e o iluzie, împreunată cu o deziluzie internă cînd se va vedea că avem control. Trebuie cel puțin plan economic".

[1] Text lipsă.

Madgearu : „Nu se poate acord cu detentorii de titluri fără acord cu Geneva. Am avut prilejul să o constat cînd am fost la Paris şi la Londra. Guvernul Iorga a distrus creditul nostru. Toţi experţii care au fost aici au rămas exasperaţi de incapacitatea noastră de a ne administra, deşi toţi recunosc că avem posibilitate de refacere. Acordul ne aduce : asigurarea tehnicităţii, stabilitate pe un şir de ani, acord cu detentorii în condiţii bune ; şi apoi, orice conjunctură s-ar deschide, alături cu Geneva vom fi mai bine".

Vaida comunică propunerea lui Mironescu (bolnav) să luăm o soluţie de „provizorat" pe un an.

Consiliul dă pline puteri lui Lugojanu să meargă să încheie în următoarele puncte :

1. Trei ani cu facultate de prelungire pentru noi.
2. Un prim-expert sau consilier, nu reprezentant.
3. Caracter consultativ.
4. Fără plan economic.

Discuţia a fost într-o atmosferă frumoasă. Aveam impresia că s-a rezolvat o importantă problemă din calea noastră.

17 ianuarie. Consiliul de Miniştri. Madgearu propune reduceri de la salarii de la 7 — 17%, după localitate, pentru a obţine un miliard cu care să se poată spori cota de material pe lunile viitoare.

Titulescu e de părere să nu se îngreuneze situaţia celor de la sate, [aceasta] nefiind politică ţărănească. Cred că armata şi magistratura să nu sufere reduceri.

M. Popovici e contra oricărei reduceri. E pentru concedieri de personal.

Madgearu explică cum s-a discutat chestia armatei şi arată că Argetoianu a redus anul trecut bugetul armatei cu 75% la armament, cu 70% la instrucţie, 70% la echipament etc. Astfel nu mai poate merge. Trebuie restabilit echilibrul prin sacrificii la solde, care de altfel au deja un...[1] de 12%.

Călinescu propune 2 tipuri de reduceri şi la armată să se integreze prima în soldă.

---

[1] Text lipsă.

Samsonovici spune că e mulţumit că guvernul acesta acordă solicitudine armatei şi e pentru formula Călinescu. Madgearu propune reduceri de 10 şi 12%, cu excepţia armatei şi magistraturii. Se aprobă. Se rezolvă astfel o a doua chestie importantă care sta în calea noastră.

18 ianuarie. Mihalache merge la rege în audienţă de plecare. Îi spune din nou că a făcut rău că nu a abandonat pe cei doi protejaţi. Mai tîrziu vor cădea sub acuzări de fraude şi va fi mai rău. Regele repetă că el crede că Mihalache se înşală. Îl întreabă pe Mihalache de reforma administrativă. Acesta îi dă explicaţii şi adaugă că ea nu trebuie făcută decît de un guvern care poate avea 6 luni de linişte pentru aplicare. Regele răspunde : „Asta nu depinde decît de voi, pentru că eu vă păstrez toată încrederea".

Mihalache e numit delegat la Geneva la conferinţa dezarmării.

● Profesorul Gr. Forţu este arestat de parchet pentru un discurs ţinut la o întrunire făcînd aluzii ofensatoare la adresa regelui. Se anunţă pe mîine mari demonstraţii ale profesorilor şi Blocului Cetăţenesc la Văcăreşti [1] în legătură cu confirmarea mandatului de arestare. Mă consfătuiesc cu Mironescu asupra măsurilor. Spun că în momentul acesta orice măsură am lua poate fi păgubitoare : dacă lăsăm manifestaţia liberă — fiindcă ecoul se întinde în opinia publică ; dacă o împiedicăm — pot fi ciocniri şi complicaţii. Opinez să determinăm pe Vaida să întrebe la palat, la Sinaia. Am fi acoperiţi. Vaida întreabă. Ne răspunde să lăsăm liber.

19 ianuarie. Mari demonstraţii pentru Forţu. Dimineaţa, conferinţă cu Popovici şi Mironescu. Eu spun că trebuie să accentuăm în presă că noi, guvernul, nu avem amestec şi că justiţia singură a lucrat. Altfel manifestaţia s-ar putea îndrepta contra noastră (am impresia că Mihai Popovici a ştiut şi a îndemnat pentru arestare).

Întrunire mare, 3 500 oameni care merg la Palatul Justiţiei. Ordinea s-a menţinut. Camera de punere sub acuzare i-a infirmat mandatul pentru vicii de formă. Parchetul a dat un nou mandat, care a fost confirmat de tribunal.

---

[1] Grigore Forţu fusese depus la închisoarea Văcăreşti.

• Aseară, masă la Madgearu cu Mihalache, Titulescu, Maniu, Ghelmegeanu, Ralea şi alţii. Noi, cu nevestele. După masă trec în birou cu Maniu şi Mihalache. Îmi spun că guvernarea anunţîndu-se provizorie, nu ne mai putem angaja la reforma administrativă, care ar putea fi impopulară. Apoi, nici Mironescu şi nici Vaida nu ar fi tocmai convinşi pe chestia reducerii judeţelor.

23 ianuarie. La Sinaia sosesc regele Alexandru şi regina Marioara a Serbiei [1], pe linia Arad — Teiuş — Braşov. S-au luat întinse măsuri de pază. Teamă de atentate. Mi se spune că regele Alexandru este foarte preocupat în aceste ordine. La gară, întîmpinat de rege (în uniformă iugoslavă) şi de regina Elisabeta. Dintre miniştri sîntem numai cîţiva. Sîntem prezentaţi regelui, care se opreşte la fiecare atent. La mine mai întreabă încă o dată cînd i s-a spus de regele nostru că sînt subsecretarul de Interne. Foarte simpatic, figură inteligentă, însă îmbătrînit şi îngrijorat. Se vede suveranul care a avut o viaţă destul de grea.

24 ianuarie. Studenţii (Garda de Fier) fac o procesiune la parcul „Carol" spre a aşeza o cruce pe mormîntul Eroului Necunoscut. Au în frunte un preot. Guvernul interzice. Au loc încăierări serioase.

27 ianuarie. Recepţia cavalerilor ordinului „Ferdinand" la palat. Duca şi Goga sînt avansaţi în grad.

• Se spune că patriarhul ar încuraja mişcarea studenţilor [gardişti] pentru depunerea crucii. Regele îl sfătuieşte să renunţe. Intervin Vaida şi Mironescu. Lucrurile se aplanează. Guvernul va studia problema. Studenţii vor renunţa la mişcarea lor violentă, mărginindu-se să depună flori.

• Se anunţă pentru duminică (29) mari demonstraţii. Studenţii, funcţionarii şi C.F.R.-iştii în contra reducerii salariilor. Iau măsuri pentru întărirea forţelor în capitală.

[1] Citeşte : Iugoslaviei.

29 ianuarie. Mironescu îmi spune că Angelescu (Banca Națională) vrea să demisioneze fiindcă nu primește pe Auboin ca consilier, cum s-a decis prin acordul Genevei.

Văd pe Titulescu, care îmi spune că a dat plenipotență lui Lugojanu să semneze, cu rezerva chestiei Băncii Naționale. El e cam contra lui Auboin și are aerul de a aproba pe Angelescu.

• Mironescu îmi spune că situația în partid nu e bună. Interviul dat de Maniu (în care spune pe față că a fost în conflict cu regele pe chestia constituțională), a făcut rău. Potîrcă și Mirto i-au spus că vor începe o luptă pe față contra lui Maniu (Maniu e plecat în străinătate. A trecut prin Praga și Viena).

31 ianuarie. Se redeschid camerele. Vaida citește decretele de numire a noului guvern. Șefii partidelor iau cuvîntul. De asemeni Lupu, printr-un discurs vehement și potrivnic sistemului ocult de a schimba guvernele „de 2 [ani] și jumătate încoace". Aluzie transparentă la adresa regelui și „camarilei". E ascultat în tăcere. Camera impresionată. Laudă pe Maniu și Mihalache. Duca și Goga au lucruri mărunte. Argetoianu e de părere să se treacă la ordinea de zi. Iunian face teoria la drepturile coroanei. Vaida se strecoară bine. La senat, după propunerea lui Filipescu, se trimite o telegramă omagială lui Maniu.

• Muncitorii ceferiști se agită pe chestia salariilor. Sînt instigați de comuniști.

Examinez chestia cu Vaida și Mironescu. Opinez să luăm o atitudine fermă contra Gărzii de Fier și a comuniștilor. Ei sînt de acord. Vaida spune că mergem spre dictatură.

• La Ploiești izbucnesc grave dezordini muncitorești, mai întîi la rafinăria Româno-Americana, apoi în oraș. Se devastează birourile rafinăriei ; jandarmii și armata arestează 80 persoane, dar în drum spre oraș convoiul e atacat cu arme de ceilalți muncitori. Apoi demonstranții — peste

5 000 oameni — atacă chestura şi obţin eliberarea arestaţilor şi apoi ţin întruniri cu discursuri incendiare în Piaţa Libertăţii.

_ De la cameră cerem prin telefon continuu informaţii, care sînt grave dar nu precise. Mihalache opinează să plec eu imediat la Ploieşti pentru a coordona măsurile.

Iau trenul de 8,30 împreună cu general Ilcuş. Sosim acolo la 9,30 şi la prefectură găsim adunaţi pe toţi reprezentanţii autorităţilor. Muncitorii se împrăştiaseră nesupăraţi de nimeni, cu conştiinţa victoriei lor.

După rapoartele ce primesc constat că sînt instigaţii comuniste. Ordon să se facă informaţii intense pentru a se stabili intenţiile lor pentru ziua următoare. Dispun să se aducă întăriri de la Bucureşti. General Cihoschi ia comanda forţelor.

Primul ministru îmi telegrafiază de la Bucureşti pentru a avea informaţii şi a face raportul regelui. Îi spun că pentru un moment e linişte, dar situaţia e încă gravă, faţă de dezorganizarea forţelor [de represiune] — comandanţi slabi, trupe insuficiente etc. —, şi faţă de spiritul agresiv al muncitorilor.

Informaţiile îmi arată că pentru a doua zi se proiectează manifestaţia tuturor muncitorilor de la toate fabricile — 9 000 oameni. Chem, la ora 2 noaptea, pe directorii fabricii Româno-Americana şi le cer să primească pe muncitori la lucru fără discuţie, spre a temporiza. Îmi promit, după lungi discuţii.

Dimineaţa următoare se reia lucrul în linişte graţie măsurilor adoptate, dar muncitorii sînt ameninţători şi ridică pretenţii noi. Identificăm precis uneltirile comuniste. În oraş şomerii încep să se adune. Ordon să fie împrăştiaţi cu paturile [armelor].

Mi se telegrafiază că se fac instigaţii la Cîmpina, Moreni şi Ochiuri, în Dîmboviţa.

De la Bucureşti Cristescu îmi telefonează : situaţia e proastă la C.F.R.

Las instrucţii energice şi precise în scris organelor locale şi — după cererea lui Vaida — plec cu automobilul la Bucureşti.

2 februarie. Seara, la 7, fac raport lui Vaida, la Popovici Mihai. Imi mulţumeşte pentru că am potolit lucrurile în linişte. Îi spun că se impun măsuri energice pentru redresarea autorităţii de stat : arestarea comuniştilor, apărarea edificiilor şi lucrărilor de artă de către soldaţi, întărirea garnizoanelor importante şi revocarea concediilor jandarmilor.

Vaida arată că e mai bine să proclamăm starea de asediu.

Se hotărăşte să mergem la Mironescu, pentru a continua acolo consfătuirea. Chem şi pe general Samsonovici şi Dumitrescu. Era vorba să se ţină mai în urmă un Consiliu. Adunîndu-se mai mulţi miniştri, se declară Consiliul.

Vaida mă pune să fac raport celor de la Ploieşti. Descriu evenimentele şi le încadrez în planul general comunist. Propun la urmă introducerea stării de asediu. Costăchescu ia cuvîntul cu vioiciune. Madgearu, Mirto, Ştefan Cicio-Pop se opun hotărît. Mironescu este pentru temporizare. Vaida vorbeşte pentru, V[oicu] Niţescu asemenea. General Samsonovici tot astfel. În cele din urmă se adoptă hotărîrea cu unanimitate, raliindu-se şi ceilalţi. Au lipsit Titulescu, Halippa şi subsecretarii.

3 februarie. Mironescu mă cheamă de dimineaţă şi-mi arată ciorna proiectului de lege pentru starea de asediu. Fac propunerea să se limiteze durata şi să se menţină dreptul Ministerului de Interne. Asistă şi Popovici.

Mironescu pleacă la rege să ceară asentimentul. Se întoarce cu mesajul semnat. Îmi spune că Titulescu ar fi supărat fiindcă nu a fost consultat, dar că Vaida e dus acolo să-l împace.

Mă duc la Mihalache şi-l pun în curent. El dezaprobă neted şi îmi spune că am făcut rău, am mers prea departe. Între timp soseşte Costăchescu, care încearcă să convingă pe Mihalache.

La 2,30 Mironescu mă cheamă şi mă trimite la Consiliul Legislativ să iau avizul de acolo. În genere, primire bună ; toţi sînt de părere că am făcut bine.

La ora 4 sosesc cu proiectul la Cameră. Vaida vorbise cu şefii de partide şi primise un aviz aproape favorabil.

Mergem în incintă. Mironescu citeşte mesajul. Puţine proteste, la socialişti. Obţinem urgenţă, mergem în secţii. Combat moale socialiştii, mai viu Iunian şi — de la noi — Pompiliu Ioaniţescu şi Zane. Atmosfera, în majoritate, proastă. Se vorbeşte de căderea guvernului. Ghelmegeanu, Ralea şi Andrei îmi fac reproşuri vii pentru că eu, tînăr, am propus şi am determinat această măsură antidemocratică. Răspund că am făcut-o cu conştiinţa răspunderii şi cred că am servit ţara. Se deschide consfătuirea [1]. Halippa protestează şi demisionează. Madgearu spune că nu putem da înapoi. Mirto susţine că e o necesitate, fiindcă comuniştii nu cedează. Vaida spune : „Să ascultăm pe dl. Călinescu, care a fost axa guvernului în aceste momente şi căruia îi mulţumesc pentru tactul, energia şi devotamentul de care a dat dovadă în acţiunea contra comunismului". Iau cuvîntul şi spun că sînt conştient de programul şi ideologia partidului, dar şi de răspunderea pe care o am. Înţeleg să sacrific ideile interesului patriei. Arăt că ne aflăm în faţa unui complot comunist. În iarna trecută s-a votat în congresul de la Moscova [2], pentru noi, o revoluţie cu 4 puncte: 1. înlocuirea soc[ia]l]-democraţilor în sindicate, 2. infiltrarea şi instigaţiile de stat ; 3. antrenarea muncitorilor de fabrici ; 4. greve. Evenimentele au confirmat întreprinderea acestei acţiuni. Trebuie să reacţionăm, să salvăm statul. Nu există altă măsură. Altfel, forţele noastre erau insuficiente. Sînt viu aplaudat. Vorbesc, în acelaşi sens, Costăchescu şi Haţieganu. Contra, Ralea. Curentul se formează.

---

[1] Este vorba de o consfătuire a deputaţilor naţional-ţărănişti, ţinută concomitent cu dezbaterea proiectului legii în secţiile Adunării Deputaţilor.

[2] Congresul al V-lea al P.C.R., ale cărui lucrări s-au desfăşurat în decembrie 1931.

Mergem în plen ; discuții lungi, în genere puțin agitat. Pentru : Goga, Gh. Brătianu ; Duca nu e contra. Se votează cu 202 contra 42, la 12 noaptea.

Mergem imediat la senat. Vaida vorbește și mă laudă. Se votează la 2 noaptea cu 100 voturi, fiind 1 vot contra.

4 februarie. De dimineață, conferință la Mironescu cu Vaida și Samsonovici pentru a redacta decretul. Ridică chestiunea general Amza, care ar trebui să aplice starea de asediu. Întrucît este din camarilă și Maniu ceruse îndepărtarea lui, nu ne putem încrede acum și ar face proastă impresie. Adaugă [că] ar fi atacat în cameră pe chestia corectitudinii și întreabă pe Samsonovici dacă îl va putea apăra. Samsonovici răspunde că nici el nu are încredere în Amza. Vaida are aceeași părere și spune că în seara cînd am fost la Ploiești Amza a venit noaptea la el să-i spună că e revoluție la Ploiești și să întrebe dacă să raporteze regelui și să trimită armată. Vaida a socotit intervenția deplasată și s-a dus singur să raporteze regelui, care era la teatru. Hotărîm să cerem înlocuirea lui Amza.

● Mironescu mă trimite la Titulescu, după-amiază, să vorbesc cu el și cu Vaida, care dejunase acolo, să meargă unul la palat să ceară numirea unui alt comandant la Corpul 2 [armată]. Se hotărăște să intervină primul ministru, care se și duce la rege pe la orele 6, îmbrăcat în haine de stradă. Regele promite să reflecteze.

5 februarie. General Samsonovici merge în audiență [1], obține scoaterea lui Amza — care rămîne inspector —, deleagă în loc pe generalul Uică, comandantul grănicerilor. Măsura a făcut bună impresie. În realitate, Uică a fost propus de rege și el e cumnat cu generalul Dumitrescu de la jandarmerie !

● Seara văd pe Mihalache, care îmi spune : „Mie îmi pare rău că ai fost d-ta acela care să propui și să ajuți la decretarea stării de asediu. Cred că v-ați pripit. Apoi, Vaida intenționa încă demult să facă aceasta. La masă, la Titulescu, Puiu D[umitrescu] nu s-a sfiit să spună : «Dl. Maniu nu are decît să demisioneze acum ! »"

[1] La rege.

Îi explic pe larg care era situaţia şi spun că sînt convins că am făcut un mare serviciu ţării. Fără starea de asediu, nu mai puteam stăpîni nici uneltirile comuniste, nici mişcarea anticarlistă a lui Forţu. Pe de altă parte, se va putea întocmi în linişte bugetul. Altfel, am fi căzut pentru incapacitate.

7 februarie. Consiliul de Miniştri, la cameră. Titulescu aduce jurnalul prin care se autorizează construcţia unui pod peste Dunăre, la T. Severin. Madgearu informează despre rezultatul tratativelor cu creditorii ; ni s-a acordat o scădere de 2 250 mil[ioane] din amortismente. În aceasta intră 500 mil[ioane] datorii de război a căror reducere se obţine la Lausanne. În caz cînd suma nu ar fi suficientă, ne facem rezerva de a cere ulterior o reducere a cuponului. Titulescu are o ieşire contra lui Madgearu, spune că am tratat prost, că trebuia să cerem mai mult. Madgearu replică că a cerut atît cît era evaluat amortismentul. Titulescu continuă că el, după o viaţă întreagă în străinătate, a ajuns să-i urască pe străini. În cele din urmă propune o uşoară modificare de text şi ca... întotdeauna, se raliază la părerea celorlalţi. Vaida propune să se autorize încheierea tratativelor.

Seara pleacă la Geneva Titulescu cu Mihalache [1].

• Madgearu vorbind cu Vaida, acesta se arată neliniştit de atitudinea lui Titulescu. Are impresia că pregăteşte lovitura [2].

• Cristescu îmi spune că la palat se dau zilnic spectacole de cinematograf în prezenţa regelui şi la care sînt invitaţi pe rînd ofiţeri din garnizoană. Regele e atent cu toţi.

• Ziarele publică articole despre o pretinsă acţiune în partid contra lui Maniu. Ca instigator e vizat Mirto.

12 februarie. Petrescu-Comnen îmi comunică de la Berlin că acolo a fost arestată o supusă română, Bela Iacobovici, asupra căreia s-au găsit documente. E curieră sovietică [3]. Paşaportul românesc obţinuse viza Ambasadei

[1] Cei doi oameni politici conduceau delegaţia ţării noastre la lucrările Comisiei Generale a Conferinţei dezarmării, ce se reluaseră la 2 februarie.

[2] Existau suspiciuni că începuse să se orienteze spre liberali.

[3] A Internaţionalei a III-a.

sovietice. Pentru legătura cu evenimentele din țară captura e foarte prețioasă ; facem formalități pentru extrădare.

• Gafencu, întors de la Paris, îmi spune că acolo este o atmosferă extrem de defavorabilă regelui. Lumea e convinsă și dorește prăbușirea lui. Plecarea lui Maniu și Mihalache a avut răsunet și a fost aprobată acolo și din antipatie față de rege. Presa, de asemenea, a fost defavorabilă ; starea de asediu a fost interpretată ca o măsură de protecție a regelui.

15 februarie. Astă-noapte am dispus arestarea tuturor instigatorilor din țară. Operațiunea s-a executat bine. Am ridicat 1 600 indivizi. La București ziua a trecut calmă în masele muncitorești. Însă lucrătorii de la atelierele Grivița (5 000) au făcut grevă demonstrativă. S-a dispus închiderea atelierelor. Muncitorii s-au baricadat, însă, înăuntru. Am decis să-i lăsăm pînă mîine, spre a-i reduce prin oboseală.

În cursul serii muncitorii au atacat trupa cu revolvere. A fost omorît un gardian și răniți mai mulți soldați. Pe străzi, bande din tineretul comunist și haimanale au făcut devastări, au tras cu armele în autobuzele care transportau trupe și mîncare la soldați. Am fost pe la ora 6,30 ; lumea (femei, copii, bătrîni) era revărsată pe străzi. Nu se putea reprima fără numeroase victime.

Am stat la Prefectura Poliției pînă la ora 3 și 30 noaptea. În 3 rînduri mi-a telefonat Puiu D[umitrescu] să reprimăm energic. Am răspuns că trebuie să fim calmi. Pentru împușcare este vreme oricînd. A venit la prefectură și general Samsonovici ; era cu mine general Uică. Mi-au făcut impresia că nu sînt decișI, sau cînd se decideau erau brutali. De pildă : la un moment, general Uică se enervează și dă ordin prin telefon colonelului care era la ateliere : „Prima mitralieră să mături puțin strada. Să nu mai miște unul !"

La ateliere muncitorii au stins lumina, încît și strada — alimentată de acolo — era în întuneric. Toate manifestațiile aveau vizibil caracterul unei revoluții. Halippa îmi spune la telefon că el a mers în mijlocul lor să-i liniștească, dar abia a scăpat. În cele din urmă evacuăm strada și rămînem de pază la ateliere peste noapte, rămînînd ca evacuarea să se facă a doua zi, la 6 dimineața.

Operaţia s-a executat. Somaţii goarne, muncitorii trag focuri, mitralierele răspund îndelung (mai mult în sus), apoi trupele avansează. Cad 3 morţi şi 40 răniţi de la muncitori ; nimeni de la armată. Trecîndu-se la baionete, muncitorii se predau.

Am sosit acolo la 6,30 [1]. Totul era terminat. 1 200 muncitori trîntiţi la pămînt pe burtă, rezemaţi în coate şi mîinile în sus, ca prizonieri. Sînt duşi la Malmaison [2]. Liniştea se restabileşte.

După-amiază, la cameră, dezbaterea mai întîi [în] conferinţa cu şefii de partide, la care asist [3]. Iunian reproşează cu vehemenţă. Argetoianu, Goga şi Gh. Brătianu spun că trebuia procedat aşa. Tătărescu de la liberali, incolor. Lupu nu a venit, a atacat în şedinţă.

19 februarie. Se semnează la Paris acordul cu purtătorii titlurilor româneşti. Se suspendă amortismentele pe termen de 3 ani, ceea ce face o economie de 1 550 mil[ioane] lei ; la aceasta se adaugă 590 mil[ioane] împrumutul de război suspendat prin acordul de la Geneva. Se lasă posibilitatea, în cazul cînd încasările în primele 6 luni ar fi inferioare prevederilor, să se aranjeze o reducere a cuponului.

• La Geneva se semnează acordul de întărire a Micii Antante [4].

---

[1] În dimineaţa de 16 februarie.

[2] Veche cazarmă din Bucureşti.

[3] Guvernul prezidat de Al. Vaida-Voevod a încercat să solidarizeze celelalte partide cu represiunile de la Griviţa şi să evite dezbaterea evenimentului în parlament. Numeroşi deputaţi şi opinia publică, în general, au condamnat însă viguros politica represivă antimuncitorească şi antidemocratică a autorităţilor.

[4] Instituirea dictaturii naziste în Germania, însoţită de accelerarea politicii militariste, revanşarde şi revizioniste, a determinat statele din Mica Antantă să adopte urgent măsuri de întărire a relaţiilor reciproce. Reuniţi la Geneva, în zilele de 15 şi 16 februarie, miniştri de externe ai României, Iugoslaviei şi Cehoslovaciei au adoptat un pact de reorganizare a Micii Antante în care, printre altele, se prevedea : constituirea, ca organism director al politicii comune, a unui Consiliu Permanent ; înfiinţarea unui organ de coordonare a intereselor economice ale statelor aderente ; conlucrarea la realizarea planurilor de apărare etc. În perioada următoare Mica Înţelegere şi-a afirmat tot mai pregnant individualitatea la Liga Naţiunilor, în politica internaţională, ca factor important al securităţii colective, adversar ferm al forţelor fasciste şi revizioniste.

• Conferință interministerială pentru măsuri contra comuniștilor. Seara se convoacă și un Consiliu [de Miniștri] în această chestie. Dasem lui Mironescu note după care a făcut un raport : întărirea granițelor, chestia pașapoartelor, străinii în administrațiile de stat etc. General Samsonovici cere și obține 100 de mil[ioane] pentru hrana trupei și echipament.

• Titulescu telefonează furios de la Geneva ca să anunțe demisia fiindcă Mirto a dat un interviu în străinătate explicînd grevele și acțiunea comunistă prin neîncheierea pactului de neagresiune [1].

20 februarie. După lungi parlamentări prin telefon, Mironescu și Vaida reușesc să determine pe Titulescu să renunțe de a mai veni în țară. Însuși regele a intervenit. Titulescu a dictat o dezmințire pe care Mirto a fost nevoit să o dea ziarelor.

• Mironescu depune proiectul de lege pentru complectarea legii Mîrzescu. Se creează infracțiuni noi și prea elastice. În cameră e combătut de socialiști și chiar de ai noștri. Basarabenii mai ales. Reușesc să determin pe Mironescu să primească retușări sensibile pentru a nu se crea un instrument care s-ar putea întrebuința contra partidelor.

• Plictiseli cu presa, pe care generalul Uică o tot șicanează fără pricepere. Blumenfeld îmi spune că printre ziariști se crede că va înăspri măsurile restrictive. Adevărul e că eu am intervenit pentru ziarul socialiștilor spre a fi lăsat liber. Blumenfeld îmi adaugă : „Un ministru mi-a spus că Mironescu face toate eforturile pentru a se crede că el conduce departamentul, dar Călinescu este prea șiret și izbutește să facă ce vrea el prin Mironescu !"

26 februarie. Dejun la palatul Cotroceni. Stau la stînga reginei Maria. După masă îmi spune că în curînd își va

[1] În cadrul noii runde a negocierilor de dezarmare de la Geneva se purtau tratative asidui în scopul perfectării unei convenții pentru definirea agresiunii. Promotorii principali ai acestor tratative erau reprezentanții U.R.S.S. și statelor Micii Înțelegeri. Interviul acordat de Eduard Mirto putea irita guvernul sovietic și, implicit, complica misiunea delegației române de la Geneva, ceea ce explică vehemența protestului lui Nicolae Titulescu.

publica memoriile. A scris un jurnal în timpul războiului, care cuprinde lucruri foarte interesante.

• Discuții în legătură cu bugetul general. Madgearu e descurajat. Ioanițescu și general Samsonovici îi fac dificultăți. Vaida îi încurajează.

Ne ducem la Mironescu, împreună cu Andrei și Ghelmegeanu. Eu spun că dacă Madgearu demisionează, sîntem obligați să o facem și noi. Deci, o manifestație a miniștrilor.

După plecarea celorlalți mai rămîn cu Mironescu să examinăm situația. Eu cred că Vaida nu se mai simte cu încredere la palat. Mironescu spune că încă nu are impresia unui apropiat regim liberal. În orice caz, regele nu-l agreează pe Duca. Ar fi vorba de dr. Angelescu [1].

5 martie. Mareșalul Averescu este primit în audiență de rege. Peste cîteva zile va fi primit și Gr. Filipescu. Se comentează audiența acestor oameni politici, dată fiind campania ce duceau împotriva camarilei în timpul din urmă și date fiind relațiile strînse între amîndoi.

6 martie. Ralea se întoarce de la Geneva [2]. Îmi spune că deține de la Vișoianu că Titulescu m-ar fi criticat către Mihalache, spunîndu-i că eu aș fi făcut jocul lui Maniu în chestia colonel Marinescu, împingînd pe Mihalache în acea direcție ! Pe de altă parte, Ralea însuși, în discuțiile cu Mihalache, ar fi observat o răceală a lui față de mine. S-a plîns că nu l-am informat în chestia stării de asediu (în realitate, eu l-am informat după Consiliu, înainte era imposibil, nici nu știam ce se va decide) : „Nu înțeleg ce a urmărit Călinescu. De altfel, mai este o chestiune care nu e limpezită". (Probabil chestia cu Marinescu). Ciudat om este Mihalache, se lasă așa ușor influențat de intrigi ! Pe Titulescu îl înțeleg, fiindcă am semnalat manevrele lui cu liberalii și pentru că i-am făcut șicană la subvențiile faimosului Mircea.

9 martie. Întorcîndu-mă noaptea de la Pitești, sînt chemat la telefon de inspectorul Parizianu, care îmi spune că cu prilejul unei descinderi făcute de fisc la reprezen-

[1] Ca prezumtiv prim-ministru în cazul aducerii P.N.L. la putere.

[2] Făcuse parte din delegația română la Conferința dezarmării.

tanţii uzinelor Skoda s-ar fi găsit documente militare. Ele au fost ridicate de comisarul regal, predate generalului Uică, iar acesta le-a dus generalului Samsonovici, care a spus că „să facă ce crede cu ele"! Apoi generalul Uică a mers la guvernatorul Angelescu, unde erau Vaida, Titulescu şi Mironescu. La început Titulescu s-a temut de un protest al Legaţiei cehoslovace. A rămas să se avizeze.

10 martie [1]. Mă duc la Mironescu să-i spun că chestia actelor de la Skoda e serioasă şi trebuie luate documentele. Mă autorizează să merg la corpul de armată să le ridic, ceea ce fac. Sînt 8 dosare, în care se găseşte un cazier al generalului Amza, cum şi numeroase rapoarte şi procese-verbale secrete din arhiva Ministerului Armatei în legătură cu comenzile de armament la Skoda şi Schneider. De asemenea, un memoriu al generalului Sică Popescu. Iau note de pe dosare şi le predau lui Mironescu, opinînd să meargă la rege să raporteze. Cred că e şi un act de spionaj.

12 martie [2]. Se aplicaseră sigilii la Skoda pentru a se continua cercetările. Aflu că s-au rupt sigiliile. Trimit comisarii regali, care constată faptele. Se mai găseşte un document în limba germană, un fel de memoriu — probabil făcut de generalul Amza (?) — în care se atacă contractele şi se face aluzie la un comision de 25 mil[ioane]. În dosare actele erau copii în mai multe exemplare şi unele traduse în limba germană.

• Se agită iar chestia conversiunii. Propun lui Mironescu o altă formulă : să se declare o treime din averea imobilă (pămînt) neurmăribilă, iar restul să poată fi urmărit pentru realizarea creanţei. Mironescu are o idee asemănătoare.

15 martie. Mironescu îmi spune că Legaţia cehoslovacă a intervenit în chestia Skoda. Vaida este pentru muşamalizare (Mircea Vaida a fost în serviciul soc[ietăţii] Skoda).

16 martie. Titulescu a făcut astăzi un expozeu asupra pactului Micii Antante în faţa comisiilor afacerilor străine ale camerei şi senatului reunite.

[1] Dată probabilă.
[2] Idem.

20 martie. Afacerea Skoda s-a elucidat. Regele a dispus să se continuie energic cercetările. Lui Mirto i-a spus: „Eu, care țin la voi, nu pot să vă las să mușamalizați o chestie în care se vorbește că e amestecat cineva din ai voștri. Trebuie să se facă lumină". În realitate, regele crede că poate găsi amestecat pe Maniu sau Boilă. Se pretinde chiar că faimoasa opțiune pentru mina Arieș cu 70 mil[ioane] s-ar fi făcut o dată cu contractul Skoda și că ar fi fost în fond un comision. Din dosarul de la Skoda nu rezultă, însă, nimic. În dosar sînt copii de pe actele aflate în arhiva Ministerului Armatei relative la comenzile Skoda, un cazier al generalului Amza și o apărare a generalului Sică Popescu. Prin urmare, soc[ietatea] își procurase toate actele ce interesau contractele sale, cum și acte privitoare la oamenii care sabotau comanda (generalii Amza și Rudeanu).

• La cameră, Lupu — după o concertare cu Goga și liberalii — pune chestiunea. Vaida răspunde bine, spunînd că va comunica adunării toate documentele. Eu sfătuisem să se dea toate actele. Din ele nu rezultă nimic contra partidului, ci numai contra lui Amza. Atît mai bine!

Un singur lucru rămîne obscur. Seletzki (reprezentantul Skodei) a rupt sigiliile de la casele de fier unde mai rămăseseră acte. A sustras din ele?

21 martie. Examinez din nou dosarele Skoda, chemînd la mine pe generalul Uică și col[onelul] Pomponiu. Se stabilește, din nou, că nu există nici un document relativ la oamenii politici. Documentul cu comisionul de 25 mil[ioane], care ne-a impresionat la început, se dovedește a fi traducerea unui capitol dintr-o broșură mai veche asupra generalului Cihoski, scrisă de un oarecare Rădulescu. Se stabilește că sigiliile au fost rupte numai la o singură casă de fier, anume cea din care se ridicaseră cele mai multe acte în ajun.

Raportez lui Mironescu, ne consfătuim. Observăm că opoziția e foarte bine informată, ba chiar știe detalii, că generalul Samsonovici făcea pasiențe cînd a venit generalul Uică să-i raporteze de efectuarea descinderii în prima seară. Bănuim pe comisarul regal Pomponiu, care e rudă cu Franassovici. Acesta ne spune, însă, că colone-

lul G. Marinescu a informat pe liberali, fiindcă vrea să se pună bine cu ei. În orice caz, se vede că regele ne lucrează şi subalternii au simţit. Situaţia e penibilă. Opinez, încă o dată, să se dea camerei toate dosarele.

• Merg la cameră şi aflu că va interpela azi Duca. Comunic lui Vaida, care îmi dă dispoziţii să răspund eu.

În cameră — opoziţia întreagă, în păr. Atacă Lupu, apoi Duca şi Goga. Mă scol să răspund. Nu vor să mă lase să vorbesc, pretinzînd să vie Vaida. Preşedintele intervine energic şi scandalul se potoleşte. Răspund. Rezultatul a fost bun. Impresia ameliorată.

• După şedinţă rămîn mult cu Vaida. E amărît. Se vede lăsat de rege şi lucrat de funcţionărimea palatului. Îmi povesteşte cum el n-a vrut să primească guvernul şi că a propus pe Titulescu. Regele a insistat şi a spus că „face apel la el, fiindcă se găseşte într-o situaţie grea". A primit atunci şi a făcut serviciu regelui. E hotărît să-i spună mîine în audienţă : „Sire, dacă M[aiestatea] V[oastră] nu ne mai vrea, sîntem gata să ne dăm în lături. Dar fiindcă am făcut serviciu coroanei şi poate va mai fi nevoie de noi odată, nu e bine să plecăm brusc, umiliţi şi acriţi în suflet". Îmi mai povesteşte că astă-vară, cînd a făcut primul guvern, Mironescu n-a vrut să intre alături cu generalul Amza. L-a dus cu sila la palat şi regele i-a spus, luîndu-l de spate : „Mon cher Mironescu, c'est un service que je vous demande". Numai aşa a cedat. Cred că e bine să fie lovit Amza.

• Mă întorc la Mironescu seara, la 10. Repet că e necesar să dăm actele. E de părere să le predăm camerei chiar mîine.

• Vorbesc cu Mihalache la telefon, la Geneva. Îmi spune că el e contra acordului cu Geneva şi nici conversiunea nu se poate face acum. E mai bine o amînare.

• Spun lui Vaida că se vorbeşte de o remaniere a lui Madgearu ; îmi răspunde că simte şi el că cei de la palat lucrează, dar n-ar accepta decît dîndu-se o satisfacţie mai mare lui Madgearu : un loc important în diplomaţie etc.

• Mironescu îmi spune că, curînd după restauraţie, examinînd cu regele preţurile comenzilor de la Skoda, regele [Carol] a cerut regelui Alexandru preţurile făcute iugoslavilor şi a constatat că ale noastre au fost cu 40 pînă la 60% mai urcate ! Mironescu a vrut să preia prin

cesiune o parte din comenzile efectuate pentru sîrbi, dar plecînd el în străinătate atunci — prin 1930 —, lucrul a căzut.

22 martie. Dl. Vaida depune la cameră dosarele în chestia Skoda. Opoziția trece într-o sală să le studieze. Decepție. G. Brătianu îmi spune : „Ce am crezut noi și ce a fost în realitate ?" Căci ei au crezut că vor afla miniștri implicați în afaceri de comisioane, cînd nu au aflat decît vinovăția militarilor [1].

23 martie. Mare dezbatere la cameră în chestia Skoda. Durează de la 4 pînă la 1 noaptea. Vorbesc : Lupu cu vehemență, Duca grandilocvent și slab, Brătianu binișor, Goga și Iunian. Acesta [din urmă] lasă o impresie penibilă, de om perfid și fără scrupule. Madgearu, fiind pus în cauză fără rost de Iunian, ripostează într-un foarte scurt discurs. Răspunde apoi Vaida. După aceea Duca și Dinu Brătianu protestează, nu vor să mai asculte și pleacă.

Camera și eu eram obosiți la ora 11,30, cînd mi-a venit rîndul. Totuși, timp de o oră, am expus pe bază de documente lucrurile. Punctul meu de vedere a fost : nu apărăm pe nimeni ; guvernul nu a stînjenit cursul justiției, care — de va găsi vinovați — va stabili sancțiuni ; ruperea sigiliilor nu a prilejuit dispariție de documente ; am tratat cu Seletzki fiindcă au tratat toți înainte, inclusiv Ionel Brătianu.

În cursul interpelărilor s-au făcut oarecari insinuări, nu s-a putut însă afirma nimic despre oamenii politici. Amza menajat.

• În cursul dimineții, înainte de interpelare, Lupu a cerut audiență la rege. Fiind consultat, Vaida opinează să i se aprobe. Mironescu era de altă părere. Lupu a ieșit decepționat de la audiență, la ora 3,30.

De dimineață regele primise pe Vaida. Vaida i-a spus : „Sire, cînd veți crede că nu pot face față situației, rog pe M[aiestatea] V[oastră] să-mi facă grația de a mă anunța din vreme, ca să nu plec cu sufletul acrit, ci cu pipa în colțul gurii și să zîmbesc pe față. Căci M[aiestatea] V[oastră] va mai avea, poate, nevoie de serviciile mele". Regele a protestat în diferite rînduri și i-a spus :

[1] În realitate, cîțiva generali și ofițeri din anturajul palatului.

„D-le Vaida, dar nu m-am gîndit nici un moment. Am toată încrederea în dv. Pe cine m-aş putea bizui acum. Pe d-ta te simpatizez şi nici vorbă nu poate fi de o schimbare. Dar dacă cercetările ar dovedi amestecul vreunui fruntaş al d-ale, să nu mi-l aperi. Să se facă curăţenie". „Desigur, Sire !"

Puiu D[umitrescu], venind apoi la Vaida, l-a asigurat că nu e nimic, că îi e devotat.

• După şedinţa camerei, la ora 1 noaptea, spun că Seletzki trebuie arestat. Mironescu întreabă pe Titulescu la telefon şi se pun de acord. De altfel, Ministerul Armatei avizase — la întrebarea Parchetului Militar — că sînt 3 documente care nu trebuia să se găsească la Seletzki.

24 martie. Seletzki arestat de dimineaţă de comisar regal.

• La cameră discuţiile continuă, în replică, mult mai slabe. Bun răspuns al lui Mironescu.

25 martie. Mareşalul Prezan mă cheamă la el şi îmi cere confidenţial informaţii : „Spune-mi mie, este cineva din ramura ţărănistă compromis ?" „D-le mareşal, vă afirm pe cuvîntul meu că din toate dosarele nu se poate vedea o urmă de bănuială. Atmosfera a fost. În realitate vinovăţia este a ad[ministra]ţiei armatei. În special Amza". Îi rezum apoi conţinutul documentelor. Îmi spune că e foarte mulţumit că nu e amestecat nici un om politic din ai noştri. El ne-a susţinut întotdeauna. Cît pentru armată, e vorba de ad[ministra]ţie, nu de comandament, deci să se cureţe terenul. Îl blamează pe Amza, îndeosebi îl impresionează ridicarea sumei de 2 mil[ioane] din buget. Îmi spune că i-a vorbit şi regelui şi că vor discuta la senat.

27 martie. Maniu e întors de 3 zile în ţară. Ionel Popp îmi spune că va veni la Bucureşti. E preocupat de 3 probleme : 1. realizarea unei largi conversiuni ; 2. ridicarea stării de asediu ; 3. abandonarea acordului de la Geneva [1].

• Seara ne întîlnim la masă, la N. Penescu, mai mulţi din „generaţia tînără": Ghelmegeanu, Andrei, Ralea,

[1] Acordul de asistenţă tehnică din 28 ianuarie 1933.

Sorel R. Crăciun, Stan, Graur, eu şi Madgearu. Discutăm conversiunea. Eu susţin că trebuie votată. Ca partid ţărănesc nu am avut norocul să ne ocupăm nici de reforma agrară, nici de problema datoriilor. Poate plecăm de la guvern. Nu ne putem duce sub impresia campaniei Skoda. Soluţiile ar fi : pentru ţărani moratoriu lung, cu procent infim, iar creditorul să poată cere conversiunea pe termen scurt dacă consimte o reducere de 50%; pentru marii agricultori — indisponibilitatea unei treimi din pămînt, iar restul la execuţie. În felul acesta liniştim ţărănimea şi aducem mişcare în viaţa economică. Toţi primesc. Consemnez în scris, iscălesc toţi.

Remit a doua zi documentul lui Mironescu, care informează pe Vaida. Sînt mulţumiţi.

28 martie. Generalul Sică Popescu, comandantul Corpului 1 armată Craiova, se sinucide trăgîndu-şi un glonte în tîmplă. Moare. A lăsat 4 scrisori, între care una către mareşal Prezan. Fusese calomniat în legătură cu chestia Skoda. Spune că e nevinovat, cere să se facă lumină, idem nu mai putea suporta persecuţiile lui Amza şi mişeliile lui Lupu. Îi blestemă. Mă înţeleg cu primul [ministru], Mironescu şi Samsonovici să le publicăm imediat.

• Văd pe Maniu. Mă întreabă asupra ultimului eveniment. Îmi pare plictisit. Vrea să ştie dacă mai e în oraş d-na L[upescu].

31 martie. Mironescu a fost la rege. Îmi spune că s-a comunicat că va accepta chestia cu prinţul Nicolae [1] şi, probabil prin mai, [acesta] va sosi în ţară. I-a spus că, cu toate scrisorile lui Sică Popescu, încă are oarecari bănuieli asupra lui. Mironescu i-a strecurat că ancheta pare a dezvălui şi alte laturi (Amza).

• Vorbesc cu Iorga la senat. Critică acerb pe rege („Dl. de la palat"). Îmi spune că îl crede incorigibil şi că visează să conducă ţara singur. Odată a încercat să-i vorbească de rău pe prinţesa Elena. L-a oprit hotărît : „Sire, sînt un om care vreau să plec în mormînt fără a-mi pierde anumite iluziuni. Prin urmare, rog pe M[aiestatea] V[oastră] să nu-mi mai vorbească niciodată despre această

[1] Tacit, regele acceptase legătura prinţului Nicolae cu d-na Doletti (de care acesta era, de altfel, legat şi printr-un act de căsătorie încheiat în secret).

chestiune". Îmi spune că regele îl afecţiona pe Argetoianu şi că odată, la o ceremonie, după terminare r[egele] a reţinut pe acesta. Iorga s-a supărat foc şi a spus aghiotanţilor să-i comunice regelui că nu admite procedeul. Iorga nu vrea să-l mai vadă niciodată pe rege !

1 aprilie. Dezbateri la senat în chestia Skoda. Generalul Cihoski vorbeşte foarte bine, explicînd condiţiile tehnice şi de preţ ale furnizorilor, cum şi necesitatea lor. Intervine mareşalul Prezan, care îl felicită şi care acuză pe cei ce au oprit ulterior comanda. Semnalează apariţia în ziare a foii calificative a generalului Amza, care îl pune pe acesta în lumină urîtă. Generalul Măldărescu, pe cale de întrerupere, confirmă foaia. Mareşalul cere atunci energic ministrului Armatei să numească un comisar regal special care să ancheteze pe complici. Dezbaterea durează pînă la 1 noaptea, schimbînd caracterul problemei. Îndeosebi intervenţia mareşalului a fost decisivă. Se pune problema atitudinii ce va lua regele, care îl sprijină pe Amza !

2 aprilie. Consiliul de Miniştri, în care se trece proiectul de lege pentru conversiunea datoriilor. Îl prezintă Vaida. Redactat de M[adgearu] şi Ghelmegeanu. Principiile, în parte aşa cum le preconizasem eu la consfătuirea de la Penescu.

• Vorbesc cu Mihalache la Paris. Îi spun că nu e nevoie să se întoarcă acum în ţară. El îmi spune că va trece prin Germania la înapoiere.

5 aprilie. Se depune proiectul [legii] conversiunii. În urma unor lungi discursuri, punctul de vedere al lui Potîrcă — la care m-am raliat din primul moment — triumfă. Aplicaţia legii se lărgeşte considerabil. Se poate spune că mulţumeşte pe toţi agricultorii. Se introduc amendamente pe această bază.

• Generalul Gorski a fost însărcinat cu anchetarea cazului Amza. Se spune că regele i-ar fi dat indicaţii favorabile lui Amza. Lucrul pare verosimil. Aflu că Gorski are şi el un dosar. La Statul Major [1], secţia istorică, ar fi un

[1] Aici, ca şi în alte părţi ale textului, autorul subînţelege Marele Stat Major.

raport al lui Averescu prin care, în timpul războiului, l-ar fi învinuit pe Gorski de legături cu colonelul Sturdza (trădătorul)[1]; asemenea, se spune că cu prilejul judecării asasinului Goilov de la Botoşani (o rudă a generalului), Gorski — vizat în proces că ar fi îndemnat la asasinat pentru a-şi asigura o moştenire — ar fi leşinat în instanţă.

10 aprilie. Conversiunea trece printr-o serie de peripeţii. În comisiunea mixtă a camerei şi senatului s-au admis o serie de amendamente lărgind aplicarea legii; Madgearu şi Mironescu protestează şi ameninţă cu demisia. Angelescu de la B.N.R., asemenea. El face ministrului de Finanţe (după sugestia acestuia) o scrisoare de protest.

• Ne întîlnim, la cameră, o comisie interministerială. Timp de 5 ore se discută. Potîrcă, Ghelmegeanu şi eu, sprijiniţi de Mirto, ţinem hotărît la o formulă largă. Eu protestez vehement contra tendinţei de restrîngere şi contra influenţei bancarismului. Madgearu cere explicaţii şi formule meschine. E lamentabil ca concepţie. Atitudinea lui e dictată mai mult de amorul propriu. Se ajunge la o soluţie tranzacţională.

• În ziua următoare se întîlnesc[2] cu Angelescu — la preşedinţie[3] şi în lipsa noastră, [a] celor tineri. Se înăspreşte formula.

• Mă întorc de la moşie şi, în momentul cînd se făcea discuţia generală la cameră, intervin la primul ministru, declarînd că voi vota contra şi voi acuza pe Madgearu. Sînt gata să demisionez. Potîrcă şi Ghelmegeanu adoptă o atitudine identică. Madgearu se impresionează şi cedează. Revenim la formula convenită cu 2 seri înainte. În ultimul moment Mironescu mai încearcă — inutil — o mişcare la dreapta. E dezastruoasă infuziunea bancarismului în partid.

În cameră discuţia se duce pînă la 4.30 dimineaţa.

• G[eneralul] Stîngaciu îmi spune că s-a întîlnit cu Gorski, care i-a comunicat că ancheta întreprinsă de el

[1] Fusese recrutat de agenturile Puterilor Centrale în 1916—1918.

[2] Madgearu, Mironescu, probabil şi alţi miniştri din generaţia mai vîrstnică.

[3] Autorul are în vedere preşedinţia Consiliului de Miniştri.

e defavorabilă generalului Amza şi că va fi obligat să propună îndepărtarea acestuia din armată. La interogatoriu Amza a spus că el nu e vinovat şi că regele şi anturajul l-ar fi îndemnat. Încearcă să facă şantaj. Adaugă că regele l-ar fi primit şi bătîndu-l pe umăr i-ar fi spus : „Să nu aibă grijă de nimic". Gorski pusese pe şeful de stat major, g[eneralu]l Iacobici, să asculte în dosul uşii conversaţia. Gorski crede că acţiunea în contra contractului Skoda ar fi pornită de Malaxa — Wieder — „jidanca"" (d-na L[upescu], după expresia moldovenească a lui Gorski). El cere chiar să filăm pe cei doi. Gorski a promis regelui, prin Samsonovici, raportul.

• Mi se comunică de Cristescu că regele a retras delegaţia de anchetă de la g[eneralu]l Gorski.

12 aprilie. Dejun la Externe pentru plecarea lui Puana. Stau lîngă mareşalul [palatului], Ilasievici. Îl sondez în chestia Amza. Îmi spune că ar fi bine ca chestia să se muşamalizeze pentru a nu se atinge prestigiul armatei.

• Seara soseşte Mihalache. Tot tineretul la gară. E bine dispus. Pe chestia guvernului nu e de acord cu Maniu. Mihalache crede că trebuie să continuăm.

• La cameră se votează acordul cu Geneva [1]. Vaida îmi spusese că ar vrea să-l amîne spre a nu se atinge atmosfera creată de conversiune într-o campanie a opoziţiei pe tema „control străin". Sondase pe Madgearu în acest sens, dar el a sărit în sus. Regele, în repetate rînduri, se declarase pentru acord. Mi-au spus-o şi Mironescu, şi Vaida. Era de părere să se convoace în acest scop o sesiune în mai. Astăzi, la audienţă, i-a spus lui Vaida să se treacă acordul imediat. Nu cumva are gînduri de schimbare ?

13 aprilie. Se închid camerele. Seara, banchet pentru Vaida. După masă primul ministru îmi spune că general Samsonovici nu l-a informat încă despre desărcinarea lui Gorski, deşi au vorbit împreună şi el, primul m[inistru], a făcut o aluzie.

14 aprilie. Se pare că Titulescu a reuşit să influenţeze cercurile politice franceze şi parte cele engleze pentru a

[1] Din 28 ianuarie 1933.

se abandona planul Mussolini [1]. Acesta publică un articol vehement în contra Micii Antante. Se schițează o politică de uniune între Italia, Germania, Austria și Ungaria.

• Un avocat — Băleanu de la Cluj — presupune că cifrul lui Seletzki constă în a întrebuința anume litere în locul altora din alfabet. Cu sistemul acesta a descoperit o scrisoare a lui Seletzki publicată de „Universul" și a stabilit că în ea era vorba de g[eneralu]l Amza și Argetoianu, ca foști miniștri ai Armatei și Finanțelor. Acest cifru ne este expediat de la Cluj. Primul ministru ne convoacă la președinție, împreună cu cei de la Siguranță, și ne dă spre a desface plicul cuprinzînd comunicarea de la Băleanu. Se decide ca Mironescu să meargă să o dea regelui. Totodată, să-i ceară să schimbe pe comisarii regali care tărăgănează ancheta și alimentează tendențios presa.

Regele, însă, îi susține. E clar că voiește să întrebuințeze la momentul oportun această afacere ca armă politică. Situația e penibilă. Vaida e enervat.

• La patriarhie, ceremonia religioasă pentru Vinerea Mare. G[enera]l Gorski mă ia de o parte și-mi spune că a făcut un raport în care conchide la vinovăția lui Amza. Acesta ar fi aruncat asupra regelui vina. Gorski a încheiat raportul : „Vreau să nu se zică mai tîrziu că nu s-a găsit un sfetnic în oștire care să acopere pe rege". El îmi spune că știe cum că în ultimul timp g[eneralu]l Amza ar fi întîlnit pe rege în casă la d-na L[upescu].

---

[1] La 23 decembrie 1932, într-un discurs rostit la Torino, Mussolini lansase ideea unui „pact cvadripartit" la care urmau să adere Franța, Italia, Anglia și Germania. Scopul declarat al pactului era „o împărțire bine delimitată a sferelor expansiunii economice și politice ce revine de drept și logic unora din marile puteri europene..." După un șir de tratative de culise, în martie 1933 a avut loc o vizită a primului ministru și ministrului de Externe englez în capitala Italiei, cu care prilej partenerii au precizat punctele schițate de Mussolini anterior. Statele aderente la Mica Înțelegere, alături de multe alte țări, au protestat vehement împotriva proiectatului pact, considerîndu-l o gravă primejdie pentru pace, o tentativă de înlocuire a politicii securității colective printr-un dictat al celor patru mari puteri și o deschidere periculoasă spre revizuirea statu quo-ului teritorial. În aprilie 1933, Nicolae Titulescu s-a deplasat la Paris și Londra, protestînd viguros.

23 aprilie. G[eneralu]l Amza a fost pus în concediu.

25 aprilie. Mironescu îmi spune că Argetoianu a fost, în ziua a 2-a de paşti, în audienţă la rege la Sinaia şi că a lansat zvonul că a „lucrat" pe liberali. Mironescu crede că Titulescu, întors în ţară (pentru nunta lui Lugojanu), ar fi avut veleităţi de a forma un guvern de concentrare, socotindu-se mai tare ca oricînd. E o simplă presupunere a lui Mironescu.

• Maniu a trimis o scrisoare lui Vaida. Acesta presupune că este demisia din şefie. Fără a desface scrisoarea, a decis să o restituie prin M. Popovici. Mironescu îmi spune că e de părere să se rezolve cazul imediat. Mihalache crede că e bine să aşteptăm pînă la toamnă.

• Consfătuire la Mihalache. Participă Ghelmegeanu, Andrei, Ralea, Badea. Propun să se schiţeze un program de lucru pentru guvern, care ar agita masele şi eventual ar constitui o platformă pentru noi în caz de retragere spre a nu pleca în opoziţie fără o perspectivă de propagandă. Mihalache e de acord. El crede că trebuie să rămînem la guvern pînă la toamnă.

• Lucrez cu Siguranţa la elaborarea unor măsuri energice pentru reprimarea extremismului de dreapta.

• Puiu D[umitrescu] a vizitat pe Mihalache şi i-a sugerat ideea de a se duce în audienţă la rege. El acceptă...

27 aprilie. Dimineaţa, Siguranţa îmi raportează prin g[eneralu]l Stîngaciu, care a luat direct informaţiile :

a) că scrisorile Seletzki au fost descifrate la statul major ; ele sînt de... [1] şi nu se referă la comisioane...

b) că în 1931 Amza a intervenit la Finanţe să nu se autorizeze tranzitul unor obuziere de la Skoda pentru turci ; după cîteva luni, în urma intervenţiilor lui Seletzki printr-un col[onel] Georgescu, Amza ar fi intervenit la Finanţe, dimpotrivă, spre a se lăsa trecerea...

c) g[eneralul] Olteanu ar fi făcut un raport tot defavorabil lui Amza.

• Din sursa lui Pangal mi se spune că regele ar fi plictisit de această chestiune. Într-o zi cînd Puiu D[umitrescu] a întrebat pe rege ce e de făcut cu Amza, ar fi spus : „Dacă e posibil să fie salvat, bine, în orice caz afecerea a înce-

[1] Text lipsă.

put să mă plictisească, mai ales că Amza a dat bani lui Nicolae fără ştirea mea".

● Argetoianu nu a fost în audienţă la castel, ci a întîlnit pe rege la vila d-nei L[upescu]... Erau adunaţi acolo Argetoianu, Nae Ionescu, Alexandru Kiriţescu (ziarist), col[onelul] Golivi, d-na şi dl. Puiu D[umitrescu]. Jucau bridge. La 9 seara a sosit regele, îmbrăcat civil. Partida s-a stricat. La un moment [dat] regele a rămas într-o cameră cu Argetoianu şi Nae !

Argetoianu a spus că e de acord cu Iunian şi Goga pentru o combinaţie. Goga ar cere să intre şi G. Brătianu. R[egele] a spus : „Nu am nimic împotrivă ; în orice caz, lucrurile nu prezintă deocamdată actualitate ; abia după ce se va limpezi situaţia în Partidul Naţional-Ţărănesc. Nu pot lichida acum regimul [1], după întoarcerea lui Maniu, fiindcă atunci ar însemna ca partidul să rămînă întreg în jurul lui, ceea ce e fără îndoială un cîştig de cauză pentru el, cînd toţi ştiu că Maniu nu urmăreşte altceva decît să plece partidul de la putere. Dacă Maniu vrea acum să treacă la o acţiune, am garanţii că nu-l urmează nimeni sau foarte puţini, fiindcă majoritatea vrea să guverneze — şi atunci îl detaşez de partid. În această situaţie, am obligaţia să ţin mai departe guvernul Vaida ; în tot cazul, pentru orice eventualitate e bine ca evenimentele să vă găsească înţeleşi, ca să am pe cine conta, fiindcă pe altcineva nu am pe cine să aduc".

Argetoianu a comunicat imediat conversaţia lui Pangal, care obişnuieşte să-şi scrie notele ! Acesta le-a dictat unui secretar care... e în serviciul Siguranţei !

● Tot din sursa Pangal aflu că, după ce s-a comunicat demisia lui Maniu, regele s-ar fi arătat preocupat deoarece i s-a spus că acesta ar avea să facă un partid republican cu dr. Lupu şi Gr. Filipescu. De asemenea, se teme ca acţiunea lui Maniu să nu dea naştere unui curent regionalist în Ardeal, ceea ce ar fi primejdios acum, cînd se pune problema revizuirii tratatelor.

● Mă duc la Mihalache — care trebuie să plece cu Popovici la Sovata, să trateze cu Maniu — şi comunic informaţiile şi îi spun că, după părerea mea, regele joacă pe mai multe tablouri, încît Maniu este o piesă pe

[1] Regele se referea la demiterea guvernului naţional-ţărănesc prezidat de Al. Vaida-Voevod.

care nu trebuie să o scăpăm din mînă în jocul cu regele.

Îi spun şi informaţii mai vechi ce am despre audienţa lui Franassovici. Acesta ar fi spus regelui : „Sire, eu sînt din generaţia mai tînără. Aş putea întreba pe M[aiestatea] V[oastră] dacă mai pot spera ceva în Partidul Liberal ?“ La care regele i-a spus că la o schimbare de guvern nu se poate rezema pe altcineva decît pe liberali (cam acelaşi limbaj cu cel ţinut lui Argetoianu şi Vaida), dar că nu e posibilă acum o schimbare de regim spre a nu se regrupa Partidul N[aţional] Ţ[ărănesc] în braţele lui Maniu. Pe Vaida nu poate conta : „Dacă după o prietenie de 40 ani l-a lăsat pe Maniu, cine îmi garantează că nu se va întoarce la el !“ (Şi Vaida care crede că regele ţine la el şi-l afecţionează !).

Mihalache, căruia îi spun toate acestea, îmi arată că şi el e de părere să nu se rezolve demisia lui Maniu acum. De altfel, scrisoarea lui Maniu adresată lui Vaida („Dragă Alexandre...“) spune că demisionează nemaifiind în acord cu tactica şi acţiunea guvernului şi îi lasă să aleagă momentul cînd să dea curs demisiei.

• Spre seară ne întîlnim la Mironescu — Vaida, Samsonovici şi eu — spre a examina măsurile de luat contra curentului extremist de dreapta. Vaida vorbeşte mult despre antisemitism, arată simpatia lui pentru Cuza, tineret etc. şi mă ironizează pe mine, ca reprezentant al „ţărănismului integral“. Nu dezarmez. Arăt pe larg dezvoltarea şi pericolul noilor mişcări şi propun măsuri precise de reprimare. Conferinţa le aprobă la sfîrşit !

• G[eneralu]l Uică îmi povesteşte că la proclamarea stării de asediu a fost chemat de Samsonovici şi i s-a dat ordin să meargă imediat să preia comanda corpului de armată. El s-a dus la comandament şi, fără să prevină pe Amza, a dat ordin de zi de luare a comenzii. În ziua următoare a avut explicaţie cu Amza pe această chestie. Acesta din urmă a chemat ofiţerii în hol să-şi ia rămas bun, le-a spus că va mai avea de-a face cu ei ! Aceasta a indispus ofiţerii.

29 aprilie. Mironescu îmi spune că Argetoianu dezminte întîlnirea cu regele la d-na L[upescu]. La Sinaia pretinde că s-ar fi întîlnit în pădure, cînd se plimbau ! Puţin probabil.

• Convorbire cu Voicu Niţescu şi Costăchescu. Cos[tăchescu] spune că Maniu ar fi pierdut considerabil în Ardeal.

1 mai. Dejun la Madgearu cu Titulescu, Tilea şi Ghelmegeanu. După masă, convorbire în jurul demisiei lui Maniu. Aspect penibil. Eu spun că ar fi bine să temporizăm, fiindcă am impresia că regele are deja altă formulă. Titulescu replică, dimpotrivă, că dacă rezolvăm problema imediat „guvernarea noastră abia începe". (Lui Madgearu, în particular, i-a relevat această formulă ca fiind a regelui). E vizibil că Titulescu este pentru Vaida ; parcă Mihalache nu a existat. Caracteristic pentru sentimentele de prietenie ale „marelui diplomat" ! Mă întreabă ce formulă cred eu că are regele. Îi răspund : „Argetoianu, Goga, Iunian". El contestă. Eu adaug : „În orice caz, nu vor veni liberalii !" „Te înşeli, d-le", replică Titulescu cu o vioiciune care trădează simpatiile lui pentru aceştia. Şi după un moment : „Nu, regele nu are astăzi nici o formulă. Cînd pe iarnă regele era bolnav şi Maniu voia demisia lui Puiu, m-a trimis pe mine. Am găsit pe rege în pat, legat cu o batistă la cap. Îi spun : «Sire, avem criză. Maniu demisionează». «De ce ?» «Vrea să-i daţi locul lui Florescu şi generalului Ionescu». «Dar bine, are pe cineva în loc ?» «Nu !» «Alors, c'est idiot». «Şi mai cere, sire, demisia lui Puiu, fiindcă iese cu d-na L[upescu]». Atunci regele şi-a smuls batista de pe cap şi a sărit în sus din pat :«Dar Titulescu, ce mă fac, că nu mai am guvern !» Şi eu — adaugă Titulescu — credeam, după spusa lui Maniu, că regele se gîndea la liberali".

După plecarea lui Titulescu rămînem mai departe cu Tilea, care vizibil voieşte să se informeze asupra sentimentelor noastre. Eu şoptesc lui Madgearu şi Ghelmegenu o formulă pe care apoi o repetăm pe rînd : „Unitatea partidului nu poate fi salvată decît printr-o înţelegere Mihalache — Vaida !"

Madgearu, vorbind despre Maniu, spune că acesta crede că noi am pierdut două momente cînd puteam învinge pe rege : întîi — cînd a sosit, dacă nu se duceau Mihalache şi Iunian în audienţă noaptea şi îi cedau în pretenţia de a fi rege ; al doilea — în ianuarie, cînd par-

tidul a pretins să rămînă mai departe la guvern, sacrificînd pe Maniu şi pe Mihalache.

Vorbind de împrejurările venirii regelui în ţară, Madgearu povesteşte întîlnirea lui cu Duca. În seara aceea [1], Romulus Angelescu a cerut în numele lui Duca o întîlnire cu Madgearu. Acesta a prevenit pe Maniu care, dorind să afle ce pregătesc liberalii, l-a autorizat să meargă. S-au întîlnit acasă la Angelescu, în prezenţa şi a acestuia. Duca, alarmat, întreabă ce are de gînd să facă guvernul. Madgearu, după instrucţiile lui Maniu, întreabă evaziv : „Dar dv., ce aţi face dacă aţi fi la guvern ?" Duca răspunde că ar aplica planul convenit deja cu regele Alexandru, şi anume : ar aresta pe Carol, l-ar îmbarca la Giurgiu, l-ar duce pe Dunăre şi l-ar preda autorităţilor iugoslave la primul punct de frontieră !

• O notă informativă a Siguranţei arată că Gheorghe Cuza a avut o înţelegere cu Hitler, mergînd în Germania. Cu acesta ar proiecta o mişcare anticomunistă în orientul Europei şi ar ajuta formaţiunile de la noi cu bani. Hitler e contra ungurilor şi ar dori o politică amicală cu noi. În caz de renaştere a Ucrainei, s-ar face schimbul de populaţie cu noi.

3 mai. Mihalache se întoarce de la Dobreşti. Îmi povesteşte convorbirea cu Maniu. Este indignat de atitudinea acestuia. Maniu pleacă pentru că nu e de acord cu Vaida, care l-a umilit ; între el şi rege este un abis care face să nu mai poată fi prim-ministru multă vreme ; în fine, nu e de acord cu partidul. Mihalache îi răspunde că îl înţelege şi că atitudinea lui e logică. Dar îi reproşează acţiunea din trecut, şi anume : acum 2 ani, retrăgîndu-se la Bădăcin, i-a lăsat conducerea partidului, dar l-a sabotat prin „Patria" [2] ; anul trecut Mihalache era de părere să nu cerem guvernul, iar Maniu împingea la răsturnarea lui Iorga (probabil şi din cauza chestiei Boilă, spune Mihalache) ; după ce am venit la guvern, el a evitat să-şi ia răspunderea şi cînd a fost forţat n-a ştiut cum să scape mai repede. Prin urmare, Maniu singur a încurcat situaţia. „Domnule Maniu, eşti cel mai mare egoist pe care l-am cunoscut vreodată".

---

[1] 6/7 iunie 1930.

[2] Cotidian al P.N.Ţ. editat la Cluj ; exprima opiniile lui Maniu.

Pentru viitor Mihalache îmi spune că el este de părere ca Vaida să ia şefia partidului şi să fie sprijinit spre a guverna mai departe, cu condiţia să adopte şi să înfăptuiască urgent restabilizarea. Madgearu trebuie să se supună.

Eu cu Ghelmegeanu îi răspundem că sîntem de acord cu această atitudine, cu observarea că Madgearu trebuie captivat pentru ca să nu provocăm o ruptură de el. Ar fi tragic, cînd ei sînt ultimii prieteni vechi ţărănişti. Mihalache spune [că] în momentul cînd vor trece în opoziţie va cere şefia.

● Titulescu îmi spune că regele ar fi pus liberalilor condiţia să se împace [1] spre a lua în considerare eventuala aducere la putere.

5 mai. Mironescu merge la rege, care îi spune textual: „Dacă se rezolvă chestia aceasta (e vorba de şefia partidului), guvernul se consolidează. Eu mă înţeleg foarte bine cu dv. şi nu am nici un motiv de nemulţumire. Înainte nu ştiam pe cine să mă bizui". Mironescu făcînd o aluzie la Argetoianu, regele răspunde că ar fi prevenit şi pe Iunian şi pe Argetoianu că nu e de părere să se abandoneze etalonul aur. Dacă vreodată va fi necesitate absolută, o vom face, dar nu trebuie urmărită aceasta.

6 mai. Comitetul Executiv al partidului, sub preşedinţia lui Mironescu. Mihai Popovici expune rezultatul negativ al demersurilor pe lîngă Maniu spre a-l face să renunţe la demisie. Mihalache propune alegerea lui Vaida. Totodată, semnalează necesitatea de a reafirma şi înfăptui un program ţărănesc. Mironescu trece scaunul lui Vaida, care mulţumeşte şi face apel la concursul tuturor. În genere, atmosfera rece. Numai comentarea programului de către Mihalache a fost mai cald primită. A fost şi o voce — a prefectului de Mureş, Vescan — pentru respingerea demisiei lui Maniu. Se uitase formalitatea trimiterii unei telegrame lui Maniu. Ene a semnat-o mai tîrziu.

---

[1] Carol al II-lea a intervenit adeseori în problemele interne ale partidelor politice, de obicei pentru a le submina unitatea. „Împăcarea" la care se referă autorul echivala cu forţarea vechiului P.N.L. să accepte infuzia grupării georgiste, fidelă palatului.

10 mai. Mihalache merge în audienţă la rege. Acesta este mulţumit de soluţia ce s-a dat şefiei partidului. Mihalache replică că e soluţie provizorie, că aceasta s-a făcut pentru consolidarea guvernului „ţării" şi că alta ar fi fost soluţia dacă partidul era în opoziţie. Dezvoltă concepţia lui despre adevărata acţiune pe care trebuie să o întreprindă şi o va întreprinde la timp Partidul Ţărănesc. Naţionalii sînt mai conservatori, nouă ne revine sarcina de a reface organizaţia şi economia de stat pe noi baze sociale. Regele replică cu vioiciune : „Dacă acesta e ţărănismul, apoi atunci eu sînt cel mai mare ţărănist din România". Mihalache vorbeşte de restabilizare. Regele spune : „În orice caz aceasta, dacă va fi necesară, va trebui să se facă într-o singură zi". Adaugă că încă nu e definitiv convins. Mihalache întreabă pe rege ce crede de afacerea Skoda, fiindcă ar vrea să cunoască adevărul, dată fiind opera de purificare în partid pe care o urmăreşte. Regele îi spune : „Ca rege nu pot să spun nimic. Ca om, însă, am impresia că au fost amestecaţi şi de ai voştri, şi încă de sus de tot. Dovezi nu sînt. Este numai o înlănţuire de fapte care duce la această impresie". Mihalache adaugă că nu interesează dovezile judecătoreşti, ci cele politice. Regele repetă că „dovezi nu sînt". Face apel la Mihalache să plece iar în străinătate cu Titulescu, ca o dovadă a solidarităţii cu guvernul. Mihalache refuză.

11 mai. Consiliul de Miniştri. Titulescu expune conversaţia avută în străinătate în legătură cu propunerile lui Mussolini relativ la acordul celor 4 mari puteri. Spune că acest acord instituia o adevărată dictatură în politica internaţională şi confirmă ideea de revizuire a tratatelor. În Franţa nu mai există acum o rezistenţă ortodoxă la ideea revizuirii. „Stînga" este pentru revizuire. „Dreapta" contra. Herriot la mijloc. Boncour e bun prieten României. Titulescu a vorbit cu toţi şi le-a spus că dacă Mica Antantă duce o politică alături de Franţa e tocmai pentru menţinerea tratatelor, căci altfel interesele economice îi dictează altă politică, şi a adăugat : „Vreţi să faceţi revizuirea ca să evitaţi războiul ? Ei bine, dimpotrivă, îl provocaţi". Guvernul francez a făcut un memoriu în care a respins propunerile lui Mussolini. Mergînd la Londra, Titulescu, a discutat cu MacDonald şi ceilalţi, spunîndu-le că Mica Înţelegere nu va accepta niciodată să com-

pară în fața celor 4 mari puteri în baza acordului ce se propune. Mussolini, discutînd la Roma cu MacDonald [1], i-a arătat cu degetul pe hartă care ar fi aproximativ îndreptările de frontieră ce s-ar cere de la noi în folosul Ungariei : din Banat, Arad, Oradea, Sighetul Marmației. „Norocul nostru — spune Titulescu — că actualele frontiere ale noastre au fost trasate în 1919 de englezi și americani, care de altfel, le cunosc bine". Adaugă că inițiativa lui Mussolini (care e aproape eșuată) e datorită unor necesități de politică internă.

• Mironescu îmi spune că are o confirmare indirectă chiar de la Duca cum că acesta s-a întîlnit cu d-na L[upescu].

17 mai. Mihalache pleacă din nou la Geneva. Îmi spune că regele a insistat.

• Blumenfeld îmi vorbește cu îngrijorare de mișcarea hitleristă și cuzistă. El știe că Mironescu și cu mine sîntem fermi pentru reprimare, dar se teme de toleranța primului m[inistru].

• Col[onelul] Pomponiu îmi spune că cei de la Skoda au trimis într-un plic închis descifrarea celor 12 scrisori găsite, cu indicația de a fi remise M. S. regelui. Plicul a fost dat generalului Uică. La instrucție nu au fost comunicate.

21 mai. Marea adunare a Partidului Național-Țărănesc. Fusesem însărcinat cu pregătirea și executarea planului de concentrare. Problemă extrem de grea. A reușit pe dea-ntregul. Au fost aduși 130 000 de oameni. Concentrarea s-a făcut pe șoselele care merg în Piața Victoriei. Defilarea, care a durat 6 ore și 1/2, a parcurs Calea Victoriei pînă la Arene, unde s-a ținut adunarea. Tribuna din care s-a primit defilarea era situată în fața Ateneului. Deși pe o ploaie extraordinară, totuși lucrurile s-au desfășurat în ordine perfectă și cu voioșie. Regele a traversat coloanele pe șoseaua Kiseleff, mergînd la Otopeni. Apoi, după-amiază, a privit de la palat.

Seara am evacuat cea mai mare parte din oameni. Circa 20 000 au rămas pe a doua zi. E de remarcat cu acest

[1] Vizita primului ministru britanic la Roma a avut loc, așa cum s-a mai arătat, în martie 1933.

prilej perfecta organizare a c[ăilor] ferate, care au reuşit să concentreze un număr aşa de mare de oameni. Repetiţie de mobilizare. Impresia lăsată de manifestaţie a fost puternică.

24 mai. Regele invită la serbări, la Cernăuţi [...] [1] însoţit de primul ministru. La stadion este găsit un ucrainean comunist sub tribună. Sub tribuna publică se găseşte un proiectil de 75 mm şi o lampă de spirt. Se pregătea o maşină infernală.

• La colonade, seara, văd pe d-na Lupescu însoţită de familia Malaxa şi Puiu D[umitrescu].

26 mai. Plec cu Ghelmegeanu şi Andrei într-o călătorie de inspecţie în Bucovina şi Moldova. Stăm o săptămînă.

7 iunie. Dineu la preşedinţie [2], cu diplomaţi. După plecarea invitaţilor rămîn de vorbă cu Vaida pînă la ora 2 noaptea. Îmi spune că e neliniştit. Regele ar păstra chestia Skoda deschisă, ca un fel de sabie a lui Damocles. Tătărescu ar fi plecat în străinătate pentru a obţine documente compromiţătoare în aceeaşi chestiune. Pe de altă parte, numeroasele audienţe acordate de rege fruntaşilor opoziţiunii îl irită. Îmi spune că şi Titulescu ar fi supărat, fiindcă Nae Ionescu — prin ziarul „Cuvîntul", care e socotit ziarul regelui — îl atacă. Titulescu s-a dus la rege, i-a pus chestia de încredere. Se pare că a fost satisfăcut. Vorbesc lui Vaida despre Ralea şi îl rog să-l introducă în guvern. Îmi spune că îl apreciază şi va face-o odată, dar acuma are obligaţie faţă de Gafencu.

8 iunie. Dejun la palat. Vaida rosteşte un discurs însufleţit, dar vorbeşte şi despre regenţi. Regele răspunde pe scurt şi vorbeşte de tradiţie. Efectul cam slab pentru guvern. La masă regele toastează pentru prinţul Nicolae, ceea ce a făcut o excelentă impresie.

9 iunie. Consiliul de Miniştri. Titulescu expune tratativele în legătură cu pactul celor 4 şi garanţia obţinută de la francezi, pe care o crede suficientă. Schiţează situaţia europeană.

[1] Text ininteligibil.
[2] Este vorba de preşedinţia Consiliului de Miniştri.

Italienilor le este frică de germani. Hitler trebuie să dea o satisfacţie poporului său şi nu o poate face decît cu culoarul Danzig sau Anschluss. El crede că e mai probabil Anschlussul. Mica Antantă ar vrea să se opună. A întrebat pe Beneş : cum ? Ambii au convenit că nu se poate mobiliza pentru aceasta. Politica franco-italiană răspunde pentru o unire austro-ungară. Împotriva acesteia Titulescu a spus străinilor că noi vom mobiliza.

În ce priveşte chestia rusească, la Geneva aceştia au dat o definiţie a agresorului care e mulţumitoare. Trebuie să ducem o politică de apropiere.

În ce priveşte conferinţa de la Londra, crede că nu trebuie să luăm nici o iniţiativă pe chestia monedei. Propune reducerea acoperirii aurului, anularea datoriilor de război, contra protecţionismului vamal.

Vorbeşte pentru graţierea lui Bujor [1]. Se pare că este şi o cerere a lui Boncour. Mironescu şi cu mine ne-am opus.

11 iunie. Duca, plecat în străinătate, a avut convorbiri telefonice cu Ştirbey. S-a comunicat la palat. D-na Lichtenstern (d-na Văitoianu) a spus lui Ştirbey că itinerarul reginei Maria (care se întoarce din străinătate) a fost schimbat din ordinul regelui spre a nu se mai întîlni cu Ştirbey. De la inspectoratul de poliţie Dobrescu, ataşat pe lîngă regină, aflu că regina a spus lui Nicolae să se consulte la nevoie cu Ştirbey. Regina a scris în acest sens şi lui Ştirbey. Regele ar fi aflat. Nicolae ar voi acum să se întoarcă cu orice preţ în ţară. Ar fi spus că o abandonează pe d-na D[oletti] dacă şi regele înlătură pe d-na L[upescu].

● Ghelmegeanu este trecut la Finanţe. Am impresia că Vaida a voit să bareze drumul lui Ene.

21 iunie. Delegaţia economică, la care particip şi eu. Se vorbeşte de intervenţia statului pentru cumpărare de grîu spre a se susţine preţul. Propun să se uzeze larg de garantare, Banca Naţională dînd 3—4 miliarde. Ar echi-

[1] M. G. Bujor, militant de frunte al mişcării revoluţionare din România, se afla de mai mulţi ani întemniţat în baza unei sentinţe date încă la sfîrşitul primului război mondial. Diferite grupări democrate desfăşurau o campanie viguroasă pentru eliberarea lui.

vala cu o inflație pe bază de mărfuri, care ar învia piața.

● Cristescu îmi spune că d-na L[upescu] a asistat la o primire a lui Victor Eftimiu, unde se găsea și Grigore Filipescu. Tot așa aflu că generalul Dumitrescu ar fi sugerat generalului Uică să trimită d-nei L[upescu] o telegramă de felicitare cu prilejul zilei de 8 iunie (restaurația). Acesta s-a dus, însă, cu soția și a depus cărți [de vizită].

22 iunie. Știri despre încercări de apropiere între georgiști și duciști. Spun lui Vaida și Mironescu că am impresia că regele pregătește o schimbare. E caracteristic că regele nu a dat crezare informațiilor primite de la serviciul din Viena despre convorbirile lui Duca cu Știrbey.

Guvernatorul Angelescu îmi spune că în audiența ce a avut, r[egele] i-a spus franc că are încredere în Vaida și că nu schimbă guvernul, dar că primul ministru este ambițios.

23 iunie. Cristescu îmi spune că după informațiuni de la Masek (de la Skoda) grupul Puiu D[umitrescu], col[onel] Condeescu, g[enera]l Uică ar sprijini proiectul lui Malaxa de a obține un aranjament cu Skoda pentru participare la comandă și ar utiliza chestia Seletzki ca un fel de șantaj. Skoda e încredințată că după ce se va face acest aranjament chiar de mai sus vor lucra pentru liberarea și achitarea lui Seletzki.

Malaxa tinde a juca rolul avut odinioară de Barbu Știrbey în ce privește viața economică.

● Avem informații că la Londra Madgearu ar fi în dezacord cu Titulescu. Vorbind și în numele Partidului Agrar[ian] [1], M[adgearu] ar fi neglijat Mica Antantă. Se zice că Beneș ar fi făcut reproșul. Nu avem posibilitate de a controla. Primul m[inistru] ia o serie de măsuri în legătură cu Departamentul Finanțelor și cu oamenii lui Madgearu, încît este evident că vrea să-l provoace pe acesta. Spun lui Mironescu, cam în glumă: „Ar fi mai simplu să-l anunțăm pe Madgearu să-și dea demisia de la Londra".

[1] Partid de guvernămînt în Cehoslovacia.

25 iunie. La curse, la Băneasa, premiul regal. Sînt singur din partea guvernului. Vorbesc cu regele. Firește, mai întîi despre cai. Spun că depozitele noastre de armăsari încep să sufere din cauza materialului îmbătrînit [1]. Regele îmi replică : „Voi nu ați făcut nimic pentru îndreptarea acestei situații !" Conversația alunecă asupra drumurilor. Spun regelui că sper să se lucreze mult în acest an prin lichidarea în natură a rămășițelor [2]. Îmi replică : „Acum v-ați convins și voi că e bună prestația. Eu am zis să nu schimbați legea lui Vîlcovici !" Argetoianu era lîngă mine. Hotărît, regele nu era în favoarea noastră astăzi.

27 iunie. Vorbesc cu pr[imul] ministru despre chestia Skoda și îi arăt că Uică a trimis pe col[onelul] Tătărescu la Berlin spre a face cercetări. Vaida, însă, spune că s-a plîns regelui : „Maniu nu va [fi] niciodată lovit pe această chestie, fiindcă chiar dacă s-ar fabrica acte, reputația lui este astfel încît nu ar crede nimeni. În schimb, s-ar ajunge la compromiterea unui partid pe care regele se reazemă. Chestia trebuie sfîrșită într-un fel, pentru a nu servi de armă de șantaj". Regele a răspuns că e bine, totuși, să se continuie cercetările.

• Mirto îmi spune că Puiu D[umitrescu] l-ar fi informat că eu am făcut presiuni pe lîngă g[eneralu]l Uică pentru terminarea chestiunii Seletzki. În realitate, eu am spus lui Uică : tergiversarea inutilă a instrucției nu va fi interpretată decît sau ca o incapacitate a militarilor, sau ca o dovadă a perfidiei. Manevra asta nu va reuși, deoarece guvernul a fost destul de abil pentru a nu se amesteca în instrucție și a lăsa armatei singure răspunderea.

Mirto, însă, adaugă că regele i-ar fi spus că Vaida greșește dacă nu lasă să se urmărească chestia pînă la sfîrșit.

28 iunie. Regele merge la Cugir. Un mic accident : un maestru voind să facă o demonstrație cu o armă, arma ia foc în direcția... [3] Nu a fost nimeni rănit. Vizita regelui e

---

[1] Aluzie la faptul că se întîrzia promovarea în funcții superioare a unor oameni politici din generația mai tînără.

[2] Este vorba de restanțe din impozitul special introdus de guvernul național-țărănesc pentru refacerea drumurilor.

[3] Text lipsă. Probabil în direcția regelui.

în legătură cu comenzile în țară și cu industriașii naționali de război. Se pune în legătură cu Malaxa.

30 iunie. Regele ia proprietatea Reg[imentului] 1 grăniceri. Cu prilejul ceremoniei la cazarmă, în prezența primului ministru, a lui Mironescu și generalului Samsonovici, regele — la șampanie, fără a preveni pe nimeni — ridică paharul și spune : „Pentru g[eneralu]l Angelescu, g[enera]l de corp de armată !" Avansarea e, însă, absolut nelegală. Nu e loc bugetar, nu se face g[enera]l de corp decît pentru comandă de război, nu poate fi nimeni avansat în anul care precede pensionarea. Miniștrii sînt rău impresionați. Regele se apropie de Mironescu și îi spune : „Il a dés défauts, mais il est tout de même le meilleur". Mironescu, cu un aer contrariat, răspunde : „Je crois que c'est le premier cas". Se comentează, în genere, acest gest ca o atențiune pentru politica industriei naționale de război, al cărei partizan e Angelescu (vezi chestia Cugir — Skoda — Malaxa).

• Emoție la Statul Major. G[eneralu]l Lăzărescu spune că regele i-ar fi întors spatele la Ploiești fiindcă nu ar fi vrut să treacă la examen pe col[onelul] Grigorescu — adjutant regal —, care ar fi foarte slab. Lăzărescu vrea să demisioneze. În locul lui ar veni g[eneralu]l Sichitiu, protejat al d-nei L[upescu]. Se spune, de asemenea, că g[eneralu]l Samsonovici ar fi în dizgrație și că Uică i-ar lua locul.

După cum se vede, mișcarea se conturează. În posturile militare de răspundere — oameni de încredere ai d-nei L[upescu]. În dosul acestora, ing. Malaxa cu problema comenzilor militare. Partidul Liberal ar fi cîștigat această politică.

• Mirto a fost de părere să se facă un demers oficial pe lîngă guvernul cehoslovac pentru a se obține toate lămuririle în chestia Skoda. Eu sînt pentru ; în felul acesta se va închide gura opoziției. Vaida acceptă, trimite pe Tilea să prevină pe rege (care nu ar fi fost tocmai încîntat). Tilea pleacă la Praga.

1 iulie. Duca se întoarce din străinătate. La gară îl întîmpină prietenii, dintre care lipsesc dr. Angelescu, V. Antonescu și N. Săveanu ; o nouă ruptură în perspectivă ?

• Redactez un raport la Consiliul de Miniştri şi un proiect de jurnal pentru suprimarea mişcării extremiste şi a batalioanelor de asalt [1].

În conferinţă cu primul [ministru], Mironescu şi Tilea. Deşi prefectul de Alba povesteşte incidentele provocate de extremişti la Teiuş şi care au avut un caracter pronunţat de rebeliune — sătenii s-au îndreptat spre oraş, unde se spunea că vor face devastări —, totuşi pr[imul] ministru ezită să dea drumul la jurnal. Noi, ceilalţi, insistăm. Soluţia se amînă.

2 iulie. Titulescu telefonează regelui că a semnat un pact cu ruşii şi alte cîteva state vecine în care s-a adoptat o asemenea definiţie a agresorului, încît inviolabilitatea şi intangibilitatea teritoriilor este asigurată [2]. În timpul convorbirii se produce o întrerupere. Titulescu crede că l-am interceptat noi, aici. În realitate întreruperea s-a făcut la Viena, unde probabil s-a ascultat.

8 iulie. Dineu la preşedinţie pentru primul ministru polon, care a venit în ţară spre a-şi acompania soţia la băile de la Techirghiol. Stau la masă lîngă Stîrcea, maestrul ceremoniilor de la curte. Îmi spune că Duca nu inspiră încredere şi nu crede că regele să-i încredinţeze puterea. Nu vede ce ar putea determina o schimbare de guvern.

După masă Mirto îmi spune că regele ar fi dispus să întrebe pe Vaida dacă să-l primească sau nu pe Duca în audienţă !

• Soseşte Mihalache din Iugoslavia. La gară toţi în frunte cu Vaida.

9 iulie. Puiu D[umitrescu] mă invită cu nevasta la dejun pentru marţi. Bănuiesc că va fi şi d-na L[upescu] — o adevărată catastrofă ! Nu pot găsi nici un pretext pentru

---

[1] Autorul se referă la Garda de Fier şi la formaţiile paramilitare constituite clandestin de legionari.

[2] La Londra s-au semnat, de fapt, două convenţii de definire a agresorului, avînd însă acelaşi conţinut : prima, la 3 iulie, între Uniunea Sovietică, România, Polonia, Estonia, Letonia, Turcia, Iranul şi Afganistanul ; a doua, la 4 iulie, între Uniunea Sovietică, statele din Mica Înţelegere şi Turcia. În discuţia telefonică, N. Titulescu a comunicat, probabil, că urma să semneze convenţia a doua zi, nu că o semnase deja (cum notează Armand Călinescu).

a refuza pe „secretarul regelui". Mihalache şi Mironescu, cărora le comunic, se arată foarte plictisiţi. Mihalache îmi spune că aceasta e „chestie de guvern" ; recunoaşte că personal nu aveam ce face.

● Merg la Snagov, cu Mihalache şi Ghelmegeanu. Discutăm pînă noaptea tîrziu. Mihalache îşi dezvoltă programul lui : restabilizare şi întreprinderi de mari lucrări. Crede că aceasta nu se poate face cu actuala conducere de partid şi cu actuala echipă de guvern. Ar vrea promovarea tinerilor. Înţeleg că vrea să încerce o lovitură de partid. Îi spun că din punct de vedere al principiilor îl cred pe linia cea bună, dar mă îndoiesc că regele ne-ar continua încrederea şi mă îndoiesc că în partid nu vom ajunge la ruptură.

10 iulie. Luăm masa seara la Tilea, cu Mirto, Ghelmegeanu, Andrei şi Gafencu. Discutăm situaţia. Eu arăt că ne găsim în faţa a trei scadenţe : plata salariilor (încasări 1 miliard lunar faţă de 2 miliarde prevederi şi 1 miliard 500 necesitate absolută), valorificarea cerealelor şi chestia datoriilor. Nu le putem rezolva decît prin restabilizare. Toţi sînt de acord, cu excepţia lui Gafencu. Hotărîm să sesizăm pe primul ministru asupra gravităţii situaţiei.

11 iulie. Se întoarce primul ministru şi mă cheamă la el. Îi expun ultimele manevre ale codreniştilor şi îi exprim că mă tem de o încercare de revolte ţărăneşti instigate de ei. Mă autorizează să-i arestez pe toţi fruntaşii. Numai dacă vor persista ! Îi vorbesc de dejunul la Puiu. Crede că nu mai putem evita sau socoteşte că e o greşeală a lui (Puiu D[umitrescu]).

● Dejun la Puiu, invitaţi : Mirto, Ghelmegeanu, Tilea, eu — cu nevestele —, Sorel, Andrei şi mareşalul [1] Ilasievici. Înainte de a ne aşeza la masă intră d-na L[upescu]. Bombă ! La masă, d-na L[upescu] locul de onoare, cu Mirto în dreapta şi mareşalul în stînga. Prezenţa acestuia caracterizează situaţia. D-na L[upescu] îi spune lui Mirto : „Oncle Eddi !"

○ Primul m[inistru], căruia îi relev gravitatea situaţiei, îmi spune că el nu crede în inflaţie. Vom face-o dacă va fi necesară. Nu crede, însă, în eficacitatea ei. El e de

[1] Mareşal al palatului.

părere ca partidul să rămîie cu orice preţ la guvern. Dacă echipa e obosită, să vină alta. El e gata a trece [altuia] şi conducerea partidului. Mă autoriză să comunic lui Mihalache.

Mihalache a fost în audienţă la rege spre a-i transmite un comision al regelui Alexandru. A spus că-şi rezervă să ceară o nouă audienţă după ce va fi luat contact cu primul ministru spre a discuta apoi situaţia. „Foarte bine, — a spus regele — numai Mihalache, să nu te pripeşti". Este acum [clar] că regele nu împărtăşeşte opiniile lui Mihalache.

12 iulie. Discut mai lung cu primul ministru. Îmi repetă părerea lui că poate pleca şi lăsa locul lui Mihalache, dar partidul să rămînă la guvern. Îmi spune în legătură cu chestia Seletzki că a trimis pe Tilea la Praga cu o scrisoare către Beneş în care roagă să intervină către soc[ietatea] Skoda pentru a-i da relaţii precise dacă cineva — civil sau militar — a primit comisioane în contractul de armament. Promite că informaţiile nu vor fi cunoscute decît de el, Vaida, şi regele. Adaugă că dacă soc[ietatea] ar refuza aceste informaţii, nu ar fi posibile relaţii normale ale ei cu statul nostru. Scrisoarea a fost arătată în prealabil regelui. Nu a primit pînă acum răspunsul. Beneş a promis însă, că va interveni.

Mergem apoi la Mironescu împreună. Acesta spune [că] în audienţa de ieri regele i-a spus că va discuta cu Mihalache numai simple informaţii şi că el este ferm pentru stabilizarea actuală.

Vorbind împreună de dejunul de ieri, Mironescu se arată foarte preocupat. Vaida îi răspunde cam în glumă : „Deocamdată au fost numai porniri, aşteaptă să fii îngrijat cînd îţi va veni rîndul dumitale şi al celorlalţi bătrîni". Povesti că după ce Mirto a cunoscut pe d-na L[upescu] la Malaxa, a doua zi — cu prilejul audienţei de lucru — regele l-a întrebat : „Ei, Mirto, ai cunoscut pe Duduia !"

• Col[onelul] Pruteanu, raportor la Consiliul de Război în chestia Skoda, îmi citeşte ordonanţa definitivă. Elimină spionajul şi reţine numai rupere de sigilii pur şi simplu. Depoziţiile sînt favorabile lui Seletzki. Col[onelul] Precup spune că a fost ajutat de S[eletzki] în acţiunea de aducere a prinţului Carol. Prinţul a avut asupra lui o scrisoare a lui S[eletzki] către o soc[ietate] străină spre a pune

avion la dispoziţia prinţului la nevoie. Seletzki a făcut serviciu ţării în chestia înarmării. El a explicat de ce comanda iugoslavă era mai ieftină : diferenţa de funcţionare, surplus de echipament şi muncă etc. Scrisorile aşa-zise cifrate s-au descifrat şi nu cuprindeau nimic extraordinar. Arată că în 1925 Skoda, prin Seletzki, a vrut să facă o combinaţie cu Cugir pentru a înfiinţa industrii [1] în ţară în interesul comun al Micii Antante ; chestia fusese aranjată cu Tancred Const[antinescu] : un banchet la „Capşa" încheiase. Ulterior s-a criticat Ştirbey, ajungînd la înţelegere cu Vickers-Armstrong. Astăzi la fel, comanda vrea să fie stricată de Malaxa pentru „Reşiţa" etc. Col[onelul] Pruteanu îmi spune că a terminat ancheta de la 24 mai, dar că g[eneralu]l Uică a oprit ordonanţa şi a dispus tăgăduirea. G[eneralu]l U[ică] urmăreşte o lovitură politică [2].

15 iulie. Am un accident la Ciupa. Alunecînd pe iarbă, îmi fracturez peroneul. Sînt adus la Ploieşti, unde prof. dr. Bălănescu îmi pune piciorul în gips. Sînt imobilizat pe 20 zile.

18 iulie. Mă vizitează g[eneralu]l Samsonovici. Îmi spune că crede că răceala regelui faţă de el se datoreşte faptului că d-na Samsonovici a evitat în cîteva rînduri pe d-na L[upescu]. Este invitat astăzi după-amiază cu soţia la maiorul Teodoru, cunoscut lui Puiu D[umitrescu], unde se va întîlni cu d-na L[upescu]. Îmi spune că avansarea generalului Angelescu se datoreşte, probabil, atitudinii lui în chestia comenzilor militare, dar că în fapt regele în ziua aceea a întrebat pe Samsonovici în felul următor :

— Ştii că Angelescu iese la pensie în octombrie. Crezi că e bine ca să rămînă gl. Gorski cel mai vechi general ?

— Nu, sire.

— Atunci cred că ar fi bine să-l avansăm pe Angelescu.

Samsonovici îmi povesteşte apoi că în cîteva rînduri i-a vorbit regelui despre un memoriu în chestia înarmărilor, pe care ar vrea să-l supună Consiliului de Miniştri, dar că regulat regele îi răspunde să mai amîne.

[1] Autorul are în vedere industria de armament autohtonă.
[2] Discreditarea Partidului Naţional-Ţărănesc.

19 iulie. Vaida vine să mă vadă. Îi povestesc peripețiile ultime în chestia Skoda și îi spun că ar trebui să profităm de reclamația d-nei Seletzki pentru a întreba oficial pe g[eneralu]l Uică dacă este adevărat cum spune reclam[antul] — că raportul a opinat pentru punerea în libertate și că ordonanța e terminată cu concluzia numai pentru rupere de sigilii. Găsește părerea bună și [va] face o intervenție. Îmi spune că a discutat îndelung cu Mirto și i-a spus să meargă la rege și să-i spună că nu mai poate tolera prelungirea instrucției în chestia Seletzki. Primul [ministru] nu merge însuși pentru a evita de a nu-și prezenta demisia.

● Seara, Consiliul de Miniștri. Aflu că Vaida a blamat acțiunea „seceriștilor“ [1], pe care vrea să-i excludă din partid.

● Gl. Uică vine să mă vadă. Îmi spune că ordonanța în chestia Seletzki nu e bine făcută și că va da ordin să se refacă pe temeiul spionajului. Procesul [se] va judeca spre sfîrșitul lui august.

20 iulie. Primul ministru și Mironescu vin să mă vadă. Vorbim despre ridicarea stării de asediu. Aflasem că în Consiliu se opinase pentru prelungire. Sînt în contra și exprim argumentele. Între altele, că comandamentul militar și-a exagerat rolul și lucrează după interese și îndemnuri străine[2]. Apoi, nu e bine să plecăm în opoziție cu starea de asediu în vigoare. De asemenea, e periculos precedentul de a-l institui prin decret, ceea ce este ilegal.

Vaida îmi spune că marți a obținut de la rege promisiunea să se termine repede cu chestia Skoda. Regele a spus că era mai bine ca prim [ministru] să scrie lui Löwenstein, directorul fabricii, iar nu lui Beneș.

21 iulie. Primul ministru e nemulțumit de acțiunea „seceriștilor“ și relevă chestia în Consiliul de Miniștri. Eu profit de împrejurarea că Priboianu scrie la acea foaie pentru a da un comunicat în care [se] spune că organizația interzice această colaborare. Primul [ministru] și Mironescu

[1] Grup național-țărănist disident care avea, ca organ de presă, ziarul „Secera“.

[2] Armand Călinescu se referă la amestecul regelui și, îndeosebi, al camarilei.

sînt încîntaţi de această iniţiativă ; ei sugerează celorlalte organizaţii judeţene solidarizarea. Primesc telegrame în acest sens de la toate judeţele din Ardeal.

• Gl. Uică vine la mine. Îmi spune că a semnat trimiterea în judecată a lui Seletzki, care va fi judecat la 4 august. E clar că regele a intervenit.

23 iulie. Vin la mine Mihalache şi Ghelmegeanu. Au avut aseară o discuţie violentă cu Madgearu, au continuat de dimineaţă la Mironescu. Mihalache este contra aducerii expertului de la Geneva, pe care îl cerea Madgearu. Acesta spune că e necesar pentru a avea sprijinul băncilor de emisiune în cazul abandonării etalonului aur. Mihalache se plînge de Madgearu, care l-ar fi umilit tratîndu-l de incult. Spune că acum îl urăşte pe Madgearu. Şi spune că este profund dureros acest conflict sufletesc între ei.

• Mironescu îmi spune că regele ar fi de părere să se aplice protocolul cu Geneva relativ la chemarea unui expert în ţară.

24 iulie. Mi se spune că Malaxa şi Mirto au pus la cale o afacere scandaloasă la C.F.R. Direcţia ar pune la dispoziţia lui Malaxa 360 vagoane. Acesta le-ar înzestra cu motoare (cumpărate din străinătate) şi drept plată i s-ar da o remiză de 20 lei la km parcurs timp de 4 ani. Malaxa ar putea cîştiga un miliard şi 1/2. Această combinaţie e nemaipomenită. Desigur că e interesată camarila. Comunic lui Mironescu, care se arată şi el scandalizat.

• Vine Tilea la mine. Îmi spune că Puiu D[umitrescu] îi reproşează că partidul nu e încă despărţit de Maniu şi că lucrăm pe 2 tablouri. E diplomatic ! Tilea crede că cele 70 mil[ioane] — costul faimoasei opţiuni p[entru] mina lui Maniu — ar fi primite în realitate de la Skoda. Spune că palatul cere o remaniere, cu plecarea lui Madgearu, Popovici şi promovarea celor tineri.

25 iulie. Dr. Mezincescu mă vizitează şi îmi spune că l-a întîlnit pe rege în parc la Sinaia şi au vorbit cîtva timp. Interesîndu-se de lucrările din oraş şi de veniturile izvorîte din concesiunea jocurilor, regele întreabă : „Ce

cred liberalii despre aceste jocuri ?... Căci, în definitiv, guvernele nu sînt eterne !"

26 iulie. Mironescu vine să mă vadă. A fost ieri la rege, pe care l-a găsit în bune dispoziţii. Azi primul ministru i-a adus un proiect de decret pentru introducerea stării de asediu ! Mironescu a rămas consternat. Nu l-a semnat.

• După prînz primul [ministru] mă întreabă la telefon pe cine prefer interimar : Samsonovici, Madgearu sau D.R. Ioaniţescu ? Ştiu că Mironescu vrea pe Samsonovici, iar primul [ministru] pe Madgearu. E posibil ca pe acesta să nu-l fi agreat regele — de aici ideea cu D.R. [Ioaniţescu]. Sugerez pe Voicu Niţescu.

27 iulie. Se ţine o conferinţă ministerială la mine acasă. Participă Vaida, Mironescu, Madgearu, Niţescu şi Ghelmegeanu. Se discută măsurile de luat pentru a împiedica propaganda inflaţionistă. Se decide convingerea marilor ziare spre a ignora complet campania lui Iunian, Lupu şi Argetoianu. Se decide ca fruntaşii să ţină întruniri.

După consfătuire Vaida mai rămîne cu mine şi îmi povesteşte că a trimis pe Mirto şi Tilea cu o nouă scrisoare către Löwenstein. Beneş a răspuns că a intervenit la Skoda şi că i s-a răspuns că nu se cunoaşte acolo nici o acţiune de corupţie a soc[ietăţii] sau a lui Seletzki. Vaida arată scrisoarea regelui. Îmi spune că a propus regelui interimatul lui Madgearu la Interne, însă regele a răspuns : „Nu, e prea expus în chestia Skoda".

Vaida îmi povesteşte, de asemenea, cît de greu este cu regele, care vrea să expună legi. Astfel, anul trecut, după alegeri, i-a spus : „Am pregătit o lege pentru concesionarea atelierelor C.F.R. la particulari, fiindcă merg prost". În 1931 i-a spus lui Mironescu : „Te rog să-ţi însuşeşti legea făcută de Blank pentru monopolul alcoolului şi să o votaţi". Mironescu a preferat să demisioneze. Îmi spune că regele acum grăbeşte chestia uzinelor militare şi i-a dat ordin lui Samsonovici să prezinte raportul la Consiliu.

Madgearu a povestit lui Vaida convorbirea avută în străinătate cu prinţul Nicolae : „N-am plecat din cauza mariajului, căci acesta s-a făcut cu consimţămîntul regelui.

Am plecat din cauza Lupeascăi. Din ziua cînd ea a intrat în ţară, regele s-a schimbat faţă de mine. El se înconjoară numai de răi şi îndepărtează pe toţi oamenii capabili. E un adevărat Borgia. Pe mine de ce crezi că mă trimite continuu în avion ? Doar, doar îmi voi frînge gîtu'. Dar se va sfîrşi odată şi cu aceasta". Şi Vaida adaugă : „Va veni în ţară, d-le Călinescu, şi atunci vom avea de lucru".

4 august. Începe judecarea procesului lui Seletzki.

6 august. Mironescu îmi scrie că Titulescu este supărat fiindcă s-a înfiinţat Oficiul de Turism la preşedinţie. Crede că aceasta implică un serviciu de propagandă în străinătate care ar trece peste M[inisterul de] Externe.

8 august. Procesul Seletzki îşi urmează cursul. Toţi martorii principali : gl. Măldărescu, Condeescu, Cihoski, Munteanu, Macarovici etc. depun favorabil lui Seletzki. În schimb, iese la iveală atitudinea dubioasă a generalului Uică. Acesta e urmărit, în scop politic.

• Guvernul reuşeşte să obţină 900 mil[ioane] lei de la Creditul Agricol pentru finanţarea recoltelor.

15 august. Se dă un jurnal al Consiliului de Miniştri prin care se suspendă transferul cuponului împrumutului de stat în străinătate.

• Mi se spune de către gl. Stîngaciu că gl. Uică i-a declarat că Seletzki va fi condamnat la 5 ani. Tot Uică se plînge de primul ministru, cum şi de faptul că i s-ar intercepta convorbirile telefonice (?).

16 august. Seletzki este condamnat, cu 3 voturi din 5, la 5 ani închisoare. Sentinţa face senzaţie, întrucît evident este arbitrară. R. Rosetti a exprimat că s-a falsificat depoziţia acuzatului pentru a implica pe Maniu. Sînt acuzaţi comisarii regali. În opinia publică, însă, sentinţa a fost primită cu satisfacţie.

• Marele voievod se îmbolnăveşte de rujeolă la Constanţa. Regele contractează, la rîndu-i, boala şi merge la Sinaia. Primul ministru Vaida are o puternică criză de rinichi care îl ţine în pat. Se propune rechemarea lui Mironescu pentru a-i ţine locul.

2 septembrie. Z. Boilă publică un manifest vehement contra camarilei. Maniu nu îl dezavuează formal. Emoţie în cercurile politice.

• Vaida vine la Sinaia şi se prezintă în audienţă la rege. Tilea îmi spune că regele i-a reînnoit formal încrederea şi i-a spus că partidul nu va cădea niciodată de la guvern concediat de el, ci numai cînd chestiile interne de partid îi vor face situaţia imposibilă.

• Mihalache vine la Bucureşti şi în două întrevederi la Ghelmegeanu şi Madgearu reuşim să îndulcim mult relaţiile şi să atenuăm dispoziţiile lui pentru congresul de la C[împu]lung. Mihalache a dat un interviu în care a spus că nu intenţionează să facă dificultăţi guvernului. Bună impresie în partid.

5 septembrie. Se întruneşte biroul partidului şi exclude [pe] Z. Boilă, Ilie Lazăr şi Leucuţia.

• Faţă de campania dusă în presă pe tema falsurilor din instrucţia Seletzki, gl. Samsonovici ordonă o anchetă cu care însărcinează pe gl. Condeescu.

7 septembrie. Dr. Solomon (deputat de Odorhei) deţine de la Maniu că acesta a propus lui Vaida, cînd a izbucnit chestia Skoda, să vie în cameră să se explice, dar primul ministru i-ar fi spus : „Nu, că îmi încurcă acţiunea mea". Madgearu îmi confirmă aceasta.

• Tilea îmi spune că cei din camarilă : Wieder, căp[itan] Teodoru şi Cesianu au început să-l critice. Probabil fiindcă i-a refuzat în unele chestiuni.

10 septembrie. Congresul tineretului n[aţional] -ţ[ărănesc] la C[împu]lung. Participă 4 000 de ţărani. Fruntaşi politici foarte puţini. Dintre miniştri — Andrei, Ghelmegeanu şi eu. Mihalache vorbeşte pentru restabilizare şi în chestia constituţională în sensul lui Maniu. Emoţie în toate cercurile. Madgearu furios. Vaida îmi spune la telefon : „Voi sta pînă vor da toţi cu ciomegele în mine !"

12 septembrie. La Sovata se adună circa 60 parlamentari ardeleni simpatizanţi cu Maniu.

• Mirto îmi spune că regele l-a chemat la Sinaia. Avem impresia că guvernul nu mai poate rezista. Tot de la Mirto aflu că regele a dat ordin ca Maniu să fie şters de pe lista invitaţilor la serbările Peleşului. Ar fi spus : „Am isprăvit amabilităţile cu oamenii mojici".

• Tilea îmi spune că Vaida l-a trimis la rege pentru ca să vadă în ce condiţii îi mai acordă încredere. Primul ministru ar lupta contra lui Maniu, dar şi contra lui Mihalache nu va încerca. Îmi spune că Sever Dan a fost trimis la Maniu să-l prevină să nu înceapă lupta acum, căci atunci se va pune chestia Skoda şi Boilă şi a celor 70 mil[ioane]. Maniu a răspuns că va da lupta imediat !

• La Interne este o conferinţă a prefecţilor ardeleni cu Voicu Niţescu. Ei nu simpatizează cu Boilă, dar cînd au fost întrebaţi ce ar face în cazul ieşirii în arenă a lui Maniu au răspuns evaziv.

13 septembrie. Sînt trimis la Dobreşti să mă edific asupra intenţiilor lui Mihalache şi să încerc să-l determin să nu rupă partidul. Îl găsesc foarte emoţionat, vizibil îngrijorat de proporţiile luate de discursul de la C[împu]lung. Îi arăt greutăţile create şi perspectiva de a cădea în opoziţie dezbinaţi. Mă autorizează să-i comunic lui Vaida :

1. Că sprijină guvernul, dar să încerce a obţine o satisfacţie de la rege în chestia camarilei. Vrea ca guvernul „să meargă în picioare sau să cadă în picioare".

2. În chestia monetară rămîne bun comunicatul guvernului, care nu putea face altfel.

3. Trebuie întreprinsă o operă de revizuire a programului şi cadrelor partidului.

Îmi adaugă că, de altfel, [discursul] a depăşit în formă intenţiile lui.

14 septembrie. Consiliul de Miniştri, la Călimăneşti. Se discută pe larg proiectele de legi ce intenţionăm a depune în parlament. Se discută puţin situaţia politică, opinîndu-se pentru convocarea Comitetului Executiv [al P.N.Ţ.]. Madgearu cere aducerea expertului Genevei. Se prevăd dificultăţi cu Mihalache. Mirto spune că la Skoda nu a găsit amestecat nici un fruntaş al partidului nostru. A găsit, în schimb, pe cei din opoziţie (Iunian).

Tilea îmi spune că regele ar fi fost informat că eu, la C[împu]lung, aş fi aprobat şi aplaudat pasajul relativ la chestia constituţională! Sînt indignat de această intrigă şi spun că voi cere imediat audienţă regelui.

15 septembrie. Vine Mihalache la Brăneşti. Luăm masa seara la Madgearu cu Mirto, Ghelmegeanu şi Andrei. Conflictul între Mihalache şi Madgearu apare viu pe chestia expertului străin. Mihalache spune : „Nu mă las legat de gard, voiţi să-mi daţi o adeziune platonică la program şi în fond să-l paralizaţi prin aducerea expertului". Spune că demisionează din vicepreşedinţia partidului.

16 septembrie. Vine Mironescu, pe care îl întîlnesc la Braşov. Îmi spune că şi el e contra expertului străin şi speră să obţină o amînare. Titulescu ne dă concursul mai departe în guvernare, nu vede altă formulă realizabilă.

• Merg la rege în audienţă, la castelul Peleş. Îi spun că ţin să restabilesc faptele, pentru că am mai tras odată ponosul în ianuarie, cînd s-a zis că am împins pe Mihalache la conflictul cu Gabriel Marinescu. Explic care a fost atitudinea mea atunci şi care a fost la C[împu]lung şi adaug că dacă aş fi împărtăşit ideea lui Mihalache, aş fi tras consecinţele. Regele, foarte amabil, îmi mulţumeşte pentru explicaţie şi se declară satisfăcut. Îmi spune că în ianuarie un singur lucru îmi reproşează, şi anume că nu am acoperit pe Gabriel Marinescu de atacurile ce i se adresase prin presă. Mă întreabă cum se explică ieşirea lui Mihalache. Nae Ionescu i-ar fi spus că din cauza ploii ce a căzut în timpul întîlnirii ar fi neglijat forma în care şi-a expus ideile. Se invocă că ar fi pus problema restabilizării : „I-am spus că aceasta se va face dacă nenorocirea ne-ar aduce în necesitatea de a o face. Dumnezeu să ne ferească ! Dar nu trebuia spus : «S-a făcut mare rău ţării»".

După mine a fost în audienţă Haţieganu, căruia regele i-a spus că el ne sprijină, dar să fim şi noi atenţi, căci dăm impresia că „nu mai sîntem partid".

17 septembrie. Mironescu îmi spune că Madgearu ar conveni la amînarea chemării expertului.

Îi vorbesc de acţiunea pe care ar pune-o la cale col[onelul] Precup [1]. Mironescu îmi spune că prinţul Nicolae s-a plîns şi regelui Angliei contra fratelui său.

19 septembrie. G[eneralu]l Nicoleanu iese la pensie. Vine în audienţă de concediu. Între altele, îmi povesteşte cele întîmplate la venirea prinţului Carol. El era prefect al poliţiei : „Pe la ora 5 mă cheamă ministrul de Interne, Vaida. În camera de consiliu se aflau deja I. Maniu, g[eneralu]l Condeescu şi Vaida. Primul ministru îmi spune : «Domnule g[eneral], în astă-seară va sosi un avion la Băneasa cu 2 persoane. D-ta te prezinţi acolo şi dacă una din cele 2 persoane este prinţul Carol, îi spui că în numele guvernului îi stai la dispoziţie pentru a-l conduce la preşedinţia Consiliului de Miniştri sau la Cotroceni, după cum va voi». Am plecat imediat. Cînd am ajuns la aerodrom am aflat că sosise deja un avion cu 2 persoane care erau Gatoschi şi Puiu Dumitrescu. M-am întors şi am raportat. Între timp miniştrii se adunaseră la preşedinţie în consiliu şi aşteptau. Am venit din nou la Băneasa. Am aşteptat pînă a sosit cursa şi s-au stins farurile — nimic ! M-am întors la preşedinţie. Ajuns aci, dl. Vaida îmi spune : «Domnule general, prinţul Carol a sosit !» Plecăm în 2 automobile, dl. Vaida cu mine la Băneasa şi dl. g[enera]l Condeescu şi primul ministru la Cotroceni. Ajunşi la Băneasa aflăm că, în adevăr, după stingerea farurilor a venit un nou avion, din care a descins prinţul. A plecat imediat în oraş cu automobilul însoţit de I. Cantacuzino, directorul aeroportului. Îl căutăm în oraş inutil. Mă duc apoi mai tîrziu la Cotroceni, unde prinţul sosise în fruntea regimentului, cu muzică, fiind primit de prinţul Nicolae. La început regele ni s-a arătat foarte binevoitor. Mai tîrziu s-a făcut legenda calomnioasă că aş fi vrut să-l arestez împreună cu dl. Vaida".

23 septembrie. Vintilă Ionescu află de la ins[pectorul] Dobrescu (ataşat pe lîngă regina Maria) cum că Martha

[1] Victor Precup jucase un rol important în mişcarea carlistă, sperînd că noul rege avea să determine transformări pozitive în viaţa politică a ţării. După 1930, văzîndu-şi speranţele înşelate, a luat atitudine tot mai fermă împotriva camarilei, iar mai tîrziu s-a orientat, împreună cu un grup de tineri ofiţeri, spre organizarea unui complot ; la acesta se referă însemnarea lui Călinescu.

Bibescu ar fi făcut un demers pe lîngă regină pentru a primi pe d-na L[upescu]. Simona Lahovary şi d-na Valentina Argetoianu ar fi deconsiliat pe regină. D-ra Lucasevici a informat pe regină că d-na L[upescu] a făcut o plimbare cu o canonieră la Balcic în compania a 2 miniştri. (Unul aş fi fost eu). Ştirea e inexactă. Cînd am fost eu şi Ghelmegeanu, nu a fost, bineînţeles, d-na L[upescu]. Regina Maria ar fi foarte demoralizată, plînge şi crede că dinastia se va prăbuşi. A cerut regelui autorizaţia să plece din ţară cu toată averea ce are. Col. Manolescu, gl. Rătescu, împreună cu gl. Averescu ar lucra pentru prinţul Nicolae. Serbările de la Sinaia au avut de scop reunirea şi reconcilierea familiei [regale].

25—27 septembrie. Serbările Peleşului la Sinaia se desfăşoară după programul stabilit. Vremea frumoasă a contribuit la succesul lor desăvîrşit. Asistă şi regele Alexandru al Iugoslaviei şi prinţul Nicolae, întors din străinătate. Cu prilejul serbărilor s-a ţinut şi Consiliul Micii Antante. Au participat Beneş şi Jeftić.

Dintre fruntaşii opoziţiei lipsesc : mareşalul Averescu, N. Iorga, A. C. Cuza şi Dinu Brătianu. Regele a acordat o deosebită atenţie lui Duca. Regele Alexandru l-a primit în audienţă specială. Titulescu l-a luat la o consfătuire cu Beneş. Incontestabil, este desemnat ca succesor la guvern.

• Situaţia noastră se arată la început proastă. Chestia chemării expertului străin potrivit acordului cu Geneva pare a fi cheia conflictului din guvern. Mihalache se opune. Madgearu şi Titulescu insistă pentru aplicarea acordului. Vaida se alătură la părerea lui Mihalache. De altfel, majoritatea membrilor guvernului au sentimentul că nu e bine să cădem în braţe şi cu acest ponos. După îndelungi discuţii, se ajunge în Consiliul de Miniştri la o împăcare. Chemarea expertului este amînată. Mihalache obţine o satisfacţie care, probabil, îl va face să păstreze liniştea cîtva timp.

Seara, la gară, Vaida mă reţine cîtva timp şi mi se plînge de situaţia în care se află. A cerut regelui schimbarea lui Uică şi îndepărtarea lui Amza. Nu a obţinut nimic. Mai mult chiar : după discursul plin de căldură rostit la masă pentru rege, regina Maria nu a avut măcar un singur cuvînt de mulţumire ! Sînt de o ingratitudine fenomenală.

1 octombrie. Comitetul Executiv liberal. Se expune noul program al partidului : conversiune largă, reprimarea mişcării de dreapta etc. Solidaritate în jurul lui Duca. Un moment atmosfera devine favorabilă lor. Conform obiceiului, lansează în toată ţara vestea că vor veni la guvern.

5 octombrie. Comitetul Executiv naţional-ţărănist. Mihalache lămureşte atitudinea lui şi declară că chestia monetară o lasă guvernului. Sprijină guvernul şi propune puteri discreţionare lui Vaida. Vaida se declară de acord cu Mihalache şi repede pe socialişti. Uşoare şi timide intervenţii maniste din partea lui Socol şi dr. Solomon. Excluderile vechi ale celor 3 deputaţi sînt ratificate. Atmosferă bună.

Incontestabil, Mihalache a intrat în linia bună. I-am spus acum cîtva timp că el nu-şi poate netezi drumul decît bărînd definitiv calea lui Maniu şi sprijinind acum pe Vaida. Am impresia că a înţeles. Situaţia guvernului pare redresată în opinia publică.

6 octombrie. Vintilă I[onescu] îmi spune că Bianu a remis regelui, în drumul de la Balcic, scrisoarea reginei [1] către Ştirbey. Regele, enervat, ar fi replicat : „Nu mai isprăviţi odată cu domnul acesta". Bianu a dat apoi instrucţiuni prin serviciul particular de la Viena.

8 octombrie. Dr. Blumenfeld (Scrutator) vine la mine. Discutăm îndelung asupra situaţiei. Îi spun că guvernul este redresat. Mişcările extremiste trebuie să ne preocupe. Nu văd decît o soluţie : cele 2 mari partide — noi şi liberalii — să ne înţelegem pentru o politică de stat normală. Dr. B[lumenfeld] e de aceeaşi părere. Duca, întors de la Sinaia, i-a spus că are diverse informaţii că va fi adus la guvern, dar nu are certitudine. Deocamdată el a căpătat convingerea că guvernul nu va fi schimbat. De altfel, pe Duca îl interesează să aibă siguranţă că nu se va trece peste el, cînd [va fi] aceasta este secundar, nu este grăbit. Cad de acord cu Bl[umenfeld] că este în interesul superior de stat să lucrăm la o normalizare a raporturilor între cele 2 partide.

[1] Este vorba de regina Maria.

11 octombrie. Primul ministru se întoarce de la manevre, unde a însoţit pe rege. Are impresii foarte bune. Nici cea mai mică aluzie care să-l facă să presupună că situaţia s-ar schimba. A vorbit regelui de posibilitatea unor măsuri ca suspendarea inamovibilităţii magistraturii etc. şi a obţinut adeziunea.

Vaida ar vrea o remaniere, cu trecerea lui Madgearu la Război. Ar vrea să atragă „Universul" şi pe Stelian Popescu, căruia i-ar oferi un portofoliu. Mă pune pe mine să sondez pe Mihalache.

12 octombrie. Prefectul poliţiei îmi spune că a fost ieri la Sinaia şi a dat regelui informaţia cu privire la legătura lui Puiu D[umitrescu] cu d-na Ella Manu. Regele ar fi spus : „Chestia aceasta începe să mă plictisească". D-na L[upescu] s-ar fi supărat cu Puiu din această cauză. Aflu, de asemenea, că Puiu D[umitrescu] are acum legături cu Garda de Fier şi ar fi primit pe Corneliu Codreanu de cîteva ori.

Raportez primului ministru. Vaida îmi spune că a vorbit deja regelui în timpul manevrelor de chestia lui Puiu D[umitrescu] : „Sire, e delicat să vorbeşti de chestiile sentimentale, dar sînt obligat prin funcţiunea mea să spun un cuvînt. Lumea, în definitiv, se împacă cu d-na L[upescu], dar şi cu ceilalţi — mai mulţi — e mai greu". Regele : „Dar bine, ştii că pe mine nu mă influenţează nimeni".

13 octombrie. Georgiştii s-au alarmat de perspectiva unei înţelegeri a noastre cu liberalii pentru succesiune şi au trimis pe Sturza la primul ministru să se informeze !

16 octombrie. Ziua regelui. Dejun la Sinaia. Prinţul Nicolae şade la masă lîngă Mihai Popovici. Discuţie foarte aprinsă pentru ca să fie auziţi de rege. Nicolae se plînge de situaţia lui : „Ce aveţi de gînd să faceţi cu mine ? Am să mă fac pilot în Franţa ca să-mi cîştig existenţa". Atmosfera de răceală a regelui faţă de Puiu D[umitrescu] se confirmă.

• Atacuri de comitagii în Caliacra şi replică sîngeroasă din partea coloniştilor macedoneni.

17 octombrie. Mă cheamă primul ministru. Îmi arată scrisoarea adusă de Şeba din partea lui Löwenstein. „Lista comisioanelor" este modificată. Nu figurează Iunian. Este Ilie Lazăr, Valjean şi Nunucă Protopopescu.

Vaida îmi spune că a vorbit regelui despre Nicolae şi l-a consiliat să-i dea ocupaţie. Regele a spus că în orice caz nu-i va da un comandament.

Vaida se arată îngrijorat de mişcările extremiste, de violenţa dezbaterilor parlamentare ce vor veni şi de excesele presei. Ar vrea o lege care să dea puteri discreţionare guvernului. Spun că ar fi mai bine un decret-lege care să autorizeze suprimarea extremismului după modelul cehoslovac. Am profita de faptul că şi opoziţia este împotriva Gărzii de Fier şi hitlerismului. Nu se ia nici o hotărîre.

• Cristescu îmi spune de la Dobrescu (insp[ectorul] de poliţie ataşat la regină) că între membrii familiei regale este o mare neînţelegere : se ceartă, se bruschează, îşi întorc spatele etc. Aflu, de asemenea, că Maniu — atunci cînd a venit la Braşov — ar fi făcut reginei o comunicare prin intermediul prof. Panaitescu din Cluj, care merge la regină şi îi face diferite traduceri.

18 octombrie. Dr. Blumenfeld îmi spune că a avut o primă convorbire cu Duca. Acesta i-a spus că îi e greu să se oprească din drum fără o indicaţie a regelui asupra eventualei succesiuni. Apoi, Vaida ar fi încercat acum cîtva timp să propună unor liberali guvern de colaborare fără Duca. Dr. Blumenfeld a văzut, de asemenea, pe Averescu. Acesta se socoteşte păcălit de rege şi are intenţia să întreprindă o acţiune violentă.

• Atac de comitagii în Cadrilater. Colonişti macedoneni recurg la represalii. Întărim măsurile militare.

• Gabriel Marinescu îmi povesteşte scena dintre mareşal Prezan şi prinţul Nicolae anul trecut, cînd prinţul a venit fără ştirea regelui. Mareşalul s-a repezit la prinţ şi l-a cuprins în braţe pentru a-l imobiliza. Acesta a vrut să scoată revolverul şi să tragă.

19 octombrie. Dr. B[lumenfeld] îmi spune că dr. Lupu a văzut pe Duca şi i-a propus o tactică comună violentă în parlament. Iunian ar fi furios pe Mirto fiindcă a lansat legenda că e amestecat în chestia Skoda.

20 octombrie. Primul ministru îmi spune că el vrea să ceară regelui mînă liberă şi apoi să-şi refacă ministerul.

21 octombrie. Mirto a fost ieri în audienţă lungă la rege. R[egele] l-ar fi însărcinat să medieze împăcarea între d-na L[upescu] şi P[uiu]. Asupra situaţiei, r[egele] ar fi spus că nu sîntem destul de energici. E afectat de avalanşa de manifeste în contra sa şi spune că toţi oamenii lui sînt atacaţi îndată ce capătă o atenţie din partea regelui. În urma discuţiilor lungi, regele ar fi spus că sprijină mai departe guvernul.

Mirto, însă, adaugă că în conversaţiile ce a avut pe urmă cu Puiu şi d-na L[upescu] a evitat pe Wieder, ceea ce acesta a simţit şi a venit la Bucureşti de s-a plîns lui Franassovici. Acesta i-ar fi reproşat lui Mirto, adăugînd că Duca a spus : „Mirto e cel mai mare vrăjmaş al nostru".

24 octombrie. Ne întîlnim la Gafencu şi apoi la Andrei, spre a elabora un proiect de program de guvernare în vederea sesiunii [1] apropiate. Participă Mirto, Gafencu, Tilea, Şerban, Andrei, Ghelmegeanu şi eu. Ne oprim la 4 puncte : 1. conversiunea cu reducere de 75% şi finanţarea prin rentă amortizabilă pînă la 100 ha şi la micile imobile urbane ; 2. reducerea preţurilor produselor industriale ; 3. reglementarea comerţului de bancă şi 4. investiţii şi lucrări.

• Convorbire mai lungă cu Vaida, care se duce la T. Severin cu regele. Ar vrea o remaniere cu... [2] şi Mironescu şi Madgearu. Nu e mulţumit de guvernatorul B[ăncii] Naţ[ionale]. Înclină pentru programul nostru. Îi expun acţiunea anticarlistă şi temerea de un complot.

27 octombrie. Madgearu comunică de la Paris că a ajuns la un acord cu creditorii. O economie de 1 303 mil[ioane] la buget, experţii de la Geneva care să facă un raport asupra capacităţii de plată a noastră şi tratative la 15 ianuarie [3] pentru un aranjament de mai lungă durată.

• Văd pe Vaida, care s-a întors de la Craiova. Dr. Angelescu, care a asistat la serbările de acolo, i-a vorbit în

[1] Adunării Deputaţilor şi Senatului.
[2] Text lipsă.
[3] 1934.

3 rînduri de necesitatea alternării celor 2 mari partide la guvern.

28 octombrie. Siguranța îmi raportează că la Craiova prințul N[icolae] a părăsit brusc orașul cu automobilul spre a merge în întîmpinarea d-nei Doletti. La masă locul său a rămas gol.

● Văd pe g[eneralul] Samsonovici, care îmi spune că col[onelul] Mihăilescu, care a prezidat Consiliul de Război în chestia Skoda, a fost numit rege comandant al Reg[imentului] de grăniceri călări. Regele ar fi spus : „Vreau să-l disting, fiindcă a suferit săracul pentru mine !"

29 octombrie. Titulescu a spus lui Mironescu că la sosirea în Sinaia Puiu D[umitrescu] i-a spus : „Lumea mă acuză pe mine că sprijin prea mult guvernul". Apoi e guvernul M[aiestății] S[ale] în funcțiune și este dator să o facă ! Titulescu crede că a fost numai o sondare. Din partea regelui nu a observat nici o schimbare. A discutat cu el chestiunea mișcărilor hitleriste. R[egele] nu prea era convins, dar în cele din urmă a convenit că trebuie să se ia măsuri.

● Vaida îmi spune că nu e convins de programul schițat de noi. În chestia prețurilor industriale, el este pentru disputarea cartelurilor. În chestia conversiunii, înclină spre formula C. Angelescu. Și Mirto îmi spunea că Vaida e de părerea noastră !

● Recepție la Legația turcă pentru aniversarea a 10 ani de la înființarea republicii.

● Mirto îmi spune că a primit informație de la camarilă că regele ar fi foarte îngrijorat de manifestația pregătită de liberali. S-ar gîndi la un guvern de magistrați p[entru] alegeri.

30 octombrie. Regele Carol și regele Boris, însoțiți de Vaida, Titulescu și Mușanoff, se întîlnesc la Giurgiu și Rusciuk.

31 octombrie. Primul ministru îmi spune că nu a discutat cu regele ieri asupra situației. A vorbit cu Titulescu, căruia i-a propus să ia președinția, el, Vaida, rămînînd la un resort. Titulescu a răspuns că nu se amestecă în politica internă și că, de altfel, vorbind cu regele ar fi

primit răspunsul : „Vaida restera tant qu'il voudra. C'est un homme adorable". Vaida îmi spune că G. Brătianu va cere autorizație să țină întrunire în aceeași zi cu duciștii. Mă însărcinează să pun pe Mironescu să cheme pe dr. Angelescu și să-i comunice că nu se aprobă întrunirea în ziua de 15 noiembrie, cînd e deschiderea camerei.

1 noiembrie. Mirto a fost chemat ieri la rege. A încercat să critice atitudinea liberalilor. Nici o replică ! Regele a început să vorbească despre Boris ! Regele l-a anunțat pe Mirto că va primi joi pe Duca ! La ieșire, Mirto a rămas puțin de vorbă cu Puiu D[umirtescu]. Regele l-a chemat imediat pe Puiu. Mirto s-a întors descurajat.

În tren s-au urcat, la Sinaia, Victor Slăvescu cu col. Teodorescu (atașat de la Paris). Vorbind cu Mirto, Slăvescu i-a spus unele lucruri pe care Mirto le vorbise cu regele. E semnificativ.

• Prefectul poliției îmi spune că la audiență regele l-a întrebat despre starea de spirit din capitală și despre acțiunea partidelor. La întoarcerea în București, prefectul l-a chemat pe Tătărescu și l-a prevenit că dacă guvernul va ordona, el va fi nevoit să scoată armata împotriva manifestanților. Marinescu îmi spune, de asemenea că relațiile lui Puiu cu regele s-au îndreptat ; că Puiu nu se împacă cu nevastă-sa. În ce privește faimoasele scrisori despre care se vorbește că ar fi fost furate regelui, spune că niște scrisori sentimentale ale r[egelui] către d-na L[upescu] au fost luate de col. Tătăranu (aceasta e cauza dizgrației acestuia), dar le-a restituit. Probabil le fotografiase înainte.

• Mironescu a chemat pe Xeni pentru a-i spune că nu e permisă manifestația la 15 noiembrie. Xeni a adus răspunsul de la Duca cum că va examina chestiunea. Xeni spune că Duca pare descurajat.

2 noiembrie. Duca este chemat în audiență la Sinaia. Șade 3 ore, în timp ce Tătărescu și Franassovici așteptau pe Puiu D[umitrescu].

• Noi ne consfătuim la președinție : Vaida, Mihalache, Popovici, Mironescu, Madgearu, Mirto, Tilea și eu.

4 noiembrie. Spun lui Mirto, apoi lui Mironescu, că eu cred că nu mai putem rămîne, dar cel puţin împiedicăm venirea liberalilor. Un guvern de alegeri ar tranşa chestia, fiind învinşi şi învingători. Pe liberali îi putem lucra dacă publicăm cu cîteva zile înainte faimoasele lor „ipoteze" în care vorbesc de campania contra camarilei şi regelui. Apoi să-i împiedicăm cu forţe şi, în caz de încăierări, să lăsăm pe rege să avizeze. Nu-i va putea aduce prin stradă pe liberali ! Mironescu spune că aceasta ar fi o soluţie şi că eu trebuie să văd pe Vaida înainte de a merge la rege.

• Mironescu vede pe Titulescu, care îi spune că s-a întîlnit cu Duca. Acesta i-ar fi spus că regele l-ar fi asigurat că-l aduce la guvern după noi. Cînd ? Nu-i poate spune : „Vaida s-a purtat foarte bine şi nu pot să-l schimb".

Duca îi spune lui Titulescu să intervină pe lîngă Mironescu pentru a lăsa liberă întrunirea de la 15. Titulescu a refuzat să facă acest oficiu şi l-a consiliat pe Duca să nu facă adunarea în ziua de 15 noiembrie. Duca ar fi răspuns că va aviza dacă nu poate amîna pe ziua de 16.

Mironescu îmi spune că Titulescu nu ar fi aşa de refractar la ideea de a i se trece mîna de către Vaida. Mă însărcinează să merg să văd pe Vaida înainte de a merge la rege spre a-l informa. L-a văzut pe Vaida descurajat.

5 noiembrie. Întrunirea Cultului Patriei, la Ateneu. Gl. Rădescu, gl. Dragu atacă vehement pe d-na L[upescu] şi camarila.

• Văd pe Mihalache la Topoloveni. Îi expun situaţia şi punctul meu de vedere, aşa cum l-am arătat lui Mirto şi Mironescu. Îmi răspunde că dacă putem încerca continuarea pe un program minimal (conversiune şi preţuri industriale) ar fi bine. Dacă trebuie să ne retragem, e bine să cădem pe programul de la C[împu]lung. În ce priveşte succesiunea, preferă pe liberali, pentru ca aceştia să se uzeze prin guvernare. Se va netezi drumul pentru noi. În orice caz, e bine să rămînă camarila intactă, pentru ca liberalii să apară ca susţinuţi de ea.

7 noiembrie. Vaida merge în audienţă la rege. E precedat de Mirto, care ne spune că regele voieşte o schimbare. Merge, de asemenea, Madgearu, care expune re-

zultatele obținute la Paris și programul viitor. Are impresia că regele ar fi voit să provoace criza prin forțarea demisiei lui, a lui Madgearu, spre a evita o complicație cu Vaida. Nu reușește însă.

Vaida stă de la 5 pînă la 7. După cîteva cuvinte banale, se intră în fond. Vaida spune că află de la Mirto că ar fi vorba de o schimbare. Regele răspunde că guvernul este uzat. Vaida contestă și apoi combate formula liberală, arătînd primejdia pentru rege. Și spune textual : „Se va spune iar că «neamțul» știe de frică". Regele replică, însă, că nu e fixat asupra succesiunii, dar că în ce privește formula retragerii lasă lui Vaida alegerea pînă sîmbătă ! E pur și simplu o concediere.

• Seara am mers la Titulescu. Se arată surprins, nu-și explică ce a intervenit și crede că va fi adus Duca...

8 noiembrie. Merg seara cu Madgearu, din nou, la Titulescu pentru a-l determina să propună un guvern de alegeri. Brătianu și regele trebuie să se degajeze, altfel toate partidele vor fi contra lui. Brătianu și ardelenii vor lua atitudine, probabil, pe tema Maniu. Titulescu — care era invitat la dejun pentru mîine, joi — spune că el va vorbi regelui de nedelicatețea față de Vaida și va exprima pericolul izolării ardelenilor pentru politica lui externă și îi va sugera ideea unui guvern de alegeri. Crede, însă, că regele e fixat la Duca. Acesta — i-a spus-o — nu vorbește de camarilă. Se pare că actuala schimbare e determinată de Wieder !

Despre Nae Ionescu. Spune că a primit — printr-un ministru dus la Ankara — comunicare din partea lui Litvinov cum că Nae Ionescu, văzînd la Berlin un ministru rus, ar fi spus că Titulescu e vrăjmaș al rușilor, că stă vremelnic și că va fi curînd înlăturat, încît nu trebuie ca rușii să trateze cu el. Titulescu a raportat regelui. Acesta ar fi spus că este o copilărie a lui Nae. Titulescu a spus : „Sire, c'est un peu plus, c'est de la trahison !"

• Mihalache vine de la Sinaia, unde a fost masa cavalerilor [ordinului] „Mihai Viteazul". Regele i-a vorbit. I-ar fi spus că : „Era bună părerea d-tale de rîndul trecut să vină liberalii, dar atunci nu era încă momentul". Mihalache a înțeles că va aduce pe Duca.

• Vaida îmi spune că regele m-ar fi făcut pe mine responsabil de chestia Forțu și că ar fi spus : „Trebuie să tragă consecințele...“ Este eterna intrigă a camarilei. În fond, cred că criza e determinată de camarila doritoare de noi afaceri promise de liberali. Regele a fost cîștigat prin sisteme create de manifestele antidinastice, chestia Forțu, Cultul Patriei etc., Garda de Fier și de amenințările liberale cu întrunirea de la 15 noiembrie.

9 noiembrie. Ședința biroului. Vaida se arată furios pe camarilă și propune abținerea de la alegeri. Are o ieșire violentă contra lui Titulescu, care venea de la Sinaia. Îi spune : „D-ta nu trebuie să mergi din pat în pat ! Trebuie să te solidarizezi cu noi. Nu se poate reînvia Partidul Liberal și metodele lui“.

Titulescu a fost la rege. El pretinde că i-a arătat greșeala de a fi lovit astfel pe Vaida, primejdia de a izola Ardealul, și ar fi propus guvern de alegeri.

• Mirto a fost la Sinaia. A fost imposibil să vadă pe rege, care a stat toată noaptea acaparat de d-na L[upescu]. El spune că a fost primit dimineața, la ora 6, după ce regele ieșise din baie. Audiența a durat 7 minute, în care timp regele i-a spus că e definitiv fixat pentru liberali și că Titulescu i-ar fi răspuns că guvernul de alegeri ar fi primejdios.

10 noiembrie. Se răspîndește în oraș știrea că soția lui Puiu D[umitrescu] ar fi încercat să se sinucidă, aruncîndu-se pe fereastră la Sinaia.

• Liberalii par îngrijorați de situație, fiindcă au aflat că audiența lui Vaida s-a amînat pe duminică, cînd vine r[egele] în capitală.

• Se încearcă presiuni [1] pe lîngă Titulescu să nu intre în guvern Duca.

• Duca cere, prin Cesianu, să se întîlnească cu Vaida. Îl consiliez pe primul [ministru], împreună cu Mironescu, să nu-l primească.

• La președinție, o lungă întrevedere între Vaida și Gh. Brătianu. Asist cîteva minute.

[1] Din partea unor fruntași ai Partidului Național-Țărănesc.

• În partid se observă un reviriment spre Maniu. Titulescu, la dînsul acasă, îmi spusese cu 2 zile înainte, privindu-mă fix în ochi : „Scrie ce-ţi spun eu. În şase luni vom avea guvern Maniu şi camarila plecată".

12 noiembrie. Vaida merge în audienţă la ora 12 şi prezintă demisia. Redactată de Mironescu şi modificată puţin de Vaida, spune în esenţă : „Am prezentat în audienţă măsurile ce socotesc necesare pentru ameliorarea situaţiei din ţară. Pentru a lăsa M[aiestăţii] S[ale] putinţa de a decide, prezint demisia şi propun un guvern neutru care să facă alegeri libere". Regele a dat lui Vaida colanul ordinului „Carol".

Vaida a fost apoi la dejun la regină [1], căreia i-a expus situaţia, arătînd că regele a făcut o greşeală să cheme pe Duca. Regina întreabă cum îşi explică această atitudine. Vorbesc apoi de d-na L[upescu]. Prinţul Nicolae spusese cu cîtva timp înainte lui Vaida : „Eu am fost gonit din ţară după ce a venit această femeie ; nu e nimic de făcut pînă ce ea nu va fi îndepărtată".

• Urmează consultările. Iorga nu a venit şi a dictat telefonistului de la palat un răspuns pentru rege. Cam ireverenţios, vorbind despre diferite formule „după gustul regelui".

Seara, la ora 10, a fost din nou primit Duca şi însărcinat cu formarea unui guvern în colaborare cu Gh. Brătianu şi Goga.

• Noi ţinem o şedinţă la Mironescu. Decretăm platforma de retragere. Eu opinez să nu ne abţinem de la alegeri şi să formulăm o platformă pe tema constituţională.

13 noiembrie. Gh. Brătianu şi Goga refuză colaborarea. Iau masa la Titulescu cu Madgearu, Duca şi dr. Costinescu. Formarea guvernului liberal nu e decisă. Sînt încă unele dificultăţi în ceea ce priveşte repartiţia portofoliilor. Brătianu [2] ar vrea pe Tătărescu la interne, camarila pe Franassovici. Se ajunge la Inculeţ ! Regele nu primeşte pe dr. Costinescu şi Pilat.

---

[1] Este vorba de regina Maria.
[2] Este vorba de Dinu Brătianu.

14 noiembrie. Guvernul depune jurămîntul la ora 7,30.

● Noi sîntem întruniţi la M. Popovici. Fusesem însărcinat să redactez manifestul partidului. Textul adus de mine e foarte bine primit. Se discută şi programul. Iar conflict între Mihalache şi Madgearu.

15 noiembrie. Se deschid camerele prin citirea unui scurt mesaj de către Duca.

La ora 4, consfătuirea majorităţilor. Vaida expune evenimentele desfăşurate de un an, arătînd că a urmat metoda persuasiunii ce i-a recomandat Maniu. Această metodă nu i-a reuşit, de aceea depune mandatul de şef şi se retrage. Preşedinţii Costandache şi Şt. [Cicio]-Pop, în cuvinte emoţionante, încearcă inutil să-l determine să revină. Vaida ia din nou cuvîntul, mulţumeşte, arată că e definitiv hotărît şi ridică şedinţa, împiedicînd pe alţii să vorbească. Părăseşte apoi sala. Mihalache fusese solicitat de Mironescu să intervină. A refuzat. Bănuiesc că scontează şefia. Atmosfera, însă, nu este favorabilă. Se vorbeşte deja de Maniu.

Aflu că aseară ar fi fost o discuţie între Vaida şi M. Popovici. Acesta ar fi vorbit de chemarea lui Maniu, ceea ce a determinat pe Vaida la precipitare.

● Goga şi Gh. Brătianu fac declaraţii foarte tari, în care spun că guvernul Duca este guvernul camarilei.

16 noiembrie. Vizitez pe Vaida şi îi mulţumesc pentru încrederea ce mi-a arătat. E şi Tilea de faţă. Ambii ar dori şefia lui Mihalache. Vaida pleacă la Cluj spre a nu se întîlni cu Maniu, care vine la Bucureşti.

● Aflu de la Penescu că Nae Ionescu e supărat pe camarilă din cauza soluţiei ce s-a dat crizei de guvern.

20 noiembrie. Apărut decretul de dizolvare [1]. Alegerile la 20 şi 22 decembrie. La Piteşti mi se depune candidatura şi ocup locul 2 pe listă.

Am stat acolo de la 16 — 19 [noiembrie]. În judeţ, atmosferă foarte bună. Congresul organizaţiei — reuşit.

---

[1] A Adunării Deputaţilor şi Senatului. Conform uzanţelor, după învestirea de către rege noul guvern trebuia să organizeze — la o dată cît mai apropiată — alegeri generale care să-l consacre la cîrma ţării şi să-i asigure majorităţile parlamentare necesare pentru a guverna.

• Văd pe Mironescu. A fost în audienţă la rege. R[egele] se... [1] să explice plecarea noastră. Se agaţă de programul de la C[împu]lung, care ne-ar fi lăsat în vînt! Cînd Mironescu îi vorbeşte de retragerea lui Vaida, r[egele] se mărgineşte să-i spună: „Vaida a fost logic în atitudinea lui". Nici un cuvînt de regret. Referindu-se la alegeri şi la eventualitatea violenţelor, r[egele] se mărgineşte să spună că pleacă la Sinaia şi că r[egele] Boris i-ar fi spus că în această epocă a alegerilor suveranii sînt mai liniştiţi!

• Maniu a venit de 2 zile de la Cluj. Discuţie în jurul şefiei partidului.

21 noiembrie. În birou continuă discuţiile asupra şefiei. Se înlătură mai toate neînţelegerile pe chestiuni de program şi metodă. În ultimul moment, cînd Mihalache cere pline puteri p[entru] disciplină, Maniu pretinde ca excluderea să fie rezolvată [de] comis[ia] ad[ministrativă]. Mih[alache] se supără şi pleacă de la birou.

La prînz ne ducem noi: Andrei, Ghelmegeanu, Ralca şi eu, la Mihal[ache]; îl hotărîm să fie conciliant.

La ora 4, şedinţă Comitet Executiv. Manifestaţii p[entru] Maniu. Costăchescu prezidează şi citeşte scrisoarea lui Vaida care, la refuzul lui Maniu, recomandă călduros pe Mihalache. Maniu ia cuvîntul şi propune tot pe Mihalache. Acesta răspunde cu un reuşit discurs-program. Mih[alache] este astfel proclamat prin aclamaţii şef al partidului. Atmosfera bună.

---

[1] Text lipsă.

1934

1 ianuarie. Alegerile s-au desfăşurat cu obişnuitele abuzuri practicate de liberali [1]. Ei obţin 50%, noi 14% — cu 29 de mandate —, celelalte partide îşi păstrează aproximativ situaţia veche.

● În ziua cînd expiră termenul pentru depunerea candidaturilor, după insistenţele lui Titulescu guvernul dă un jurnal prin care dizolvă Garda de Fier şi o şterge de pe buletinele de vot. Se procedează la arestări în masă. Codreanu dispare şi lasă comanda generalului Zizi Cantacuzino. Avuseseră loc, înainte, sîngeroase incidente cu gardiştii, îndeosebi la Iaşi şi Constanţa. Două ziare: „Calendarul" şi „Cuvîntul" le-au luat apărarea făţiş, devenind adevărate oficioase ale Gărzii de Fier.

● În seara zilei de 29 decembrie, pe peronul gării Sinaia a fost asasinat Duca de către numitul N. Constantinescu, absolvent al Academiei Comerciale şi membru al Gărzii de Fier. El a tras prin spate cinci gloanţe în capul primului ministru. Moartea a fost instantanee. Asasinul a avut complici doi tineri macedoneni: Belimace şi Caranica. Toţi au fost prinşi.

Asasinarea lui Duca produce o vie consternare în opinia publică. Din ţară, însă, vin zilele următoare veşti cum că ţăranii nu ar fi regretat aşa de mult dispariţia şefului liberalilor. Probabil, reflexul abuzurilor din alegeri.

● În noaptea asasinării regele cheamă la Sinaia pe cel mai „vechi ministru", dr. Angelescu, şi îl numeşte primministru.

● Se fac funeraliile naţionale lui Duca. Guvernul, cam speriat, declară stare de asediu, înăspreşte [măsurile re-

[1] Alegerile generale au avut loc în decembrie 1933.

presive] în oraşele centre universitare, cu aplicarea cenzurii.

Represiunea începe cu furie. Este suspendat mai întîi „Calendarul". Se arestează generalul Cantacuzino — care este lovit de prefectul poliţiei —, Nichifor Crainic, Dragoş Protopopescu şi diferiţi fruntaşi ai Gărzii de Fier. Corneliu Codreanu nu este însă găsit. Se fac percheziţii la dl. Gh. Brătianu şi Viorel Tilea. În ziua de 1 ianuarie este arestat la Sinaia şi Nae Ionescu. Ziarul „Cuvîntul" e suspendat.

• Între timp, criza internă din Partidul Liberal se complică. Se adună miniştrii mai bătrîni la dr. Angelescu care, nevrînd să primească şefia partidului, constată că nici dl. Brătianu [1] nu ar avea o situaţie limpede.

Merge o delegaţie la acesta din urmă. Dinu Brătianu anunţă, însă, formal că şefia partidului îi revine în mod firesc.

3 ianuarie. Tătărescu e chemat la Sinaia. După o lungă audienţă la rege, se pare că va fi numit prim-ministru. Strict apoi [regele] primeşte în scurte audienţe [pe] dr. Angelescu şi Dinu Brătianu. Aceştia nu au decît să constate că regele este deja fixat.

La ora 6 e primit din nou Tătărescu, care e numit preşedinte al Consiliului şi depune imediat jurămîntul.

4 ianuarie. Comitetul Executiv liberal proclamă pe Dinu Brătianu şef al partidului.

• Văd pe Cristescu, care îmi spune că Siguranţa cunoştea intenţiile Gărzii de Fier de a asasina pe Duca, şi acesta fusese prevenit. Însăşi persoana atentatorului era cunoscută. Organele subalterne au fost însă lipsite de vigilenţă în ziua atentatului şi, de altfel, însuşi Duca înfrînsese prescripţiile.

Atentatul a fost pregătit în casă la generalul Zizi Cantacuzino, unde a stat şi Codreanu. Fiind descoperit acolo de însuşi Cristescu, acesta a propus o percheziţie şi arestarea, dar s-a opus Duca spre a nu face scandal. Codreanu, prevenit apoi de Puiu D[umitrescu] — prin Virgil Ionescu —, a dispărut de acolo.

[1] Este vorba de Dinu Brătianu.

Se pare că Puiu D[umitrescu] face un joc periculos. El încearcă acum apropierea de gardă, pentru a teroriza pe d-na L[upescu]. În ajunul dizolvării a sfătuit pe Codreanu să ceară audienţă la rege. Suveranul a refuzat, însă, a-l primi. Există o convorbire telefonică între Savel R[ădulescu] şi Titulescu în noaptea după atentat. Titulescu a acuzat pe Puiu D[umitrescu] şi a spus : „Să se descurce acest domn cum poate acum". Se pare că iar a intervenit o răceală între rege şi Puiu.

Mi se spune că colonelul Marinescu şi generalul Dumitrescu, care erau şi ei pe lista proscrişilor gărzii, au făcut acte de adevărată platitudine faţă de aceştia, luînd contact cu membri ai gărzii. Ce laşitate ! M.S. r[egele] nu a venit la înmormîntarea lui Duca, fiind consiliat de Siguranţă, care prevedea un nou atentat.

5 ianuarie. Guvernul se reconstituie în vechea formaţie, cu înlocuirea d-lui Dinu Brătianu prin Victor Slăvescu. Titulescu a sosit în ţară. Cenzura, însă, a oprit publicarea ştirii.

6 ianuarie. Mă cheamă la telefon noul prim-ministru, Tătărescu, şi mă roagă să-l vizitez la preşedinţie, avînd a-mi da un mesaj pentru Mihalache, care e la Dobreşti. Chestia, spune el, este foarte urgentă.

La preşedinţie întîlnesc mai întîi pe Savel R[ădulescu], care-mi spune în treacăt că Titulescu şi el nu vor intra în guvern pînă ce mai întîi nu se vor limpezi lucrurile la palat : „Nu se poate pune ordine în politica externă cîtă vreme nu e ordine internă". Face apoi aluzie la Puiu D[umitrescu]. Înţeleg că e în conflict cu regele.

Intru la Tătărescu, care-mi spune că doreşte o destindere între partide : „Sîntem ultima ţară în care lumea politică se mănîncă astfel. Din această cauză au crescut curentele anarhiste. Am dorit demult raporturi normale. Poate acum, după moartea lui Duca, să se realizeze aceasta în interesul ţării. Lăsaţi-mă să guvernez cel puţin pînă la toamnă, căci astăzi nu se mai poate dura ca altădată. Dacă sînt obligat să plec peste trei luni, atunci în orice caz nu veniţi voi, deci aveţi interes şi voi la o destindere. Recunosc că ar fi o piedică : unele excese întîmplate în alegeri. Sînt gata să dau satisfacţie, invalidînd unele alegeri ale senatului. Desigur, nici voi nu veţi cere prea mult, nici eu

nu voi oferi prea puţin. Să aducem harta politică pe masă. Dacă credeţi că se poate, eu — care odinioară am făcut o ofertă similară d-lui Vaida — aş fi foarte fericit să stabilim o înţelegere între cele două mari partide. Dv. reprezentaţi ce reprezentaţi, noi de asemenea. Ne-am putea înţelege pe liniile mari ale unei politici de stat, pe o decadă de pildă. Aţi făcut şi voi greşeli, pentru că cel puţin unii din voi — Tilea, de exemplu — aţi încurajat şi aţi finanţat garda şi pe Nae Ionescu. Trebuie jugulată această mişcare. Cum ai văzut, l-am arestat pe N[ae] I[onescu]. Am mînă liberă de la rege. I-am spus : «Sire, eu sînt în măsură să cunosc mai bine mediul în care trăiesc. Dacă M[aiestatea] Voastră are încredere în mine, să mă lase să lucrez cum socotesc eu ; dacă M[aiestatea] Voastră nu are încredere în mine, eu las locul pe care nu l-am rîvnit». Regele mi-a spus : «Ai toată încrederea mea»".

Îi răspund lui Tătărescu : „Am ascultat cu atenţie la propunerea ce mi-ai făcut şi voi transmite-o mîine d-lui Mihalache cît de fidel posibil, atît în textul cît şi în spiritul ei. Desigur că dl. Mihalache este acela care vă va da răspunsul partidului nostru. Fiindcă, însă, pe lîngă comunicarea propriu-zisă aţi adăugat unele comentarii pentru mine, să mi se dea voie să spun — cu titlu personal — următorul lucru : eu cred că ar fi existat o stare de spirit prielnică unei destinderi, fiindcă unii din noi am fost de părere că după naţional-ţărănişti să vină liberalii la guvern. Trebuie să subliniez, însă, cum ai recunoscut şi d-ta, că felul cum s-au făcut alegerile a creat o stare de spirit la noi şi în ţară cu totul specială. De pildă, am să-ţi relev un fapt. D-ta ştii cît am regretat noi pe Duca. Ei bine, totuşi — în ţară, la sate — ţăranii spun : va fi fost un om bun Duca, păcat de dînsul ca om, dar faţă de bătăile şi schingiuirile ce am pătimit noi moartea capului liberalilor a fost o pedeapsă a lui Dumnezeu. Relev aceasta, ca să vedeţi ecoul alegerilor. În al doilea rînd, d-ta faci o greşeală cînd crezi că noi nu am dat atenţie mişcărilor extremiste. Deja «Viitorul» ne-a atacat ieri pe această chestiune şi faptul nu e de natură să îmbunătăţească raporturile. Aveţi dosarele la îndemînă, consultaţi-le şi veţi vedea că am luat aceleaşi măsuri ca şi dv. Dar magistratura nu a înţeles şi nu a dat concursul. Nu s-a reuşit cu

violența. Dar d-ta ești sigur că veți reuși ?" „Știu și recunosc, de aceea vom schimba mai în urmă tactica".

Mă scol să plec. Tătărescu adaugă : „Te rog și personal pe d-ta, în partidul dv., să contribui a crea o atmosferă favorabilă destinderii. Desigur că în partidul dv. sînt mai multe curente, ca și la noi. Dar noi, din generația mai tînără, trebuie să avem o altă înțelegere a marilor interese de stat". Încă o dată îi spun că voi transmite comunicarea d-lui Mihalache și ne despărțim.

● Sînt la Ghelmegeanu, unde vine dr. Blumenfeld. Ne spune că atitudinea lui Titulescu inspiră serioase îngrijorări. Venind din străinătate, a descins la gara Mogoșoaia, unde a fost primit de Dinu Brătianu, Dimitriu, Sassu și alți dintre bătrîni [1].

Titulescu s-a întîlnit seara cu Tătărescu și i-a spus : „Eu sînt gata să intru în guvernul d-tale ca să dau o lecție cuziștilor din țara aceasta, arătînd că cu statele mele de serviciu primesc să intru în guvernul unui om tînăr ca d-ta, dar cu condiția să fie înlăturate cinci persoane : Puiu D[umitrescu], g-ral Dumitrescu, Gabriel Marinescu, g-ral Stîngaciu și g-ral Uică".

---

[1] Pentru a se înțelege unele evenimente politice consemnate de autor în anii 1934—1938, reamintesc că în Partidul Național-Liberal se confruntau — de altfel încă din perioada anterioară — două orientări : prima, a „bătrînilor liberali", era promovată de cadrele centrale și locale fidele îndeobște familiei Brătianu și strîns legate de grupul financiar din jurul Băncii Românești ; a doua, a „tinerilor liberali", exprima interesele unei părți din cadrele centrale și locale cu tendințe centrifuge, ele neavînd de regulă relații prea intime cu capitalul brătienist. Conceptual și programatic, confruntarea dintre „bătrîni" și „tineri" se înfățișa ca o luptă intestină între tendințele conservatoare, rigide, ale primilor și tentativele de adaptare a partidului la noile realități făcute de ultimii. Diferențele de vîrstă între exponenții celor două orientări nu erau atît de marcante pe cît păreau să indice titulaturile lor. Pînă la asasinarea lui I. Gh. Duca, în Partidul Liberal și în guvernele respective precumpăniseră constant „bătrînii", ceea ce contribuise la înăsprirea divergențelor, căci „tinerii" se considerau nedreptățiți și ținuți departe de posturile superioare spre care aspirau. Pentru a slăbi Partidul Liberal, regele a profitat de dispariția lui Duca pentru a propulsa în prim-plan gruparea tinerilor, în frunte cu Gheorghe Tătărescu. Obligat față de palat și dependent substanțial de bunăvoința suveranului, guvernul Tătărescu s-a raliat tot mai mult politicii lui Carol al II-lea, îndepărtîndu-se de linia tradițională, brătienistă, a P.N.L. Ca urmare, relațiile dintre „bătrîni" și „tineri" s-au agravat iar capacitatea P.N.L. de a frîna tendințele dictatoriale ale regelui s-a diminuat substanțial.

Tătărescu : „Eu nu pot face aceasta. Eu sînt continuatorul angajamentelor şi propunerilor lui Duca".

Titulescu : „Da, dar de atunci a intervenit un cadavru, acela al lui Duca".

Titulescu a plecat astăzi la Sinaia, spre a se prezenta regelui. Îi va pune hotărît condiţiile sub forma de a fi împlinite într-un termen, de o lună de pildă. Nu speră, însă, ca regele să agreeze, şi pentru această ipoteză şi-a preparat o notă pentru toate agenţiile în care vorbeşte de nevoia de a avea mîinile libere guvernanţii care au şi răspunderea.

Blumenfeld spune că era la Titulescu cînd s-au anunţat Inculeţ şi Franassovici. Titulescu a exclamat : „Ce vor de la mine domnii aceştia ? Nu am pentru d-lor decît un sfert de oră !"

Blumenfeld ne povesteşte cum s-au desfăşurat lucrurile cînd s-a dizolvat garda. Titulescu a ridicat chestiunea şi a cerut ca regele să semneze decret pentru a arăta străinătăţii că în această chestiune nu există echivoc la palat. Duca, însă, a vrut jurnal al Consiliului [de Miniştri], pentru a întări ; juriştii i-au spus că un decret nu poate fi susţinut şi în faţa justiţiei ca act de guvernămînt, şi apoi el e dator să acopere pe capul statului. Regele, crezînd că Titulescu nu va semna jurnalul şi că Duca nu va vrea decret, [a sperat că] chestia va fi amînată. Titulescu a stăruit din nou şi a reuşit. Dar tot ce se vorbea cu regele, a doua zi apărea în „Cuvîntul", probabil prin Puiu D[umitrescu]. Codreanu a fost anunţat de Gavrilă Marinescu — după informaţiile [parvenite] lui Titulescu — şi a dispărut.

• Serbările Bobotezei se desfăşoară fără participarea regelui şi autorităţilor. Camerele sînt prorogate pînă la 31 ianuarie. Între timp, spre a se evita venirea regelui la Bucureşti, M.S. regele, într-un interviu apărut în presa străină şi pe care cenzura l-a lăsat... spune că nu e adevărat că ar fi împiedicat să iasă din palat !

• Tot Blumenfeld povesteşte că Duca i-ar fi spus următoarele : „Am fost vizitat de d'Ormesson, ministrul Franţei, care mi-a comunicat că Tilea s-a dus la dînsul din partea lui Vaida să-l asigure că atitudinea, atît a sa cît şi a palatului, faţă de Garda de Fier nu însemnează o schimbare a politicii României faţă de Franţa. Tilea a

spus că «este autorizat să comunice aceasta»". Duca adaugă, la rîndu-i, că verificînd prin mijloacele sale la palat această chestiune, a „avut confirmarea".

7 ianuarie. Merg la Mihalache, la Dobreşti, cu Răducanu şi Ghelmegeanu să comunic mesajul din partea lui Tătărescu. Mă autorizează să-i răspund că „l-am găsit în dispoziţie foarte puţin favorabilă din cauza alegerilor şi că o destindere nu poate fi pregătită numai prin unele invalidări la senat şi prin pedepsirea unor magistraţi şi ofiţeri ce se vor fi dovedit vinovaţi în alegerile generale". În general Mihalache pare dispus a duce o luptă serioasă, Tătărescu nu-i inspiră nici o încredere.

Pe cînd eram la Dobreşti ne telefonează Blumenfeld şi Gafencu, spunînd că regele ar fi primit condiţiile lui Titulescu.

Mihalache ne vorbeşte şi de reorganizarea partidului. Ar vrea să declare perimat biroul partidului şi să lucreze cu sfatul parlamentar pînă la congres. Vrea să înlăture de la conducerile organizaţiilor pe Mironescu la Romanaţi, Vlad la Hunedoara şi Şt. [Cicio]-Pop la Arad, poate şi [pe] Mihai Popovici la Satu Mare — fiindcă au pierdut alegerile.

8 ianuarie. Noi observaţii. Regele ar fi revenit, îndeosebi asupra schimbării g[ene]ralului Uică de la Ministerul Armatei. Titulescu, însă, persistă în punctul lui de vedere. Ameninţarea cu exemplul Iugoslaviei [1] n-o ia în serios. Pretinde că regele Alexandru ar fi spus regelui nostru : „Poţi să îmi ceri orice, afară de formula pe care am întrebuinţat-o eu, fiindcă atunci nu vei mai putea ieşi pe stradă" !

10 ianuarie. Titulescu intră în guvern şi dă un interviu în care spune că „trebuiau satisfăcute anumite exigenţe ale voinţei de stat — şi astăzi sînt" !

Se pare că nu a obţinut decît înlocuirea celor doi, Dumitrescu şi g-ral Stîngaciu, care de altfel demisionaseră singuri. Curioasă situaţie a avut Stîngaciu. Numit, e adevărat, prin încrederea regelui, el era în fond cel mai aprig adversar al camarilei. Om onest şi integru. Nu era, însă,

[1] Unde exista un regim dictatorial monarhic.

pentru conducerea Siguranței. Și totuși, el a fost înlocuit ca om al camarilei...

• Vine Tilea. Îmi spune că în fond îndepărtarea Dumitreștilor este mai mult opera d-nei L[upescu], deci camarila creștină a fost înfrîntă de cealaltă, semită! Constat că Mirto a fost la Sinaia, la rege. El a lucrat astfel ca Titulescu să nu aibă un prea mare succes! De aceea regele, după ce la început cedase complect, a revenit în parte apoi.

În ceea ce privește situația în partid, Tilea îmi spune că Maniu este foarte amărît de eșecul electoral din Ardeal, că ei, vaidiștii, vor să sprijine pe Mihalache, dar Vaida să ia președinția partidului din Ardeal (comitetul provincial). Vaida a declarat că va intra ca ministru de resort (sănătatea) într-un guvern Mihalache. Tilea contestă, în fine, că ar fi vorbit cu d'Ormesson.

• Ghelmegeanu deține de la Mirto că regele i-ar fi propus acestuia să ia locul de ministru al palatului!?

• Vorbesc la telefon cu Madgearu de la St.-Moritz. Îmi spune că regele și guvernul au o presă foarte proastă în străinătate. Toate ziarele laudă atitudinea lui Titulescu.

• Represiunea împotriva Gărzii de Fier continuă. Îmi spune Cristescu că sînt pînă acum arestate peste 2 000 de persoane. Codreanu nu a fost prins pînă acum. E de semnalat, însă, că în țară — probabil ca un ecou al brutalităților din timpul alegerilor — foarte multe persoane, țărani și intelectuali, își exprimă într-o formă sau alta satisfacția pentru asasinarea lui Duca. Se fac, din această cauză, foarte multe arestări și procese.

13 ianuarie. Văd pe Mironescu, care îmi relatează ceea ce deține de la Titulescu. Titulescu a telefonat din primul moment după asasinarea lui Duca lui Savel, spunîndu-i că nu mai merge, trebuie schimbată atmosfera de la palat. A făcut aceasta fiindcă știa că notele telefonice se comunică la rege. Întorcîndu-se în țară, s-a dus la rege și i-a spus: „Sire, eu nu pun nici o condiție, dar eu previn pe M[aiestatea] Voastră că fără înlăturarea persoanelor din anturaj nu se poate crea o atmosferă liniștită în țară. Spun acestea și pentru interesul țării, și al M[aiestății] Voastre". Regele a acceptat tot și a spus că va vorbi cu Tătărescu pentru a face formele.

Tătărescu a fost în audienţă şi la înapoiere i-a spus lui Titulescu că regele i-a vorbit foarte vag de unele lucruri. Nici o dispoziţie precisă. A cerut ca Titulescu să meargă din nou (peste 2 zile) în audienţă.

De data aceasta regele l-a primit în picioare, nu i-a dat mîna şi pe un ton imperativ i-a spus : „Eu, regele ţării, îţi ordon să intri în guvern. Eu nu pot primi condiţii. Asemenea lucruri privind oamenii mei de serviciu nu s-au cerut nici sub vodă Ştirbey“ [1]. Titulescu a surîs şi a răspuns : „Nu am nimic de zis, sire, în ceea ce priveşte măsurile pe care voiţi să le luaţi. Nu mă privesc. Însă, personal, eu nu pot decît să plec în străinătate, să-mi cîştig existenţa cum voi putea“.

A plecat de la audienţă fără ca regele să-i fi întins mîna. O dată întors la Bucureşti şi fiind extrem de îngrijorat, a chemat pe Ciolac Antić, ministrul Iugoslaviei, şi i-a încredinţat toate documentele personale ce mai avea aici — cele mai multe le are în safe la Londra —, rugîndu-l să i le păstreze.

În ziua următoare Tătărescu a plecat la Titulescu, rugîndu-l să meargă din nou la rege. El nu a vrut. Între timp i-a telefonat chiar regele şi l-a chemat. S-a dus. De data aceasta regele l-a primit bine şi s-a scuzat de scena precedentă, spunîndu-i că era suferind şi plictisit. Titulescu răspunde că în condiţiile acestea, ce încredere mai poate avea în el : dacă mîine regele va fi din nou indispus etc. Regele i-a spus că convine la schimbarea Dumitreştilor. În ceea ce priveşte pe generalul Uică, îl ia asupra lui primul ministru, iar în ceea ce priveşte pe Gabriel Marinescu regele a spus textual : „Acesta reprezintă garda mea personală, atîta lucru nu pot avea şi eu pentru siguranţa mea ?“ Titulescu a răspuns că e convins că e o greşeală, dar nu insistă. Se pare că Titulescu a luat o notă scrisă de la rege, ca să fie sigur !

Titulescu se plînge că între prima şi a doua audienţă ar fi mers Mirto la rege şi l-ar fi încurajat în rezistenţă.

Titulescu crede că guvernul nu poate merge. Nu are nici o stimă pentru Tătărescu, care nu reprezintă nimic. E

[1] Aluzie, probabil, la Barbu Ştirbey, cu care Carol avusese numeroase conflicte ca prinţ moştenitor pe tema anturajului său, recrutat adeseori din elemente dubioase şi compromiţătoare.

îngrijorat şi de situaţia generală din ţară, şi de situaţia coroanei ! Oarecum regele a ieşit micşorat din această chestiune. E înfricoşat şi aproape nu mai vrea să iasă din castel. Măsuri militare de pază extraordinară.

• Generalul Rizeanu a fost numit comandant al jandarmeriei în locul g[ene]ralului Dumitrescu.

18 ianuarie. Mă vizitează generalul Stîngaciu, care-mi spune că a dus acum cîtva timp regelui un raport asupra unui complot ce s-ar urzi de către generalii Dragu şi Rădescu (poate cu ştirea gl. Averescu) pentru suprimarea vieţii suveranului. Regele a fost foarte impresionat. Într-o audienţă la ministrul Inculeţ, generalul Dragu — arătînd fotografia regelui, în perete — i-ar fi spus : „Nu mai este nimic de făcut cu el"... Şi ministrul nu a raportat.

Tot Stîngaciu îmi povesteşte că regele nu mai iese singur noaptea pe stradă, ci urmat de o maşină în care se află colonelul Dimiu şi şase gardieni publici ; merge în garsoniera închiriată de maiorul Teodoru (cumnatul lui Puiu D[umitrescu]).

• Presa vorbeşte insistent despre întrevederea dintre Argetoianu, Goga, Iunian, Lupu şi proiectul unei uniuni a partidelor mici în vederea unei eventuale ascensiuni la guvern.

22 ianuarie. Cristescu îmi spune, din partea lui Bianu, că regele a fost afectat aflînd că Maniu nu vine la 24 ianuarie. Îmi cere să comunic acestea lui Maniu.

24 ianuarie. Masa cavalerilor decoraţi cu ordinul „Ferdinand". Lipsesc general Averescu şi Maniu. Participă Iorga şi Vaida.

25 ianuarie. Sosesc regele Boris şi regina Ioana.

• Maniu, care nu a vrut să participe aseară la recepţia de la palat, soseşte în Bucureşti pentru a vorbi la radio despre „unire". Îl vizitez. Mă felicită pentru succesul electoral de la Argeş. Mă întreabă dacă Dumitreştii (Puiu şi generalul) au plecat. Asemenea, despre Gabriel Marinescu. Îmi spune că se vorbeşte în cercurile familiei primului ministru de înlocuirea lui cu colonelul Tătă-

rescu [1]. De asemenea, Maniu se interesează de situaţia de la liberali. Crede că ei se vor împăca între ei şi, din acest punct de vedere, pot sta şi patru ani. Nu e, însă, în interesul ţării, fiindcă nu pot face nimic.

26 ianua e. Vizitez pe dl. Vaida, care a participat la recepţia decoraţilor cu ordinul „Ferdinand". Îmi spune că regele l-a întrebat ce crede despre Tătărescu.

— Cred că după moartea lui Duca nu mai este nici un om în Partidul Liberal cu care să pot vorbi serios. Dintre toţi, Tătărescu e mai bun.

— Nu este aşa ? adaugă regele.

— Totuşi, e prea tînăr a din subsecretar de stat să devină prim-ministru. Cred că şi el se simte cam rău în pielea aceasta... dar cu timpul se va deprinde. În orice caz, sire, eu am avut o satisfacţie, fiindcă după ce am căzut de la putere din cauza unei circulare confidenţiale pentru numirea naţionaliştilor în întreprinderile româneşti [2], am văzut actualul guvern dînd făţiş un jurnal al Consiliului de Miniştri în acelaşi sens !

Regele adaugă apoi :

— Cred că va fi linişte deocamdată în cameră şi îi veţi lăsa să treacă repede legile ce au.

— Sire, după ce au fost în ţară atîţi oameni bătuţi, arestaţi, furaţi, nu se poate să nu li se dea o satisfacţie cel puţin parlamentară !

Vaida îmi spune apoi că în vizita de plecare, după căderea de la guvern, Puiu D[umitrescu] l-a întrebat : „Ce crezi, d-le Vaida, cînd trebuie să mă retrag eu ?" „Desigur, nu acum imediat, dar după alegeri ai putea să te duci într-un post în diplomaţie". „Asta nu ! Nu fac eu pofta d-lui Maniu !" Apoi Vaida i-a reproşat că a primit pe Forţu şi pe codreniști. Din momentul ce aceştia şi-au zis că pot merge direct la palat, nu s-au mai adresat guvernului şi astfel nu s-au putut vedea venind cu căciula în mînă !

Vaida spune că va trebui în cameră să ne explicăm pe chestia acuzaţiunilor ce ni se aduc că am fi sprijinit Garda

[1] Fratele lui Gheorghe Tătărescu.

[2] Se prevedea angajarea cu prioritate a persoanelor de origine română.

de Fier, dar va trebui să fim atenţi pentru a nu ne desolidariza de ideea naţională de care, orice s-ar întîmpla, va trebui să ţinem seama. Noi am ţinut contact cu studenţimea pentru a o coaliza, dar aceasta prin măsuri utile ca : căminuri, cooperative de consum, dispensare etc.

În fine, îmi spune că s-a înscris printre apărătorii lui Nae Ionescu, împreună cu Iorga şi Goga. Asemenea, ştie direct de la mareşalul Prezan că îl va apăra.

• Cercetarea asasinatului lui Duca fiind trecută în competenţa instanţelor militare, ministrul Apărării Naţionale a semnat ordonanţa de trimitere în judecată a lui N. Constantinescu pentru asasinat, Belimace şi Caranica pentru complicitate. Apoi, [pentru acţiuni] contra siguranţei statului, pe toţi fruntaşii mişcării Gărzii de Fier în cap cu generalul Zizi Cantacuzino, Stelescu, Cotiga, Nichifor Crainic, Dragoş Protopopescu etc. Asemenea, pe Nae Ionescu pentru instigaţiune la complot.

27 ianuarie. Văd pe Mironescu, care spune că la recepţia decoraţilor cu „Regele Ferdinand", regele i-a vorbit de destindere şi linişte în parlament. Mironescu a replicat că nu e posibil în urma celor întîmplate în alegeri. Spune că guvernul e slab şi, în condiţiile de astăzi, nu se poate ocupa de nimic serios. Ar fi momentul să se încerce un guvern naţional. Regele recunoaşte că guvernul e slab şi că ar fi momentul să se încerce ceva, dar adaugă că nu e posibil.

Prinţul Nicolae, în timpul convorbirii cu Mironescu, a sus că el are „soluţia" asupra situaţiei, dar nu ne va spune decît atunci cînd i se va cere. În tot timpul face aluzii defavorabile regelui.

Iorga a vorbit în favoarea lui Nae Ionescu. Regele ar fi promis să intervină.

Mironescu îmi spune că regele a fost foarte atent cu Vaida tot timpul.

Îmi arată o scrisoare ce a primit-o, la care e ataşată copia unei adrese către rege şi primul ministru semnate de Garda de Fier. Se cere retragerea guvernului liberal şi plecarea d-lui Titulescu, sub ameninţarea de „a da foc Căii Victoriei", tuturor locuinţelor miniştrilor ; îndeamnă pe rege „să se mute la Sinaia".

29 ianuarie. Văd pe Mihalache, care îmi spune că la recepţia regelui Boris, la Sinaia, pe cînd se întreţinea într-un colţ cu Tătărescu vede pe rege îndreptîndu-se drept spre ei. Tătărescu reproşase lui Mihalache articolul vehement pornit contra guvernului şi îl întrebase de ce nu îi acordă puţin timp pentru ca să vadă ce poate face. Mihalache îi răspunsese că sînt slabi, dezorientaţi şi roşi de discursuri.

Regele : „Fiindcă v-am văzut împreună şi bănuiesc despre ce aţi vorbit, am venit să-ţi adresez şi eu, Mihalache, apelul pe care ţi l-a adresat Tătărescu. Faceţi puţin credit. Este şi el tînăr şi trebuie ajutat !"

Mihalache : „Să-mi permiteţi, sire, să vă arăt ce i-am răspuns eu" — şi reproduce reproşul că nu s-au pedepsit cei vinovaţi (cazul Rujinski etc.).

Regele : „Aici are Mihalache dreptate, trebuie pedepsit, i-am spus-o în mai multe audienţe. Din moment ce au fost ordine precise, cei care nu le-au executat trebuie pedepsiţi".

Mihalache : „Sire, G[heorghe] T[ătărescu] nu va putea face nimic, pentru că aceia sînt partidul şi ar trebui să se autoflageleze".

Regele : „Îl voi ajuta eu. Trebuie pedepsiţi, şi mă pun eu garant pentru aceasta".

Mihalache : „Nu ştiu dacă dl. Tătărescu poate primi această situaţie. Ar trebui d-sa să acopere pe M[aiestatea] Voastră, nu invers".

Regele : „Nu, nu ! Trebuie luate măsuri, şi eu sînt garant".

5 februarie. Madgearu îmi spune că Titulescu ar fi demisionat. La ultima audienţă, înainte de a pleca la Belgrad pentru semnarea pactului balcanic, i-a spus regelui că nu mai poate continua, apoi nu se înţelege cu Tătărescu, în fine se pregăteşte achitarea lui Nae Ionescu cu asentimentul însuşi al regelui. Ceea ce va întări în străinătate [...] [1] contra noastră pe chestia politicii hitleriste. În fine, fiindcă nu a fost arestat Codreanu, ca o ultimă favoare a cerut regelui să semneze decretul de numire a lui Savel Rădulescu la Londra. Regele tot timpul a protestat, ară-

[1] Cuvînt ilizibil.

tînd dragostea lui pentru Titulescu, dar la sfîrşit i-a scăpat o reflecţie : că Savel nu ar putea lucra cu alt ministru ! În cele din urmă a semnat decretul. Cu prilejul audienţei d[octo]rului Costinescu, regele ar fi spus că va trece la Externe Victor Antonescu.

Madgearu îmi spune apoi că Vaida a avut zilele trecute cu Argetoianu o masă la Tilea. I-ar fi spus lui Argetoianu că este acum nevoie de o mînă forte. Argetoianu nu i-a răspuns.

În timpul guvernării Iorga, regele i-a spus odată lui Argetoianu să se întîlnească cu Vaida, care ar avea o serie de idei interesante care îi plac ! A avut loc şi atunci o masă, la Mihai Popovici. De data aceea a fost Vaida rezervat.

8 februarie. Madgearu a ridicat în biroul partidului chestiunea Tilea, cerînd să i se pretindă hotărît să nu mai întreprindă nici o acţiune politică în afară de însărcinările partidului.

9 februarie. Se semnează la Atena pactul balcanic [1].

• Gafencu spune că a vorbit cu Angelescu, fostul guvernator [al Băncii Naţionale a României], care este neliniştit de acţiunea începută contra lui Tilea. Ea va provoca o atitudine a lui Vaida. Angelescu a vorbit cu regele, care i-ar fi spus că nu admite doamnei L[upescu] să se ocupe de chestiunile politice, dar nu admite nici ca oamenii politici să se ocupe de d-na L[upescu]. Liberalii, prin Tătărescu şi Franassovici, ar fi de acord cu acest punct de vedere. Regele ar ţine cu orice preţ să se prelungească guvernarea liberală.

---

[1] Acest act a marcat încheegarea noii alianţe regionale defensive antirevizioniste — Înţelegerea Balcanică — la care au aderat România, Iugoslavia, Turcia şi Grecia. Pactul politic semnat la 9 februarie prevedea, în esenţă, că statele aderente se angajau să îşi garanteze mutual securitatea frontierelor lor balcanice şi să se concerteze pe arena internaţională, la Liga Naţiunilor şi în afara ei, asupra tuturor măsurilor de interes comun. În conformitate cu angajamentele asumate, ulterior s-au parafat convenţiile militare „în trei" (româno-turco-iugoslavă, în noiembrie 1935) şi „în patru" (româno-turco-iugoslavo-greacă, în noiembrie 1936). Invitate să adere la Înţelegerea Balcanică, guvernele albanez şi bulgar au refuzat (primul de teama represaliilor Italiei fasciste, iar cel de-al doilea datorită scopurilor revizioniste pe care le urmărea).

11 februarie. Mihalache vede pe regina Elisabeta, după dorința acesteia. Vorbesc deschis despre d-na L[upescu] și situația regelui. Regina spune că va vorbi și ea regelui despre d-na L[upescu]. Mihalache află prin Scanavy (omul reginei E[lisabeta]) că membrii familiei regale sînt preocupați de situația regelui, dar mai mult în speranța de a se ajunge la o regență cu regina Maria. Probabil este și mîna lui Stirbey la mijloc. Mihalache are informații că regele s-ar gîndi la dictatură în cazul cînd ar fi obligat să se despartă de Tătărescu. Pe Titulescu îl socotește republican și pe Mihalache asemenea, prin influența acestuia ! Regina Elisabeta, primind pe Duca după venirea la guvern, i-a spus : „Știu că a trebuit să faci sacrificii !" Aluzii la contactul cu d-na L[upescu] (Mihalache).

14 februarie. Am o explicație cu Mihalache, care a fost nemulțumit că în sfatul parlamentului [1] m-am opus de a se înscrie în declarația la mesaj a partidului un pasaj privitor la modificarea regimului democratic [2]. Am socotit că nu e oportun acum. Mihalache a înțeles că eu sînt contra oricărei modificări a constituției și a sistemului extraparlamentar.

19 februarie. Înmormîntarea lui Cicio Pop, la Arad. I se fac funeraliile naționale.

24 februarie. Ședința Comitetului Executiv al Partidului N[ațional]-Ț[ărănesc]. Se votează noul statut.

27 februarie. Am o întrevedere cu Mihalache. Îmi povestește audiența la rege. A spus regelui : „Se vorbește că M[aiestatea] Voastră s-ar gîndi la dictatură". Regele l-a oprit brusc și i-a spus categoric că nu se gîndește la așa ceva ; că înțelege guvernarea prin partide, dar la fiecare partid judecă acțiunea după randamentul ei. Întreabă pe Mihalache ce mai e în partid. Acesta răspunde că reorganizează partidul și în ce privește pe Maniu și Vaida vrea să-i asocieze pe amîndoi la răspundere, spre a nu avea o politică de la Bădăcin și alta de la Valea

[1] Sfatul parlamentar era format din grupul de deputați și senatori național-țărăniști.

[2] Se avea în vedere o adaptare a sistemului parlamentar la concepția „statului național-țărănesc".

Seacă. Mihalache îi spune regelui că roagă cînd are de cerut informaţii de la Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc] să-l cheme pe şef, nu alte persoane. Regele îi reproşează că vine rar la palat şi-i cere să-l vadă mai des. Mihalache i-a vorbit de activitatea regiilor autonome. Regele, semnalînd unele nereguli, se declară totuşi partizanul lor şi spune că a reţinut legea guvernului în contra regiilor.

Mihalache spune că a avut o explicaţie drastică cu Maniu în prezenţa lui Mihai Popovici şi Madgearu. Maniu voia să ajungă la o ruptură definitivă cu Vaida. Mihalache l-a repezit, spunîndu-i că probabil urmăreşte să întreprindă o acţiune. Îl previne că ştie că el şef de paie nu înţelege să fie şi că va conduce partidul aşa cum crede el. Maniu combătuse declaraţia noastră la mesaj şi ceruse să luăm o atitudine contra camarilei.

● Guvernul se remaniază cu intrarea d[octo]rului Costinescu, cu C. Xeni [1].

1 martie. Mironescu vorbeşte contra înţelegerii cu Lupu. Spune că Maniu o agreează probabil ca să scape de un adversar în chestia Skoda şi ca să aibă în partid un om de manevră contra lui Vaida. Mironescu crede că trebuie să fim circumspecţi şi să nu ne încurcăm cu Lupu.

● Blumenfeld îmi spune că din cercuri guvernamentale a avut informaţii că regele a fost impresionat de audienţa lui Mihalache, care a fost dîrz. Îmi spune apoi că regele ar fi cerut lui colonel Marinescu să-şi justifice averea.

3 martie. Mihalache îmi spune că a avut o întrevedere cu Lupu în privinţa fuziunii. D[octo]rul face impresia că este obosit şi ar vrea să lichideze. Nu ridică obiecţiuni nici relativ la program, nici la chestia de persoane. Pare somat de partizanii săi. Nu a dat un răspuns definitiv. Sub pretextul de a-şi consulta comitetul, a amînat pînă după audienţa la rege.

Mihalache spune că i-a vorbit Vaida la telefon, recomandîndu-i să nu se grăbească în chestia Lupu.

---

[1] Remanierea a avut loc la 26 februarie. C. Xeni a devenit ministru de stat, iar dr. I. Costinescu ministru al Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale.

• Mironescu mă cheamă la el şi îmi vorbeşte din nou de chestia Lupu. Teama de a nu provoca o ruptură cu Vaida.

5 martie. Se răspîndeşte zvonul în toate cercurile că vom avea în curînd o criză de guvern şi că generalul Averescu va fi chemat la putere.

• Dr. Blumenfeld ne spune că Argetoianu a fost în audienţă la rege şi i-a spus că guvernul a promis scăderea de impozite, iar proiectul depus prevede în realitate o sporire. Îi spune că e nevoie de o întărire a guvernului.

Regele : „Cu cine să-l întăresc ?"

Argetoianu spune apoi regelui că se face ecoul zvonurilor despre dictatură. Regele dezminte, vorbeşte apoi despre Vaida şi Averescu. Pare însă mai puţin entuziasmat decît înainte pentru Vaida.

• Xeni a fost în audienţă la rege, care nu şi-a ascuns scepticismul în ceea ce priveşte succesul acţiunii guvernului. Regele a vorbit de ecoul puternic pe care l-a avut în opinia publică tineretul, faţă de greutatea cu care partidele vechi s-au constituit.

• Dr. Lupu merge în audienţă şi informează pe rege despre fuziune. Regele i-a vorbit despre corporatismul lui Manoilescu. Lupu a replicat că înţelege să vorbească despre corporatismul lui Mussolini, dar despre un om compromis în atîtea afaceri, nu ! Regele întreabă ce crede despre mareşalul Averescu. Lupu răspunde : „Sire, ce să vorbesc cu Măria Voastră despre un om care mi-a spus mie că M[ăria] Voastră sînteţi un «uzurpator» !"

• Nae Ionescu este liberat la ora 6 din ordinul generalului Ionescu şi fără ştirea guvernului. Este arestat din nou la 10 seara.

11 martie. Se face fuziunea cu dr. Lupu. Vaida îşi reia preşedinţia organizaţiei provinciale din Ardeal.

19 martie. Începe procesul Gărzii de Fier la Consiliul de Război.

• Văd pe Mironescu, care-mi spune că ieri Titulescu s-a arătat foarte descurajat. Nu demisionează imediat ca să nu i se reproşeze că a răsturnat guvernul, mai ales că e convins că liberalii vor fi în curînd răsturnaţi de

rege, care are altă formulă. Mironescu are aceeaşi impresie. În audienţa recentă la rege, suveranul i-a spus că nu mai merge cu partidele.

• La cameră convorbire cu Lupu, căruia îi împărtăşesc informaţiile ce am. Îmi spune că în audienţa la rege i-a spus suveranului că lumea îl critică că a schimbat 11 guverne şi a făcut trei alegeri generale de cînd s-a întors în ţară. De asemenea, că a difuzat partidele. Îl previne că o dictatură ar fi fatală ţării, şi coroanei.

25 martie. Este arestat dr. Gomoiu în legătură cu răspîndirea unor manifeste contra regelui.

27 martie. Depun ca martor la Consiliul de Război în procesul Gărzii de Fier. Defavorabil. Arăt că este o mişcare periculoasă. Atmosfera favorabilă inculpaţilor. Spun aceasta lui Xeni, la cameră. Mă cheamă Tătărescu, care îmi spune că a aflat despre opinia mea, dar : „Să nu aveţi nici o grijă. Mi-am luat toate precauţiunile. M-am păcălit o dată cu procesul Manoilescu".

30 martie. La Consiliul de Război, comisarul regal, g[ene]ral Petrovicescu, face rechizitoriul în procesul Garda de Fier. Cere condamnarea criminalilor, lasă la aprecierea consiliului cazul lui Cornel Codreanu şi g[ene]ral Cantacuzino şi cere achitarea celorlalţi.

• Regele a răspuns abia ieri la telegrama lui Mihalache amintind fuziunea cu Lupu. Între timp a fost Mirto în audienţă. Probabil că i-a spus ceva...

• Acum cîteva zile vorbind cu Victor Antonescu asupra legii apărării statului îmi spune că a obţinut foarte greu mesajul de la rege. Au trebuit trei audienţe ; la una a participat şi primul ministru. Proiectul este întocmit după intenţiile lui Titulescu, care ar fi spus că este bine să existe această lege pentru ca regele să aibă o piedică morală în momentul cînd ar vrea să facă guvern cu Garda de Fier.

• La cameră, emoţie din cauza celor petrecute de dimineaţă la Consiliul de Război [1]. Liberalii consternaţi, Goga şi Argetoianu exultă! Întîlnesc pe primul ministru şi îi spun :

[1] În timpul procesului intentat asasinilor lui I. Gh. Duca şi complicilor lor avuseseră loc incidente provocate de Garda de Fier

— Ei, se adevereşte ce ţi-am spus.

— Dar nu, este un simplu incident. Vă asigur că nu va fi nimic şi dacă în ultimul moment voi avea nesiguranţă, voi face să se amîne procesul.

• Văd pe Xeni. El, Xeni, a fost întrebat de rege dacă cunoaşte programul Gărzii de Fier. A enumerat într-un spirit aprobativ cîteva puncte ca : desfiinţarea partidelor, desfiinţarea parlamentului etc, şi apoi a spus că Codreanu are un admirabil spirit organizator. Xeni a plecat alarmat.

4 aprilie. La cameră, Maniu interpelează asupra politicii externe. Se asociază Dinu Brătianu. Răspunde pe larg Titulescu, în termeni extrem de curtenitori pentru Maniu. Impresia este că [e] o acţiune concertată între persoanele pe care r[egele] nu le apreciază.

5 aprilie. Masă la palat pentru g[ene]ralul Petain. R[egele] spune acestuia că este pentru un guvern al „bunului Cezar". Titulescu e consternat.

• După amiază, la ora 4, Consiliul de Război pronunţă condamnarea celor trei asasini şi achitarea tuturor celorlalţi.

Emoţie în guvern. Se întrunesc miniştrii în consfătuire cu Dinu Brătianu. Acesta opiniază pentru retragerea guvernului, „căci altfel veţi plăti ca naţional-ţărăniştii". Tătărescu, Franassovici, Inculeţ sînt pentru rămînere.

Dinu Brătianu pleacă la Roma a doua zi de dimineaţă.

7 aprilie. Se descoperă un complot militar : colonel Precup, maior Nicoară, mai mulţi căpitani şi locotenenţi. În total 11 ofiţeri. Se trimisese de la Cluj la Bucureşti o ladă cu explozive. Obiectivul nu e încă lămurit. Unii vorbesc de intenţia de a asasina pe d-na L[upescu]. Alţii de introducerea unei dictaturi militare. Ofiţerii sînt arestaţi ; vor fi judecaţi în curînd.

Pe de altă parte, dr. Gomoiu este trimis în judecata Consiliului de Război pentru ofensă adusă regelui.

Guvernul e alarmat de situaţie. O consfătuire la Tătărescu decide să ceară regelui remanierea cabinetului şi înlocuirea lui Inculeţ şi g-ral Uică. În urmă se renunţă.

18 aprilie. Merg la Cluj, la Vaida, în legătură cu conflictul Bocu de la Timişoara. Vaida m-a aşteptat la gară. Foarte amabil. Îl întreb asupra situaţiei. Îmi spune că g[ene]ralului Prodan, care a venit să-l sondeze — probabil pentru a transmite la palat — i-a spus : „Regele trebuie să facă astfel încît să nu se spună că aducerea şi schimbarea persoanelor se face de el. Apoi, cîtă vreme d-na L[upescu] nu va pleca din ţară, nici eu, nici dl. Mihalache nu vom primi să facem guvernul".

Vaida îmi spune că regele i-a cerut să rămînă şi să nu mai vadă pe Puiu D[umitrescu].

21 aprilie. Mihalache îmi spune că are impresia că regele vrea să ia contact cu noi. Gavrilă Marinescu cere să-l primească. A fost vizitat de Malaxa. Îmi spune că există acum un vid în jurul r[egelui]. E momentul psihologic să umple el acest vid. Mă informează că a cerut audienţă.

● La Consiliul de Război, procesul complotiştilor [1]. Se urmează în condiţii dure pentru inculpaţi. Ei încearcă să spună că au fost dirijaţi de o acţiune „patriotică" împotriva d-nei L[upescu].

Noaptea tîrziu se închid dezbaterile procesului complotiştilor. Sînt toţi condamnaţi la 10 ani recluziune.

28 aprilie. Dr. Blumenfeld (Scrutator) a fost în audienţă la rege. A venit cu impresia că are o bună impresie despre „ţărănişti", nu şi despre „ardeleni" [2], pe care îi crede deprinşi să lupte contra „statului". Va trebui să treacă o generaţie.

Avem oarecare indicaţie de încercare de apropiere a lui Maniu către Iunian. Asemenea, Maniu întreţine relaţii susţinute cu dr. Lupu.

● Mihalache a cerut audienţă la r[ege]. Sînt 10 zile şi nu i s-a fixat încă. Mihalache intenţionează să renunţe.

● Aflu de la g-ral Cihoski că în 1931, cînd se maşina rezilierea contractului Skoda, principii de Hohenzollern, care au fost în ţară, ar fi intervenit pe lîngă r[ege] ca să se dea comanda la casa Bofors din Suedia — camuflare a uzinei Krupp ; Titulescu s-ar fi opus atunci.

---

[1] Din grupul condus de colonelul Victor Precup.

[2] Regele viza aripa „naţională" a P.N.Ţ. aflată, în cea mai mare parte, sub influenţa lui Iuliu Maniu.

• Brătianu Dinu se întoarce din străinătate. Face declarații presei în care spune că este un „consilier lateral" și nu are răspunderea guvernării, dar crede că sînt dificultăți ca șeful guvernului să fie altul decît șeful partidului. Vorbește favorabil despre georgiști.

Declarațiile sînt interpretate în defavoarea guvernului, a cărui poziție apare slăbită astfel.

29 aprilie. Manifestație studențească în fața palatului [1]. R[egele] iese la balcon și salută cu salutul fascist ; ține o cuvîntare. Se strigă „Trăiască garda", Codreanu etc. Manifestanții, cu muzica prefecturii poliției, la locuința lui Nae Ionescu și g-ral Zizi Cantacuzino, unde se află și Codreanu. Îi aclamă.

5 mai. La Malmaison se face degradarea lui Precup și celorlalți complotiști. Asistă delegați ai tuturor unităților militare din țară. În timpul ceremoniei are loc, însă, un incident penibil. Precup și Nicoară încep să vocifereze, spunînd că procesul a fost o înscenare, opera d-nei L[upescu]. Sînt insultați apoi g-ralii Ionescu și Partenie, care comandau acolo. Nicoară a lovit pe comisarul regal Pomponiu și a aruncat cu chipiul în g-ral Ionescu. S-a remarcat că asistenții nu blamau pe condamnați.

15 mai. La cameră începe să lucreze comisia parlamentară pentru afacerea Skoda.

24 mai. Averescu a fost primit în audiență de rege. Mi se spune că cu prilejul avansărilor în armată s-ar fi făcut mari nedreptăți, sărindu-se alți ofițeri pentru a putea fi înaintați aghiotanții regali Stoicescu și Urdăreanu și doi nepoți ai lui Uică. Ofițerii nemulțumiți ar fi trimis un memoriu mareșalului Averescu. Acesta l-a trimis regelui prin Argetoianu. Regele, impresionat, a chemat pe mareșal în audiență.

Din cercurile Auschnitt—Malaxa se spune că un guvern Averescu—Argetoianu—Gheorghe Brătianu ar fi sigur pe curînd.

---

[1] A fost, de fapt, o manifestație legionară prilejuită de achitarea șefilor gărzii implicați în procesul asasinilor lui I. Gh. Duca.

Mironescu îmi spune că deține de la un ofițer, general serios, următoarea informație : regele l-ar fi întrebat pe general ce crede despre situația lui Averescu în armată. Generalul a întrebat pe rege dacă îi dă voie să spună tot adevărul. Regele insistînd, generalul ar fi răspuns : „Cred, sire, că astăzi Averescu e mai popular în armată decît însăși M[aiestatea] Voastră".

• Tilea îmi spune că Gabriel Marinescu ar fi pierdut situația la palat.

25 mai. V. Madgearu a văzut pe Tătărescu, care i-a spus în esență :

„Am fost la rege în audiență. Acum cîteva zile Averescu a primit un memoriu iscălit de 16 ofițeri care se plîng de nedreptăți la avansări. El l-a înaintat regelui. Regele l-a chemat în audiență. Averescu i-a spus că situația în armată e proastă și că el cunoaște organizația pregătită pentru un puci. Regele a fost impresionat. După audiență s-a răspîndit vestea în oraș că vom avea guvern Averescu. Am cerut atunci să văd pe rege, prevenindu-l că vreau să elucidez complect situația. M-am dus astăzi și i-am spus că nemulțumirile se datoresc g[ene]ralului Uică — și cer formal îndepărtarea lui, precum și demisia din armată a generalului Dumitrescu. Am adăugat că dacă regele se gîndește la un guvern A[verescu], atunci Partidul Liberal, care a fost loial față de suveran, nu va mai putea fi stăpînit. Se va alia eventual cu na[ționaliștărăniștii și vom avea război civil".

R[egele] a răspuns că mai trebuie să vorbească, nu-i poate da răspunsul imediat ; că nu se gîndește la dictatură. A adăugat, însă, că situația e grea și nu mai merge cu actuala constituție.

Tătărescu se socotește în criză și crede că r[egele] este deja înțeles cu Averescu. El crede că va avea probabil [1] pe dr. Angelescu și poate pe cineva de la noi. A vizitat pe Vaida. Vede situația foarte gravă și l-a rugat pe Madgearu să rămînă în țară (trebuia să plece la Berlin).

26 mai. Dr. Lupu îmi spune că Mihalache s-a dus la regina Elisabeta și i-a spus să comunice r[egelui] [2] că dacă

[1] Într-un eventual cabinet prezidat de mareșalul Alexandru Averescu.
[2] Carol al II-lea.

concediază acum Partidul Liberal, atunci, firește, acesta va adopta o poziție antidinastică. Partidul Național-Țărănesc nu se va putea lăsa deranjat pe această temă în opinia publică, care este deja ostilă regelui. Astfel, cu acțiunea celor două mari partide, situația tronului va fi dificilă.

Regina Elisabeta s-a dus imediat (pe la orele 10 seara) la r[ege] și l-a prevenit. Ea întrebase pe M[aiestatea] Sa ce soluție are. Acesta a răspuns : „Depărtarea g[ene]ralului Uică".

1 iunie. Mihalache spune că de la Mihai Popovici deține că Gabriel Marinescu ar fi comunicat regelui că Mihalache, Lupu, Titulescu și Brătianu [1] conspiră în contra sa (nu și Maniu ! !).

● Șeicaru vine la mine și îmi spune confidențial că are date precise cum că d-na L[upescu] pornește la o ofensivă contra oamenilor politici. S-ar gîndi la asasinate. El, Ș[eicaru], a dat lui Tătărescu ordinul emanat de la Clime, secretarul Gărzii de Fier, care preconiza asasinarea unor oameni politici în noaptea cînd s-ar fi retras guvernul liberal. D-na L[upescu] lucrează cu garda. După Ș[eicaru], d-na L[upescu] nu ar fi străină de asasinarea lui Duca. Codreanu ar fi fost ascuns la început la Cernăianu, care era însurat cu o nepoată a L[upeascăi].

Plecarea lui Cristescu de la Siguranță și a lui Iamandi și rămînerea lui Vanea Inculeț (alias Azef) ar fi o primejdie pentru oamenii politici.

Dr. Lupu se arată continuu preocupat de chestia asasinatelor.

4 iunie. Vine Cristescu, care îmi spune că a fost îndepărtat în urma intrigilor lui Gabriel Marinescu. Au făcut și o înscenare. Au trimis un agent la d-na L[upescu]. Acesta s-a lăsat surprins pe cînd încerca să capteze un om de serviciu și a declarat că este trimis de Cristescu în acest scop.

Îmi spune că Inculeț e complect înfeudat d-nei L[upescu]. Se teme și el (Crist[escu]) de încercări de asasinate puse la cale de oamenii doamnei L[upescu]. A fost o încercare de otrăvire a g[ene]ralului Rădescu.

---

[1] Este vorba de Dinu Brătianu.

5 iunie. Mă cheamă g-ral Condeescu, fostul ministru, şi îmi dă unele informaţii în legătură cu Skoda. Amza, într-un consiliu al armatei, a făcut aluzie împotriva lui Maniu, ceea ce i-a atras o replică dură a prinţului Nicolae. Îmi spune că el tratase cu polonezii chestia regenerării muniţiilor şi Amza a oprit-o. Cînd a fost Pilsudski în ţară, i-a întors spatele lui Amza. G-ral P. Angelescu — care opiniase şi el că se poate face lucrarea în ţară — acum, într-un consiliu al armatei, a recunoscut că nu se poate.

9 iunie. Se schimbă la Geneva scrisori între Titulescu şi Litvinov pentru reluarea raporturilor diplomatice cu U.R.S.S.

20 iunie. Recepţie pentru Barthou la Externe. D-na Titulescu mă prezintă adăugînd : „La jeune opposition !" Barthou exclamă : „Encore l'opposition, mais il n'y a que de l'opposition ici !"

Dinu Brătianu mă ia deoparte şi îmi spune : „Eşti unul din adversarii cei mai temuţi, dar totuşi cred că eşti unul dintre cei cu care se poate vorbi. Vreau să iau contact cu partidele. Situaţia e grea. Regele are o atitudine intolerabilă". Apoi îmi vorbeşte de oamenii care îi fac cheful.

• Regele a dat un interviu unui ziarist francez în care spunea că nu are intenţia să abdice, că el este pentru un ritm nou, că în parlament se vorbeşte prea mult etc. Interviul face senzaţie. Sînt oprite ziarele care îl publică, inclusiv „Viitorul". Tătărescu este iritat. R[egele] scrisese pe nota ziaristului : „ne varietur".

• Titulescu îmi spune că Barthou nu a vrut să vină decît dacă e sigur de oarecare stabilitate a guvernului.

• Mihalache îmi spune că regele e influenţat de regele Alexandru ; nu ar fi încîntat de reluarea raporturilor cu Rusia.

22 iunie. Victor Iamandi vrea să mă vadă. Ne întîlnim într-o secţie la cameră. Îmi povesteşte diferitele peripeţii prin care a trecut de la venirea la guvern şi decepţiile lui. Duca i-a spus, curînd după dizolvarea Gărzii de Fier : „Dacă Codreanu nu a fost prins imediat, nu va mai fi prins, căci ştiu eu unde este ascuns". V[ictor] I[amandi] îmi spune că [Codreanu] a stat la început la Cernăianu,

ruda d-nei L[upescu]. De altfel, mai tîrziu, într-o audienţă, r[egele] l-a întrebat: „Codreanu nu s-a predat încă ?" Prin urmare, era clar aranjamentul.

Inculeţ se duce seara la d-na L[upescu], unde se întîlneşte şi cu r[egele]. Lui V[ictor] I[amandi] au vrut să-i arunce în spinare chestia Ciumeti. Tătărescu i-a spus că r[egele], la 8 iunie, ar fi zis :„Iamandi e un băiat foarte bun, dar ar trebui să se epaseze cîtva timp". El a cerut audienţă, pentru că nu vrea să admită această tentativă de asasinat politic contra lui. În acelaşi timp, a prevenit pe Franassovici că va face scandal şi va divulga tot. Nu i s-a acordat audienţa, dar nu i s-a mai cerut nici demisia. De fapt, el informase de la început pe r[ege] de asasinarea lui Ciumeti.

Îmi vorbeşte în termeni aspri despre Tătărescu, pe care îl crede — cu toate unele calităţi — un om nehotărît.

Îmi spune că în chestia Precup s-a exagerat, că s-a greşit în chestia Gomoiu, a cărui arestare a cerut-o Inculeţ. În procesul Gărzii de Fier, Tătărescu ar fi întrebat pe r[ege] : „Care să fie condamnaţi ?", ceea ce l-a încurajat pe r[ege]. Îmi spune apoi că se doreşte îndepărtarea lui de la Interne şi fiindcă s-a schimbat politica în chestia Gărzii de Fier.

• Mihalache îmi spune să comunic lui Dinu Brătianu, ca răspuns la demersul lui, că e în fond pe aceeaşi linie cu Partidul Liberal, deşi acesta l-a combătut atunci cînd a pus chestia g-ral Dumitrescu. Că date fiind relaţiile lor, a autorizat pe dl. Maniu să vorbească cu dl. Dinu Brătianu.

25 iunie. Incidentul Furdui la Casa Studenţească. Ţine în faţa regelui un discurs în care vorbeşte de Codreanu. Regele nu a răspuns şi a plecat.

26 iunie. Dinu Brătianu mi-a cerut să vadă neapărat astăzi pe Maniu. Am aranjat şi s-au întîlnit la cameră. Au discutat două ore. Am plecat de la cameră cu Maniu în automobil. Mi-a spus : „Nu înţeleg ce a urmărit Dinu Brătianu. Dacă eu aş fi cerut o întrevedere în aceste condiţii de publicitate, aş fi ştiut ce urmăresc. Ori o presiune asupra r[egelui], ori răsturnarea guvernului. Dinu Brătianu: să păstrez discreţie. I-am răspuns că e de la sine înţeles că d-lui Mihalache trebuie să-i spun. Am convenit

[în acest sens] ; de altfel, a spus că va căuta să vorbească şi cu el. Nu-ţi pot spune ce am discutat, dar îţi pot spune cum am încheiat eu : «Noi, d-le Brătianu, sîntem pentru menţinerea regimului constituţional sincer şi vom face tot ce trebuie în această direcţie. Dar iniţiativa unei acţiuni vă aparţine dv., ca guvern. De altfel, dv. personal aveţi o răspundere istorică — dv., nu dl. Tătărescu, fiindcă dv. reprezentaţi tradiţia şi aspiraţiile partidului»".

3 iulie [1]. Mihalache e plictisit de atitudinea lui Maniu, pe care nu o înţelege. Mi-a spus mie şi lui Ghelmegeanu că a avut o explicaţie vie cu el, în care i-a spus : „Eu am primit şefia nu pentru a fi un paravan. Şi o dată plecat pe acest drum, voi merge înainte chiar dacă aş rămîne cu zece inşi". Ne adaugă că şi-a făcut calculul şi dacă e cu unul din fruntaşii ardeleni, şi dacă nu e cu nici unul. Maniu ar fi protestat că nu intenţionează să mai facă parte din vreun guvern, necum să reia şefia...

4 iulie [2]. Maniu îmi spune că are informaţii că marchizul d'Ormesson (ministrul Franţei) a fost la un ceai la colonelul Drossu, unde se găsea d-na L[upescu]. Explicaţia e următoarea : ministrul Italiei, Ugo Sola, ar fi avînd mai de mult relaţii cu această doamnă şi atunci ministrul Franţei, ca să nu fie handicapat, a trebuit să meargă pe acelaşi drum.

● La comisia afacerilor străine Titulescu face un expozeu asupra reluării raporturilor cu Rusia. Explicaţiile asupra recunoaşterii implicite a Basarabiei sînt lungi şi cam confuze. Maniu, lîngă care stau, îmi spune : „Niciodată nu s-a confirmat mai mult principiul că dacă vrei să dovedeşti prea mult, nu dovedeşti nimic". Apoi Titulescu dă explicaţii asupra tezaurului, despre care spune că îl păstrează pentru a face obiect de compensaţie cu tunurile ruseşti capturate de noi. Maniu îmi şopteşte că niciodată Titulescu nu a făcut atîtea imprudenţe ca în discursul de azi.

Cuza, Gh. Brătianu şi Goga combat destul de viu politica lui Titulescu. Mihalache îi dă adeziunea.

---

[1] În versiunea dactilografiată a însemnărilor figurează, evident eronat, luna august.

[2] Idem.

6 iulie. Tilea îmi spune că aseară Maniu (care şi-a dat demisia din birou în urma explicaţiei cu Mihalache) a mers la fostul guvernator [al Băncii Naţionale a României], Angelescu, şi i-a cerut să meargă la Vaida pentru a mijloci o împăcare între ei amîndoi, căci partidul se pierde.

27 iulie. Maniu şi Vaida depun în faţa comisiei Skoda [1].

● Vaida e invitat de rege la dejun. Dr. Blumenfeld îmi spune că după informaţiile lui ar fi avut loc următoarea conversaţiune (Vaida a vorbit r[egelui] la un moment dat despre evenimentele din mai [2]):

R[egele]: „Am auzit că d-ta ai fost contra acelei formule“[3].

V[aida]: „Da, sire, şi am făcut chiar să parvină sentimentul meu“.

R[egele]: „Cred şi eu acum că nu era o mai bună soluţie“.

V[aida]: „Am auzit, sire, că o asemenea formulă s-ar discuta încă“.

R[egele]: „Nu, nu am nici un motiv de nemulţumire împotriva guvernului“.

V[aida]: „Totuşi, un rege trebuie să aibă în orice moment o altă soluţie. Vă spun, sire, că în opinia publică Partidul Naţional-Ţărănesc şi-a recîştigat situaţia de la 1928. Alegerile repetate o confirmă. Şi, după mine, nu există decît o formulă: Mihalache“.

R[egele]: „Dar dacă Mihalache nu primeşte?“

V[aida]: „Mihalache e un democrat şi trebuie să se supună sentimentului popular, care îl indică pe el acum. De altminteri, sire, dacă M[ihalache] reuşeşte este un bine şi pentru ţară, şi pentru coroană. Dacă Mihalache nu reuşeşte, atît mai rău. Cel puţin M[aiestatea] Voastră va avea scuze de a fi fost în asentimentul opiniei publice“.

14 august. Grigore Filipescu organizează un banchet la care participă circa 3 000 persoane în grădina „Gib“,

[1] Este vorba de comisia parlamentară care ancheta „afacerea Skoda“.

[2] Criza survenită în relaţiile dintre rege şi guvernul liberal.

[3] Ideea de a se institui un cabinet prezidat de mareşalul Averescu.

pentru a sărbători pe Maniu şi a protesta contra falsului de la Consiliul de Război [1]. Mihalache şi dr. Lupu lipsesc. Maniu rosteşte un discurs în care are aluzii la adresa camarilei şi a regelui.

16—31 august. La Constanţa se întruneşte regulat conferinţa raportorilor cercului de studii naţ[ional]-ţăr[ănesc] şi discută programul partidului.

30 august. La Sovata, o nouă adunare a ardelenilor, mai împăciuitoare.

4 septembrie. Se face de către autorităţile militare o percheziţie la Nae Ionescu, Wieder şi g-ral Dumitrescu. Se spune că aceştia încercaseră un şantaj asupra regelui pentru a salva pe g-ral Dumitrescu.

G[ene]ralul Uică e pus din nou în concediu. Comisarii regali de la Corpul 2 [armată] sînt mutaţi.

6 septembrie. Cristescu îmi spune că cu prilejul descinderii la Barbu Ionescu s-a găsit un document semnat de B[arbu] I[onescu], ca mandatar al prinţului Carol, şi dr. Gavril împreună cu trei unguri, ca mandatari ai lui Rothermere, prin care în schimbul unor cesiuni de teritorii la graniţa noastră către unguri se consimte prinţului un însemnat împrumut [2].

Aflu de la Madgearu că Maniu avea cunoştinţă de acest document.

Tot de la Cristescu : doi comisari au fost trimişi la Paris pentru ca să obţină prin orice mijloace — eventual cambriolare — anume documente aflate la Puiu D[umitrescu].

• La Tg. Jiu ar fi fost gata proclamaţiile pentru şefia lui Tătărescu [3]. În ultimul moment regele ar fi deconsiliat.

9—13 septembrie. Şedinţa Delegaţiei Permanente a partidului. Participă Maniu şi Vaida. Mari dezbateri şi ră-

[1] Aluzie la tentativele de a se implica liderii P.N.Ţ. în „afacerea Skoda".

[2] Un asemenea document nu s-ar fi putut întocmi decît în perioada anilor 1926—1930, după renunţarea prinţului la succesiunea tronului.

[3] Partizanii premierului intenţionau să-l proclame preşedinte al P.N.L.

fuieli. Maniu — discurs foarte interesant în chestia constituțională. Vaida — intervenind prin anumite adrese spre a dovedi că Maniu l-a sabotat, Mihalache precizează admirabil și domină incontestabil situația. Se dizolvă gărzile Maniu [1], în schimb se anulează și congresele de la Sibiu și Someș care interesau pe Vaida. În chestia constituțională se adoptă formula Mihalache. Un moment a fost mare tensiune, Vaida amenințînd cu ruptura. A cedat apoi. Liniștea pare restabilită în partid.

Se alege Delegația Permanentă. Reușesc cu 70 de voturi. Mirto, care făcuse o nereușită ieșire contra lui Maniu, este trîntit la delegație, neobținînd decît 36 voturi. Din tineret intră și Andrei și Ghelmegeanu.

• Se reiau comisiile de anchetă Skoda. Se analizează chestia prețurilor și falsului. Cihoski insuficient. De bună credință, dar slab documentat. Din acte oficiale se dovedește clar că guvernul civil nu are o vină în contract. Presa începe să releve aceasta.

20 septembrie. Inculeț vizitează pe Mihalache la Dobrești. Pretextul : să-l consulte asupra legii administrative. În realitate, să sondeze în privința atitudinii lui Maniu, spunînd că ei nu știu ce să facă. Mihalache nu angajează discuții pe chestia administrativă. În ceea ce privește celelalte chestiuni, spune că Maniu trebuie înțeles în starea lui sufletească. Tătărescu a făcut o greșeală că l-a atacat la Tg. Jiu. Să nu greșească a doua oară încercînd să-i împiedice întrunirile. Ar solidariza partidul întreg contra abuzului. Tătărescu ar trebui să găsească un mod de retractare. Reproșează și felul cum duc ancheta Skoda, pătimași. Inculeț răspunde că nu va împiedica întrunirile Maniu, spre a nu provoca ; vor lichida chestia Skoda, iar cît pentru declarațiile Tătărescu nu poate răspunde nimic.

21 septembrie. Zvonuri de criză [2]. În legătură cu remanierea se spune că regele ar vrea pe Strunga, Manoilescu și Mavrodi. Nu vrea pe Iamandi. Dinu Brătianu e de părere absolut contrarie. După audiența [lui] Tătărescu la rege, remanierea se amînă.

---

[1] Denumite „voinici", aceste gărzi asigurau securitatea unor fruntași ai P.N.Ț. amenințați de grupările teroriste.

[2] De guvern.

● C. Dumitriu (Dovlecel) e chemat la rege în audienţă şi întrebat în ce stadiu e chestia simplificării aparatului de stat. Cînd îi spune că nu s-a realizat încă nimic, regele pare cam surprins şi nemulţumit. În chestia Skoda spune: „Mai scurtaţi-o, că s-a cam lungit".

22 septembrie. Mihalache e primit în audienţă. Are impresia că r[egele] e nemulţumit de guvern.

● Maniu îmi spune că regele ar fi spus către cineva: „Dl. Maniu este foarte sever din punct de vedere moral, dar numai pentru alţii". Crede că i s-au pus în circulaţie anumite legende asupra lui. Mă întreabă dacă ştiu să fi existat la Siguranţă ceva note în această privinţă. Îi povestesc chestia cu evreica de la Alba Iulia, care mi-a povestit-o Haţiegan, prefectul de poliţie din Cluj.

1 octombrie. Guvernul îşi prezintă pe neaşteptate demisia. Se află îndată că Titulescu şi-a înaintat cu 2 zile înainte demisia sa, pe motivul că guvernul ar fi încălcat atribuţiile sale. Cabinetul se reface fără Titulescu şi cu introducerea cîtorva tineri ca subsecretari de stat. Presa străină, îndeosebi cea franceză, comentează absenţa lui Titulescu ca o încercare de schimbare a politicii externe româneşti. Îndeosebi se lansează că guvernul s-ar apropia de politica Poloniei. Cercurile Ministerului de Externe (amicii lui Titulescu) acreditează că Tătărescu ar fi cerut fără ştirea lui Titulescu la Moscova să nu instaleze consulate în Basarabia. Moscova, în lipsa lui Litvinov, ar fi răspuns înţepat că nu intenţionează să facă aceasta într-un teritoriu „litigios"! Titulescu ar fi fost furios, zicînd că e cea mai mare gafă şi că, dimpotrivă, el ar fi cerut tocmai înfiinţarea consulatelor pentru a obţine astfel imediat o recunoaştere.

Nu pot verifica exactitatea. În orice caz, se pare că Rex a vrut să-l lucreze pe Titulescu, iar acesta, văzînd vizitele lui Tătărescu la Paris şi Belgrad, a vrut să pareze încercările contra lui prin plăsmuirea unei chestii de politică externă.

5 octombrie. Se lucrează la raportul în chestia Skoda. Bentoiu a fost şi la Rex, şi la Dinu Brătianu. Versiunile

sînt contradictorii. Unii spun că nu se vor implica civilii. Alţii că se va face raport contra Cihoski, Maniu, Madgearu şi Mihai Popovici.

Madgearu vede pe Tătărescu în chestia cooperaţiei. Acesta îi spune că trebuie dată o satisfacţie opiniei publice (Cihoski şi Boilă), dar că nu vrea să provoace o luptă cu noi. Crede că noi am fost de bună credinţă şi că nevoile ne-au impus unele lipsuri de formă, cum i se întîmplă şi lui.

Avem cu Mihalache şi Lupu o conferinţă asupra atitudinii în chestia Skoda. Eu opinez că sînt sceptic şi că cred că se va face un raport pătimaş. Propun o campanie vehementă contra liberalilor. Mihalache spune că nu trebuie să dăm impresia de şantaj şi că o campanie de răsturnare e prematură. În orice caz, atitudine de opoziţie viguroasă şi după raport vom aviza.

Lupu spune că în audienţă la Rex i-ar fi spus : „Sire, eu am ridicat chestia Skoda şi deci eu pot vorbi. Nu se poate implica Maniu, fiindcă este cinstit, şi apoi chiar dacă ar fi fost altfel nu e bine să compromitem pe făuritorul unirii cu Ardealul". Rex răspunde : „Acesta e un punct de vedere şi voi reflecta asupra lui".

9 octombrie. Regele Alexandru al Iugoslaviei este ucis la Marsilia, împreună cu Barthou. Asasinul este un croat. Vestea provoacă o mare impresie în toate cercurile. Titulescu reintră imediat în guvern. Se pare că a obţinut o nouă scrisoare prin care se fixează pe mai departe liniile politicii noastre externe.

• Mihalache trebuia să plece într-o călătorie de studii în Italia. Renunţă deocamdată.

• Braniştе îmi spune că, cu prilejul audienţei la Rex, Lupu ar fi spus : „Sire, trebuie să vă deprindeţi cu ideea că guvernul naţional-ţărănist trebuie să fie prezidat de Mihalache". Rex ar fi răspuns : „În cazul acesta, d-ta vei rămîne în rezervă" !?

• Mironescu îmi spune că deţine de la Xeni că Tătărescu ar fi mers la Belgrad pentru a sugera ca Rex Alexandru să ceară mareşalatul Franţei spre a putea fi acordat apoi şi regelui nostru şi că Tătărescu ar fi exclamat odată : „Acum văd eu ce uşor e să fii ministru de Ex-

terne !" Tot Xeni ştie de la Goga (la Karlsbad) că acesta ar fi pregătit o constituţie despre care s-ar fi întreţinut în mai multe rînduri cu regele. Ar fi fost vorba de un text în care să se spună că Rex este şeful politicii externe!?

11 octombrie. Mihalache îmi spune că a văzut pe Titulescu, care i-a arătat scrisoarea cuprinzînd şase puncte pe care Tătărescu se angajează. Se pare că Tătărescu a întreprins din propria iniţiativă demersuri la Paris şi Belgrad, în care a eşuat. El a voit să afirme pentru Partidul Liberal reluarea legăturilor cu străinătatea. Regele nu ar fi mulţumit de Tătărescu şi i-ar fi spus chiar lui Titulescu : „Te jenează prezenţa lui ?" Titulescu l-a sfătuit pe Mihalache să facă o demonstraţie, declarîndu-se gata a lua succesiunea. Sînt intrigi contra noastră, dar trebuie luptat.

17 octombrie. Cristescu îmi spune că a fost înlocuit directorul închisorii Doftana, unde sînt deţinuţi ofiţerii complotişti (Precup). Stăncescu ar vrea să pună un om de încredere care să pregătească ceva contra deţinuţilor. Stăncescu a cerut lui Abramovici, comisarul ataşat pe lîngă Titulescu, relaţii asupra vieţii acestuia, cheltuielile ce face etc.

• Regele merge la Belgrad la funeraliile regelui Alexandru. A triumfat astfel Titulescu.

18 octombrie. Raporturile între Dinu Brătianu şi Tătărescu sînt din ce în ce mai proaste. În două rînduri Brătianu a venit în Bucureşti şi a refuzat să ia contact cu primul ministru. Se vorbeşte despre tratativele ce ar exista între Dinu şi Gh. Brătianu pentru împăcare.

• Văd pe Victor Antonescu, care îmi spune că impresia lui este că Tătărescu se înşală cînd se încrede prea mult în rege. În chestia Skoda el este împotriva implicării pătimaşe a adversarilor politici. Însuşi Duca ar fi spus odată lui Tătărescu să nu se ambaleze pe această chestie.

• Dr. Blumenfeld a văzut pe Tătărescu şi i-a spus că Bentoiu ar face un raport pătimaş. Primul ministru a răspuns : „Sau eu sînt nebun, sau Bentoiu a înnebunit". El a trimis pe Maxim să verifice. După Tătărescu, nu s-ar încerca înveninarea raporturilor politice.

20 octombrie. Serios conflict între ministrul de Finanţe şi Banca Naţională, de o parte, şi ministrul Industriei, de altă parte, pe chestiunea noului regim al importului.

26 octombrie. Blumenfeld îmi spune că Tătărescu e mulţumit de rege după întoarcerea de la Belgrad. Ar fi influenţat în sensul de a se menţine regimul partidelor. În ceea ce priveşte chestia Skoda, nu se vor face acte de provocare la adresa naţ[ional]-ţărăniştilor.

28 octombrie. G-ral Stîngaciu îmi spune că g-ral Comănescu ar fi fost chemat de g-ral Uică pe vremea cînd se judeca chestia Gărzii de Fier în Consiliul de Război şi i-ar fi cerut să condamne. La rezistenţa generalului, Uică i-ar fi spus că aşa a fost condamnat şi Seletzki pe nedrept. G-ral Moruzi ar fi fost la rege să ceară informaţii. Rex ar fi protestat că i-a dat indicaţii lui Uică.

29 octombrie. Blumenfeld a văzut pe Tătărescu, care i-a spus că regele ar fi fost sfătuit să nu meargă la manevre, de teama atentatelor ; şi Titulescu l-ar fi consiliat.

• Cristescu îmi spune că în strada Simonide 13, la Cernăianu (însurat cu o vară a d-nei Lupescu, unde a fost ascuns cîtva timp Corneliu Codreanu) ar exista un serviciu de informaţii şi control al convorbirilor telefonice. Se duc acolo foarte des şi dirijează Stăncescu şi Pitulescu de la poştă.

31 octombrie. Văd pe Mironescu. Îmi povesteşte conversaţia lui Titulescu relativ la neînţelegerile cu Tătărescu. Pe vară era în străinătate, cînd a primit un telefon de la Jeftić, care îl ruga ca Savel, la întoarcerea în ţară, să se oprească să-l vadă. Savel s-a oprit la Bled. Jeftić i-a spus să-i comunice lui Titulescu că Jurănescu insistă din partea lui Tătărescu ca să-l invite pe acesta la Belgrad. Nu ştie ce vrea şi ce ar putea vorbi cu el, întrucît stă în contact continuu cu Titulescu. În cele din urmă, neavînd ce face, a profitat de scrisorile din Iugoslavia şi l-a poftit. După puţin timp Titulescu se pomeneşte cu Beneş, care îi spune acelaşi lucru. Beneş, însă, a răspuns lui Emandi că va vedea. Reper cam dur. În ziua următoare Tewfik-Rüstü bey îi comunică, de asemenea, că Tătărescu se doreşte invitat la Ankara. Nu a putut da curs, întrucît în octombrie urma

să fie Titulescu acolo. Față de aceste acte, care repetaseră pe cel de la Paris, unde s-a făcut invitat și a lăsat o proastă impresie, nefiind în curent cu nimic, Titulescu i-a trimis o telegramă în care îi spune că, întrucît se face o acțiune externă peste capul lui, nu mai poate colabora. S-a petrecut criza din septembrie. Cînd s-a întors Titulescu în țară, s-a întîmplat drama de la Marsilia. Titulescu a fost cel dintîi informat de agenția „Havas". El a comunicat regelui, care a plîns la telefon și l-a chemat imediat. În cursul conversației a lăsat să se înțeleagă că îi dă situația pentru un guvern de concentrare. A intrat în guvern, obligînd pe Tătărescu în scris să nu se mai amestece în politica externă. Nu a vrut să depună jurămîntul decît la unu noaptea, întrucît era marți și el nu face nici un act marțea! Tătărescu consilie pe rege să nu meargă la Belgrad. Titulescu a spus că el nu poate să-și ia o răspundere, dar el e dator să spună ceea ce era normal, adică să meargă. Rămîne ca regele singur să decidă.

Mironescu îmi spune, de asemenea, că are informații că regele ar fi spus de curînd : „Mă tem ca Paul să nu se proclame rege". Or, Paul e însurat cu o rudă a Elenei [1].

1 noiembrie. Cu Vaida, de la 11—2 noaptea. A văzut pe Seba, care i-a spus că chestia contractului Skoda se va aranja și că Seletzki va fi grațiat.

11 noiembrie. Vizitez pe Titulescu și îl informez asupra situației dezastruoase în care se află siguranța statului azi. Nu mai urmărește nimeni problemele de spionaj, iredentism etc. Personalul bun a fost îndepărtat, în special în Ardeal. Îi spun, apoi, care este situația în chestiunea Skoda.

Titulescu îmi spune că în chestiunea Skoda el nu a prea fost pus la curent. Acum, în urmă, Tătărescu i-ar fi spus că se va incrimina Cihoski pentru neglijență și Mihai Popovici pentru că a provocat dispariția documentelor. Titulescu i-ar fi replicat că incriminarea lui Popovici dă naștere la o contradicție. Dacă au dispărut documente, cum poate fi implicat Cihoski și viceversa ? Tătărescu ar fi fost impresionat de această observație.

[1] Fosta soție a regelui Carol al II-lea.

Apoi, Titulescu îmi descrie situaţia externă, discuţia lui cu Beck în privinţa ieşirii lui Arciszewski — pe care a cerut să-l recheme —, iar la replica lui Beck că atunci nu mai trimite un ministru în loc, Titulescu a răspuns că atunci nici el nu-l va mai vedea pe Arciszewski. Îmi explică politica Poloniei alături de Germania şi în contra Cehoslovaciei. Îmi arată un document în copie pe care îl are de la Barthou şi în care Beck fixase atitudinea Poloniei.

Îmi spune apoi că, cu prilejul vizitei la Ankara, turcii i-au arătat o copie a tratatului nostru cu Polonia !

Vorbind de chestiunile interne, el îmi spune că are impresia că între guvernul Tătărescu şi noi va mai exista o formulă. Crede, de altfel, că regele se simte în siguranţă cu Tătărescu. Îi spun că din anumite cercuri am aflat că Rex ar vrea un guvern Titulescu pentru ca să... scape astfel de el, fiindcă după cîteva luni de asemenea guvernare Titulescu, căzînd, nu va mai putea rămîne nici la Externe. Îmi răspunde că nu va primi.

13 noiembrie. Mihalache se întoarce din Italia impresionat de realizările fasciştilor. Nu încîntat însă de concepţiile lor, care în nici un caz nu s-ar aplica la noi.

Este vizitat de Inculeţ. Probabil a vrut să se informeze asupra dispoziţiilor noastre. Mihalache îi răspunde că atitudinea noastră nu se va fixa după raportul în chestia Skoda. Noi vom urma linia noastră independent de această chestie şi spune că nu crede că liberalii să poată vota legea administrativă şi combate proiectul asupra cooperaţiei, pe care nu-l vom admite niciodată. În ceea ce priveşte Skoda, noi am cerut ancheta şi aşteptăm obiectivitate. Se pare că nu s-a descoperit nimic. Dacă, însă, se vor adopta de liberali concluzii pătimaşe, vom replica cu asprime.

14 noiembrie. Am întocmit un contraraport în chestia Skoda. Opinez să-l depunem noi întîi. Madgearu este de aceeaşi părere. Asemenea Maniu. Mihalache, însă, nu. Discutînd separat cu Mihalache, îmi spune că el socoteşte că în chestia Skoda s-ar fi făcut greşeli şi nu înţelege să angajeze partidul pe această chestie. Îmi cere să nu-l mai „încurajez" (!) pe Madgearu şi se plînge că acesta se duce să se consfătuiască cu Maniu.

16 noiembrie. Camerele s-au deschis. Mesajul vorbeşte despre necesitatea destinderii. Dar vorbeşte insinuant şi de nevoia de a se face o lege pentru responsabilitatea ministerială şi urmărirea prevaricatorilor.

Cu prilejul deschiderii parlamentului se întîmplă un incident uimitor. Pe cînd cortegiul regal urma parcursul spre cameră, un individ îmbrăcat în uniformă militară — s-a dovedit apoi că era un ofiţer de administraţie pensionat — s-a repezit la trăsura regală, a deschis portiera şi a înmînat o petiţie. Ofiţerul care călărea la portieră a tras cu sabia, trîntindu-l jos. Cu toate măsurile de pază foarte riguroase, se repetă o scenă absolut identică cu cea de la Marsilia. Din fericire, scopul era inofensiv.

• Se întruneşte comisia Skoda. Bentoiu depune raportul, care conchide la trimiterea în judecată a lui g-ral Cihoski pentru încălcarea legii, a lui Mihai Popovici pentru că a împiedicat descinderea, a lui Boilă şi colonel Georgescu la instanţele ordinare. Eu depun, spre surprinderea generală, un contraraport documentat. Intenţia guvernamentalilor era să ne lase 10—15 zile sub impresia raportului Bentoiu. Replica aceasta a fost foarte eficace. A tăiat tot efectul lor.

23 noiembrie. La Mihalache, consfătuire. Participă Maniu, Madgearu şi cu mine. Mihalache e de acord să se întreprindă acţiunea de răsturnare [1], dar nu pe chestia Skoda. În această privinţă e de părere ca Cihoski şi Popovici să declare singuri că vor să meargă la Casaţie pentru că au încredere în justiţie şi se ştiu nevinovaţi. Maniu şi Madgearu nu sînt de aceeaşi părere. Rămîne să se mai examineze. Convenim ca să ne retragem din comisia parlamentară de anchetă.

24 noiembrie. Vine Blumenfeld la mine. Îmi spune că a văzut pe Tătărescu. Acesta e foarte plictisit. Se teme de o demonstraţie ofiţerească din cauza Skoda şi de un guvern de dictatură. Blum[enfeld] îmi propune să mă întîlnesc cu Tătărescu. Acesta ar fi dispus să declare că nu acuză Partidul Naţional-Ţărănesc. Blum[enfeld] îmi spune că Iunian ar pregăti un contraraport care s-ar bizui pe noi documente.

[1] A guvernului liberal prezidat de Gheorghe Tătărescu.

25 noiembrie. Reller ştie de la Stere că acesta a avut o convorbire foarte aprinsă cu Iunian. Stere i-a reproşat că este pătimaş şi că cu patima nu se construieşte nimic în viaţă. Iunian şi-ar fi oferit demisia.

• Tilea îmi spune că liberalii ar favoriza o combinaţie Iorga. Vaida e nemulţumit de mergerea lui Maniu la Timişoara ; nu vrea să vină la Bucureşti. Vine la Braşov, Mihalache să meargă şi să-l întîlnească acolo. Îi spun că niciodată nu a fost un moment psihologic mai favorabil unei înţelegeri între ei. Tilea se va duce la rege. Îi va spune că trebuie o formaţie Mihalache — Vaida. El pretinde că statul major dă diferite ordine autorităţilor civile, care sînt ascultate. E îndemnul unei preponderenţe militare.

• Titulescu pleacă în străinătate. Şi acum, ca şi atunci cînd a plecat la Ankara, nu a lăsat la minister nici un interimar. E rezultatul vechiului conflict cu Tătărescu. În orice caz, caracteristic pentru relaţiile dintre membrii guvernului.

2 decembrie. Dejun la Buşilă. Vorbesc cu Arciszewski asupra chestiunii Skoda. Îi spun că s-a exagerat : maşina politică. Mă întreabă dacă au fost ofiţeri vinovaţi de spionaj. Dezmint energic. Îmi răspunde : „Sînt foarte mulţumit să aflu aceasta, fiindcă vă mărturisesc că eram foarte preocupat. Cînd am fost acum la Varşovia m-au chestionat ofiţerii de la statul nostru major şi mi-au spus că vor veni în Polonia ofiţeri români şi noi va trebui să le arătăm depozitele noastre secrete, ascunse cine ştie în ce păduri sau văi. Or putea avea siguranţă ?"

3 decembrie. Mihalache în audienţă la rege 2 ore ! Foarte mulţumit. A descris situaţia economică, bugetară, împrumutul, criticînd tare guvernul. A început apoi despre cele 13 partide. Regele l-a întrerupt :

— De ce-mi vorbeşti despre aceasta, ţi-a spus cineva că mă gîndesc la altă formulă decît Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc] ?

— Nu, sire !

— Atunci e inutil să continui în această discuţie, căci este o chestiune cîştigată.

Mihalache a vorbit apoi despre programul nostru. Regele s-a arătat foarte bine dispus.

A vorbit apoi de chestiunea Skoda, spunînd că partidul nostru nu va admite niciodată ca aceasta să constituie o ghiulea de picioarele noastre, cum intenționează adversarii să o prezinte. Regele a spus că nu leagă chestia Skoda de partid :

— Dacă însă vor fi vinovați, să nu-i acoperiți nici voi.

— Desigur, sire, și sînt mulțumit că de trei ani căutăm și nu găsim nici unul pentru a da un „exemplu".

Mihalache spune apoi că posedăm documente că Skoda se angajează și să nu ia prețuri mai mari decît la iugoslavi, și garantează aceasta. Regele răspunde :

— Aceasta e ceva nou și aici ar începe rolul meu.

Mihalache propune să vină Cihoski sau Madgearu să-i prezinte actele. Regele îi spune să le trimită el în plic. Vorbind de această chestie, Mihalache spune că guvernul a lăsat să se acrediteze că regele a avut un rol. Regele dezminte, spunînd că s-a mărginit numai să se informeze.

5 decembrie. Dr. Lupu merge în audiență. Recomandă regelui să se împace cu Maniu. Rex replică : „Este prea tîrziu acum !" Restul audienței r[egele] e indispus.

Regele ar fi foarte afectat fiindcă nu a fost invitat la nuntă la Londra.

8 decembrie. Mai multe ședințe ale Delegației Permanente a Partidului N[ațional]-Ț[ărănesc] pentru a fixa atitudinea partidului față de chestia Skoda. Maniu și Madgearu ar vrea să se dezlănțuie o asemenea ofensivă împotriva guvernului, încît să nu mai aibă vreme de a vota raportul. Mihalache, dr. Lupu și Vaida sînt de părere ca miniștrii vizați să declare singuri că vor să fie trimiși în fața justiției pentru a spulbera calomniile. Apoi membrii guvernelor Maniu și Vaida să se declare solidari cu politica de înarmare și cu atitudinea din timpul anchetei.

Titulescu, întors cîteva zile din străinătate spre a raporta regelui, spune că situația este foarte îngrijorătoare. Vorbind cu Jeftić și spunîndu-i : „La revedere, la Geneva", acesta i-a răspuns : „La revedere, la Budapesta !" Dat fiind că Jeftić e cunoscut ca om cumpătat, se înțelege ce stare de spirit e în Iugoslavia.

12 decembrie. Mihalache îmi spune că nu mai speră într-o reconciliere Maniu — Vaida și că trebuie să tindem către plecarea amîndurora.

● General Antonescu[1] e înlocuit pe neașteptate de la Marele Stat Major cu g-ral Samsonovici. Faptul a fost comentat în sensul că este vorba de o manevră a camarilei.

13 decembrie. Popescu-Necșești a vrut să ridice la comunicări chestiunea cenzurării articolului lui Stelian Popescu asupra g-ral Antonescu. Se știe că Dinu Brătianu voia să se asocieze. Prinzînd de veste, Victor Iamandi a provocat ridicarea ședinței tocmai cînd Dinu Brătianu sosea la cameră.

● Maniu trimite lui Mihalache o scrisoare în care spune că Delegația Permanentă împiedicîndu-l de a vorbi la mesaj asupra restaurației, el a redactat un memoriu în această chestiune pe care l-a trimis ziarelor spre a pune la punct această problemă. Memoriul cuprinde o narare a evenimentelor cari au precedat și au urmat restaurației. Se vorbește despre d-na L[upescu]. Mihalache este foarte nemulțumit și îi trimite o scrisoare de răspuns în care îi spune că nu l-a împiedicat nimeni.

14 decembrie. La cameră, Necșești ridică chestia g-ral Antonescu. Intervin și Madgearu, dr. Lupu, George Brătianu și apoi Dinu Brătianu, care zice că g-ral Antonescu a fost numit anul trecut ca unul ce era cel mai capabil. Are încredere că Tătărescu va face acum să se promoveze interesele oștirii. Răspunde foarte slab g-ral Angelescu. Este chemat Tătărescu, care încearcă o diversiune fără a reuși. În general, atmosfera grea. Miniștrii erau palizi. Cînd guvernamentalii vociferau, noi am început să strigăm : „Dizolvarea, demisia".

După ședință Dinu Brătianu (deși îl atacasem crud cu zece zile înainte, la Pitești) vine spre mine și îmi spune : „Dar bătăios ești, domnule. Ce strigai demisia ? Voiești să răstorni guvernul ?", „Voiesc să vă sprijin pe dv., d-le Brătianu".

[1] Este vorba de generalul Ion Antonescu, mai tîrziu dictator.

• După îndemnul lui Mihalache văd seara pe Vaida pentru a afla punctul său de vedere în legătură cu gestul lui Maniu. După naveta pe care o fac între Vaida şi Mihalache, se stabileşte amînarea publicării scrisorii lui Mihalache şi convocarea Delegaţiei Permanente pentru a doua zi. În prealabil va avea loc o întrevedere între Vaida, Costăchescu şi Mihalache la acesta din urmă acasă. În special Costăchescu se arată foarte ostil lui Maniu.

15 decembrie. Are loc şedinţa Delegaţiei Permanente. Mihalache citeşte textul răspunsului său şi apoi, după o notă scrisă, îşi exprimă punctul său de vedere, anume că Maniu îndreaptă partidul către un conflict cu coroana şi, în asemenea condiţii, îl întreabă dacă el, Maniu, îşi ia răspunderea politicii acesteia. Maniu încearcă oarecari interpretări de procedură, care însă produc o penibilă impresie. Mihalache, iritat, îl strînge de aproape şi-l dezarmează. Pînă şi Madgearu rămîne supărat. [Maniu] este obligat să comunice presei că memoriul este un gest al său personal, pentru care îşi ia toată răspunderea, fără a solidariza partidul.

• Blumenfeld îmi spune că deţine de la Tătărescu că acesta, voind să pună la punct contractul Skoda, ar fi numit o comisie de experţi militari care să compare preţurile cu cele ale Iugoslaviei. Aceştia ar fi raportat că preţurile noastre sînt juste, dar nu se pot compara cu cele iugoslave, fiind vorba de cu totul altă marfă. Tătărescu a comunicat regelui, care a rămas impresionat. Pe Mihai Popovici îl va scoate din cauză.

17 decembrie. Şedinţă a Delegaţiei Permanente. Mihalache spune hotărît că nu poate adopta tactica preconizată de Maniu şi îi cere să-l urmeze pe drumul său. Maniu răspunde că e convins că dacă nu atacăm hotărît şi făţiş camarila, nu vom putea veni la guvern. Vaida intervine şi spune că el cedează locul lui de la preşedinţia Ardealului dacă Maniu îşi ia răspunderea formal şi dacă are curajul să ia făţiş lupta contra regelui ! Altfel să-l lase în pace, să nu-l mai atace, căci el urmează linia tactică a partidului şi a lui Mihalache. Şedinţa se ridică fără nici un acord pozitiv, ci numai cu constatarea negativă a lui Mihalache că majoritatea delegaţiei nu este de părerea lui Maniu.

Maniu, din ce în ce mai izolat, rămîne intransigent pe poziţie.

La ieşire, ora 2,30 noaptea, toţi gazetarii aşteptau. Mihalache, ambarasat, întreabă ce să le spună. Eu arunc în treacăt : „că partidul urmează tactica şefului său". Mihalache prinde formula şi o transmite presei.

20 decembrie. Maniu se retrage din Delegaţia Permanentă a partidului. Anunţase aceasta încă de la ultima şedinţă. Îmi spune că el e convins de justeţea punctului său de vedere şi că, după informaţiile ce are, regele nu va chema pe Mihalache la putere. Mă îndeamnă apoi să reiau raporturile cu Madgearu. A vorbit cu el şi a declarat că nu a vrut să mă vexeze. Incidentul a luat naştere în casă la Mihalache, în ziua cînd acesta îi răspundea lui Maniu printr-o scrisoare a sa. Madgearu a zis atunci că publicarea scrisorii [lui] Maniu constituia o „jignire" pentru delegaţie. Iar eu am spus că Maniu ar trebui să se retragă la Bădăcin, unde şi-ar păstra prestigiul intact şi unde nu va putea fi uzat de continuele examene, pînă cînd va suna ceasul lui. Atunci Madgearu s-a supărat şi a vociferat în contra acestei păreri. Se pare că Maniu a ajuns tot la părerea mea.

21 decembrie. Vişoianu, ministrul nostru la Haga, vine să mă vadă. Îmi spune că Titulescu a avut un mare succes la Geneva cu prilejul conflictului Iugoslaviei cu Ungaria. Titulescu este astăzi cel mai mare orator acolo şi cel mai bun cunoscător al tratatelor.

Titulescu i-a spus că s-a despărţit de rege foarte amical cînd a plecat din ţară şi asigurat de o vacanţă liniştită. El a consiliat pe rege să păstreze pe liberali cît va fi posibil, iar apoi să aducă pe n[aţional]-ţ[ărănişti], ceea ce este şi părerea regelui. Pe Tătărescu Rex îl disprețuieşte. Numai Titulescu spune că sub raportul demnităţii Vaida a fost „Himalaia" pe lîngă Tătărescu !

Vişoianu a găsit la Quai d'Orsay o atmosferă foarte defavorabilă cu prilejul schimbării noastre la statul major. I s-ar fi spus că general Samsonovici trece drept germanofil. În principiu Rex este foarte suspectat în străinătate şi orice gest este interpretat ca o tendinţă de apropiere de germani.

23 decembrie. Ministrul de Finanţe comunică presei rezultatul subscrierilor la împrumutul înzestrării [1]. Nominal — 3 miliarde 700 milioane lei, din care 1 miliard de la funcţionari şi credit ipotecar. Numerar efectiv — sub 2 miliarde, ceea ce este un eşec.

● Răspunzînd în numele guvernului la discuţia mesajului, ministrul V. Iamandi are imprudenţa să spună că oraşele ardeleneşti aparţin minorităţilor, care ar avea o veche tradiţie. Ziarele din Budapesta relevă cu satisfacţie această declaraţie. „Universul" însuşi şi diverse asociaţii patriotice încep, însă, o viguroasă campanie contra lui Iamandi şi îi cer demisia. Guvernul, simţind poziţia dificilă, convoacă o adunare la Cluj, unde primul ministru face declaraţii contra revizionismului. Ministrul Iamandi nu demisionează, dar este îndemnat să plece pentru cîtva timp în străinătate. Agitaţia, însă, nu încetează.

[1] Fondurile rezultate din „împrumutul înzestrării" au fost destinate atît achiziţionării de material şi echipament militar din străinătate, cît şi dezvoltării industriei naţionale de război.

1935

4 ianuarie. Tilea vine la mine și îmi spune că, după informațiile lui precise de la palat, regele se gîndește la o schimbare de guvern și pregătește o nouă formulă. Ar fi spus de curînd lui Tătărescu că în cursul lunii ianuarie trebuie să rezolve chestiunea cu Goga ! Acesta este un fel de avertisment. Încă în cursul verii regele îi ceruse să introducă pe Goga în guvern. Regele s-ar gîndi la o formulă Titulescu, cu un guvern național. Nu ar fi exclusă nici o formulă Iorga. De aceea, după părerea lui Tilea noi ar trebui să lucrăm pentru a împiedica orice formulă afară de aceea a lui Titulescu, care singură ne poate duce apoi la guvern Mihalache.

5 ianuarie. Mihalache se întoarce de la Topoloveni. Se informează asupra situației. Îmi spune că pentru el atitudinea lui Maniu și Vaida e clară și sînt amîndoi ostili. Vaida mai voalat. Este nevoit să suporte încă pînă va termina lucrările de program și organizare, pe care le va grăbi. Apoi va lua atitudine, spunînd : „Cine vrea să mă urmeze, bine, cine nu, nu are decît să plece !" Îmi spune că în acest caz va grăbi încă rezolvarea chestiunilor de partid. În orice caz, va informa din timp pe rege că e gata să-și ia răspunderea situației, că își are deja format guvernul. De asemenea, îi va spune că orice altă formulă va pune în joc responsabilitatea regelui. E nemulțumit de Madgearu. I-a reproșat că a avut o atitudine neprietenoasă față de mine, care am înțeles mai bine situația și l-am sprijinit pe el (pe Mihalache) în delegație. Madgearu a răspuns scriind pe notele lui Mihalache : „Am fost îndurerat cînd am văzut că Ar. Călinescu : a) a luat prea fățiș partea lui

Vaida ; b) a cerut cu ostentaţie retragerea lui Maniu la Bădăcin".

• Iancu Mitilineu, întors de la Paris, îmi spune că a văzut pe Mirto care i-a declarat că : „Maniu este nebun. Nu observă ceilalţi acum, dar se vor convinge în curînd. Aşa s-a întîmplat şi cu Sturza [1]. Abia mai tîrziu, la Paris, doctorii i-au stabilit boala, după ce 2 ani fusese prim-ministru nebun".

8 ianuarie. Mihalache îmi expune confidenţial planul lui de guvernare : veniturile normale ale statului vor servi exclusiv pentru acoperirea cheltuielilor de întreţinere ; pentru executarea unui mare plan de înzestrare pe patru ani se va lua ca bază de finanţare avuţia statului ; pentru lichidarea arieratelor se va întrebuinţa produsul reevaluării stocului de aur al Băncii Naţionale ; regimul comerţului va stînjeni... [2] dar va lăsa liber cursul real al monedei.

10 ianuarie. Ghelmegeanu îmi spune că zilele trecute, la Sinaia, Madgearu a sugerat lui Mihalache ideea de a-mi da mie Ministerul de Justiţie. Acesta ar fi spus că este o bună idee.

11 ianuarie. Tilea îmi spune că versiunile puse în circulaţie despre o apropiată criză de guvern s-ar datora lui Blank. Acesta, nemulţumit de liberali, ar fi luat iniţiativa de a vorbi cu Titulescu. Regele nu l-ar fi oprit. Titulescu nu i-a răspuns negativ.

• Maniu soseşte pe neaşteptate în Bucureşti şi se duce la Mihalache pentru a-i cere părerea dacă poate să vadă pe mareşal Averescu. (Acesta, împreună cu Gh. Brătianu, au făcut un fel de front constituţional pentru a lupta contra camarilei). Mihalache îi răspunde că o consultare a sa o consideră inutilă, pentru că Maniu ştie bine că numai şeful partidului e autorizat să discute cu alţi şefi de partide asupra unui acord şi apoi el Mihalache ştie că oricare ar fi părerea lui, Maniu tot va face ceea ce vrea să facă !

[1] Este vorba de Dimitrie A. Sturdza, fost preşedinte al Partidului Naţional-Liberal, în repetate rînduri ministru şi prim-ministru pînă în decembrie 1908.

[2] Text lipsă.

15—25 ianuarie. Tilea ţine la Sibiu un discurs în care atacă pe Maniu şi spune că atunci cînd a avut nevoie a făcut apel la rege pentru a interveni în chestiuni ce nu erau de competenţa sa... constituţională (cazul Crişan şi Boilă).

● Manolescu-Strunga face un memoriu în care atacă politica dusă de colegul său Slăvescu.

● În presă se ventilează informaţia unui conflict între Tătărescu şi Dinu Brătianu pe chestia înzestrării armatei. Dinu Brătianu, sub sugestia lui Tancred Constantinescu, cerea să se dea tot industriei naţionale. Tătărescu tratează cu Skoda.

31 ianuarie. Victor Slăvescu demisionează din guvern. S-au propus Finanţele lui Victor Antonescu, care a refuzat. Se pare că va fi criză de regim.

● Se întruneşte Delegaţia Permanentă. Atmosfera încărcată. Vaida, pe care îl văd în ajun, tună contra lui Madgearu. Îl crede inspiratorul tuturor măsurilor luate de Mihalache şi autorul de fapt al programului. Se plînge şi de Mihalache, care l-ar fi vexat. Spune că lucrurile nu merg în partid şi în curînd ne vom lovi cu capul de prag : „Eu nu plec din partid, aştept să mă daţi afară, dar voi pleca cu foc bengal atunci, pentru că eu nu fac pe Nora lui Ibsen ca... Mironescu !"

Mironescu demisionează din partid printr-o scrisoare foarte delicată. Motivele — de ordin personal şi programatic. Nu admite noua politică programatică ; a fost vexat odată de Madgearu etc. Aducîndu-ni-se la cunoştinţă în delegaţie demisia, eu rostesc cîteva cuvinte simţite pentru fostul meu şef. Se desemnează o delegaţie compusă din Vaida, dr. Lupu şi eu pentru a interveni la Mironescu să-şi retragă demisia. Simplă curtoazie.

● La cameră am interpelat pe primul ministru asupra actului lui Dinu Brătianu, care a convocat prefecţii spre a-i însărcina să împartă o broşură în chestia Skoda făcută de Tancred Constantinescu. Spun că Tancred Constantinescu vrea să-şi facă reapariţia în arena publică.

Dinu Brătianu a răspuns în şedinţa următoare, tăgăduind că a făcut acel act. Retractare.

1—2 februarie. Criză de guvern. Slăvescu demisionează în urma conflictului cu Strunga, pe chestia regimului comerțului exterior. Se intervine pe lîngă Victor Antonescu, apoi pe lîngă dr. Costinescu, spre a primi Finanțele. Ambii refuză. Un moment se pare că va fi criză de guvern. În cele din urmă, Victor Antonescu primește. În locul său la Justiție trece V. Pop.

Se întrunește un fel de consiliu economic la palat unde, în fața regelui, miniștrii de la departamentele economice expun măsurile ce înțeleg să ia. Totuși e mai mult cîrpeală.

1—4 februarie. Comitetul Executiv național-țărănist lucrează în trei secții și apoi în plen. Se discută programul. Se remarcă tendința de șicană și supralicitare demagogică a lui Vaida, care merge din secție în secție cu amendamente. Propune exproprierea. Propune exproprierea munților pentru izlazuri la țărani și suprimarea cartelurilor industriale, „numerus clausus". Discuții foarte aprinse, îndeosebi pe punctul 2, care e respins. Maniu, de asemenea, încearcă să supraliciteze la stînga, prin prezentarea unui program radical, aproape socializant. Mihalache arată că nu a cunoscut niciodată un asemenea program. În fond era un memoriu din timpul tratativelor lui Madgearu la Geneva. Mihalache domină situația net. Presa înregistrează cu elogii evenimentul.

4 februarie. Dinu Brătianu face să se publice în „Universul" condițiile sub care el s-a înțeles cu Tătărescu să se refacă contractul Skoda. Acesta apare exact în momentul cînd sosește Löwenstein spre a termina negocierile [1]. Gestul e interpretat ca o presiune asupra primului ministru și o indicație că nu are încredere în el. De altfel Blumenfeld, care e în bune legături cu Tătărescu, mi-a spus că acesta întrevede trei mari dificultăți pe care va trebui să le confrunte : regimul economic, chestia Skoda și bugetul.

Industriile metalurgice românești fac oferte ministerului de a prelua fabricarea muniților din contractul Skoda

[1] Înrăutățirea situației internaționale, îndeosebi datorită ascensiunii forțelor fasciste-revizioniste, a determinat guvernul român să acționeze pentru stingerea „afacerii Skoda" și relansarea de comenzi masive la uzinele de armament din Cehoslovacia.

la aceleași prețuri că la Pilsen. Aceasta e o dovadă și că tunurile propriu-zise nu se pot face în țară, deci cade una din învinuirile aduse contractului din 1930, și apoi, că prețurile nu au fost mari.

6 februarie. Tratativele cu Skoda se rup.

• Dinu Brătianu dă al doilea interviu, în care laudă politica fostului ministru Slăvescu și combate în parte politica economică ce s-a adoptat în consiliul de la palat. Interviul e socotit ca a doua lanțetă îndreptată contra d-lui Tătărescu.

După cererea lui Dinu Brătianu, legea pensiilor militare nu se mai discută la cameră.

11 februarie. Mihalache spune că a văzut pe Titulescu, care a găsit pe rege în aceeași bună dispoziție față de noi. La Titulescu a întîlnit pe Victor Antonescu, care i-a mărturisit că guvernul nu se mai poate ține. El va cădea sau pe neînțelegeri interne, sau pe incapacitate. Dacă mai ține cîteva luni, va cădea pe incapacitate. El ar prefera să se ducă pe celălalt motiv. În orice caz, V. Antonescu spune că nu rămîne în guvern și nu face bugetul dacă nu se fac economii. El recunoaște că Madgearu a fost un bun ministru de Finanțe. Slăvescu a greșit făcînd degrevări demagogice și schimbînd și aparatul fiscal.

15 februarie. Vorbesc cu Argetoianu, care a fost la rege. Îmi spune că r[egele] nu mai are încredere în guvern. Înainte, la orice critică Rex lua apărarea. Acum, la toate criticile lui Argetoianu, Rex nu a spus nimic. Crede, însă, că nu se va întîmpla criza înainte de a se lichida chestia Skoda și a se vota bugetul. I-a spus regelui : „Sire, în țară eram trei forțe : Maiestatea Voastră, noi, oamenii politici, și «împrejurările». Astăzi se pare că nu mai sînt decît împrejurările !“ Rex a răspuns : „Așa este“.

Îmi spune că Iorga, la un dejun la palat, ar fi fost aproape „grossier“, pentru că, urcînd scara palatului, a încrucișat pe Tilea, care scobora de la rege și care era în sacou. „Cum, eu vin în jachetă și pe domnul acesta îl primește în sacou ? Asta înseamnă că iar se pune ceva la cale !“

• Ralea spune că a văzut pe Titulescu, care i-a spus că regele i-ar fi dat cuvîntul de onoare că după Tătărescu

îl aduce pe Mihalache. Titulescu a adăugat că el are acum în mînă situaţia, fiindcă încheindu-se alianţă militară între Franţa şi Rusia, iar el fiind în cei mai buni termeni cu guvernele acestor ţări, va putea oricînd influenţa politica internă. Între Franţa şi Rusia, România nu poate face nimic şi vom ajunge iar să decidă miniştrii Franţei şi Rusiei la Bucureşti !

18 februarie. G[ene]ralul Gorski caută să mă vadă. Ne întîlnim la Jockey Club. E şi el supravegheat. Îmi spune că g-ral Amza a fost numit inspector peste Divizia de gardă şi corpul de armată din Bucureşti. O dovadă de atenţiune a regelui. Cu prilejul anchetei făcute de Gorski, Amza a declarat că chestia Skoda a fost provocată de rege. Îmi comunică, de asemenea, că g-ral Paul Angelescu urmăreşte să se facă mareşal.

• Cristescu mă informează că s-ar fi descoperit la Constanţa o broşură publicată de g-ral Dumitrescu în care este atacată d-na L[upescu]. G-ral Prodan a adus regelui una şi a fost foarte impresionat. Se spune că cu acest prilej g[ene]ralul Samsonovici ar fi propus Rex să se constituie un guvern de militari, fiindcă altfel nu se poate stăpîni curentul.

21 februarie. La cameră continuă, într-o atmosferă din ce în ce mai încărcată, discuţii asupra legii cooperaţiei. Facem obstrucţie. Incidente continue. Guvernul, impresionat, caută o înţelegere cu noi. Recunoaşte obiecţiunile de principiu. Sassu, în conversaţia cu Mihalache, spune că s-a înţeles şi cu regele pentru a găsi o formulă împăciuitoare.

• Mihalache a cerut audienţă de o săptămînă şi nu i s-a fixat încă. E indispus. Îmi spune că va repeta în scris cererea de audienţă.

Mihalache îmi spune că l-a vizitat avocatul Naum, despre care ştiam că are oarecare relaţii la palat. Spune că Mirto şi Tilea sînt culaţi la rege. Cere, nici mai mult nici mai puţin, decît să-i comunice Mihalache care va fi lista guvernului lui ! Trimis de rege să sondeze sau el vrea să obţină informaţii pentru a-şi găsi apoi introducerea la rege ?

• Pitulescu dezminte că ar fi autorul raportului către d-na L[upescu] şi că ar supraveghea scrisorile etc.

22 februarie. Văd pe Mironescu, care a fost la rege. Îmi spune că a explicat motivele retragerii din partid pe chestia programului.

Regele l-a întrebat dacă a avut conflict cu Madgearu, cum se spune. Regele spune că guvernul îşi dă toată osteneala să facă faţă situaţiei. Laudă în special pe Strunga, care este activ şi priceput. Spune apoi că Partidul Liberal este un partid organizat şi de aceea nu vor face lucruri care să-i compromită. De altminteri, nu are nici o formulă de succesiune. Normal, după liberali ar trebui să vină naţ[ional]-ţărăniştii, dar nu sînt pregătiţi. Nu cunoaşte întreg programul, a avut numai unele informaţii parţiale. Nu e de acord cu partea economică şi întreabă pe Mironescu cine a inspirat-o. În ceea ce priveşte partea monetară a spus : „Eu am spus lui Mihalache şi lui Iunian, cîtă vreme au în program restabilizarea nu pot să vină la guvern. Această restabilizare ar putea fi de neînlăturat într-o zi — ceea ce eu sper să nu se întîmple —, dar în caz afirmativ lucrul va trebui făcut într-o noapte, fără zgomot !" După aceea regele vorbeşte despre ideea statului ţărănesc, pe care nu o înţelege. Luptă de clasă ? Zice că a cerut explicaţii lui Mihalache şi Lupu, dar nu au putut să dea lămuriri precise. „Ils sont buffons". De asemenea, regele spune că naţional-ţărăniştii nu sînt pregătiţi din cauza discuţiilor personale : „Sînt intrigi în partid". Mironescu a înţeles că însuşi Lupu ar intriga contra lui Mihalache.

În altă ordine de idei, regele a întrebat pe Mironescu ce crede că va face Vaida în chestia „numerus clausus" ; e îngrijorat să nu ia lucrurile proporţie.

Pentru prima oară îi vorbeşte despre d-na Lupescu şi spune că i se atribuie o mulţime de lucruri inexacte.

În fine, regele nu e tocmai încîntat de ruşi şi se întreabă ce ajutor ne vor putea da vreodată. Mironescu a înţeles de la rege, fără să-i fi spus însă *expres,* că liniştea actualei guvernări ar fi lichidarea contractului şi anchetei Skoda şi lichidarea şefiei în Partidul Liberal prin înlocuirea lui Dinu Brătianu. Bineînţeles, însă — adaugă Mironescu —, aceasta ar putea fi o eventualitate mai îndepărtată.

26 februarie. Văd pe Mihalache, care îmi spune că Blumenfeld l-a informat asupra unei convorbiri cu Tătărescu. Acesta pretinde că are partidul legături [1] cu regele pînă în februarie viitor, după care crede că vor veni național-țărăniștii. Nu se gîndește la modificarea constituției (cum spusese ministrul Lapedatu), deși regele i-ar fi făcut sugestia în această direcție. Regele ar fi spus : „Toți vorbesc de schimbarea constituției, de ce nu am face-o împreună". În ceea ce privește chestia Skoda, el ar putea-o lichida cu Mihalache în 2 minute. Dar nici el nu e liber, din cauza lui Dinu Brătianu, nici Mihalache, din cauza lui Maniu. Astfel, va pleca la vînătoare cînd va veni chestia în cameră și va spune că guvernul nu se amestecă.

Mihalache îmi spune că a văzut pe Titulescu, care e îngrijorat din cauza atitudinii regelui. Se gîndește la o schimbare a politicii externe și orientare spre Germania ? Un fost escroc de la Paris, Lecca, pretinde că a adus regelui o scrisoare din partea lui Rosenberg, aghiotantul lui Hitler. Titulescu l-a sfătuit să înceapă o campanie violentă spre a răsturna guvernul în 1—2 luni, altfel e posibil ca liberalii să se consolideze.

● Vaida a ținut o conferință la Cluj despre „numerus clausus". Ideea prinde. Mișcare în barouri. Mihalache primește de la Vaida o scrisoare în termeni care indică o apropiată ruptură.

● Mihalache a fost în audiență la rege. Mai puțin mulțumit ca rîndul trecut. Audiența a durat o oră și 45 de minute. A expus programul, insistînd asupra punctelor ce îi semnalasem eu după audiența [lui] Mironescu. Regele s-a declarat satisfăcut. A expus apoi situația internă în partid. Cînd Mihalache a spus că Vaida nu se încadrează în disciplina de partid, regele nu a făcut nici un comentariu. În fine, Mihalache a spus că se consideră în război de răsturnare cu guvernul. Regele a spus : „Sînt mulțumit de cele ce mi-ai spus, afară, bineînțeles, de ultimul punct !"

● Tătărescu convoacă consiliul de administrație al societății Reșița și Copșa-Cugir, înmînîndu-le cu solemnitate comenzile de tunuri și puști mitraliere rezervate industriei indigene. Teatru !

[1] Înțelegere.

2 martie. La Titulescu, trei ore. Este şi el îngrijorat de situaţie, a găsit pe rege schimbat. Se teme îndeosebi de acţiunea lui Vaida. Prea mulţi nemulţumiţi s-ar putea coaliza : Vaida, Mironescu, Goga, Argetoianu. Îmi spune că, contrariu de ce se crede, politica lui Vaida în chestia minorităţilor ar putea să-i faciliteze venirea la guvern, fiindcă ar fi o realizare a ceea ce Geneva doreşte (bine-înţeles, nu chestia evreiască).

Tătărescu a spus lui Titulescu că regele i-a sugerat o modificare a constituţiei, dar el nu a primit. Partidul Liberal a devenit tare la palat iar, cum era sub Brătianu [1], Titulescu nu crede că guvernul nu poate cădea. În orice caz, el a consiliat pe Mihalache să întreprindă o acţiune mai vie spre a se afirma : „Sînteţi inexistenţi acum". Aceasta nu ar răsturna guvernul, dar ar împiedica pe Tătărescu să facă revizuirea constituţiei şi ar împiedica o formaţie nenormală.

În chestia de program el nu dă prea mare importanţă şi ne consiliază să cedăm la pretenţiile regelui.

Tătărescu comunică la senat comisiilor reunite noile condiţii ale contractului Skoda. Nu sînt mai avantajoase. Situaţia este, însă, bine speculată de liberali. Goga şi Iunian felicită guvernul. Mareşalul Prezan, care prezida, de asemenea. Madgearu a fost inabil.

4 martie. Vaida rosteşte, la Timişoara, a doua conferinţă în chestia „numerus valahicus". La banchet atacă pe Lupu, Madgearu şi transparent pe Mihalache.

Se adună Delegaţia Permanentă. Dr. Lupu propune excluderea lui Vaida. Eu spun că sîntem balotaţi între chestia constituţională a lui Maniu şi chestia naţională a lui Vaida. Una indispune parlamentul, alta atrage unele cercuri intelectuale. Partidul e ameninţat. Cea mai bună soluţie e să acceptăm bărbăteşte lupta şi să facem o clarificare definitivă cu autoritate, convocînd imediat congresul.

După dejun, Ghelmegeanu şi Ralea se duc la Mihalache şi îl îndeamnă la o acţiune. El ezită şi le cere să-l urmeze, fără a-l împinge la o acţiune necugetată. Potîrcă, venind de la rege, îi spune că formula lui Vaida nu ar fi bine văzută. Mihalache îmi spune, în treacăt, că este pentru formula mea.

[1] Este vorba de I. I. C. Brătianu.

14 martie. Vaida este dezavuat printr-un comunicat al Delegației Permanente. El replică printr-o scrisoare lungă, adresată lui Mihalache, în care susține punctul său de vedere.

Un grup de ai lui, în cap cu Costăchescu, fac un demers la Mihalache pentru împăciuire. Sînt Costăchescu, D. R. Ioanițescu, Gafencu, Potîrcă etc. Ei se duc apoi, cu consimțămîntul lui Mihalache, la Brașov, unde întîlnesc pe Vaida și încearcă din nou reconciliere. Rezultatul e negativ. Incontestabil, și Angelescu este acel care împinge pe Vaida.

După scrisoare, delegația se întrunește și demite pe Vaida de la prezidența Ardealului, pe care o ia provizoriu Mihalache. Acesta îmi spune că în ajun Costăchescu i-ar fi sugerat de a trimite acolo pe dr. Lupu. Se pare, însă, că s-a opus Maniu.

După aceasta, 11 foști miniștri trimit lui Vaida o scrisoare de solidarizare. Semnează Vlad, Hațiegan, Voicu Nițescu, Mirto, Perieșeanu, Sever Dan, Tilea, Șerban, Iuliu Moldovan, Angelescu, D. R. Ioanițescu. Parte din ei ne informează că au făcut numai o manifestație de curtoazie.

Costăchescu sfătuiește pe Mihalache să temporeze, ceea ce se admite. Gafencu trimite lui Mihalache o scrisoare mai dulce de simpatie pentru Vaida.

● La cameră, dezbateri pînă la 2 noaptea asupra legii stării de asediu. Maniu a ținut un lung discurs în care a vorbit de protejarea camarilei prin cenzură.

15 martie. Madgearu trebuia să meargă în audiență la rege astăzi. În ultimul moment primește adresă de la mareșal că este amînat pe marți 19 curent.

● Mironescu publică o scrisoare de simpatie pentru Vaida. Mihalache îi răspunde prin „Dreptatea", spunînd că i-a făcut o diversiune pentru a torpila democrația țărănească.

Mihalache oscilează. Ieri a spus lui Costăchescu să încerce o reconciliere. Astăzi a revenit. Costăchescu este dezamăgit.

19 martie. Madgearu a fost în audiență la rege. I-a expus situația financiară, economică și monetară, dîndu-i documente foarte importante. Vorbind despre situația din partid i-a spus să nu încurajeze acțiunea lui Vaida. Re-

gele imediat a replicat că nu a încurajat nimic. Întreabă apoi dacă e adevărat că vrea să modifice constituţia. Regele i-a răspuns că chestia nu e actuală şi că ar trebui cîndva făcută cu acordul partidelor. Madgearu a replicat că liberalii au făcut-o o dată, acuma revendicăm noi acest drept, singuri.

21 martie. Mi se spune că g-ral Uică, încercînd un şantaj pe chestia procesului Precup spre a obţine un post de comandament, a fost supus unei anchete şi reţinut în casă.

23 martie. Vaidiştii au ţinut ieri o consfătuire la Sinaia şi au hotărît să rămînă în partid. Vaida renunţă la acţiunea întreprinsă pe chestia „numerus valahicus". D. R. Ioaniţescu fusese în audienţă la rege. Costăchescu întreprinde o mediaţiune.

• Mihalache îmi spune că a avut o conversaţie dureroasă cu Andrei. Acesta i-a spus că ori pleacă Costăchescu, ori pleacă el !

24 martie. Costăchescu mai încearcă o dată să convingă pe Mihalache la o atitudine conciliantă. Îi spune că îşi joacă situaţia, fiindcă va cădea în mîinile lui Maniu şi îşi va tăia drumul la palat.

• Se întruneşte Comitetul Executiv Central şi se votează o moţiune prin care toate hotărîrile Delegaţiei Permanente sînt ratificate, iar cei ce lucrează împotriva normelor statutare se consideră în afară de partid. Se dă un termen pînă la 1 aprilie curent spre a-şi stabili poziţia unii membri.

Maniu, luînd cuvîntul, spune că trebuie făcut încă un apel la Vaida să se întoarcă. E clar că vrea să arunce răspunderea asupra lui Mihalache şi să-şi menajeze atmosfera în Ardeal.

27 martie. Se termină dezbaterile în chestia Skoda. Dinu Brătianu a voit să întindă inculparea la Maniu şi Madgearu. Tătărescu s-a opus. A urmat între ei, într-o secţie, un schimb de cuvinte tari. În cele din urmă, Dinu Brătianu a cedat. S-a adoptat raportul Bentoiu. Noi am depus o propunere cerînd trimiterea în judecată a g[ene]ralului Amza.

6 aprilie. La 30 şi 31 martie au avut loc şedinţele comitetului provincial la Cluj şi o întrunire la Sibiu. A fost ales preşedinte al Ardealului [1] M. Popovici. Cu acest prilej s-au produs încăierări între mănişti şi vaidişti. A trebuit să intervină autorităţile.

Mihalache a avut o întrevedere cu Maniu. Discuţii foarte vii. Ambii nemulţumiţi unul de altul.

• Secţiile camerei au votat trimiterea în judecată a lui Cihoski şi M. Popovici, cerînd şi controlul averii.

13 aprilie. Avem o consfătuire la Ghelmegeanu : Mihalache, Ralea, Andrei, Ene, Bădescu şi Ghelmegeanu. Examinăm situaţia. Eu spun că partidul trece prin momente grele ; cercurile intelectuale şi-au pierdut încrederea în noi, partizanii sînt demoralizaţi şi legătura cu palatul slăbită. Propun să păstrăm acum cadrele intacte. Să nu plece Maniu, apoi să întreprindem o vie campanie contra guvernului pe chestia scumpirii traiului şi urcării impozitelor.

• Au loc alegeri parţiale pentru un loc de deputat la Ilfov şi alegeri pentru consiliul judeţean la Prahova. La Ilfov vaidiştii dau concurs lui Goga ; la Prahova vaidiştii au listă proprie. Prima alegere după ruptură este interesantă. La Prahova ne urcăm de la 9 000 [la] 15 000 voturi, faţă de 22 mii ale guvernului. Vaidiştii, în unire cu Goga, abia au 6 000. La Ilfov avem 22 mii, faţă de 32 mii ale guvernului. Gh. Brătianu obţine 19 mii, ceea ce îi dă un succes mare. În genere, guvernul a pierdut mult, iar noi ne-am menţinut. Prima consultare electorală e reconfortantă.

• La cameră se votează raportul Skoda. M. Popovici e scos din cauză, nefiind două treimi din voturi : 94 pentru şi 63 contra. Noi eram numai 27, restul guvernamentale. Tătărescu a dat instrucţiuni discrete prin Iamandi şi Franassovici.

20 aprilie. Sesiunea parlamentară se închide. Este mult comentat mesajul regal, elogii pentru guvern. Într-un pasaj se spune că opera legislativă a creat o atmosferă de încredere şi că ea va fi continuată, fiindcă numai printr-un regim de stabilitate se poate avea chezăşia unei

[1] Citeşte : al organizaţiei regionale a P.N.Ţ. din Transilvania.

consolidări. Se pare, astfel, că se dezmint zvonurile relative la o apropiată modificare a constituției și la un guvern excepțional.

• Mihalache cere lui Ghelmegeanu să prevină pe Madgearu că nu admite manifestațiile ostentative pentru Maniu la congres. De altfel, adaugă el, „dacă simt că partidul înclină spre Maniu, eu mă retrag la Topoloveni".

• Se ține adunarea generală a B[ăncii] Centrale Cooperative, unde sîntem învinși. Prin afilierea recentă a unui număr însemnat de bănci populare liberale, prin oarecari presiuni cu prilejul fixării delegațiilor și cu trădarea lui Cezar Parthenie se ajunge la acest rezultat.

22 și 23 aprilie. Se ține Congresul general al Partidului Național-Țărănesc. Era temere că Maniu va provoca complicații prin reluarea teoriilor lui în chestia constituțională. Mihalache, Lupu și Costăchescu erau hotărîți să replice. Maniu, însă, a fost bine. A explicat solemn și abil activitatea lui de președinte și retragerea sa. A promis concurs lui Mihalache și a îndemnat la disciplină. Foarte aplaudat.

• Măcărescu îmi spune că Costăchescu a ieșit nemulțumit de la rege. Acesta i-a reproșat că a lăsat pe Vaida să plece. Costăchescu are impresia că nu venim curînd la guvern. Regele — nemulțumit de Madgearu la secretariat. Costăchescu a sugerat numele meu și al lui Ghelmegeanu. R[egele] ar fi spus că eu am fost prea vehement și pronunțat în chestia Skoda. Poate de-ale lui Măcărescu! Iar cînd regele a spus aceasta, bănuiesc chestia Amza!

8 mai. Recepție la Externe pentru Boncour. Stau de vorbă mai mult cu Inculeț. Îmi spune că îi pare bine că am obținut succes în alegerile comunale din Argeș, fiindcă se învederează astfel puterea partidului. Altfel, el era îngrijorat de posibilitatea unei aventuri. Regele ar fi fost alarmat de posibilitatea rupturii partidului nostru prin acțiunea lui Vaida. Astăzi o vede redusă și partidul asigurat. Crede că succesiunea va fi a noastră. Miniștrii lor vorbesc întotdeauna regelui de sistemul celor două partide și de păstrarea regimului constituțional. Goga nu are nici o trecere la rege. El îl plictisește continuu pe rege cu ideea revizuirii constituției, la care Rex nu se gîndește.

În guvern e liniște. Numai la Industrie e neliniște. Tătărescu își propune să supravegheze el personal lucrurile. Rex ar fi preocupat de atitudinea lui Maniu.

Tătărescu îmi spune că ar vrea să vorbească mai mult cu mine într-una din zilele următoare.

9 mai [1]. Comunic lui Mihalache conversația cu Inculeț. Îmi spune că regele ar fi fost furios după întrunirea de la Sibiu, unde i se spusese în mod fals că Mihalache ar fi aplaudat pe Maniu. De altă parte, însă, știe de la Irimescu că acesta ar fi recomandat ca succesor pe Alimănișteanu, la care Rex ar fi obiectat că „nu poate lucra cu Mihalache".

14 mai. La palat, pentru primirea miniștrilor balcanici. Regele foarte rece cu noi. Ne dă mîna în treacăt.

15 mai. Vine Vaida și ține o adunare la „Vox". Circa 5 000 persoane. Mulți gardiști în uniforme ; nu se formează încă partidul.

18 mai. Vaida e însoțit de rege la dejun și înapoi primit în audiență. Lui Mihalache nu i-a fixat încă audiența solicitată înainte de Paști.

• Blumenfeld transmite lui Mihalache din partea lui Titulescu că ar vrea să se înțeleagă împreună în vederea unei modificări a constituției pe cale normală pentru la toamnă.

• Ridic [2] chestiunea cu propunerea de dare în judecată a lui Cihoski ; nu a întrunit majoritatea legală și, deci, e respinsă. Tătărescu e furios și reprobează.

D-rul Lupu : că noi ridicăm iar această chestiune. Mihalache, însă, îmi spune să continui.

19 mai. Începe campania noastră de întruniri pentru răsturnarea guvernului. La Craiova manifestația este foarte reușită, participă circa 15 000 țărani.

• Ralea îmi spune că Titulescu i-a recomandat ca noi să nu ne împotrivim în mod absolut modificării constituției, pe care o intenționează Tătărescu.

---

[1] Dată probabilă.

[2] În Adunarea Deputaților.

26 mai. Întrunirea noastră la Chișinău, cinci mii țărani. Mai puțină organizare. D-rul Lupu împinge înainte pe vechii săi partizani, în genere oameni obscuri sau compromiși. Fuziunea a scăzut nivelul moral al partidului. Pe de altă parte, d-rul vizează Ministerul de Interne și încearcă să-și facă noi aderenți în județ. Discut chestiunea cu Răducanu, Potîrcă, Ghelmegeanu, care văd la fel.

• Toate ziarele lansează informația că Maniu va fi invitat și va participa la serbările restaurației.

Perieteanu îmi spune că Vaida, întors de la audiența la rege, le-ar fi spus că a vorbit cu regele în această chestiune: „Așadar, Sire, la restaurație mă veți primi față în față cu Iuliu Maniu?" Regele a răspuns afirmativ. Vaida e contrariat.

28 mai. Mihalache a fost primit în audiență de rege. Îmi povestește mulțumit felul cum s-a desfășurat convorbirea. A spus regelui că în partid este ordine și el domină situația, avînd o tactică acceptată de partid. Maniu nu activează, desigur, în acest sens în mod pozitiv, dar a declarat că nu va face greutăți. Regele spune: „Este bine și așa". Apoi Mihalache spune că a început campania contra guvernului fiindcă opinia publică îi e foarte ostilă. Liberalii au venit cu un anume program, care a eșuat. Ei trăiesc acum din creditul regelui și asta e rău. Regele nu acoperă guvernul, dar spune că se încearcă acum o nouă aventură, a politicii economice. Mihalache continuă spunînd că el, care-și cîntărește cuvintele și se decide greu, își asumă răspunderea guvernării țării. Regele replică: „Mihalache, eu pe partidul d-tale înțeleg să mă reazem; atît pot spune deocamdată".

Mihalache îmi spune că Goga i-a comunicat că ar vrea să se întrețină cu el personal. El a autorizat pe Mihai Popovici să discute cu Goga o eventuală fuziune. Nu ar fi vrut să trateze personal, pentru ca să nu se zică mîine că s-a amestecat direct în chestiile ardelenești. A discutat, în oarecare măsură, și Răducanu. Intenția e de a opri pe Goga să fuzioneze cu Vaida.

8 iunie. Aniversarea restaurației. Demonstrațiile străjerimii, pe care a inițiat-o regele. Regele foarte atent cu Vaida, care a fost invitat în loja regală, iar Mihalache a fost în loja președinției Consiliului. Lupu furios că regele

nu i-a fixat încă audienţă. Mihalache îmi spune că Boncour ar fi văzut pe d-na L[upescu], cînd a fost aici. Se teme ca nu cumva r[egele] să pregătească revizuirea constituţiei în legătură cu modificarea şi a statutului casei regale.

Dinu Brătianu nu a participat la serbările restauraţiei ; s-a dus ostentativ să facă o plimbare pe Dunăre spre Vîlcov.

Prefectul poliţiei, Gabriel Marinescu, face la radio o conferinţă în legătură cu restauraţia şi critică situaţia dinainte de 1930, cu aluzii ofensatoare pentru guvernul n[aţional] ţ[ărănesc] din acea epocă. Mihalache trimite o scrisoare primului ministru, cerînd energic sancţiuni.

11 iunie. La serata de la Clubul Miliardarilor vorbesc cu generalul Manolescu, aghiotantul principelui Nicolae, care-mi spune că, după părerea sa, regele a ştiut de conferinţa lui Gavrilă M[arinescu]. Îl critică aspru pe rege, pe care îl vede incorigibil. Numai unirea tuturor oamenilor politici l-ar ţine la respect. Principele Nicolae e foarte nemulţumit. El i-a recomandat prinţului (generalul) să-şi păstreze prestigiul intact, pentru a fi o rezervă a dinastiei. Prinţul e contra d-nei L[upescu] şi ar fi în stare s-o împuşte. La înmormîntarea fostului regent Sărăţeanu s-a dus fără ştirea regelui. Regele l-a chemat apoi pe Manolescu şi i-a făcut observaţie că a mers fără a-l preveni. Manolescu ar fi replicat : „Maiestatea Voastră să fie mulţumită că prinţul a făcut acest gest, care a fost apreciat de opinia publică". Cu Gavrilă Marinescu, Manolescu a vorbit şi acela i-a spus : „Eu mi-am legat soarta de d-na L[upescu] şi cad odată cu ea. Nu pot face altfel".

Generalul Gorski îmi spune că în Basarabia regele ar fi spus la masă : „Nu pot să-mi explic pentru ce opoziţia, ori de cîte ori eu mă înţeleg cu guvernul, spune că miniştrii sînt lichele".

Vorbesc cu Valer Pop, ministrul de Justiţie, care-mi spune că regele nu a ştiut de fapta lui Gavrilă şi că a rămas supărat. Crede că-l va pune în concediu.

Madgearu spune mareşalului Ilasievici şi transmite regelui că partidul nostru se socoteşte lovit în demnitate şi că va lua o atitudine foarte dîrză, nedezarmînd pînă la pedepsirea lui Gavrilă Marinescu.

• Gavrilă Marinescu îmi trimite pe chestorul Paximade cu o listă a averii lui şi cu justificarea ei, întrucît ar fi fost informat că eu mă interesez de această chestie. Am refuzat să iau cunoştinţă de această listă şi i-am răspuns că personal nu mă preocupă această chestiune.

• Delegaţia Permanentă a partidului a examinat situaţia în continuare, toţi au fost de acord să ia o atitudine foarte dîrză. Un moment a fost vorba să se convoace Comitetul Executiv pentru a reexamina tactica partidului.

S-a dat un comunicat drastic. Tătărescu şi Inculeţ au telefonat lui Mihalache pentru a-i comunica că Gavrilă a fost pedepsit cu mustrarea. Noi nu am socotit aceasta suficient.

Regele pleacă inopinat la Constanţa. Mi se spune că e afectat de cele întîmplate şi s-a dus să reflecteze singur. Tătărescu a fost chemat, în ultimul moment, la Constanţa.

16 iunie. Dr. Lupu se duce la mareşalul Ilasievici şi-i spune că renunţă la audienţa proiectată de aproape o lună şi neacordată încă. Ar vrea să ştie în ce situaţie se află la palat, căci a fost o vreme cînd regele îl chema la 6 ore dimineaţa (aluzie la restauraţie), apoi a fost primit după trei zile. Acum ce tratament are, ca să ştie, să nu mai ceară audienţă.

Peste cîteva ore mareşalul îi comunică d-rului că va fi primit a doua zi.

La audienţă a cerut regelui să concedieze pe Gavrilă. Regele a refuzat net, spunînd că e singurul om în care are încredere. Urmează un dialog foarte viu. Regele spune : „[Dacă] ar fi să schimb guvernul acum, vrînd-nevrînd trebuie să vă aduc pe voi. Mai tîrziu, nu ştiu care va fi situaţia. Voi intraţi în socotelile mele. Eu mi-am propus să realizez o parte din program cu liberalii şi o parte cu voi. Dar voi trebuie să mă ascultaţi. Cu liberalii o duc foarte bine, cu voi în trecut orice am cerut nu s-a făcut". D-rul Lupu îi spune regelui că Manolescu-Strunga a spus lui Argetoianu : „Nu plecăm curînd de la putere. Lichele ca noi nu mai găseşte regele !" Regele a făcut haz. Lupu a replicat că regele Carol I dorea caractere. Audienţa a fost separată. Lupu crede că regele se gîndeşte la dictatură.

• O consfătuire Mihalache — Maniu — Lupu — Madgearu, la Sinaia, hotărăşte să adopte o atitudine mai dîrză faţă de rege. Întrunirea ţinută la Braşov, la 17 iunie, e prima ocazie. În adevăr, se ţin discursuri tari.

21 iunie. Măcărescu a văzut pe Mirto, care-i spune că regele e foarte legat de d-na L[upescu]. Ar fi în stare să abandoneze şi ţara pentru ea. Totuşi, crede că noi numai prin atitudine dîrză putem să-l intimidăm. Despre Vaida spune că este exclus să fie adus la putere.

• Fratele lui [Gheorghe] Tătărescu, Emil, spune că se precipită rezolvarea cazului Dinu Brătianu [1].

23 iunie. Întrunire naţional-ţărănistă la Iaşi. Foarte reuşită. Peste 25 000 ţărani. La masă, Andrei şi Ralea şi-au organizat o mică clacă şi oarecare răceală faţă de Costăchescu, ceea ce l-a indispus pe acesta.

• La Cluj, întrunire front constituţional. Averescu a declarat că „noua şi vechea dinastie a Romanovilor şi Bourbonilor s-a prăbuşit din cauza absolutismului. Cu atît mai uşor s-ar putea întîmpla nouă". Cine este însă monarhist ? El strigă : „Trăiască M[aiestatea] S[a] Elena şi Mihai !" Mihai, viitorul rege al României !

5 iulie. Mihalache a vizitat pe regina Elisabeta, pe care a rugat-o să transmită regelui părerea sa asupra situaţiei, în special în urma audienţei d-rului Lupu. În termeni categorici, ţine să avertizeze pe rege că dacă va adopta o atitudine neconstituţională, ne va avea hotărît împotrivă. Regina i-a spus că va transmite mesajul şi i-a adăugat : „Mergi mai departe, Mihalache, pe această cale, căci este cea mai bună".

• Potîrcă merge în audienţă la rege şi are impresia că s-a mai schimbat în favoarea noastră. A spus că noi sîntem un... [2] principal în calculele sale.

• Dinu Brătianu dă un interviu împotriva modificării constituţiei. Mare emoţie între liberali ; Tătărescu, împreună cu întregul Consiliu [de Miniştri], se duce la Dinu şi-i cere clarificarea. În cele din urmă lucrurile se aplanează ; guvernul este, însă, slăbit.

[1] Se urmărea îndepărtarea lui Dinu Brătianu din fruntea P.N.L.

[2] Text lipsă.

10 iulie. Madgearu mă cheamă la Sinaia. Avem o consfătuire împreună cu Mihai Popovici şi Ghelmegeanu. Madgearu spune că a discutat cu Mihalache situaţia şi ne consultă şi pe noi dacă sîntem de părere să se declanşeze o mişcare insurecţională. Sînt hotărît contra ; nici ceilalţi nu susţin ideea.

15 august. Petrec o lună într-o croazieră pe Mediterana. În lipsa din ţară s-a declarat un scandal cu transferul devizelor. Implicat pentru trafic de influenţă Toni Iliescu, vice-preşedinte al senatului, care e dat în judecată. Demisionează şi guvernatorul Băncii Naţionale.

Manolescu-Strunga a fost nevoit să părăsească guvernul.

9 septembrie. Vorbesc cu Victor Antonescu, care-mi spune că regele nu e în contra noastră. Ar fi zis : „Eu nu spun că nu-i aduc la guvern, dar nu pot să-mi iau angajamentul". Regele se teme, însă, de formulele statului ţărănesc.

• Mihalache îmi spune că ziaristul Gruia a venit din partea d-rului Angelescu să-i propună să nu combată un eventual guvern al său.

14 septembrie. Ghelmegeanu a vorbit cu dr. Lupu, care e profund nemulţumit de Mihalache. Nu vede la acesta nici o linie directă. Doar un om muncitor şi priceput în mărunte chestii de organizare. Nu crede în viitorul lui. Lupu e înclinat să se despartă. El este hotărît pentru politica cu Franţa, în vreme ce Mihalache înclină spre Germania. Ghelmegeanu mă întreabă dacă nu cred că e nevoie de o nouă orientare a noastră faţă de incapacitatea lui Mihalache ? El vede două linii : una Vaida — Costăchescu, alta Maniu — Lupu — Madgearu ; înclină spre aceasta din urmă.

17 septembrie. Vorbesc cu dr. Lupu, care-mi spune că e nemulţumit de Mihalache, atît în ce priveşte felul cum conduce partidul, cît şi în ce priveşte ideile lui politice, în special în chestiile externe. El, Lupu, e pentru legături cu Rusia şi vrea să facă o vizită la Moscova. Îmi spune, de asemenea, că se apropie de Maniu.

24 septembrie. Cristescu deține de la generalul I. Antonescu că Dinu Brătianu ar fi propus lui Stelian Popescu să intre într-un guvern format de d-sa.

● La Tg. Jiu a avut loc zilele trecute dezvelirea monumentului Ecaterinei Teodoroiu. A participat regele, care apoi a mers la un dejun la Poiana, la Tătărescu. Liberalii au speculat în interes de partid aceasta.

Nu s-a obținut remanierea anunțată. A rămas numai dr. Costinescu definitiv la Industrie ; în schimb, a fost numit Mitiță Constantinescu guvernator al Băncii Naționale.

● Tătărescu ține un discurs la Constanța în care declară că noi ne-am îndepărtat de putere și atacă violent pe Maniu.

● Se țin la noi Delegația Permanentă și Comitetul Executiv. Toți sînt nemulțumiți de discursul pronunțat de Maniu la Uioara și în care d-na L[upescu] a fost atacată din nou. Se formulează părerea că Maniu a vrut să torpileze pe Mihalache. Costăchescu e mai aprins contra lui Maniu și amenință. Lupu, de asemenea, o dezaprobă. Pe de altă parte, se pare că și Maniu ar urmări o clarificare, ardelenii împingînd la răsturnarea lui Mihalache.

Înainte de comitet are loc o explicație în cerc restrîns. Maniu nu renunță, în fond, la punctul său de vedere. Spre a nu se da impresia de slăbiciune, mai ales după îndemnul lui Madgearu se convine ca să se evite explicările publice.

Mihalache ține un discurs contra lui Tătărescu. Vorbesc apoi Costăchescu, Lupu și Maniu, care se declară de acord cu Mihalache. Moralul e regăsit. Mare impresie în opinia publică ; în fond, chestia nu e rezolvată.

● Vine la mine Sîngeorgiu, care e informatorul regelui. Aflu că d-na L[upescu] i-ar fi spus să comunice naționalilor-țărăniști că dacă exclud pe Maniu vor avea putere cu mîini libere. Regele, însă, nu i-a spus același lucru ; din contră, la un moment dat, vorbind de constituție, ar fi zis : „La urma urmei, eu pot merge și cu constituția aceasta, dar Duduia, nu !“ Tot vorbește. Sîngeorgiu a dedus că regele e complet subjugat de Doamna.

9 octombrie. Văd pe Mironescu, care spune că e preocupat de situația urîtă internațională. Sîntem desconsiderați în afară, se spune că ni s-au dat toate garanțiile

ni s-au dat credite, dar nu sîntem capabili să ne administrăm, nu ţinem angajamentele luate etc. La un caz grav, interesele noastre nu vor fi luate în considerare.

Mironescu e pentru un guvern naţional. Îmi spune că Titulescu i-ar fi făcut aceasta, declarînd că el însuşi nu se gîndeşte. Titulescu nu a ştiut de venirea prinţului Paul. El crede, însă, că a reuşit să-l convingă să păstreze politica externă. Titulescu, însă, nu a făcut cu inima uşoară nici convenţia cu Rusia ; e preocupat de consecinţele ei. Titulescu e nemulţumit de întrevederile regelui cu ministrul Poloniei.

15 octombrie. Se face zgomot în jurul unei pretinse convenţii între noi şi ruşi, prin care s-ar autoriza trecerea armatei sovietice pe teritoriul nostru spre Cehoslovacia (în ajutorul ei), în caz de război. Gh. Brătianu adresează o interpelare. Vaida întreabă şi el, cu prilejul unei adunări.

Mi se aduce stenograma unei conversaţii telefonice între Savel Rădulescu şi Titulescu asupra acestei chestiuni (11.X.1935) :

Bucureşti [1] : „S-a interpretat greşit interviul dv.".

Geneva [2] : „Apoi, atunci ce crezi ? Să dăm un comunicat oficial ?"

Buc[ureşti] : „Nu, să nu se creadă că-l dăm sub presiune".

Geneva : „Pe mine mă supără faptul că ei interpretează că armata rusă va trece prin România, cînd eu nu am deschis nici gura. Dacă nu le place, eu plec, să rămînă guvernul. Să-i spui toate astea lui Tătărescu".

22 octombrie. Sîngeorgiu a fost la rege. Regele e supărat pe Titulescu. A spus despre el că e prea personal, se crede indispensabil, face lucrurile numai din proprie răspundere, fără a se consulta cu nimeni ; a ajuns să-i impună pe cine trebuie să primească şi pe cine nu regelui (afacerea Arciszewski).

Sîngeorgiu crede că dacă regele va izbuti să-l înlăture pe Titulescu, atunci vom avea un guvern de dreapta. El

[1] Savel Rădulescu.
[2] Nicolae Titulescu.

e nemulţumit de Tătărescu, fiindcă nu a făcut nimic în chestia înzestrării oştirii.

• Dr. Lupu îmi spune că e nemulţumit şi îngrijorat de atitudinea lui Mihalache. L-a vizitat la ţară. Are impresia că Mihalache îi ascunde unele lucruri. Un exemplu : era de faţă dr. Mezincescu, care raporta rezultatul sondajului pe lîngă mareşalul Ilasievici asupra cererii de audienţă a lui Mihalache. Mareşalul a spus că se va rezolva la timpul potrivit. Era vorba să se ştie dacă Mihalache va fi primit imediat, deci un eşec. Or, după o absenţă de cîteva minute din cameră, la întoarcere dr. Lupu aude pe Mihalache arătîndu-se mulţumit şi interpretînd demersul ca reuşit.

Dr. Lupu e nemulţumit fiindcă, în ajunul bătăliei [1], ministrul s-a înfundat la ţară în loc să ţină contact cu lumea. Mihalache i-ar fi spus : „Sînt plictisit şi dezgustat de politică !" Lupu i-a replicat : „Asta e foarte grav şi însemnează că nu-ţi poţi îndeplini misiunea". Lupu e hotărît să ia lucrurile mai din scurt. Va vedea pe Tătărescu, pe miniştrii străini etc.

• Văd pe Savel Rădulescu, căruia îi arăt informaţiile mele asupra situaţiei lui Titulescu ; are şi el aceleaşi impresii. Se întreabă dacă Vaida, Goga şi ceilalţi nu au inspiraţii sau încurajare de sus spre a ataca politica lui Titulescu.

• Întîlnesc pe Tancred Constantinescu la un consiliu de administraţie. Critică guvernul şi lichelele, spune că această situaţie nenorocită datează de la Duca. Dinu Brătianu va rezolva criza din partid prin fuziunea cu Gh. Brătianu îndată ce vor trece în opoziţie. Acum se teme de o sciziune. Zice că el a determinat pe Dinu Brătianu, cu două zile înainte de votul camerei, să renunţe de a pune sub acuzare pe Maniu în chestia Skoda. Tătărescu ar fi vrut ca Dinu Brătianu să împingă la această implicare a lui Maniu, spre a-l încurca.

29 octombrie. Văd pe Mihalache ; pare puţin descurajat. Regele nu i-a acordat încă audienţa. Se anunţă că pleacă la vînătoare pe 5—6 zile. Deci, va mai întîrzia. Îmi spune că el nu-şi poate schimba atitudinea şi preferă să cadă cu ea.

1 Pentru răsturnarea guvernului liberal.

Aflu de la el că Gusti, care a fost în audienţă, i-a comunicat că regele nu înţelege ce este cu statul ţărănesc, nu a priceput rostul călătoriei lui Mihalache cu Maniu în Ardeal, nu admite ca ţăranii aduşi la Bucureşti să dicteze. A urmat o amînare pînă după „deschiderea parlamentului". Deci, pare a avea să mai ţină pe liberali. De asemenea, regele a făcut rezerve în ce priveşte pe Mihai Popovici, chiar pe Madgearu. La protestul lui Gusti, regele a răspuns : „Da, sigur, Madgearu e bărbat de stat".

Popovici i-a spus lui Mihalache că soţia lui Lugojanu întreabă ce situaţie mai are el în partid ? Mihalache îmi spune că ar vrea să-l aibă în guvern. În felul acesta evită pe Popovici (nu pot fi doi cumnaţi într-un guvern). Şi cîştigă în „Universul".

30 octombrie. Ieri au fost la Sinaia recepţiile pentru regina Maria, care împlineşte 60 ani. Mihalache nu s-a dus. Regele i-a spus d-rului Lupu că, probabil, Mihalache e supărat fiindcă nu i-a fixat încă audienţa. Lupu a răspuns că Mihalache e bolnav. Regele s-a arătat mulţumit de acest răspuns şi a fixat audienţa pentru 8 noiembrie.

Vorbind apoi cu Madgearu, regele i-a spus :

— Găsiţi şi voi o soluţie pentru a amîna demonstraţia.

Madgearu răspunde că e imposibil şi că noi ne-am compromite în faţa lumii, căci guvernul este absolut compromis.

— Trebuie să recunoaşteţi şi voi că situaţia e foarte grea.

— Totuşi, după studiile de la Geneva se vede că există o redresare economică pretutindeni.

— Madgearu, mai crezi în Geneva ?

— Geneva e necesară pentru ţări mici, ca a noastră ; dar, indiferent de rapoartele Genevei, fapt este că guvernul nu a putut realiza nimic.

— Pînă la 8 noiembrie vă veţi mai gîndi şi voi, mă voi mai gîndi şi eu — a încheiat regele.

2 noiembrie. Tătărescu adresează o scrisoare lui Mihalache şi Goga în care le spune că aprobă principial adunările de la Bucureşti, dar nu admite data de 14 fiindcă este în ajunul deschiderii camerei şi nu pot fi două adunări în aceeaşi zi.

Mihalache răspunde că nu poate primi amînarea.

Goga, printr-o lungă scrisoare, spune că el a convocat întrunirea spre a apăra... coroana şi spre a dovedi că ţara nu e cu naţional-ţărăniştii ; dacă guvernul îşi ia răspunderea menţinerii ordinei, renunţă la întrunire.

5 noiembrie. Dr. Lupu mă cheamă la el spre a avea o lungă conversaţie. Spune că situaţia e foarte grea. Mihalache nu a primit încă înştiinţarea pentru audienţă şi nici cea pentru dejunul cavalerilor [ordinului] „Mihai Viteazul". El, doctorul, a şi primit convocarea la palat pentru audienţă la 9 noiembrie. Îi place să sublinieze această deosebire de tratament. Crede că Mihalache, cînd va fi primit, va fi dîrz şi ruptura cu regele va fi inevitabilă. El zice că trebuie să fie leal cu Mihalache, dar partidul va trece prin momente grele, şeful voind a-l împinge la o luptă cu regele.

A avut de dimineaţă o lungă convorbire cu Mihalache, care l-a întrebat dacă poate conta în orice împrejurare pe el.

Lupu crede că regele va face apel şi la el. Cînd a făcut fuziunea, regele l-a întrebat mai întîi : ce are să facă cu chestia Skoda ? Apoi a adăugat :

— La urma urmei, e bine că te-ai dus acolo, pentru că voi avea cu cine să formez un guvern.

— Sire, guvernul îl veţi face cu şeful partidului.

— Bine, bine, dar pe urmă ?

I-am spus d-rului că mă tem şi eu de o ruptură. Cred, însă, că el, Lupu, ar trebui să adopte următoarea atitudine : să spună regelui că e de acord cu Mihalache în ce priveşte retragerea guvernului liberal, care nu poate întîrzia ; după ce se va produce acest eveniment, se va crea altă stare de spirit şi se va putea examina situaţia altfel.

Am spus asta pentru a se cîştiga timp. În ce priveşte împingerea partidului în luptă făţişă cu regele, declar hotărît că nu o împărtăşesc, că ar fi o greşeală şi faţă de partid, şi faţă de ţară. De altfel, cel care se va opune mai întîi va fi însuşi Maniu, care va zice : „Eu înţeleg lupta cu camarila, nu cu regele".

• Valer Pop, întîlnind pe Madgearu la Legaţia germană îi spune că în 1933 regele se înţelesese cu Duca să anunţe o mare demonstraţie spre a o putea invoca faţă de guvern.

7 noiembrie. Titulescu se întoarce în ţară supărat. Înterceptez convorbirile lui telefonice cu Savel şi o comunicare în care spune că a plecat neaşteptînd nici un răspuns de la Tătărescu, „fiindcă el nu e la comanda nimănui".

Este întîmpinat de Inculeţ şi dr. Angelescu la Sinaia. Primul îi spune că va stăpîni situaţia ; cel de al doilea spune, dimpotrivă, că e imposibil şi că vom avea dezordini.

Mihalache vede pe Titulescu, care recunoaşte că politica lui nu are decît în noi un sprijin serios. Cere timp spre a vedea ce se poate face.

• Întîlnesc pe Scanavy, ad[ministra]torul averii reginei Elisabeta. Îmi spune că la vînătoare, la Banloc, regina l-a săpunit pe Tătărescu în prezenţa regelui. I-a spus : „D-le Tătărescu, nu mă adresez d-tale ca prim-ministru, fiindcă nu am calitatea. Mă adresez ca om şi te întreb : de ce ascunzi continuu regelui situaţia adevărată ?"

Scanavy spune că situaţia sus de tot e foarte proastă din cauza anturajului nenorocit. Prinţul Nicolae ar fi voit să vină la manifestaţia naţional-ţărănistă din 14 noiembrie.

Regina Elisabeta va încerca mediaţia în favoarea noastră.

• Informatorul meu de la palat îmi spune că acolo e panică. Regele s-ar gîndi momentan la o formaţie Dinu Brătianu sau dr. Angelescu sau Victor Antonescu. Dacă nu reuşeşte, vrea pe Vaida — Goga — Argetoianu, spre a întări o a treia forţă şi a ieşi din jocul celor două partide, dar şi pentru a scoborî pe Titulescu.

Sîngeorgiu a adus de la Goebels şi Rosenberg, pentru rege, informaţiile că aceştia urmăresc anexarea Austriei în 6 luni sau un an, dar cu consimţămîntul Iugoslaviei şi României. De Cehoslovacia spune că e stat neviabil şi sortit a fi împărţit de Germania, Polonia şi Ungaria.

Regele ar fi aderat la această politică.

Informatorul meu, însă, mai spune că regele încearcă luxarea lui Mihalache prin dr. Lupu şi că va primi o sugestie ce va face în audienţa de sîmbătă.

• Mihalache vede pe Titulescu, care se declară de acord cu noi.

8 noiembrie. Conversaţii cu Maniu, Madgearu. Întrebăm pe Maniu care va fi atitudinea lui faţă de un guvern Mihalache. Spune că Mihalache i-a cerut credit pînă la 14 noiembrie şi i-a dat, suspendînd unele din adunările lui. Acum Mihalache l-a întrebat : în ce condiţii îi acordă sprijinul ? El i-a răspuns : „Să vii de la rege şi să poţi declara în comitet că ai «mînă liberă». Ce înţeleg prin «mîini libere» ? Exact ce mi-a acordat mie regele cu oarecare greutate — dar mi-a acordat — în 1932 : dreptul de a dispune în ultimul resort de funcţionarii statului şi dreptul de a cere motivat schimbări în personalul palatului. Mihalache mi-a cerut poliţa în «alb». Am răspuns : «Asta nu o pot face, nici un şef de partid nu poate avea aceasta». Mi-a zis: «Voi lua singur această poliţă în alb». I-am replicat: «Asta va fi mai greu»".

• Mihalache a fost în audienţă la rege. Nu promisese convocări. A asistat la dejunul cavalerilor [ordinului] „Mihai Viteazul". Regele rece în timpul recepţiei.

La orele 4 regele s-a retras fără a-i spune nimic. Atunci Mihalache a cerut explicaţii prin adjutanţi.

La ora 4,20 a fost primit pînă la 6. Atunci a expus regelui tot ce avea ; a fost cald. Regele — impresionat — l-a sărutat, i-a cerut să amîne adunarea (a propus 16 sau 17), spunînd că data de 14 a fost interpretată de opinia publică împotriva regelui. I-a spus că Partidul Naţional-Ţărănesc, în momentul crizei, va fi primul factor şi cel mai important, iar el, Mihalache — cel mai de încredere om politic din acest partid. A adăugat că mai mult nu poate spune cîtă vreme are un guvern în funcţiune, că mai mult nu a spus nici lui Duca, în 1933, şi că nu ar trebui să i se pretindă, fiindcă nu e în interesul nici unui partid.

Seara Mihalache a avut lungi întrevederi cu Lupu şi Titulescu, la acesta din urmă.

La întoarcere Lupu îmi spune că Mihalache a fost admirabil în audienţă, că e complet de acord cu el şi că Titulescu de asemenea a declarat că ne va sprijini. „Fac parte

din acest guvern şi de aceea trebuie să procedez cu oarecare precauţiune“ [1].

• Seara ni se comunică — de la dr. Angelescu — că Victor Antonescu i-a spus, la telefon, că situaţia guvernului e grea şi urmează să se consfătuiască ambii.

9 noiembrie. Ne întrunim mai mulţi membri ai delegaţiei la Mihalache. Ne relatează, în rezumat, audienţa. Sîntem toţi de părere ca, din deferenţă faţă de rege, să suspendăm demonstraţiile anunţate şi convocarea comitetului. Vom lua această hotărîre seara, după audienţa lui Lupu.

După aceea rămîn cu Mihalache, Popovici şi Madgearu şi, la cererea acestuia [din urmă] relatez convorbirea noastră cu Maniu. Mihalache ne impune şi spune că el luptă să apere pe rege, iar el, Maniu, stă cu puşca întoarsă spre el ca să-l împiedice de a reuşi în acţiunea politică. Va clarifica public chestia, să ştie şi ardelenii cum stau lucrurile. Discuţie foarte aprinsă.

• După masă, audienţa lui Lupu. Nimic în plus. Încearcă de a obţine un angajament mai precis ; nu a reuşit. Regele a adăugat : „Renunţarea la adunare constituie un atu în plus pentru voi“.

• Se ţine şedinţa Delegaţiei Permanente. După 10 minute se dă următorul comunicat : „În urma audienţei d-lui Mihalache şi dr. Lupu la M.S. regele, delegaţia, considerînd că situaţia politică este schimbată, suspendă demonstraţia“.

Dr. Lupu îmi spune că formula a fost inspirată de Titulescu.

Se dau apoi instrucţiuni pentru oprirea demonstraţiei.

10 noiembrie. Fac declaraţii la Piteşti în care explic amînarea adunării : cerută de rege şi ca un act de deferenţă al nostru faţă de coroană. Declaraţiile mele sînt reproduse şi comentate de toată presa.

12 noiembrie. Dr. Gerota, general Rădescu sînt chemaţi la Parchetul Militar şi anchetaţi pentru a fi răspîndit broşuri sediţioase. E vorba să-i aresteze.

---

[1] Remarca aparţine lui Titulescu.

• Titulescu a fost într-o lungă audienţă la rege. A chemat apoi pe Mihalache, care mi-a spus că Titulescu a avut o vie explicaţie cu regele.

Titulescu i-a comunicat că regele s-a declarat foarte satisfăcut de audienţa lui Mihalache :

— Simt că m-am apropiat foarte mult sufleteşte de el. Am auzit că Mihalache ţi-a relatat audienţa ; ia spune-mi, ce ţi-a comunicat ?

Titulescu povesteşte. Apoi regele :

— Ţi-a spus mai puţin decît a fost. Eu chiar l-am autorizat să facă uz de apelul meu [1]. Într-un moment de emoţie, l-am îmbrăţişat.

Titulescu :

— Atunci, Maiestate, după cît înţeleg eu M[aiestatea] Voastră i-a dat asigurări lui Mihalache ?

— Aşa am înţeles şi eu ! răspunde regele.

Titulescu îşi exprimă încă o dată via lui nemulţumire pe guvern şi spune că regele îl dispreţuieşte pe Tătărescu. Cum îl menţine, nu-şi explică ; crede că trebuie să fie ceva între ei.

Victor Antonescu a întrebat pe Titulescu dacă este adevărat că regele l-a repezit pe Mihalache, fiindcă aşa a spus Tătărescu. Titulescu : „Nu, d-le, minte. Regele l-a îmbrăţişat pe Mihalache".

15 noiembrie. Dr. Gerota e menţinut arestat.

• Deschiderea camerelor. Mi se spune că la trecerea cortegiului regal, pe străzi lume puţină, care nici nu salută.

• Mihalache îmi spune că a văzut ieri două ore pe regina Elisabeta. Ştia audienţa de la rege. Mihalache îi spusese că nu înţelege care e motivul pentru care e susţinut Tătărescu ; [probabil] nu se amestecă în chestiile private cîtă vreme Doamna nu intervine în chestiuni politice şi afaceri de stat. Regina spune că tocmai aici e chestiunea, fiindcă d-na L[upescu] se amestecă în toate. Vrea să ştie ce face Mihalache în această chestiune. Mihalache răspunde că „va examina atunci cînd se va prezenta cazul".

• Mi se spune că regele ar fi trimis pe Baliff la Dinu Brătianu pentru a-l întreba dacă nu ar vrea să formeze un

[1] Ca P.N.Ţ. să suspende demonstraţia din 14 noiembrie.

guvern. D-na L[upescu], văzînd că nu poate constitui un guvern de dreapta şi că nici pe Tătărescu nu-l mai poate menţine, se gîndeşte la formula Brătianu spre a întîrzia venirea P.N.Ţ.

16 noiembrie. Articolul d-rului Gerota, pe care trebuia să-l publice „Universul" şi care a fost cenzurat, poartă titlul „Monarhie cu camarilă sau republică ?" Este de o vehemenţă extraordinară şi cuprinde acuzaţiunea directă şi foarte gravă la adresa regelui.

Arestarea lui Gerota dă naştere la o vie agitaţie a studenţimii. Unele manifeste răspîndite de poliţie şi atribuite studenţimii sînt de îndată demascate de conducătorii adevăraţi ai studenţilor şi declarate ca aparţinînd „poliţiei Lupeascăi".

• De la Sîngeorgiu aflu că Goga a fost nemulţumit de audienţa lui la rege. R[egele] nu i-a mai vorbit cu căldură despre un guvern de dreapta, cum o făcea altădată. I-ar fi spus că ar vrea un al treilea partid, dar că nu-l vede realizat.

Sîngeorgiu ştie de la Buchmann că regele ar fi spus că nu guvernează decît cu partidele mari. Atît Goga cît şi Buchmann cred că guvernul Tătărescu va cădea înainte de Crăciun.

• Dinu Brătianu a recomandat la alegeri de vicepreşedinte în cameră şi senat pe M. Berceanu şi Ştefan Ivan. Ambii au căzut însă.

20 noiembrie. Agitaţia în chestia arestării dr. Gerota continuă. Membrii „Cultului Patriei", în cap cu prof. M. Ştefănescu, general Dragu, Rădescu, dr. Butoianu etc., se adună împreună cu studenţii la Facultatea de Medicină în două rînduri şi ţin discursuri înflăcărate contra camarilei şi a „jidoavcei".

Dr. Gerota este eliberat.

21 noiembrie. Convorbire de două ore cu Maniu, la dînsul. Cunoaşte exact audienţa lui Mihalache la rege. Socoteşte că regele nu s-a angajat şi că de altminteri ne va trage chiulul. Cu tactica lui se crea o asemenea stare de spirit în capitală şi în ţară şi o asemenea presiune mo-

rală... [1] Acum, cît îi mai aşteptăm ? [2] În partid moralul va scădea. Vom avea alegeri parţiale la Arad, Bihor şi Hunedoara, pe care le vom pierde, fiindcă nu vom avea o lozincă de opus lui Vaida şi Goga. Dacă dreapta va cîştiga aceste alegeri, regele va putea spune, la aprilie, că situaţia s-a schimbat şi că naţional-ţărăniştii nu mai au majoritatea. Deci, va menţine pe Tătărescu, cu care e legat. Maniu crede că regele a cerut amînarea demonstraţiei fiindcă se temea de devastarea casei d-nei L[upescu], pe care nu ar fi putut-o apăra cu armata. Tătărescu ar fi adoptat şi el această tactică cerînd în schimb regelui să-i asigure o prelungire a guvernării.

Spun lui Maniu că sîntem datori să aşteptăm ca tactica lui Mihalache să fie epuizată. Dacă r[egele] nu se ţine de cuvînt, vom avea cu atît mai mult dreptul să ne supărăm şi să schimbăm tactica. Altfel, acum cadrele partidului, cîtă vreme există speranţa unei apropiate veniri la guvern, nu vor accepta o schimbare de tactică şi partidul se va rupe.

Maniu recunoaşte temeinicia obiecţiunii, dar spune că situaţia partidului e grea şi vom pierde.

22 noiembrie. Mă vizitează Săveanu, preşedintele camerei. Spune că are impresia că Tătărescu face un demers pentru destindere, de aceea s-a şi amînat camera. Are impresia că Mihalache, pe care l-a vizitat, e împăciuitor. Dinu Brătianu e cîştigat ideii şi că succedem noi la guvern. Săveanu i-a spus că a vorbit cu Mihalache şi a cerut la amîndoi să nu se mai ia după intrigile celor de la Muscel. Dinu Brătianu i-a mulţumit pentru aceasta. Săveanu îmi vorbeşte despre modificarea regulamentului camerei, îmi dă textele din Franţa şi-mi cere consult.

Îi spun că noi nu urmărim o înveninare a raporturilor. Cred că guvernul a greşit încurajînd „dreapta", care nu pe noi, ci pe liberali va suplanta odată. Noi vrem să facem noul buget, de aceea cred că după sărbători vom începe iar agitaţiile. Îi spun că, probabil, în cameră vor fi încăierări cu cuziştii, sub îndemnul guvernamentalilor. Îi spun că noi cerem anularea mandatelor lupiştilor plecaţi din

[1] Text lipsă.
[2] Pe liberali să părăsească puterea.

partid [1]. Îmi spune că va examina chestiunea şi vom mai vorbi.

• Sîngeorgiu a fost la dr. Lupu. Acesta l-a rugat să spună regelui şi d-nei L[upescu] să-l facă pe el prim-ministru... Pînă acum voia să sprijine pe Mihalache, la început, urmînd a lua el situaţia mai tîrziu. Acum, nu mai aşteaptă ! Mihalache e prost şi nehotărît, îl va înghiţi Maniu.

Buchmann a spus lui Sîngeorgiu că Dinu Brătianu a avut o audienţă proastă la rege. R[egele] i-a cerut să ia preşedinţia unei noi formaţii [2] sau să indice o persoană agreată de el. Dinu Brătianu a răspuns că nu primeşte decît cu condiţia de a se ridica starea de asediu şi de a avea garanţia că va putea guverna după programul partidului. Rex a răspuns că nu poate ridica starea de asediu, iar în ce priveşte programul, care ? Nu l-a cunoscut niciodată şi nici Duca nu i-a prezentat vreodată un program ; a stat numai prin încrederea suveranului şi a mers cîrpind într-o parte ceea ce s-a rupt în alta.

23 noiembrie. Am pe general Ionel Antonescu la masă. Îmi spune că colonelul Rîmniceanu, de la palat, a fost la el şi l-a rugat să ceară audienţă regelui, fiindcă va fi primit imediat. Antonescu a refuzat. Antonescu mai povesteşte că, odată, prinţul Nicolae i-a spus că regele ar trebui omorît !

25 noiembrie. La cameră se încearcă modificarea regulamentului, în sens restrictiv. Se opune însuşi Bebe Brătianu şi proiectul inspirat de guvern e retras.

• Vorbesc cu Mihalache, care îmi spune că col. Urdăreanu a voit ca să se întîlnească cu el la cineva. I-a trimis însă vorbă că-l poate vedea numai acasă la el, la Mihalache.

Regele i-a trimis vorbă printr-un om de încredere să fie atent, că se încearcă intrigi pe lîngă amîndoi, dar că el este loial şi, deci, rămîne la cuvintele ce i-a spus în audienţă.

• Văd pe Mironescu, care-mi cere unele relaţii în legătură cu instrucţia în chestia Skoda. Cunoaşte detaliile audienţei lui Mihalache. Titulescu i-a spus că nu crede ca guvernul s-o mai ducă mult. Va fi chemat Mihalache, dar

[1] Cu prilejul revenirii grupării prezidate de dr. Lupu în P.N.Ţ.
[2] Guvernamentale.

îi este teamă să nu-i pună condiţii pe care acesta să nu le primească. După Mironescu, Tătărescu a fost informat de rege asupra situaţiei, şi fiindcă regele nu a fixat o dată precisă schimbării de guvern, primul ministru se mai cramponează. Este însă descurajat.

• Husărescu, inspector de siguranţă ataşat pe lîngă primul ministru, îmi trimite vorbă că acesta i-a spus că se va retrage curînd, fiindcă e obosit şi nervii nu-i mai permit să suporte mai departe ceea ce a suportat. I-a propus acestuia să-l plaseze undeva drept mulţumire pentru serviciile aduse.

• Interceptez o convorbire telefonică între Zeuceanu şi Victor Antonescu. Rezultă că tratativele financiare cu Parisul merg foarte prost, ceea ce ar fi indispus şi pe Titulescu. Zeuceanu adaugă că i-a spus Bonnet că guvernul francez se va retrage curînd.

26 noiembrie. Se publică un jurnal al Consiliului de Miniştri cu noul regim al comerţului exterior. Un sistem instigat. Nici Costinescu nu a triumfat.

Pe de altă parte, tot azi Dinu Brătianu dă un interviu în care exprimă o cu totul altă părere. El recunoaşte că Banca Naţională şi-a pierdut prestigiul în străinătate şi că s-au făcut fraude. E un impas complet la liberali.

• Sînt invitat la dejun la Ostrovski. El crede — şi alţi miniştri străini la fel — că numai venirea naţional-ţăr[ăniştilor] va reface creditul moral al ţării. Nu crede că Goga şi dreapta pot juca un rol însemnat, fiind vorba de o mişcare umflată artificial. Despre Gh. Brătianu spune că nu i s-a părut a avea stofă de om de stat.

• Madgearu e alarmat de unele lucrături ale grupului dr. Lupu, Costăchescu, Potîrcă, în vederea viitorului guvern. Potîrcă a spus că după dorinţa regelui ar trebui să vină Lupu la Interne, Costăchescu la Război şi el însuşi, Potîrcă, la Justiţie. Toţi trei ca oameni de încredere ai regelui. Madgearu, însă, spune că cu Lupu la Interne el îşi va face testamentul. Mihalache ar fi decis să mă treacă pe mine la Justiţie.

• Dr. Hasnaş îmi spune că azi dimineaţă Tătărescu i-a mărturisit că e plictisit şi vrea să se retragă, nu mai vede nici un interes să-şi prelungească guvernarea, dimpotrivă, ar fi să se compromită.

• Are loc, la Dinu Brătianu, o reuniune a miniștrilor plini, la care participă Titulescu. Dinu Brătianu reproșează lui Tătărescu că nu a realizat nimic în materie de înarmare. Tătărescu se supără. Are loc un schimb viu de cuvinte. Titulescu intervine și-i împacă. Se dă un comunicat care se zice că a fost redactat de Titulescu.

28 noiembrie. Madgearu vede pe Titulescu și-i reproșează acțiunea de conciliere a liberalilor. Acesta este foarte ambarasat. Titulescu îi spune că se petrec unele fapte care sînt în contradicție cu vechea situație. A fost invitat de Tilea să ia masa cu Vaida și a acceptat. Titulescu evoluează. Mihalache e indispus.

29 noiembrie. Avem cu Madgearu și cu Victor Antonescu o conversație la cameră și spunem că ar trebui să se retragă, deoarece după ianuarie noi vom fi nevoiți să întreprindem o acțiune violentă. Maniu va cere schimbarea tacticii, iar pericolul dreptei va fi și mai mare. De aceea, trebuie să bruscăm. Victor A[ntonescu] spune că el a consiliat pe Tătărescu să se retragă. Tătărescu ar fi și el de aceeași părere, dar e reținut de rege. Ne consiliază să vorbim cu Tătărescu. Îl autorizăm să-i spună el ce a auzit de la noi.

• La cameră se citește declarația noului Partid Național-Creștin [1] și declarația blocului parlamentar al acestora cu Frontul Național [2].

• Titulescu i-a spus lui Madgearu că regele intenționează să numească pe Titeanu la Siguranță, ca director.

• Dr. Lupu i-a spus lui Mihalache că a vorbit aseară cu Tătărescu, care i-a declarat că are de gînd să se retragă.

30 noiembrie. Madgearu vede din nou pe V. Antonescu, care-i spune că a văzut pe Tătărescu și i-a raportat conversația din ajun. Eu îi spun că Titulescu îi îndeamnă să mai stea și că tot el stăruiește să se încheie tratativele

---

[1] Rezultat din fuzionarea Ligii Apărării Naționale Creștine conduse de A. C. Cuza cu Partidul Național Agrar al cărui lider era Octavian Goga.

[2] Ce coordona activitatea parlamentară a unor grupări mici cu orientare de dreapta sau extrema dreaptă. Se tindea, astfel, să se înjghebeze o „a treia forță politică", așa cum dorea în acei ani regele Carol al II-lea.

financiare cu francezii, probabil pentru anume calcule ale lui personale.

2 decembrie. Mihalache a văzut pe Titulescu şi i-a reproşat că susţine guvernul liberal, adăugîndu-i că în primăvara trecută el ne-a îndemnat să începem campania de răsturnare. Ce s-a schimbat ? Şi reproşează, de asemeni, că s-a dus la Dinu Brătianu. [Titulescu] spune că nu ar avea o importanţă dacă noi mai aşteptăm cîteva luni. Principalul este că chestiunea de principiu a succesiunii în favoarea noastră este rezolvată. Contestă că ar stărui el să se încheie tratativele financiare, pe care le declară duse pe baze greşite. Mihalache pleacă spunîndu-i că rămîne nedumerit.

• Dr. Blumenfeld, care de cîtva timp e certat cu Madgearu, îmi spune că el a făcut servicii partidului în repetate rînduri. Astă-vară el a adus de la audienţa ce a avut la rege o anume indicaţie pentru Mihalache ; dacă a susţinut mereu guvernul Tătărescu e fiindcă îşi închipuia că nu vom avea noi succesiunea, [ci] cei din dreapta, ceea ce ar fi fost un dezastru. Astăzi nu mai are aceeaşi credinţă, ci ştie precis că venim noi. Îmi cere să-l reconciliez cu Madgearu, fiindcă ar putea să ne fie de folos.

4 decembrie. Am o lungă convorbire cu Titulescu, cu prilejul unui ceai la Externe.

Îi spun că nu mai înţeleg nimic. Miniştrii spun că ar voi să se retragă, dar nu-i lasă Titulescu. De altă parte dînsul, invitînd la dejun pe Cuza, acceptînd o invitaţie la Vaida şi fraternizînd în cameră cu Goga dă impresia că încurajează dreapta.

Titulescu, însă, răspunde pe larg, dar confuz şi contradictoriu. Niciodată nu l-am văzut aşa. În esenţă, povesteşte incidentul de la Dinu Brătianu. Tătărescu a spus pe un ton iritat : „D-ta, d-le Brătianu, m-ai sabotat prin toţi intriganţii din jurul d-tale, nu mai pot rămîne în casa d-tale !“ Seara Tătărescu a venit la Titulescu şi i-a spus că e hotărît să-l decapiteze pe Dinu. Titulescu i-a spus că nu e bine, fiindcă ar însemna să se formeze apoi între Dinu şi Gh. Brătianu un partid liberal „legitimist“. Spune că vrea să meargă cu Tătărescu la Paris pentru a-l sprijini să mai primească 100 de tunuri. Apoi îmi spune că regelui i-ar plăcea un guvern Goga, dar nu-l vede posibil

acum. Aceasta numai dacă ar triumfa Hitler în viitor. Crede, de asemenea, că Tătărescu şi Goga urmăresc probabil, cu concursul regelui, eliminarea partidelor democrate şi acapararea puterii de către dînşii.

Confrunt cu Mihalache impresiile noastre şi convenim că Titulescu nu e sincer cu noi, urmăreşte ceva, căci e prea ambarasat.

• Dinu Brătianu a trimis un memoriu regelui şi miniştrilor, arătîndu-le că nu împărtăşeşte politica guvernului în chestiunile regimului comercial şi în programul de înzestrare a oştirii. Tătărescu [a] convocat consfătuirea majorităţilor [1] şi provocat pe Dinu Brătianu.

7 decembrie. Văd pe Mironescu şi-i spun că nu înţeleg atitudinea lui Titulescu. Poate urmăreşte să facă el un guvern.

Mironescu zice că lucrul e posibil, căci Titulescu pentru aşa ceva e gata să se unească „şi la dreapta şi la stînga". Cu Goga s-a împăcat încă de la Gărdeni, astă-vară. Poate Titulescu în acest scop are nevoie de oarecare timp, pentru a-şi pregăti formula.

Îmi povesteşte cum s-au petrecut lucrurile în 1931 [2]. Mironescu vorbise din vreme regelui că „batem apa în piuă" şi că i-ar trebui un guvern naţional şi propusese pe Titulescu. Regele acceptase în principiu. Mironescu chemase pe Titulescu în ţară. Acesta aflase lucrul de la rege şi făcuse o serie de vizite pentru a pregăti formula. Plecînd apoi în străinătate ca să vorbească şi cu Maniu, care era la Paris, lucrurile s-au precipitat în ţară. Titulescu — rechemat — a fost furios, fiindcă nu era gata. Încercarea a eşuat.

Mironescu mai spune că acum cîtva timp Titulescu i-a spus că într-un guvern Vaida — Mironescu el ar intra. Ar intra şi într-un guvern Vaida — Goga. Un guvern Goga nu-l crede posibil şi nici nu-şi închipuie că ar putea lucra.

Tot Mironescu îmi spune că Vaida a acceptat foarte greu blocul parlamentar de dreapta, dar nu e convins nici

[1] Parlamentare.

[2] În aprilie 1931, cînd Titulescu a primit de la rege mandat să încerce constituirea unui guvern de concentrare. În urma eşecului său, datorită obstrucţiei celor două mari partide burgheze, s-a instituit — la 18 aprilie — cabinetul de „tehnicieni" prezidat de Iorga.

acum de utilitatea lui. Vaida nu vrea să vină la Bucureşti şi asta e un indiciu al stării lui de spirit.

• Titulescu a luat masa la Goga. Îi spune lui Madgearu că Goga i-a atras atenţia asupra faptului că în discursul de la cameră a evitat de a se declara antisemit. Aceasta l-a făcut pe Titulescu să creadă că are vreo promisiune de la rege.

8 decembrie. Alegeri pentru consiliul de disciplină al baroului de Ilfov. Vechiul consiliu obligat să demisioneze prin teroarea grupului naţionalist [1]. Lupta se dă acum între lista democratică în frunte cu Iunian şi avînd cei mai distinşi avocaţi din toate partidele şi lista naţionalistă [2] a lui Istrate Micescu.

Rezultatul : Micescu, 990 voturi ; Iunian, 290.

S-au petrecut, însă, incidente oribile. Cete de bătăuşi, studenţi şi particulari [3], postaţi în împrejurimile Palatului Justiţiei au împiedicat pe avocaţii evrei să vină la vot şi au brutalizat pe toţi cei bănuiţi a vota cu Iunian. Inculeţ şi Titeanu au fost la Palatul de Justiţie, dar poliţia şi jandarmeria nu acţionau serios.

9 decembrie. Interpelez la cameră guvernul asupra încurajării extremismului de dreapta.

• Iorga a fost la dejun la rege. După masă, la senat, are următoarea convorbire cu Gafencu :

— Vreau să-ţi spun ceva care interesează direct partidul d-tale. Avizaţi pe Costăchescu să ceară o audienţă şi să ia imediat contact cu regele. D-ta ştii cum se face cariera astăzi ?

— Nu !

— Asta nu pot să ţi-o spun, caută să afli d-ta. Tot ce-ţi pot spune e că dacă vreţi să veniţi la putere, faceţi-o pe calea lui Costăchescu. Calea lui Lupu nu e cea mai bună. Altfel, pierdeţi partida.

Apoi Iorga îi spune lui Gafencu că a văzut pe Cuza, care ar fi mai vioi ca niciodată, şi l-a întrebat : „Cînd te va lăsa licheaua aia ?“ (Goga). Cuza a apărat pe Goga, dar a spus că nu se poate înţelege spre a face un guvern cu

---

[1] Este vorba de aderenţi ai grupărilor fasciste şi simpatizanţi ai acestora.

[2] Idem.

[3] Idem.

Vaida. Iorga crede că nici Vaida nu va vrea să se înţeleagă cu Cuza.

• Mihalache îmi spune că din anturajul palatului a fost sondat dacă ar accepta o împăcare cu Vaida. El a răspuns nu, de teamă ca chestiunea să nu irite pe Maniu... Eu spun că, în situaţiunea de astăzi, trebuie să căutăm o formulă de întărire a noastră şi, dacă se poate, de dislocare a blocului naţional [1]. Ar urma să ne împăcăm sau cu Iunian, sau cu Vaida. Cu cel dintîi avem avantajul de a întări nuanţa democratică ; cu cel de al doilea am izbuti să dislocăm blocul. Mihalache îmi spune : „Idealul ar fi cu amîndoi !"

11 decembrie. Mă cheamă Victor Antonescu, care-mi spune că guvernarea lor e pe sfîrşite ; că ei au interes să venim noi, nu naţionaliştii. Aceştia din urmă le-ar îngreuna şi mai mult poziţia lor. El nu spune că noi avem situaţia periclitată, dar nu trebuie să creăm prea mulţi miniştri. În special, nu e bine să încordăm raporturile cu majorităţile şi să ne certăm cu Titulescu, care e indispus fiindcă îl bănuim şi care totuşi ţine la noi.

Îi răspund că situaţia e provocată de Tătărescu, care a ţinut discursul de la Constanţa şi care apoi, prin Ministerul de Interne, a încurajat sistematic pe extremiştii de dreapta. Ieri, chiar Titeanu a votat contra excluderii cuzeştilor din cameră.

Antonescu recunoaşte că s-au făcut greşeli, dar [susţine] că acum e un reviriment în majoritatea Partidului Liberal şi că Dinu Brătianu s-a sesizat de aceasta pentru a strînge pe Tătărescu. Acesta, impresionabil, e gata să bată în retragere. A promis că la mesaj va ataca pe Goga. Antonescu crede că ei se vor uni cu Gh. Brătianu, odată intraţi în opoziţie. (Aceasta este în contradicţie cu ceea ce mi-a spus astă-vară Antonescu [2] contra Brătienilor. Deci, e un reviriment).

• Dr. Blumenfeld îmi spune că aseară Victor Antonescu i-a vorbit în acelaşi sens, adăugînd informaţii că Bebe Brătianu a ameninţat că va vorbi în contra cuzeştilor, iar Iamandi a spus că va demisiona din guvern. Deci, situaţia e încordată.

[1] Autorul înţelege prin acest termen, ca şi în alte locuri, grupările de dreapta şi de extrema dreaptă, fasciste.

[2] Victor Antonescu.

Totuşi, Antonescu i-a mai spus că în audienţa de ieri la rege, regele l-a întrebat cînd pregăteşte noul buget, adăugînd cuvinte de laudă la adresa lui Tătărescu. Antonescu, care altă dată spusese regelui că nu poate la sfîrşit de guvernare să vină cu impozite noi, acum a rămas surprins. Întrebînd pe Titulescu, acesta a spus că cuvintele regelui fac parte din codul monarhilor — aşa i-a spus şi lui Vaida cu cîteva zile înainte de a-l concedia.

Tot Antonescu a mai spus că regele, deodată, i-a spus că la naţ[ional]-ţărănişti este un om cu desăvîrşire superior, Costăchescu. Antonescu nu a înţeles nimic !

Blumenfeld îmi mai spune că Stere îndeamnă pe Iunian să se împace cu noi şi vrea să ştie dacă atmosfera e prielnică. Mironescu ar prezenta o scrisoare lui Mihalache de reintrare în partid.

13 decembrie. Titulescu dejunează la Tilea cu Vaida, d'Ormesson şi Goga.

• Blumenfeld a aflat, din diferite surse, că Iorga a vorbit în audienţă hotărît contra „dreptei". Regele ar fi zis : „Aşa cred şi eu". Iorga a atacat şi Partidul Naţ[ional]-Ţărănesc. Regele a tăcut. Văzînd aceasta, Iorga a lăudat numai pe Costăchescu, Lupu, nu şi pe Mihalache.

Gavrilă Marinescu a spus lui Blumenfeld că regele a mustrat pe Tătărescu şi Inculeţ pentru evenimentele de la barou. Fiind apoi 10 decembrie, ziua studenţimii, Inculeţ l-a chemat şi i-a zis : „Dacă se mai întîmplă cel mai mic incident, sîntem curăţaţi !"

Gavrilă Marinescu, care după audienţa lui Mihalache la 8 noiembrie îi spusese lui Blumenfeld că vin la guvern Vaida, Goga şi Cuza (ce-şi anunţaseră blocul), acum i-a spus : „Cu dreapta s-a terminat. Vin naţional-ţărăniştii, dar nu cu Mihalache !"

• Costăchescu îmi spune că nu se duce imediat la rege fiindcă i-a sugerat Iorga. El crede că e o mare evoluţie contra lui Mihalache personal. Burghezia nu vrea pe „izmenar" în scaunul lui Lascăr Catargiu. El crede că trebuie lucru mult pentru a arăta regelui că dacă nu aduce pe Mihalache partidul se va rupe.

14 decembrie. Blumenfeld vede pe Titulescu. Acesta îi spune că a fost la rege şi l-a întrebat care e situaţia, cum

pleacă el şi ce spune străinilor dacă e întrebat asupra situaţiei ? „Spune-le că vine Mihalache", a replicat regele.

• La cameră, Tătărescu citeşte declaraţia guvernului la mesaj. Cumpătat ca ton şi în fond enumerînd ce a realizat guvernul. Dinu Brătianu se duce ostentativ şi-l felicită. Deci, s-au reconciliat. Se pare că el e în ajunul opoziţiei.

16 decembrie. Kalustian a văzut pe dl. Vaida, care este abătut. S-a plîns de rege : „Eu m-am purtat ca un gentleman cu el, nu pot spune acelaşi lucru despre el". Audienţa i-a fost amînată de cîteva ori. Crede că Rex nu va putea trece peste Partidul Naţ[ional]-Ţăr[ănesc]. Nu se înţelege cu cei din bloc, însă Cuza atacă Liga Naţiunilor. Şi apoi : „Cum am să mă bag eu în politica revizionistă ?" Spune că Mihalache să nu-şi facă iluzii că o va putea duce prea mult. Regelui îi place ca guvernele „să meargă din debaclu în debaclu".

Kalustian a văzut şi pe Voicu Niţescu, care a spus că „regele se poartă urît cu bătrînul şi dacă va continua aşa, Vaida e în stare să ia în braţe ideologia lui Maniu şi s-o poarte el în ţară".

• Văd pe general Cihoski, care a fost chemat de prinţul Nicolae la dejun. Prinţul i-a spus : „Te asigur că pînă la 1 ianuarie 1936 nu vom mai avea actualul guvern şi pînă la 1 ianuarie 1937 nu vom mai avea nici pe actualul rege". Spune despre Rex : „E un nebun... mama lui ! ... Mi-a făcut scene la o defilare pentru că nu am mers la o soră a sa (!) să o salut. Acum sînt sigur că îmi va reproşa că te-am chemat pe d-ta. Chestia Skoda el ţi-a montat-o".

18 decembrie. Vaida a fost în audienţă la rege. Kalustian, cu care a vorbit apoi, îmi spune că „bătrînul" a ieşit nemulţumit. A spus : „Nu mai sînt un om interesant, plec la Cluj. Am convingerea că am fost înşelat de prietenii mei". Regele i-a spus că Goga nu şi-a fixat politica externă şi că actuala politică a ţării nu se poate schimba. Vaida are impresia că guvernul nu va mai deschide camera după sărbători. Regele l-ar fi consiliat să vorbească şi [cu] Tătărescu, pentru a forma în viitor o forţă poli-

tică importantă, căci liberalii se vor uni cu Gh. Brătianu odată intraţi în opoziţie.

20 decembrie. În partidul nostru lucrurile merg prost. Mihalache este din ce în ce mai enervat şi mai prost inspirat. Se prevede azi eliminarea din partid a lui Dem. Dobrescu şi se provoacă demisia lui Gafencu pentru motive neserioase. Fruntaşii partidului din provincie sînt din ce în ce mai alarmaţi.

Maniu e supărat de ultimele măsuri ale lui Mihalache. El anunţă că va ieşi din rezervă în curînd.

• Şeicaru depune la cameră un proiect pentru reducerea pensionării profesorilor universitari la 65 ani. Mi se spune că e sugerat de rege (Şeicaru a fost în ajun în audienţă), care vrea să lovească pe d[octo]rii Gerota şi Gomoiu.

• Dr. Blumenfeld ne spune din partea lui Stere că acesta ar vrea să se întîlnească cu Mihalache spre a discuta eventuala împăcare cu Simian.

• Din ce în ce se lăţeşte versiunea că regele nu-l vrea pe Mihalache personal.

22 decembrie. Biroul organizaţiei capitalei, în frunte cu dr. Lupu, exclude pe Dem. Dobrescu. Maniu a făcut impresie penibilă în toate cercurile ; din ce în ce Mihalache scade.

• Mihalache îmi spune că regina Elisabeta, pe care a văzut-o zilele trecute, se teme că regele va schimba atitudinea. „Cercul bandei se strînge din ce în ce mai mult, nu mă mai ascultă. E bun cu mine, mă iubeşte. Mă îmbrăţişează, dar face altceva decît îi spun eu“ — spunea regina Elisabeta.

• Regele nu a acordat audienţă nici lui Potîrcă, nici lui Costăchescu.

• Tătărescu, care voia să meargă la Paris, este contrariat de campania ostilă a lui „Le Temps“. Spune la telefon lui Cesianu că în această atmosferă e greu să se mai ducă.

29 decembrie. Penescu îmi spune că un grup de fruntaşi ardeleni au criticat aspru în faţa lui pe Mihalache : „Dacă

e vorba să schimbăm tactica, aceasta numai Maniu o poate face ; iar dacă era vorba de tactica personală numai pentru a veni la putere, atunci trebuia să o facem cu Vaida". De altfel, aceasta este atmosfera generală în partid.

● Se spune că Maniu va merge la Deva, spre sfîrşitul lui ianuarie, şi va ţine un discurs prin care va ieşi din rezervă.

1936

1 ianuarie. Regele, în cuvîntarea în care mulţumeşte guvernului pentru urări [1], nu dă nici o încurajare acestuia pentru viitor. Discursul e interpretat ca foarte rece şi ca indicaţia sfîrşitului guvernării.

• Vaida declară public că nu înţelege să facă vreo fuziune cu naţional-creştinii, nici nu luptă în alegerile parţiale.

3 ianuarie. Madgearu îmi spune că gl. Gorski a înaintat regelui un memoriu în care protestează că nu a fost înaintat general de corp de armată şi este scos la pensie. Adaugă că ştie că doi actuali generali (Samsonovici şi Amza) s-au atacat reciproc că au bani depuşi la bancă. La ceremonia Anului Nou regele cheamă pe Gorski să-i comunice că l-a decorat cu marele cordon al „Stelei". Gorski replică că nu aceasta aşteaptă el. Regele îi răspunde că va examina memoriul şi-l informează că Samsonovici va pleca de la statul major [2], fiind înlocuit cu gl. Iacobici. Se pare că schimbarea nu va face impresie prea bună. Acesta e însurat cu o nemţoaică din Bucovina.

• Împreună cu Ghelmegeanu întocmesc un memoriu asupra situaţiei partidului, făcînd critica greşelilor de pînă acum şi propunînd unele soluţii. Madgearu şi Ralea îl găsesc prea tare. Consemnăm atunci opt puncte într-o notă, care să-i servească lui Madgearu pentru discuţia cu Mihalache. Vine şi Andrei şi ne punem astfel toţi de acord.

[1] Făcute cu prilejul Anului Nou.
[2] Autorul subînţelege Marele Stat Major.

• Mihalache ia contact cu Mociulschi şi Tăslăuanu (faimosul aghiotant) ; îi spun că e o greşeală să vorbească el direct cu astfel de oameni.

8 ianuarie. Mihalache se întoarce de la Sinaia şi se arată nemulţumit de observaţiile noastre. Vede în ele o critică a sa. Ne spune că nu trebuia să le dăm prin Madgearu, ci direct. Am impresia că se teme astfel să nu ajungă la cunoştinţa lui Maniu. Ghelmegeanu, care în fapt stăruise pentru redactarea memoriului şi îl aprobase în întregime, este impresionat acum şi ezită să dea înapoi.

• Vorbesc cu Victor Antonescu, care a fost în audienţă la rege la 6 ianuarie. A spus regelui că mulţumeşte pentru concursul dat Partidului Liberal pînă astăzi şi [că] Tătărescu e gata să se retragă pentru a înlesni situaţia. Regele îi spune, însă, să pregătească bugetul. Îi spune, de asemeni, că îl preocupă reconcilierea Brătienilor şi că se interesează despre cine va conduce „opoziţia sa" de mîine. Victor Antonescu a avut impresia că regele ar vrea ca Tătărescu să mai încerce a debarca pe Dinu Brătianu şi că ar vedea cu ochi buni întoarcerea lui Vaida la noi în partid.

Pe de altă parte, Antonescu îmi spune că a reluat tratativele cu creditorii francezi şi că e probabil un acord. Se pare, deci, că situaţia s-a schimbat.

11 ianuarie. Văd pe Lupu, care e neliniştit. A fost la gl. Ilasievici şi i-a spus să transmită regelui că noi nu mai înţelegem politica sa. Pe Tătărescu nu-l va putea salva. Pe Brătieni îi va îndîrji contra lui, iar pe noi ne va respinge pe linia tactică a lui Maniu.

• Din nou se anunţă plecarea lui Tătărescu şi Antonescu [1] la Paris pentru armament şi tratative economice. Deci situaţia guvernului pare a se îndrepta.

13 ianuarie. Regele şi voievodul pleacă pentru o zi la vînătoare în Serbia. Se întîlneşte cu prinţul regent Paul şi cu primul ministru Stoiadinović. E probabil că această vizită va fi comentată peste graniţă.

• Se descoperă o nouă fraudă cu devizele a soc[ietăţii] Gagero (Gross), unde este preşedinte Leonte Moldovanu.

[1] Este vorba de Victor Antonescu.

14 ianuarie. Vorbesc cu Mihalache asupra situației. E mai puțin supărat din cauza memoriului nostru. Din contră, are aerul de a fi reflectat mai mult asupra lui. Dezaprobă pe Potîrcă. I-a reproșat că a lansat versiunea că eu voi fi adus la Justiție spre a salva pe Boilă ! Zice apoi că se gîndește și la ipoteza de a avea alt ministru de finanțe decît Madgearu. Îi spun că nu văd altul și că o persoană oarecare ar influența defavorabil cercurile financiare din țară și străinătate.

Seara, nouă conversațiune cu Mihalache. Asistă și Ralea. Mihalache spune că trebuie reexaminată tactica și el va propune o atitudine direct contra apucăturilor regelui.

Vorbesc apoi cu Madgearu, care nu a fost mulțumit de discuțiile cu Mihalache. El crede că Mihalache a greșit cînd a amînat adunarea de la 14 noiembrie, influențat de dr. Lupu — care nu trebuia să meargă la rege. Madgearu înclină spre Maniu.

• Vine să mă vadă Vișoianu înainte de a pleca să-și ia postul de ministru la Varșovia. Îmi povestește audiența lui la rege. Regele a vrut să-l ia repede : „Vezi că d-ta mergi să iei un post în condiții grele, întrucît înlocuiești un om care a lăsat mari simpatii (Cădere)". Asta nu l-a împiedicat pe rege să-l lașeze pe Cădere. Cînd Titulescu a propus să-l ducă în America de Sud, regele nu i-a luat apărarea. „Da, sire, dar pretutindeni miniștrii M[aiestății] Voastre lasă simpatii. Și eu am lăsat la Haga". Vorbind apoi de Germania și Vișoianu spunînd în treacăt că noi nu avem conflicte cu acest stat, regele a replicat repede și cu mare satisfacție : „Nu e așa cu nu avem conflicte cu Germania ?"

Vișoianu îmi vorbește de Titulescu — pe care nu-l înțelege — că Titulescu și-a pierdut cheia internă. Mergînd pe calea de astăzi, își va putea pierde și situația în străinătate.

• Atentat neizbutit contra rabinului șef Nyemerover. Atentatorul — un dement care era cunoscut ca activînd în mișcarea de dreapta.

16 ianuarie. Văd pe Franassovici, la el acasă. Îmi spune că i-a comunicat regelui convorbirea ce a avut cu Mandel, la Paris, care i-a vorbit preocupat de mișcarea de dreapta din România și l-a întrebat cam jenat dacă în

caz de conflagrație europeană s-ar putea conta pe neutralitatea noastră !

I-a relatat regelui, de asemenea, că Madgearu a anunțat o nouă campanie politică în țară. Regele a replicat : „Ei, și ei sînt prea grăbiți, să aibă puțină răbdare". De aici Franassovici a tras concluzia că zarul a fost aruncat pentru noi la palat. El îmi mai spune că se vor retrage în curînd și că Tătărescu vrea numai să termine cu încheierea aranjamentelor pentru înarmare.

● La Suceava au reușit cuziștii, cu 6 400 voturi ; noi am avut 2 700, iar guvernul 1 800. Din nou curentul de dreapta se simte încurajat. Dr. Lupu, care va candida la alegerile de Mehedinți, este alarmat. Se ține o ședință a Delegației Permanente, care decide înființarea de gărzi țărănești.

● Vișoianu (Varșovia) a spus lui Ralea că deține de la Gavrilă Marinescu, cu care e rudă, că în noaptea cînd s-a întors regele în țară (6 iunie 1930), regele i-a spus : „Trimite zece oameni de încredere care să împuște pe Vintilă Brătianu și pe Ion Duca". Pe de altă parte, Nae Ionescu i-a spus lui Mihalache că „regele a știut despre proiectarea asasinării lui Duca și nu a oprit acest act, deși putea s-o facă". El zice că va publica odată dovezile în această privire. Gavrilă Marinescu a ascuns imediat, la el acasă, pe Codreanu.

● Se răspîndește zvonul că regele ar fi supărat pe partide și s-ar gîndi la o formulă personală. Dezlănțuirea scandalului Gagero, după acela mai vechi al Skodei, este de natură să compromită partidele.

● Stelian Popescu îmi spune că regele s-ar fi dus la Belgrad pentru a aplana unele neînțelegeri ale prințului Paul cu regina Marioara. Se pare că principii greci, simțindu-se întăriți în urma căsătoriei și restaurației de la Atena, vor acum să-și arate resentimentele față de familia regală română.

21 ianuarie. Xeni, întors din străinătate, îmi spune că a vorbit cu dr. Angelescu la Nissa și acesta i-a spus că impresia lui, din conversațiile cu regele, este că nu va aduce pe n[ațional]-ț[ărăniști] la putere. R[egele] i-a spus să nu înarmeze pe învățătorii naționaliști [1].

[1] Este vorba de membri și simpatizanți ai grupărilor fasciste.

Tot Xeni a vorbit cu Titulescu, care era alarmat după atentatul contra lui Niemerover şi acum crede că Tătărescu trebuie răsturnat.

• Mihalache îmi spune că într-una din convorbirile lui cu regina Elisabeta a întrebat-o dacă a cunoscut-o pe d-na L[upescu]. „Din păcate, da !", a răspuns regina şi ar fi adăugat că regele i-ar fi spus că nu e evreică şi că nu ştie după ce ascendent ar fi rudă cu nişte prinţi ruşi, înrudiţi şi aceştia cu familia noastră regală...

• Văd pe Maniu, care îmi spune că prevederea lui s-a adeverit. Îl întreb dacă poate să-şi ia răspunderea conducerii unei noi tactici. Spune că nu e nevoie, că Mihalache va putea merge înainte. Este vizibil, însă, că e satisfăcut de viitor.

• Văd pe Mihalache, care îmi spune să strecor, prin informatori, la palat următoarele lucruri care, de altfel, redau gîndul lui : 1. el vede că în dosul lui Goga este regele ; 2. pînă la 7 februarie, cînd e convocat comitetul, e legat de vechea tactică ; 3. dar la 7 februarie din dezbateri va rezulta, în cazul cel mai bun, tactica lui Maniu.

Mihalache este foarte abătut, îi văd ochii înlăcrimaţi, şi-mi spune : „Domnule Călinescu, îţi declar că mai bine mă simt să lupt cu regele, decît să guvernez cu el".

23 ianuarie. Un amic care a vorbit cu Vaida îmi transmite aceste declaraţiuni ale sale : „Eu m-am fixat ! De la Rex nu se poate obţine nimic. E pus să facă o trăsnaie. Nu a adormit neamţul din el. Vrea să schimbe politica pînă la momentul oportun, că apoi îl va combina cu Goga. Noi ne pierdem vremea cu şefi de organizaţie şi şefi de sector, iar [între timp] ni se joacă destinele ţării, ale acestei ţări pe care nu a făcut-o el. M-am convins că politica e condusă de d-na L[upescu], care face şi desface ministerele. La timp, ea va şti să fie şi rasistă. Regele e bolnav de insuficienţă cerebrală cronică, acesta e diagnosticul meu de medic".

• Mihalache e din ce în ce mai enervat. A redactat o scrisoare către rege în care protestează contra guvernului, care încurajează pe extremişti. Îi va spune şi reginei Elisabeta că va intra în luptă făţişă cu regele.

• Fac la cameră o declaraţie, demascînd complicitatea Tătărescu — Goga.

23 ianuarie. Inculeț vine la Mihalache și discută asupra alegerilor de la Severin. Mihalache îi răspunde că nu stă de vorbă pînă ce ministrul de Interne nu aplică legea, arestînd și dezbrăcînd pe cei ce poartă uniforme interzise.

Mihalache nu mai trimite regelui scrisoarea, dar vorbește cu regina Elisabeta, căreia îi spune : „Maiestate, încep cu concluziunile. Partidul Naț[ional]-Ț[ăr[ănesc] este pe punctul să-și schimbe radical atitudinea sa. În cazul cel mai favorabil, va triumfa tactica lui Maniu, dar poate să fie și mai mult. Da, Maiestate, nici nu putem face altfel. Maiestate, nu pot spune că regele s-a angajat față de mine, deși către Titulescu suveranul a spus că se socotește angajat. Dar la audiență mi-a spus că nici lui Duca nu a promis mai mult și totuși, după cîteva săptămîni, pe Duca l-a chemat la guvern. Dacă regele a înțeles că după audiența mea, în săptămînile ce urmau, eu trebuia să mă închin și la icoanele la care s-a închinat dl. Duca [1], ei bine, să știe Maiestatea Sa că eu voi prefera să stau 10 ani înaintea porții din față, dar la cea din dos nu mă duc !" [Regina :] „Aceasta e atitudinea bună, Mihalache, și ar fi o crimă să procedezi altfel. D-ta ești un om cinstit, de care țara are nevoie. Eu te voi susține hotărît dar, din nenorocire, după ce vorbește cu mine se consultă cu alte 2—3 persoane și se schimbă. Nebunul acela de deunăzi a tras în Niemerover, care e om de treabă, și nu a tras în Inculeț, Blank sau d-na știută !"

• Vorbesc cu Mironescu, care s-a întors din străinătate. Îmi spune că în Franța e impresia că germanii vor face un „coup de tête" probabil în România spre a căuta gîlceavă. A fost invitat la masă la generalul Gouraud, care i-a spus că Franța nu e suficient armată și că Anglia are o flotă demodată, în schimb Germania e pregătită.

În ce privește situația internă, Mironescu știe că lui Angelescu și Voicu Nițescu regele le-a spus că voiește să constitue o formațiune puternică de dreapta. Lui Vaida i-ar fi cerut stăruitor să se unească cu Goga.

Îi spun că ar fi momentul unei reconcilieri la noi ; el, însă, răspunde că desigur ar fi de dorit, dar crede că rezistența mare va fi la Vaida. Maniu i-a telefonat să-l vadă.

[1] Aluzie la Elena Lupescu, pe care I. Gh. Duca, pentru a netezi ascensiunea P.N.L. la guvern, acceptase să o întîlnească în cercurile camarilei.

Crede că şi el urmăreşte o împăcare.

• Madgearu face o gafă. Pune pe generalul Gorski să spună regelui că la Legaţia polonă, la o recepţie, a auzit el, Madgearu (a spus în prezenţa mea, Călinescu, şi a lui Gafencu), cum se vorbeşte că regele e amestecat în chestia Gagero. Regele a plecat capul ; mai în urmă mareşalul Ilasievici a întrebat pe dr. Mezincescu dacă lucrul e adevărat. Sîntem contrariaţi de această gafă, faptul e inexact.

• Regele pleacă la Londra pentru a asista la înmormîntarea regelui George al Angliei.

31 ianuarie. Masa la Mihai Popovici. Asistă Maniu, Mihalache, Lupu şi Madgearu. Explicaţii asupra situaţiei şi tacticii. Mihalache pretinde să nu se întreprindă nimic pînă la comitet. Maniu îşi face, însă, rezerva. Relaţiile cam încordate.

Mihalache a spus lui Madgearu în faţa mea : „Sînt hotărît să merg pînă la ruptura partidului, dar nu voi tolera ca dl. Maniu să acrediteze mai departe că partidul e instrumentul său".

• Cunosc în tren pe monseniorul Szomboryi, ajutorul episcopului Csizer, dintr-o veche familie nobilă ungară, a rămas în ţară şi afişează dorinţa de a trăi în înţelegere cu românii. Fost pe vremuri în apropierea curţii de la Viena, a devenit acum intim regelui Carol. A încercat într-o vreme să facă împăcarea [regelui] cu principesa Elena, al cărei confesor a fost. Îmi spune că regele e foarte pornit contra lui Maniu şi că din [această] cauză refuză să numească pe mitropolitul Nicolescu (Blaj). Ziarul lui Boilă anunţase că alegerea acestuia s-ar datora maniştilor. Aceasta a indispus pe rege. Szomboryi îmi spune că Maniu e foarte popular în Ardeal, dar că acţiunea lui contra regelui slăbeşte încrederea ardelenilor în regimul românesc şi chiar ungurii speculează aceasta.

5 februarie. Mihalache s-a întîlnit cu Tancred Constantinescu, la Răducanu. I-a spus că, fără a fi autorizat de Brătianu, îl întreabă dacă nu crede că ar trebui să meargă ambele partide împreună pe chestiunea constituţională.

Tancred C[onstantinescu] spune că odinioară tot el a mijlocit un aranjament între Vintilă Brătianu şi Averescu pe această chestiune. Asemenea şi Duca. Acesta,

însă, nu s-a ţinut de cuvînt, ceea ce l-a făcut pe Averescu să spună să nu-i mai aducă asemenea oameni neserioşi. În ajun de a veni Duca la guvern, într-o consfătuire a Delegaţiei liberale, Dinu Brătianu a făcut o teorie întreagă asupra caracterului ce trebuie să aibă un şef de partid, vizînd pe Duca.

Mihalache i-a răspuns că, deşi noi avem un program diametral opus celui liberal, totuşi înţelege că mai întîi e nevoie să salvăm ţara, iar programele se pot amîna pentru o conjunctură favorabilă. E convins că e nevoie de o înţelegere, dar întreabă : cu cine ? Dinu Brătianu, pe care nu-l afecţionează, îl stimează pentru caracterul lui, dar e acum şters, nu are voinţă. Gh. Brătianu e un semn de întrebare. E prea tînăr spre a cunoaşte rezistenţa lui, şi apoi, a început prin a acţiona alături de o parte a camarilei. Într-un cuvînt, nu se poate face nimic pînă ce Partidul Liberal nu va dovedi că reacţionează spre a-şi salva patrimoniul său moral, pe care Tătărescu şi Inculeţ îl batjocoresc.

Tancred C[onstantinescu] a întrebat dacă-l autorizează să comunice aceasta lui Dinu Brătianu. Mihalache a spus : „Da !"

10 februarie. Madgearu se întoarce de la Viena, unde a stat cîteva zile. Fusese vorba să transmită pentru presa franceză un interviu al lui Mihalache în care să se arate că guvernul Tătărescu fraternizează cu dreapta şi urmează o politică germanofilă. Interviul fusese redactat de mine. În ultimul moment s-a renunţat la interviu spre a nu se spune că sabotăm pe rege, care tocmai în acest moment e la Paris. În schimb, s-a dat nota ca informaţie pentru ziare.

Madgearu a văzut pe Puaux, ministrul Franţei, care spune că noi nu am luat lucrurile în serios şi că regele e un om anormal şi sub raportul fiziologic, şi psihologic. Madgearu îi spune că guvernul francez a făcut rău oriunde a încurajat guverne personale. Astfel a făcut în Polonia şi Iugoslavia, unde azi Macek reprezintă politica orientată spre Germania.

Titulescu îi telefonează de la Paris şi îi spune că acolo lucrurile au mers bine, că în ce ne priveşte lucrurile nu s-au schimbat, dar despre o dată precisă nu se fixase nimic.

16 februarie. Adunare generală la Banca Națională. Sînt două tabere : guvernatorul cu oamenii guvernului și Dinu Brătianu cu ai săi. Lupta pentru ocuparea a trei posturi de directori. Pentru a izbuti candidații guvernului, s-a refuzat legalizarea procurelor prietenilor. Pe Dinu Brătianu guvernatorul a refuzat să-l primească. Un comisar de poliție a refuzat legalizarea [procurii] lui Dinu Brătianu personal.

În adunare, mari discuții. Dinu Brătianu intervine și repede pe Mitiță Constantinescu. Se pune la vot propunerea Brătienilor, cari au fost secondați de dr. Angelescu și dr. Costinescu, și e aprobată cu 1 500 voturi, guvernatorul avînd numai 1 300.

Raporturile între cele două tabere sînt foarte înăsprite.

18 februarie. Alegeri parțiale la Mehedinți și Hunedoara [1]. La prima, cuziștii au dezlănțuit obișnuitele violențe, susținute de guvern. Au adus 1 500 propagandiști militarizați din Bucovina și Basarabia. Am mobilizat și noi vreo 2 000 oameni din alte partide. Am reușit cu 21 000 voturi, Goga avînd 18 000. La Hunedoara cîștigăm cu 31 000 voturi față de 23 000 ale guvernului.

20 februarie. La Curtea de Casație se judecă procesul general Cihoski [2]. Procurorul Viforeanu pune concluzii pentru achitare. Apărarea : Ghelmegeanu, eu și Periețeanu. După 20 minute de deliberare se pronunță achitarea.

- Regele se întoarce în țară.
- Mihalache vede pe Titulescu, care-i spune că Rex a fost foarte bine primit și la Londra, și la Paris. Acolo noi avem o situație foarte favorabilă. A vorbit cu r[egele], care a spus că el se încrede în Mihalache, dar trebuie ca și acesta să se încreadă în el. Nu poate fixa data schimbării de guvern, dar succesiunea va fi a noastră. Titulescu îi mai spune că atunci cînd Franassovici, la frontieră, i-a raportat r[egelui] rezultatul alegerilor, r[egele] s-a uitat discret la Titulescu cu satisfacție ; în schimb, a

[1] În ambele județe candidații P.N.Ț. s-au prezentat pe liste de front popular.

[2] Implicat, după cum s-a arătat, în „afacerea Skoda".

fost nemulţumit de cele întîmplate la Banca Naţională. Titulescu crede că r[egele] urmăreşte instaurarea lui Tătărescu la şefia Partidului Liberal. Pare a conveni aceasta şi lui Titulescu, care se teme de Gh. Brătianu şi spune că acesta ar fi Marghilomanul actual al României. Mihalache îi explică, însă, că această atitudine a lui R[ex] îl pune pe el în furculiţa lui Maniu. Titulescu recunoaşte justeţea observaţiei.

21 februarie. Văd pe Victor Antonescu, care-mi spune că r[egele] s-a întors bine dispus pe noi şi că depinde de noi să cîştigăm partida.

R[egele] a văzut la Paris „ca în fundul paharului" şi a simţit politica greşită a lui Tătărescu şi Inculeţ relativ la încurajarea dreptei. Tătărescu ar fi dispus să schimbe tactica şi să se apropie de noi, luînd contact cu Mihalache.

• Mihalache a mai aflat de la Titulescu că r[egele] ar fi dat indicaţii de la Paris să se schimbe metoda guvernului la Paris. A fost influenţat de...[1] de la „Sud-Est", care l-a alarmat pe r[ege] în urma comunicării ce-i făcuse Madgearu de la Viena.

• Asist la o conversaţie aprinsă între Mihalache, Costăchescu — Madgearu. Costăchescu şi Mihalache cu ruptura [2]. Madgearu spune că aceasta ar însemna în Ardeal împăcarea cu Vaida, ceea ce el nu va admite. Nu are încredere în rege şi, deci, cere înţelegere cu Maniu. Eu propun să nu complicăm lucrurile, ci mai întîi să meargă Costăchescu şi Mihalache în audienţă, spre a se orienta asupra situaţiei. De asemenea, să continuăm manifestaţiile spre a sublinia succesul electoral.

Lupu a lipsit, fiind bolnav. El e tot contra lui Maniu.

• Mă duc la Gafencu, la mareşal Ilasievici, pentru a pune la punct chestiunea în care ne-a amestecat g[ene]ralul Gorski.

• Generalul Ţenescu, de la b[iroul] armamentului, a făcut raport contra tunului antiaerian Vickers, care ar fi inferior celui de la Skoda. Din cauza aceasta a fost mutat la Bistriţa.

28 februarie. Curtea de Casaţie motivează decizia dată la 20 februarie în chestia g-ral Cihoski achitînd şi adop-

[1] Lipsă în text.
[2] Cu Iuliu Maniu.

tînd tema apărării. Procurorul general prevede concluziuni pentru achitare.

• Vine la mine C. Vişoianu, ministrul nostru la Varşovia. Mă informează asupra raporturilor cu Polonia. Îmi spune apoi că Titulescu crede că Mihalache ar forma noul guvern. Că el a lucrat şi lucrează în această direcţie, dar de cîteva zile are impresia că la palat s-a schimbat ceva.

• Maniu a plecat la Viena chemat de Hodza, primministru cehoslovac.

• Mihalache îmi spune că el ştie de la Titulescu că i se va spune să nu stea în calea Partidului Naţ[ional]-Ţărănesc, care nu poate veni la guvern din cauza atitudinii lui.

3 martie. Conversaţie cu Ghelmegeanu şi Tilea. Tilea a spus lui Vaida formula noastră mai veche. Vaida ar fi favorabil unei împăcări în momentul cînd s-ar forma noul guvern. Din conversaţia cu Tilea rezultă că Vaida are speranţe că regele va face apel la el.

18 martie. Vorbesc la cameră [referitor la] legea prelungirii stării de asediu. Discursul are un mare răsunet. Presa îl comentează extrem de favorabil. Spun, între altele, că Corneliu Codreanu este găzduit la Carmen Sylva la proprietatea unei rude a subsecretarului de stat Bentoiu. Faptul produce senzaţie.

20 martie. Primesc o scrisoare semnată de g-ral Cantacuzino, în care sînt ameninţat cu moartea pentru că am atacat Garda de Fier. Primesc şi alte ameninţări anonime. Le predau parchetului.

• Primesc, după indicaţia lui Mihalache, pe Tăslăuanu, care-mi aduce şi pe Beza, cel ce a tras în Costică Angelescu. Este un tînăr scund, cu figura simpatică şi inteligent. Îmi face impresia, însă, că are momente de dezechilibru. Îmi povesteşte cum activa Codreanu (e despărţit de el acum) şi cum se puneau la cale asasinatele. A fost de faţă la Cantacuzino cînd s-a discutat asasinarea lui Duca. Ciumetti propusese împuşcarea d-nei L[upescu]. Codreanu s-a opus, n-a opiniat pentru omorîrea lui Duca. 20 000 lei luaţi de la Orghidan pentru ca Beza să împuşte

pe Auschnitt au fost daţi lui Constantinescu, asasinul lui Duca.

• Văd pe Stelescu, care s-a despărţit şi el de Codreanu. Acesta îmi povesteşte cîteva amănunte în legătură cu asasinatul de la Sinaia. Într-o zi se afla la ing. Virgil Ionescu. Acesta a cunoscut pe r[ege] şi pe d-na L[upescu] cînd erau în străinătate. Are în casă numeroase fotografii cu doamna şi întreţine încă contactul cu d-na Cernăianu, vara celei dintîi.

Cînd Stelescu era la Ionescu, primeşte un telefon de la bătrînul Lupescu, care-l căuta pe inginer. Era în ziua dizolvării gărzii. Mai tîrziu primeşte un telefon de la Gavrilă Marinescu, care îi chema la el, la ora 8, la locuinţa sa. Se duc : Ionescu, Codreanu, Stelescu şi încă unul. Cei dintîi intră la Marinescu. După o jumătate de oră pleacă. Încep să se ascundă şi să plănuiască atentatul. Stelescu posedă originalul unui ordin al lui Codreanu pentru asasinare.

A doua zi după crimă, Codreanu cu Szilaghy (un legionar) se duc şi se ascund la d-na Cernăianu. Aceasta comunică la telefon d-nei L[upescu]. După o oră, d-na Cernăianu primeşte un telefon de la palat — nu ştie Stelescu cine vorbea — în care i se spune : „Mosafirul să rămînă". Şi Codreanu a rămas acolo opt zile.

Aceasta o povesteşte Szilaghy, care era martor ocular. Stelescu, însă, mai spune că Malaxa a promis lui Codreanu două milioane pentru propagandă.

Capăt o fotografie reprezentînd pe cei trei asasini ai lui Duca, la închisoare. Bine îmbrăcaţi, cu frizură etc. Dovada unui excelent tratament. Arăt liberalilor fotografiile. Se arată indignaţi, îndeosebi cei tineri.

• Franassovici mi-a vorbit acum cîteva săptămîni că a sugerat regelui ideea de a vorbi cu cei tineri din Partidul Naţ[ional]-Ţăr[ănesc]. Îmi spune că r[egele] a fost foarte favorabil ideii şi că să cer audienţă.

Ieri, Inculeţ îmi spune că a vorbit cu regele, care i-a comunicat : „Voi vedea pe Madgearu şi Călinescu".

Cum eu nu cerusem audienţă, iau aceasta ca o indicaţie şi, cu autorizaţia lui Mihalache, fac cererea la mareşalat.

23 martie. Mihalache merge în audienţă la rege. Impresia că mai ţine guvernul. Mihalache îi spune că va începe acţiunea de răsturnare. Regele îi replică că nu vrea să i se forţeze mîna prin Skoda şi-i adaugă : „Voi v-aţi apropiat mult de putere, vedeţi acum să nu vă depărtaţi". Vorbind de mişcările de dreapta, regele nu le-a dezaprobat. În ce priveşte declaraţiile de la Paris a spus că guvernul e bine văzut în străinătate, dar că el a făcut declaraţii personale fiindcă înţelege să conducă politica externă.

• Madgearu îmi citeşte scrisoarea trimisă de Averescu regelui, în mai 1934, în legătură cu criza de atunci. Rezultă că regele se înţelesese cu el să facă un guvern cu Vaida şi dr. Angelescu şi Argetoianu. Discutaseră împreună şi modificarea constituţiei, regele fiind pentru votare iar Averescu pentru întrebuinţarea strigărilor.

24 martie. Văd pe Mironescu, care îmi spune că a văzut pe rege la Consiliul Superior al Apărării Ţării. A înţeles că regele nu a renunţat la vechea lui politică faţă de Germania : „Nu trebuie umilit acest popor !"

Îi vorbesc de întregirea partidului şi e favorabil.

28 martie. Comitet Executiv la noi. Mihalache face un expozeu în care arată că de vină e situaţia actuală, e temperamentul regelui înclinat spre dictatură. Maniu vorbeşte în sensul cunoscut contra camarilei. Mihalache declară că nu împărtăşeşte politica lui Maniu şi, deci, nu o poate face. Îi cedează locul declarînd că-l va urma, dacă-şi va lua răspunderea. Apoi Mihalache pleacă de la şedinţă.

În ziua următoare, după intervenţii şi tratative, se votează respingerea demisiei şi rechemarea lui Mihalache, eliminînd tot ce a fost ofensator pentru rege.

30 martie. Madgearu e primit de rege în audienţă. R[egele] îi spune despre comitet : „Aceasta a fost o clarificare binefăcătoare. Vouă trebuie să vă iasă din cap că sînt contra voastră, dar un rege nu poate să spună nici pe cine aduce la putere, nici cînd".

1 aprilie. La cameră, Tătăranu şi Radu Polizu ridică chestiunea condiţiilor în care a fost asasinat Duca.

2 aprilie. Congresiștii studenți din Garda de Fier, trecînd spre Tg. Mureș, în gara Sinaia se opresc și profanează locul unde a fost asasinat fostul prim-ministru.

Guvernul, aflînd despre acest act, nu mai deschide după masă camerele, care iau vacanță pînă la 15 aprilie.

Cu două zile înainte regele primise în audiență pe studentul Furdui din Garda de Fier.

13 aprilie. Plecat la Paris în ziua de 3 aprilie, mă întorc astăzi. În lipsa mea Titeanu a fost silit să demisioneze ca țap ispășitor al celor întîmplate la Sinaia.

Înainte de plecarea mea am fost la Dinu Brătianu, căruia i-am arătat cartea publicată de Doru Belimace, dedicată lui Nicky și tipărită în editura „Nicadorilor" (asasinii lui Duca).

Aflu că la Tg. Mureș a fost în realitate un congres al Gărzii de Fier. S-au desemnat echipele și s-a luat jurămîntul celor ce vor pedepsi „canaliile", adică pe mine, Madgearu, Gavrilă Marinescu și alți cîțiva. S-a expediat o telegramă asasinilor lui Duca, s-a vorbit și contra d-nei L[upescu], deși Furdui, prezidentul, fusese în audiență la rege.

Pe drum, la întoarcere, am călătorit cu col. Manolescu, aghiotantul prințului Nicolae. Îmi spune că prințul s-a hotărît să aducă pe Carol fiindcă se vedea sabotat de regina Maria cu Știrbey. Astăzi el e foarte rău cu regele și așteaptă să-și „rupă gîtul". Vorbește prin telefon cu amicul său la Paris pentru a i se intercepta convorbirile și a vedea astfel Rex cum îl critică.

În drum, la plecarea spre Paris, am voiajat cu Mironescu, care mi-a spus că, la ultima sa audiență, r[egele] i-a vorbit bine despre Mihalache, nu și despre Lupu. Are impresia că r[egele] va provoca criza prin mai și că e în căutarea unei formule. Mironescu speră să constitue un guvern de alegeri și mă întreabă dacă cred că se poate face un comitet cu reprezentanții partidelor. Îi spun că noi nu am acceptat să intrăm cu Goga într-o combinație pentru a [nu] conserva astfel un partid pe care îl socotim exclus de la guvernare.

• Col. Urdăreanu vorbește la telefon cu Titulescu la Cap.-Martin și-i spune să vină imediat în țară și să se oprească la Sinaia.

20 aprilie. Văd pe Mocsonyi la consiliul Băncii Anglo-Române. Îmi spune că atunci cînd regele a fost cu el la vînătoare în Iugoslavia a călătorit în automobil cu primul ministru Stoiadinović. Acesta i-a spus că pe iugoslavi nu-i preocupă Anschluss-ul şi că germanii nu se îndreaptă în contra lor. Din punct de vedere economic se înţeleg bine cu nemţii. A chemat uzinele Krupp spre a face o fabrică de armament la Krapujevatz. În rezumat, Iugoslavia s-a detaşat mult de Franţa şi acesta e şi curentul opiniei publice. După asasinarea regelui Alexandru, Stoiadinović a mai spus că nu înţelege politica noastră cu Sovietele şi că ei niciodată nu se vor înţelege cu acestea.

21 aprilie. Liberalii reacţionează împotriva Gărzii de Fier. Un pelerinaj la Sinaia şi o întrunire a parlamentarilor moldoveni la P. Neamţ regizată de Iamandi. Guvernul încearcă represiunea gărzii, conducătorii congresului de la Tg. Mureş sînt arestaţi. Tribunalul, însă, infirmă mandatele.

• Ţin la Piteşti o cuvîntare vehementă împotriva dreptei şi atitudinii guvernului. Este mult şi favorabil comentată de presă. Se telefonează şi la Paris cuprinsul. În schimb, primesc pe diferite căi numeroase informaţii că Garda e hotărîtă să mă suprime. Sînt consiliat de toţi să mă păzesc. Practic, aceasta e imposibil. Acum înţeleg de ce Duca nu a putut să evite asasinatul.

23 aprilie. La Ploieşti, manifestaţie liberală. Vorbeşte Tătărescu, care e mai calm şi nu mai invocă încrederea regală. Dinu şi Bebe Brătianu nu se duc.

29 aprilie. Bebe Brătianu dă un interviu în care, făcînd aluzie la Tătărescu, vorbeşte de „parveniţi", de oamenii „norocului".

Izbucneşte mai tare criza în Partidul Liberal. Tătărescu prinde momentul şi trimite lui Brătianu (Dinu) o scrisoare drastică în care spune că faţă de manifestaţia lui Bebe Brătianu se întreabă ce este, o sabotare sau un atac. În orice caz, această situaţie trebuie clarificată şi pentru aceasta să se convoace forul partidului, care să consacre şefia partidului lui Dinu Brătianu şi să-i dea organul care să-l ajute în conducerea partidului. Dinu Brătianu e furios, cheamă la el pe Titulescu şi-l întreabă care e situaţia

externă, pentru că el nu știe nimic și că [e] în situația penibilă cînd îl întreabă unii și nu știe ce să răspundă. Apoi îi vorbește de „necazurile" lui și-i arată scrisoarea lui Tătărescu. Vrea să convoace congresul, dar la toamnă. Știu aceste detalii de la Titulescu.

● Pe cînd eram la Mihalache, pe la ora 3, sosește prima veste. Titulescu, care venea de la palat, ne spune în mare taină și rugîndu-ne să nu transmitem nimănui că astăzi după masă, în conversația cu regele spunîndu-i că Mihalache e contrariat, regele i-a răspuns : „Titulescu, voi aduce la guvern pe Mihalache și pe nimeni altul. Ne vom mai întîlni și eu am obraz". Titulescu s-a arătat mulțumit de această comunicare. Nu ne spune, însă, de ce a fost chemat de rege în țară și cînd va fi criza [1]. El adaugă că regele s-a convins că problema Maniu nu se poate rezolva decît la guvern. Adaugă că regele a făcut haz de speranțele unora, între care Vaida. Se teme, însă, că noi întotdeauna am recurge la convocări și consultări de comitet. Titulescu i-a spus că Mihalache e om hotărît. Regele răspunde că crede că se va înțelege cu Mihalache.

Vorbim apoi de mișcarea de dreapta. Titulescu întreabă ce plan avem noi cu ei. El spune la un moment dat că trebuie să fim mai concilianți cu Rex : „Și eu am luat-o tare odată și am intrat cu oiștea în gard. Acum am schimbat metoda să lucrez, mă înțeleg cu el. Ce să fac ?"

Ne spune că în ce privește politica externă el crede că acum Anschluss-ul e un pericol și că, de asemenea, în cazul restaurării Habsburgilor ar trebui să mobilizăm. Prințul Paul de asemeni recunoaște pericolul Anschluss-ului, care ar apropia Germania de Italia. În această privință Stoiadinović are alte păreri.

● Cristache Nicolescu de la Banca Urbană îmi spune, ca o mare taină, că Titulescu lucrează la un guvern Mironescu care să cuprindă pe Vaida și Mihalache, realizînd astfel împăcarea.

30 aprilie. Am o lungă întrevedere cu Inculeț. Îmi spune că s-au înțeles cu Dinu Brătianu, întrucît nu e bine să se despartă de el. Ei vor mai sta la guvern pînă la toamnă. Nici regele nu-i ține mai mult, nici ei nu au interes să se uzeze definitiv. După ei vom veni noi. Au lucrat

[1] De guvern.

în această direcţie, deoarece aceasta e în interesul Partidului Liberal, spre a nu rămîne în opoziţie ambele partide mari.

Regele s-ar fi schimbat mult în ultimul timp şi ar fi cîştigat ideii guvernării prin partide. În ce priveşte Garda de Fier, ei nu ar fi intenţionat să o protejeze ; au crezut, însă, că o pot supraveghea mai bine lăsînd-o să activeze făţiş. Naţionalismul [1] nu e ceva specific nouă, e o realitate. E un curent general, dar crede că nu va dura. I s-a recomandat de unii să suprime pe Codreanu ; nu a vrut, nici nu serveşte, apoi e odios. Audienţa lui Furdui a fost cerută de Gusti (!). Acum regele e montat contra gărzii.

• În conversaţia cu Titulescu, acesta spunea mereu : „Eu sînt singurul om care nu am fost avansat de la război pînă acum, fiindcă am rămas tot ministru". Este aici o dorinţă de a forma un guvern ?

3 mai. Mergînd în tren la Piteşti cu dr. Lupu, la congresul organizaţiei mele, Dinu Brătianu are o întrevedere în vagon cu dr. L[upu]. Îi spune că guvernul nu-l informează şi că el va reacţiona, dar vrea să se înţeleagă cu noi.

• În noaptea de 3 spre 4, studenţii arestaţi la Tg. Mureş fac să se afişeze sub semnătura lor, în cap cu Furdui, o publicaţie prin care spun că trăim sub domnia „Preacurviei". Şi denunţă vindictei publice pe Elena Lupescu, Gabriel Marinescu, Iamandi, Madgearu, Călinescu şi Mihalache.

• Am o convorbire, apoi, cu Madgearu, Mihalache, Lupu. Hotărîm să facem un nou demers la rege. Sînt însărcinat să redactez un scurt memoriu. Lupu se va duce în audienţă.

7 mai. Kalustian a văzut pe Vaida, care i-a spus : „Eu cu Mironescu nu merg la drum. El e cu Franţa francmasonică, eu merg cu Franţa lui Tardieu. Dincolo de actualele alegeri, cred că Franţa va fi în mîna lui Tardieu. Mironescu nu cunoaşte sentimentul real al Rex. El crede că Rex e sincer în politica cu Franţa, dar va schimba maşina şi va merge la Berlin, pentru care lupt eu. Eu nu mai cred nici în Franţa, nici în Liga Naţiunilor, care e fructul

[1] Citeşte : fascismul.

evreilor. Să facem o politică cum face Polonia demult şi cum încearcă acum Iugoslavia. Să facă E. Beneş şi Hodza politica de slugărnicie către Franţa. În interior să facem o politică de disciplină românească. Am auzit că Titulescu ar încerca să facă un guvern cu sprijinul n[aţional]-ţ[ărăniştilor] — electoral — şi cu mine, dar să aibă în guvern pe cine vrea el, un fel de guvern tehnician. Eu îl cunosc bine, nu ştiu ce va face dl. Mihalache, dar eu lui Titulescu i-am spus că nu înţeleg să colaborez cu el decît cînd se va ocupa numai de politica internă. Va veni o zi cînd va fi silit la aceasta. Cîtă vreme e tare în străinătate, el îmi poate trimite în spate un raport al lui Cesianu! Rex mi-a vorbit despre forţa electorală [a] n[aţional]-ţ[ărăniştilor], dar nu ca să intru acolo, ci ca să spună că nu se poate trece peste ei şi să mă lase să înţeleg că nu trebuie să ne facem iluzii. Nu venim la putere (vardiştii), Rex se menţine la punctul lui de vedere (a fost în audienţă). Cu toată aversiunea pentru Franţa, el nu admite ca în Franţa lui Ludovic al XIV-lea să ajungă stăpîn Leon Blum. Va trebui, totuşi, să mergem cu această Franţă, pentru aceasta e indicat Mihalache şi partidul său. Cesianu şi Titulescu i-au vorbit categoric regelui că dacă guvernul Saraut nu vrea să livreze comenzile militare fiindcă la Bucureşti e o politică confuză, cu atît mai puţin ne-ar livra Blum. Eu i-am vorbit regelui în termeni extrem de elogioşi despre Garda de Fier şi am găsit aprobare şi am vorbit în termeni extrem de cruzi despre Goga şi tot aprobare am găsit. Rex mi-a spus că trebuie să captez Garda de Fier, ca să nu revină masei de manevră a lui Maniu".

• Mihalache îi spune lui Gusti să-i transmită regelui că sîntem foarte indispuşi cînd vedem că a fost primit în audienţă Furdui, care condamnă la moarte, şi nu primeşte pe Călinescu, fost ministru al lui, care a fost condamnat.

Gusti a transmis.

• Chem la mine pe prefectul poliţiei, vreau să ştiu care sînt sentimentele regelui faţă de mişcarea gardistă. Gavrilă M[arinescu] îmi spune că i-a arătat r[egelui] greşeala de a primi pe Furdui. A fost recomandat de Gusti. R[egele] ar fi foarte afectat acum de turnura luată; i-a dat mînă liberă prefectului să ia măsură severă contra lor. Prefectul a vorbit şi cu Nae Ionescu, care primeşte

bani de la germani şi care instighează pe gardişti. El a stilat pe Furdui în vederea audienţei. Gavrilă crede că Inculeţ i-a tolerat de frică.

8 mai. Văd pe Vaida la el acasă, Gusti şi Tilea. Îmi spune că pe mine m-a regretat. Îi pare bine că a scăpat de Madgearu. Îi spun că mişcarea gardistă e periculoasă. E în mîna lui Nae Ionescu şi a lui Maniu, care-i îmbrăţişează şi ajută chestia Lupescu. Rex a făcut o greşeală că i-a tolerat ; nici Forţu, nici generalul R[ădescu] nu au difuzat chestia L[upescu] cît au făcut-o studenţii [gardişti] acum.

Vaida recunoaşte şi mă întreabă ce e de făcut, fie că va veni el, fie că am veni noi. Numai represiune nu e suficient. Înţeleg că şi el se teme de gardişti în fond. Spune că va vorbi şi cu Moţa şi cu Codreanu.

• S-a ţinut o şedinţă a Delegaţiei Permanente liberale. Tătărescu a lipsit ; dr. Angelescu, dr. Costinescu şi Iamandi au fost de părerea lui Dinu. Hotărîrea a fost favorabilă punctului de vedere al lui Brătianu.

• Dr. Blumenfeld îmi spune că a aflat că Duduia e foarte alarmată şi de trei săptămîni doarme la palat. Într-una din zile voievodul Mihai a găsit-o şi a întrebat : „Cine este ?“ La un răspuns evaziv al aghiotantului, voievodul a replicat : „Mi se pare că e doamna pentru care a plecat mama din ţară !“ De altfel, şi col. Manolescu îmi spusese, în convorbirea din tren, că voievodul cunoaşte această chestiune şi începe să-şi manifeste rea dispoziţie.

Aci va fi, poate într-o zi dezlănţuită tragedia !

9 mai. Inaugurarea Lunii Bucureştilor. Urdăreanu şi maior Sidorovici, agh[iotant] regal, îmi spun că voi fi primit în audienţă de rege.

10 mai. Inculeţ telefonează lui Titulescu să intervină pe lîngă Dinu Brătianu pentru convocarea congresului [1], altfel Tătărescu demisionează. Strecor informaţia în „Dimineaţa“, „Curentul“ şi „Zorile“ spre a impresiona pe Titulescu.

• Regina Maria vorbeşte la telefon cu regina Marioara, la Belgrad. Îi spune că regele a întrebat de ea dră-

[1] Partidului Naţional-Liberal.

guț. Regina Marioara întreabă : „Ce i-a venit ?“ Apoi ridiculizează pe rege pe chestia festivităților la care el participă. Se vede în ce termeni proști stau !

13 mai. Mă cheamă Mironescu, care-mi spune din partea lui Vaida că acesta a vorbit cu Moța și Codreanu și i-a întrebat : pentru ce m-au „condamnat la moarte“ ? Aceștia au spus că mă știu cel mai aprig adversar al lor. Vaida mă sfătuiește să nu-i mai atac așa des. Mironescu îmi spune că a avut impresia că Vaida se derobează de la o discuție mai strînsă cu el și că probabil regele îi va fi spus că îl deleagă să se pregătească.

Titulescu i-a spus lui Mironescu că crede în necesitatea unui guvern național-țărănist, dar că nu crede că regele îl vrea pe Mihalache și atunci Mironescu ar putea ajuta mult. El însuși, Mironescu, mi se pare înclinat să se apropie de noi.

15 mai. Văd pe Victor Antonescu, la minister. Îmi spune că înainte de moartea lui Vintilă Brătianu, Duca voise să-l debarce de la șefie, fiindcă era bolnav. Inculeț era cîștigat acestei idei, el însă s-a opus și Duca a renunțat. De altfel, dacă Duca ar fi trăit l-ar fi scos din guvern și pe Dinu Brătianu, pentru a fi agreabil regelui.

• Conversație la Mihalache cu Madgearu și Ghelmegeanu. Mihalache furios pe Maniu și hotărît să obțină o clarificare.

19 mai. Lupu ceruse audiență pentru a prezenta un memoriu al partidului (redactat de mine) în chestia Gărzii de Fier. Întîrziind primirea, Mihalache i-a cerut lui Gusti să intervină. Nici acest demers nu a avut succes. Lupu s-a dus atunci și a protestat la mareșalat.

În cele din urmă, a fost invitat la dejun. După dejun regele a vrut să se eschiveze de la discuție. Lupu a insistat atunci, a avut loc o convorbire de o jumătate de oră. A întrebat pe rege de e mulțumit de guvern și, în special de Inculeț, care face greșeli. I-a răspuns că nu prea e mulțumit și că Inculeț e cam „prost“. Atunci Lupu a întrebat de ce nu grăbește clarificarea :

— Vrea M[aiestatea] V[oastră] să aducă un guvern de generali ?

— Nu !

— Vrea atunci un guvern al dreptei ?

— Nu !

— Atunci nu rămîne decît Partidul N[ațional]-Ț[ărănesc].

— V-am spus.

— Dar, Maiestate, poate aveți ceva contra lui Mihalache ; partidul trebuie să știe, căci el poate da mai multe echipe.

— Am stimă pentru Mihalache și pe d-ta te afecționez.

— Atunci, sire, dacă se întîrzie atît criza, partidul e împins spre politica lui Maniu. Eu, care iubesc pe M[aiestatea] V[oastră], dar sînt înregimentat într-un partid, ce mă fac ?

— D-ta ești inteligent și vei găsi formula.

Lupu nu a relatat lui Mihalache partea cu „mai multe echipe" și cu „eu ce mă fac". În orice caz, sîntem nemulțumiți și îngrijorați.

• Mihalache îmi spune că Hodza i-a trimis vorbă să nu grăbească lucrurile pînă ce nu vine și el la București să se informeze. Aceasta va fi probabil pe la 8 iunie, cînd va fi în țară și Titulescu.

• General Antonescu îmi spune că Tannery, guvernatorul Băncii Franței, l-ar fi întrebat pe Victor Antonescu ce evenimente grave se petrec în țară, deoarece regele Carol a făcut imense depozite la Banca Franței, așa cum făcea regele Alfons în ajunul detronării sale.

Ralea îmi spune că același lucru l-ar fi spus guvernatorul Băncii Olandei lui Vișoianu, fostul nostru ministru acolo.

22 mai. La o recepție la Scanavy, șambelanul reginei Elisabeta, vorbesc cu Seba, care-mi spune că e convins că pînă la toamnă vom veni noi la guvern. Nu mai e posibilă altă formulă. Știe de campania dusă de nemți în țară prin presă și organizații stipendiate. Crede că nu vom avea război. Italia nu va admite cu nici un chip Anschluss-ul, care ar încurca, după o vorbă a lui Bismark, „mergerea la Triest". Aceasta nu ar conveni nici Anglici.

La aceeași recepție participă și regina Elisabeta. Îmi face semn să mă așez pe canapea lîngă dînsa. Îmi vorbește cu simpatie de tineret, probabil văzînd campania contra

d-nei L[upescu]. Îmi spune că poporul suportă orice de la rege, dar nu de la anturaj. Crede că noi vom izbuti pînă la sfîrşit : „Mai bine mai tîrziu decît... chiar la timp".

24 mai. Întruniri populare la Beiuş şi Timişoara. Mai ales aci, puternic curent pentru Maniu. Mihalache foarte indispus. Maniu, care trebuia să vină la Timişoara, a renunţat, simţindu-se jignit de unele reflecţii ale lui Mihalache.

• Ralea îmi spune că Ostrovski s-a exprimat către el că nu mai are încredere în Titulescu ; deşi la congresul studenţesc de la Tg. Mureş au fost delegaţi germani şi polonezi care l-au criticat, nu a relevat lucrul. Totuşi, crede că noi vom fi aduşi la guvern, fiindcă vor cere-o aceasta statele majore franco-ruse.

25 mai. Merg în audienţă de o oră la rege. Îmi propun să sondez sentimentele suveranului discutînd problema gospodăriei ad[ministra]tive a guvernului şi curentele extremiste de dreapta. Arăt tabele statistice după care noi am lucrat mai mult decît liberalii, spun că ad[ministra]ţia locală este ilegală ; expun apoi pericolul Gărzii de Fier, care e formată din elemente nepregătite şi care sînt instrumente de manevră ale politicienilor. Critic metodele teroriste, care duc la război civil şi scăderea autorităţii puterilor din stat. Opiniez pentru represiune, arăt că aceasta n-o poate face decît un guvern nou, cu autoritate şi rezemat pe o mare forţă populară. Expun situaţia partidului nostru, care se reazemă pe o forţă socială istorică, schiţez evoluţia partidelor conservator, liberal, ţărănesc, în legătură cu schimbarea situaţiei claselor boiereşti, burgheze şi ţărăneşti, arătînd că astăzi ţărănimea e o forţă peste care nu se poate trece. Semnalez greşeala de a se discuta tot despre persoane şi nu despre idei şi programe.

Regele m-a ascultat cu interes crescînd. Mi-a spus că ştie că sînt un om cumpănit şi se bucură de aceasta. Nu mi-a răspuns nimic la chestia Gărzii de Fier. M-a întrebat dacă cunosc şi ce părere am despre Codreanu, care exercită un misticism. Despre programele partidelor a spus că le crede „tendenţe" generale, dar că partidele trebuie să facă şi program de guvern. Mi-a vorbit de necesitatea continuităţii în guvernare, dezaprobînd declaraţiile de

nerespectare a legilor făcute de alţii. Nu prea are încredere în manifestaţiile populare.

I-am replicat că trebuie ţinut seama de aceasta, fiindcă numai aşa se uşurează răspunderile guvernării. Mi-a vorbit de necesitatea unui senat recrutat ca corp ponderator.

În genere, regele foarte amabil cu mine, dar rezervat în ce priveşte situaţia politică şi perspectivele de viitor.

29 mai. După audienţa mea a circulat în toate cercurile legenda că aş fi destinat să joc în partidul nostru rolul lui Tătărescu de la liberali. O foaie de amiază, „Credinţa", a şi publicat un reportaj în acest sens. Caracteristic pentru lipsa de seriozitate cu care sînt judecate destinele politice la noi.

31 mai. Mari demonstraţii n[aţional]-ţ[ărăniste] ; la Bucureşti defilează 70 000 oameni din Muntenia, apoi adunări în principalele oraşe din ţară.

O Titulescu află că, după vizita lui Beck la Belgrad, Stoiadinović ar pretexta nesiguranţa prinţului Paul pentru a mai veni în România. Pe urmă Titulescu pleacă cu avionul la Belgrad, de acolo telefonează lui Savel să-i trimită un serviciu de ceai şi cămăşi naţionale pentru d-na Stoiadinović. Cu aceasta se poate întări alianţa...

6 iunie. Cu prilejul recepţiei prinţului Paul şi Beneş se dă un concert la palat. Dintre foştii subsecretari de stat naţional-ţăr[ănişti], regele personal m-a înscris pe lista invitaţilor numai pe mine. A aflat Ghelmegeanu de la Stîrcea, maestrul ceremoniilor. Aceasta dă loc din nou la tot felul de comentarii. De altfel, Mihalache îmi spune că dr. Lupu s-a arătat intrigat asupra audienţei mele, plîngîndu-se că nu i-am relatat nimic.

La recepţie colonelul Urdăreanu, vorbind cu nevastămea, îi spune că trebuie să fim liniştiţi, să nu facem greşeli, deoarece nici gînd nu există de a chema pe alţii.

Victor Antonescu îmi spune că regele i-a vorbit despre mine : „Este un om cu multă judecată, care mi-a plăcut mult". Regele ar fi spus : „În conjunctura actuală nu sînt decît ei. Eu nu le pot spune la ce dată îi aduc la guvern".

8 iunie. Cu prilejul serbărilor tineretului, pe platoul Cotrocenilor se prăbuşeşte o tribună care cuprindea cinci

mii persoane. Sînt 700 răniţi, din care unii foarte grav. Sînt şi mulţi morţi. Mare scandal pe chestiunea răspunderilor. Sînt arestaţi toţi arhitecţii primăriei, precum şi ajutorul de primar general.

• Cît a stat prinţul Paul la ţară, Stoiadinović telefona de mai multe ori pe zi şi-şi exprima temerea să nu se întîmple vreun atentat.

• Titulescu a spus lui Mihalache că s-ar fi ajuns la un acord perfect pe chestia externă între cei trei şefi de state. Totuşi, sînt unele ecouri care arată că prinţul Paul ar fi foarte rezervat pe chestia rusească. Titulescu spune că întrebînd pe Beneş ce va face în cazul Anschluss-ului, a răspuns : „Voi aştepta să văd ce face Franţa, iar dacă Franţa nu mobilizează, mă voi înţelege cu Germania. Je serai le bon domestique de l'Allemagne".

Mihalache îmi spune că va aştepta să vină dr. Schacht în ţară şi va vorbi cu el franc, spunîndu-i că noi acum avem legături şi interese alături de Franţa, dar că dacă într-o zi va trebui ca România să schimbe politica externă, Germania se va putea înţelege mai bine cu noi, căci sîntem o forţă socială, [decît] cu toate grupările de dreapta, pe care le frecventează !

E vorba ca Mihalache să meargă la Praga spre a vedea pe Hodza.

11 iunie. Am la dejun pe ministrul Poloniei, Arczijewski, care-mi spune, cu lacrimi în ochi, că a suferit o mare ofensă. O.E.T.R. a invitat pentru 8 iunie o echipă de străjeri polonezi. S-a trimis o delegaţie în frunte cu ofiţeri. Mai întîi, legaţia noastră la Varşovia a făcut dificultăţi cu viza paşapoartelor ; sosiţi în ţară, au fost plimbaţi prin Bucovina cu gîndul de a le întîrzia sosirea ; veniţi în Bucureşti, după multe peripeţii, nu au fost admişi la defilare. Guvernul polon a cerut acum să se facă un demers sever la Ministerul Armatei noastre pentru a cere satisfacţie. Poate s-a voit îndepărtarea pentru a nu asista o dată cu Beneş. Sau Titulescu va fi voit să-i dea o replică lui Beck pentru încercarea de a împiedica venirea prinţului Paul la Bucureşti ?

16 iunie. Cinci studenţi naţionalişti [1] atacă cu drugi de fier pe ziaristul Scrutator (Blumenfeld) seara, cînd acesta se întorcea la locuinţa sa. Îl rănesc grav la cap.

• Regele dă ziarului „Paris-Soir" un interviu în care spune că se ocupă de educaţia tineretului, care trebuie să fie naţionalist, nu să se ocupe de „programele partidelor". Adaugă că speră să facă o organizaţie cu care „să îndrepte greşelile politicienilor" şi să despoliticianizeze ţara. Altă gafă.

19 iunie. Se continuă seria atentatelor. Sînt greu răniţi: prof. Graur (frate cu cel de la „Adevărul"), Bermann şi încă o persoană.

• Văd la sanatoriul francez pe dr. Bl[umenfeld] (Scrutator), care-mi transmite de la Titulescu că e contrariat de concepţia lui Mihalache, care l-a întrebat dacă „nu are un caz de conştiinţă în chestia Rusiei" şi care apoi a trimis 10 studenţi n[aţional]-ţ[ărănişti] în Polonia. Crede că e influenţat de mine şi-mi reproşează că am avut invitat la dejun pe Arczijewski. Spune că nu putea să lase să defileze pe polonezi cînd ştia că Beck a făcut o convenţie cu Ungaria, căreia îi recunoaşte dreptul de a revendica o porţiune din Ardeal, şi o convenţie cu Germania, căreia i se recunoaşte dreptul de a revendica o porţiune din Cehoslovacia... Dacă e aşa, mă întreb de ce mai păstrează alianţa noastră cu Polonia ?

• Cristescu lucrează cu un ofiţer de la statul major [2] (un colonel) la întocmirea tabelelor de funcţionari mobilizabili. Sînt propuşi a fi lăsaţi pe loc unii din cei de origine străină. Ofiţerul spune că germanii nu trebuie trataţi astfel, deoarece e posibil să lucrăm odată împreună. Acestea sînt indicaţii date, în taină, de rege !

22 iunie. Ieri a avut loc încăierare între studenţi şi muncitori în tot Bucureştiul. Cei dintîi distrugînd ziarele „Dimineaţa" şi „Adevărul", ceilalţi opunîndu-se, s-au tras focuri. Cîţiva muncitori răniţi, unul mort.

Palatul telefonează miniştrilor aflaţi în provincie să vină imediat în capitală pentru un Consiliu de Miniştri ce ar urma să prezideze regele.

[1] Membri ai Gărzii de Fier.
[2] Este vorba de Marele Stat Major.

• Dr. Lupu, la Paris, participă la o întrunire comunistă alături de Cachin. Impresie penibilă în țară [1].

• Weinreich de la Banca Anglo-Română îmi spune că un amic al său, Henenwogel — poate cel cu corupția din timpul neutralității —, a văzut pe dr. Schacht la Sofia și a discutat cu el asupra stărilor din România. Schacht i-a spus că la noi nu interesează decît regele și Titulescu ; că, de altfel, nu se prea poate pune temei pe noi, care „abia se usucă cerneala de pe un acord și... schimbare de părere". Nu are încredere nici în Madgearu.

La Belgrad a fost bine primit și decorat cu mare ordin iugoslav.

26 iunie. Mihalache se întoarce de la Praga. Îmi spune că agrarienii sînt admirabil organizați, dispun de fonduri și comandă, pe lîngă cooperație, și multe industrii. A avut impresia, însă, că primul ministru Hodza e cam obosit și nu tocmai fixat asupra orientării politice externe în fața noilor probleme. A spus că noi trebuie să ne silim să venim la putere. Nu a vrut să vină la București, fiindcă nu crede că se poate înțelege cu actualul guvern liberal. Ne așteaptă pe noi.

Mihalache a văzut și pe Beneș, cu care s-a întreținut mult. Beneș i-a spus că situația internă la ei e stabilizată, că Hodza încearcă o politică pe care el nu o crede eficace, dar îl lasă să încerce.

1 iulie. Lungi convorbiri cu Costăchescu. Crede că trebuie să stăm uniți. Toate greutățile vin de la separarea de Vaida. Nici Mihalache nu e maleabil. Anul trecut, la Balta, în convorbirea ce a avut cu regele, M[aiestatea] Sa i-a spus că nu poate fi un simplu rege de formă, cum dorește Maniu. Atunci era convenit ca Mihalache să meargă să dea oarecari asigurări și succesiunea ar fi fost a noastră. Nu a vrut s-o facă.

Costăchescu crede că trebuie să ne gîndim la o regrupare de forțe. Cu Iunian, Mironescu sau chiar Vaida. Așa i-a vorbit și lui Mihalache.

• Maniu a ținut la Vinț un discurs vehement, contra d-nei L[upescu]. Valer Moldovan a propus apoi o moțiune

[1] Dr. Lupu a participat la manifestările organizate de Reuniunea Universală pentru Pace (și nu de comuniști, cum afirmă autorul).

pentru organizarea unei campanii pe linia Maniu, care înseamnă în realitate înființarea unui partid Maniu. Somat să se explice de Mihalache, a bătut în retragere. Este însă clar că Maniu urmărește să recapete situația din trecut.

6 iulie. Convorbire cu Victor Antonescu. Îmi spune că acum nu mai poate garanta că venim noi la guvern. Campania lui Maniu a stricat totul. La ultima audiență regele l-a întrebat : „Crezi că Mihalache e sincer ? Nu-mi explic atitudinea lui Maniu".

Antonescu îmi spune apoi că Titulescu a eșuat în politica lui. Conferința de la Montreux, în fond, nu duce la închiderea Dardanelelor. Alianța balcanică ne-a adus la acest rezultat.

Titulescu e supărat ; Inculeț, aplicînd cenzura „Universului", a invocat cererea lui Titulescu. Convorbiri telefonice agitate între Titulescu cu Inculeț, Stelian Popescu, Savel R[ădulescu], în care cel dintîi se plînge că e amestecat. În cele din urmă Externele dau un comunicat în care spun că Titulescu nu a cerut niciodată cenzura — e un fel de desolidarizare de păreri.

• Gusti îmi spune că nu mai înțelege pe Mihalache. S-ar fi spus că va începe acțiunea contra regelui mergînd pînă la înlăturarea dinastiei (Mihalache mi-a confirmat, adăugînd că a făcut-o pentru a intimida pe rege).

Regele i-ar fi spus lui Gusti că nu vrea să fie un simplu „pecetar".

• În țară, curent naționalist [1] din ce în ce mai accentuat. Tot tineretul venit în vacanță [2] face propagandă și împarte manifestele partidelor de dreapta.

9 iulie. Congresul liberal în sala „Aro". E ratificată șefia lui Dinu Brătianu și e proclamat secretar g[ene]ral Tătărescu, adăugîndu-se în statut că acesta înlocuiește pe șef în lipsă. Aparență de unitate în partid.

12 iulie. Titulescu vine furios în țară după ce, în cîteva convorbiri telefonice cu Savel R[ădulescu], își anunță demisia din guvern. De la gară se duce direct la rege pentru

[1] Autorul subînțelege curentul de dreapta și de extrema dreaptă.

[2] De fapt, studenți membri și simpatizanți ai grupărilor fasciste.

o audienţă de 4 ore. Nu-l primeşte, apoi, pe Tătărescu sub pretext că e obosit. Acesta se supără şi a doua zi pleacă la Poiana.

Titulescu şi-a dat demisia, predînd regelui o copie de pe text. E redactat astfel spre a-i servi de acoperire. Spune că nu permite să i se conteste naţionalismul, pe care l-a învăţat la şcoala lui Take Ionescu şi Vintilă Brătianu. Arată apoi că străinătatea ne-a întors spatele. Litvinov i-a spus că regretă acum înţelegerea făcută cu noi. Dacă ar fi ştiut că graţie lucrurilor din România va avea pe germani la Nistru, nu şi-ar fi luat nici un angajament, fiindcă ar fi preferat să ducă războiul pe teritoriul nostru. Guvernul francez ne-a trimis o notă foarte aspră în care arată că e încredinţat că într-o ţară cu cenzură nu se permite unei anumite prese să fie insultat şeful unui guvern amic, ca Blum. În fine, o notă de la un personaj din Ministerul de Externe englez trimisă lui Titulescu cu rugămintea de a o arăta şi regelui ne anunţă că e probabil să avem război germano-rus în toamnă sau primăvară şi că situaţia noastră externă e foarte proastă, încît am putea să ne aşteptăm a deveni teatrul operaţiilor. Titulescu învinovăţeşte pe Goga şi Gh. Brătianu şi acoperă guvernul liberal, ceea ce regretă puţin acum.

Regele l-a sfătuit să găsească o formulă de înţelegere cu guvernul.

Întîlnindu-se cu Mihalache, Titulescu — furios — spune că a plecat definitiv şi, ca să facă o demonstraţie în plus, şi-a validat dreptul de senator de drept, „spre a putea vorbi şi el în parlament".

Totuşi, după noi discuţii cu Victor Antonescu, Franassovici şi Inculeţ, se ajunge la înţelegere, miniştrii liberali şi primul ministru semnînd un angajament de a respecta politica externă tradiţională şi de a veghea ca presa sau grupările de dreapta să nu mai răspîndească manifeste în ţară.

Comunicînd aceasta lui Mihalache, acesta i-a spus că lucrul e neserios şi că în viitor ne vom orienta fără a mai ţine seamă de el. Titulescu replică nervos : „E o ameninţare ?"

Ca un indiciu al situaţiei : Presa italiană atacă vehement pe Titulescu. Savel Rădulescu, după cererea lui Titulescu, se duce la cenzură şi cere să se oprească comenta-

riile peste noapte. Cenzura nu reacţionează însă ; Savel anunţă şi demisia lui.

Se ţine apoi un Consiliu de Miniştri şi se dă un comunicat prin care guvernul elogiază pe Titulescu şi se angajează a-i respecta politica. La Montreux, între timp, se fac de către englezi şi ruşi propuneri nefavorabile nouă.

Liberalii se laudă că l-au îngenuncheat pe Titulescu şi, în orice caz, situaţia lui e slăbită. Titulescu spune că noi, naţional-ţăr[ăniştii], nu existăm.

● Mihalache spune lui Victor Moldovan, în faţa mea şi a lui Ghelmegeanu, că e indispus de atitudinea ardelenilor [1]. Nu-i împiedică de a continua, spre a nu le da pretext de [...][2] ; îi previne, însă, că tactica lor nu va da rezultate şi că se va merge la ruptura partidului.

Mihalache e foarte nervos şi-mi spune că vrea să ia atitudine făţişă contra regelui.

16 iulie. Zece studenţi în frunte cu Caratănase merg la spitalul Brîncovenesc, unde era internat Mih. Stelescu, şi descarcă asupra lui 40 de gloanţe, apoi îl taie cu un topor. Asasinii se predau parchetului.

Se pune în aplicare, astfel, planul Gărzii de Fier stabilit la congresul de la Tg. Mureş. Stelescu scotea o foaie — „Cruciada românismului" — şi denunţa pe Codreanu, în special originea lui străină. Codreanu tatăl este polonez după părintele său şi ungur după mamă. Codreanu fiul are ca mamă o nemţoaică, Lanner. Şi acest metis polono-ungaro-german dă lecţii de românism !

20 iulie. O zi întreagă cu Mihalache, la Dobreşti. Îi spun că nu există altă soluţie astăzi decît să venim cu orice preţ la guvern. Aceasta trebuie făcut în înţelegere cu regele. La rigoare împăcarea cu Vaida. Mihalache înclină acum spre înţelegere cu regele sub motivul că situaţia externă e foarte gravă şi, înainte de orice probleme sociale, trebuie să salvăm hotarele ţării.

24 iulie. Văd pe Victor Antonescu, care îmi spune că toleranţa faţă de dreapta este exclusiv tactica lui Inculeţ. Nu-l înţelege, însă, deoarece cu prilejul conflictului Titu-

[1] Membri ai P.N.Ţ. adepţi ai lui Iuliu Maniu.
[2] Urmează un cuvînt ininteligibil.

lescu l-a secondat pe el spre a păstra pe ministrul de Externe în guvern. Îmi spune că o parte din miniştri, în frunte cu Tătărescu şi Franassovici, au vrut să debarce pe Titulescu fiindcă erau convinşi că acesta a venit să-i răstoarne de la guvern. I-a propus [1] lui Antonescu să ia Ministerul de Externe. Antonescu a răspuns că primeşte numai în cazul cînd presupunerile asupra intenţiilor lui Titulescu ar fi exacte. S-a convins, însă, că nu era adevărat şi atunci a refuzat Externele şi a mijlocit împăcarea. Nici regele nu a voit plecarea lui Titulescu.

● Vine la mine Gabriel Marinescu. Îi spun că sînt lucruri pe care nu le pricep, şi anume în cazul Stelescu: nu s-au cercetat complicităţile, nu s-au trimis asasinii la Consiliul de Război, se îngăduie unor legionari în uniformă să ducă mîncare la Văcăreşti asasinilor, nu s-au luat măsuri preventive — deşi atunci cînd asasinii lui Stelescu au voit să se răzbune au fost arestaţi. Aceasta înseamnă protejarea Gărzii de Fier. Ce semnificaţie are faptul ? Guvernul sau regele vrea să ne suprime ?

Marinescu îmi spune că guvernul e responsabil. Cu prilejul serbărilor de la T. Severin, Franassovici l-a întrebat cum merg lucrurile în privinţa ordinei. El a răspuns : „Prost, se distribuie arme, se vor comite asasinate — nu ştiu contra cui, dar se va întîmpla ceva !" Inculeţ, care era alături, i-a făcut observaţie, spunînd că alarmează lumea. Mai apoi, cînd s-a comis asasinatul contra lui Stelescu, Inculeţ a plecat imediat la Iaşi. El, prefectul, preconiza ducerea sub escortă a asasinilor la Jilava, pentru ca pe drum să fie omorîţi. S-a dus la rege şi l-a prevenit că guvernul va propune componenţa juraţilor spre a merge la achitare. În fond, şi regele personal e ameninţat la Sinaia. S-au întărit măsurile de pază. Inculeţ e complet degonflat ; la palat nu mai merge decît în audienţele de lucru.

Gabriel Marinescu îmi spune că, cu prilejul venirii lui Titulescu, guvernul era aproape căzut. Dacă s-a redresat e numai fiindcă chestiunea nu era aranjată cu noi. El a voit să vină la mine să mă informeze, dar nu l-a lăsat Urdăreanu, pentru ca nu cumva chestia să eşueze şi apoi să fie el din nou învinovăţit.

---

[1] Propunerea a fost făcută, probabil, de premierul Tătărescu.

Acum situaţia guvernului ar fi tot proastă. Liberalii înşişi ar vrea să plece. Rex i-a cerut un raport asupra forţelor electorale şi părerea asupra rezultatului în cazul unor alegeri libere. Prefectul a răspuns că vom ieşi sigur noi. El spune de regele că împreună cu Urdăreanu sînt partizanii guvernării noastre. Gl. Condeescu ar fi de altă părere.

Îmi adaugă : „D-le ministru, nu mi-aş permite să vă flatez, dar vă rog să credeţi că astăzi M[aiestatea] Să vă socoteşte omul cel mai serios şi cel mai energic de la n[aţional]-ţ[ărănişti]. Ar trebui să faceţi ceva, şi e momentul. Nu e adevărat că M[aiestatea] Sa nu vrea pe I. Mihalache. Lămuriţi chestia cu comunismul [1] şi chestia Maniu şi veţi avea imediat puterea".

• La Piteşti, informatorii mei spun că un delegat al lui Corneliu Codreanu a fost primit de generalul Ionel Antonescu şi ar fi primit acelaşi răspuns : „Cu toate meritele şi galoanele mele, strig astăzi : «Trăiască căpitanul !»"

24 iulie. M[arinescu] îmi trimite vorbă că gl. Condeescu va discuta cu mine în septembrie, după ce se întoarce din străinătate, asupra împrejurărilor în care se va începe guvernarea Mihalache !

25 iulie. Madgearu se întoarce din străinătate şi mă vizitează la moşie. Îmi spune că a văzut principalii oameni politici francezi care au încredere în experienţa Blum [2]. Chiar Laval este pentru încercarea ce se face. Toţi cred că noi sîntem ultima rezervă a amiciţiei franceze în România. I-a spus lui Blum ce propagandă germană se face la noi. I-a cerut ca Franţa să fie activă, bineînţeles fără a recurge la mijloacele de corupţie asemănătoare cu cele germane. La auzul acestor cuvinte, Blum i-a strîns mîna.

Dr. Lupu a văzut puţină lume şi a făcut proastă impresie, fiind însoţit de Bacher, samsarul. Lupu voieşte să se ducă de la Karlsbad, unde se află acum, cu avionul la Moscova. Spun că dacă face această imprudenţă îl vor ataca în public.

[1] Cercurile palatului reproşau P.N.Ţ. tendinţele de conlucrare cu P.C.R. şi organizaţiile democratice de masă împotriva fascismului.

[2] Referire la instituirea în Franţa a unui guvern de front Popular.

27 iulie. Mihalache vorbeşte la C[împu]lung. Bun discurs. Îmi arată un memoriu ce ar fi fost sustras de la Legaţia sovietică, dar care cred mai degrabă că a fost lăsat să ne parvină. Se analizează acolo situaţia internaţională şi se spune că România va fi teatrul viitorului război germano-rus, întrucît nici una din aceste puteri nu va lăsa ca petrolul şi grînele României să cadă în mîna celeilalte. Se spune că R[omânia] e neînarmată şi sfîşiată de lupte interne. Memoriul arată că Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc] ar putea redresa situaţia în anumite condiţiuni. E clar că a fost întocmit cu scopul de a ne da sugestii.

Mihalache îmi spune că ar vrea să se retragă de la şefia partidului pentru a constitui o rezervă mîine, întrucît acum nu mai poate realiza programul ce şi-a propus şi la el nu renunţă. Nu ştie, însă, cine ar lua şefia. Pe Lupu nu-l vrea. Propun pe Costăchescu ; zice că nu-l vor primi ardelenii.

4 august. Văd de Şeicaru, care a fost la Roma. A vorbit cu Mussolini, căruia i-a spus că germanii fac propagandă la noi şi cei 400 000 de saşi vor fi totdeauna un spion german în România [1]. Mussolini ar fi fost impresionat. Se zice chiar că ar încerca o apropiere de Rusia pentru siguranţă.

Şeicaru a fost la rege, pe care l-a găsit confuz. I-a spus la un moment dat : „Guvern naţional-ţărănist ar însemna război civil ; a lăsa în opoziţie pe n[aţional]-ţ[ărănişti] iar nu se poate". Şeicaru crede că astfel va dura Tătărescu, care i-ar fi spus că vrea să plece, dar nu poate. Dacă ar sta, nu va mai lua nici un mandat parlamentar.

Şeicaru a văzut pe Inculeţ, care pretinde că nu poate reacţiona contra Gărzii de Fier fiindcă nu-l lasă regele. Spunîndu-i de ce nu-şi dă demisia, a primit răspunsul : „Pot să mi-o dau de zece ori, nu mi-o primeşte" [2].

• Mă întîlnesc cu Madgearu, la Sinaia. Îmi spune că Auschnitt i-ar fi vorbit regelui arătînd că am pierdut cre-

[1] Afirmaţia lui Şeicaru era neîntemeiată ; majoritatea covîrşitoare a populaţiei germane era ostilă grupărilor fasciste.

[2] În textul dactilografiat, copistul notează, în paranteză : „Ultimul aliniat scris cu creionul, pe marginea paginei".

ditul în străinătate şi că Garda de Fier e un grav pericol. El însuşi e ameninţat şi socrul său, Pordea, mergînd la Valer Pop, ministrul Justiţiei, să-l întrebe de ce nu se iau măsuri, acesta ar fi răspuns că nu vrea regele. Auzind aceasta, Rex a fost foarte impresionat şi a promis că va reflecta.

Urdăreanu, vorbind cu Auschnitt, l-a rugat cu lacrimi în ochi să vorbească Rex în contra gărzii : „Vreau să plec, pentru mai uşoară situaţie. Puiu a fost ţap ispăşitor. Nu vreau să fiu şi eu".

5 august. Vine la mine Cernat, noul director al Siguranţei. Mă asigură de simpatia lui pentru partidul nostru. De altfel, eu l-am utilizat într-o anchetă contra Gărzii de Fier cînd eram la guvern.

Cernat crede că Garda de Fier va da o lovitură în prima decadă a lui septembrie. Au acum 170 tabere de concentrare în ţară. S-au înarmat. Îmi citeşte o notă informativă serioasă, care arată cum un ofiţer şi şase teteriști [1] le-au adus la sediu o valiză cu gloanţe. Au simpatii multe în armată, magistratură şi profesori. Se teme şi de un complot militar. La Siguranţă au 12 oameni printre funcţionari care îi informează de ce se proiectează de către poliţie. Nu poate face nimic, căci guvernul nu se hotărăşte. Cernat crede că ori să-i dizolve, ori să-i aducă la guvern. Se teme şi de un complot militar cu garda. Inculeţ pare acum şi el înfricoşat. Cernat va face regelui chiar mîine un referat documentat asupra acestei primejdii. Mă va informa după aceea.

• Conferinţă cu Madgearu. Propune să ne înarmăm repede. Va merge chiar el la Praga spre a cumpăra cîteva puşti mitraliere.

9 august. La o întrunire la Albeşti (Argeş) fac declaraţiuni în care arăt că guvernul a compromis ordinea în ţară, că trebuie să plece pentru a se forma un altul care să combată deopotrivă extremismul de dreapta şi de stînga. Spun că o guvernare trebuie să fie în acord cu regele care, după constituţie, e un factor activ.

[1] Denumire dată persoanelor care, potrivit prevederilor legislaţiei în vigoare, beneficiau de o reducere a duratei serviciului militar.

Declarațiile mele n-au plăcut maniștilor și lupiștilor, dar au fost bine văzute de opinia publică. Ele sînt presupuse a fi în acord cu Mihalache și a însemna o schimbare de tactică.

10 august. Văd pe dr. Angelescu, care îmi spune că e îngrijorat. E posibil să avem în primăvară un război și țara nu e pregătită sufletește. Va vorbi regelui spre a-și face datoria și va propune un guvern național.

• Lungă convorbire cu generalul Condeescu de la palat, cerută de acesta. Îmi spune că regele nu știe de această inițiativă. El personal se gîndește la viitor. Guvernul actual [îl prezintă] ca trăind „prin baloanele de oxigen" ce i-a dat regele. Dar va veni o zi cînd nu se va mai putea ține. Și atunci ? Sînt două forțe : n[ațional]-ț[ărăniștii] și dreapta. N[ațional]-ț[ărăniștii], din cauza lui Maniu, inspiră îngrijorare. Maniu va cere jumătate din guvern și un mare număr de parlamentari. Mihalache face declarațiuni care nu au autoritate asupra lui Maniu.

Îi spun că între noi și rege este, desigur, o neînțelegere. Sîntem monarhici și se poate conta ferm pe noi și pe Mihalache. În ce privește chestia Maniu nu se poate dizolva în opoziție. Raporturile între Mih[alache] și Maniu sînt proaste. Mih[alache] nu se va lăsa minat la guvern și își va aranja guvern și parlament fidel. La guvern fiind poate merge pînă la ruptură, astfel nu poate risca să slăbească partidul. De altfel, trebuie să observe că dreapta, și în special Garda de Fier, e ostilă regelui și chiar cochetează cu Maniu.

Generalul Condeescu e mulțumit de ce-i spun. Așa a înțeles lucrurile și de la Costăchescu. Va raporta Rex și va mai vorbi cu mine. Crede că trebuie o mînă tare pentru a reprima dreapta.

10—30 august. Mare agitație în partid în urma declarațiunilor mele. Madgearu, furios, cheamă gazetari și-i inspiră să reducă efectul. El însuși rostește un discurs în care urmărea să contracareze vederile mele. Nu a putut să mă atace, fiindcă între timp a primit ecouri de la palat, unde vorbirea mea a fost bine privită.

Dr. Lupu, întors din străinătate, mă critică violent și el. Dă un interviu în care are unele pasagii favorabile

Sovietelor, ceea ce, firește, stîrnește scandal... [1] naționaliștii. Lupiștii îl montează, presupunînd că eu vizam Ministerul de Interne.

Mă întîlnesc, la Mihalache, cu Lupu. Acesta, însă, mă îmbrățișează — nu ne mai văzusem demult — și spune că în definitiv putem încerca și tactica mea, el neavînd nimic contra. Mai în urmă îmi spune că ar fi bine ca el să se expatrieze, ca de acolo să atace pe rege, ca Blasco Ibanez ! Mihalache, ca de obicei, balot între toate vînturile. Mă trimite la Costăchescu, să-l aduc la Buc[urești] spre a-l determina să meargă la rege.

Costăchescu refuză însă. El nu mai crede în Mihalache. A pierdut partida fiindcă nu l-a ascultat la timp. Trebuia să meargă la r[ege] cu răspunsul precis la cinci chestiuni : 1. ce atitudine are față de d-na L[upescu] ; 2. cine va trata cu r[egele] diferitele chestiuni bănești ; 3. ce va face cu Maniu ; 4. chestia Gavrilă Marinescu ; 5. cum va lucra față de extremiștii de dreapta. Acestea îi fuseseră sugerate de r[ege] într-o lungă convorbire la Bălți, cînd i-a spus : „Eu lucrez cu voi și cu Mihalache, dar trebuie să ne înțelegem mai întîi".

Costăchescu mai adaugă că Vaida i-a trimis vorbă prin Ionel Lupescu că în toamnă va forma el guvernul.

• Între timp, la București sosește Maniu, chemat de Madgearu — care vrea să influențeze pe Mihalache — și în lungi consfătuiri îi propune să se împace cu Rex sau, dacă duce politica manistă, Maniu își va lua personal răspunderea sau, în fine, să se abțină complet de la orice acțiune, în special contra d-nei L[upescu].

Maniu refuză toate acestea. Mihalache e furios. Mă trimite din nou la Costăchescu. Acesta vine. Mihalache îmi spune că va da afară pe Maniu și mă autorizează chiar să dezmint eu că am fi difuzat discursurile lui.

După-amiază, însă, în convorbirea cu Costăchescu își schimbă din nou părerea.

Potîrcă se aliase și el la punctul meu de vedere și pronunțase la Craiova un discurs în acest sens. Ghelmegeanu ar fi vorbit și el dar, neavînd curaj, se rostește în doi peri.

• La Sinaia, cinci legionari de pe o tabără așezată pe teren regal vin și amenință cu moartea pe Madgearu. Madgearu telegrafiază Rex. Dase un memoriu contra găr-

[1] Text lipsă.

zii şi dr. Angelescu. R[egele] se supără şi cheamă pe Tătărescu. Şi cere măsuri severe.

Gavrilă Marinescu îmi spune că guvernului îi este frică. Vrea să pună mitraliere pe automobilele miniştrilor. Sînt convocaţi la Buc[ureşti] toţi miniştrii aflaţi în ţară şi străinătate.

În aceste împrejurări s-au vădit insuficienţele partidului nostru. După trei ani de opoziţie şi la izbucnirea unei crize de guvern, noi nu existăm. Mihalache, nesincer şi meschin. Ţăranul ranchiunos fiindcă Rex nu vrea. Ar vrea să ducă partidul contra Rex. Supărat că noi, cei tineri, nu-l urmăm, ne taxează de oportunism. Madgearu, în momentul de supărare, îmi spune că eu sînt vinovat că am împins la şefia lui Mihalache, care e incapabil. Îl crede gata să facă orice tranzacţie. „Omul care a făcut Zorlenii e capabil de orice", exclamă Madgearu. Potîrcă şi Ghelmegeanu înjură româneşte pe Mihalache. Costăchescu îl crede inferior. Lupu a fugit, pur şi simplu, în străinătate.

• Se remaniază guvernul. Inculeţ şi V[aler] Pop pleacă de la vechile departamente. E debarcat Titulescu, fără a fi prevenit. Dinu Brătianu — de acord cu tot ce se petrece.

Comentarii în jurul debarcării lui Titulescu. Vişoianu îmi spune că lui Paul Boncour, Tătărescu i-a explicat aceasta numai pe consideraţii interne, Titulescu ieşind nemulţumit şi nesigur. Mitiţă Constantinescu, guvernatorul B[ăncii] N[aţionale], îmi spune, însă, că Tătărescu i-a explicat îndepărtarea lui Titulescu ca o necesitate a îmbunătăţirii raporturilor cu Polonia şi cu Italia. În orice caz, liberalii răspîndesc tot felul de legende pe socoteala acestuia spre a-l discredita. Se spune că a sabotat contractele de înarmare etc.

• Vine generalul Gavril Marinescu, care îmi spune că Inculeţ e culat la palat, că regele urmăreşte realmente pacificarea [1]. Iuca a dat un ordin scris Siguranţei că dacă Codreanu mai provoacă agresiuni sau atentate, să fie suprimat. Ordinul a fost retras în urmă, dar Siguranţa l-a fotografiat. În orice caz, Cernat a fost la Codreanu şi i-a pus în vedere să se astîmpere în ce priveşte atitudinea Gărzii de Fier faţă de Rex. Cernat nu a fost mulţumit de răspunsurile lui Codreanu şi i-a spus lui Rex.

[1] Reprimarea acţiunilor turbulente ale Gărzii de Fier.

Gav[rilă] M[arinescu] îmi spune că Rex vorbeşte favorabil despre Costăchescu. Iorga împinge la un guvern prezidat de acesta.

• La noi, Delegaţia Permanentă. Andrei şi Ralea, montaţi de Madgearu, ameninţă cu demisia. Ei fac pe ortodocşii. Mai mult... [1] Decidem să dăm concurs guvernului pentru a dezarma grăzile [2], dacă va fi sincer.

• Merg la Cluj, la o consfătuire regională. Ardelenii m-au primit amabil. Ei, însă, declară că rămîn devotaţi lui Maniu.

8 septembrie. Regele Eduard al VIII-lea, după o croazieră în Mediterana, ia trenul la Istanbul, se opreşte la Sofia, Belgrad, Viena şi se întoarce în ţară fără a fi trecut prin România. Gestul e comentat defavorabil pentru regele nostru.

• Generalul Moruzi, inspectorul cavaleriei, demisionează din armată fiindcă a fost avansat inspector general de armată Prodan, mai nou decît el. I se dă un banchet de despărţire. Participă cîteva sute de ofiţeri. În discursul său, generalul Moruzi spune că blamează pe cei ce au atacat pe prinţul Carol în exil şi acum se linguşesc la treptele tronului. Vorbeşte contra tranzacţiilor compromiţătoare şi a pupăturilor de mîini degradante. Aluzia la general Paul Angelescu.

15—20 septembrie. Titulescu la St. Moritz. Grav bolnav. Cauza : depresiunea nervoasă în urma debarcării din guvern.

• La Neamţ, 2 500 stilişti [3] vin în oraş să elibereze un călugăr arestat. Intervine armata. Sînt mai mulţi morţi şi răniţi.

26 septembrie. Costăchescu a fost în audienţă trei ore. Regele l-a întrebat : „Ce este cu Călinescu ?“ Fiindcă auzise că maniştii vor să mă atace în comitet. A discutat din nou cu Costăchescu condiţiile în care am putea guverna (cele vechi).

[1] Text lipsă.

[2] Formaţiuni paramilitare constituite de legionari pentru terorizarea grupărilor adverse, asasinarea unor oameni politici care le erau ostili şi declanşarea de acţiuni puciste.

[3] Membri ai unei secte religioase adeptă a vechiului stil calendaristic.

• Adunarea Delegaţiei noastre Permanente şi a Comitetului Executiv. Mihalache ar vrea să lichideze cu Maniu. Se izbeşte, însă, de coaliţia Lupu — Maniu. Mihalache obţine pline puteri şi un fel de suspendare a acţiunii Maniu. Dar sînt simple succese de formă. În realitate, Mihalache a pierdut autoritatea. Un incident penibil la sfîrşitul şedinţei e caracteristic în această privinţă.

Costăchescu, Potîrcă, Ghelmegeanu, Gafencu şi eu stăm în rezervă, dar am pierdut încrederea în Mihalache. Începem să ne gîndim la o nouă soluţie. Ne aşteptăm la o cădere a lui Mihalache.

• Ionel Lupescu a fost la mine. I-am spus că nu cred că Vaida va fi adus la guvern, fiindcă nu are partid. Cred că a făcut rău că a plecat din partid, fiindcă ideea ţărănească e o forţă şi consiliez să nu mai atace partidul nostru.

Vaida împărtăşeşte vederile şi ţine un discurs la Arad în care spune că-i pare rău de Mihalache, Costăchescu, Potîrcă şi Ar. Călinescu „vrednicul meu adjutant de la Interne". Îi spun toate acestea lui Mihalache, care însă e ostil unei împăcări.

6 octombrie. Partidul începe o serie de întruniri cu caracter antirevizionist, cu scopul de a combate politica filogermană a lui Goga. Se ţine o întrunire la Satu Mare, cam slab însă. Între Mihalache şi Lupu, serioase fricţiuni pe chestiuni mărunte de organizare.

• Acasă la Gafencu, împreună cu Ghelmegeanu şi Iunian. Discutăm asupra situaţiei politice şi din partid. El [1] vede trei soluţii posibile :

1. Să reintre el în partid, ceea ce i-ar crea o situaţie morală prea-prea, dat fiind că în chestia Skoda [atacase P.N.Ţ.] ; de altfel, nu poate sta alături de Madgearu şi Popovici. Adaugă că dacă nu eram eu în comisia de anchetă îi trimitea pe amîndoi în judecată.

2. Să plecăm noi trei (eu, Ghelmegeanu şi Gafencu) din partid şi să mergem la el.

3. Să se facă un guvern de alegeri, după care în parlament să facem o regrupare a partidului cu eliminarea lui Maniu, Popovici şi Madgearu.

Noi spunem că această formulă e mai bună. Rămîne ca el să vorbească cu regele.

[1] Grigore Iunian.

• Văd pe Mironescu, care îmi spune că are impresia că guvernul mai stă. A primit vorbă de la Vaida să se înţeleagă între dînşii. Mironescu a răspuns că mai întîi trebuie să discute chestiunile cu care nu sînt de acord.

• Dr. Blumenfeld îmi spune că un personaj serios i-a afirmat că Rex s-ar fi întîlnit cu von Papen la o vînătoare în Ardeal. De asemenea, Schwart, vărul d-nei L[upescu], i-a spus că vor pleca în curînd din România deoarece socotesc situaţia turbure şi nesigură.

9 octombrie. După ultimele evenimente, raporturile mele cu Madgearu foarte reci. El, însă, spune lui Ghelmegeanu că şi-a făcut bilanţul celor întîmplate la comitet şi vrea să lucreze iar cu noi. Stăruie să ne întîlnim. Ghelmegeanu spune că ar fi bine s-o facem spre a-l cîştiga ideei de a sprijini eventual pe Costăchescu.

Luăm o masă împreună. Îmi pare tot dezorientat. Aici vorbeşte de nevoia ca Mihalache să se înţeleagă cu regele, aici relevă şi exagerează greşelile Rex. E de părere să facem un act politic energic, şi anume, să depunem la palat un memoriu în care să cerem Rex să înceteze concubinajul. Îi spun că aceasta e o greşeală. Vorbim de Lupu şi el spune că acesta a făcut o impresie penibilă în străinătate. În special Hodza i-a spus că a părut „un épouvantail". L-a sfătuit să „se întoarcă în ţară şi să... [1] de stat". Madgearu nu ar ezita să ne despărţim de Lupu.

Episcopii şi mitropolitul din Ardeal publică un apel către popor în contra comunismului.

Madgearu, însă, spune că a aflat că ruşii au făcut să se ştie că, în cazul cînd la noi s-ar forma un guvern de dreapta, atunci Sovietele ar pune chestia revizuirii tratatelor, alături de unguri, la Geneva !

15 octombrie. Mihalache a spus generalului Baliff că ar vrea să ceară audienţă r[egelui] înainte de plecarea la Praga. Peste două zile, secretarul lui M[ihalache] primeşte de la col. Ulea o comunicare surprinzătoare : „I[on] M[ihalache] va primi prin dl. Tătărescu răspunsul la cererea de audienţă". În ziua următoare, Ulea şi Baliff telefonează că a fost o eroare la mijloc. Lucrul rămîne confuz. Audienţa întîrzie.

[1] Text lipsă.

● Blumenfeld spune că Tătărescu şi Franassovici i-au comunicat că ei preconizează un guvern n[aţional]-ţă[rănesc], dar că reuşita depinde şi de înţelegerea lui Mihalache cu Rex.

● Dinu Brătianu îmi trimite vorbă printr-o persoană de încredere că s-a înţeles cu Tătărescu să propună după liberali un guvern n[aţional]-ţ[ărănesc]. El, Dinu Brătianu, e contra unei formaţiuni Averescu sau de dreapta.

18 octombrie. La Arenele Romane, aniversarea a 10 ani de la fuzionarea n[aţional]-ţ[ărăniştilor]. Serbarea prezidată de Maniu. Lipseşte Costăchescu.

19 octombrie. Mihalache mă cheamă şi mă roagă să văd pe Baliff pentru a lămuri chestia audienţei. Îmi spune să arăt că la serbarea de ieri partidul şi-a exprimat devotamentul faţă de rege !

Văd pe Baliff, care îmi spune că Mihalache va fi primit în audienţă în cursul săptămînii.

● Gafencu îmi spune că ministrul Angliei i-a spus că stimează pe Maniu ca personalitate, dar politica pe care o duce el în chestia d-nei L[upescu] este „idioată". Tot Gafencu a aflat de la Victor Antonescu că şi Rüstü Aras şi Beneş i-au arătat satisfacţia de plecarea lui Titulescu. Antonescu a adăugat: „Nu-mi închipuiam ca bietul Tit[ulescu] să fie aşa impopular".

La Externe se va face o mişcare în diplomaţie. Stoica — pe care regele voia să-l ducă la Londra, — fiindcă a dat o telegramă deschisă în care arăta că la Sofia un ziar a atacat pe Tit[ulescu] şi cerea intervenţie, nu a mai fost mutat acolo, ci dus, drept avertisment, la Riga !

● Ghelmegeanu îmi spune că a avut o întrevedere cu Maniu, care pretinde că declaraţiile de la Vinţ le-a făcut „la cererea repetată a lui Mihalache".

25 octombrie. Dr. Lupu şi lupiştii, la care se adaugă Andrei, Ralea şi Răducanu, lansează împreună cu soc[ial]-democraţii un apel pentru pace, constituind şi un „Comitet român al Reuniunii Universale pentru Pace".

● Ostrovski i-a cerut relaţii lui Madgearu asupra vederilor noastre în politica externă, care par schimbate, în sensul unei „neutralităţi", după cum rezultă din o serie de articole semnate de Gafencu.

În cursul convorbirii îi spune că Titulescu a semnat prin iulie, la Montreux, un protocol cu Litvinov asupra asistenței. Ostrovski l-a mai informat că Rusia nu intenționează să treacă armatele sale prin România și Cehoslovacia. Ea va aștepta Germania la hotarele rusești. Cehoslovaciei îi va da ca ajutor numai aviația și muniții !

• Văd pe Djuvara, ministrul Justiției, care îmi arată proiectul de lege asupra presei. Îmi spune că în momentul acesta italienii și germanii încep a cheltui sume imense pentru a acapara presa românească. De aceea trebuie instituit un control al fondurilor.

A vorbit cu regele, care l-a întrebat :

— Ce crezi de succesiune ?

— Nu cred, sire, decît în național-țărăniști.

— Da, dar va fi opoziția violentă a dreptei !

29 octombrie. Regele și voievodul vizitează Praga. Primire foarte frumoasă. La banchet, Beneș și regele țin discursuri în care vorbesc de solidaritatea Micii Antante, de adaptarea politicii lor la situația care evoluează repede, de primirea oricărei colaborări locale și de dorința de a face acord economic cu statele ce au încheiat protocol la Roma. Nu se pomenește nimic de alianța cu Franța.

2 noiembrie. Mussolini ține la Milano un discurs în care declară că liniștea în bazinul dunărean nu se va putea restabili pînă ce Ungariei, „marea mutilată" a războiului, nu i se va fi făcut dreptate. Sînt patru milioane și jumătate unguri sub dominație străină.

Mare emoție în țară. Iorga și Gh. Brătianu, care susțineau Italia, sînt în dificilă poziție.

• Un incident tragic la Vaslui : general Negrei trage cu revolverul și omoară un sătean, național-creștin, care a încercat să manifesteze contra sa. Generalul este depus.

8 noiembrie. Ieri, la masa cavalerilor [Ordinului] „Mihai Viteazul", regele l-a ignorat pe Mihalache. Astăzi, o audiență fugitivă. Nimic deosebit. Mihalache, abătut, pleacă la țară. Înainte, însă, e vizitat de Inculeț, care îi cere să nu se înăsprească relațiile în lupta parlamentară și îi exprimă dorința Partidului Liberal de a le succeda !

• Guvernul a dat, în ziua de 7 noiembrie, un decret prin care autorizează Banca Națională să reevalueze stocul

aur al ei cu 39% în plus, adică cu prima acordată prin regimul devizelor în vigoare. Deşi paritatea legală a leului rămîne cea veche, în fond s-a făcut o adevărată devaloare. Diferenţa rezultată din această reevaluare — circa 4 500 milioane — e întrebuinţată la lichidarea unei datorii a statului la Banca Naţională şi la investiţii militare. Pentru un moment pe piaţă nu se observă nici o urcare de preţuri.

• Ostrovski a avut o întrevedere cu Ralea, căruia i-a spus : „Sînt un amic al dv. şi nu mă puteţi bănui de oportunism. Totuşi, întrucît mi-aţi permite să mă pronunţ şi eu asupra situaţiei externe, cred că ar fi bine să vă conciliaţi cu regele. Războiul poate izbucni pe nesimţite şi e bine să fiţi şi dv. la putere ! A autorizat pe Ralea să-i comunice aceasta lui Mihalache.

14 noiembrie. Mihalache îmi povesteşte audienţa la rege. Ghemuiţi între alte două audienţe, la interval de o jumătate de oră. În politica externă, Rex i-a spus că rămîne credincios alianţelor. Titulescu a făcut o bună politică şi va mai fi nevoie de el. A căzut pe chestii personale. Nu e bine să fie cunoscute tocmai pentru a nu-i ştirbi prestigiul. Asupra chestiilor interne, Rex apără guvernul şi laudă înzestrarea oştirii şi reforma monetară. Cînd Mihalache îi spune că îşi ia răspunderea în chestia Maniu, Rex : „Vom mai vorbi la momentul oportun despre această chestie". Cînd Mihalache îi spune că în opinia publică e impresia că Partidul Naţional-Ţărănesc este „ostracizat", Rex răspunde vag : „Nu-l cred ostracizat". În genere, Mihalache nemulţumit.

• Avem — Costăchescu, Ghelmegeanu şi eu — o consfătuire. Propunem lui Costăchescu să întreprindă el ceva pentru clarificare. Ne spune că boala în partid e mare şi va ajunge la o catastrofă, dar el nu vrea să-şi ia nici o răspundere spre a o grăbi.

• La club, un conflict între Madgearu şi Mihalache. Cel dintîi pleacă trîntind uşile. Încă un exemplu de felul în care se găsesc raporturile dintre fruntaşii partidului.

• Dr. Blumenfeld aduce, prin Ghelmegeanu, veste că Tătărescu va vizita pe Mihalache spre a-i spune că el va recomanda în martie, cînd se va retrage, un guvern Mihalache. Bineînţeles, dacă nu se va schimba situaţia internaţională. (Neconfirmat.)

• Victor Antonescu a spus lui Madgearu că, la Praga, Beneş i-a spus şi l-a autorizat să-i raporteze şi Rex că el e preocupat de politica externă ce va face guvernul ce va succeda liberalilor în cazul cînd va fi de dreapta. Antonescu a comunicat Rex, care a replicat că ce-l face pe Beneş să bănuiască că va fi un guvern de dreapta.

• Ziarele „Dimineaţa" şi „Adevărul" sînt cumpărate de un consorţiu compus din industriaşi metalurgişti (Malaxa) cu structură liberală. A fost vorba să le cumpărăm noi. Madgearu s-a dus în acest scop la Paris să contracteze un împrumut sprijinit de Auschnitt. Nu a reuşit. Sau Auschnitt ne-a trădat pe noi, sau a fost el însuşi trădat de ceilalţi.

17 noiembrie. Conferinţă la Mihalache şi Gafencu pentru fixarea atitudinii partidului în politica externă. Interesantă expunere Gafencu şi Vişoianu. Mihalache şi Madgearu nu prea cunosc tratatele. Madgearu, Ralea — sub influenţa lui Ostrovski — susţin o înţelegere fermă cu Rusia. Mihalache face rezerve.

Situaţia e următoarea :

Politica noastră a urmărit păstrarea fruntariilor. Împotriva Ungariei am încheiat Mica Antantă. La 1933 aceste legături s-au întărit şi cu o înţelegere economică şi cu dispoziţia de a nu trata nici un aliat singur cu altă putere. Anul acesta, la Bratislava, s-a renunţat la acest punct din urmă. Atitudinea Iugoslaviei este îndoielnică. Împotriva Rusiei avem tratat de alianţă cu Polonia. Cu prilejul unei reînnoiri, aceştia au cerut să-i apărăm şi în contra Germaniei. S-a admis în tratatul politic, nu şi în cel militar, de accea punctul e obscur. Cu Franţa avem pact de amiciţie, fără alianţă militară. Cu Italia avem pact de amiciţie, care se pare că nu a mai fost reînnoit.

Gafencu preconizează o înţelegere de la Baltica la Adriatica pentru a crea o forţă care să împiedice contact direct între germani şi ruşi şi a micşora astfel posibilitatea de conflict. Nu vom sprijini nici Berlinul, nici Moscova. Nu e o neutralitate propriu-zisă.

Vişoianu preconizează o întărire a relaţiilor cu francezii printr-o convenţie militară. Crede că Rusia e încă un pericol pentru noi — Madgearu susţine contrar, fiindcă Rusia s-ar fi dus în Asia —, dar nu actual şi, deci, nu-i întîi. El crede că polonezii sînt contra Micii Antante.

Rămînem pe punctul politicii tradiţionale, cerînd întărirea cu Franţa şi reproşînd Bratislava.

19 noiembrie. Vizitez pe Iorga, care îmi spune că nu va cere regelui nimic, dar el e de părere că ar fi bine să prezideze un guvern de funcţionari pentru a face alegeri, pentru ca guvernul definitiv să aibă autoritate necontestată. Dacă după aceea vom reuşi noi, nu va avea nimic împotrivă. Se va opune, însă, unui guvern impus de stradă sau de dreapta.

Văd pe Şeicaru, care a fost ieri la rege. Regele, vorbind de situaţie, i-a spus : „Are dreptate Beneş că e mai bine să realizezi lucruri de dreapta cu mijloace de stînga decît să ajungi la lucruri de stînga prin mijloace de dreapta". Cînd Şeicaru i-a vorbit de o formulă Vaida — Iunian — cu ţărăniştii, regele şi-a arătat marea simpatie pentru Vaida, crede însă că Iunian e prea intransigent pe principii. Vorbind despre mine, Rex a zis : „Este un om foarte inteligent şi dinamic. Dar trebuie să fie prudent, fiindcă ai lui îl suspectează. E de ajuns ca cineva să aibă ataşament pentru mine pentru ca în Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc] să fie taxat de lichea". Despre Goga şi partidul său spune că s-au angajat prea mult într-o direcţie extremistă, şi în politica internă, şi în cea externă.

22 noiembrie. Studenţimea universitară [1], sub conducerea legionarilor, ţine întruniri antirevizioniste. Expediază o telegramă lui C. Codreanu şi trimit regelui o lungă telegramă de solidarizare cu memoriul înaintat acum cîteva zile de Codreanu. Acesta se adresase lui Rex în termeni îndrăzneţi şi ceruse ca politicienii şi Rex să „răspundă cu capul" de politica externă ce se face. Pentru Italia şi Germania, contra Rusiei.

3 decembrie. Lungă întrevedere cu Vaida. Îmi spune că, în starea de neînţelegere dintre conducătorii n[aţional]-ţ[ărănişti], el nu vede posibilitatea aducerii noastre la putere. Chiar dacă am veni, Mihalache nu va putea dura nici şase luni, fiind... [2] de Maniu şi Madgearu. Nici el, Vaida, nu poate cere puterea pînă ce nu va reprezenta o forţă care să impună regelui. Rex i-a vorbit în toate au-

[1] Este vorba de aderenţi la grupările fasciste.
[2] Text lipsă.

dienţele de o înţelegere cu Goga. El a respins-o întotdeauna. Crede că ar fi bine să ne înţelegem între noi. Mihalache, faţă de sabotarea celorlalţi, să-şi dea demisia. Într-un an ar avea prestigiul complet refăcut. Între timp, să se realizeze unificarea prin Costăchescu şi cu excluderea lui Maniu, Lupu şi Madgearu. Bineînţeles, Mihalache să rămînă şi, după ce s-ar face împăcarea, ei să-i ofere iar preşedinţia : „Numai că atunci cînd voi spune eu că e momentul Mihalache, d-sa să nu mă mai dezmintă".

Eu spun că această împăcare nu ar fi posibilă decît în momentul crizei şi dacă regele ne-ar aduce la guvern. Pentru a nu ni se obiecta nouă că am fi oportunişti, ar trebui ca regele să încredinţeze puterea lui Costăchescu, care apoi să facă guvern cu Vaida. Astfel ar merge 80% din partid şi împăcarea s-ar face sub numele Partidului N[aţional]-Ţ[ărănesc], singura condiţie în care e posibil lucrul.

C. Angelescu, care e de faţă, propune — şi Vaida susţine — că, pentru a da regelui o siguranţă, ar trebui chestia manifestată înainte, adică noi, în frunte cu Costăchescu, să ne considerăm Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc], cu excluderea lui Maniu, Lupu, Madgearu, şi apoi să realizăm reîntregirea.

Spun că nu e posibilă această formulă. Pentru asigurarea regelui este destul ca Vaida şi Costăchescu, separat, să meargă în audienţă şi să spună că sînt gata să se înţeleagă.

Rămîne ca Vaida să vadă pe Costăchescu.

4 decembrie. La palat, cu comisia [1] pentru răspunsul la mesaj. La isprăvitul ceremoniei, regele, de la o depărtare apreciabilă, se îndreaptă direct spre mine şi-mi spune : „Ţin să vă mulţumesc pentru atitudinea ce aţi avut în ultimul timp şi prin care aţi răspuns la apelul meu. Mi-aţi făcut plăcere. Nu mai e vremea ambiţiilor personale, ţara trece prin momente grele. Văd, astfel, că lumea începe să se cumintească. Dacă veţi continua astfel, îmi veţi face şi mai multă plăcere".

Comunic lui Mihalache. El crede că aceasta e o atenţie specială a regelui pentru mine, sau Rex urmăreşte o formulă de colaborare.

[1] Parlamentară.

Îi spun și convorbirea cu Vaida. Îmi răspunde că e bine că am vorbit cu el și să mențin contactul : „Te previn, însă, ca să știi, punctul final la care putem ajunge. Nici o schimbare a partidului, însă pot veni ceilalți individual, și în primul rînd Vaida, în partid. Ar fi o greșeală să nu urmărim astfel întărirea partidului. Și apoi, ar fi un mijloc de a stăpîni pe Maniu".

• Criză constituțională în Anglia. Maniștii și Madgearu, voind să facă o analogie cu situația de la noi, exaltă de bucurie și socotesc o întărire a acțiunii lor ! Încă o greșeală a lor.

5 decembrie. Concert de gală la palat. Invitat cu Ghelmegeanu înaintea tuturor fruntașilor din partid. Ba chiar Urdăreanu spune : „Madgearu are să mai aștepte mult". În timpul recepției, regele vine la mine și-mi spune : „Ei, Călinescu, ai reflectat la ceea ce ți-am spus ?" Eu replic că oamenii serioși vor fi împrejurul regelui. R[egele] remarcă că astăzi tinerii sînt mai cumpătați decît cei bătrîni. E încîntat de noua generație. Îmi vorbește de marele voievod. Apoi : „Eu nu discut politică cu Mihai, dar e caracteristic sentimentul pe care îl are el. Vorbind de chestiunile din Spania, mi-a spus într-o zi : «Eu cred că va învinge dreapta»". Apoi regele vorbește de însemnătatea curentului naționalist. Despărțindu-se de mine, îmi repetă : „Te sfătuiesc să mergi pe drumul apucat".

• Gh. Brătianu îmi spune că a văzut la Berlin pe Hitler, care i-a declarat că articolul lui Rosenberg (replică lui Mussolini în chestia Ungariei) a fost sugerat de el. Hitler nu are nimic de obiectat la prietenia noastră cu Franța, fiindcă și el dorește să se înțeleagă cu Parisul. Cînd însă steagul roșu ar fi încurajat la București, atunci ne va fi ostil.

9—21 decembrie. Sînt la Paris. În lipsa mea, în țară două incidente penibile provocate de Ghiță Pop la cameră și P. Halippa la senat pe tema regionalistă. Atmosferă grea în jurul nostru.

1937

1 ianuarie. La palat, regele ţine cuvîntare în care se vede clar indicaţia unei apropiate schimbări de guvern. Adaugă că pe viitor, cine va guverna va trebui să aibă trei preocupări : armata, drumurile şi sănătatea publică.

● Dr. Angelescu îmi spune că trebuie să ne înţelegem repede cu Vaida, altfel nu există formulă de succesiune. El crede că o schimbare de guvern şi alegeri nu sînt posibile decît acum, căci în vară, din cauza situaţiei internaţionale precare, nu va avea nimeni curajul să se aventureze în alegeri. Şi atunci situaţia s-ar prelungi pînă la toamnă.

● G. Caranfil, ministrul Aviaţiei, este debarcat. A voit să vîndă material vechi unui consorţiu mexican (poate pentru spanioli) [1]. El pretinde că a avut consimţămîntul guvernului ; acesta contestă. În orice caz, Moruzov a arestat şi percheziţionat pe un oarecare Dormann, reprezentantul firmei cumpărătoare. S-au găsit asupra lui scrisori de comision. E pomenit şi Bejan.

3 ianuarie. Văd pe Mihalache, care m-a chemat la Dobreşti. Îmi spune că el a aflat de o formulă Vaida, Costăchescu şi cu mine. Dacă se va realiza, el va vedea ce are de făcut. Îmi adaugă că ştie pozitiv că eu am o situaţie bună la palat şi că ar trebui s-o utilizez în folosul partidului. E nemulţumit de Costăchescu, care l-a întrebat ce va face în cazul cînd partidul nu e adus la guvern. Mihalache îmi spune că în cazul acesta el se va retrage şi va împinge partidul spre Maniu şi Garda de Fier. Combat punctul său de vedere. Îl întreb :

— Vrei să răstorni pe rege şi să pui altul ?

[1] Materialul era destinat forţelor republicane.

— Nu !
— Vrei să faci republică ?
— Nu !
— Atunci, la ce bun servesc toate aceste agitaţii. Aţi greşit tactica. L-aţi îndepărtat pe rege de noi şi aţi dat putinţa refacerii Partidului Liberal.

Mihalache recunoaşte că am avut dreptate în memoriul ce i-am dat acum un an. În genere, Mihalache foarte abătut.

5 ianuarie. Văd pe Victor Antonescu, cu care discut situaţia externă. Îmi spune că a fost invitat la Paris, după sugestia Pragăi, spre a i se propune o alianţă a Franţei cu Mica Antantă în bloc ! El a respins formula spunînd că Iugoslavia nu ar primi-o. Aceştia [1], apropiaţi geograficeşte de germani şi vecini cu italienii, nu au interes să-i provoace. De asemenea, nu au folos de la ruşi. Deci, dacă s-ar insista, s-ar rupe Mica Antantă. El a sugerat ca, în locul formulei propuse, să se găsească o formulă franco-engleză care ar avea alt caracter. Francezii l-au sfătuit să dea asentimentul la pactul sîrbo-bulgar. Un ministru francez, vorbind de Titulescu, i-a spus : „Dl. acesta are pretenţii să facă şi să desfacă ministere franceze".

Cu Stoiadinović, la Reşiţa, a purtat discuţie asupra chestiei de la Paris. I-a mulţumit lui Antonescu că a fost „avocatul Iugoslaviei". Apoi au discutat asupra pactului cu Bulgaria. Nu ne-am opus fiindcă Turcia aderase mai demult.

Antonescu îmi spune că lui Litvinov, cînd acesta i-a vorbit de pact de asistenţă, el i-a replicat : „Ce să vă asistăm noi, cu 20 milioane, pe dv., cu 170 milioane ? Ar fi mai degrabă un protectorat al dv., şi aceasta nu se poate".

Antonescu e mulţumit că a ameliorat raporturile cu Iugoslavia, cu Italia şi Polonia, pe care le stricase Titulescu. Beck i-a spus că ungurii ne-ar face propuneri de înţelegere dacă ar şti că nu-i refuzăm. Krofta i-a spus că a fost impresionat la plecarea lui Titulescu, fiindcă acesta îi spusese că el e singurul sprijin al Micii Antante !

6 ianuarie. Dr. Lupu se agită pe situaţia din partid şi vrea să ceară lui Mihalache convocarea Comitetului Executiv.

---

[1] Iugoslavii.

10 ianuarie. Ziarul lui Titeanu încearcă o intrigă, publicînd un reportaj că am propus șefia Partidului N[ațional] Ț[ărănesc] lui Iorga și reîntregirea lui Vaida. Iorga dezminte loial. Eu merg la Galați și dau o replică tare. Profit pentru a înțepa pe lupiști, care tot vorbesc de „oportunism".

13 ianuarie. Lungi conversații cu general Paul Angelescu. Chestia Caranfil. El s-a opus la formarea Departamentului Aviației și Marinei. S-a pomenit cu decretul făcut gata (de Caranfil) și dat la iscălit. I-a spus regelui că nu e de acord. Nu a vrut, însă, să facă criză pe această chestie. Afacerea avioanelor a început prin octombrie. Dormann — fost colonel vranghelist, dispunînd de o însemnată avere făcută la retragerea din Rusia ; conduce o societate petroliferă, „Romăno-Africana" — a propus cumpărarea de material pentru mexicani. Caranfil a pomenit în treacăt lui Angelescu și Tătărescu. Aceștia au cerut să se consulte organele competente. Statul major [1] s-a opus și a adus un referat la ministerul Armatei, care a pus rezoluție : „Cine e prostul care dă atîția bani pe material neutilizabil ? Ce urmărește ? În orice caz, pentru noi, rău cu rău, dar mai rău fără rău". A prevenit, la 20 noiembrie, pe Tătărescu, care a dat ordin lui Caranfil să nu se mai trateze nimic. Totuși, Caranfil a mai chemat după această dată pe Dormann și l-a autorizat să viziteze hangarele noastre. Cînd Angelescu s-a opus, s-a făcut printr-un parlamentar intervenții pe lîngă d-na S. [2], prietena lui Angelescu. Aceasta, însă, i-a spus : „Să nu cedezi, căci pare o chestie lată, în care vor să te compromită". Ulterior s-au descoperit la percheziție scrisori de comision pentru Ciugureanu (v[ice] p[reședinte] al senatului. Regele, supărat a cerut demisia imediat.

• Văd pe Sassu, care îmi spune că Tătărescu va pune chestiunea succesiunii la 15 martie. Ei vor să venim noi. Crede că sînt... [3] în ce privește pe Mihalache personal.

14 ianuarie. Tătărescu cere să mă vadă. Întrevederea, o oră și jumătate. Îmi spune că el de la început a vrut să

[1] Este vorba de Marele Stat Major.
[2] Persoană neidentificată.
[3] Text lipsă.

introducă un climat nou şi să aşeze capul statului pe două axe (liberală şi naţional-ţărănistă). În mai multe rînduri i-a trimis vorbă lui Mihalache, prin Titulescu, să se întîlnească. Mihalache a răspuns întotdeauna — s-a trimis vorbă prin dr. Lupu — să se retragă, căci altfel „facem «revoluţie» la 15 noiembrie". „Ei bine — [continuă Tătărescu] — nu aţi putut. Mi s-a reproşat că am ajutat «dreapta», nu e adevărat. Am găsit-o încurajată de Vaida şi noi, din moment ce voi vă puneaţi în luptă cu noi, evident că fatal cădeaţi în focul nostru şi al dreptei. Aţi făcut enorme greşeli, în special acţiunea Maniu v-a înstrăinat palatul. Mihalache nu a ştiut să-l frîneze. Am văzut acţiunea d-tale. E foarte bună. Rex mi-a spus în mai multe rînduri : «Iată un om cu care pot să mă înţeleg şi cu care se poate lucra». Rex vă simpatizează pe cîţiva : Costăchescu, d-ta, Ghelmegeanu. Continuaţi astfel, căci puteţi lua succesiunea. Sînt hotărît să mă retrag după închiderea camerei. Am nevoie să trec în opoziţie pentru a-mi reorganiza partidul şi a-mi face un program. Îmi trebuie doi pînă la trei ani. Intenţionez să vin apoi cu un program mare de mobilizare a energiilor. Lipsa de muncă este boala noastră. Trebuie o metodă forte. Dar, pentru aceasta, nu e bine să rămîn în opoziţie în concurenţă cu voi. Deci, încît mă priveşte, vă voi recomanda. Criza trebuie dezlegată în 24 ore spre a nu avea turburări. Eu v-aş consilia să luaţi şi pe Vaida, pe care Rex îl simpatizează. Şi [e] bine să-l aveţi în guvern, spre a nu avea un ghimpe în coastă".

Vorbind apoi de chestia Titulescu, i-a arătat Rex harta şi i-a spus : „Iată, sire, Titulescu ne-a certat cu toată lumea. Cu Iugoslavia, răceală. Prinţul Paul nu a vrut să vină la 8 iunie, spunînd că nu are încredere în Titulescu, care ne înşală pe toţi. Cu polonezii iarăşi. Asemenea cu germanii şi italienii".

Apoi, vorbind pe chestia Caranfil. Dă o versiune mai atenuată decît a lui Paul Angelescu.

Eu i-am replicat arătînd greşelile ce au făcut.

În genere, conversaţia amabilă : Tătărescu s-a format.

• Comunic lui Mihalache convorbirea cu Tătărescu. Nu înţelege nimic. Îl taxează de farseur. Acţiunea lui, narcoză ! Noi trebuie să facem acum o opoziţie violentă. Nu crede în rege. Ştie el precis, de la un om foarte bine

informat, că Rex nu-l vrea pe el personal. Sugestia cu Vaida — o ofensă pe care nu o primește. Vrea luptă contra Rex.

Mihalache, în scădere ca moral și concepții.

15 ianuarie. Convorbire cu Costăchescu. Mulțumit de ce am făcut pînă acum. A vorbit cu Mihalache. Crede că e vreme pierdută. Să nu provocăm nimic, spre a nu ne lua nici o răspundere. Actuala conducere va cădea de la sine. El (Costăchescu) nu admite nici pe Maniu nici pe Lupu. I-a spus-o neted lui Mihalache.

• Vine vestea morții pe frontul Spaniei a lui Moța și Marin [1]. Mari manifestații gardiste. Ies la iveală adeziuni numeroase în lumea bună, ofițerime, profesori. Se strîng fonduri pentru aducerea cadavrelor.

• Vine la mine Gică Chintescu, omul lui Pangal, șeful serviciului de informații al lui. Îmi spune că a aflat de la Nae Ionescu că eu voi fi asasinat de Garda de Fier dacă voi veni la Interne. Îmi spune apoi că se vorbește de un guvern de alegeri, care ar avea la Interne pe Gavrilă Marinescu. Apoi, că în viitor Rex își va rezerva trei portofolii în orice cabinet. Înțeleg că e trimis de cineva să sondeze. Răspunsurile în consecință.

20 ianuarie. Vine la mine baronul Guillaume, ministrul Belgiei. Vorbește asupra situației politice din țară. Îmi spune că nu crede să fie ales Mihalache, care nu are suplețe și e la „prima generație". Crede că s-ar putea încerca repetarea formulei Tătărescu — Dinu Brătianu și în partidul nostru. Spune că are chiar informații în acest sens.

21 ianuarie. Ședința Delegației Permanente a noastră. Atmosfera mai calmă. Mihai Popovici făcînd aluzie la întrevederile mele — amical de altfel —, intervin în discuție și precizez caracterul lor. Adaug că cred că venim la guvern și că numai dacă vrem noi nu luăm puterea ! Aluzie la atitudinea lui Mihalache. Mihalache ia cuvîntul și spune că toate convorbirile mele i-au fost cunoscute și nu a avut nimic de obiectat.

---

[1] Luptaseră în sprijinul forțelor fasciste comandate de generalul Franco.

În rest, discuție mediocră. Iar chestia consiliilor de administrație [1]. Mai toți membrii delegați : Mihai Popovici, Ralea, Andrei etc. protestează. Mihalache insistă. E clar că ne aflăm în fața manifestării urii lui Mihalache împotriva colegilor săi care au obținut situații sociale mai bune ! Pentru un șef, interesant !

23 ianuarie. Contele Poninski, pe care îl întîlnesc la un ceai, îmi spune că alianța româno-poloneză garantează hotarele nu numai la est, dar și la vest [2]. Așa e textul. Numai Titulescu a încercat să acrediteze versiunea negativă. Cînd, însă, îl întreb ce va face Polonia dacă noi vom fi atacați de nemți în drumul lor spre Rusia, îmi răspunde că din cauza Carpaților armatele poloneze nu ar putea veni în ajutorul nostru ! El crede, însă, că un asemenea război nu va avea loc niciodată.

• Conversații cu Tilea, la Ghelmegeanu. Ne întreabă ce vom face. Îi răspund lămurit : Partidul Național-Țărănesc trebuie neapărat păstrat ; dorim întregire cu Vaida ; aceasta s-ar face, dacă și regele ar dori-o, în momentul crizei. Despre vreun „fripturism" nu poate fi vorba. Dacă ne întregim, nu ne interesează ce vor face Maniu și Lupu. Tilea e de aceeași părere. Va vorbi cu Vaida și ne vom mai întîlni.

27 ianuarie. Mihalache a fost decorat cu Marea Cruce a Ordinului „Ferdinand". Scanavy îi aduce vestea că situația la palat s-ar fi îndreptat.

• Gusti îmi spune că deține de la Coco Georgescu că Tătărescu i-ar fi spus lui Iorga că ar fi vorba de un guvern prezidat de acesta. Reputația lui Tătărescu se menține.

3 februarie. Seba a publicat în limba cehoslovacă o lucrare asupra politicii Micii Antante față de Rusia. În ea, cîteva pasagii cari pot fi socotite neplăcute pentru burghezia românească. Polonezii, care au cunoscut mai întîi textul, l-au comunicat lui Goga și Gh. Brătianu. Aceștia au adus chestia în discuția camerei. Poziția lui Seba e zdruncinată. E, desigur, un succes al dreptei.

---

[1] I. Mihalache ceruse ca membrilor organelor conducătoare ale P.N.Ț. să li se interzică a face parte din consilii de administrație.

[2] Afirmația lui Poninski era inexactă.

• Trimit vorbă lui Gavrilă Marinescu că vreau să-l văd. Se eschivează. Schimbare de atmosferă la Palat ?!

• Garda de Fier progresează. Un tînăr ziarist liberal e sechestrat de gardişti patru zile. Ministerul de Interne nu îndrăzneşte să intervină. Codreanu trimite lui Pitulescu, directorul poştelor, o scrisoare de ameninţare. Nici o reacţiune. Prin poştă le dă subvenţii de 2 900 000 pentru înmormîntarea lui Moţa şi Marin.

4 februarie. Dejun la Boncour. Îi spun că ceea ce încurajează dreapta la noi este sentimentul antibolşevic al naţiei. El recunoaşte că nu e bine să mai punem problema pactului de asistenţă cu Rusia. De altfel, nici nu cîştigăm mai mult decît e în pactul Genevei. Îmi spune că Rex, după informaţiile lui, caută la noi un om care să-l asculte ca Tătărescu.

5 februarie. Îmi spune (de la Petrescu-Comnen) că Hitler i-a propus lui Gh. Brătianu pentru România „garantarea fruntariilor" în schimbul slăbirii legăturilor cu Rusia. Despre această discuţie s-a redactat o notă scrisă care se păstrează în arhivele Ministerului de Externe german. Nota a fost arătată de Göring lui Comnen. Se pare că cu iugoslavii au procedat la fel germanii.

10—13 februarie. Corpurile legionarilor Moţa şi Marin, morţi în Spania, sînt aduse în ţară. Un tren special le plimbă în ţară pe ruta Cernăuţi — Bacău — Cluj — Orăştie — Sibiu — Piatra Olt — Bucureşti. Pretutindeni în gări manifestaţiuni. Participă preoţi şi episcopi. O circulară a patriarhului i-a autorizat. În Bucureşti cortegiul parcurge străzile de la gară la biserica Sf. Ilie Gorganul. Circa 2 000 legionari în cămăşi verzi. Un număr mare de cetăţeni vizitează în pelerinaj biserica. Impresie puternică în opinia publică. Guvernul alarmat, se simte depăşit.

• Un incident. Iorga, molestat la cursuri de studenţi care cereau suspendarea cursurilor, se duce la preşedinţia Consiliului, intră chiar în sala de şedinţe şi apostrofează pe miniştri. Îşi dă demisia din învăţămînt din cauza anarhiei. Propune apoi lui Averescu să constituie un guvern de... [1]

[1] Text lipsă.

13 februarie. La ceremonia înmormîntării lui Moţa şi Marin au participat astăzi mitropoliţii Gurie şi Bălan, episcopul Vartolomeu. Apoi miniştrii [la Bucureşti] ai Germaniei, Italiei, Portugaliei, Japoniei, cum şi Prat y Soutzo [1].

16 februarie. Chestia participării miniştrilor străini la demonstraţia gardistă provoacă agitaţii. Hotărîm să facem guvernului o comunicare [2]. Acesta, nefiind pregătit să răspundă, ridică şedinţa parlamentului de luni.

Vorbesc cu Inculeţ, care îmi spune că guvernul nu va tolera acest act. El a vorbit cu regele şi în chestia succesiunii. I-a spus că o formulă de dreapta nu va obţine majoritatea parlamentară. O formulă naţional-ţărănistă pură ar putea pune chestia Maniu şi...[3] drepte. Consiliază o formulă Mihalache — Vaida. Regele îi răspunde că a aflat că se lucrează „şi încă cu succes în acest sens". Inculeţ adaugă că nu trebuie făcut fără Mihalache, care e simbolul partidului, dar dacă r[egele] îl va chema şi va face un apel la patriotismul lui, crede că va izbuti. R[egele] a spus că e interesant şi va reflecta.

• Madgearu vede pe Tătărescu, care îi spune că a fost la r[ege] şi i-a spus că nu poate tolera amestecul miniştrilor străini şi că e hotărît a merge pînă la orice consecinţe. Rex l-a aprobat şi l-a autorizat să acţioneze.

• Plec la Sinaia, unde am conferinţă cu Mihalache asupra formulei declaraţiei ce voi face eu la cameră în numele partidului. Formula dată de mine e acceptată. Mihalache se arată încîntat că s-a prezentat acest prilej. Îi atrag atenţia că... [4] primejdie pentru noi dacă guvernul nu izbuteşte şi ne lasă nouă această greutate. Mihalache îmi răspunde că e indiferent aceasta, noi trebuind să stăm pe terenul demnităţii naţionale. Hotărăşte să ceară audienţă şi-mi dă mie scrisoarea pentru mareşalul Baliff ; cere urgenţă, dat fiind evenimentele în curs.

• La cameră, fac comunicarea, la care primul ministru răspunde imediat că nu poate tolera amestecul străinilor în politica internă şi că va aviza în acest sens. El

[1] Reprezentantul neoficial al generalului Franco.
[2] În Adunarea Deputaţilor.
[3] Text lipsă.
[4] Idem.

califică participarea la ceremonia religioasă organizată sub egida unui partid drept amestec în politica internă. E, fără îndoială,un act de mare importanţă.

17 februarie. Dinu Brătianu îmi spune că s-a ajuns la această situaţie fiindcă guvernul a fost fără autoritate. El e de părere că guvernul acum să încerce restabilirea autorităţii în ţară. Dacă nu reuşeşte, să ne cedeze nouă locul şi să ne dea concursul pentru a reprima.

18 februarie. Gafencu îmi spune că Arczijewski a încercat să mijlocească cu diplomaţii vizaţi, pe baza unei declaraţii, că nu au înţeles că se amestece şi nici nu se vor amesteca. Ar fi fost la biserică numai, la o simplă slujbă religioasă, unde nu s-au ţinut discursuri şi unde au participat şi înalţi ierarhi români. Franassovici i-a răspuns că liberalii preferă să cadă pe această chestie. Inculeţ ar înclina să se găsească o soluţie. Tătărescu încă rezistă. Între timp, Tătărescu a însărcinat pe Lugojanu şi Comnen să sugereze rechemarea lui Sola şi Fabricius. Ciano a răspuns că nu poate face aceasta întrucît ar însemna ca guvernul italian să bată în retragere pe o chestie în care e angajat în politica internaţională (Franco). Germanii au răspuns, pur şi simplu, că ei acoperă pe Fabricius. Se pare că ambii avuseseră asentimentul guvernelor respective de a merge la ceremonie, dar nu informaseră exact asupra caracterului acestei ceremonii.

• Boilă publică în „România Nouă" un articol fulminant contra lui Iorga pe chestia atitudinii acestuia contra studenţilor [1].

19 februarie. Franassovici îmi spune că guvernul e hotărît să reziste pe chestia diplomatică. Au vrut să demisioneze înainte de a veni la cameră cu declaraţiile. Au avut, însă, asentimentul regelui şi înainte de declaraţie, şi mai accentuat încă a doua zi. Ei aşteaptă pe Antonescu pentru a face formal cererea de rechemare a lui Sola şi Fabricius.

Parlamentarii liberali au întocmit un memoriu în care vorbesc de carenţa autorităţii şi de primejdia dictaturii, care ar înlocui partidele. Cer redresare şi plecarea celor

[1] Aderenţi ai grupărilor fasciste, care se dedaseră la agitaţii în legătură cu înmormîntarea celor doi legionari morţi în Spania.

obosiţi. Dinu Brătianu e de acord. La cameră Iuca, dînd explicaţii asupra cazului maltratării studentului liberal de către gardişti, e des întrerupt chiar de majoritari.

Vorbesc cu Mihalache, întors de la Sinaia. Din nou îmi repetă că chiar dacă ne-ar reveni nouă succesiunea, în problema diplomaţilor ne rezolvă, totuşi nu regretă atitudinea adoptată [1]. Dacă, însă, r[egele] nu ne cheamă, se întreabă ce vom face. El regretă că, înainte de plecarea r[egelui] la Londra anul trecut, a trimis vorbă prin regina Elisabeta „că va sta şi zece ani la poarta din faţă".

22 februarie. Întîlnesc în tren pe Victor Antonescu, care se întoarce de la Belgrad. E nemulţumit de faptul că Tătărescu a împins prea departe lucrurile cu diplomaţii. Berlinul şi Roma s-ar fi putut simţi vexate de tonul discursului şi ar fi putut expedia pe Lugojanu şi Comnen. Cînd a primit comunicarea la Atena, Stoiadinović, Aras şi Metaxas „s-au luat cu mîinile de păr". La Belgrad, prinţul Paul, de asemeni, a găsit exagerat. El vrea o conciliere.

Mihalache e primit în audienţă. Trei sferturi de oră. Expune pericolul Gărzii de Fier. Crede că numai Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc] poate lua răspunderea, sau — dacă regele vrea — să aducă Garda de Fier. R[egele] a recunoscut că Codreanu e o mediocritate şi a avut cîteva tresăriri de nemulţumire faţă de aceştia [2]. I-a spus că e preocupat şi s-a gîndit la toate. Nu a spus, însă, nici un cuvînt despre succesiune. La sfîrşit i-a amintit de Maniu şi de ieşirea lui Ilie Lazăr, în treacăt. În ce priveşte conflictul cu miniştrii străini, r[egele] spune că am împins guvernul prea departe !

Văd pe Gusti, care a fost şi el în audienţă. A căpătat impresia că r[egele] s-a convins contra Gărzii de Fier şi pentru măsuri de ordine. Filipescu, care a fost înainte, i-a vorbit r[egelui] în acelaşi fel şi a recomandat un guvern din care să nu lipsească n[aţional]-ţ[ărăniştii]. Despre Mihalache a spus : „Onest în chestii băneşti". „Nu numai în chestii băneşti", a adăugat Rex.

Gusti, întîlnind pe Mihalache la palat, l-a întrebat cum va putea face guvern cu dr. Lupu. La aceasta, Mihalache i-a răspuns : „Hitler şi-a suprimat prietenii la un moment dat. Eu nu-i voi suprima, dar am altă metodă a mea !"

[1] Text neclar în versiunea dactilografiată a însemnărilor.
[2] Este vorba de membrii Gărzii de Fier.

24 februarie. Guvernul se remaniază, trecînd Tătărescu la Interne [1] şi luînd pe Gavrilă Marinescu subsecretar de stat. Pleacă şi Djuvara de la Justiţie. Declaraţiile lui Tătărescu arată că se vor lua măsuri straşnice pentru asigurarea ordinii.

• Inculeţ vine la Mihalache şi-i spune că introducerea lui Gavrilă Marinescu înseamnă că Rex înţelege să dea avertisment tuturor că nu protejează mişcarea gardistă. De altfel, s-au înţeles cu Gavrilă Marinescu să intre apoi în Partidul Liberal şi, în felul acesta, ne-ar netezi şi nouă terenul. Inculeţ adaugă că aşa a eliminat pe toţi membrii camarilei ! Rex ar fi căpătat convingerea că Maniu e cu garda.

• Iau masa cu Ostrovski la dînsul, singuri. Îmi spune că Antonescu, la Varşovia, a dat a înţelege că reia vechea politică contra Rusiei. Rusia Sovietică nu cere nici un pact special, dar ea vrea să ştie precis care e atitudinea noastră. Crede că nici în Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc]nu există omogenitate pe această chestiune.

1 martie. Mihalache mă cheamă şi-mi spune că, dacă ar şti caracterul real al remanierii, el ar lua o hotărîre definitivă. Anume, dacă remanierea ar fi fost făcută contra noastră, ar lua cu partidul atitudine contra r[egelui] ; dacă, dimpotrivă, numirea lui Gavrilă Marinescu ar însemna netezirea terenului pentru noi, atunci ar aştepta. Pentru a desluşi acest caracter, îmi cere să văd pe Gavrilă Marinescu, pe general Condeescu, general Pîrîianu, Mironescu etc.

• Lungă întrevedere cu Gavrilă Marinescu, la mine acasă. Tătărescu a avut iniţiativa numirii lui în guvern. Nu a acceptat decît după ce Rex l-a convins şi el. Gavrilă îi făcuse un raport de vineri. Cînd s-a întors Rex în Bucureşti, duminică, l-a chemat de dimineaţă şi i-a spus că s-a convins de primejdia Gărzii de Fier şi de necesitatea represiunii. Gavrilă i-a spus lui Tătărescu că primeşte numai cu condiţia de a-i aproba planul de lucru. El nu merge la parlament, nu merge nici la consilii [2], decît spre a i se da aprobarea. Apoi, să fie lăsat să lucreze liber. S-a

[1] Gheorghe Tătărescu rămînea, însă, în continuare, şi preşedinte al Consiliului de Miniştri.

[2] Este vorba de şedinţele Consiliului de Miniştri.

primit propunerea. Are de gînd să suprime pe Codreanu şi vreo 30 gardişti principali. Şi-a format echipe de 200 puşcăriaşi, cu care va da lovitura într-o noapte. E convins că dacă nu-i suprimă el pe ei, vor cădea el şi Rex apoi, victime.

A vorbit cu Dinu Brătianu, cu care s-a înţeles foarte bine şi care i-a atras atenţiunea că sînt membri în guvern care îi vor sabota. A arătat pe V. Pop şi Inculeţ, pe care îi suspectează şi Gavrilă. Despre Inculeţ îmi spune că de un an nu mai e bine primit la palat şi nu mai merge la d-na L[upescu]. Gavrilă a dus r[egelui] la Scroviştе, anul trecut, informaţii asupra unor acte ale lui Inculeţ care au indispus pe Rex.

Gavrilă spune că nu pleacă de la prefectura poliţiei. Mi-a mai spus că, pe lîngă represiune, au şi un plan constructiv naţionalist, care va fi continuat şi de guvernul următor. Credé că succesiunea va fi a noastră tocmai fiindcă trebuie continuat în acelaşi spirit contra gărzii şi nimeni altcineva nu poate face acest lucru decît n[aţional]-ţ[ărăniştii]. Despre Vaida nu mai este vorba.

Gavrilă suspectează şi pe d-rul C. Angelescu, care a divulgat lui Antoniu (şeful studenţilor [1]) intenţia unei percheziţii. Au cheltuit cu O.P. [2] cîte trei milioane pe lună, restul de opt milioane îl lua Inculeţ. Stelescu i-a spus lui Gavrilă că e sigur că Inculeţ şi-a însuşit mari sume de bani. De altfel, a spus o dată că, după ce va pleca de la guvern, îşi va lua soţia şi copiii şi se va muta în străinătate.

Gavrilă i-a spus r[egelui] că ceea ce se putea odată vindeca cu o cataplasmă, acum va trebui tratat cu bisturiul. Deci, vor trebui cîţiva suprimaţi. R[egele] a întrebat dacă e posibil în fapt. A mai spus aceasta în trecut Rex, dar atunci s-a opus.

2 martie. Văd pe general Condeescu, pe care îl întreb dacă remanierea trebuie interpretată ca un act împotriva noastră. Îmi promite să-mi aducă răspunsul peste 24 ore.

[1] Este vorba de membri şi simpatizanţi ai grupărilor fasciste.

[2] Ordinea publică. Pentru aceasta era destinat — pe lîngă sumele înscrise în bugetul dat publicităţii — un fond special secret de care dispunea, fără a da socoteală şi incontrolabil, Ministrul de Interne. Şi alţi titulari ai departamentului respectiv au fost suspectaţi că îşi însuşiseră fraudulos o parte din acest fond.

• La Iaşi, rectorul Bratu este victima unui sălbatic atentat cu cuţitele săvîrşit de trei studenţi gardişti. Aduc chestia în cameră. Colegii s-au cam deborat.

• Victor Antonescu mă cheamă şi-mi cere concursul pentru închiderea incidentului diplomatic. Ar fi o notă a guvernelor din Roma şi Berlin care declară că nu au autorizat pe miniştri să meargă la înmormîntare. Că au făcut-o ca simpli particulari şi că, astfel, nu a fost intenţia de imixtiune în afacerile interne. Dată fiind dorinţa de raporturi cordiale, cer închiderea incidentelor. Se adaugă, apoi, scrisori particulare ale celor doi miniştri prin care declară că nu au avut intenţiunea de a se amesteca în politica internă. Nici o scuză.

Spun lui Antonescu că soluţia nu e mulţumitoare şi nu e în acord cu declaraţia primului ministru că nu putem rupe relaţiile diplomatice pentru o simplă înmormîntare. El nu a vrut să provoace răsturnarea guvernului pe această chestie. Spun că ar trebui să plece. În orice caz, rezerv răspunsul după comunicarea lui Mihalache.

Antonescu pretinde că Lugojanu i-a adus părerea că Mihalache şi Maniu ar fi de acord cu soluţia. Mihalache contestă. Maniu mai confuz.

3 martie. Şedinţa Delegaţiei Permanente. Mihalache îşi dă demisia din preşedinţie. Motivele nu sînt prea clare. Mie îmi spune că vrea să exercite o presiune asupra regelui care, cu toate demersurile făcute, nu i-a dat nici un răspuns favorabil. În şedinţă, însă, are o ieşire violentă contra maniştilor. Chiar şi Lupu se socoteşte vizat. Alţii vorbesc că [Mihalache] s-ar teme de un atentat al Gărzii de Fier. În orice caz, după stăruinţe unanime care îi arată ce efect dezastruos ar avea acum asupra partidului, Mihalache se hotărăşte să amîne prezentarea demisiei pînă la 4 aprilie, cînd se adună Congresul.

4 martie. Văd pe general Condeescu, care îmi spune că numirea lui Gavrilă Marinescu nu a avut nici o semnificaţie antiţărănistă, ci a fost cerută de guvern. În ce priveşte Mihalache, nu e nici o...[1] Din contră, Goga a cerut audienţă de două luni şi nu i s-a fixat încă, deşi protestează şi ameninţă, iar lui Mihalache i s-a acordat în şase zile.

[1] Text lipsă.

Îi spun că Mihalache a demisionat şi că ar trebui să primească un semn de la r[ege] pînă la Congres.

• Mă cheamă Dinu Brătianu, care îmi spune că ei vor rămîne pînă la toamnă spre a restabili ordinea. Noi nu putem veni acum din cauza lui Maniu şi Lupu. Contra lui Mihalache nu e nici o prevenienţă. Gavrilă Marinescu a fost cerut de Tătărescu spre a „rupe pe r[ege] de gardă". Brătianu a fost la Rex şi a constatat hotărîrea fermă de a reprima gardismul. Crede că după ei, la toamnă — căci nu vor sub nici un motiv să facă alegeri noi —, să vină Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc]. Pentru aceasta trebuie să fim uniţi, spre a nu da impresia de slăbiciune r[egelui]. Altfel el se teme că ar putea aduce pe Goga sau Vaida, acesta fiind încă homo regius.

• Mihalache îmi spune că informaţiile despre un atentat contra lui se înmulţesc. Crede că e pus la cale de Germania, aşa cum Mussolini, la timpul său, a lucrat la asasinarea lui Stamboliski. Fabricius nu a depus niciodată o carte de vizită, deşi Comnen îi atrăsese atenţia. Probabil i se ceruse de către Berlin să aibă această atitudine.

Litvinov a spus lui Ciuntu, la Moscova : „Cît era Titulescu, noi eram liniştiţi, fiindcă ştiam că România face politică cu Franţa şi Mica Antantă. Nici nu ne trecea prin minte să trimitem un soldat la Nistru. Eram gata să dăm garanţii suplimentare pentru hotarele României. Azi situaţia s-a schimbat, nemţii sînt pe cale să se instaleze la Bucureşti şi, dacă acţiunea continuă, o vom considera ca o primejdie pentru noi".

Inculeţ i-a spus lui Mihalache că a izbucnit un nou conflict în dinastie. Prinţul Nicolae cere să i se recunoască căsătoria. Tătărescu raportînd r[egelui], a fost întrebat ce crede. Tătărescu vrea să se opună. Rex e de aceeaşi părere. Mihalache a consiliat pe Inculeţ să amîne chestia.

8 martie. Ţin un discurs la o mare întrunire, la Iaşi, în care spun că după Mihalache a doua personalitate în partid este Costăchescu. Maniştii şi Lupiştii sînt furioşi.

9 martie. Vorbesc în numele partidului la cameră în chestia conflictului cu miniştrii străini. Discurs foarte reuşit. Toţi membrii partidului mă felicită. La început fusese vorba să nu mi se mai dea mie această însărcinare

după cele întîmplate la Iași. Au fost nevoiți să revină la mine după ce au văzut că nu ar putea pune cum trebuie chestiunea.

● Victor Antonescu ne spune că s-a comunicat regelui că e criză de șefie la noi, fiindcă Mihalache se crede persecutat la palat. Regele a contestat această opinie și ar fi autorizat pe Antonescu să spună lui Mihalache că contează pe el. Nu se știe, însă, dacă nu e vorba de circumstanțe, dată fiind problema la ordinea zilei. Așa cel puțin socotește Mihalache. Demisia lui e ...[1]

15 martie. Vorbind la cameră cu Victor Moldovan, acesta îmi spune că Mihalache a declarat categoric că demisia sa e irevocabilă și că va obliga pe Maniu să-și ia răspunderea. S-a și comunicat aceasta la Bădăcin. Pe de altă parte, tot Victor Moldovan, vorbind cu dr. Lupu, acesta i-ar fi spus că nu e bine...[2] direct la Maniu, tăindu-se firele cu regele, că s-ar putea încerca mai întîi cu el (dr. Lupu).

19 martie. Un semn al situației din partidul nostru: cînd Gafencu face un discurs frumos la senat, Ralea inspiră în „Momentul" un reportaj în care-l pune în concurență cu Vișoianu, care nici nu e membru al partidului și-l prezintă ca viitor Ministru de Externe; cînd Ghelmegeanu face un frumos discurs la buget, Madgearu inspiră o notă la ziare tot defavorabilă; cînd eu obțin un succes serios la cameră în chestia conflictului diplomatic, se sugerează gazetelor să nu se facă zgomot.

24 martie. Valer Pop îmi spune că Rex, la audiență, l-a însărcinat să-mi comunice că acțiunea noastră centristă e socotită folositoare, că avem autoritatea morală să o ducem și că trebuie să o continuăm.

27 martie. Lungă explicație cu Mihalache. Îmi spune că a discutat cu Costăchescu cum că el nu ar accepta să formez eu un guvern! Îl întreb dacă vorbește serios. Bietul Mihalache, și-a pierdut capul. Aflu că nu s-a înțeles cu Maniu nici acum.

---

1 Text lipsă.
2 *Idem.*

• Se încheie un acord italo-iugoslav. Poziția Micii Antante, din ce în ce mai slabă. Cercurile politice — alarmate.

2—5 aprilie. Criza din Partidul N[ațional]-Ț[ărănesc]. La Comitet, Mihalache demisionează „irevocabil" și recomandă pe Maniu. După ședință îl vizitează mareșalul Urdăreanu [1] și Gr. Filipescu.

După-amiază ședința se amînă.

Între timp, demersuri pe lîngă Maniu să primească. Seara, tîrziu, se hotărăște să accepte și comunică presei.

Dar, în acest moment, Mihalache se hotărăște să revină. S-a încurcat însă, deoarece nici modificările de statut pe care le ceruse în schimbul revenirii nu sînt admise de ardeleni.

Aceleași persoane care alergau să convingă pe Maniu să accepte, veneau acum să-i ceară să renunțe (după mirosul fripturii) !

În ziua de 3 se îndeplinește și această formă. Mihalache revine și renunță și la modificarea statutelor. Maniu, profund jignit. Comunicase presei acceptarea lui.

Blumenfeld îmi spune că Ionel Pop a mers la Sadoveanu să ceară concursul ziarelor. I-a spus că Maniu nu va mai urma vechea tactică în ce privește pe rege. Tot Blumenfeld, însă, îmi spune că Maniu ar fi trimis pe Boilă la Nae Ionescu să-i spună că rămîne la convenția lor, însă garda să nu-i facă dificultăți cîtva timp.

Și mie mi-a spus Ionel Pop că Maniu „va merge pînă la umilință față de rege" în interesul partidului.

• Aflu de la dr. Aronovici, care a dejunat cu Urdăreanu, că în adevăr ar fi vorba ca pe la 15 iunie să fie adus Mihalache. Tilea, însă, îmi spune că nu va fi criză înainte de toamnă și că tot formula cu Vaida e valabilă. I-ar fi spus Rex că încă nu trimite o indicație !

8 aprilie. Valer Pop îmi spune că, la o audiență, regele l-a autorizat să-mi comunice că ar vrea să ne vadă, pe Costăchescu cu mine și alți centriști.

• Mă duc la Urdăreanu, spre a verifica. Îmi spune că și lui i-a spus Pop. Nu a verificat, dar crede verosimil. Apoi, lungă convorbire asupra situației. Îmi spune că demersul pe care l-a făcut la Mihalache a avut de scop susținerea noastră, „centriștii", deoarece avea informația că nu

[1] Ernest Urdăreanu fusese numit, între timp, mareșal al palatului.

avem majoritatea pentru orice acţiune. Are impresia că, de altfel, noi am ieşit bine la Congres. Crede că oricînd Maniu ne va face mizerii. I-a trimis vorbă lui Mihalache, prin Priboianu, despre efectul deplorabil al cartelului la alegerile comunale cu socialiştii, pe care l-a făcut dr. Lupu.

Am impresia că formula de succesiune nu e definitiv fixată. Spune că Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc] e o forţă de care trebuie să se ţină seama. Avem o criză de conducere a tuturor din generaţia bătrînă. Soluţia e sau acceptarea lui Mihalache şi încadrarea lui cu tinerii, sau o regrupare cu Vaida. Îi surîde această a doua formulă şi mă întreabă dacă e posibilă. Mă întreabă, asemenea, ce ar face Lupu şi dacă Mihalache ar primi şefia lui Vaida.

Spun : e bine să primească Vaida şefia lui Mihalache, pe care a primit-o şi altădată. Apoi, Vaida singur sau ca şef nu e posibil în conjunctura externă actuală.

E de acord. Înţeleg că nu e apreciat Madgearu şi că sînt rezerve şi în ce priveşte programul „statului ţărănesc". În rezumat, am impresia că a fost şi demersul lui Mihalache o manevră spre a se cîştiga timp. Îi spun că formula Mihalache — Vaida nu trebuie pregătită din vreme, ci impusă în 24 de ore : „aut, aut". Repetă de cîteva ori după mine, ceea ce înseamnă că-i surîde. În orice caz, mă îndoiesc să existe o formulă precisă !

9 aprilie. Conflictul provocat de prinţul Nicolae, care cere recunoaşterea căsătoriei sale cu d-na Doletti, se agravează pe neaşteptate. Se convoacă, la ora 8 seara, un consiliu de coroană la care sînt invitaţi şefii de partide (nu şi foştii prezidenţi de Consiliu, probabil spre a evita pe Maniu). Participă miniştrii şi Averescu, Prezan, Iorga, Vaida, Dinu Brătianu, Gh. Brătianu, Mihalache, Iunian, Goga, Argetoianu şi Filipescu.

Tătărescu prezintă un raport scris în care arată demersul făcut prin patru miniştri la prinţ şi refuzul acestuia. Propune să se aplice art. 13 din statutul casei regale, şi anume, să se proclame decăderea din drepturile şi prerogativele unui membru al familiei domnitoare. Toţi cei de faţă sînt de acord.

10 aprilie. Alegerile administrative din ultima lună marchează un regres al n[aţional]-ţ[ărăniştilor]. Pretutindeni cădem în rîndul al treilea, votîndu-se aşa : liberalii şi vaidiştii sau liberalii şi cuziştii, [apoi P.N.Ţ.].

• Mihalache îmi relatează cele petrecute la consiliul de coroană. Regele avea la dreapta pe Averescu şi la stînga pe Vaida. În faţă, Tătărescu, avînd la dreapta lui pe Iorga şi la stînga pe Prezan. Mihalache a stat lîngă Iorga, care însă nu i-a adresat cuvîntul. Regele a început prin a spune că e îndurerat de cele petrecute şi vrea să cunoască opinia şefilor de partid, care reprezintă opinia publică. Primul ministru face mai întîi un raport şi citeşte scrisorile primite de rege şi guvern de la prinţul Nicolae. În aceste scrisori, prinţul spune că „date fiind împrejurările, hotărîse să amîne cererea de refacere a căsătoriei. Dar, faţă de somaţia Rex şi a ...[1] care i-a cerut să se pronunţe în 24 ore, el răspunde că înţelege să-şi respecte cuvîntul de onoare dat". Primul ministru relatează apoi cîteva acte petrecute. Astfel, la 28 octombrie 1936, prinţul a dat un ordin de zi aviaţiei cerînd ca soţia sa[2] să fie numită „principesă". La Crăciun, cînd a fost invitat la serbarea pomului la palat, a pretins să fie invitată şi d-na Doletti. Cînd era bolnav de scarlatină şi a fost vizitat de regina mamă, prinţul i-a adus în faţă pe d-na D[oletti].

După raportul primului ministru, Rex a cerut întîi părerea lui Iorga. Acesta mai întîi a observat că el nu e consultat decît în momente grele. R[egele] i-a replicat că e totdeauna consultat cînd sînt chestii importante. Iorga cere să vorbească mai la urmă. Rex spune că s-a adresat întîi lui fiindcă a fost prim-ministru cînd s-a produs căsătoria. Iorga vorbeşte şi spune că iubeşte pe prinţ şi îl stimează pentru atitudinea istorică avută la restauraţie. Crede că ar fi cazul numai să i se ia însărcinările după constituţie; în cazul cînd n-ar mai exista Rex şi voievodul, ar trebui să vină la tron un Hohenzollern, ceea ce el, Iorga, nu ar vrea şi ar prefera atunci republică — a încheiat jumătate în glumă.

Orecari rezerve a făcut şi Gh. Brătianu.

Dinu Brătianu a fost, însă, categoric, spunînd că Rex era în drept să ia şi singur măsura, dar Partidul Liberal sprijină în totul opinia guvernului.

Mihalache a fost pentru aplicarea art. 13 din statut, dar a opiniat că ar fi bine să nu plece prinţul din ţară, deoarece acolo nu ar mai putea fi supravegheat. Rex nu

[1] Text lipsă.
[2] D-na Doletti.

prea a apreciat această rezervă și a spus că asupra acestui punct se va înțelege el cu prințul.

Averescu a fost clar pînă la jumătatea expunerii, apoi a urmat cam confuz și slăbit.

La urmă, Tătărescu — rezumînd — a spus că e unanimitate. Iorga a întrerupt subliniind rezerva lui, ceea ce Rex a recunoscut.

• După consiliul de coroană, Garda de Fier a început să protesteze că partidul lor nu a fost chemat la consiliu. Zizi Cantacuzino dă un manifest în care spune că Rex — care are pe d-na L[upescu], evreică — nu are autoritate să discute pe prinț. Se vorbește de oarecare înțelegere între Nicolae și gardă. O delegație de legionari în cap cu Zizi Cantacuzino se duc la Snagov, la prinț, însă sînt înapoiați de santinele.

16 aprilie. Lungă convorbire cu generalul Sichitiu, șeful Marelui Stat Major. Îmi arată că a spus regelui și guvernului că armata nu e pregătită să facă război. Nu există muniții, nu e suficient echipament, nu sînt foi de cort etc. Iar materialul de război cel mai important abia în 1938 va începe să fie fabricat. Generalul Sichitiu a opiniat că ar fi bine să se găsească o cale de apropiere de Italia și Germania, spre a se căpăta o siguranță. În ce privește Rusia, el crede că va protesta, dar nu se va mișca.

17 aprilie. Prințul Nicolae trimite lui Iorga o scrisoare în care îi spune că a fost forțat și că el nu cere o schimbare a situației de drept, dar nici nu a voit să dea scrisoare de renunțare.

• Alegeri municipale la București. Guvernul 15 000, n[ațional]-ț[ărăniștii] 9 700, Vaida 6 200. Lupu nu se alege la Verde [1], cu tot cartelul cu socialiștii.

• Prințul Nicolae trimite o scrisoare primului ministru în care dezminte că ar fi avut vreun contact cu organizațiile politice.

19 aprilie. Au loc alegeri județene în cîteva județe. Rezultatul alegerilor județene de la ianuarie aliniază următoarele procente : liberalii 30%, țărăniștii 25%, Goga 21%,

[1] Denumire a unuia din sectoarele administrative ale capitalei.

Vaida 13%, Gh. Brătianu 7%, Iunian 3%. Se pare, deci, că numai o coaliție ar putea obține mîine 40%.

21 aprilie. Dr. Blumenfeld îmi spune că a văzut pe un gazetar englez care a fost primit de rege. I-a schițat unele puncte discutate. Astfel, la întrebarea dacă va fi o schimbare de regim imediat, Rex a răspuns că „imediat" nu e tocmai termenul potrivit, dar că guvernul actual, fiind de prea mult timp la cîrmă, nu poate obține majoritatea sufragiilor, de aceea o schimbare de destindere va interveni. A întrebat despre Titulescu și politica lui. Rex a refuzat să-i răspundă la această chestiune. Vorbind despre oamenii pe care i-a văzut sau i-ar vedea în țară, cînd a pomenit de Madgearu, Rex a spus: „Vei vedea pe cel mai excitat om din țară!"

Tot dr. Blumenfeld îmi spune că, într-o convorbire cu Argetoianu, acesta i-a spus că e convins că Rex are formula și că va fi sub conducerea lui Vaida. Asemenea crede dr. Angelescu. A vorbit și cu Gavrilă Marinescu, care a spus:

— La Interne va veni un tînăr, viu, iute la hotărîre și apreciat de rege.

— Ar trebui să-l inventăm!

— Există, și e prieten cu d-ta!

— Armand Călinescu?

Tace!

• Aflînd de proiectul audienței mele, Madgearu s-a pus pe furii, iar Mihalache a făcut sugestii la palat pentru a se amîna primirea mea.

• Conflict între Lupu și tineretul capitalei [1]. Ca de obicei, Mihalache la început cu tineretul, apoi cu Lupu.

30 aprilie. Văd pe Titulescu, la Paris. Nu mai e în formă. Continuu obsedat de pericolul atentatelor. Cît am stat la hotel, s-a certat cu personalul fiindcă s-a stricat broasca de la ușă. Crede că cineva a încercat să descuie. Aflu că, în realitate, încurcase cheia cu a lui Savel Rădulescu și de aceea nu putuse deschide.

Îmi spune că nu vine în țară. Francezii și englezii sînt amabili cu el. A văzut pe Blum și Delbos. Pretinde că

[1] Organizația național-țărănistă de tineret din București.

aceştia l-ar fi însărcinat să încerce un sondaj pentru o înţelegere franco-germană ! În acest scop el va merge la Moscova, unde va pronunţa un discurs în care, între altele, va face un avans Germaniei. Are discursul pregătit şi-mi citeşte pasagii. Se bazează pe proiectul de acord ce făcuse cu Litvinov, în vara 1936, şi pe care nu l-a dus la bun sfîrşit. Se pare că rusul nu avusese autorizaţia guvernului său. În legătură cu acest acord se zvonise în ţară că se autoriza trecerea trupelor sovietice în caz de război. Îmi arată textul, care este adnotat de Litvinov. În realitate se spunea că armatele ruse nu vor trece decît cu autorizarea guvernului român şi vor fi obligate să se retragă imediat ce guvernul român o va cere. În discursul de la Moscova, după ce va aminti aceasta, va adăuga că nu a înţeles să îndrepte acest acord contra Germaniei şi, ca probă, îl propune în acelaşi conţinut şi Germaniei ! (În ce calitate el mai propune, nu prea înţeleg).

Vorbeşte apoi de situaţia din ţară şi crede că nu vom fi aduşi noi. În treacăt îmi spune că Blum l-a întrebat dacă Vaida e germanofil, iar Titulescu a replicat că nu, şi a adăugat că el, Titulescu, a cerut şi obţinut cordonul „Legiunii de Onoare" pentru Vaida.

14 mai. Sînt primit în audienţă de rege o oră şi jumătate.

Îi raportez mai întîi conversaţia cu Titulescu. Cînd pomenesc de proiectul mergerii la Moscova, Rex mă întreabă : „Crezi că face bine ?" Răspund că nu şi că eu l-am consiliat să vină în ţară. Rex îmi subliniază greşelile lui Titulescu şi ocoleşte problemele... ca un „simplu avocat". Îmi citează un caz : „Era aici, pe scaunul pe care stai d-ta — spune Rex —, cînd am discutat chestiunea Strîmtorilor. I-am spus că formula lui nu era bună, căci dacă sîntem amici cu turcii, în caz de război ne vor lăsa să trecem chiar pînă...[1], iar dacă vom fi inamici, ne vor închide drumul chiar cu...[2] Nu este aşa ? Titulescu a recunoscut şi apoi l-am întrebat de ce vrea să încheie acordul ? «Ca să pot protesta în caz de nerespectare !» a răspuns Titulescu. Iată, deci, cu ce mentalitate lucra". Am impresia că Rex şi-a pierdut încrederea în el.

[1] Text lipsă.
[2] Idem.

Mă întreabă, apoi, cum este situaţia şi dacă am vorbit cu Vaida. Îi răspund că l-am văzut, că i-am spus că a făcut rău că a plecat din partid. Vaida mi-a spus că vrea să lucreze [la] cot cu noi, dar fără Maniu, Lupu şi Madgearu. „Cred că nu aţi pierde nimic" — replică regele. Mă întreabă cum cred că s-ar putea „lega" programele noastre. Rex îmi spune că formula cu Vaida „i se pare simpatică" şi „e rolul dv., al centriştilor, să o realizaţi". Răspund că Mihalache se opune şi că numai M[aieştatea] Sa, bruscînd lucrurile, ar putea-o realiza.

Eu am făcut teoria marilor partide. Rex mi-a spus că, fără a fi contra regimului parlamentar, îi găseşte, însă, defecte. Mai întîi, fiindcă din cauza electoralului nu se pot realiza unele lucruri de interes obştesc. Apoi, solidaritatea de partid împiedică eliminarea necinstiţilor : „Mi s-a întîmplat să-mi spună cineva că nu pot constitui guvernul fără X, care nu era la adăpost de critici pe tema corectitudinii". Crede că trebuie serios întărit executivul. El ar vrea două, trei nume cu autoritate, ca decor, şi apoi miniştri oameni de muncă pe care să-i poată oricînd schimba cînd nu mai fac faţă : „Iată cum am procedat acum. I-am schimbat mereu. Tătărescu este omul pe care l-am format eu. Fără aceasta, nu ar fi ajuns".

• Comunic lui Mihalache, în linii generale, audienţa. Venise şi Inculeţ să-l vadă şi să-i spună ceea ce mi-a comunicat mie dimineaţa. Anume : a fost la rege şi i-a recomandat o formulă Mihalache — Vaida. Cînd r[egele] l-a întrebat dacă e realizabilă — fiindcă „i-ar surîde" —, Inculeţ i-a răspuns că după unele informaţii crede că da. Mihalache furios, crede că prin aceasta r[egele] vrea să se degajeze de noi.

18 mai. Mihalache ţine discurs în care atacă pe liberali pe tema necinstei. În mintea lui a fost un răspuns la părerea Rex privitoare la miniştri necinstiţi. Liberalii, furioşi, vor să-l dea în judecată pentru calomnie. Incidentul se aplanează prin suprimarea pasagiilor în reproducerea din „Dreptatea".

Mihalache ne cere, mie şi lui Ghelmegeanu, să ţinem discursuri în care să respingem ideea colaborării [1]. Refuz să mă supun la sugestiile tîmpite ale lui Madgearu şi apoi

[1] Cu gruparea prezidată de Al. Vaida-Voevod.

un asemenea discurs după audienţa la rege ar însemna o indelicateţe.

• Vine Tilea să mă vadă. Îmi spune că Vaida, care a fost după mine în audienţă, a avut aceleaşi impresii. Mai mult, crede că el va fi însărcinat cu formarea cabinetului. Îmi spune că Vaida îmi va propune Ministerul de Interne.

• Justiţia militară condamnă pe asasinii lui Stelescu şi pe studenţii care au provocat tulburările de la Tg. Mureş anul trecut.

• Dejunez la Ostrovski, care îmi spune că anul trecut, cînd a fost prima criză provocată de demisia lui Titulescu, miniştrii puterilor amice : francez, cehoslovac, turc şi rus au primit instrucţii de la guvernele lor să facă tot posibilul spre a împiedica plecarea lui Titulescu. S-au întîlnit toţi la o masă spre a se consfătui asupra mijlocului potrivit.

30 mai. Alegeri judeţene la Argeş. Obţin 26 000 de voturi faţă de 9 500 guvern. Procent 60%. Presa subliniază extraordinarul succes. Madgearu sugerează unor ziare să micşoreze aspectul ! Perfectă armonie în partid şi admirabilă comprehensiune a intereselor politice !

6 iunie. Convorbiri cu Costăchescu, Ghelmegeanu, Potîrcă şi Gafencu. Întreb : ce zicem dacă regele, în momentul crizei, cere acord cu Vaida ? Răspund toţi : „Susţinem formula în partid spre a obţine majoritatea partidului. Dacă partidul nu ne ascultă, nu mergem în combinaţie, dar propunem problema conducerii partidului". Întreb : dacă înainte de schimbarea guvernului avem o nouă criză de şefie şi vine Maniu, ce facem ? Răspund toţi : „Nu acceptăm şefia lui Maniu. Ce tactică vom urma atunci : ne retragem din viaţa publică sau luăm steagul partidului, vom examina la timp".

7—8 iunie. Primirea preşedintelui Republicii Polone. Frumoasă prezentare a armatei şi a tineretului. Produce vîlvă apariţia d-nei L[upescu] în balconul Automobil Clubului şi în tribuna oficială la A.N.E.F. pentru a asista la defilări.

• Titulescu se agită în străinătate. A avut la Toulouse o întrevedere cu Litvinov. Se pare că a fost înnoţit de Antoniade care, din această pricină, este imediat rechemat din postul de ministru la Berna.

12 iunie. Mare bal dat de marea finanță și industrie (cercul miliardarilor). Participă miniștri, diplomați, ofițeri etc. Vine și d-na L[upescu], împreună cu familia căpitan Știrbey. Așadar, a fost complect acceptată în societate. A dansat și cu membrii corpului diplomatic.

• Tancred Constantinescu îmi spune că Tătărescu i-a declarat acum cîtva timp : „Ce, crezi că noi sîntem miniștri ? Sîntem în serviciu comandat, sîntem simpli executanți. Regele decide totul !"

15 iunie. Dimăncescu, atașatul nostru de presă la Londra, îmi spune că a văzut pe Titulescu. Acesta a avut un eșec la Londra. Toate interviurile ce a dat presei au fost oprite la publicare de cabinetul englez. Titulescu și-a dat atunci seama de situație și i-a spus lui Dimăncescu : „Nu mai însemn nimic în străinătate. Mă voi reface în țară. Mă întorc și-mi exercit mandatul de senator". Cu Litvinov s-a întîlnit la cererea acestuia, care i-a comunicat că, față de atitudinea României, vechile angajamente și promisiuni sînt anulate.

Titulescu mai spune că s-a întîlnit cu Maniu, care i-a vorbit de republică în România!? La aceasta el, Titulescu, i-a răspuns că, în momentul alegerii lui Sărățeanu [1], a venit la dînsul Ef. Antonescu, consilier la casație, care, indignat, i-a declarat : „Închipuiește-ți că au ales pe Sărățeanu, în loc să mă aleagă pe mine !" „Prin urmare — adaugă Titulescu —, vezi d-le Maniu cîți Antonești am avut ca pretendenți !"

• Sînt prezentat de Tătărescu lui Hodza, premierul Cehoslovaciei. Acesta îmi spune că e plăcut impresionat să vadă un acord între guvern și opoziție pe chestiile externe. Povestește că dînsul a contribuit la realizarea unei unități în Cehoslovacia. El a fost îndemnat să candideze la președinția republicii, însă singur a recomandat pe Beneș, care, deși mai puțin popular înăuntru, avea multe relații și prestigiu în străinătate.

• Am un serios conflict cu Madgearu în fața lui Mihalache. Trimit apoi acestuia demisia mea din partid. Nu se poate lucra în această atmosferă. Mihalache refuză să o primească.

---

[1] Ca regent.

23—30 iunie. M.S. regele vizitează Varşovia. Primire deosebită. Regele proclamat şef al Reg[imentului] 57 infanterie polonă, care s-a acoperit de glorie în lupta contra bolşevicilor în 1920. În toasturile schimbate se anunţă înfiinţarea de ambasade în cele două capitale, în locul actualelor legaţii.

Înainte de sosirea regelui a avut loc un conflict între episcopul catolic de Cracovia, Sapieha, descendent din familie princiară, şi guvernul polon. Episcopul a mutat osemintele mareşalului Pilsudski din cripta foştilor regi ai Poloniei într-alta special construită. S-a invocat faptul că prima era rezervată exclusiv foştilor suverani. Cum însă în programul regelui Carol era să meargă şi la mormîntul lui Pilsudski, s-a lansat versiunea că episcopul a vrut să evite prezenţa suveranului nostru acolo din pricina vieţii sale particulare. Ziarele engleze şi franceze au relatat acest aspect.

30 iulie. La 25 iulie s-au făcut alegeri judeţene în 17 judeţe. N[aţional]-ţ[ărăniştii] obţin mai multe voturi decît guvernul. 200 mii faţă de 160 mii.

9 august. Vorbesc cu Radu Irimescu, care îmi spune că era convenit ca la întoarcerea r[egelui] din străinătate să se producă criza. Acum se pare că Tătărescu vrea să mai amîne. Motivul : dreapta ameninţă cu mişcări de stradă şi violenţe, în caz cînd ni s-ar da guvernul nouă. Radu Irimescu mai adaugă că facem rău că nu ne înţelegem cu Vaida care, altfel, se va uni cu toată dreapta. Tătărescu pretinde că ar fi făcut cele mai libere alegeri. Rex în străinătate, el la Poiana, şi totuşi nu a fost nici cel mai mic incident. Deci, ar putea prezida noua consultare electorală.

Tot Radu Irimescu îmi povesteşte... [1] lui general Paul Angelescu. A avut conflicte cu generalul Glatz şi nu vrea să semneze nici un contract de armament (cele anterioare fuseseră făcute de Tătărescu) pe motivul că se va schimba guvernul ; în realitate, de frică ! Rex a spus, plecînd la Varşovia, să nu-l mai găsească în funcţie la întoarcere. A fost trimis în concediu nelimitat.

Aflu chestia Malaxa. Acesta se învoise cu Skoda să fabrice în ţară nişte focoase. Skoda nu i-a dat, însă, maşină.

[1] Text lipsă.

Atunci Malaxa a luat din Germania. Fiala, de la Skoda, a trimis atunci o scrisoare prin care a spus că s-au trădat sau vîndut secrete militare. Cel mult era vorba de secrete de fabricaţie. Se pare că Skoda e gata să retragă scrisoarea. R[adu Irimescu] spune că zvonurile de pe piaţă ar fi plecat din lagărul nostru.

● Văd pe Valer Pop, care îmi spune că era hotărît să se retragă guvernul la înapoierea regelui din străinătate. Situaţia s-a schimbat. Rex a rămas cu impresia proastă de situaţia din timpul guvernului Blum şi crede că n[aţional]-ţ[ărăniştii], cu tendinţe de front popular, ar avea ceva analog. E adevărat că la Paris i s-au făcut aluziuni la un guvern democrat, care ar inspira mai multă încredere, dar Rex nu a văzut cu ochi buni această sugestie. Valer Pop crede că tot formula cu Vaida va putea fi realizată. Spune apoi că succesul nostru electoral e relativ, deoarece au votat cu noi, mai ales în Ardeal, minoritari, evrei, socialişti, comunişti.

26 august. Văd pe Mihalache, care nu e sigur de succesiune. Îşi dă seama că dacă se trece peste noi, situaţia lui va fi grea. Va demisiona şi va aduce pe Maniu. Ne cere tuturor să-l urmăm pe Maniu. Fac rezerve. Îmi vorbeşte de achiziţionarea de către rege a acţiunilor fabricilor de zahăr. Mihalache nu va mai putea, astfel, rezolva această problemă. De altfel, dacă-l cheamă regele, va cere înlocuirea lui Gavrilă Marinescu, gl. M. Ionescu etc.

12 septembrie. La Topoloveni, întrunire a tineretului pentru a comemora programul de la C[împu]lung. Fără entuziasm. În împrejurimi se concentraseră circa 500 [aderenţi la] Garda de Fier pentru demonstraţie. Prefectul, procurorul prezenţi. Bănuiesc înscenarea guvernului, spre a insinua că venirea noastră la putere ar însemna „război civil".

● La sfîrşitul lui august a fost un incident la curte. Mareşalul Urdăreanu a fost pus în concediu şi apoi trecut administrator al domeniilor regelui. Cauza ? Kerciu a povestit lui Mihalache că, la Eforie, Urdăreanu ar fi informat pe Rex că d-na L[upescu] a petrecut noaptea cu Puşcariu şi cu el, Kerciu. D-na L[upescu]... [1] R[egele] a chemat pe

[1] Text lipsă.

Kerciu şi l-a chestionat. A tăgăduit şi el, ceea ce a atras dizgraţierea lui Urdăreanu.

15 septembrie. Kerciu şi-a luat rolul de mediator între d-na L[upescu] şi Maniu. Astăzi s-a întors de la Bădăcin şi a şi lansat printre prieteni zvonul în acest sens.

● Lungă convorbire cu Mihalache. Indignat de manevra liberală cu Garda de Fier de la Topoloveni. A telegrafiat regelui. Nu admite prorogarea parlamentului. În caz cînd se va acorda, va lua atitudine.

Îmi povesteşte despre Urdăreanu două lucruri. Primul. Prin iunie sau iulie, Rex ar fi întrebat pe Urdăreanu dacă în conversaţia cu Mihalache, la 4 aprilie, i-a vorbit despre data de 15 iunie pentru eventuala schimbare de guvern. Urdăreanu a răspuns că nu, dar — a adăugat el — a avut impresia că aşa va fi. Al doilea fapt. După demisia de la mareşalat, Urdăreanu a trimis vorbă lui Mihalache să se ţină tare, căci dacă rezistă va cîştiga partida.

29 septembrie. Gruia, care a vorbit cu Cancicov, îmi spune că se fac încercări de apropiere între rege şi Maniu. Regele ar vrea să-l invite la serbările de la Alba Iulia pentru Horia, Cloşca şi Crişan. În cazul cînd s-ar realiza o apropiere, atunci ar rămîne guvernul liberal cîtva timp şi ar deveni apoi posibil un guvern Maniu. În orice caz, după Cancicov, Mihalache nu are şanse. Madgearu şi mai puţin de a fi la Finanţe.

12 octombrie. Gruia de la „Adevărul" a văzut pe Maniu la Cluj. I-a spus în esenţă :

Nu-şi schimbă politica de pînă acum. Anume persoane umblă în cercurile camarilei, au purtat vorbe. Nu sînt însă persoane serioase. Nu crede că Rex va face un guvern Mihalache. Mihalache promisese să facă război dacă va da prorogarea [1]. Or, nu s-a mişcat. Audienţa ultimă e o abilitate a lui spre a prelungi amînarea luării unei hotăriri. Ştie că atitudinea lui va fi interpretată ca o piedică în calea Germaniei. Dar nu poate face altfel.

13 octombrie. Văd pe Mihalache, care îmi povesteşte audienţa de sîmbătă la Rex. Ceruse, dar şi altfel l-ar fi chemat, socotind-o ca o... „preconsultare". Mihalache a spus Rex că partidul său e în drept să aspire la succesiune. A stat pe linia cerută de Rex şi, între timp, s-a fortificat,

[1] Parlamentului.

dovadă rezultatul alegerilor județene. Rex a replicat, însă, că a obținut aproape atîtea voturi dreapta naționalistă și el e dator să țină seama de toți. Întreabă pe Mihalache dacă nu ar face o înțelegere cu Vaida. Mihalache, fără a da un răspuns negativ, spune „în principiu" că e preferabil un guvern omogen de partid. Mihalache înțelege că Rex ar urmări un guvern personal. I-a spus că vor mai vorbi. Cînd Mihalache a relatat că mandatul parlamentului a expirat, Rex a răspuns : „...Nu și al guvernului".

Întreb pe Mihalache dacă nu a avut impresia că Rex s-a degajat de vechile angajamente. Îmi răspunde că da, și că nu e deloc mulțumit. E supărat că l-a tratat ca pe un Argetoianu !

25 octombrie. Văd pe Mironescu, care a fost la rege. I-a consiliat o formulă Mihalache — Vaida. Rex : „I-am spus lui Mihalache să se înțeleagă, dar nu vrea. E foarte dîrz, de aceea trebuie să mă gîndesc la altă formulă".

Tot Mironescu îmi spune că Goga a amenințat cu agitații violente dacă sînt admiși n[ațional]-ț[ărăniștii], și Rex a fost impresionat. Altfel, Goga a cerut guvern de alegeri.

• Văd pe Iunian, care îmi spune că a argumentat utilitatea unui guvern de alegeri. Rex a replicat : „Da, dar acum pot alege pe șeful de guvern ce-mi place, după alegeri aceasta ar fi mai greu".

• Tilea îmi spune din partea lui Vaida că dacă eu aș vedea cu ochi buni o înțelegere a partidului pe baza ideologiei n[ațional]-ț[ărăniste]. Peste cîteva ore, Tilea — care a văzut între timp pe Vaida — îmi spune că acesta ar fi încîntat, acceptă baza, vrea să facă de pe acuma declarații în acest sens și să-i pregătesc un text așa cum ar voi ! Tilea îmi adaugă că va fi chemat în audiență de rege.

1 noiembrie. Tătărescu face la club un lung expozeu în care enumeră operele înfăptuite în patru ani de guvernare. Mihalache se enervează și dă presei declarațiuni violente în care vorbește de afacerism, minciuni etc. Liberalii, furioși, spun că în ce fel ne-ar mai putea recomanda pe noi. Sigur, declarațiile lui Mihalache au fost neabile.

6 noiembrie. Dinu Brătianu îmi trimite vorbă că vrea să mă vadă. Mă duc la dînsul. Îmi vorbește despre situație.

Rex a vrut pe vară o formulă Vaida. Străinătatea l-a...[1] Atunci se gîndeşte la o combinaţie Mihalache — Vaida. Ne consiliază să o realizăm, altfel el crede că nu vom fi aduşi. El, Brătianu, ar vrea să treacă partidul în opoziţie, dar dacă Rex va face apel la dînşii, vor rămîne : „Rex e complect în apele lui Tătărescu". Îi răspund că Mihalache se opune la orice combinaţie. Brătianu crede că în momentul acesta Rex are mai mare neîncredere în Mihalache decît în Maniu chiar. Programul răsturnător al stărilor actuale e cauza. De altfel, Brătianu se plînge de declaraţiile recente ale lui Mihalache, pe care le socoteşte prea violente, şi-mi spune că astăzi toţi liberalii sînt în contra noastră. El personal va căuta să ne recomande, dar e singur de această părere.

• Spun lui Mihalache convorbirea. E plictisit şi el de ecoul declaraţiilor, pe care le socoteşte un „act reflex". Ar vrea să retracteze sau să atenueze într-o formă oarecare. Pregătise o nouă declaraţie, pe care am găsit-o mai proastă. După consiliul meu, a renunţat la ea.

• Ralea şi Andrei încearcă readucerea lui Iunian, ceea ce provoacă indispoziţia lui Madgearu. Mihalache se opune şi el, spunînd că după alegeri, cînd Iunian ar fi umilit, ar sta de vorbă. Cînd Ralea se duce la Iunian, acesta îl repede, spunînd că el nu poate sta cu oamenii pe care i-a atacat odinioară.

• Inculeţ îmi povesteşte că Maniu a încercat în cursul verii o apropiere de palat. A scris o scrisoare către Kerciu, cu scopul de a fi arătată. În scrisoare făcea profesiunea de credinţă dinastică. Rex le-ar fi vorbit liberalilor, adăugînd că nu prea are bună impresie cînd asemenea scrisoare e trimisă către un om de talia lui Kerciu.

De altă parte, Inculeţ îmi adaugă că ei au interceptat o convorbire telefonică între Mihai Popovici şi Maniu, din care au înţeles dispreţul acestuia faţă de Mihalache.

10 noiembrie. La un bal al Legaţiei franceze, Tătărescu se întreţine îndelung cu mine şi-mi spune că e indignat de declaraţiile lui Mihalache. Îl arată ca incapabil şi se întreabă de ce noi nu ne întregim cu Vaida. Spune că regele vrea să mă duc să-l văd. Să cer imediat audienţă. Declară că nu va recomanda Rex pe Mihalache şi că dacă

[1] Text lipsă.

s-ar constitui un asemenea guvern ar lua din prima zi atitudine contra lui. E gata să se împace cu Gh. Brătianu.

Reflectez asupra audienței și mă hotărăsc să nu cer. Sau Rex are ceva important să-mi comunice și atunci mă va chema, sau nu e chestiune importantă și atunci cererea mea are aerul unei oferte.

11 noiembrie. La ora 7 dimineața Inculeț mă cheamă la telefon spre a-mi spune că voi fi primit de rege.

• Seara e primit Costăchescu, care a fost chemat telegrafic de la Iași. Rex îl întreabă dacă e posibilă o înțelegere cu Vaida și ce vom face noi, centriștii. Costăchescu recomandă un guvern Mihalache, spunînd că acum e prea tîrziu pentru o înțelegere. Centriștii nu pot lua o atitudine decentă în ajunul crizei. Am avea răspunderea lăsării partidului în opoziție. În orice caz, Costăchescu adaugă că Rex poate oricînd conta pe devotamentul nostru. Apoi Rex îi vorbește de Lupu, Popovici și Madgearu, pe cari nu-i crede... [1] în guvern. Se arată indignat de declarațiile lui Mihalache : „Unui om care a guvernat o dată, nu-i e permis să vorbească astfel".

• Mihalache mă cheamă și-mi arată o scrisoare pe care a trimis-o lui Filipescu, spre a o arăta lui Rex, în care explică și oarecum cere scuze pentru declarațiile făcute. Așadar, Mihalache vrea să aducă partidul la guvern cu concursul lui Filipescu și al lui Auschnitt. Acesta este adevărul !

• Se încearcă reîntregirea liberală. Gh. Brătianu vizitează pe Dinu Brătianu. Cancicov mediază. Lucrurile se întrerup însă.

12 noiembrie. Mihalache merge în audiență.

Rex : „Ei, M[ihalache], am rămas în continuare de la Sinaia. Ce-mi spui nou asupra situației ?"

Mih[alache] : „Am expus întreaga mea concepție. Dacă M[aiestatea] Voastră are să-mi pună o întrebare specială, sînt la dispoziție".

Rex : „Să-mi spui : ce vreți să faceți dacă veniți la putere ?"

Mih[alache] : „Avem un program..."

---

[1] Text lipsă.

Rex : „Nu acela, știi că am rezervele mele ! Spune-mi, în scurt, ce vreți să faceți acum".

Mihalache începe să schițeze programul. Rex îl întrerupe o dată spre a-i spune că așa vede și Mironescu lucrurile. Apoi, cînd Mihalache vorbește despre reforma administrativă, r[egele] întrerupe zicînd că aceasta e și concepția lui Vaida. Apoi : „Ascultă, Mihalache, să nu spui de la început nu. În politică nu merge cu nu ! Să te gîndești 24 ore și să-mi spui dacă poți realiza o colaborare cu Vaida". Îi cere programul scris. Audiența s-a terminat.

• Mihalache întrunește seara biroul, care îi spune să nu facă acord cu Vaida.

13 noiembrie. Din nou audiență a lui Mihalache. Rex : „Am citit programul trimis. Sînt de acord. Cred că ai înțeles ieri că vreau să guvernez cu Partidul N[ațional]-Ț[ărănesc] și cu d-ta, pe care te prețuiesc. Trebuie să știi, însă, că mai toți sînt contra d-tale. Eu trebuie să țin socoteală de aceasta. De aceea, te însărcinez să constitui un guvern în colaborare cu Vaida. Guvernul a pus demisia la dispoziția mea ; nu am primit-o pînă ce nu am formula gata, spre a nu crea un gol de autoritate. Să știi că condiția este sine qua non. În ce formă, nu mă interesează. Ai o zi, două și mai mult la dispoziție. Dar să fie bine înțeles : c'est à prendre ou à laisser".

• Mihalache adună Delegația Permanentă și cere avizul. Toți sînt de părere că nu se poate face nimic... [1] Gafencu, Căpităneanu propun să fie vizitat Vaida. Eu declar că am dorit și doresc reîntregirea, spre a avea un partid mare. În situația aceasta și cu structura actuală a partidului, nu văd posibilă o împăcare.

• Între timp, președinția Consiliului a dat un comunicat în care arată că mandatul actualului parlament expirînd în februarie 1938 și cum în acest scurt timp parlamentul nu ar putea pregăti bugetul, primul ministru — spre a înlesni Rex examinarea situației — a pus la dispoziție demisia guvernului.

14 noiembrie. Mihalache depune mandatul. Îmi spune că în audiență Rex i-a arătat că pentru dînsul contează curentele. Oamenii și partidele sînt instrumente de rea-

[1] Text lipsă.

lizare a unui program regal. Îi adaugă că-l stimează pe Mihalache, şi de aceea „nu a întrebuinţat..." [1]

Mihalache, pe baza acestor spuse, încearcă să orienteze partidul spre o luptă constituţională.

● Tătărescu e însărcinat să constituie un cabinet cu baza politică lărgită. Se adresează lui Iunian, care-l respinge. Încearcă apoi cu Gh. Brătianu, căruia îi propune colaborarea. Acesta răspunde că înţelege reîntregire în opoziţie sau colaborare pe bază de program. Cere acest program şi suprimarea cenzurii. Tătărescu nu poate da răspuns mulţumitor. Combinaţia cade. Cere apoi cartel electoral lui Vaida.

● Văd pe Vaida, care a fost chemat de Rex şi solicitat să facă cartel electoral ; el nu e înclinat. Ar vrea combinaţie cu centriştii.

● Trimit prin general Condeescu la r[ege] părerea că un guvern Tătărescu pur e o soluţie slabă. Cade în alegeri, acum fiind acesta diminuat. Sugerez un guvern de alegeri compus din militari şi magistraţi.

● Se anunţă venirea lui Maniu şi Titulescu.

● Costăchescu îmi comunică lista guvernului nostru, aşa cum i-a arătat-o Mihalache : Mihalache la Armament, Costăchescu Interne, Madgearu Finanţe, Călinescu Justiţie, Potîrcă Domenii, Mihai Popovici Muncă, Ionel Pop Industrie, Valer Moldovan Culte, Andrei Instrucţie, Gusti Externe. Subsecretari de stat : Ghelmegeanu, Ralea etc. Despre dr. Lupu, Mihalache a zis : „În halul în care e, îl putem face preşedinte al Consiliului !"

17 noiembrie. Tătărescu reconstituie guvernul liberal. Inculeţ trecut la Comunicaţii, Valer Pop fără portofoliu, Bejan scos de tot. Acestea au fost cererile lui Dinu Brătianu. În rest, acord de guvern cu Iorga : Siseşti la Domenii şi dr. Topa subsecretar la Muncă. Cartel electoral cu Vaida : 35 deputaţi, 15 senatori.

18 noiembrie. Mihalache îmi spune că el a urmărit realizarea unui program social, de aceea va ceda locul lui Maniu. Mă întreabă ce opinie am. Răspund în faţa lui dr. Lupu : „Nu am nimic personal contra lui Maniu. Îl stimez. Dacă Maniu va ridica problema constituţională, voi fi alături. Dacă, însă, mi-ar cere să lupt contra d-nei

[1] Text lipsă.

L[upescu], nu socotesc de demnitatea unui bărbat s-o fac ; dacă va lupta contra Rex personal, nu-l pot urma". Mihalache îmi dă asigurări că aceasta nu se va întîmpla.

• Mă vizitează general Sichitiu, fost şef al Marelui Stat Major al Armatei. Deblocat. Nu a ştiut nimic. E opera lui general Paul Teodorescu. Înlocuitorul, general Ionescu Gh., este slab. A fost notat prost la ieşirea din Şcoala de Război şi a fost apoi avansat cu menţiunea „pînă la divizie". General Gamelin i-a trimis vorbă lui Sichitiu, prin colonel Delmas, că regretă ce s-a întîmplat, că nu a ştiut nimic şi că-l asigură de stima sa. Acelaşi lucru i-a spus şi generalul Georges, care a fost în ţară.

Propun lui Sichitiu să candideze în Argeş pe lista mea. Acceptă.

22 noiembrie. Şedinţa comitetului n[aţional]-ţ[ărănesc]. Mihalache demisionează. E ales Maniu. Acesta încheie un pact de neagresiune pe durata campaniei electorale cu Garda de Fier, Gh. Brătianu şi Argetoianu. Începe o serie de discursuri cu vechile lui teme. Partidul îşi păstrează unitatea. Adeziuni noi : general Sichitiu şi general Moruzi.

8 decembrie. Vine Titulescu. Garda anunţă că-i va combate candidatura pe listele noastre. Va fi prezentat în Olt.

• Se anunţă vizita lui Delbos. Partidul dă un comunicat în care anunţă că membrii săi nu vor participa la recepţie. Gestul îndreptat contra lui Thierry. La Legaţia Franţei, după dineul la care a participat regele, s-a dat o recepţie restrînsă cu membrii guvernului. Se zice că Rex a cerut să nu fie invitaţi Maniu şi Titulescu. Cei de la Legaţia franceză, emoţionaţi de hotărîrea n[aţional]-ţ[ărăniştilor], cred că este o greşeală. De altfel, sînt din ce în ce mai nemulţumiţi de întorsătura luată de evenimente.

9 decembrie. Văd pe Mihalache, îi spun că nu înţeleg gestul faţă de Franţa. Îmi explică motivele : noi am sugerat [ca Delbos] să nu vie acum, spre a nu se interpreta ca un concurs dat guvernului Tătărescu ; Thierry a dat o recepţie pentru d-ra Tătărescu în timpul crizei ! Fleacuri. Se pare că tot sugestia lui Titulescu şi Filipescu.

Arăt, de asemenea, că, după un moment de redresare cu venirea lui Maniu, acum avem iar declin după discur-

sul acestuia în care atacă pe Rex. Acțiunea noastră în acord cu garda și Gh. Brătianu are aerul îndreptat contra regelui. Nu o aprob. Mihalache îmi spune că trebuie să lăsăm să se facă și această experiență, fiindcă „Rex nu l-a vrut pe el". Ce oameni mărunți !

10 decembrie. În atitudinea față de Delbos am ieșit complet ridicoli. Filipescu, care a montat chestia, a sfîrșit prin a participa la recepție. Titulescu a dat o lungă telegramă secretarului general de la Externe, la Paris, în care spune că a suferit și s-a sacrificat pentru Franța și acum el nu găsește nici un loc în casa Franței. Telegrama a fost publicată la Paris, dar a avut un ecou defavorabil pentru Titulescu. Delbos a vorbit cu Gafencu și i-a spus că nu înțelege nimic. Thierry... [1] să arate la palat lista invitaților. Ca să nu froaseze pe nimeni, nu a invitat nici pe Dinu Brătianu, mărginindu-se la oficialități.

Eu am depus cărți de vizită la legație pentru Delbos și Thierry. Mi-au răspuns imediat.

13 decembrie. Titulescu a trimis o telegramă la Paris lui Léger, spunînd că „el, care a luptat și s-a sacrificat pentru Franța, nu e primit acum în casa francezilor".

• Gafencu a văzut pe Delbos, care i-a spus că nu mai înțelege nimic din atitudinea noastră. Thierry a procedat corect. El era dator să arate lista invitaților la palat din moment ce venea Rex. Văzînd că Titulescu și Maniu nu sînt dezirabili, a schimbat natura recepției și a chemat numai miniștri. Ca probă, nu a fost invitat nici Dinu Brătianu.

• Sauerwein a spus lui Gafencu că a văzut pe Titulescu și că acesta a amenințat că el va împăca Moscova cu Berlinul !

• Titulescu publică în „Universul" un lung articol — „Eu și Garda de Fier" — în care susține că el s-a opus la dizolvare în 1933 și că actul se datorește lui Duca. Articol mediocru și dovedește lașitate. Grigore Duca îi face o scrisoare de răspuns drastic, în care notează actul lui Titulescu drept monstruozitate.

• O întrunire național-țărănistă de la „Marna", unde trebuia să vorbească Maniu, este zădărnicită cu gaze lacri-

[1] Text lipsă.

mogene de către agenți ai poliției. Maniu s-a angajat din ce în ce mai mult în poltica Rex[1]. Iorga, Tătărescu, Vaida îl atacă pe Maniu.

• Ziaristul Manu îmi spune că, după cererea lui Maniu, a chemat pe ziaristul Marc Hana, reprezentantul unui grup de ziare străine. Acesta s-a întreținut îndelung cu Maniu, care i-a explicat politica sa. I-a spus că urmărește readucerea principesei Elena, spre a sta „la dreapta sau la stînga voievodului". I-a spus că a văzut pe principesa în străinătate și că i-a mai trimis recent și un emisar. Ziaristul străin ar urma să publice în ziarele americane o serie de articole pe această chestiune.

23 decembrie. Văd pe generalul Condeescu și îi spun să transmită Rex că sînt același devotat coroanei, nu din platitudine, ci din convingere. La ora 3, Condeescu mă cheamă la el. Găsesc pe Urdăreanu, care luase masa împreună și cu Goga, [între timp] plecat. Urdăreanu îmi cere cuvîntul de onoare asupra discreției celor ce-mi va comunica. Partidul N[ațional]-Ț[ărănesc] nu va mai fi chemat la guvern cît va fi regele, să știu că Rex se va lupta pînă la ultima limită. S-a hotărît să constituie imediat un guvern Goga cu concursul meu, Ghelmegeanu și Potîrcă. Mă întreabă dacă primesc Ministerul de Justiție. Răspund că sînt nemulțumit de politica lui Maniu, pe care o consider dăunătoare țării și coroanei. Intenționam să mă retrag din cameră pe acest motiv. Primesc propunerea dacă : 1. Rex e hotărît ferm să susțină pînă la capăt ; 2. dacă e compus guvernul din oameni serioși ; 3. dacă se adoptă în program satisfacerea nevoilor țărănimii. Urdăreanu îmi enumeră cîteva puncte din programul de acțiune și-mi spune că Rex asigură o guvernare de patru ani. Arăt că s-a nemulțumit armata prin decretul-lege relativ la înaintări. Recunoaște și mă anunță că va apare un înalt ordin de suspendare a aplicării lui.

• Seara, între orele 11—2 noaptea. Lungă întrevedere cu Goga la Condeescu acasă, în prezența acestuia.

Goga își dezvoltă programul, pe care l-a discutat cu regele într-o audiență particulară în după-amiaza zilei. Cuprinde :

[1] De fapt, împotriva regelui.

1. Chestia națională : verificarea evreilor intrați după război, sesizarea Genevei, controlul averilor evreiești, anularea brevetelor de cîrciumi evreiești etc.

2. Probleme sociale : ieftinirea traiului, anularea delictelor silvice, libertatea fabricării țuicii etc.

3. Politice : ridicarea cenzurii, dizolvarea consiliilor comunale etc.

În ce privește guvernul : Micescu la Externe, Călinescu la Interne, Ghelmegeanu Justiție, Potîrcă Domenii, Petrovici Instrucție, Silviu Dragomir Culte, Marinescu...[1] Industrie, Savu (Banca Națională) Finanțe, Gh. Cuza Muncă, dr. Banu Sănătate, A.C. Cuza ministru de stat. A cerut [lui] Rex pe general Antonescu la Război. Rex s-a opus. L-a acceptat deocamdată la Comunicații, Goga luînd el Armata. Rex a admis ca să se constituie o armată de partid... de „lăncieri".

24 decembrie. Mă cheamă Urdăreanu la el. Mă întreabă dacă m-am înțeles cu Goga. Ar urma ca constituirea noului guvern să se facă la 29 dec[embrie]... Mai dă unele detalii de procedare.

25 decembrie. Lungă întrevedere cu Goga. Îmi spune că Tătărescu a fost chemat de rege ieri și i-a spus că încercarea de a asigura prima majoritară... inutilă. Va trebui să se retragă. Îi mulțumește pentru serviciile aduse. Tătărescu cere trei zile și întreabă cine va veni. Rex răspunde : „Nu știu încă !"

Goga îmi spune că Gabriel[2] Marinescu va rămîne la prefectura poliției. Urdăreanu i-a spus din partea Rex că-l autorizează ca în prima ședință a Consiliului să spună că oricine va veni, pentru orice chestiune, din partea d-nei L[upescu], la orice ministru sau autoritate, să fie imediat sancționat.

○ La 24 [decembrie] m-a chemat Dinu Brătianu, care m-a întrebat ce avem să facem față de Garda de Fier. E o greșeală politică ce am adus noi. Răspund că Maniu e obligat să meargă alături. Spun lui Dinu Brătianu de ce nu ia

[1] Text lipsă. Este vorba de Ionel Marinescu, fruntaș al Partidului Național-Creștin, președinte și membru în numeroase consilii de administrație ale unor mari societăți capitaliste.

[2] Gabriel, mai cunoscut sub prenumele de „Gavrilă" Marinescu.

guvernul el personal. Răspunde : „Acum, la faliment ? Eu am fost de părere să plecăm !"

● Văd pe Sassu, care-mi spune că printr-o interpretare a art. 2 din legea electorală au asigurat prima majoritară, deşi în fond dispun numai de 35%. Îi spun că e o greşeală politică. A doua zi îmi comunică la telefon că a renunţat la acest punct de vedere.

26 decembrie. Ghelmegeanu merge cu mine la Urdăreanu. Acceptase să intre în guvern. Acum revine. Probabil influenţa nevestii.

Urdăreanu pleacă la Sinaia.

La 11 noaptea îi spun că combinaţia nu merge. Se înapoiază la 4 noaptea. Ne întîlnim la el, Goga şi eu. Hotărîm forma de guvern de colaborare. Cer să intre şi general Antonescu. Goga a fost de aceeaşi părere şi i-a cerut regelui. Regele l-a acceptat la Comunicaţii, luînd primul ministru Armata.

● Discut cu Ionel Antonescu. Nu primeşte decît dacă i se dă Armata. Garanţii că nu mergem cu Germania [1]. Antonescu ar vrea să-l luăm şi pe Gh. Brătianu. Ică Antonescu a venit în numele lui. S-au şi întîlnit, dar combinaţia a căzut.

23 decembrie. Se constituie guvernul. Rex subliniază caracterul de colaborare. Vorbind cu mine, apoi, îmi spune că are toată încrederea. Adaugă : „Îţi mulţumesc [pentru] ce ai făcut pentru mine".

[1] În perioada aceea, generalul Ion Antonescu era încă adept al politicii externe tradiţionale a României, îndeosebi al alianţei cu Marea Britanie şi Franţa.

1938

2 ianuarie. Se suspendă „Adevărul", „Dimineaţa" şi „Lupta". Iorga se supără şi îmi spune că se expatriază. Aranjez lucrurile printr-un comunicat interpretativ.

4 ianuarie. Se produce o panică în cercurile evreieşti, care retrag depozite de circa 400 milioane din bănci.

• Presa franceză ostilă, cea engleză rece. Italia exaltă.

• Văd pe Vaida, căruia îi spun să adopte expectativa binevoitoare. Poate că în viitor vom reface Partidul N[aţional]-Ţ[ărănesc]. E de acord. A primit propuneri de împăcare cu Maniu. Le-a refuzat. Spun lui Urdăreanu să-l vadă şi să-i dea oxigen. Se şi face.

8 ianuarie. Vizitez pe generalul Antonescu, la Predeal. A avut o convorbire cu Codreanu, care i-a spus că e hotărît să se menţină în legalitate. Antonescu cere desfiinţarea cenzurii (spre a satisface pe Stelian Popescu !), atitudine neprovocatoare faţă de gardă şi desfiinţarea lăncierilor. Am impresia că e prea puţin ataşat de guvern.

9 ianuarie. Văd pe primul ministru. Îi comunic cerinţele lui Antonescu. Se cam...[1] Îi spun că trebuie făcut cartel electoral[2] cu Vaida, spre a acoperi Ardealul. Acceptă mai mult de formă şi spune lui Savu să ia contact cu Tilea. Îl întreb ce este despre zvonul unui dezacord cu Cuza.

• Seara, la mine, ia masa Ostrovski, care îmi spune că Sovietele sînt îngrijorate de politica externă a guvernului şi cere garanţii.

[1] Text lipsă.

[2] Conform uzanţelor, se preconiza organizarea de noi alegeri generale.

10 ianuarie. Lungă convorbire cu Urdăreanu. Îmi spune că am căpătat încrederea regelui.

În seara asasinării lui Duca, panică, telefoanele cu palatul, Ploieşti... deranjate, un grup de gardişti surprinşi în pădurea palatului. El singur toată noaptea a organizat cu sînge rece paza etc.

Îi spun că situaţia guvernului nu e tocmai bună : 1. Goga nu are partid ; 2. nu au concepţii, improvizează ; 3. divergenţe între Goga şi Cuza ; 4. cercurile financiare şi economice sabotează ; 5. general Antonescu şi Gigurtu simpatizează cu garda ; 6. prin concentrarea liberală şi eventuală acţiune comună cu n[aţional]-ţ[ărăniştii] se slăbeşte poziţia noastră. Spun că trebuie atenţie la Vaida şi pregătit întregirea Partidului N[aţional]-Ţ[ărănesc] cu noi.

E de acord, va vorbi Rex.

12 ianuarie. Goga mă ia de la gară cu maşina lui şi-mi spune că a vorbit cu popa Moţa, care i-a promis să lucreze pentru desfacerea pactului dintre gardă şi n[aţional]-ţ[ărăniştii].

Ostrovski vine din nou la mine şi-mi cere un schimb între un fost ofiţer român condamnat şi întemniţat la noi şi alte persoane ce am cere noi din Rusia. Mi se pare straniu şi-l refuz politicos. El, însă, mă informează că pleacă din ţară, socotind situaţia grea.

13 ianuarie. Consiliul economic, sub preşedinţia Rex, la palat [1]. Am fost invitat şi eu, deşi nu am departament economic. S-au hotărît măsuri pentru ieftinirea traiului. Sare, petrol, bumbac. La bumbac am propus eu şi Rex a aprobat ca să se instituie monopolul comerţului. S-a hotărît naţionalizarea Discomului. Rex a propus înlocuirea impozitului agricol prin o taxă de vînzare a produselor.

După consiliu, r[egele] m-a reţinut 30 minute. Am discutat asupra situaţiei. Mi-a spus că are scrupule în privinţa dizolvării parlamentului înainte de întrunire [2]. Răspund că nu putem merge pe terenul lui Maniu. Vorbesc de ne-

[1] S-a păstrat şi o ciornă întocmită de Armand Călinescu cu acest prilej referitoare la măsurile pe care guvernul urma să le aplice ulterior pe tărîm economic. Întrucît cuprinde numai elemente de detaliu, nu se include în ediţia de faţă.

[2] Conform normelor constituţionale, parlamentul nu putea fi dizolvat în răstimpul dintre sesiuni şi cu atît mai puţin înainte de reunirea lui într-o primă şedinţă după alegerile parlamentare.

cesitatea unei întregiri naţional-ţărăniste cu Vaida. E favorabil şi va chema pe Vaida în audienţă.

Seara, Urdăreanu îmi spune că Rex i-a comunicat că eu nu mai sînt aşa pesimist cum îi spusese el. Urdăreanu adaugă că a lucrat pentru calmarea Gărzii de Fier. Crede că e bine să facem şi noi întregirea cu Vaida, înainte de alegeri. Spune că Rex mă va chema în audienţă împreună cu Goga.

Goga, niţel îngrijorat, adusese la palat decretul de dizolvare [1]. Rex nu l-a semnat.

14 ianuarie. Rădulescu-Mehedinţi a adus la audienţă decretul de dizolvare. Rex nu l-a semnat, rezervînd răspunsul. În cursul convorbirii, Rex l-a întrebat dacă nu s-ar putea obţine încrederea majorităţii liberale în cameră!

Vaida a fost primit în audinţă.

Codreanu a făcut declaraţii neostile guvernului.

Liberalii s-au întregit [2]. Tătărescu pare încercuit. Maniu ar încerca o manevră cu Dinu Brătianu.

15 ianuarie. Goga îmi spune că l-a vizitat Urdăreanu şi l-a întrebat dacă ar avea o obiecţiune în cazul primirii în audienţă a lui Maniu şi Codreanu.

18 ianuarie. Audienţa la rege. Aprobă decretul cu schimbarea semnelor [3]. Rex îmi spune că a vorbit cu Vaida şi l-a îndemnat la o înţelegere cu centriştii. Vaida ezită.

Rex îmi spune că, probabil, Codreanu va cere audienţă.

Vorbesc mult cu Urdăreanu. Îi spun că primirea lui Maniu ar fi catastrofală pentru noi. Unicul argument contra lui ar cădea. E de acord, renunţă. Mă întreabă ce cred de eventuala primire a lui Codreanu. Răspund că dacă ar cere el şi ar promite linişte şi [să se] depărteze de Maniu ar fi interesant, deşi aceasta [i]-ar creşte acţiunile. Urdăreanu îmi spune că va chema pe Tilea şi-l va împinge la înţelegere cu noi.

---

[1] A parlamentului.

[2] Prin contopirea partidelor prezidate de Dinu şi, respectiv, de Gheorghe Brătianu.

[3] În locul unor simboluri distinctive, fiecărui partid i s-a acordat un număr oarecare de puncte.

• Publicăm decretul modificator al legii electorale şi dizvolării. Luăm locul 1, liberalii 2 etc. Mare efect. În general, opoziţia a suportat. Singur Maniu cu contestaţii.

23 ianuarie. Maniu face contestaţie la comisia electorală pe tema neconstituţionalităţii decretului. Aflăm că Lupu [1], Stîrcea vor să trimită la casaţie. Comunic lui Urdăreanu, care trimite pe G[avrilă] Marinescu la Stîrcea să-i spună că-i destituim. Gavrilă se duce şi a doua zi vine să-mi comunice rezultatul : comisia respinge contestaţia.

25 ianuarie.

AUDIENŢĂ LA M.S. REGELE

I. Planul electoral

1. Dispariţii mistice. Semnele. Detalii. Torpilarea proiectului.
2. Dispersarea adversarului, înmulţirea secţiilor de votare.
3. Demonstraţii de forţe. Jandarmerie, concentrare, înzestrare.

(aparte armata nu are nevoie de somaţii ; Turcia)

4. Corectare pe linii mari :
   a) eliminarea evreilor ;
   b) frînarea comuniştilor, plan întreg în judeţele Arad, Timişoara, Hunedoara, Bihor, Prahova :

Arad	29 500
Timiş	20 700
Hunedoara	15 000
Prahova	13 000
Bihor	12 000
Total :	93 000 20%

Garda de Fier. Corpul Moţa şi Marin. Emoţie în ţară. Reacţiunea necesară. Lăncierii ? Comunicat avertisment şi concentrarea jandarmilor.

Premilitarii. Instituţie foarte utilă ca concepţie. În fapt, instructorii fac propagandă gardistă. Tactica infiltraţiei. Inpopulari în mase. Deocamdată, măsuri pentru împiedicarea instructorilor. Rog a se spune şi ministrului Armatei.

*

[1] D. Gh. Lupu, preşedintele Comisiei Centrale Electorale.

Ostrovski — Boncom.

*

Subsecretarii de stat să plece în permisie, repartizaţi pe regiuni. Deblochează cabinetul şi dă impresia unei utilităţi.

II. Alegerile

1. Trebuie pus accentul pe baza morală. E imponderabilul necesar. Adunările numerice nu sînt reale. Probă cartelul Tătărescu — Vaida. Fără acel imponderabil te părăsesc chiar devotaţii.

Am avut baza masată. Ideea naţională, colaborarea ţărănistă, dinastie, [operă] constructivă.

2. Trebuiau trase toate consecinţele. Nu s-a făcut aşa. S-a indispus Vaida, fracţionîndu-se ideea naţională. S-a demonetizat colaborarea prin caracterul de fripturism al... [1] ulterioare. S-a şi sabotat. Rezultatul : s-a stopat la n[aţional]-ţ[ărănişti], s-au mărit adversităţile — „Universul", Vaida, înţelegerea liberalo-ţărănistă.

Trebuiesc realizări : efective, urgente, simple promisiuni nu mai merg.

3. Alegerile — problemă tehnică. Vechile sisteme de presiuni şi falsificări nu mai sînt eficace.

a) Schimbarea semnelor, dispariţia misticii, punct de plecare al unei vieţi noi, guvernul singurul pivot. Spiritul legii — încătuşarea imaginilor — a fost practicat în trecut, egalitate pentru toată lumea, deja nu mai erau semne.

b) În complectarea eventuală a secţiilor, comoditate pentru alegători. Singur guvernul are universalitate.

c) Sondaj prealabil şi antrenament cu semnul : alegeri judeţene ; 27 judeţe, Basarabia, Moldova. Apoi alegeri comunale rurale în 50% comune, toate judeţele.

III. Intime.

1. . . . . V [2] Cartel electoral.
2. Fixarea şi anunţarea numărului de deputaţi naţional-ţărănişti.

[1] Text lipsă.
[2] Text lipsă.

Raport rezumativ

A. Nu m-am înşelat asupra diagnosticului :
   1. Mişcarea protestatară din pricina dificultăţilor economice. Liberalii erau reprezentanţii burgheziei.
   2. Une vogue nationaliste. Reflex al conjuncturii internaţionale. Pentru Moldova — Basarabia, comerţul, cerealele fiind în mîna evreilor, aci se împleteşte cu latura economică.

B. Ce constată rapoartele ?
   1. Un sentiment de satisfacţie naţionalist la intelectuali şi orăşeni se pune.
   2. O speranţă de ameliorare a vieţii la săteni.
   3. Deplasări de partizani de la vechile partide la naţional-ţărănişti.
   4. Evrei, panică, apoi boicot şi creare de dificultăţi economice.
   5. Temerea că nu ar reuşi şi, repet, în acelaşi timp.
   6. Sentimentul că nu ar fi cadre suficiente.

Un singur vrăşmaş : *instabilitatea.*

Un singur mijloc : *zvonurile.*

28 ianuarie. Incidente serioase provocate de studenţime [1]. Fac o demonstraţie serioasă de forţe şi lucrurile în ordine.

• Vorbesc cu guvernatorul B.N.R., care îmi spune că s-au făcut în primele zile ale lui ianuarie 2 miliarde retrageri de depozite. S-au redepus 700 000 000. Fabricile cam stagnează, fiindcă comerţul de detaliu evreiesc se abţine.

• La Geneva, protestul organizaţiilor evreieşti. Micescu a ameninţat cu denunţarea pactului minorităţilor (procedura poloneză). Francezii au intervenit şi s-a respins procedura urgenţei. Am cîştigat noi.

31 ianuarie.

AUDIENŢA LA M.S. REGELE

I. Executarea punctului 2 din program.
   1. Concentrarea jandarmilor (planul).
   2. Înzestrarea. Comandat camionetele, motocicletele

[1] Aderenţi ai grupărilor fasciste.

(armata belgiană), puştile, mitraliere germane, gazele.
(am grăbit
concentrarea)

3. Apariţia unui fenomen nou. Infiltrări în ţară. Borfaşi. Tehnic imposibil ca plan.

II. Afirmarea autorităţii.

1. Incidentul studenţimea. Desfăşurare. Cazul. Comisar regal. Rezultat. Impresie.
2. Numeroase incursiuni gardiste, jandarmeria acti-. vează. Raportul Gărzii de fier. Tabloul propagandei. Cine e pe teren.
3. Comunicatul T[otul] pentru Ţ[ară]. Relevă desfiinţarea semnului. Fermitate, autoritate, renunţă alegeri administrative. Retragerea, o abilitate. Se derobează de la ce proiectasem eu. Dar tactica are două tăişuri. Neprezentîndu-se, lumea se învaţă oarecum fără ei, căci e la mică distanţă.

Am impresia că-i dominăm, trebuie neapărat continuat astfel.

III. Pentru afirmarea autorităţii.

Am riscat cariera, risc şi viaţa. O fac pentru rege şi ţară. Nu pentru a lăsa să se creeze o armată de partid de care nu sînt sigur mîine !

Desfiinţarea lăncierilor. Astfel nu avem bază morală. Să înceteze incidentele. O circulară. Ar avea efect asupra populaţiei pentru calmare. Am ezitat din motive de a menaja susceptibilităţile. Svastica pe prefecturi.

*

Gazele să vină imediat.
Întîi gazele şi apoi arme.
Interdicţia tăierii rituale, ridicarea măsurii (închiderea prăvăliilor).

I. *Declinul partidelor.*

a) Criza liberală în urma întregirii spre gardă. Nici o armonie. Suspectări reciproce.
b) Criza [Partidului] Naţ[ional]-Ţ[ărănesc]. Demoralizare. Nemulţumire.
c) Oarecari neînţelegeri şi la n[aţional]-creş[tini]. Toate partidele au pierdut dinamismul lor. Nu mai pot fi factori de stăpînire a situaţiilor, cu atît mai

puţin de redresare a ţării. Sînt adevărate asociaţii de speculare a beneficiilor puterii. Iar puterea, în ultimă analiză, o acordă tot suveranul. Căci nici un partid nu o poate cuceri altfel. Singura forţă populară şi dinamică este Garda de Fier. Dar aceasta are un caracter revoluţionar [1]. Triumful ei ar fi sigur o catastrofă pentru stat.

II. *Anarhia electoralului.*

a) Destrămarea aparatului. Recrutări defectuoase; mutări şi... [2] moral slăbit.

b) Risipă de bani. Creări de posturi pentru clientelă. Cheltuieli necoordonate, sub zvîcnirea şi improvizaţia puternicilor zilei.

c) Destrămarea sufletului prin propagandă deşănţată. Subminarea statului.

III. *Ţara e bolnavă.*

IV. *Rolul de arbitru al suveranului.*

V. *Soluţia.*

Schimbarea constituţiei. Dacă se păstrează drepturile individuale şi regimul parlamentar, nu va protesta nimeni.

Aceasta e esenţa constituţiei. Aceasta era bună. dar reglementarea şi uzajul ei defectuos.

Modificări.

1. Guvern restrîns cu competenţă generală şi de control. Sistemul german antebelic. Depinde numai de suveran, nu de parlament. Parlamentul îl controlează, îi poate da vot de blam, îl poate pune sub acuzare, în cazuri definite. Dar nu-l poate schimba. Cînd guvernarea nu va mai fi în mîna electoralului, se redresează administraţia şi moralmente şi constructiv. Se calmează şi pasiunile nu mai au acelaşi interes.
2. Prefecturi mari, cu mijloace şi competenţă largă. Decongestionarea. Consilii locale alese. Primari numiţi.

[1] Termenul este folosit impropriu.
[2] Text lipsă.

3. Parlament restrîns. 250 membri. Scrutin uninominal. Azi garda are candidaţi necunoscuţi şi propagandişti vagabonzi. Din cauza reprezentării pe ţară. Individualizînd candidatul, schimbăm caracterul luptei. Poate influenţa şi defavorabil, prin timpul...[1] dar e preferabil *astăzi* plebiscitul pe ţară. Senatul corporatist şi numit. Parlamentul votează legi şi controlează. Nu răstoarnă un guvern.

VI. *Metoda.*

Punerea în vacanţă a partidelor. E o atmosferă propice pentru a înlesni viitoare regrupări pe baze noi. Prin dispersarea forţelor politice, singurul element care răsare şi se impune e coroana. Cînd partidele au încercat să întunece coroana, cea mai bună replică e aceasta. Reacţiunea nu ar fi dacă nu s-ar întrevede imediat o normalizare în viitor şi dacă s-ar da impresia unei dictaturi personale.

De aceea, imediat. Ocrotirea unei noi constituţii. Bine schiţată, în taină. Pusă la punct. Apoi, un guvern sub o personalitate de prestigiu. Plebiscitarea constituţiei şi alegeri pe baze noi, repede.

S-ar crea o nouă atmosferă, de reală înnoire, pe care ar face-o regele în momentul cînd partidele ajunseseră incapabile şi forţele revoluţionare primejdioase.

1 februarie. Întocmesc 2 circulări, una a mea către prefecţi, a doua semnată de Goga către partid, prin care se cere ordine.

2 februarie. Sînt chemat la rege în audienţă. Îmi vorbeşte de un incident avut la Bacău de un om al lui Cancicov. Îmi spune că Prat Soutzo primeşte gardişti şi ar trebui prevenit. Crede că cu garda nu vom mîntui cît timp vor fi conducători.

Întreb dacă putem face uz de arme. Răspunde da. Adaugă să uzăm şi de gaze şi spune : „Asta nu înseamnă ca să nu faceţi uz de arme".

Văd apoi pe Urdăreanu, care îmi spune că a primit vizita a doi industriaşi care au propus un guvern naţional al liberalilor cu n[aţional]-ţărăniştii.

[1] Text lipsă.

3 februarie. Întrevedere cu Goga şi general Antonescu spre a vedea ce facem cu garda. Antonescu spune să aplicăm legea. Guvernul a decis să interzicem o anume formă de propagandă, să aplicăm măsuri. Să nu facem uz de arme, ci să-i arestăm. Întreb unde închidem atîţia oameni. Îmi spune să-i punem în cazărmi.

6 februarie. Incidente cu gardişti în Ilfov. Jandarmii trag şi omoară un gardist, rănesc alţi trei.

Merg la Urdăreanu şi îi spune că sînt de părere să nu cenzurăm nimic şi să publicăm rapoartele asupra acestor incidente. După ce a întrebat pe Rex, mi-a răspuns afirmativ. Îmi adaugă în treacăt că Maniu a depus un memoriu contra gărzii şi Dinu Brătianu a cerut audienţă asupra situaţiei. Îmi adaugă că mă va ţine la curent, orice s-ar întîmpla.

Înţeleg că deja se pregăteşte altă formă de guvern. Extraordinară mobilitate ! Unde vor ajunge pe această cale ?

Micescu, întors de la Geneva, arată că procedura în chestia evreiască a fost respinsă de Ligă, ceea ce e un cîştig pentru noi.

7 februarie. Audienţă la rege. Raportez incidentele din ajun : 2 morţi legionari împuşcaţi de jandarmi. Rex răspunde : „La asta te aşteptai".

Discutînd, apoi, în afară de serviciu, mă întreabă dacă cred că e bine să facem alegeri ? Asemenea, ce e de făcut dacă Curtea de Casaţie anulează decretul ? Răspund că dacă guvernul Maiestăţii Sale ar cădea de la putere trîntit de Casaţie, după ce un alt guvern al M.S. a căzut trîntit de popor, lovitura ar merge mai sus. În ce priveşte alegerile, cred că nu e bine să se avizeze înainte de 25 februarie.

Îmi vorbeşte de nevoia de a schimba constituţia şi mă întreabă cum văd ca metodă. Îmi spune că s-a gîndit odată la un guvern girat de oameni de suprafaţă ca miniştri de stat şi avînd oameni tineri care să lucreze efectiv. Răspund că pe planul actual şi al partidelor compromise nu se va putea împiedica Garda de Fier. Dimpotrivă, recomand o formulă în afară de partide. Constituţie...[1] administraţia preluată de militari şi apoi referendum.

[1] Text lipsă.

Întreb pe rege dacă are formula. Îmi spune nu şi nu ar fi posibil înainte de 10 zile.

AUDIENŢĂ DE LA 7 FEBRUARIE LA M.S. REGELE [1]

Incidentele din Prahova. Caracterul lor. Aceleaşi trupe ale comunismului ca şi în 1933. Toţi muncitori din fabrici. Aceleaşi fenomene. Aceleaşi metode. Reacţiunea.

Incidentele din Ilfov. Era de aşteptat. Ştiam demult că sîntem în dilemă. Dacă nu tragem, sîntem înfrînţi moralmente. Dacă tragem, facem victime şi unii au să se impresioneze. Chestia înmormîntării. Repetăm chestia Moţa şi Marin.

Concentrarea trupelor de jandarmerie s-a făcut. Pe drum, în trenuri, rezerviştii urmăriţi pentru propagandă de gardişti.

Infiltraţii gardiste. Col. Dumitrescu despre ofiţerii din Bucureşti. Cazul plutonierului de la Ministerul Apărării. Cazul Jilava [2]. Indiscreţia de la jandarmi.

Problema alegerilor eu o socotesc rezolvată. Planul întocmit era menit să ducă la succes. Dovadă : s-au retras din alegeri administrative atît liberalii, cît şi Maniu. Se luptă astăzi să zădărnicească alegerile.

Problema mai importantă ce se pune astăzi este : perioada campaniei electorale. Firește că, dacă ar fi nervi tari, s-ar domina. Cu sacrificii, dar o voinţă hotărîtă izbuteşte. Vor fi aceşti nervi.

Chestia de la Casaţie. E probabil un complot liberalo-manist. Se speculează zvonurile de schimbare. Nu ştim ce va face Curtea. În orice caz, cred că o schimbare pe această temă [este] de natură să ştirbească prestigiul mai sus.

Chestia Prat.
Broşură.
Parizianu.

Convorbire cu Iunian. Recunoaşte că partidele sînt uzate. Îngrijorări de gardă.

Partidele liberal şi n[aţional]-ţ[ărănesc]. Complect uzate şi demoralizate.

[1] Notele care urmează au stat la baza raportului şi propunerilor făcute de Călinescu în cursul audienţei.

[2] Text lipsă.

O comisie p[entru] revizuirea constituţiei (Micescu).
O comisie pentru legea administrativă.
O comisie statutul funcţionarilor... [1].

*

1. Ad/ministraţie/.

	Reducerea electoralului.
	Împărţirea administrativă.
	Prefecţii de carieră.
subprefect	Municipiul. Primarul numit.
prefect	Consiliul votează numai bugetul.
guvernatorul	Prefectul ajutat de secret/arul/ general
	(administraţia propriu-zisă)

2. Economic.
3. Tehnic.

*

Îmbrăcaţi mai bine jandarmii din oraş. Prestanţă.
O societate generală pentru construcţii de cazărmi şi ministere.
Finanţe locale.
Manifestările ofiţerilor.
Legea electorală a bulgarilor.
Incompatibilitate.
Control declaraţii avere.
Legea presei.
Ţinut... [2]

*

• Dejun la Goga şi Antonescu. Întreb de situaţie. Vrea să pună regelui chestia de încredere. Urdăreanu l-a întrebat dacă are obiecţiune să primească pe Dinu Brătianu.
Cer şi acceptă să dea o decizie către prefecţi pentru reprimarea exceselor antisemite.
• Văd pe Urdăreanu, care îmi spune că a discutat cu Goga, care i-a cerut să nu-i împlinte cuţitul prin spate şi întreabă dacă să meargă la rege. I-a răspuns afirmativ.
Discutînd apoi cu mine, îmi spune planul. Un guvern sub prezidenţia patriarhului, cu toţi foştii prim-miniştri fără portofolii, apoi : Micescu Externe, general Antonescu Armata, eu Interne — un moment a fost vorba să trec la

[1] Text lipsă.
[2] *Idem.*

Externe, dar regele a spus : „Mai aproape îmi e cămaşa de piele decît Geneva !". Apoi Ghelmegeanu şi Potîrcă, Inculeţ, Cancicov etc. S-ar face un consiliu de coroană, s-ar da o proclamaţie către ţară şi s-ar pune în vacanţă partidele.

9 februarie Sînt chemat, la ora 3,15, de Urdăreanu. Mă introduce la rege în locuinţa din dosul palatului, deşi eram în vestiar.

Găsesc pe Rex cu Tătărescu. Acesta spune imediat : „Regret că nu am avut un om ca Armand Călinescu ca colaborator. Aş fi fost fericit". Rex spune : „Pe d-ta, domnule Tătărescu, mă bizui în comitetul de patronaj, iar pe Călinescu mă bizui în guvern".

Trecem în altă cameră şi ne aşezăm în jurul unei mese: Rex în cap, Tătărescu la dreapta, eu la stînga şi lîngă mine Urdăreanu.

Examinăm problema loviturii de stat. Guvern compus din comitet de patronaj (foşti prim-miniştri), cu patriarhul preşedinte, apoi titular eu la Interne, Micescu, general Antonescu şi Victor Iamandi, Cancicov, Savu, Cămărăşescu, V. Niţescu, Andrei Rădulescu, general Florescu.

Administraţia luată de colonei în judeţ. Proclamaţia Rex, apoi stare de asediu, dizolvarea partidelor.

Dezbateri pînă la ora 6,30, stabilind programul pentru ziua de 10.

10 februarie. Goga e chemat în audienţă. Rex îi spune că trebuiesc amînate alegerile. Goga îşi dă demisia. Sînt convocaţi foşti prim-miniştri. Seara se constituie guvernul nou, sub preşedinţia patriarhului. La 1 noaptea se ţine la palat Consiliu sub preşedinţia regelui. Proclamaţie, ofiţeri ca prefecţi etc.

11 februarie. Audienţă la M.S. regina Maria.

12 februarie. Întrevedere cu Tătărescu : rolul meu.

14 februarie. Zvonuri [asupra] demisiei patriarhului.

AUDIENȚĂ LA M.S. REGELE[1]

Completarea administrație. Tendințe de infiltrațiune politică. Asaltarea prefecților cu intervenții. Explicația atitudinii lui Vaida. Trebuie evitat, altfel se compromite situația. Adoptarea unei soluții automate. Cum au fost ofițeri la prefectură, să punem magistrați la primărie. Cel mai vechi gradat. Păstrăm această situație pînă la aplicarea unei legi administrative. Împiedicăm astfel refacerea elementelor.

Problema ordinii. S-a calmat tot. Încetînd cauza (electoralul), au încetat efectele. După un moment de panică, însă, se va încerca prin sondaj reluarea activității. Cazul Robu, Brăileanu (Cernăuți). Problema mare rămîne Garda de Fier. Eu rămîn la convingerea că arestarea și internarea a 100—150 conducători ar avea rezultat. Lipsește partidul de conducere, demoralizarea trupelor, ostatici. Ei vor revoluții[2]. De ce să nu preîntîmpinăm. Apoi, dacă chiar în situația de azi procedăm cu mănuși, vom pierde și autoritatea, și poziția. Discuție cu Tătărescu : „Da, în principiu, dar trebuie pregătit și găsit pretextul".

Presa. În ce sens lucrăm. Reducem numărul. Care ? În provincie. O comisiune pentru tineret. Decret.

Principiile legii administrative :

Împărțire : comună — județ. Primar și consiliu ales sufragiu universal la rurale. Primar numit și consilii de zece la urbane, reședințe. Consiliul votează bugetele, regulamentele și împrumuturile și înstrăinări.

Prefect de carieră, consiliu de 15 aleși de consilieri comunali ; consiliul competent ca la comune.

Comuna și județul. Personalitate juridică, patrimoniu, bugete proprii.

Plasa și guvernămîntul, instituție de control și descentralizare.

Pretorul mai multe comune ; un consiliu de plasă din funcționari.

Guvernatorul, tutela comunelor și județelor și organ de centralizare al serviciilor ministeriale. Ajutat de un consiliu al funcționarilor din toate departamentele. 10

[1] Aceste însemnări au stat la baza raportului prezentat de Armand Călinescu regelui în timpul audienței.

[2] Termenul este, evident, impropriu utilizat ; autorul subînțelege răsturnarea regimului carlist prin acțiuni puciste.

guvernăminte. *Autonomie ? Justiţia administrativă. Finanţe.*

15 februarie. Chestia gărzii.

16 februarie. Scrisoare Maniu către patriarh. Seara, la palat, cu Rex şi Tătărescu.

• Chestia Butenko [1]. Primele informaţii de la Vintilă I[onescu]. Nu a ştiut nici generaul Antonescu, nici Goga.

• Bianu. Părerea Rex despre mine.

2 martie.

AUDIENŢĂ LA M.S. REGELE

I. *Speciale*

1. Chestia Gurie. Executarea. Scrisoare.
2. Chestia permiselor ziariştilor. Contradicţie. Un număr global sindicatului şi unul presei externe.
3. Chestia local stat major [2].
4. Chestia finanţelor locale. Urgenţă.
5. Legea administrativă. Urgentare ? Corectări în numiri locale. Deblocaţii. Sec[retariatul] g[eneral] numit greşit.
6. Siguranţă. Georman.
7. Prat — Anibal Teodorescu.
   Aric 400 000.
   Mayer 500 000.
   Amenzi. Plăteşte, capătă naţionalitatea.
   Nu, ameninţări.
   A se sublinia într-o formă că nu am jurat pe constituţie la 10 februarie.

II. *Situaţia politică.*

1. Plebiscitul n-a reuşit ca sub Cuza. Am urmărit : marea participare şi evitare incidente. S-a reuşit. De altfel, prevăzusem.
   Cauze :
   momentul de
   a) dezordini
   b) oboseală
   c) prestigiul regelui

[1] Membru al reprezentanţei diplomatice sovietice la Bucureşti, care părăsise în ascuns legaţia, refugiindu-se în Occident.
[2] Este vorba de Marele Stat Major.

tehnica
a) depoliticianizare
b) repeziciune
c) instrucţii precise
d) împiedicarea contra-propagandei prin 2 arestări de răsunet

Economie la plebiscit faţă de alegeri
Automobilele

2. Rezultat practic :
întărirea prestigiului regelui
demoralizare partide
ebozarea unui spirit nou ; c[artea] de vizită : nu fac politică

3. Principii elementare tactică : consolidarea victoriei.

Acum sînt zăpăciţi. Dacă sîntem inactivi, echilibrul are tendinţă de răsturnare.

Tactica lor : subminare prin organizaţii clandestine şi specularea inevitabilelor nemulţumiri. Ca sub unguri ! Cu atît mai serios cu cît nu există rezervă politică, cum e în sistemul partidelor. Trebuie păstrată iniţiativa permanent.

a) Urmărirea adversarului

Codreanu : percheziţii
demonetizare, comerţ legionar etc.

La Gerota *Maniu :* Gol, Boilă ? Afişaj, portret : Skoda. Nu pleacă nici unul, spre a-i ţine sub ameninţare.

b) Acţiunea populară :

Regele îmi spune că avea de gînd să schimbe constituţia la 3 iunie 1930.

Dar e mai mulţumit acum.

a) Atenţie la popor.
Elanul de azi se poate răci. Ce facem cu impozitul agricol decis la un Consiliu prezidat de rege?

b) Atenţie la politicianizare, cooperaţie. Neutralizare. Scoaterea politicienilor din aceste tranşee. Ca la administraţie.

c) Atenţie la fraude şi corupţie. Înfiinţarea imediată a corpului de control. Reclamă pe această chestie.

d) Stabilitatea în guvern. Se poate schimba un ministru sau altul individual. Trebuie frînate veleităţile de instaurare a unui regim cu timbru

special. Nu toți și-au însușit noul spirit subliniat de rege în discurs.

Concluzie : Presa
Drumurile
Gruparea agricolă
Fundațiile regale
Coordonarea lucrărilor
Servicii de coordonare a măsurilor de ridicare a vieții sătești
Coordonarea serviciilor de la prezidență

*

Se va întreprinde o acțiune de ridicare a vieții sătești. Fundațiile regale vor fi însărcinate cu coordonarea măsurilor în acest scop.

3 martie. Conversații cu Urdăreanu. Îmi spune atitudinea Averescu. De... [1] nu a semnat constituția. Ce situație are ? Așteaptă răspuns. Spun vești despre o încercare de complot față precupiștilor. General Antonescu și plecarea Rex [2].

4 martie. Sînt chemat de Rex în audiență. Pe chestia generalului Antonescu. E de acord cu părerea mea. Misiune în Franța. Retrag după cererea pașaport Codreanu [3].

5 martie. Chestia Elena.

6 martie.

CONSILIU DE MINIȘTRI

M.S. regele : Călinescu să raporteze asupra stării de spirit.

---

[1] Text lipsă.

[2] Carol al II-lea urma să efectueze o vizită oficială în Anglia. Deoarece generalul Antonescu se manifesta tot mai fățiș împotriva reprimării Gărzii de Fier, Armand Călinescu — spre a evita orice surprize — a propus îndepărtarea lui din guvern încă înainte de plecarea regelui și trimiterea lui ca atașat militar în Franța.

[3] De teama represiunilor, Corneliu Zelea Codreanu voia să părăsească țara. Armand Călinescu a dat însă dispoziții autorităților de resort să nu îi elibereze pașaportul solicitat.

Călinescu : Starea de spirit.

Iorga : Dizolvarea cuiburilor. Descinderea. Presa ; controlul fondurilor. Nu sîntem susţinuţi între minoritari. O gazetă de dimineaţă ieftină.

M.S. regele : Să se creeze un ziar al guvernului în 5 ediţii la Bucureşti, Iaşi, Chişinău, Cluj, Timişoara. Minoritare ies pe dată acolo. Cele româneşti sosesc tîrziu. Să se facă un ziar „România".

... [1] nu crede că poate reuşi.

M.S. regele : Călinescu să studieze chestiunea şi să propună un proiect bine studiat la proximul Consiliu. Mă consult cu voievod Mihai. Ministrul de Interne să ia măsurile cele mai drastice împotriva presei.

Călinescu : Refacerea drumurilor.

M.S. regele : Să se refacă şi şoselele judeţene. Călinescu vrea să arate sătenilor ceva. Nu e o demagogie.

Siseşti : Propuneri agricole.

M.S. regele : Munca echipelor regale să se generalizeze. Consiliul însărcinează în acest sens cu coordonarea oficială a acestor lucrări. Măsuri de ieftinirea traiului, bumbacului.

Siseşti : S-a acoperit Consiliul pe un an.

M.S. regele : Chestia cîrciumilor. Să se închidă cîrciumile care nu sînt cu paza formelor legale, adică nu au respectat distanţa şi numărul populaţiei. Timpul cînd să fie deschise cîrciumile reglementat şi respectat.

Călinescu : Construcţii locale. Se acordă.

Iorga : Să se aducă toate chestiunile întîi în Consiliu. Să nu se dea lucruri de-a gata.

M.S. regele : Şi vă expun încă un gînd. Nu avem propagandă. Nu voiesc ministere noi. Vă trebuie, însă, un organ... [2] Direcţia Presei, Radio, Turismul, Cinematograf, agenţia „Rador", Dimăncescu.

Călinescu : Desfiinţarea partidelor şi crearea organizaţiilor profesionale.

M.S. regele : Un articol de lege pentru controlul asociaţiilor de partid.

Vaida : Se fac încercări de a acapara alte partide, oameni noi care nu mai făceau politică. Cîtă vreme funcţionează partidele, nu se poate face nimic.

[1] Text lipsă.
[2] *Idem.*

Mironescu : Partidele au avut scăderi. Dar a le considera ca organizate de răufăcători, asta nu. De altfel, vor lucra la întuneric. Nu se pot dizolva. Sistem de încazarmare.

Iorga : Orice asociații care nu declară scopuri și metode în concordanță cu noua constituție vor fi dizolvate.

M.S. regele : Călinescu să redacte[ze].

I.P.S.S. p[atriarhul] : Asupra funcționarilor de la cameră și senat. Se admit cei numiți prin intervenții. Alții pensionați. Alții vor fi detașați la ministere.

Mironescu, Tătărescu : Discuție asupra existenței birourilor parlamentului.

M.S. regele : Nu vor fi plătite birourile de deputați și senatori.

Sisești să ia contact cu guvernul danez și finlandez pentru reorganizare.

12 martie. Merg la Urd[ăreanu] și-i spun că garda va ridica din nou capul după cele întîmplate în Austria [1]. Codreanu a trimis deja o telegramă lui Hitler. E momentul unei acțiuni decisive. Poate Rex nu trebuie să mai plece [2].

Ur[dăreanu] cheamă pe Rex la telefon și-i spune. Se amînă pe a doua zi.

13 martie. Vine Hoare și mă întreabă ce am zice dacă Siguranța engleză ar trimite agenți care să însoțească trenul regal. Tilea i-a sugerat, după ce m-a vizitat pe mine. Mă arăt surprins. Nu avem nici o grijă deosebită. Mulțumesc pentru sentimentele exprimate și cer să reflectez.

● Informez pe Ur[dăreanu]. Sînt chemat la palat după-amiază la ora 4.

Voi expune astfel situația M[aiestății] S[ale] :

Evenimentele din Austria nu sînt întîmplătoare. Ele sînt o etapă în planul de expansiune germană care cuprinde : stat național integral și cucerire de debușeuri și materii prime în Răsărit. Dunărea — bulevard comercial și strategic între Est și Vest. Toate statele care au fost așezate aici au suferit mari presiuni — Austria, apoi Ceho-

[1] Invadarea Austriei de către trupele naziste și anexarea ei la Reichul hitlerist.

[2] În vizita oficială pe care urma să o întreprindă la Londra.

slovacia, ar urma România, care are baza aeriană prin petrol.

Momentul ales : Anglia nemulțumită, Franța frămîntată de lupte sociale și economice, Rusia considerabil slăbită.

Metoda : dezlănțuirea acțiunii pe plan ideologic. Mișcări naționaliste de dreapta. Deci, ajutor și presiune dinăuntru.

Care e acum situația României ? Am primit un moment curentul și l-am luat cu noi. O nouă așezare constituțională. Nu este, însă, consolidat. În evoluție normală era de așteptat o redeșteptare. Ea a fost grăbită și stimulată prin evenimentele din Austria. Telegrama Codreanu, ecourile de la gardă. De altfel, sub Goga nu s-a găsit decît puțin interes la Roma și indiferență la Berlin. Era socotită [1] ca o etapă pentru a ajunge la gardă. Faimoasa formulă „în 48 de ore atașare la Axa Berlin — Roma" [2]. Deci, străinii centrali vor încuraja tot pe gardiști și la momentul decisiv vor conta tot pe ei, chiar cînd oficialitatea română ar crede potrivit să schimbe politica externă. Așadar, nici regele, nici lumea politică — în afară de gardă — nu vor putea rezista.

În asemenea momente se pune problema vizitei la Londra. Dificultățile și plecarea unui șef de stat într-un moment critic din țară. a) Nu știm ce se întîmplă între timp. Exemplu : prime année 1914. b) Dificultatea și nesiguranța voiajului, spre ce rute. c) Atmosferă nesigură la Londra : posibilitatea reacțiunii în țară chiar în ipoteza că va fi stăpînită, ceea ce e sigur.

În favoarea voiajului : a) necesitatea de a nu spori alarma ; b) examinarea situației cu cabinetele de la Paris și Londra. Ambele, însă, contestabile. Nestabilitate în ambele capitale și alarma deja existentă.

Propuneri : 1. amînarea voiajului ; 2. lichidarea imediată a gardismului prin arestarea lui Codreanu și a tuturor fruntașilor ; 3. întocmirea și începerea realizării unui mare program constructiv — armament, fabrici de armament, căi de comunicație, sporirea potențialului agricol. Ministerul ar întocmi repede programul. Mijloace : mobilizarea

[1] Prezența la guvern a Partidului Național-Creștin, sub conducerea lui Octavian Goga și A. C. Cuza.

[2] Declarația a fost făcută de Codreanu în preajma alegerilor din 1937.

armatei, statului, prin formule necesare autonome, a tuturor avuțiilor.

Regele m-a chemat întîi singur, apoi a chemat pe Tătărescu și audiența a urmat în comun. Mi-a cerut să repet argumentarea. Tătărescu s-a declarat de acord. S-a hotărît să se comunice amînarea vizitei pe motivul incertitudinii dezvoltării viitoare a situației internaționale. S-a decis să fie trimis Comnen la Paris și Londra. Rex a adăugat că nici nu ar putea discuta acum în străinătate. Mi-a spus și am înțeles un fel de preferință a sa, că probabil va trebui și noi să ținem seama de noul raport de forțe internațional.

14 martie. Audiență la rege. Propun concentrarea într-o asociație pe țară a tuturor serviciilor de edilitate (canal, apă, electricitate) ale orașelor. Sugerez din nou întreprinderea acțiunii construcțiilor în țară. Sistemul planului pe 4 ani. Consiliul Superior Economic să-l întocmească. O casă autonomă a tuturor averilor statului, care să constituie o finanțare a executării planului.

23 martie.

AUDIENȚĂ [LA M.S. REGELE]

Ordinea : Acțiunea este în descreștere.

Curierii mai rari, întruniri de cuiburi idem, comerț legionar în lichidare.

Curba a fost un moment oprită de evenimentele externe. Numeroase rapoarte confirmă o îmbunătățire a moralului, deși manifestările sînt reduse.

E de observat că masa mare a țărănimii se dezinteresează complet.

Toată această situație a fost obținută exclusiv cu măsuri polițienești și cu întreținerea unei atmosfere de presiune.

Nu am fost ajutați de instanțele represive. Tabloul proceselor nerezolvate. Asasinii [lui] Duca. Continuă presiunea administrativă : a) urmărirea funcționarilor [1], b) șicanarea comercianților, c) distrugerea publicațiilor.

Pentru viitor trebuie să intre în joc mai serios justiția.

[1] Funcționari, comercianți, publicații de orientare fascistă.

Administrația :

Inventarele. În special la sate, terenurile rezervate pentru edificii publice. Au fost înstrăinate nelegal. Trebuiesc recuperate. Acțiunea fundațiilor va avea nevoie de aceste terenuri.

Revizuirea împroprietăririlor la București. Cei 2 primari. „Universul" — cenzurat, spre a nu crea atmosferă, dar cercetat „Universul" tendențios.

Situație generală :

Am ajuns oarecum la un punct mort. Guvernul nu era constituit decît cu un obiectiv precis, care a fost atins. El nu are nici dinamism, nici omogenitate spre a păși la al doilea obiectiv. Se pare că lucrul e în sentimentul public, care așteaptă o schimbare. Aceasta este un fapt. Dacă primul guvern ar fi avut toate însușirile ca să asigure o stabilitate, ar fi fost mai bine. Dar nu s-a putut astfel.

Nu se pot îndepărta pur și simplu bătrînii. E o chestie de etică și de necesitate publică. A face nemulțumiți din actorii loviturii de stat ar fi dăunător.

Formula nouă trebuie să fie :

O echipă de lucru ale cărei dinamism și omogenitate să asigure precis oameni de aceeași vîrstă, tineri.

Recrutați din liberali, național-țărăniști și vaidiști. Prea puțin tehnicieni. Motivul : oamenii au mai multă rezonanță în opinia publică (e foarte greu să se găsească incolori politicește capabili) și apoi, într-o formă, asigură adeziunea elementelor de partid la noul regim și sporește turburarea în partide. Mîine pot veni alții ! Încurajare.

Suveranul trebuie să fie sprijinit de guvern. Să vorbească și să nu fie mut. Astfel, el asumă o răspundere. Nu o răspundere de partid, dar o răspundere personală, ceea ce constituie o supapă.

25 martie.

CONSILIU DE MINIȘTRI

Regele spune că se va organiza Consiliul Economic, care va fixa un plan de lucru pe 4 ani. Se va face reorganizarea aparatului de stat și armonizarea salariilor.

• După audienţa de la 21 martie [1], Urd[ăreanu] mi-a spus că Rex a avut impresia că fac machine en arrière pe chestia Gărzii de Fier. După explicaţia prin Ur[dăreanu], mi se spune că e mulţumit. Discutăm formula noului guvern.

28 martie.

AUDIENŢĂ [LA M.S. REGELE]

Cele înfăptuite pînă acum au avut de scop aşezarea unei noi rînduieli. Acum e trasat cadrul constituţional. Trebuie consolidat. Menţinerea stării de asediu şi amînarea alegerilor au acest scop.

După această epocă trebuie un guvern de acţiune constructivă. Dinamic prin compunere şi activitatea lui. Însăşi opinia publică simte nevoia.

Suveranul nu trebuie să asume o răspundere în cadrul noii rînduieli, dar trebuie ca altcineva decît Rex să răspundă personal. De aceea, guvernul trebuie să ia contact direct cu opinia publică. Să vorbească cu ţara şi cu străinătatea. Să fixeze un program-declaraţie, să fixeze limite operei de guvernare. Aşa se fixează atenţia opiniei publice.

Să se anunţe sistemul planului, un organ tehnic (Consiliul Economic), problemele, ordinele de preferinţă, finanţare etc.

Un ziar de stat [2] al Direcţiei Presei, pentru popularizarea operei şi formarea noului spirit.

Numai apatia poate stimula opoziţia.

În ce priveşte Garda de Fier.

Am spus în audienţele precedente :

Masa ţărănească i-a părăsit. Menţin. Şi e bine, fiindcă nu mai au suportul.

Conducătorii se agită îndeosebi după evenimentele din Austria. Am arătat că trebuie continuată supravegherea şi am schiţat presiunea ce vor face.

[1] Această audienţă nu este consemnată de autor la data respectivă.

[2] Ulterior a apărut, ca organ oficios al guvernlui, ziarul „România", sub direcţia lui Cezar Petrescu.

Am adăugat că am lucrat singur. Poliţia, uneori, nu m-a secondat, justiţia nu a activat, armata m-a sabotat [1]. Unii membri din guvern, de asemenea, m-au contracarat şi au întreţinut legături cu Codreanu. Astfel, apăream că duc o politică *personală*, ceea ce este inadmisibil.

Propun acum urmărirea lui Codreanu pe tema ultragierii lui Iorga [2]. Eventual, arestarea celor ce s-ar solidariza.

Politica externă

Propun să se fixeze o întrevedere cu prinţul Paul, eventual cu Beneş ! E necesar să existe o acţiune, indiferent că ar avea numai caracter informativ.

30 martie.

CONSILIU DE MINIŞTRI [3] PREZIDAT DE MAIESTATEA SA] REGELE

Se înfiinţează Consiliul de Coroană.

Se organizează Ministerul Economiei Naţionale.

Organizarea Controlului executării gestiunii financiare.

M[aiestatea] Sa regele : Să se păstreze discreţiune. Să se vorbească din însărcinarea guvernului, cîte un ministru.

Să nu se... [4]

4 aprilie. Audienţa [la rege]. Expunem în notele deosebit. Vorbind de viitor, regele spune că trebuie încercat mai întîi organizaţie profesională şi apoi partid unic.

AUDIENŢA LA M.S. REGELE
[NOTE]

Problema ordinei în stat

Lichidarea curentelor anarhice. Program complect.

[1] Aprecierea se referă la atitudinea generalului Ion Antonescu, care deţinea funcţia de ministru de Război, şi la anturajul acestuia. Armata română, inclusiv majoritatea covîrşitoare a corpului ofiţerilor, s-a situat constant pe poziţii potrivnice fascismului intern şi extern, aşa cum atestă de altfel, pregnant, documentele arhivistice.

[2] Şeful Gărzii de Fier trimisese o scrisoare jignitoare şi plină de ameninţări savantului, care s-a adresat autorităţilor.

[3] Este vorba de şedinţa noului guvern, constituit în aceeaşi zi.

[4] Text lipsă.

Aceasta se va realiza, dar trebuie păstrată situaţia. Dacă cinci zile s-ar slăbi frîul acum, totul renaşte. Trebuie fermitate continuă.

Stabilitate guvernamentală. Cu orice preţ. De altfel, sîntem ultimii cu oarecare standing în arena politică. Dincolo de noi nu mai este nimeni convenabil.

Propaganda :

Ziarul imediat. Inspecţiile M[aiestăţii] Sale. De pildă, în satele sinistrate. Cu cinematografiere, împărţire de ajutoare, lemne de la stat pentru gospodării. Poate gospodării şi un sat model prin echipe regale.

Acţiune economică şi financiară bună şi eficace. Numai aşa trecem cu bine toate aceste etape.

A interzice societăţilor particulare să dea subvenţii. Adrese la Ministerul Industriei.

Lichidarea grabnică a tuturor proceselor de la instanţele civile şi militare privind legea apărării statului.

Decretarea noii legi a apărării statului pe bazele arătate în nota externă [1].

Fixarea domiciliului obligator la un prim lot de 100—120 legionari.

Cenzura. A lăsa denunţarea abuzului pentru sancţiuni. Comunicat în acest sens.

Magistratura. Reorganizare. Epurare. Dacă nu face nimic, pentru ce am mai suspendat inamovibilitatea ?

Externe. Vizita pr[inţului] Paul. Polonezii etc. Pentru a se vedea că ne preocupă problema. Informarea e şi necesară în fond.

11 aprilie. Audienţă [la rege]. Prezint proiectele de lege administrativă, organizarea întreprinderilor comunale şi ordinea în stat.

24 mai.

AUDIENŢĂ LA [M.S. REGELE]

Reforma administrativă

a) Singura critică serioasă e asupra împărţirii regiunilor.

[1] Această notă nu s-a găsit printre însemnările păstrate în versiunea dactilografiată.

b) Am luat de bază corpurile de armată. Foarte important criteriu.

c) E drept că nu răspunde perfect sub raport economic şi geografic.

d) Mai sînt două împărţiri vechi şi una schiţată după criteriile făcute.

Stărui asupra necesităţii de a o promulga în cadru solemn la 8 iunie, făcîndu-i un termen de 6 luni de aplicare, cum i-au făcut cu toţii.

Va fi nevoie să numim guvernatori. Trebuie să ne gîndim de pe acum. Pentru succesul operei, trebuie să ne gîndim serios. Mă gîndesc la două criterii : 1. să nu fie om politic de partid ; 2. să fie o figură reprezentativă cu autoritate. Poate fi şi bătrîn, dacă i se dă un secretar general tînăr. De pildă, un Martha la Timişoara, un Hurmuzache la Cernăuţi, un fost comandant de corp de armată etc. E de examinat din vreme.

Situaţia internă

Agitaţie mai multă la liberali. Nerăbdători. Cred că greşesc, fiindcă sînt şi impopulari şi nu a sosit momentul revenirii la partid. Cum se explică nevoia de a ţine partizani. Zvonuri că la 1 iunie sînt la putere, că vor numi guvernatori (Bîrcă — Inculeţ) : „Dacă Vania [1] a intrat în acţiune, e bine" etc.

Procesul [2]

Evenimentele dau curaj, va fi greu. Personalitatea [lui Codreanu] : incult, cruzime, nici o activitate profesională. Cartea lui cu complotul de la 1923.

Ameninţarea, judecata şi... [3] pentru intimidare, să tragă de vor fi dezordini ?

Martori : Maniu... [4] Cîţi ?

Cîte pledoarii ?

Şedinţe secrete.

Noi internări : 50, din cari 6 femei [5].

Lt. Rădulescu
procuror cine ?

[1] Diminutiv dat în cercurile politice lui I. Inculeţ.
[2] Este vorba de procesul intentat lui Corneliu Zelea Codreanu.
[3] Text lipsă.
[4] *Idem.*
[5] Din Garda de Fier.

E predispoziție la reacțiune în momentul acesta, de aceea trebuie mutare. Cred că tot intimidarea și forța sînt mai eficace. Am alertat poliția și jandarmeria.

Maior Popescu Remus nu s-a pezentat.

Bucovina : Goma și general Topor, prefect Slătineanu.

Direcțiunea presei

Ziarul „România".
Calmarea Șeicaru. Dat bani.
Ce mi-a spus Tătărescu în această privire.
Ezitările lui Dimăncescu. Dat oxigen.
Jurnal cinematografic. Modificări de lege. Noi detalii pentru a face mai simplu.
Publicitate. Trebuie corectat siuația.
Nu privilegii ca la „Universul".

Situația externă

Poziția geografică:

Țară bogată
Așezată pe bulevardul invaziunilor
Pe artere de circulație — Dunărea
Unde se înfruntă ideologiile.

Avem o structură integrală:

Nu avem nimic de revendicat. Cît va dura? Istoria statelor a cunoscut reversuri.
Ce e contra noastră ?
La est frontiera nerecunoscută.
La vest minorități.

Care trebuie să fie politica?

Nu sentimentalism, ci interes.
Nu putem fi nici cu rușii, nici cu germanii.
Dacă sîntem cu rușii, victorioși ne amenință bolșevismul.
Dacă sîntem cu germanii, victoria [lor înseamnă] subjugare economică și apoi politică. Am mai cunoscut aceasta, țara și coroana. Și atunci era un Hohenzollern, rudă și cavaler [1]. Totuși, umilințe. Ce ar fi un aventurier de origine joasă ! [2]
De aceea, trebuie căutat un sprijin armat. Recunosc că

[1] Aluzie la Wilhelm al II-lea, împăratul Germaniei (1888—1918), care era rudă cu familia domnitoare din România.
[2] Referire la Adolf Hitler.

Franța e în criză, deși pe punct de redresare. Dar avem Anglia. Aici trebuie să ancorăm politica noastră.

Metoda:

Atitudine netă, demnă și independentă. Germanii au reușit pînă acum prin bluf. Lipsă de reacțiune la timp. Cînd [Reichul nazist] va înfrunta rezistența, nu se va aventura. De aceea, avertisment. Una e amiciție și afaceri economice cu Germania și alta e politica față de expansiunea ei agresivă.

Recunosc că avem poziție grea:

1. Polonia nu ne e sigură și, în orice caz, tratatul e îndoielnic în altă parte decît înspre Rusia.
2. Iugoslavia nu va merge niciodată contra Germaniei.
3. Dacă Germania va ataca Cehoslovacia, desigur nu e casus foederis.

Dar intervenind Sovietele, se va pune problemă grea pentru noi.

4. Dacă va ataca Ungaria, e casus foederis, dar ce vor face polonezii și ce vor face germanii ?

Să nu uităm resentimentul public. Cred că Ardealul este antigerman din tradiție posibelică [1].

30 mai.

AUDIENȚĂ [LA M.S. REGELE]

I. *Cîteva reflecții pe marginea procesului*

Ce a urmărit ?	Îndepărtarea lui Codreanu. Discreditarea lui.
Ce am făcut ?	O campanie de presă prealabilă, care a reușit. Libertate la proces, pentru a nu crea legende. Cînd s-a observat tendința de schimbare a atmosferei, am introdus cenzura și am difuzat rechizitoriul.
Problema grea :	nu mai aveam personal chestiunea în mînă ; era și adversarul care lucra.
Ce am constatat ?	Slăbiciunea personalului. Inexistent, cu toate instrucțiunile. A tre-

[1] Urmează o listă de persoane propuse de Armand Călinescu pentru a ocupa diverse posturi în guvern și alte organisme de stat. Nu se publică în ediția de față.

buit să fac eu într-o noapte rechizitoriul. Prea mari aderenţe. Toţi martorii, ofiţeri, profesori, [depoziţii] favorabile, gata. Anume cercuri, [înclinare] să se demoralizeze şi să propage panică.

Ce e de făcut ? Problema nu e închisă.

Am obţinut succesul tactic, dar pentru a schimba atmosfera trebuie timp.

Stabilitate în acţiuni de guvern şi evitarea greşelilor.

Socotesc indispensabil un an sau 1 1/2 pentru ca procesul psihologic să se resoarbă. Dar în acest timp [să se lucreze] ireproşabil.

Orice reflecţie prematură poate avea elan şi mai mare. Aşa sînt legile psihologice.

Cînd recursul ? Aceasta mai ales că factorul de atracţie, de miraj — Germania — va subzista.

După 8 iunie.

Cel puţin s-a edificat toată lumea ce era în realitate.

La şcoala din T. Severin.

Nolică Antonescu.

II. *Propaganda :* 1. Ziarul. Vom vedea cum merge şi vom îndruma.

2. Radio. Aparate la sate ? Pentru a comunica direct. E superior oricărui ziar şi oricăror propagandişti.

3. Film de propagandă.

4. Modificare şi întinerire a consiliilor care au făcut numai gafe. „Condotieri" etc.

III. Jandarmeria : Efecte reangajaţi.

Da. Cui ? Decoraţii ofiţeri.

IV. Poliţie : Trecerea poliţiei oraşe sub jandarmerie provizoriu. Experienţă. Cel puţin disciplină şi muncă. Raportează toţi la Direcţia Generală a Siguranţei.

V. Deblocare ? Minister şi poliţie. Împrospătare cadre.

VI. Administraţie : a) Tendinţe prefecţi şi primari la necorectitudine. Ridicarea cenzurii pentru aceştia [1]. Trebuie control permanent. Sînt aceiaşi oameni, cu aceleaşi origini.

b) Reforme administrative.
Urgent.
La 8 iunie ?
Împărţirea [2]. S-o public pentru a vedea ecourile.
Cum să se numească : „ţinut" ? [3]
Nellu Ionescu.
Starea de spirit din armată. E cea mai bună din toate profesiunile.

[? mai].

I.

Legea administrativă bine primită.
Iorga, „Dreptatea", Viitorul".
Trebuie grăbită şi aplicată. Sistemul electoral — mijloc de orientare pentru viitorul regim parlamentar.
Reflectat la viitorii guvernatori Martha, Otescu etc.

Activitatea gospodărească. Examinat capacitatea de credit a C.E.C. şi „Creditul Judeţean", spre a o repartiza raţional şi a putea livra chiar în această vară.

II.

Trebuie reflectat la reforma poliţiei. Pot pregăti ? Despărţirea poliţiei de siguranţă. Poliţia fuziune cu jandarmii.

III.

Proces *Codreanu*, 23 mai.
Serie de 40 complici.
Serie de 100 internaţi.
Apoi tăcere în presă.

[1] Spre a se putea da publicităţii cazurile de abuzuri şi incorectitudine.

[2] Este vorba de noua împărţire administrativ-teritorială preconizată de Armand Călinescu.

[3] În primele proiecte acesta fusese denumit „guvernămînt".

Rămîne chestia şcolară şi preoţească.
Proces sau internare a cîtorva doamne.
Averescu.

IV.

Fenomene de reînviere a acţiunilor politice :
Maniu în Ardeal.
Tătărescu — organizare şi versiuni [că] vine la putere.
Atmosferă.
Cred că trebuie să se menţină sistemul. Necesitate de stat. Ce am constatat la Argeş.
Totuşi, va trebui umplut golul.

V.

Controlori financiari.
Colonel Filitti, inspector general administrativ.
Atmosferă în Bucovina, Austria-Germania.
Noul contingent al armatei, mai apropiat de gardişti.
Ce fac cu „Libertatea" — Moţa.
Andrei, nemulţumit.
Vaida vrea să sprijine pe Codreanu.
Iorga mi-a cerut liberarea lui Edineţ, Duminecă şi Ionescu.

Fabricius [1]

Cînd a venit a găsit oameni care îi erau binevoitori şi alţii răuvoitori. A ales pe cei dintîi.

C[odreanu] e un idealist care lucra pentru ţară şi în înţelegere cu G[ermania] contra comuniştilor.

Are ordin de la N[eurath] să nu se amestece şi să stea rezervat. Presa germană nu a publicat decît o informaţie [asupra procesului]. Nici un comentariu. Opinia publică [germană] însă ştie şi ea simpatizează cu ga[rda].

Fără să se amestece, crede totuşi că „persecuţia" nu e bună. Trebuiau analizate.

Răspuns : Nu e vorba de persecuţie. Ce-ar fi făcut şi ce au făcut ei. E vorba de aplicat legea unor infractori uitaţi că au comis crime. Nu cred că bunele relaţii [2] sînt

[1] Din însemnări rezultă că demersul lui Fabricius la Călinescu a urmărit, în principal, exercitarea de presiuni asupra guvernului român.

[2] Între România şi Germania.

ajutate cînd se manifestă o preferință. Politica o duce guvernul responsabil, pe baza acestor interese. Dacă e interesată opinia publică de la ei, e interesată și cea de la noi, care nu trebuie bruscată.

El : A fost inteligent că nu s-a publicat [1], speră că nu va fi publicat nici de aici înainte.

Eu : Piesa există, nu o pot înlătura. Sînt mișcări asupra soartei ei. Într-o formă oarecare trebuie făcută o mențiune. Nu ne interesează cui e adresată și nici dacă s-a dus. Poate nu a fost primită. Ne interesează ce reflectează ea.

El : Rumori, multe. Vol. V. cu R. 4 automobil spre a nu fi lovit.

Actuala situație nu poate fi... [2] à la longue. M.H.

Atatürk chiar a avut sau creat partide. Opinia publică vrea să aibă iluzia că contribuie la guvernămînt. Trebuie să i se dea această iluzie.

Ce s-a mai găsit ? Dar bani ?

Eu : Nu justific. Sînt și altele.

[...] [3]

12 iulie.

[CONSILIU DE MINIȘTRI PREZIDAT DE REGE]

M.S. regele : Chestia minorităților și p[entru] motive de politică internă. Menirea guvernului actual e de împăciuire. Minoritățile fac parte integrală din bunul Țării Românești. Ele trebuie să se simtă că sînt la ele acasă și se cere să contribuie la propășirea țării, nu li se poate permite nici o acțiune dăunătoare statului. Dar tocmai pentru aceasta trebuie găsit mijlocul de a le da maxim de înlesniri spre a le atrage.

P.S. patriarhul : Sînt absolut de acord cu principiile expuse. Poate mă deosebesc numai din punctul de vedere al oportunității. Constituția M[ajestății] Tale, primită cu entuziasm, spune că țara e națională. De asemeni, că neamul românesc are precădere. De cînd sînt în fruntea guvernului s-au făcut multe lucruri bune. N-am făcut, însă,

[1] Guvernul român, pentru a nu înăspri relațiile cu cel german, evitase să dea publicității documentele descoperite la legionarii arestați, din care rezulta clar că erau susținuți de la Berlin.

[2] Text lipsă.

[3] Urmează însemnări nesemnificative referitoare la alte probleme.

pentru asigurarea elementului românesc. Eu am instinct că dacă noi vom da minorităţilor înainte de a încuraja românii, ne vom pierde din încrederea neamului. Cred că trebuie să facem ambele lucruri. [...] [1]

26 septembrie.

CONSILIU RESTRÎNS LA SINAIA

M.S. regele : Atrag atenţia că tot ce se discută este strict secret.

Comnen : Litvinov a spus că, dat fiind [că] Cehoslovacia a acceptat, „m-aş socoti degajat. Totuşi, dacă Franţa va merge, merge şi ea" [2].

Propunerile au fost agravate de Hitler şi de aceea acum Beneş nu le mai primeşte. De aceea şi Chamberlain a făcut faimoasa scrisoare cu amînarea conferinţei.

La Geneva am avut următoarele viziuni :

Belgradul negativ. Stoiadinovič nu a vrut să facem demers pentru a împiedica împărţirea Cehoslovaciei. El crede că, de vreme ce a acceptat cedarea, tratatul nu mai e în vigoare. Mai ales că Franţa se derobează, şi apoi, nu ne putem bate şi cu Italia şi Polonia. Am întrebat : ce relaţii avem noi la Belgrad ? A răspuns că pactul Înţelegerii Balcanice. Tratatul nu mai există [3]. Stoiadinovič a spus : „Tratatul de alianţă al nostru există şi trebuie adîncit. Trebuie să căutăm [4] împreună anexarea Slovaciei la Ungaria. Cele cu peste 50% unguri pot merge. Italia are interes ca Ungaria şi Polonia... [5] spre a crea un lanţ care să se opună unei expansiuni germane spre est şi sud-est. Ungaria şi Polonia au cerut lui Hitler să le sprijine. Le-a promis numai sprijin diplomatic. Hitler a liniştit în mod precis asupra apelurilor ungureşti. Polonia împinge mai mult la împărţirea Slovaciei. Ministrul german la Belgrad a

[1] Urmează discuţii de detaliu, precum şi o însemnare greu de deslusit asupra unei audienţe avute de Călinescu la rege la 6 septembrie.

[2] Uniunea Sovietică.

[3] Nu este clar la ce se referă, probabil la ansamblul de tratate şi convenţii care stăteau la baza Micii Antante.

[4] Citeşte : să examinăm.

[5] Text lipsă.

confirmat că Germania se ocupă de propagandă intensă. Ministrul Ungariei a vorbit numai de minorităţi ungare şi nu de slovaci. Anglia nu se va bate pentru 3 milioane de sudeţi, dar şi germanii să-şi limiteze pretenţiile — a spus ministrul Angliei". St[oiadinović] e încredinţat că nu există alianţă italiană-germană, dar că vor merge probabil împreună. Germania ar avea defensiva la Franţa şi ar lichida cu Răsăritul. Italia ar lua imperiul colonial francez din nordul Africii. El crede că militarii germani şi italieni ar... [1] pe francezi şi englezi. Să fim prudenţi, să vedem ce vor face cei mari. În caz de război generalizat, Iugoslavia şi România trebuie să rămînă neutre, cel puţin la început. Ministrul Ungariei a făcut demers ca să ateste acordul de la Bled ca valabil. St[oiadinović] ne atrage atenţia asupra atitudinii suspecte a Bulgariei. Rex Bul[gariei] a fost la Hitler. Presa bulgară a început o campanie în favoarea revizuirii.

La Geneva am mai aflat :

De la englezi : O linie constantă în opinia publică engleză pentru pace onorabilă ; cînd s-a văzut că nemţii trec limita, a început curent antigerman. Un ministru englez a spus : „În răsărit se crede că Anglia a încetat de a fi o mare putere ! E o gravă eroare. Am făcut gestul fără precedent [2]. Aceasta din dorinţa de a face maximum pentru pace. Dar dacă Hitler va merge prea departe, ne vom bate. Nici în 1914 nu am fost mai tari. Dacă Franţa a avut un colaps [3], s-a redresat. S-a spus că aviaţia franceză e inferioară celei germane şi italiene. Dar, în general, armatele noastre sînt superioare".

La francezi : Mai sensibili. La început, foarte războinici. Chiar Bonnet... Apoi a cedat. Am reproşat netrimiterea materialului comandat şi plătit.

Turcii (Rüstü Aras) — resentiment contra Cehoslovaciei şi critica lui Beneş. Ne-a prevenit că În-

[1] Text lipsă.

[2] Acceptarea pretenţiilor teritoriale ale Reichului asupra Cehoslovaciei şi parafarea acordurilor de la München.

[3] Aluzie la guvernul de front popular.

ţelegerea Balcanică ar fi zdruncinată dacă ne-am angaja în război în Europa Centrală.

Grecia, din cauza Italiei, nu poate face nimic.

Polonezi — atitudini ruşinoase. Ne-au propus împărţirea Cehoslovaciei şi unirea personală ungaro-română [1].

Ruşii au fost mai rezonabili şi mai politici. Nu ne-au cerut sau întrebat asupra trecerii spre Cehoslovacia. M-au întrebat numai dacă i-am ataca în caz de război.

M.S. regele : Cred că Germania nu are interes a ne transforma în cîmp de război, din cauza petrolului şi agriculturii. Nu tot acest interes au ruşii. Ei au interes să ne sugrume, pentru a nu ajuta Germania.

Patriarhul : Să ne păstrăm neutralitatea cît vom putea mai mult şi bune raporturi cu toţi. Cu cehii nu mai e cazul să mergem.

M.S. regele : Aceasta a căzut deja. Dar ce vom spune dacă ne întreabă cehii ? Trebuie pregătit un răspuns comun cu iugoslavii.

Acum partea pozitivă — înarmarea.

Cancicov : Fenomene apărute : depozite de provizii la fiecare cetăţean ; retrageri de depozite circa 2 miliarde 579 milioane ; încasările au scăzut de la 80 /la/ 50 milioane zilnic.

(Vine ştirea că cehii au răspuns memorandumului german) /.../ [2].

11 noiembrie.

AUDIENŢĂ [LA REGE]

În interior se manifestă oarecum nervozitate. Cernăuţi, Cluj.

A. Garda : Studenţimea. Sursa liberali ? ! Difuzare. Micescu, avocaţi creştini.

[1] Unele cercuri politice, inclusiv din Ungaria, vizau o rezolvare a contradicţiilor româno-ungare prin alegerea lui Carol al II-lea ca rege şi al Ungariei şi realizarea, pe această cale, a unei uniuni personale între cele două state.

[2] Urmează un memoriu al lui Călinescu asupra situaţiei interne. Nu se reproduce, deoarece în cea mai mare parte problemele au fost reluate în cursul audienţei de la 11 noiembrie.

Sînt 2 măsuri :
rezistența sufletească și presiunea asupra existenței lor ;
o lovitură de efect.
Am preferat prima pînă după Londra [1]. Circulară Codreanu. După Londra, vom vedea. În orice caz, să nu fie nici o grijă.

B. Maniu : Pune probleme pe terenul extern și național. Nu e periculos, pentru că putem sta și noi pe acest teren. Ar fi periculos dacă ne-ar ataca pe teren economic.

Toate în funcție de evenimente externe. Mai întîi : antisemitism.

Concluzii : I. În orice caz, aceste forme de manifestare sînt diferite. Nu se poate imobiliza sufletul mult timp. Se produce un vid. De aici venea necesitatea creării unui organism.
Cred că e bine și propagandă naționalistă. Integritate hotare. Diversiune făcută, însă, de noi, pentru a nu o face ei. Presa însăși nu se mișcă și e moartă, deoarece au dispărut vechile polemici politice. Trebuie să-i dăm altceva. Numai naționalism.
Are rezultat : face inutilă garda ; întărește moralul și rezistența națională ;

Tătărescu creează o stare de spirit bună în caz grav.

partid. În legătură cu aceasta, serbările de la 1 de-

Șeicaru. cembrie : foștii voluntari, Tinerimea Română. Guvernul ?
II. De altfel, dacă avem politică internă bună, avem și politică externă.
Ne respectă și îi interesăm cît timp știu că sîntem tari.
A vedea chestia Ucrainei [2]. Ce zic englezii, ce zic germanii. Aici e cheia. Manifestațiile ulterioare, și interne, și externe, au confirmat.

Chestia Ciuperică. De ce s-a dus la Gavrilă, subaltern ? Trebuia să-mi spună. Faptul e inexact. Chișinău. Dacă află ceilalți de un dezacord ?

[1] Peste cîteva zile urma să aibă loc vizita regelui la Londra, amînată, în martie, din cauza evenimentelor externe.
[2] Este vorba de Ucraina subcarpatică.

Chestia avansării jandarmilor.
Graţierea Graur. Înainte de Londra.
Transmisie de la Londra. Toate începînd de la gară. Imprimare pe discuri de către Marconi. Discursurile M[aiestăţii] Sale. Obişnuiţi să improvizeze. Or, traducerea imediată şi fidelă ar fi imposibilă. Dacă s-ar putea da traducerea românească înainte ?

13 noiembrie. Convorbire cu Urdăreanu. Codreanu şi Maniu. Eu nu la Maniu.
[...] [1]

24 decembrie. Radu Djuvara a aflat prin Coulondre şi alţii că germanii vor să provoace răsturnarea guvernului în România. Nemţii au restituit decoraţiile primite de la r[ege] în timpul călătoriei [2].
Nu au dat nici agrement pentru Vaida [3].
• Discuţie lungă cu Gafencu. De acord să nu provocăm [pe germani] şi să încercăm apropiere de Italia. Reluare mai amicală cu Polonia.

30 decembrie. Sinaia.
La r[ege].
Ur[dăreanu], chestia intimă. Gusti.
D-na L[upescu].
R[egele] : „Eu nu mai pot pune un om de merit din această cauză. Eu nu sînt idiot, ştiu ce se spune despre mine. Că am dus bani peste graniţă“ [...] [4].

---

[1] Urmează textul unui memoriu asupra necesităţii de a se inaugura vaste lucrări de construcţii de obiective economice de interes naţional, întocmit de Călinescu la 14 decembrie şi expus într-o şedinţă a Consiliului de Miniştri prezidată de rege.

[2] După vizita efectuată la Londra, în noiembrie, Carol al II-lea se oprise, pentru scurt timp, la Paris, Bruxelles şi, în sfîrşit, în Germania, unde purtase tratative neoficiale cu Hitler. Presiunilor făcute de Hitler pentru a aduce Garda de Fier la putere şi a orienta politica externă a României spre Reich, regele le-a ripostat prin ordonarea — încă din trenul cu care revenea în ţară — exterminărilor lui Codreanu şi a altor fruntaşi legionari. Urmase o perioadă de gravă tensiune în raporturile româno-germane.

[3] Vaida fusese desemnat de guvernul român ca ministru în Germania, deoarece se sconta că ar fi putut să atenueze criza prin care treceau relaţiile dintre cele două state.

[4] Urmează cîteva însemnări disparate din anii 1936—1938, care, neprezentînd interes deosebit, nu au fost incluse în ediţia de faţă.

1939

12 ianuarie. Urdăreanu îmi spune că Malaxa a opiniat să dăm o satisfacţie politică Germaniei, făcînd schimbare de guvern. Rex s-a supărat şi a dispus să fie împiedicat de a mai merge în Germania.

• Arestăm din nou pe Nae Ionescu (chestia cu Brînco veanu).

• Tot Urd[ăreanu] îmi spune că Tătărescu e pesimist şi crede că francezii nu ne vor susţine. Bonnet a fost... [1]

23 ianuarie.

AUDIENŢĂ [LA REGE]

E incontestabil că acţiunea politică e condusă de M[aiestatea] V[oastră]. Mai întîi, fiindcă aşa este spiritul, „litera noii constituţii". Apoi, pentru că nu există nici o forţă politică care să se opună. Acesta e fondul.

Pentru opinia publică, însă, nu e bine.

De ce s-a mai creat F[rontul] R[enaşterii] N[aţionale] dacă nu va manifesta o oarecare discuţiune ?

Răspunderea formală trebuie evitată. Politica are oscilaţii şi schimbări. Trebuiesc guverne care să-şi asume răspunderea şi să tragă consecinţele. E o supapă de siguranţă. Opoziţia trebuie să se formeze contra guvernului, nu contra regelui.

Din punct de vedere tehnic, nu e posibil materialmente ca regele să cunoască toate legile şi să observe coordonarea lor.

În sistemul actual se observă tendinţa de activitate particularistă şi izolată.

[1] Text lipsă.

Care este situația acum ?

Nu există concepție unitară. Doar Consiliile prezidate de Rex au insuflat spirit, dar nu a durat.

Există particularism.

Dinamismul slăbit din cauza lipsei unui obiectiv comun.

Nu există suficient control. Numai teama de rege.

Sînt în perspectivă probleme grele : presiunea externă și presiunea economică. Ele nu pot fi stăpînite prin acțiuni izolate.

Trebuie o redresare, o stimulare, o coordonare, o insuflare a unui spirit unic.

Ce se poate face ?

Nu am să discut asupra persoanelor. Singur r[egele] poate decide. Ceea ce trebuie, însă, neapărat este schimbarea metodei de lucru.

*

Regele îmi spune că are toată încrederea în mine să iau președinția Consiliului, că personal ar fi ușurat de sarcina asumată. Că patriarhul este uzat, dar că momentan preferă să-mi dea vicepreședinția, cu sarcina de a coordona acțiunea de guvern. Cu timpul voi trece prezident.

Această formulă este pentru a menaja pe cei bătrîni și pentru a nu acumula asupra mea toate urile.

30 ianuarie.

AUDIENȚĂ [LA REGE]

Se vorbește de o schimbare a regimului. Se dă ca explicație dorința de înțelegere cu Germania. O spun Maniu și Gh. Brătianu. Știu că și în apropierea M[aiestății] V[oastre] s-a vorbit de nevoia de a se da satisfacție Germaniei. Nu știu care e opinia M[aiestății] V[oastre]. Dar cer voie să exprim ce cred eu față de aceștia.

Această schimbare ar însemna :

1. Slăbirea prestigiului național, care nu s-a instaurat din timpul capitaliștilor.

2. Primul pas al unei acțiuni de propășire a capitalului [1] ; ce se petrece în Cehoslovacia, Ungaria (Henderson, Braun, Geblescu), în Iugoslavia este sugestiv.

[1] Așa cum rezultă din context, autorul are în vedere capitalul german.

Veți zice că este o realitate fostele presiuni germane. Mai întîi, nu cred ; dar voi vorbi mai în urmă, deocamdată constat.

3. Prăbușirea regimului creat de rege. Odată ce acest regim pierde prestigiul, nu știu ce va urma. Maniu ? Boilă? În orice caz, nu ceva făcut de suveran, căci reacția proprie va fi socotită parlamentară și orice repetare inutilă.

4. Este justificată o schimbare de regim ?

A. *Pe plan extern :* nu cred.

a) Pentru mine, orice abnegare aici aduce război general.

b) Orice război general, indiferent fazele, aduce triumful franco-englez, care întrunește condițiunile obiective : finanțe, materii prime, număr. Am cunoscut la Iași [1], în casă la Brătianu, momentele de depresiune, dar și de speranță. Deja redresare.

c) Dacă s-ar întîmpla altfel, atunci în orice caz să așteptăm ceasul ultim, nu să ne precipităm, căci nu salvăm nimic prin precipitări.

d) De altfel, atitudinea Germaniei oscilează în raport cu echilibrul european.

B. *Pe plan intern :*

Am creat ceva. Am îngenuncheat garda. Am demoralizat spiritul de partid (rezervă oameni încredere) și am schițat o formulă nouă. Desigur, e încă plăpîndă. În materie de suflet nu merge așa ușor. Nici o experiență europeană nu a declanșat elan generalizat. Cîte adversități au fost în contra lui Mussolini ? Cît a luptat Hitler ? Cîte adversități au și acum ? Cine își închipuie că e acolo uniformism, e naiv. Pretind că e mai bine la noi, fiindcă sufletul românesc e mai blînd și mai adaptabil.

Dar dificultățile sînt inerente începuturilor. Trebuie timp. Un singur lucru salvează : *autoritatea și continuitatea.* Orice ezitațiune, orice schimbare e fatală. De ce ? Problema are aspect psihologic. Deci, se lucrează cu elementele sufletești. În fața slăbiciunii, toate adversitățile și toate rezervele se mobilizează. Triumful lor nu va mai fi al M[aiestății] V[oastre]. Slăbiciunea și schimbarea implică *autodezarmarea.* Însăși coeziunea în front se pierde dacă nu e autoritate. Elementele centrifugale se vor mișca.

[1] În timpul primului război mondial.

Personal :

M-am identificat cu regimul.

I-am sacrificat tot : curajos.

M[aiestatea] V[oastră] mi-a spus că am acumulat uri. Se poate. Am însă şi satisfacţie : mii de scrisori şi telegrame ; radiojurnal, aplauze în teatru. Străinătatea.

Sînt gata să plec dacă M[aiestatea] V[oastră] crede că trebuie să dea o satisfacţie Germaniei.

Sînt dator, însă, să spun că tot, de bine de rău, în jurul meu s-a creat o atmosferă de identificare cu regimul. Aşa crede lumea. Am dovedit că nu urmez scopuri personale. Nu am cerut nimic. Pe amicii mei i-am nedreptăţit. Deci, pot spune obiectiv că plecarea mea, care va fi comentată în toate legendele, va însemna fie capitulare în faţa Germaniei, fie indiciul eşuării regimului.

În baza a tot ce am putut face cu devotament şi a[fe]cţiune pentru rege şi ţară, pot da o sugestie :

Mai puţină impresionabilitate.

Mai multă stabilitate în liniile politice adoptate.

Mai multă fermitate în executare.

Recomand, însă, şi o organizare şi o coordonare a acţiunii de guvern pe liniile regimului creat.

6 februarie. Ernest Urdăreanu îmi povesteşte conflictul cu *Duduia*. Se amestecă în toate — în remaniere, în politică şi ameninţă scandal în faţa regelui, cîteodată în faţa voievodului.

Nu mai poate suporta, va pleca.

23 februarie. Picha, ataşat militar cehoslovac, ne-a propus să ne vîndă imediat material de război nou, plăţi în termen şi în coroane. De asemenea, ne propune să facă depozite de material pe teritoriul nostru.

● Slăvescu : S-au plătit — monedă internă — preţuri foarte exagerate (un proiectil la 2 500 lei, costul fiind 1 080).

10 martie.

ŞEDINŢA [MARELE] ST[AT] MAJOR

Z.B.

Pînă la sfîrşitul aprilie
vor intra : 300 000 Mauser
3 500 mitraliere

Intrate deja 1 000 mitraliere Skoda
Skoda.
Livrat 248/100
132/150
De livrat 1939 48/150

Caietele de sarcini, controversate.
Posibilităţi de fabricaţie.
Scadenţar.

Aviaţie

Comenzi 40 Potezuri.
Potez (40) oprite ? Franţa.

*

110 motor B.N.V. Germania
primit

*

22 Savoia Italia
— 8
— 12...

N.E.C. dl...

	N.	E.	C.	
recunoaştere	50	—	50	I.A.R.
observ[aţie]	150	50	120	I.A.R.
vînătoare	216	144	—	intenţie germană
		proaste		
bombardament	96	34	32	Italia
hidroav[ioane]	21	13	12	Italia
asalt	40	—	40	Potez Fr[anţa]
legături	48	48	—	
transport	20	39	—	Lares

*

tun 75 A.A.	326	32	63	Vickers]
tun 37 A.A.	500	12	360	Astra
mitr[aliere] anti-aeriene 25	220	2	300	Hotchiss
mitr[aliere] 13,2	339	217	—	

*

Telegram[a] pr[inţului] Hohenzollern
General Glatz — demisia
Statutul a-l trimite M[aiestăţii] Sale Rex

*

Coordonare
proiecte
jurnale
anuar
cons. şi deleg. la referate şi procese verbale

Delegaţie înzestrare :
punere la punct
situaţia materială
situaţia financiară
situaţia lucrărilor
controversa tehnicii
Cons. sup. avute etc.
Casa de credit
mutările

*

Politică economică, socială : credit ţărănesc
statul func.
investiţii agricole
ajutorarea agricul.
Argetoianu, investiţii
Organizaţii bresle, congres
Auschnitt
Wohlthat
Prefecţi — Marinescu
Mackensen
Prin. de Coburg
Pregătiri pentru manevre
De ce a găs. indisponibil ?
De care de... [1] refuz
Cripta C. de Argeş
Cabana vînătorilor...
Aj. C. ferate
compun...
Episcop C. de Argeş
calificare
Frontiera cehoslovacă
Comutarea pedepsei
Plan — deleg. Wohlthat

*

M.S. r[egele] : Înţelegere cu Germania. Nu ne desolidarizăm de ceilalţi şi nu ne aruncăm în braţele Germaniei. Nu te legi de cei slabi, nici de cei nenorocoşi. Nu le dăm drumul şi pace.

Concentrări de unităţi la frontiera subcarpatică.

[1] Text lipsă.

Intrarea efectivelor de pace pe frontiera de vest prin nici o...[1]

13 martie.

CONFERINȚĂ BUJOI

Perfecționarea industriei de petrol

5 ani	50 milioane
3 „	5 „
25 „	
10 „	
5 „[2]	

Ordinea necesităților

I. *Armament*

	mărfuri 15 mil.
	mașini 5 „
	20 „

II. *Căi de comunicație*

	joncțiuni C.F.R.
	Vîsca — Bumbești
5 miliarde	Vișeu — Deva
	.....
	dublare Tecuci — Cîmpeni
2—5	
3	șosea intern. Constanța—Jimbolia navig. Prut
0,3	..... Levant

III. *Silozuri*

40 000 vagoane 3 miliarde

IV. Tașaul — vase comerț

canalul 7 miliarde

V. Lucrări comerciale : Abator, hale, frigorifere, instalații valorificare, pomicultură și viticultură

5 miliarde

Sanitar, băi populare, deparazitări

1 miliard

14 martie. Se pune o problemă între noi și germanie. Ca obiective și scopuri, următoarele :

Chestia are un aspect dublu : politic și economic. Economicul e important și decisiv, iar politicul este accesor și

[1] *Idem.*
[2] *Idem.*

element de şantaj. Aceasta pentru germani. Pentru noi, invers. Noi vrem să asigurăm fruntariile şi plătim. Trebuie... [1] şi jonglate între ei. În orice caz, cîştig timp.

Ce poate să dorească Germania ?

Cîştig bani (curs R.M.) [2].
Curs de schimb — Încorporare de materii de la noi.
volum — Mărirea procentului, pentru a ne face
procent — dependenţi.
structură — Reparaţii pentru asigurări.
Structura : consumabile, spre a nu ne echipa noi.
Petrol pentru a se asigura.

Ce putem da noi ?

Trebuie să ştiu precis. Ar trebui pus pe hîrtie pentru noi. Ei sînt totdeauna documentaţi.

Cerem : structură — să luăm maşini, armament.
Dăm : Să dăm încurajare pentru elemente noi, pentru a integra compoziţia şi a produselor, şi a consumului. Să dezvoltăm activitate în plus, mişcarea economică.

Altfel e numai o deplasare şi, deci, răsturnare a ce avem.

Cum ? Respectăm ce am făcut, deci şi schimbul şi procentul normal.
Găsirea unui plan nou.
Să se fructifice şi le dăm tot.

Termenul ? Să avem aerul că le cedăm pe ce ne interesează.

Întrucît urmărim politicul, să-l obţinem.
Deci, asigurări de frontieră.

15 martie.

AUDIENŢĂ [LA] M.S. REGELE

Am asistat la încă o etapă a mişcării de înaintare germană [3].

[1] Text lipsă.
[2] Reich Mark (marcă germană).
[3] Invadarea Cehoslovaciei de către trupele Reichului nazist. Cu acest prilej, Hitler a exercitat presiuni grosolane asupra României, obţinînd semnarea unui acord economic care conţinea numeroase clauze dezavantajoase ţării noastre.

Mijlocul : provocarea dezagregării interne pe care a început-o spre a izola Boemia şi a o înghiţi.

O nouă etapă poate fi subjugarea României.

Mijloace : provocarea unui conflict cu Ungaria şi cu minorităţile germane.

Dacă lăsăm Germaniei iniţiativa de manevră, vom cădea sigur.

Reacţiunea noastră militară nu e posibilă ; sprijin militar din Apus exclus ; conflagraţie generală îndoielnică.

Ce măsuri putem lua pentru a evita ?

1. Menţinerea atmosferei bune, menajînd minorităţile.
2. Întărirea ideii de ordine şi unitate sufletească.
3. Crearea forţei necesare, care ajută şi menţinerea... [1]

Concentrarea pentru instrucţie a două contingente în plus peste efectivul normal, cîte şase luni şi rotaţie. Se întreţine astfel potenţialul şi a atmosferei, în special în Ardeal, care influenţează şi pe civili. Într-un ceas istoric cînd e vorba de existenţa statului (exemplul Cehoslovaciei) putem să facem sacrificiul de a ţine treze forţele.

4. Grăbirea înţelegerii economice cu Germania.
5. Eventuale tratări cu Ungaria şi Bulgaria pentru schimb de populaţie.

17 martie.

M. S. regele

Dacă ne vor ataca pe teritoriu, ne vom apăra ? I-am răspuns lui Tilea : Da !

Gafencu cere să intrăm, sub motivul aprovizionării, camioane însoţite de armată.

Un batalion de jandarmi, de ce valoare ? Ce armament ? Col. Sanitaru.

Să se facă recunoaşteri de avioane, să nu treacă peste linia ocupată de unguri.

Discuţie asupra Bulgariei. Regele : „Nu cedez teritoriu fără parlament".

Stat Major

Concentrări corp[urile] 6 şi 7 ; brig[ăzile] 1—3.

Div[izia] 1 cav[alerie] efectuat.

[1] Text lipsă.

Se pregătesc concentrări pentru instrucție a cont[ingentelor] 37 și 36 p[entru] corp[urile] 1(31) [1], 5(2) [2], 2(2 gardă) [3] și 8 și D[ivizia] 3.

Economia privată.

Aduceri gaz metan.

Industrie de zinc și cupru.

Explorări minereu.

Moți... [4]

Industrie de aluminiu.

Flotă comercială.

Valorificarea prin industrializarea produselor agricole și zootehnice (plan de la cooperație).

[...] [5]

20 martie.

AUDIENȚĂ [LA REGE], CU GAFENCU

M.S. r[egele] : Răspunsul la Paris, lui Totu, să se dea prin curier, căci nu sînt sigur de cifru.

Gafencu : Sistemul nostru de alianțe nu joacă acum din... [6] germanice.

[M.S.] regele : Nu pot admite nici o rectif[icare] de graniță la sud.

Gafencu : Dacă primim asistența Fr[anței], Angl[iei], în realitate ar atinge și asistența Rusiei. Totuși, le putem răspunde că dacă vor să garanteze hotarele, o vor putea face, fără să fie asistență.

M.S. r[egele] : 1. Dacă sîntem atacați, ne vom apăra. 2 Pericolul, fără a fi iminent, nu este exclus. Poliția [în] jurul guvern[ului] și concentrări de forțe excepționale — melodrama cunoscută. 3. Nu dorim să facem o politică care ar putea fi interpretată ca o provocare p[entru] Germania. Provocare care ar pricinui o accelerare a impulsului de acțiune germană și ar justifica-o. Ar precipita evenimente care, atît [pe] noi, cît și puterile occid[entale], le-ar găsi [cu pregătirile] insuficiente spre a putea reacționa. În consecință, nu credem

[1] Cifra din paranteză indică divizia.

[2] Idem.

[3] Idem.

[4] Text lipsă.

[5] Urmează succinte însemnări despre o conferință de lucru ținută la Marele Stat Major, probabil în septembrie 1939.

[6] Text lipsă.

oportun un punct de asistenţă [1]. 4. Dar credem absolut util, atît pentru noi cît şi pentru ambianţa politică europeană, ca graniţele noastre — pe care sîntem hotărîţi a le apăra — să fie garantate printr-o formă cît mai efectivă şi mai puţin agresivă de către acei care au interes de a menţine cea mai elementară siguranţă europeană. 5. Dat fiind cele de mai sus, atragem atenţiunea că pentru a face posibilă şi rezistenţa noastră şi a face [să aibă] efectiv valoare garanţia hotarelor noastre, este absolut nevoie ca R[omânia] să fie ajutată... [2] şi urgent în efortul de... [3]

Chestia Italiei (în instrucţiune).

*

Să fie întrebate Polonia şi Iugoslavia în vederea exp[ansiunii] germane : „Ce crede[ţi]şi care va fi atitudinea dv. ?“

*

În instrucţiuni generale :

1. Rusia ne împiedică de la pact de asistenţă, opinia publică română, agresivitate faţă de germani.

2. Italia.

3. Situaţia ne indică, de o parte, relaţii economice şi politice cu Germania bune, care nu implică nici un angajament faţă de ei [4].

4. În chestia armament credem că atît Franţa, cît — şi mai ales — Anglia, să ne vină efectiv în ajutor, în condiţii financiare pe un termen pe care îl vom putea suporta. De altfel, dacă putem lua din Germania, vom lua şi de acolo.

*

Să se răspundă Angliei că poate să vină o comisie engleză.

1 aprilie. La rege, pentru chestii de politică externă. Gafencu comunică nota verbală franco-engleză prin care ni se propune o declaraţie de garanţie în cazul cînd noi ne-am apăra cu armele împotriva unui atac direct, penetraţie economică, subminări provocate intern sau mobili-

[1] S-au purtat, în secret, tratative pentru un pact de asistenţă mutuală între România şi puterile occidentale.

[2] Text lipsă.

[3] Idem.

[4] Faţă de germani.

zări în jurul nostru. Ni se cere să întindem erga omnes alianţa cu Polonia. Nu e vorba de pact de asistenţă mutuală. Regele a primit şi el vizita lui Hoare, care i-a spus acelaşi lucru, vorbindu-i şi de posibilitatea distrugerii sondelor de petrol în caz de primejdia unei invazii. Un expert ar fi aici. Regele a răspuns că vrea să cunoască în ce ar consta sprijinul, să ne dea armament şi să discutăm despăgubirile financiare. Gafencu comentează nota cu oarecare rezervă, întrucît nu ştie ce va face Polonia şi nu vrea să provocăm Germania.

Eu expun astfel punctul de vedere :

— Mai întîi, este sigur că în cazul unui război general noi vom merge cu Anglia, fiindcă acolo va fi victoria şi aşa e şi sentimentul public. Cei ce au fost la concentrare acum au constatat acelaşi spirit de armată.

Regele : Da.

Eu : Ţin să spun că dacă am făcut acordul economic [1] cu Germania a fost pentru a cîştiga timp şi unele avantagii economice, nu pentru a ne apropia politiceşte de Germania.

Regele : Da.

Eu : Acum propunerea anglo-franceză mi se pare foarte bună în principiu. Aş dori, însă, să ni se precizeze în ce va consta ajutorul şi apoi Polonia să se angajeze hotărît în contra Ungariei.

Regele e de acord şi se decide să răspundem în acest sens.

Se discută apoi asupra tratativelor cu Ungaria. Eu avusesem un dezacord cu Gafencu, el fiind pentru metodă lentă, eu cerînd o bruscare. Am nevoie de un succes de prestigiu spre a putea demobiliza. Costă o jumătate miliard pe lună şi s-au retras 6 miliarde [din] depozite. Regele aprobă propunerea mea : să se ceară ungurilor o declaraţie de neagresiune asupra fruntariilor noastre sau semnarea protocolului de la Bled [2].

Se discută vizita lui Gafencu la Berlin, pe care regele vrea să o evite. Decidem să se anunţe că Gafencu va vizita şi alte capitale.

Rămîn apoi singur în audienţă. Regele foarte bine dispus. Discutăm asupra condiţiilor mobilizării şi a greşelilor

[1] Din 23 martie 1939.

[2] În august 1938, la Bled (Iugoslavia), s-a perfectat textul unui protocol vizînd relaţiile dintre statele Micii Înţelegeri şi Ungaria, care în esenţă era sinonim cu un tratat de neagresiune.

militarilor [1]. Aveam nevoie de această atmosferă, întrucît mă temeam ca nu cumva schimbarea situației internaționale să nu-l determine la o schimbare internă.

6 aprilie. În inspecție cu regele pe frontiera de vest. Trupele, în genere, bine. Sînt însă și multe lipsuri.

În tren, la înapoiere, discutăm situația. Propun și r[egele] admite : 1. Gafencu să meargă la Istanbul pentru a se înțelege cu Saraçoglu ; 2. Crețeanu [să plece în] misiune specială la Paris și Londra spre a sonda situația reală după vizita lui Beck și a da asigurări că în caz de război vom merge cu Anglia și Franța ; 3. împingem trupele în apropiere de frontieră și dispunem să se întărească.

9 aprilie. Regele mă cheamă la dejun. După masă discutăm din nou. Examinăm și eventualitatea evacuării aurului B[ăncii] N[ațională]. El e pentru trimitere în America. Vorbim despre Iugoslavia și pr[inț.ul] Paul, pe care îl crede foarte fricos.

● Văd pe Hoare, care îmi spune că garantarea noastră prevede și „integritatea" noastră și în contra Ungariei. El s-a convins de reaua credință a acestora [2], de aceea nu a mai insistat la demobilizare. Îmi cere să văd pe fostul atașat militar englez pentru a discuta distrugerea puțurilor de petrol în caz de atac bruscat cu motorizați sau trupe aeriene. Cer despăgubiri. De acord.

● Vine Thierry, care crede că nu se poate face nimic cu Iugoslavia. Stoiadinović intenționează o lovitură de stat spre a se reface dictator și a merge cu Germania.

11 aprilie. Lungă întrevedere, la Gafencu, cu Tătărescu și Franassovici. E de acord [3] cu politica ce am făcut noi. Nu trebuie să demobilizăm. Să căutăm a obține și de la Germania declarație de garanție. Să facem și cu polonezii acordul.

● Urdăreanu mă întreabă dacă să-l primească la Balcic pe Tătărescu. Răspund : da. Propun să se adune consilierii regali spre a le lua părerea asupra tratativelor ce va duce Gafencu în călătoria sa.

---

[1] Se manifestaseră deficiențe în aplicarea planului de mobilizare.

[2] Referirea vizează cercurile guvernante din Ungaria.

[3] Probabil Gheorghe Tătărescu, care lipsise din țară (din decembrie 1938 deținea postul de ministru al țării noastre în Franța).

• Creţeanu telegrafiază de la Paris că Daladier ar primi propunerea noastră de a ni se da asigurarea independent de Polonia.

• Fabricius sugerează să demobilizăm. Vorbeşte de o garanţie ce ne-ar da chiar Germania. Va cere-o la Berlin.

13 aprilie. Regele se întoarce precipitat de la Balcic. Conferinţă la palat de la 9 pînă la 2 noaptea. Mai întîi la Gafencu, apoi numai regele cu mine şi Urdăreanu. Aceştia fac o expunere foarte pesimistă, cerînd neutralitate şi satisfacerea germanilor. Nu e satisfăcut [1] de declaraţia anglo-franceză (care se produsese în aceeaşi zi), care ar provoca pe germani.

Combat. Spun : Sînt convins că vor învinge anglo-francezii. O doresc, fiindcă cu nemţii, chiar dacă am fi alături, am fi subjugaţi economiceşte şi poate şi politiceşte.

Regele complet de acord cu mine.

15 aprilie. Conferinţă la palat cu consilierii regali. Prezidează regele.

Gafencu — citeşte un lung memoriu asupra acţiunii diplomatice.

Vaida : Nu pot decît să-mi exprim admiraţia faţă de tactul şi munca uriaşă ce s-a desfăşurat. S-au avut în vedere numai interesele neamului.

General Văitoianu : Absolut în vederile d-lui Vaida. Mă simt fericit că s-a ajuns la o soluţie atît de demnă, bărbătească şi înţeleaptă.

Mironescu : Declar că sînt foarte mulţumit şi exprim felicitările mele atît pentru M[aiestatea] Voastră, cît şi guvernului care a realizat această acţiune. Adaug că nu s-ar fi ajuns aici dacă nu am fi făcut şi în interior, timp de un an, o operă de curăţire a terenului. Ţin să felicit şi pentru această operă.

N. Iorga : Trebuie să descopăr în acţiunea aceasta — care a ajuns la un rezultat fericit şi tot ce poate fi mai mulţumitor pentru grija de demnitatea ţării — rolul M[aiestăţii] Voastre, care a asigurat o perfectă unitate în acţiune. Văd greutăţile, pe care nu le bănuiam. Lauda mea e cu atît mai mare şi mai tare prin conştiinţa ce avem despre greutăţile traversate şi care ne-au impresionat adînc. Ca istoric, spun : eu nu am întîlnit de la 1866 în acţiunea

[1] Autorul se referă, probabil, la Ernest Urdăreanu.

diplomatică a ţării încă atîta unitate, nici atîta... [1] maximă şi inteligenţă şi un succes atît de hotărît. Vă urez din inimă să continuaţi pe această cale. Această seară a fost memorabilă în istorie.

Angelescu : Mă asociez în totul la cele spuse de antevorbitor. Mulţumesc din tot sufletul M[aiestăţii] Voastre şi felicit guvernul pentru acest rezultat.

Tătărescu : Modest colaborator al acestei acţiuni, aprob această politică dusă de guvern.

Baliff : Admir tot ce s-a făcut de diplomaţie, cum a fost anunţată.

Călinescu — dă detalii asupra acţiunii faţă de Ungaria. Ungurii [2] au fost de rea credinţă, au cedat cu cinism. Deşi nu inspiră încredere, am decis demobilizarea, fără a slăbi vigilenţa şi forţa de acoperire, pentru a da un semn de destindere. Armata a fost foarte bine ca moral. Sînt lipsuri care vor fi completate. Mulţumesc d-lor consilieri regali.

M.S. regele : Mulţumesc d-lor consilieri regali de felul cum au priceput şi aprobat acţiunea guvernului meu. Vă rog să păstraţi discreţie. A fost o şedinţă informativă. Dacă mîine situaţia ar fi grea, vă voi chema să vă cer sfatul şi sînt sigur că mi-l veţi da cu tot devotamentul şi patriotismul. În momente decisive, cu mîna pe cruce să spuneţi tot adevărul.

Regele mă priveşte apoi îndelung. E foarte satisfăcut.

• Dimineaţa dasem comunicatul pentru demobilizare.

• Lungă audienţă, împreună cu Gafencu, la rege pentru instrucţiuni în vederea călătoriei [3]. Decorarea promisă o voievodului. Amintire în trecut despre ambasadă. Raporturile cu Rusia — la fel cu declaraţia făcută de rege lui Hitler : „Nu vor trece ruşii peste noi, dar pact contra lor nu pot să fac pentru că sînt vecini şi îi provoc". Întîlnire cu Beck, să susţină că tratatul nostru este erga omnes. La Paris şi Londra să spună că sîntem foarte recunoscători de garanţiile date, dar fără posibilitate de rezistenţă nu facem nimic. Trebuie să fim ajutaţi cu armament. Să nu pro-

[1] Text lipsă.

[2] Se subînţelege guvernul ungar.

[3] Principalul obiectiv al călătoriei lui Gafencu a fost sondarea poziţiilor guvernelor britanic şi francez ; el a efectuat, însă, şi vizite la Berlin şi Roma, pentru a se edifica asupra planurilor lui Hitler şi Mussolini în privinţa României.

vocăm [1], spre a nu fi noi atacaţi întîi. E în interesul aliaţilor să intervenim mai tîrziu. Să le spună că deschiderea unor chestii teritoriale în acest moment ar ruina întreaga noastră politică. Să precizeze chestia integrităţii.

24 aprilie. Expun pe larg M[aiestăţii] Sale punctul meu de vedere asupra situaţiei. Mi se pare că se desemnează din ce în ce mai mult lupta între grupul franco-englez şi cel italo-german. *Luare de poziţii.* Franco-englezii vor să constituie un pact la răsărit cu Polonia, România, Bulgaria, Grecia, Turcia şi U.R.S.S. Italia — Germania vor să întărească şi să lărgească *poziţii centrale :* Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Albania.

Nu se poate preciza dacă vor încerca să mai împingă spre răsărit, asmuţind Ungaria şi Bulgaria asupra României, sau vor încerca să obţină neutralitatea aici şi se vor întoarce cu toată greutatea spre apus, în Mediterană. În orice caz, am sentimentul din ce în ce mai mult că nu vom scăpa de încăierare.

Situaţia noastră e grea, deoarece avem părţi slabe şi la apus, şi la răsărit, şi la sud. Poziţia de neutralitate e bună spre a nu provoca noi şi spre a fi siguri că nu vom rămîne singuri în luptă. În cazul cînd se va declanşa însă lupta de alţii, cum cred că decisiva va fi a Franţei—Angliei, nu putem să ne găsim în altă parte. De altfel, nu am mai avea nici o parte acoperită, nici posibilitatea de aprovizionare altfel.

Este o fatalitate istorică. Sînt optimist. Neamul acesta a rezistat mult, va rezista şi acum. A fost dat generaţiei noastre să suporte amîndouă golurile.

Dacă sînt optimist, nu înseamnă însă că nu trebuie să ne deschidem bine ochii şi să nu fim foarte atenţi.

Pentru coroană este indispensabil să se găsească pe linia de gîndire şi de simţire a poporului. În această comunicare poate şi să se bucure, şi să sufere în comun.

Politica internă din ultimul an a fost salvatoare. Ea a asigurat o libertate de decizie a naţiei fără teroare din afară. Am rezistat bine graţie acesui fapt. Acum, în vederea evenimentelor, trebuie să ne servim ţara, dar într-o formă de Uniune Naţională şi sufletească. De aceea, de a grăbi parlamentul, spre a fi prezent. Poate fi faţă pînă la 8 iunie.

[1] Germania.

Fără a schimba cu o iotă linia actuală de mentalitate, față de eventualitatea plecării Iugoslaviei și de perspectiva unei presiuni bulgare, trebuie să studiem — nu putem lupta pe toate fronturile — și o nouă ipoteză. Eu cred că ea ar fi următoarea :

1. Pe lîngă garanțiile Franței și Angliei, să obținem o siguranță cu U.R.S.S. și Bulgaria.

2. Dacă U.R.S.S. ne recunoaște definitiv Basarabia și ne ajută împotriva Ungariei.

3. Dacă cu Bulgaria am putea face un pact de amiciție perpetuă.

4. Atunci putem, cu ajutorul parlamentului, ceda o parte din Cadrilater — care nu a fost luată ca o revendicare etnică, ci ca o garanție a frontierei față de experiența trecută. Această cesiune s-ar putea face concomitent cu un schimb de populație pentru rest. Ar pleca restul bulgarilor din Dobrogea și ar veni români din Vidin. Cu aceasta am naționaliza și garanta definitiv Dobrogea.

Tot acest sistem, în cadrul asistenței franco-engleze, ar fi foarte prețios.

E o dificultate : Polonia ; bănuiesc însă că, supli cum sînt, polonezii — [în] fața presiunii germane — vor lua și ei legătura cu Sovietele, cum au mai avut.

Ca metodă : nu ar trebui tratative directe, ci un arbitraj anglo-rus, care ar garanta întreaga operațiune. S-ar urma foarte discret. În ce privesc Sovietele, nu cred că comunismul mai este astăzi o așa mare primejdie, cînd abia se menține la el acasă.

27 aprilie. Discuție cam vie cu E. Urdăreanu, care manifestă sentimente germanofile. Spune că nu e de acord cu politica guvernului și a regelui.

• Propun — și M.S. regele admite — să dăm un avertisment la Sofia pe chestia campaniei de presă revizionistă.

• Regele îmi spune că o persoană de încredere i-a adus informația sigură că în ziua de 5 aprilie se pregătea la Berlin un atac împotriva României.

5 mai. Vizita generalului Weygand.

[Weygand :] Înțelegerea Balcanică — numai contra Bulgariei. Nu joacă ajutorul contra celorlalți. În ce privește Bulgaria, o vor... [1] Nu sînt grăbiți. Cu U.R.S.S. primesc

[1] Text lipsă.

ajutor aeronautic. Ismet a spus mai mult, că ajută chiar să vină în Turcia. Ismet : ar fi presaţi să nu fie angajate şi armatele ruse, ar rămîne la sfîrşit... [1] ţării. Potemkin ar vrea să tergiverseze tratativele turco-franceze. Turcia are apărarea Traciei şi Strîmtorilor. Să înceapă războiul pentru ei defensiv.

Gamelin : că Franţa, fiind pacifică, e de acord. Cînd Occidentul va fi aproape de ei, vor încerca şi ei să elimine pe Italia din Dodecanez. Turcii vor putea opri pe bulgari.

Despre Iugoslavia au vorbit cu rezervă.

Cu Albania nu s-au gîndit.

*

Regele : Nu pot risca ca ţara mea să intre cu risc că va fi distrusă. România nu poate fi partener, ci o rezervă de forţe care să intre la timpul oportun.

Gamelin : Cred că lupta cea mai mare se va duce la vest. Fr[anţa]... [2] interesat Belgia. Dacă războiul e la noi, nu vă cerem nimic.

7 mai.

LA M.S. REGELE

Gafencu : Toţi îşi dau seama că un război e o ruină pentru toţi. Totuşi, tensiunea nu poate continua. Ori războiul, ori conferinţă.

Politica României foarte prudentă. Hotarele noastre recunoscute pretutindeni. Şi la Berlin, şi la Roma, ni s-au spus cuvinte asigurătoare. Ce valorează spre viitor, vom şti. Nu sprijină însă pe nimeni. Despre Ungaria mi s-a vorbit numai în Italia. La Londra şi Paris mi s-a vorbit despre... [3] ca fiind socotiţi complet înfeudaţi Germaniei. Despre Bulgaria nu mi s-a vorbit nici la Berlin, nici la Roma. S-a vorbit la Paris oarecum, doar la Londra mai stăruitor, jenant chiar.

Pentru viitor, la Paris şi Londra — foarte cald. La Roma, la început corecţi. Apoi, mai multă apropiere. La Belgrad, însă, impresia forte. E depresiune.

Regele : Panică.

Gafencu : Nu au oameni. Marcović cîştigat nemţilor. Nu vrea să meargă... [4] la Londra. Sînt pe punctul să încheie

[1] *Idem.*
[2] *Idem.*
[3] *Idem.*
[4] Text lipsă.

cu Ungaria fără noi. M-am opus hotărît. Am spus şi reginei Marioara, şi prinţului Paul. Aceştia în panică, deşi cu simpatia spre englezi şi noi. *Detestă pe regele Boris.* Ne mulţumesc că le-am adus pe turci. Cu Polonia s-a spus că am făcut destul.

Regele : Neutralitate. Să vedem cum am putea-o accentua.

Bullit şi Kennedy au spus că America e în spatele Franţei şi Angliei şi le vor asigura victoria. Că se interesează de România, care este o cheie în estul Europei.

Bonnet a însărcinat pe Gafencu să vorbească pentru o apropiere la Roma. Franţa ar fi dispusă la o înţelegere. Ducele a spus : „Ne despart chestii coloniale şi teritoriale".

24 iulie. Conferinţă la palat cu general Mihail şi general Ţenescu şi Slăvescu. Situaţia organizării armatei şi înzestrarea.

Cer ca să se uniformizeze dotarea diviziilor, spre a nu avea numai mari unităţi fantome.

26 iulie. Cu Gafencu la rege şi reţinut apoi la dejun. Sîntem întrebaţi ce avem de zis dacă în cursul călătoriei [1] va vedea pe Inönü, preşedintele Turciei. Gafencu ar fi preferat să nu-l vadă. Se teme de reacţiunea germană, mai ales că coincide cu semnarea pactului turco-englez.

Eu spun, dimpotrivă, că văd avantajele :

1. Se va întări legătura noastră cu Turcia, sprijin eficace.
2. Se vor întări garanţiile franco-engleze.
3. Se va putea încerca prin turci o ameliorare a raporturilor cu Sovietele. Aş dori un pact de neagresiune cu aceştia, dacă îmi recunosc formal Basarabia.

Regele, de acord cu mine, contează pe Turcia la o eventuală retragere a noastră şi în caz de catastrofă. Ar vrea chiar să ni se trimită un corp de armată turc la noi pentru cooperare. În ce priveşte pactul cu Rusia, nu are nimic contra dacă ni se recunoaşte efectiv Basarabia. În ce priveşte eventuala debarcare de trupe [2] în Bulgaria, n-ar dori-o, nu-i surîde, în orice caz ar dori ca între trupele sovietice şi ale noastre să se intercaleze trupe turce, spre a nu avea un contact direct.

[1] De agrement, cu nava „Luceafărul", în mările Neagră, Marmara şi Egee.

[2] Sovietice.

Eu expun din nou cum văd situaţia :

E clar că Germania, în căutarea spaţiului vital (sud-est european şi colonii), va începe cu noi. Ocuparea Albaniei şi Cehiei are un caracter militar strategic (baze de acţiune viitoare), căci nu se justifică altfel. Campania de presă revizionistă ungaro-bulgară. Căci nu ar fi posibil fără o sprijinire germano-italiană, este iar un semn că acţiunea Axei progresează. Deci, trebuie să ne aşteptăm la un atac. Toată chestia este momentul.

Regele spune că dacă în lipsa sa vor fi campanii de presă germane, să răspundem că noi nu schimbăm politica anterioară.

(Gafencu spune că Andrić, ministrul Iugoslaviei la Berlin, a declarat că dacă Germania ar pretinde să treacă peste teritoriul lor, se vor opune).

/ ? **iulie** /. Înainte de a pleca regele pe croazieră, am avut o lungă conversaţie cu Urdăreanu, în care i-am atras atenţia că economicul în mîinile liberalilor şi unele tendinţe de acaparare a bunurilor statului sînt de natură să devie focarul de agitaţie opoziţionistă. Personal socot o greşeală afacerea gazului metan.

Mi se plînge de Bujoi, [pe] care l-au socotit sprijinit de Malaxa ; sau scontează o schimbare de guvern, sau e... nebun. Urdăreanu a raportat regelui şi mi-a comunicat autorizat că va face observaţie lui Bujoi, că regele a spus că Malaxa are totdeauna cuvinte admirabile pentru mine şi că, în orice caz, nu de părerile unora şi altora se ghidează. Pot fi liniştit.

1 august. Incident de frontieră cu ungurii.

• Reccouly publică o întrevedere cu Rex în care suveranul ar fi spus despre mine : „Este o plăcere să lucrez cu un om de vîrsta mea. Ne înţelegem de minune, fiindcă vorbim aceeaşi limbă". Adversarii primesc un duş !

• Telegrafiez Rex [1] şi ne autorizăm [2] a cumpăra pielărie din Rusia. Ar fi un început de relaţii comerciale care ar prinde bine în viitor. Aprobă.

[1] Telegrama — aflată printre însemnările lui Călinescu — avea următorul conţinut :

„1. Am avut incident la frontiera ungară, cu schimb de focuri între grăniceri, pentru plutire interzisă pe Tisa. Protestat energic

8 august. Merg la Ploieşti, Sinaia şi Braşov pentru inspecţia fabricilor de armament. Sînt chemat noaptea înapoi. Gafencu primit ştiri proaste prin prinţul de Wied. Ministrul Belgiei comunică că regele Leopold vrea să trimită imediat un emisar regelui Carol, cu o scrisoare.

Budapesta şi suspendat conferinţa de peaj ce lucra acum la Sinaia. Incidentul e în curs de lichidare.

2. Rog a lua avizul M[aiestăţii] Sale asupra următoarei chestiuni. Cumpărarea de pielărie din Anglia întîmpină multe dificultăţi şi chiar realizată ar fi insuficientă. Din cauza crizei de devize, mai toate pieţele neabordabile. Singura piaţă posibilă este Rusia. Mitiţă Constantinescu spune că acordul comercial cu Sovietele prevede plăţi în lei, ceea ce constituie un imens avantaj pentru noi.

Cumpărarea de piei, materie primă, prin societăţi particulare, nu poate constitui nici un inconvenient politic într-un moment cînd chiar Germania tratează convenţia de comerţ la Moscova. Am fi putut încerca cumpărarea din Rusia prin intermediul Turciei, dar clearingul nostru acolo e defavorabil, deci greu de realizat.

Socotim că încercările acestei furnituri, care nu ar avea nici un caracter militar şi s-ar executa în cadrul unui acord economic excelent, ar prezenta numeroase avantagii şi pentru viitor.

[3] Ziaristul Reccouly a publicat întrevederea cu Maiestatea Sa, care a avut răsunet. Se găseşte şi un pasaj cuprinzînd aprecieri măgulitoare ale M[aiestăţii] Sale asupra primului său ministru. Rog a expune Maiestăţii Sale adînca mea recunoştinţă.

4. În interior totul se desfăşoară normal.

Amiciţie cordială, *Armand Călinescu*"

Această telegramă a fost transmisă regelui prin intermediul lui Ernest Urdăreanu, aflat împreună cu alte persoane din anturajul suveranului pe nava „Luceafărul" (ceea ce explică şi formula de politeţe cu care se încheie textul).

[2] În această privinţă, Armand Călinescu a primit următoarea telegramă :

„Pentru E[xcelenţa] S[a] dl. prim-ministru

TELEGRAMĂ 2.VIII.1939, ora 24

Punctul unu

Maiestatea Sa regele de acord cumpărare pielărie Rusia.

Punctul doi

Amînat sosirea Creta cu încă una zi, adică 6 august. Anunţaţi Djuvara.

Punctul trei

Aici totul bine.

Amiciţie, *Urdăreanu*

P. conformitate, (ss) Caladji R".

• Întors la București. Trimit Rex o telegramă spre a-l ruga să se înapoieze, dată fiind situația [1].

• La Marele Stat Major iau diferite măsuri pentru întărirea apărării.

• Însărcinatul cu afaceri englez vine să-mi vorbească despre distrugerea puțurilor de petrol. Spun da, dar cer compensații. El îmi răspunde că guvernul englez e de acord în principiu. Cer să negocieze...

9 august. Însărcinatul cu afaceri englez predă lui Gafencu un aide-memoire în care susține revendicările te-

[1] Telegrama — aflată și ea printre însemnările lui Armand Călinescu — a avut următorul conținut :
„Urdăreanu,
Luceafărul
Te rog să fii bun a comunica Maiestății Sale, în forma ce vei socoti mai potrivită, următoarele :
1. Situațiunea internațională devine pe zi [ce trece] mai serioasă. Cumunicările lui Cruțescu, informațiile aduse de principele de Wied din cercurile militare germane, știrile aduse de călătorii particulari, confirmă concentrări masive spre răsărit. Versiunea unui atac în sud-est pentru petrol este tot mai acreditată. Firește, păstrăm cel mai desăvîrșit calm.
Îmi permit, totuși, să exprim părerea că, spre a nu fi surprinși de evenimente, ar fi bine dacă Maiestatea Sa ar putea fi în țară înainte de 20 august ; nu fără regretul de a tulbura odihna necesară Maiestății Sale exprim această opiniune.
2. În împrejurările de astăzi socotesc cu atît mai necesar ca Maiestatea Sa să vadă pe prezidentul țării aliate. Cu acest prilej s-ar preciza încă colaborarea noastră. David Popescu se găsește acolo pentru discuțiunile cunoscute.
3. Cu cît situația se încordează și conversațiile militare de la Moscova pot duce la un rezultat pozitiv, este necesar să limpezim raporturile noastre cu vecinul de la răsărit. Eventuala acțiune militară a Sovietelor ne-ar crea o poziție delicată. În ajunul războaielor din 1877 și 1916 România a avut ca primă preocupare asemenea limpezire. Experiența trecutului ne impune cu atît mai mult această grijă.
Încercarea unei asemenea limpeziri este astăzi urgentă și ea nu s-ar putea face în forma dorită de noi decît prin mijlocirea Turciei. Ar fi bine ca, în întrevederea amintită, Maiestatea Sa să pună problema cum va socoti mai nimerit ; numirea unui ministru la București este necesară.
4. De acord cu Gafencu, însă, [îmi] permit a face următoarea sugestie :
Declarațiile României din martie că se va apăra au avut darul de a înfrîna atunci agresiunea proiectată.
S-ar putea repeta astăzi o declarațiune cu un prilej oarecare, de pildă serbările marinei, că România e o țară pacifică, dorește relații comerciale cu toată lumea și convențiile încheiate dovedesc

ritoriale ungare. Reacţionăm violent. Informăm şi pe francezi. Englezii par impresionaţi şi vorbesc de retragerea actului. Mă gîndesc să demisionez pe această chestiune.

12 august. Rex se înapoiază. Lungi audienţe în care expunem situaţia. Ne vorbeşte de întrevederea cu Inönü ; Stoica a luat note.

13 august. Se întorc general D. Popescu, col. Leonida, de la Ankara, unde i-am trimis să ne pună de acord cu Statul Major turc. Înapoiaţi cu rezultate foarte bune. Turcii vor aduce 200 batalioane în Tracia şi au ca obiectiv scoaterea din luptă a Bulgariei.

• În convorbirile cu regele ne-a spus că dacă Sovietul recunoaşte formal Basarabia, va putea după aceea să meargă la un pact de neagresiune. Saraćoglu va sonda la Moscova. Despre un pact al Mării Negre nu poate fi vorba.

14 august. Conferinţă la Cotroceni pentru înarmare. Suveranul citeşte raportul istoric. M[aiestatea] Sa, pe cale de întrerupere, la cap[itolul] destindere internă spune : „Acesta e marele merit al lui Tătărescu !" După refuzul remanierii lui Bujoi şi Cesianu lui Urdăreanu, acesta este al treilea avertisment !

Propun să se admită să se examineze dotarea artileriei cu tun nou de cîmp.

16 august. Englezii aduc un răspuns care mi se pare satisfăcător, deşi este în parte retractar.

• Thierry şi Gafencu la mine. Ambasadorul îmi vorbeşte din nou de petrol (distrugerea sondelor). Mă plîng hotărît împotriva atitudinii Londrei. Îmi dă dreptate şi pretinde că Bonnet ar fi intervenit la Londra.

• Conferinţă la Cotroceni cu M[aiestatea] Sa, Gafencu, Tilea, eu. Atrag atenţia asupra seriozităţii situaţiei, mai ales că ne îndreptăm spre o conferinţă internaţională. Sîntem datori a clarifica cu englezii şi cerem prinţului Paul

---

sinceritatea ei. Dar dacă va fi atacată, se va apăra şi pentru independenţa ei va sacrifica orice ! Dacă va fi atacată spre a i se lua cu forţa bogăţiile ei, în special petrolul, poate fi luat, apoi atunci România nu va ezita să distrugă puţurile ce are.

Un asemenea avertisment ar da de gîndit Germaniei, reţinînd-o poate de la o agresiune, care ar deveni în scopul ei inutilă şi, în orice caz, ar ridica încă prestigiul ţării".

(care ar fi vorbit englezilor despre neînțelegerile noastre cu ungurii) să pună la punct și să inițiem o acțiune de garanție reciprocă, în cadrul alianțelor existente, pentru frontierele statelor.

M[aiestatea] Sa e de acord : de ce să facem noi sacrificii și să nu facă chiar englezii (colonii). Propune pe Vaida să meargă într-o misiune specială la Londra, ca ardelean. Să nu se zică că au tratat regățeni într-o chestie care interesează pe ardeleni în primul rînd.

Pun chestia schimbului de populație.

19 august. Englezii ne dau satisfacție.

21 august. Audiență la Rex. Vorbesc de demersul franco-englez la Varșovia cerînd trecerea trupelor ruse pe teritoriul polon. Spun că probabil ni se va pune și nouă chestiunea. Regele : „Vom răspunde că aceasta se va vedea cînd va fi război. În orice caz, în prealabil trebuie recunoașterea categorică a Basarabiei".

• Göring a răspuns la invitație [1] mai repede de a veni la o vînătoare [la] 23 octombrie. Curios ! În vremea aceasta nemții caută să ridice cît mai mult petrol și, pentru a ne presa, opresc transportul de arme.

22 august. Lovitura de teatru a acordului germano-sovietic. Socotesc situația foarte gravă. S-au înțeles oare la o împărțire a Poloniei și României ? Va fi Rex influențat de Urdăreanu ? Acesta îmi spune la telefon : „Îmi pare rău că am avut dreptate și nu ați tăiat punțile cu Germania". Mă gîndesc să prezint demisia, spre a înlesni o mai largă concentrare.

• Merg cu Gafencu la rege. Îl găsesc impresionat, dar neschimbat în opinii ! Tot antigerman și pro-francofil, pro-anglofil. Crede că am urmat o bună politică. Vom continua și vom întări înarmarea. Atmosfera exclude ideea schimbării de guvern. Crede că vor reacționa italienii, spaniolii etc.

În timpul audienței vine ministrul Belgiei, aducînd o misivă de la regele Leopold pentru un acord al micilor state.

23 august. Audiență la rege. Rezum informațiile. Franța, Anglia, Polonia și Turcia vor merge înainte.

[1] Invitația îi fusese adresată de Carol al II-lea în noiembrie 1938, cu prilejul vizitei făcute atunci în Germania.

Rex spune că el e de aceeaşi părere. De aceea astăzi e mai liniştit. Mă întreabă cum văd „sincer" situaţia.

Spun că germanii sînt un pericol. Alianţa cu ei înseamnă protectorat. Exemplul Cehoslovaciei, Ungariei şi Italiei — nu sînt nici ele prea încîntate. Pericolul nu poate fi înlăturat decît prin înfrîngerea Germaniei, pe care o pot obţine Franţa şi Anglia.

Rex aprobă din cap şi spune apoi : „Absolut de acord".

Continuu că, din punct de vedere al oportunităţii, noi nu trebuie să ne atragem inutil agresiunea Germaniei. Aşa am încheiat convenţia economică, pe care o respectăm, trebuie să o continuăm.

Rex aprobă.

Spun unii că Urdăreanu are altă părere şi s-a răspîndit pe piaţă că „se caută un Marghiloman", că „Gafencu şi Călinescu sînt ţapii ispăşitori", că „se pregăteşte guvern Vaida" etc. Adaug că eu nu mă cramponez şi chiar recomand Rex că, în caz de război sau conferinţă de pace, [să fie adus] un ardelean în fruntea guvernului. Rex întreabă :

— Şi în caz de război ?

— Da !

Apoi mă întreabă dacă aş da concursul altuia. Răspund afirmativ, cu rezervă dacă s-ar face o politică germanofilă, pe care nu o împărtăşesc.

Rex cheamă pe Urdăreanu, cu care reluăm discuţia. Acesta propune un pact de neagresiune cu Germania, pe care aceasta l-ar primi numai dacă ar fi interpretat ca un gest contra anglo-francezilor.

Regele exprimă neted că doreşte înfrîngerea Germaniei, că speră să o obţină franco-englezii, dar că noi în fond le putem face unele concesii (mărfuri, petrol etc.), nu însă în formă să ne arătăm favorabili.

Eu adaug că o afişare a unei politici germanofile ar încuraja minoritatea germană şi Garda de Fier, ar întărîta opoziţia Maniu — Brătianu.

Am impresia că Urdăreanu e montat de Malaxa.

24 august. Audienţă la Rex, cu Gafencu. Aducem demersul ungar. Hotărîm să-i propunem un pact de neagresiune pe care să-l comunicăm şi englezilor, şi germanilor.

Rex de acord.

Gafencu propune un pact asemănător Germaniei.

Rex respinge net orice cochetărie cu Germania. (Ieri a spus că nu trebuie să fie nimic care ar întîrzia victoria englezilor). Nu vrea să audă deocamdată nici de pact cu Rusia. Rex se menţine hotărît pe vechiul punct de vedere.

25 august. Urdăreanu mă cheamă să-mi arate o telegramă a lui Tătărescu foarte alarmistă şi manifestează intenţia de a pleca [1]. Rex, însă, nu-l recheamă. Îmi reproşează că nu l-am lăsat să plece în vară. Îl crede „un om mic". „Cu aceasta, în viitor îl vei putea pune la zid".

Văd apoi şi pe Rex. Propun pe Franassovici [2].

26 august. Rex îmi spune că Tătărescu a răspuns ca şi cum ar fi înţeles că va fi utilizat în ţară !

• Argetoianu îmi spune că trebuie să ducem o politică „de canalii" şi să dăm drumul gardiştilor, spre a atrage pe nemţi.

28 august. Polonezii cer tranzit material de război pe baza convenţiei militare. De acord cu regele, aprobăm.

• Thierry, din partea lui Daladier, ne cere să primim pe generalul Mittelhauser în misiune „discretă" de informare tehnică a regelui. Hotărîm să refuzăm spre a nu provoca pe nemţi.

• Lungă explicaţie cu Urdăreanu pe tema germanofilă; eu îi spun că ţara e francofilă şi el nu trebuie să pună pe rege în dezacord cu ţara. Problema s-a pus pentru Rex Carol I şi Ferdinand. Nu trebuie să se repete.

30 august. Hoare vine să-mi arate o notă în care Ungaria s-ar angaja faţă de englezi a nu ne ataca. Îmi cere să las trecerea ofiţerilor englezi spre Polonia.

• În conversaţie cu Rex şi Urdăreanu hotărîm să trimitem pe cineva la Göring spre a ne informa asupra opiniei germane în chestia Ungariei şi Basarabiei. Eventual să ne declare perspectiva de înţelegere cu noi. Se propune întîi Vaida, apoi Micescu. Eu propun şi se aprobă Gigurtu.

• Lungă explicaţie cu Malaxa.

31 august. Fabricius protestează că lăsăm să treacă muniţii pentru polonezi. Supunem chestia Rex, care spune

[1] Din postul de ministru al României în Franţa.
[2] În postul deţinut pînă atunci de Gheorghe Tătărescu.

că chestiunea e plicticoasă, dar nu ne poate opri. Urdăreanu e de aceeaşi părere.

● Discuţii cu Gigurtu la Rex. Gigurtu nu va avea misiune oficială, dar va putea spune că a văzut pe Rex înainte de plecare. Va căuta să afle ce atitudine are Germania faţă de unguri şi chestia Basarabiei în legătură cu pactul germano-rus. Rex adaugă că „noi nu putem declara neutralitate publică, deoarece aceasta ar însemna deja a lua o poziţie".

● Tătărescu spune că la Paris se crede că germano-rusii s-au înţeles să răstoarne regimul din ţară, inclusiv regele.

● Ungurii propun o declaraţie bilaterală de rezolvare a chestiei minorităţilor fără pact de neagresiune.

1 septembrie. Hoare vine să-mi ceară autorizarea de a trece 5 000 kg material de război, care ar sosi cu un avion şi ofiţeri englezi. Întreb pe rege, care este de acord.

● Se începe războiul. Găsesc pe rege mai degrabă nemulţumit de această întorsătură şi ferm pe poziţie.

2 septembrie. Cer regelui să mă primească cu general Ţenescu şi arăt că Ungaria a mobilizat 400 000 oameni, ceea ce le dă [1] o superioritate asupra noastră. Trebuie să completăm efectivele. Rex autorizează.

Cer lui Gafencu să protesteze la Budapesta.

3 septembrie. Plec la Ciupa (duminică). Seara sînt chemat urgent la Urdăreanu să vin la Cotroceni în haine de drum.

Ajung la 12 noaptea. Găsesc pe Gafencu, Paul Teodorescu şi general Ţenescu. Conferinţă provocată de o telegramă a ataşatului de la Budapesta : Ungaria mobilizează. Regele spune că dacă pînă acum ne-a frînat, acum socoteşte că trebuie să mobilizăm şi noi la vest. E enervat şi alarmat.

Află a doua zi de la Gabriel Marinescu că alarma fusese provocată de Malaxa.

4 septembrie. Consiliu de Miniştri. Comunicat cu menţinerea politicii de pace.

5 septembrie. La ora 4, la rege. Crede că comunicatul a demoralizat lumea. Nu asigură neutralitatea.

[1] Trupelor ungare.

Urmează discuție lungă și cu Urdăreanu. Vorbesc hotărît și arăt că nu se poate lucra așa. Trebuie stabilitate și calm. Neutralitate formală ne desparte de turci și franco-englezi.

Regele cere conferință cu consilierii regali, ceea ce de altfel mai propusese.

6 septembrie. Consiliu de coroană. Comunicat cu observarea regulilor neutralității. Toți lîngă guvern ; succes al nostru. Totuși, diferența de comunicate este vizibilă. Îmi convine din punctul de vedere al legăturilor cu franco-englezii.

ÎNSEMNĂRI DIN ȘEDINȚA CONSILIULUI DE COROANĂ

M.S. regele : Să luați cunoștință și să dați raportul. Gafencu : Expunere.

Văitoianu : Situația se repetă, trebuie să ne găsim în neutralitate absolută. Aș adăuga că, paralel cu aceasta, să dăm pentru oștire.

Vaida : Trebuie să încep ca rîndul trecut, mă închin în fața activității f[oarte] frumoase a guvernului. S-a făcut ce se putea face în împrejurări atît de grele. Cu privire la Ungaria : ei au fost foarte obraznici. Despre pact de neagresiune au spus că... [1] etc. Să se dea un comunicat pentru neutralitate. A fost frumos cel al Consiliului, dar ar fi bine mai reliefat. Dar ne vor da și ei garanții că se respectă această neutralitate ? Dar dacă nu sînteți dispuși la aceste garanții, ar fi mai precaut administrație pentru bunurile depuse.

Mironescu : Sînt de acord cu politica făcută de guvern pînă acum și-l felicit. Partea mai obscură este Rusia. Dar guvernul se mulțumește cu declarația că Iugoslavia e bună. Nu e un angajament prea puternic. Căci, pînă unde mergem ? Așa, vag, o putem face, că n-avem puteri de aplicație. Dacă putem obține de la Germania și o asigurare de respectare, atît mai bine.

Iorga : Mă adresez M[aiestății] Sale, pe care o consider avînd conducerea. Orice asigurări ne dau miniștrii, eu cred că soarta României e în mîna M[aiestății] Sale. În vechiul regim erau oameni care își iau răspunderea. Astăzi e o politică aprobată de M[aiestatea] Voastră. E recunoscut că ne-ați dat armata, care ne permite să dăm o politică. Să primim riscurile unui război pe care

[1] Text lipsă.

chiar (aceea făcută e bine) l-am pierde, dar să nu fim umiliţi. Ar fi păcat de ceea ce am făcut. Facem astăzi, o altă politică decît aceea pe care o avem în inimă. Nu o putem face decît pe aceea de azi ! Neutralitate demnă şi onestă. D-lui Fabricius, care întreabă cînd... [1] nu are simţul realităţii. Să se termine aceste conversaţii, lumea nu vrea războiul, dar nici victoria Germaniei. Dorim să înceteze regimul de teroare în Europa. Să fim foarte lămuriţi cu Germania. Neutralitate... [2] cea cunoscută şi în trecut. Sîntem oneşti, să ne apropiem de Italia. Presa („Porunca Vremii"). La congresul de pace să nu găsim adversari pe cei ce ne-au ajutat, fiindcă i-am fi jignit.

Angelescu : Se pun două chestii : *Dacă s-a procedat bine ?* Nu avem nimic de obiectat. S-a făcut tot, nu se putea face mai mult. *Ce facem de acum încolo ?* Să declarăm neutralitate, însă cinstită.

Tătărescu : Cred că discuţia de astăzi se rezumă la întrebarea : ce atitudine să luăm ? Nu putem răspunde cu acţiuni de simţăminte, ci rece, serios şi cu răspundere. Un singur răspuns : România, faţă de conflict, nu poate fi decît perfect neutră. Nu putem fi altfel. Armata trebuie să fie o rezervă materială. Avem trei duşmani. Cînd avem atît de mari ameninţări, armata trebuie să stea la hotare, nu poate trece. Avem obligaţii morale în Polonia, fiindcă sîntem aliaţi. În această neutralitate să ţinem seamă de realităţi : legătura cu Polonia ; conferinţa păcii. La viitorul congres să avem interesele apărate de prietenii noştri ; cu dibăcia şi cu priceperea cu care s-a lucrat pînă acum, se va lucra şi în viitor.

Argetoianu : Ca şi toţi colegii, nu pot decît să aprob tot ce s-a făcut şi să recunosc şi meritul foarte preţios al d-lui prim-ministru şi ministru[lui] de Externe. Temere de dezlănţuirea comunismului. E evident că trebuie să fim neutri. Să nu ne fie frică nici de neutralitate. Ce avem de căutat în război, să o spunem. Trebuie să nu facem pe linguşitorii. Să nu ne învrăjmăşim cu Rusia, care va rămîne tare. E singura care mă preocupă. Politica de apropiere cu Rusia. Să se trimită o personalitate cu mare vază : dl. Iorga.

M[aiestatea] Sa : Am şi început o apropiere prin Turcia.

[1] Text lipsă.
[2] *Idem.*

Baliff : Cu deosebită mulţumire am auzit că relaţiile cu toţi sînt bune.

9 septembrie. La rege. Alarmă asupra posibilităţilor refugierilor din Polonia şi eventual atac pe sus. Luăm măsuri de completare-mobilizare la est. Regele pare tot ferm. Urdăreanu e mai sigur de el !?

11 septembrie. Thierry şi Hoare cer să mă vadă în taină acasă şi îmi prezintă o notă în care cer distrugerea petrolului în caz de război şi propun o despăgubire.

Vorbesc cu regele şi, arătîndu-i primejdia unui atac în Balcani, poate şi sus, întreb dacă ne vom bate ! Răspunde afirmativ.

12 septembrie. La rege, cu Gafencu. Mă autorizează să răspund afirmativ pentru distrugerea petrolului.

Discutăm tratativele cu Bulgaria : „Astăzi, orice gest de admitere a revizionismului este un dezastru". Deci, sugestiile Iugoslaviei sînt respinse.

E bine, în schimb, să ne apropiem de italieni. „Sînt de 20 de ani partizanul unei înţelegeri cu Italia", spune regele. „Hoare îmi recomandă să tratăm cu ei".

• Chem pe Thierry şi Hoare să le dăm răspuns.

• Gigurtu comunică [1] conversaţia cu Göring. Sobru. Perspectiva intervenţiei ruse.

• Malaxa a fost la Ghelmegeanu să se plîngă de înscenarea de germanofili şi să-i spună [că] dezacordul dintre mine şi Ernest e dureros pentru rege, care va trebui să se separe de unul.

13 septembrie. Explicaţie cu Urdăreanu. Discutăm şi dezaprobăm pe Malaxa.

• Radio Berlin anunţă venirea lui Gigurtu, trimisul regelui Carol, venit să aducă rezoluţia Consiliului de Coroană.

15 septembrie. Propun — şi regele acceptă — să cer lui Fabricius să ne predea materialul de război luat de la polonezi, în schimbul petrolului şi grîului. Fabricius pare încîntat.

• Vorbesc cu Iorga despre chestia Bulgariei ; e de părere să le cedăm Cadrilaterul.

[1] Telegrafic, din Germania.

• Conferință la palat pentru regimul economic, în vederea venirii lui Klodius. Între alte, cer procentaj de mărfuri (militare, materii prime și diverse) și negociabilitatea devizelor.

17 septembrie. Rușii intră în Polonia. Guvernul polon cere autorizația de a trece cu președintele Moscicki prin România. Fabricius protestează. Noi opiniem să meargă într-o țară neutră (Turcia).

• Rex, Gafencu și cu mine la Cotroceni. Propun să încheiem pact de neagresiune cu Sovietele și să întărim Blocul Balcanic cu concesiune către Bulgaria ; la sfîrșit regele aprobă.

18 septembrie. Consiliu militar la palat. Note separate. Regele a spus că „a fost foarte impresionat de expunerea făcută de dl. președinte al Consiliului".

• Fabricius vine și îmi spune că, în principiu, se primește propunerea mea pentru armamentul polon.

• Polonezii se retrag la noi cu guvern, președinte și mareșal și trupe.

19 septembrie. Înaintarea rușilor schimbă situația. Pericolul german se îndepărtează. Semne neliniștitoare din partea rușilor. Modificarea dispozitivelor militare și hotărîm să concentrăm trupele în valea Siretului.

20 septembrie. Thierry aduce un protest al lui Daladier fiindcă am oprit guvernul polon. Am refuzat tranzitul lor, nemții declarînd că este un act neamical dacă le-am da drumul. Răspund. Purtarea lui Beck. Ambasada [1] în București ne relevă dezacordul dintre polonezi. Președintele contra lui Beck. Ritz Smigly a fugit de pe front fără a lăsa comanda altuia (Poninski). Comandament slab. Mareșalul a avut un șoc.

• Fabricius mulțumește în numele lui Ribbentrop pentru neutralitatea noastră.

• Poninski îmi cere să mențin la Slănic pe miniștrii poloni și pe Beck.

• Discuții cu Klodius [2].

[1] Polonă.

[2] Aici se sfîrșesc brusc însemnările lui Armand Călinescu. A doua zi a fost asasinat.

MEMORII JURNALE

HUMANITAS

este o editură de ştiinţe umaniste,
care îşi propune să publice cărţi fundamentale
din domeniile:
economie, sociologie, politologie,
istorie, filozofie, religie.

În curs de apariţie, în colecţia „MEMORII. JURNALE":

Jeni Acterian, **Jurnal (1932—1947)**

Mircea Eliade, **Fragmente de jurnal**

Charles de Gaulle, **Memorii (1940—1946)**

Grigore Gafencu, **Însemnări politice (1929—1939)**

Nicolae Iorga, **Memorii (1938—1940)**

Monica Lovinescu, **Unde scurte**

Radu Rosetti, **Amintiri**

Nicu Steinhardt, **Jurnalul fericirii**

Galina Vişnevskaia, **Galina. Istoria unei vieţi**

ISBN 973-28-0164-6

Lei 23

HUMANITAS